NAZIONALE
CENTRALE V.E. II
8
51A
18
ROMA
ROMA
Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMPENDIVM
SVMMÆ
SEV MANVALIS
D. NAVARRI.

In ordinem alphabeti redactum, ſententiasq; omnes ſuccinctè complectens.

Authore

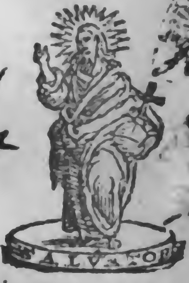
R. P. STEPHANO
DE AVILA

Societatis IESV Presbytero & Theologo.

Superiorum permiſſu.

8. 51. A 18

45

BIBLIOTECA ... ROMA

VENETIIS, MDCXIV.
Apud Ioan. Guerilium.

Digitized by Google

INDEX EORVM TITVLORVM, QVI IN HOC COMPENDIO CONTINENTVR.

ABbas. pag. 15
Aborſus 15
Abſolutio prima Sacramentalis in genere 16
Abſolutio II. Sacrament. à peccatis reſeruatis 21
Abſolutio III. ab excõmunicatione in communi. 25
Abſolutio IIII. ab excommunicatione iuris . . . 35
Acceptio perſonarum. vide tit.
Actus humanus. 36
Accidia. 36
Accuſatio & accuſator 38
Adiuratio contra dæmonem . . 40
Adulterium 41
Aduocatus 45
Aetas 45
Affinitas vide Matrim. X. §. V.
Alea. vide Ludus.
Alimenta 47
Ancilla vi. ſeruus.
Angelus 47
Anima 47
Annus 51
Apoſtaſia à fide. 52
Appellatio. ibid.
Archidiaconus. 53
Argumentatio. 53
Arreptitius v. adiuratio.
Ars 53
Artic fidei vi. fides.
Artic. mortis, 53
Aſſecuratio. 55
Aſtrologia, vide ſuperſtitio.
Aſtutia. 55
Attritio. 56
Auaritia. 57
Augurium. vide ſuperſtitio.

B

BAptiſmus I. in communi. 58
Baptiſmus II. quò ad materiam & formam. 59

INDEX:

Baptiſmo 3. quoad miniſtrum. 61
Baptiſmus 4. quo ad ſuſcipientẽ & patrinum. 63
Baptiſmus 5. quo ad ritum. 63
Beatitudo. 64
Bellum. ibid.
Benedictio. 65
Benedictio nuptiarũ, v. Matrim. 15. & tit. Sacralia.
Beneficium 1. in cõmuni. 66
Beneficiũ 2. quoad conferentem & collationem 67
Beneficium 3 quo ad procurantem, recipientem poſſidentem. 68
Beneficium 4 quo ad fructus. 74
Bigamia 5. Irregularitas 2
Blanditiæ. 78
Blaſphemia. 79
Bona hominis in communi. 81
Bona Caſtrenſia filiorum. 83
Bona paraphernalia. 84
Bulla Iubilæi, & Bulla Cenæ Cruciatæ. 85

C

Cambium 87
Canonicus. 92
Capellanus. 93
Carcer. 93
Caſtratus. v. Irregularitas. 3.
Caſus fortuitus. 94
Caſus reſeruat⁹. 94
Cathedra. 96
Caupo. 96
Cauſa. 97
Cenſura. 98
Cenſus. 99
Ceſſatio à diu. 99
Ceſſio bonorũ. 100
Charitas 100
Circũſtantia 105
Circũſtãtiæ ſequẽtes nõ ſunt neceſſariò confit. 107
Chriſma, v. Baptiſmus 5, & Confirmatio. 111
Citatio. 109
Clericus. 109
Coadiutor. 113
Cognatio ſpũalis, vide Matr. 10. §. 6.
Cognatio legalis, vide

Digitized by Google

vide ibidem.
Collatio. 113
Collegium. ibid.
Colluſio v. litigiũ.
Columbariũ. 114
Cõmendatum. 114
Communio. 116
Complices. 116
Compoſitio 117
Cõcubinarius. 117
Cõductio, v. locat.
Cõfeſſio Sacramẽtalis 1 in communi. 118
Confeſſio 2. quoad materiam & formam. 120
Confeſſio 3. quoad modum. 122
Confeſſio 4. quoad iterationem. 123
Confeſſio 5. quoad obligationẽ. 127
Confeſſio 6. quoad ſigillum. 129
Confeſſor primus quis ſit. 134
Cõfeſſor 2. qualis eſſe debeat. 135
Cõfeſſor 3. ad quid teneatur. 137
Conf. 4. quoad præſentationem. 140
Confirmatio. 142
Coniugium & cõiux. vide tit. mari tus, matrimoniũ, vxor.
Coniuratio. 143
Conſanguinitas, vide matrimoniũ, § 4
Conſcientia. 136
Cõſecratio vir. 145
Conſenſus. 145
Conſilium. 146
Conſuetudo. 147
Contemptus. 148
Contritio. 150
Contumelia. vide iniuria.
Cooperatio. 154
Corporalia. vi. tit. benedictio, & tit. Miſſæ.
Corpore vit. 154
Correptio. 156
Culpa. 157
Curioſitas. 158
Cuſtos. 158
D
DAmnatus. 160
Damnũ. 160
Debitum coniugale, vide matrimonium.
Decimæ. 163
Defenſio & defenſor. 165

Degradatio, ſeu depoſitio 165
Delectatio moroſa. 16
Delegatus & ſub delegatus. 167
Deliberatio. 167
Delictum & quaſi delictum. 168
Denunciatio. ibid.
Depoſitio. vide degradatio, 171
Depoſitarius & depoſitum. 171
Derelicta. Deriſio. & Derogatio. 173
Deſperatio. Detectio. & Detractio 174
Deus. 178
Diffamatio vide in famia.
Diſpenſatio. 178
Diſputatio. 181
Diuortium, vi. matrimoniū. ibid.
Doctor magiſt. & diſcipulus. ibid.
Dolus. 183
Domicilium. 185
Dominium. ibid.
Dominus. 185
Donatio. 186
Dos. Dubiū. 190
Duellum. 191

E

Ebrietas. 191
Eccleſia. 192
Electio. 154
Eleemoſyna. 195
Emphyteuſis. 199
Emptio & vēditio quoad preciū 200
Emptio II. quoad res vēdēdas. 200
Emptio III. quoad locū tempus & perſonas. 205
Epiceia. v. ti. ſcrup.
Epiſcopus. 206
Eunuch⁹, v. irreg.
Euchariſtia. I. in ſe. 208
Euchariſtia II. quo ad oblōnē. 209
Euchariſtia 3. quo ad vſum & ritū. 210
Euchariſtia 4. quo ad miniſtrū. 213
Euchar. 5. quoad effectum 214
Euictio. 215
Examen. 215
Excōmunicatio 1. in ſe. 216
Excōicat. 2. quoad oblōnē & cōprehen-

henſionem. 220
Excõicatio 3. quoad excõicantem & cauſam. 224
Excõicatio 4. quoad effectum. 227
Excõmunicatio 5. quoad participantes. 232
Excõio. 6. de excõicationib. iuris. 237
§. 1. de contentis in bulla cenæ. ibid.
§. 2. de reſeruatis Papæ extra bullã cenæ. 248
§. 3. de reſeruatis partim Papæ partim Episc. 266
§. 4. de reſeruatis nemini. 207
§. 5. de excõicationibus Sexti Decretalium nulli reſeruatis. 272
§. 6. de excõicationibus Clementinarum nulli reſeruatis. 282
§. 7. de excõicationibus Conc. Trid. Pij V & Gregor. XIII. 290
Executor. 293
Excuſatio. 294
Exhæredatio, vide hæreditas.
Exorciſmus. v. adiurõ, & baptiſmꝰ.
Extrema neceſſitas vide eleemoſ.
Extrema vnctio. v. vnctio

F

Fallacia v. dolꝰ
Falſarius & falſitas. 294
Fama & infamia. 295
Familia & famulus. 300
Feſtum. 301
Fideiuſſor. 306
Fides. ibid.
Filius. 308
Finis. Femina. 315
Fęnus & fęneratio vide vſura.
Fętus, v. aborſus.
Fornicatio. vide luxuria.
Fraus. vide dolus.
Fructus. 316
Fundus. 316
Fugere. 317
Funambulus. 319
Funus & fun. 319
Fur. 320
Furtum. 321

G

Gabella, vide vectigal.
Gener. 323
Generatio. ibid.
Gradus. 324
Gratia. ibid.
Gula. ibid.

H

Habitus. 325
Haſtilud. 326
Hæreditas 1. quo ad hæredem. 326
Hæreditas 2. quo ad exhæredat. 328
Hermaphroditus. 328
Hæreticus Hæreſis. ibid.
Homicidium. 336
Honor & hon. 341
Horæ Canon. 1. in ſe, & quoad attentionem & obligationem. 342
Horæ 2 quoad pſonas q̃ tenentur recitare. 343
Horæ 3. quoad tẽpus, locũ & ordinem. 147
Hoſpitale. ibid.
Humilitas. 348
Hypocriſis. ibid.

I

Iactantia. 348
Idololatria. ibi.
Ieiunium in ſe & quoad oblig. 350
Ieiunium 2. quoad perſonas. 352
Ieiunium 3. quoad diẽ & horã. 354
Ieiunium 4 quoad cibos. 355
Ignorantia. 356
Illegitimus & legitimus. 358
Imago. 360
Immunitas Eccleſiæ. 361
Impedimẽtũ. 363
Incendiarius. 364
Incerta vide tit. reſtitut.
Inceſtus. vi. luxuria & quatenus impedit matrimoniũ. vide matrimonium. 10. §. 4.
Indulgẽntia. 364
Infamia. vi. Fama.
Infamis. 365
Infidelis infidelitas. 365
Infirmus. 366
Iniuria ſiue contumelia. 367

Inobe-

Digitized by Google

Inobedientia. 368
Inquietudo mẽtis. 369
Inquiſitio. ibid.
Intentio. 370
Interdictũ.1 quãtũ ad eſſentiam. ibi.
Interdictum 2. q̃-tum ad eos quos ligat. 373
Interdictũ 3. quis & quõ ponat illud & tollat. 377
Interdictũ 4. quo ad effectum. ibid.
Interdictũ V. quo ad pœnas contra violãtes illud. 383
Intereſſe. 384
Interrogatio. 384
Inuenta vide tit: reſtitutio. 11.
Inuidia. 385
Inuocatio, dæmonum. 387
Inuolũt. v. tj. volũt
Ira 388
Irregularitas 1. in communi. 389
Irreg. 2. de 1. ſpecie ſcilicet Bigamia. 391
Irregularitas 3. de 2. ſpecie, ſ. ex defectu corporis. 392
Irreg 4. de 3. ſpecie Irreg. ſ. ex. defectu animæ. 398
Irreg. 5. de 4 ſpecie ſ. ex defectu perfectæ lenitatis. 399
Irregul 6. de 5. ſpecie, ſ. ex homicidio iniuſto. 403
Irregul 7. ex mala accept. l. vſu ordinum 410
Irreg. 8. ex delicto violandi cenſuras celebrando. 413
Irreg 9. ex delicto reiterandi baptiſmum. 445
Irregul. 10. ex notorietate delicti. 416
Irreg. 11. quo ad diſpẽſationem. 418
Iudex. 418
Iudicium. 424
Iuramentum 1. in ſe. 424
Iuram. 2. quo ad materiam. 427
Iuram. 3. quoad obligationem. 418

A 5 Iura-

Iuramẽtũ 4. quoad relaxationẽ. 430
Iuriſdictio. ibid.
Ius. 431
Ius patronatus. 432
Iuſtitia. 433

L

LAtro, v. fur.
Laus. 433
Laudemium. ibid.
Legatarius. ibi.
Legatum. ibid.
Legitima. 434
Lex 1. quoad obligationem 434
Lex 2. quoad promulgationẽ. 444
Lex 3. quoad interpretationem. 445
Libellus famoſus. & Liber. 445
Libertas eccleſiaſtica. v. tit. excõicatio V. §. IV.
Libertas hominis. vi. bona.
Liberum arbitriũ. vide anima.
Literæ Apoſtolicę.
Literę dimiſſoriæ.
Literę ſigillatę. 446
Litigium. 447
Locatio & conductio. ibid.
Loca religioſa. 452
Ludus 1. in ſe. 452
Ludus 2 quoad perſonas. 457
Luxuria. 458

M

MAledict. 471
Maleficium. vide ſuperſtitio.
Maritus. 472
Martyrium. 475
Mater. vide Pater.
Matr. 1 ĩ ſe & quo ad ætatem. 475
Matrim 2. quoad ſponſalia. 479
Matr. 3. quoad verba abſoluta. 481
Matr. 4. quoad verba ſub cõdõe. 483
Matr. 5. quoad intentionem & conſenſum. 485
Matr. 6 quoad conſens ũ coactũ. 487
Matr. 7. quoad cõſensũ clandeſt. ib.
Matr. 8. de impedimẽtis in gñe. 493
Matr. 9. de impedimẽtis impedientibus tantum. 494
Matr. 10. de impedimentis quę impediunt

pediunt & dirimunt. 496
§.1. de impedimento erroris. ibid.
§.2 de impedimento voti & ordin. 498
§.3. de imped. cosanguinitatis. 500
§.4. de impedimento affinitatis. 501.
§.5. de impedimento cognationis ſpiritualis. 502
§.6. de impedimento cogna. legalis. 504
§.7. de impedimento frigiditatis furiæ, amētię & maleficij. 505
§.8. de impedimento diſparitatis cultus. 506
§.9. de impedimento criminis vel delicti. 508
De impedimento iuſtitiæ publicæ honeſtatis. v. Matrimonium. 2.
Matr. 11. de diuortio. 509
Matr. 12 de ſecundis nuptijs. 510.
Matr. 13. de debito coniugali. 511
Matr. 14 de Bigamia. 515
Matrimonium 15. de benedictionibus. ibid.
Matr. 16. de diſpēſatione. 516
Medicus & chirurgus. 518
Mendacium. 519
Memoria. 521
Mercator & Mercatura. ibid.
Mercenarius. 522
Meretrix. ibid.
Meritum. 523
Metus. 524
Miles. 525
Miracula. ibid.
Miſſa 1. de eſſentia eius & valore. 526
Miſſa 2. quoad miniſtrum. 528
Miſſa 3 vbi quando & quo ritu celebranda. 529
Miſſa 4. quoad auditionem. 535
Moneta, & pecunia. 539
Monialis. 540
Monopolium. 540

Mora. 141
Mons pietatis. 161
Mulier. v. femina.
Mutuum. 554

N

NAufragiū. 542
Neceſſitas. 444
Necromantia. 545
Negocium. ibid.
Neophytus. ibid.
Notarius vide Tabellio.
Notorium. 545
Numerus. ibid.
Nduitius. v. relig.

O

OBedientia. 548
Obſtetrix. ibi.
Oblatio. ibid
Obligatio. ibid.
Occaſio. 549
Occultum. 550
Odium. ibid.
Officium. ibid.
Oleū ſanctiſſimū. vide Chriſma.
Omiſſio. 552
Opera. ibid.
Opinio. ibid.
Oratio. 553
Ordo 1. prout eſt Sacramentū ſecūdum ſe. ibid.
Ordo 2. quoad collationem & ſuſceptionem. 557
Ordo 3. quoad miniſtrum conferētem ordines. 564
Ordo 4. quoad executionem. ibid.
Ornatus. 565

P

PActum. 566
Papa. ibid.
Parapharnum. vide bona.
Parochus 598
Participatio 569
Paſſio. 569
Pater & mater. ib.
Pauper. 75
Paupertas. vide religioſos.
Pecc. 1. in cōi. 571
Peccat. 2. m. 573
Pecc. 3. venia. 574
Peculium. ibid.
Penſio. ibid.
Percuſſio. 575
Permutatio. ibid.
Pertinacia. ibid.
Peregrinus. ibid.
Periurium. ibid.
Pietas filiorū erga parētes. v. filius.
Pignus. 580

Pirata

INDEX.

Pirata. vi. naufrag.
Penitus. 583
Pęnitẽtiæ. vir. 584
Pœnitentia ſacramentum. 581
Pęnitentia ſollemnis. 588
Pœna. 588
Pollutio. ibid.
Præceptum. 590
Prædicator. 591
Prælatus. 593
Præſcriptio. 594
Præſumptio. ibid.
Precſum. 595
Pritnitiæ. 599
Priuilegium. ibid.
Prodigalitas. ibid.
Profeſſio. v. relig.
Promiſſio. 599
Propoſitum. 600
Proxeneta. ibid.
Publicum. 601
Punitio. 602
Purgatorium. ibid.

Q

Quarta funeralis. 602

R

Rapina. ibid.
Raptor. ibid.
Ratihabitio. 603
Reatus. vide pecc.
Reconciliatio vide Eccleſia.
Recõpenſatio. 604
Religio. 606
Religioſus 1. in cõmuni. 606
Relig. 2. quoad ingreſſum. 607
Relig. 3 quoad profeſſionem. 609
Relig. 4 quo paupertatem 610
Reliquiæ. ibid.
Renunciatio. 611
Repetitio. 611
Repræſalia. ibid.
Reſidentia. 612
Reſtõ. 1. in ſe. 513
Reſt. 2. quis debeat reſtituere. 614
§. de impediẽte bonũ alienum. 620
Reſt. 3. Quid ſit reſtituendum. 622
Reſt. 4. quantũ eſt reſtituendũ. 622
Reſtit. V. cui ſit reſtituendum. 624
Reſt. 6. vbi facienda ſit reſt. 626
Reſt 7. de modo & ordine reſt. 626
Reſtit. 8. quãdo ſit reſtituendũ. 629
§. 1. q̃ cauſæ excuſet

ſent à reſtituẽdo ſtatim 630
§. 2 q̃ cauſæ excuſent à reſtituendo ſimpliciter. 633
Reſtitut. 9. quoad incerta. 635
Reſtitut. 10. quoad inuenta 636
Reus. 639
Rex. 640

S

Sacerdos. 642
Sacrum. 644
Sacrilegium. 648
Salarium. ibid.
Satisfactio. 1 649
Satisfactio 2. Sacramentalis. 649
Scandalum. 654
Scrupulus. 657
Scurrilitas. 659
Secretum. 660
Sententia. 662
Sepultura. 662
Seruus & anc. 663
Simonia 1. in ſe. 664
Simonia 2. quoad materiam. 675
Simonia 3. quoad pœnam & reſtitutionem. 680
Simulatio. 683
Societas. 686
Sodomia, viderit, irregularitas. 690
Solutio ibid.
Sors & ſortilegiũ vide ſuperſtit. 690
Spectacula. 690
Spõſalitia vide matrimonium. 2.
Sponſio. 691
Status. ibid.
Statutum. ibid.
Stipulatio. 692
Stuprũ, vid. luxur.
Subdelegatus, vide delegatus.
Subditus. 692
Subreptio vide voluntarium.
Subornatio. 692
Suffragium. ibid.
Suffragia mortuorum. ibid.
Superbia. 693
Superſtitio. 694
Suſpẽſio 1. quid & quomodo incurratur. 696
Suſpenſio 2. à quo tollatur & quomodo. 698
Suſpenſio 3. de ſuſpẽſionibus impoſitis à Iure. 699
Suſurratio. 701

Ta

Digitized by Google

INDEX.

T

Tabellio. 702
Taurorũ agitatio. 703
Tentare. 706
Teſtamẽtum. 706
Teſtis. 707
Theſaurus. 711
Titulus. ibid.
Tonſura. ibid.
Torneamentũ, vide haſtiludium.
Tranſactio. 712
Tributum. vid. vectigal.
Triremis. vide tit. excõmunicatio.
Tutela. 712
Tyrannus. 713

V

Vanaglor. 713
Vectigal. 714
Venatio, piſcatio, & aucupium. 715
Vexatio. 717
Vidua. ibid.
Vindicta. ibid.
Virginitas. 718
Viſitatio prçlatorum. ibid.
Vita. ibid.
Vnctio extr. ibid.
Voluntarium, & inuolunt. 720
Votum 1. in ſe quãtum ad eſſentiam 721
Votum 2. quoad materiam. 721
Votum 3. quoad obligationem. 723
Votum 4. quis poſſit vouere. 732
Votum 5. quoad ſolemnitatem. 733
Votum 5. quoad irritationem. 733
Votum 6. quoad cõmutationẽ. 733
Votum 7. quoad diſpenſationẽ. 738
Vſura. 1. in ſe. 741
Vſura 2. quoad venditionem vel emptionem. 743
Vſur. 3. quoad mutuum. 745
Vſura 4. quoad locationem & conductionem. 756
Vſura 5. circa cambia. 756
Vſura 6. quoad reſtitutionem. 757
Vſura 7. quoad pœnas 762
Vſus rationis, 763
Vxor. 763

FINIS.

BARTHOLOMEVS PEREZ de Nueros, Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Toletana, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodũ Patre Claudio Aquauiua, Præpoſito Generali, facultatem concedo, vt *Compẽdiũ Manualis, ſeu Summa Doctor. Nauarri*, Auctore Patre STEPHANO DE AVILA, eiuſdem Societatis Preſbytero, & ſacræ Theologiæ in Ciuitatis Limenſis Academia primario Profeſſore, compoſitum, & eiuſdem noſtræ Societatis grauium doctorumq; hominũ iudicio approbatum, typis mãdetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Madreti, die xx. Octobris Anni Domini MDCVIII.

Bartholomeus Perez de Nueros.

HVnc R. P. STEPHANI DE AVILA, è Societate IESV Preſbyteri, librum, qui inſcribitur, *Compendium Manualis, ſeu ſumma Doctoris Nauarri*: & pium & eruditum: dignum cẽſuimus, qui prælo commiſſus publicæ vtilitatis cauſſa in lucem ederetur. Datum Lugd. Idibus Decemb. 1608.

Chalom V. G. Lugd.

IN-

INCIPIT COMPENDIVM SVMMÆ, SEV MANVALIS, DOCTORIS NAVARRI,

in ordinem alphabeticum redactum, ſententiaſq; omnes ſuccinctè complectens.

ABBAS.

ABbas poteſt cōferre quatuor minores, ordines. c.22.num.8.§.Quare.

Abbates potentes abſoluere à ſententia canonis (ſi quis ſuadente) nō poſſunt à multis alijs excommunicationibus minoris auctoritatis. cap.27.n.273. & in Nouo num.275.§.16.

ABORSVS.

PEccat mort. qui eſt cauſa aborſus, percutiendo mulierem, quam ſcit

grauí-

BARTHOLOMEVS PEREZ de Nueros, Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Toletana, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodũ Patre Claudio Aquauiua, Prępoſito Generali, facultatem concedo, vt *Compẽdiũ Manualis, ſeu Summa Doctor. Nauarri*, Auctore Patre STEPHANO DE AVILA, eiuſdem Societatis Preſbytero, & ſacræ Theologiæ in Ciuitatis Limenſis Academia primario Profeſſore, compoſitum, & eiuſdem noſtrę Societatis grauium doctorumq; hominũ iudicio approbatum, typis mãdetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Madreti, die xx. Octobris Anni Domini MDCVIII.

Bartholomeus Perez de Nueros.

HVnc R. P. STEPHANI DE AVILA, è Societate IESV Preſbyteri, librum, qui inſcribitur, *Compendium Manualis, ſeu ſumma Doctoris Nauarri*: & pium & eruditum: dignum cẽſuimus, qui prælo commiſſus publicæ vtilitatis cauſſa in lucem ederetur. Datum Lugd. Idibus Decemb. 1608.

Chaiom V. G. Lugd.

IN-

INCIPIT COMPENDIVM SVMMÆ, SEV MANVALIS, DOCTORIS NAVARRI,

in ordinem alphabeticum redactum, ſententiaſq; omnes ſuccinctè complectens.

ABBAS.

ABbas poteſt cõferre quatuor minores, ordines. c.22.num.8.§.Quare.

Abbates potentes abſoluere à ſententia canonis (ſi quis ſuadente) nõ poſſunt à multis alijs excommunicationibus minoris auctoritatis. cap.27.n.273. & in Nouo num.275.§.16.

ABORSVS.

PEccat mort.qui eſt cauſa aborſus, percutiendo mulierem, quam ſcit graui-

grauidam; & ſi fœtus erat animatus, fit irregularis. Secus ſi fœtus non erat animatus, aut non dubitatur de illo. Fœtus autem maſculinus animatur ad quadrageſimum diem, femininus verò ad octuageſimum. capitulo. 15. num. 13. capitulo 17. numero 222 & in Nou. numero 223.

Peccat mortaliter mulier grauida, procurans aborſum, ſumendo pharmaca, vel aliud quodcunque medium in eum finem. Imò etiam ſi abſque hac intentione exponat ſe probabili periculo aborſus. cap. 15. num. 14.

Medicus propinãs prægnanti medici: nam, vt patiatur aborſum, peccat mortaliter. Imò licet propinet, vt matrem à morte liberet. cap. 25. num. 62.

ABSOLVTIO I.
Sacramentalis in genere.

QVi dubitat quid faceret, ſi occurreret occaſio, vel peccandi m. vel patiendi mortem, abſolui poteſt, dummodo proponat non peccare, etiamſi talis occurrat occaſio. cap. 1. num. 22. & in Nouo. num. 19.

Ad abſolutionem non requiritur, vt pœnitens credat ſe amplius non peccaturum. cap. 3. num. 5. lit. E. & in Nouo numero 13.

Ad abſoluendum pœnitentem, non requiritur, quòd proponat abſtinere

in

in poſterum ab occaſionibus remotis peccati mortalis. nec à propinquis venialis, ſed ſic à propinquis peccati mortalis. cap. 3. numero 5. lit. A. & in Nouo num. 10.

Occaſio autem propinqua peccati mortalis eſt omnis illa & ſola, quæ eſt peccatũ mortale vel talis occaſio peculiaris, qua credit, vel credere debet confeſſarius vel pœnitens numquam vel raro ſe vſurum ſine pecare mortali bene perpenſis circumſtantijs. ibid. litt. D. & in Nou. num. 14.

Confeſſarius non debet regulariter abſoluere nolentem relinquere occaſionem, quę ferè omnes ſui ſimiles facit quaſi ſemper peccare mort. Poterit tamen quando tales concurrunt circumſtantiæ, quæ perſuadeant, quòd numquam vel rarò peccabit mort. propter eam, quamuis non abſtineat ab ea. Qđ tunc continget, quando hæc quatuor concurrerint.

I. Verus dolor præteritorum.

II. Verum propoſitum non peccandi, cùm ſe inuenerit in tali occaſione.

III. Credulitas quòd non ruet, adiuuante Deo.

IIII. Aliqua cauſa notabilis propter quam nõ ſe abſtinet à tali occaſione. Ex quibus varia ſequuntur corollaria. cap. 3. num. 5. lit. E. & in Nou. nu. 15. Quòd ſi ille adhuc ter quaterue admonit⁹, nullam prorſus emendationem faciat, non

debe-

deberet abſolui vlterius. ibidem. lit. I. & in Nouo. num. 21.

Quilibet ſimplex Sacerdos poteſt abſoluere à venialibus, vel etiam à mortalibus aliàs confeſſis. cap. 4. num. 1. & in Nouo. num. 5.

Excõmunicatus iniuſtè, licitè poteſt abſolui à peccatis in foro conſcientiæ. cap. 9. num 4.

Abſolutio à peccatis facta à nõ habẽte iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam, nulla eſt. Nec ſufficit ratificatio poſtea facta à proprio confeſſario. num. 5 & 6.

Qui habens caſus reſeruatos confitetur non habenti poteſtatem abſoluendi ab illis, ſi abſoluatur ab eis, non eſt valida abſolutio, quoad eos, ſed ſic quoad reliquos. cap. 9. nu. 6. & in No. nu. 7.

Abſolutio facta à Priori, vel Abbate nullum titulum bonum, vel malum habente, nulla eſt. Et licet titulus, aliquando tamen ſufficit ad validitatem abſolutionis. cap. 9. num. 8. & in Nouo num. 11. vbi loco Prioris ſeu Abbatis ponitur nomen Parochi.

Nullo modo eſt abſoluẽdus indiſpoſitus, quamuis ipſe pœnitens dicat, deſperationem vel ſcandalum ſubſecuturum. cap. 10. num 4.

Non debet abſolui pœnitens, qui nõ vult deſiſtere ab occaſione, quam dat alteri ad peccandum, ſi occaſio eſt ſcandalum actiuũ mortiferum; id eſt, quòd

qui

qui dat peccat mort. dando eam. Talis eſt omnis & ſola illa quæ datur per peccatum mort. aut intentione principali, vel minùs principali, inducendi ad illud; vel ad id iuuando, vel contemnẽdo ſalutem ſpiritualem proximi, vel in id conſentiendo ſaltem interpretatiuè. cap. 14. num 31. lit. A, & in Nouo nu. 32 Ponuntur autem his in locis varia exẽpla de vſurario, de meretrice, & alijs.

Non eſt abſoluendus concubinarius cohabitans concubinæ, niſi prius ſeparetur, cum propoſito numquam ad eam amplius redeundi. cap. 16. num. 20.

Idem eſt, quando à populo credũtur concubinarij, quamuis reuera non ſint. Ibidem.

Non eſt abſoluendus is qui ſibi videtur, quòd alteri cohabitando, non vitabit peccatum mortale, niſi ſeparetur. ibidem. num 21.

Abſolui poteſt ille, de quo confeſſor non poteſt intelligere, vtrùm peccet venialiter vel mortaliter, quamuis non poſſit ei perſuadere, vt à tali opere deſiſtat; cautius tamen ageret conſulendo peritos. cap. 23. num. 21.

Abſolutio eſt danda in quibuſdam caſibus, præmiſſo iuramento, ſcilicet in ijs in quibus ius id præcipit, quales ſunt in excõmunicato notorio abſoluẽdo in incendiario, in mutilatore in manifeſto raptore, vel Eccleſiæ violatore, in vſurario publico & in publicè iniuriãte per- ſonas

ROMA

ſonas Eccleſiaſticas. cap. 26. num. 2.

Poteſt abſolui proponens id quod iure facere debet, ſe facturum cõſilio huius, vel illius Doctoris. ibidem. num. 3.

Non eſt abſoluendus niſi rarò, qui præcedenti confeſſione promiſit reſtituere, & non impleuit, cùm tamen poſſet. cap. 17. num. 59.

Abſolutio à peccatis, non eſt danda niſi præmiſſa abſolutione ab excommunicatione. num. 7. Si tamen detur, valebit aliquando. num. 7. & cap. 9. num. 3. de quo tit. confeſſio 4.

Abſolutio danda eſt præmittendo, *Miſereatur*, &c & ſtatim, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus* &c & ſolum hæc verba *Abſoluo te*, ſunt eſſentialia. c. 26. num. 11.

Non debet dari abſolutio à peccatis ſub conditione de futuro, ſecùs de præterito: quoniam abſolutio non poteſt eſſe in pendenti. num. 12.

Abſolui poteſt loquela priuatus, qui per ſignum confitetur. Non tamen ille qui tantum oſtendit ſigna contritionis, niſi nutu vel verbo fuerit confeſſus aliqua peccata. cap. 26. num. 28. & in Nouo. num. 27.

Quòd ſi nec huiuſmodi nutibus poſſit confiteri, non eſt abſoluẽdus, quãuis antequam iudicium amitteret, vocauerit confeſſarium, & magnam voluntatem cum ſignis contritionis oſtenderit aliis quam abſoluturo. cap. 27. nume-

10

ro 269.& in Nouo 28.

Poterit tamen abſolui is, qui peccata aperuit alicui, mittendo eum tanquam nuncium, ad confeſſarium, à quo ſit abſoluendus. ibidem.

An exiſtenti in articulo mortis, poſſit impendi abſolutio à Sacerdote excommunicato, etiam denunciato. vide titul. Articulus mortis.

ABSOLVTIO II.
Sacramentalis à peccatis reſeruatis.

ABſolutio collata habenti caſus reſeruatos à nō habente poteſtatē, non eſt valida quoad reſeruatos cap. 9. num. 6. & in Nou. num. 7.

Habens peccata reſeruata, omnia integrè cōfiteri tenetur, licèt confiteatur Sacerdoti non potenti abſoluere à reſeruatis, alias confeſſio eſt nulla. cap. 9. num. 11. in Nou. nūm. 14.

Poteſtque, ſi integrè confiteatur, abſolui ab inferiori à non reſeruatis, & mitti ad ſuperiorem pro abſolutione à reſeruatis; cui ſola reſeruata confiteatur. cap. 26. num. 6 Non debet dicere *abſoluo te ab omnibus peccatis*, ſed cū limitatione *à tali & tali*. Ibidem, additum in Nouo.

Sed vt primò abſoluatur ab inferiori, à non reſeruatis, requiritur quòd reſer

uata

uata non habeant annexam excommu njcationem. cap.26.num.27.

Quando Superior abſens concedit inferiori facultatē, vt abſoluat a reſeruatis, ſub hac conditione, vt pœnitens iterum confiteatur ſuperiori quando fuerit præſens; tunc abſolutio à reſeruatis data cum hac conditione valida eſt quã uis pęnitens poſtea confiteatur Superiori: tamen nouum peccatum mort. committet, non compartendo. cap.26. num. 12.

Qui cõfitetur habenti facultatem abſoluendi à reſeruatis, & non confitetur ea propter obliuionem poteſt poſtea illa confiteri non habenti talem facultatem. cap.26.num.13.

Qui adſoluit à caſu reſeruato, & cenſura, à qua non poterat, obtenta facultate poteſt abſoluere abſentem à cenſura. Imò etiam à peccatis, quando iudicauerit eum eſſe in gratia, ſi præſentia eius haberi non poteſt. num.14.

Quilibet Sacerdos, dummodo nõ ſit hæreticus, poteſt abſoluere in articulo mortis à quolibet caſu reſeruato, ſi copia deſit Superioris. cap.26.num.26. de quo vide etiam copioſius tit. Articulus mortis.

Qui in articulo mortis abſoluit à reſeruato habente annexam excõmunicationem, debet pœnitentem admone-, vt ſi conualuerit, quàm cito poſſit, ...æſentes Superiori, aliàs reincidet ī

 excom-

excommunicationem. Hoc tamen nõ requiritur, ſi peccatum non habet annexam excommunicationem. cap.26. num.27.

Quinimo licet peccatum habeat annexam excommunicationem, non tenetur iſte rurſus confiteri peccata, quæ ritè confeſſus eſt, & a quibus fuit in illo articulo abſolutus.

Propterea ꝙ in articulo mortis ceſſat omnis reſeruatio, nec etiã tenetur iterum petere abſolutionem ab excommunicatione; ſed ſolum tenetur ſe præſentare corã ſuperiori: imò nec ad hoc tenetur, ſi ipſe cũ parte accordauerit, aut plenè ſatisfecerit ei tm̃ quantum debebat coram Deo. c.25. num.26.

Addita ſunt in Nou. §. an aũt, & regulariter ſufficit ſe præſentare per procuratorem cap.27 nu.46. tempus autem, quo tenetur ſe præſentare, ſi cõmodè poteſt, relinquitur determinandum arbitrio boni viri, quoad forum exterius, ſed quoad interius conſcientiæ ipſius abſoluti num.113.

A peccatis habentibus annexam excommunicationem Papalẽ, poſt ſublatam cẽſuram, poteſt ſimplex parochus abſoluere, niſi cũ reſeruatione cenſuræ Papalis concurrat etiã reſeruatio Epiſcopi reſeruantis ſibi peccatum illud. Sed iam conſuetudine introductũ eſt, vt ſublata cenſura Papali, ſublata cenſeatur reſeruatio Epiſcopi. c.27. num. 255.

255.& in Nouo, numero 261.

Parochus habens facultatem abſoluẽdi a caſibus reſeruatis Epiſcopo ſuo poteſt abſoluere pœnitentem alterius Epiſcopatus à peccatis reſeruatis ſuo Epiſcopo. ibidem.

Abſolutio à caſib. reſeruatis Epiſcopo poteſt concedi per quandã bullam Gregorij XIII. Additum in Nouo, c. 27. nu. 263. abſolutio ab excommunicatione incurſa propter participationẽ cum excommunicato in crimine, ob q̃ eſt excommunicatus, reſeruatur eidem cui reſeruata excõmunicatio ob ipſum crimen cap. 27. num. 112.

De abſolutione ab Hæreſi, vide tit. Hæreticus. Caſus reſeruatus Papæ vide tit. Excommunicatio. 6. reſeruatos Epiſcopo, vide tit. Caſus reſeruatus: Quando iudicabitur Epiſcopum conceſſiſſe abſolutionem à caſibus ſibi reſeruatis, vide eodem tit.

ABSOLVTIO III.
Ab excommunicatione in communi.

ABſolutio iniuſta ab excommunicatione, valida eſt ipſo iure. Pręlud. 9. num. 11. & in Nou. nu. 13. & cap. 27. nũ. 37. Vnde ea præmiſſa poteſt abſolui homo à peccatis, & proſunt illi ſuffragia generalia Eccleſiæ. c. 27. n. 38.

Qui ignorat ſe excommunicatum, &

& abſoluitur à peccatis, habens poſtea notitiam excommunicationis, tenetur petere abſolutionem. c.9. num.3. & in Nouo,uuui.4.

Qui confitetur habenti facultatem abſoluendi ab omnibus peccatis & cenſuris, curare debet vt ab omnibus abſoluatur. Quòd ſi poſtea cenſuræ in mentem venerint, ſufficit confiteri peccata, nulla obtenta abſolutione à cenſuris.cap.26.num.13.

Bene poteſt quis abſolui ab excõmunicatione ante ſolutionem pęnæ debitæ ob tranſgreſſionem.cap.2;.nu.66.

Abſolutio ab excõmunicatione; pręmittenda eſt ante abſolutionẽ à peccatis.c.26.num.7.forma ſeruanda in abſolutione ab excommunicatione, eſt primum, vt petat iuramentũ; quod quando ſit petendum vide tit. Abſolutio I.

Secundo, quod ſatisfaciat parti, ſi offenſa eſt notoria; vel expenſas. ſi contumacia eſt notoria, quòd ſi offenſa vel contumacia non eſt notoria ſufficit pręſtare cautionem. Hæc autem diſtinctio de notoria, vel non notoria ſolum habet locum in foro interiori. cap.26. num.7.

Iura autẽ quæ iubent ſatisfacere antè abſolutionem in articulo mortis, intelliguntur, ſi excõmunicatus poteſt: aliàs ſufficit pręſtare cautionem cũ pignore vel fideiuſſore ſi poſſit.c.27.n.47. aliàs ſufficiet cautio iuratoria. nu.48.

Digitized by Google

Tertio eſt, quòd humeros nudatos cum Pſalmo, *Miſerere mei Deus*; aut alio pœnitentiali, flagello vel alia re cædat; & poſt, *Gloria patri*, &c. *Kyrie eleiſon*, &c. *Pater noſter*, cum verſiculis *Saluum me fac*, &c. Deinde Oratio. *Deus cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram, & hunc famulum tuum quem excommunicationis ſententia ligatũ tenet, miſeratio tuæ pietatis abſoluat, per Chriſtum*, &c. Dein de abſoluat eum dicens, *Auctoritate qua fungor, abſoluo te à vinculo excommunicationis quod incurriſti ob hanc vel illam cauſam vel cauſas, & reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, & communioni fidelium, in nomine Patris* &c. Amen.

Atque hæc forma regulariter eſt ſeruanda, ſi commodè fieri poſſit; alioqui ſufficiet diceere, *Ego te abſoluo ab excommunicatione, vel benedico te*. Nõ enim habet verba determinata nec feminæ denudandi ſunt humeri. c. 26. nu. 8. & 9. de forma abſolutionis ad cautelam, vide in fine huius tituli.

Fratres minores non tenentur flagellare excommunicatos, quando eos abſoluunt in foro conſcientiæ. c. 26. num. 9. abſolutio ab excõmunicatione ſemper requirit aliqua verba: à ſuſpenſione verò & ab interdicto non: quoniam inferuntur donec aliquid certum fiat:

tunc

tunc enim ſufficit quod illud fiat. cap. 27.num.165.

Abſolutio ab excommunicatione non debet dari ſub conditione de futuro, ſecus de præterito. Ibidem. cap.26. num.12.

Excommunicatus ob multas cauſas, ab omnibus etiam non expreſſis, manet abſolutus, ſi abſoluẽs habeat intentionem abſoluendi eũ ab omnibus: aliàs verò à ſolis expreſſis maneret abſolutus: ſi verò ob vnam tantum cauſam ſæpe incurreret, ſufficit dicere toties, quoties.num.8.

Tutius eſt dicere, quòd virtute bullarum non poſſit impendi abſolutio ab excommunicatione extra confeſſionem.num.31.

Abſolutio ab excõmunicatione poteſt dari poſt mortem, ei qui mortuus eſt cum ſignis contritionis. nu.32. Sed tamen debet dari à potente eum viuũ abſoluere. Nec eſt extrahendus è loco ſacro, vt flagelletur, ſed ſufficit flagellare ſepulchrum.ibidem.

Atque hæc quidem non eſt vera abſolutio quoad Deum, ſed denunciatur Eccleſiæ, deceſſiſſe abſolutum.cap.27. num 271.

Abſolutio ab excommunicatione poteſt conferri abſenti. c.26.num.14.

Abſolutio ab excõmunicatione minori conferri poteſt à quolibet Sacerdote ſimplici.cap.27 num.25.

Dummodo pęnitens habeat tantum venialia num.39

Abſolutio ab excommunicatione, facta ab habente poteſtatem ordinariam non ſeruata iuris forma, valet etiam ante ſatisfactionem.num.37.

Non tamen valet facta à delegato nõ ſeruata forma abſoluẽdi ſibi data in delegatione. Vnde abſolutio facta extra mortis articulum, à potente per priuilegia abſoluere in eo, valet, nec facta ante ſatisfactionem ab habente facultatem abſoluendi poſt eam. Ibidem, poteſt tamen dari ante ſolutionem pœnæ debitę propter tranſgreſſionem.cap.13.num.66.

Abſolutio data virtute mandati Papæ ad abſoluendum ſecundum formã iuris valet, quamuis ea non ſeruetur. cap.27.num.37.

Abſolutio data metu iuſto nõ valet. Data verò ex falſa cauſa, valet.n.38.

Abſolutio ab excommunicatione maiori iuris non reſeruata, poteſt impendi à proprio Prælato. Imò & Parochus, & etiam ſimplex confeſſor, qui poſſit abſoluere à mortalibus, poteſt eam impendere. Sed data ab huiuſmodi ſimplici confeſſore valet in foro interiori tantum.num.39.

Niſi abſolutus oſtenderet commiſſionem abſolutionis, teſtimonio Parochi, vel confeſſoris abſoluentis, eſſetq; vir timens Deum: tunc enim valeret in

foro

foro exteriori, maximè vbi ſit recepta conſuetudo abſoluendi ſine teſtibus, & Notario.num.43.

Proprius Prælatus poteſt abſoluere ab excommunicatione iuris extra ſuũ Epiſcopatum & parochiam.nu.39.

Qui poteſt abſoluere ab excõmunicatione iuris, poteſt etiam à lata ab homine generaliter. num 44.

Ab excommunicatione ab homine ipſe ſolus poteſt abſoluere, vel eius ſucceſſor, vel ſuperior, vel delegatus.n. 40.excipiuntur tamen ſequentes caſus.

Nam delegatus Papę, qui põt excõmunicare intra vnum annũ per ſententiam diffinitiuam, eo tamen tranſacto non poteſt abſoluere. Neq; Epiſcopus poſt denunciationem poteſt abſoluere incendiarium excommunicatum à ſe.

Item excommunicans, qui poſtea excommunicatus eſt maiore, & denunciatus, non poteſt abſoluere, ſecus, ſi minore. Neque excommunicatio lata ab inferiori, & confirmata à Papa, poteſt auferri ab eo, qui eam tulit ibidem & exequutor mandati Papæ qui iubetur excommunicare certum hominẽ ſine cognitione cauſſæ, non poteſt abſoluere poſtquam excommunicauit. num.44.

Abſolutio ab excõmunicatione poteſt dari à nõ Sacerdote in foro exteriori, imò ét interiori, dummodo non cõiũgatur cũ abſolutione à peccatis. n 41.

Qui poteſt abſoluere virtute iuriſdictionis delegatæ à principe, vel conceſſæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis vel officij, aut virtute alterius ordinariæ poteſtatis, poteſt id alteri cõmittere num. 45.

Simplex miniſterium abſoluendi, poteſt delegari à delegato Ordinarij, & à ſubdelegato delegati Papæ. num 45.

Qui in articulo mortis, vel propter aliquod iuſtum impedimentum abſoluitur ab eo, qui aliàs non poſſet abſoluere, qui præſentandus eſt ceſſante impedimento, ei qui de iure poteſt abſoluere, alioquin reincidet. num. 46 Sed regulariter ſufficit præſentare ſe per procuratorem. ibidem.

Non tamen tenetur comparere, ſi aliàs concordauerit cum parte, aut plenè ei ſatisfecerit. in Nouo, cap. 26. nu. 26. §. An autem, vide etiam titulo Abſolutio II.

Abſolutio ab excommunicatione data propter aliquod impedimentum ab eo qui aliàs non poteſt abſoluere, ſi impedimentum eſt falſum, ipſa eſt nulla. cap. 27. num. 90.

A quacumque excommunicatione reſeruata Papę, poteſt Epiſcopus abſoluere: ſi ob iuſtum impedimentum nõ ſit recurſus ad Papam, vel ad Legatũ, vel alium habẽtem priuilegium ad abſoluendum. num. 90. quod autem dicatur iuſtũ impedimentũ. vide tit. Epus.

Qui-

Quilibet ſacerdos poteſt abſolutionem excōicationis impendere in articulo mortis, etiam non confeſſo: dummodo ſigna contritionis pręcedant.nu. 271. & in Nouo, num.272.§.7.

Non tamē poteſt laicus.c.26.nu.26. Imò nec initiatus ſacris, qui nō ſit preſbyter. Poterit tamen ſacerdòs excommunicatus, etiā denunciatus, in eodē articulo mortis eam impendere, num. 271.& in Nouo,num.272.§.7.

Abſolutio ab excōmunicatione incurſa propter participationem cum excommunicato in crimine, ob quod eſt excommunicatus, reſeruatur eidē cui eſſet reſeruata excommunicatio ob ipſum crimen.num.112.

Solus excommunicatus denūciatus indiget abſolutione quoad forum exterius.num.271.

Abſolutio excommunicationis ſimplex, eſt abſolutio integra excommunicationis, quæ ſcitur eſſe lata & valida. num.273.& in Nou.277.§.eodem.

Abſolutio ad cautelam eſt, quæ non eſt talis. Et ita triplex eſt. Dimidiata, quæ ad certum tēpus vel actum. Integra, eius quę dubitatur eſſe lata;& rurſus integra, eius quę ſcitur eſſe lata. Sed dubitatur an ſit valida. Cōfeſſarius igitur electus per cōfeſſionalia Iubilea & alias bullas Apoſtolicas, non poteſt dare primā harum trium; quoniam virtute bullæ nequit dare abſolutionē ad

reincidentia, quod ſi etiam det, erit ferè abſoluere purè, & excommunicari ſub conditione, ad quod faciendum nullam habet poteſtatem: poteſt dare ſecundam; quoniam pœnitentibus ignorantibus ſe eſſe excommunicatos, paſſim dant confeſſarij per illa verba *Si forte teneris*, per quam abſolutionem abſoluitur ab illa vel illis excommunicationibus, in quas poteſtas confeſſarij ſe extendit; dummodo ſatisfecerit vel ſit eo animo, quòd ſatisfaceret, ſi ſciret ſe eſſe excommunicatum. Tertiam autem non poteſt dare, ſine prævia ſatisfactione, ſi offenſa ſit manifeſta, tunc enim non ſufficit præbere cautionem: poterit tamẽ ſi dicat non offendiſſe, ſi verò dubitet vtrum offenderit, non poterit abſoluere ad cautelam, quando talis commiſſio abſolutionis eſt à tali excommunicatione, quæ tractari poteſt commodè ſine abſolutione ad cautelam: ſi verò non poteſt commodè tractari poterit abſoluere. num. 273. & in Nouo, num. 278.

Hic confeſſarius, cui committit Superior, vt abſoluat latronẽ ad cautelã in foro conſcientiæ tãtum non tenetur citare partem; ſed ſufficit, ꝙ per confeſſionem pœnitentis conſtet illi preces veritate niti: at verò cõfeſſarius cui ſimpliciter, vt ſimplici confeſſario, committitur abſolutio ad cautelã, in vtroque foro debet accipere ſufficientẽ cautionem:

tionem: non tamen debet citare partē, nec audire excipientem de manifeſta offenſa, niſi aliquid plus vel minus faciendū præcipiatur, debet abſoluere coram notario & teſtibus, vel ſaltem coram teſtibus. ibid. in fine.

Forma verborum abſolutionis ad cautelam, eſt, *ſi teneris vinculo excommunicationis, à quo te poßum abſoluere, abſoluo te quatenus poſſum.* cap. 26. num. 10.

Quando ſit petendum iuramentum à pœnitente, antequam abſoluatur. vide confeſſ. III. & tit. Abſolut. I. tit. 1.

ABSOLVTIO IIII.

Ab excommunicatione iuris.

AB excommunicatione incurſa ob percuſſionem clerici aliqui poſſunt abſolui ab Epiſcopo: ſcilicet.

I. Morti propinquus. II. Mulier. III. Claudus, cęcus vel quouis modo mēbris ſuis captus. IV. Diuturna ægritudine laborans. V. Qui ante pubertatem eam incurrit. VI. Qui iudicio Epiſcopi non poteſt Papam adire. VII. Adoleſcens, cui iter periculoſum eſſet. VIII. Pauper ea viuens arte, qua iter agendo non poſſet vti. IX. Cui ob inimicitias iter eſt periculoſum. X. Filiusfamilias exiſtens in poteſtate patris, qui non poteſt adire Papam ſine præiudicio patris. XI, Seruus, niſi Dominus conſen-

Digitized by Google

tiat. Hi omnes, & quilibet alij iuſtè im pediti poſſunt abſolui ab Epiſcopo pre miſſa ſatisfactione, ac iuramēto, quod impedimento ceſſante ſe præſentabunt Papæ. cap. 27. num. 88. & 89.

Tempus autem, intra quod quàm citò commodè poſſit ſe præſentare, relinquitur arbitrio boni viri in foro exteriori: in interiori autem, conſcientiæ pęnitentis. Non tamen poſſunt iſti abſolui ab alio qui ſit inferior Epiſcopo. nu. 113. & 111.

XIII. Sed & pręter illos, qui ob percuſſionem clerici poſſunt ab Epiſcopo abſolui iuſto cum impedimento, poſſunt etiam ab eodem abſolui percutien tes clericum, quando percuſſio eſt leuis. cap. 6. num. 8. & c. 27. num. 91.

Et quidem in præſenti non dicitur percuſſio leuis, eo quod non ſit mortalis, ſed quia in comparatione aliarum magis mortiferarum, nec eſt grauis, nec eſt mediocris. cap. 27. num. 91.

Quæ autem ſit leuis vel mediocris percuſſio, vide tit. Percuſſio.

XIV. Ianitor etiam vel eius miniſter, qui vt cuſtodiat fores, vel cohibeat homines, manus infert Clericis; abſque intentuone lædendi, quamuis cum culpa; ſi tamen percuſſio ſit leuis, vel mediocris, poteſt abſolui ab Epiſco po. cap. 27. num. 91.

Acceptio perſonarum. Quando pec cat quis per huiuſmodi acceptionem,

vide

vide titulo Simonia I.

Quomodo vendi poſſint officia publica, vide tit. Officium.

ACCIDIA.

Accidia *eſt vitium inclinans ad triſtandum de bono ſpirituali diuino, quatenus eſt diuinum in eo qui triſtatur.* Eſtque ex genere ſuo mortalis. Eius filiæ ſunt quinque, Deſperatio, Puſillanimitas, Torpor animæ, Rancor, & Euagatio mentis. c. 23. num. 124.

In materia Accidiæ frequenter inuenitur imperfectio voluntarij. Prælu. 9. num. 10. & in Nou. num. 11.

Peccat mortaliter peccato accidiæ, qui per eam omittit aliquod præceptum obligans ſub mortali. cap. 23. numero 124. De triſtitia Accidiæ, vide, tit. Inuidia.

Circumſtantia accidię non eſt neceſſario confitenda. c. 23. num. 125. §. 4.

ACTVS HVMANVS.

Actus *humanus eſt actus hominis voluntarius.* Prælud. 6. num. 2. & in Nou. num. 1. Poteſt eſſe metu factus ibid. num. 5. & in Nouo, num. 4. & 5. Item & per concupiſcentiam factus. ibid. num. 8. & in Nou. num. 7.

Actus factus per ignorãtiam aliquando eſt humanus, aliquando non.

Non eſt humanus, quando concur runt ignorantia rei, quam non teneba ſcire, quòd non ſit affectata, vel deſide rata, vel procurata, quòd ſit talis ſin qua non fieret actus, citra hæc tria cen ſebitur humanus actus, Prælud. 6. nu. 9 & in Nou. num. 8.

Actus humanus eſt bonus vel ma lus. Et bonus quidem eſt ille, qui nul la lege ob ſe neque ob eius circumſtan tias eſt prohibitus. Prælud. 7. num. 1. Ap pellatur meritum. ibid

Nullus actus voluntarius inuenitur indifferens in indiuiduo: ſi enim nō fue rit bonus, erit malus: vnde actus delibe ratus, qui non eſt bonus, eſt peccatum. ibid. num. 27. & in Nou. num. 24.

Actus humanus bonus factus à pec catore extra gratiam Dei, prodeſt ad implenda præcepta, ad excuſandum à bono peccato, ad illuſtrandam mentē peccatoris, vt citius ſuum malum a-gnoſcat, & pœniteat; ad quærendas vir-tutes morales, ne peccatum nos ſuo pō dere in aliud trahat, ad quærendam cor dis lætitiam, ne Angelus cuſtodiæ nos omnino deſerat, ne tam citò à Deo pu niamur, denique *dat bona terræ, cor faci humile, minuit tormenta gehen-næ*. Prælud. 7. 8. & 9. num. 3. cap. 27. nu. 269. & in Nou. nu. 267.

Actus humanus vnus & idem in ge-nere naturæ, poteſt eſſe nunc bonus, deinde malus. Prælud. 7. num. 21 in

Nouo,

Nouo,num.15. & cap.23 num.1. & c. 27.num.269.

Actus verò vnus & idem exterior,& etiam interior, non poteſt eſſe ſimul bonus, & malus. Prælud.7. num.21.& in Nouo, num.15. & 17.& c.23.nu.1.

Actus interior,& exterior malus cõcurrens in vnum peccatum, ſunt duo entia, & duæ res malæ in genere naturæ: ſed in genere moris ſunt vnum peccatum. Et tunc actus exterior malus mortalis neceſſario eſt confitendus: non tamen eſt neceſſe confiteri tunc actum interiorẽ: nam qui confitetur exterius, implicitè confitetur interius. ibid.non tamen è contra.ibid.nu.24.

Actus interior mortalis, quem non conſequutus eſt actus exterior, neceſſario eſt confitendus.ibidem. num.24. & in Nouo,num.20.

Actus exterior malus, eſt peccatum mortale, quando interior eſt huiuſmodi.ibid.num.23.in Nou.nu.19.

ACCVSATIO
& Accuſator.

DAtum ab aliquo, timore ne accuſetur, ei qui iure accuſare poteſt, non poteſt repeti,*cap.*17.num.14.& in Nouo,num.15.

Accipiens precium pro accuſatione iuſta, ad quam tenetur, peccat mortaliter, ſi eſt notabile, & tenetu reſtitue

re

re danti. Si vero accipit vt deſiſtat ab e: iniuſtè, quamuis grauius peccet, non tamen tenetur reſtituere precium acce ptum, bene tamen damnum illatum c.17.num.95. & in Nouo, num.96.

Accuſatio licita eſt, etiamſi fiat priuatæ vtilitatis cauſa, nec præcedat ſecreta monitio. cap.18. num.30.

Per viam accuſationis poteſt procedi contra aliquem, etiam nulla præcedente infamia. cap.18. num.38.

Accuſatus de vero crimine (ſecreto tamen) non tenetur reſtituere famam, quam accuſator amiſit, eo quòd illud non probauit, ſi illud confiteri non tenebatur. Imò quamuis teneretur confiteri, ſi non reſpondet accuſatorem calumniari, ſed decipi, nec, quamuis reſpondeat calumniari, ſi ſibi non credatur, eo quod iudices, & reliqui credunt, accuſatorem non accuſaſſe contra conſcientiam ſuam. cap. 18. nu.48.

Peccat mortaliter accuſans in iudicio aliquem falſi criminis, vel ſi cum primum nouit eſſe falſum, non deſiſtit. cap.25. num.31.

Peccat mortaliter qui paciſcitur, vel tranſigit in cauſa criminali adulterij, vel alterius criminis, in quo non eſt infligenda pœna ſanguinis, non tamen eſſet mortale in foro conſcientiæ, ſi ceſſaret ſcandalum. num.32.

Accuſator, qui, vt diſcedat à lite iniuſta, quicquam accipit, peccat cum obli-

Digitized by Google

bligatione reſtituendi. Qui vt vincat n cauſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel eſtimonijs falſis, peccat, non tamen te ıetur reſtituere, & qui omittit accuſa- e aliquem, cuius delictum redundat n magnum damnum ſpirituale, vel emporale Reipublicæ, peccat morta- iter. num. 32.

ADIVRATIO
contra Dæmonem.

PEccat mortaliter adiurans dæmo- nem per modum obſecrationis, vt ıb eo aliquid diſcat, vel auxilium ac- cipiat. c. 11. nu. 27 & in Nouo, nu. 28.

Licitum eſt adiurare dæmones per modum coactionis, obſtringendo eos Eccleſiaſticis exorciſmis: vel quando ſine inuocatione ipſi dæmones adſunt, vt ſolent adeſſe in arreptitijs. Atque li- cet etiam tũc eos interrogare (ſine pre- ce tamen, & ſine aliquo ſocietatis pa- cto) ad aliquorum vtilitatem. cap. 11. num. 27. & in Nou. num. 18.

Colloqui cum dæmonibus corpora hominum obſidentibus, propter curio ſitatem, vel vanitatem, eſt peccatum veniale. quoniam nunquam licet illis couti niſi tamquam inimicis. ibid.

AD-

ADVLTERIVM.

ADulterium eſt ſpecies & circum ſtantia diſtincta à ceteris ſpecie Luxuriæ, & ideo eſt neceſſario con tenda, cap. 6. numero 5. & in Nou num 4.

Adulterium eſt habere copulam cum coniuge alterius. cap. 16 num. *& hoc quamuis ſit ſeparata à mari to per diuortium quoad torum vel c habitationem.* cap. 22. num. 46.

Coniugatus, qui adulterat cum ali na coniugata. tenetur vtrumque expl care in confeſſione. cap. 6. num. 5. & in Nouo, num. 4.

Adulterium viri grauius eſt quàm feminæ ſecundum vnam conſideratio nem, & leuis ſecundum alteram. Grauius, quia maioris vigoris ratione vti tur, & melius poteſt reſiſtere; debetq; ſuam vxorem virtute vincere, eamq; ſuo exemplo regere. Eſt tamen grauius adulterium feminę, eo quod ipſa facit prolem de ſuo patre incertam, & ma ius ſcandalum generat. cap. 16. num. 23. & in Nouo, num 20. c. 16.

Mulier coniugata, quæ fingens ſe prægnantem, accipit filium alienum, & quæ ſuſcepit filium ex adulterio, quamuis illum tribuat marito, abſolui poteſt, licet talis filius participet hære ditatem ac ſi eſſet legitimus. cap. 16.

num.

num. 43. & 44. Dummodo ipſa non poſſit aperire veritatem ſine periculo vitæ, vel famæ, num. 45.

Quòd ſi ceſſat huiuſmodi periculũ, & ipſa credit ſibi adhibendam eſſe fidẽ, tenetur reuelare. nu. 46. Similiter ſi credit filium ſpurium ſibi daturum fidẽ, & relicturum fratribus legitimis totam hæreditatem, tenetur filio reuelare ſecretum. num. 46.

Quando vero non tenetur reuelare, vel ſua reuelatio non eſt ſufficiens, tenetur reſarcire filijs legitimis meliori modo, quo poterit. ibid.

Tenetur etiam reſarcire huiuſmodi damnum ille, qui coniugatæ tradidit filium ad ſupponendum. ibid. nu. 48.

Tenetur etiam adulter ſi credit, aut credere debet, eſſe ſuum. Tunc autem non tenetur credere, quando mater eſt leuis, & ſolita cum alijs adulterari, vel quia ipſamet dubitat, vtrum ſit filius adulteri, vel mariti. Nec ipſe facilè debet credere, ſe ad id obligatum. cap. 16. num. 49. §. Interrogatus, in Nou num. 48. & 49.

Si autem credit eſſe ſuum filium, tenetur patri putatiuo reſtituere impenſas, quas in illo nutriendo fecit, ſic etiam hoſpitali, ſi apud illud expoſitus fuit. Inſuper & patri putatiuo tenetur reſtituere dotem aut ſponſalitiã largitatem, ſi quam dedit ei imò & filijs eius id quod de patris hæreditate habuit.

habuit. num. 48. & in Nouo, num. 49.

Tenetur autem reſtituere patri putatiuo ſi viuit, non quantum valet hæreditatas, ſed iuxta prudentis & boni viri arbitrium conſideratis conſiderandis. Sed poſt mortem eius, ſi hæreditas eſt iam acquiſita inter ſpurium & eius fratres legitimos, tenetur ſpurij pater, vel perſona ad id obligata, quãtum valet hæreditas filij ſui reſtituere ceteris. Quod ſi iſta perſona ſit in articulo mortis conſtituta, & tunc velit reſtitutionem facere, poterit filij ſui fratres legitimos meliorare, de illa bonorum ſuorum parte, quam iuxta leges ſuæ regionis poteſt liberè cuicumq; volet relinquere ibidem. nu. 48. & in Nou. nu. 50 vſque ad finem.

Ratio autem, ob quam adulter teneatur ad reſtitutionem, eſt, quia licet non ſit cauſſa proxima huius damni, tamẽ eſt ſatis propinqua, & vt aliquis teneatur de dãno, non requiritur eſſe cauſã proximam nu. 48. & in Nouo, nu. 49.

Præterea quoniam adultera tenetur ad huiuſmodi reſtitutionem, & tamen non eſt cauſa propinquior damni, quã adulter. nu. 48. & in Nouo. num. 49.

Quod ſi adultera non poſſit reſtituere hæreditatẽ filijs legitimis, niſi detegendo marito adulterium, non tenetur reſtituere, cap. 27. nu. 90. §. 8. Rationem huius vide tit. Bona hominis.

Coniugata habẽs filios ex adulterio,

poteſt

oteſt teſtari, quia poteſt appellare eos lios non vocando eos legitimos; vel oteſt eos vocare legitimos ſine menda io: intelligens intra ſe, eſſe tales ſecun lum communem æſtimationem. cap. 6.num.48.

Filius ſpurius qui iam in hæreditatẽ ucceſſit, quomodo reſtituet, aut quid lebeat facere. vide tit. Filius.

Adulterans coniux quomodo perdat us exigendi aut petendi debitum, aut ſi ſit bigamus ex redditione cōiugi adul tero. vide Matrim. 10. & xiiij.

Quādo poteſt maritus accuſare vxo rem adulterij, & quando non, vide tit. Matrimon. 16. §. 9. de pœnis adultero- rum. vide tit. concubinarius.

ADVOCATVS.

ALiquando tenetur pauperibus pa trocinari ſine ſtipendio. cap. 25. n. 24 & 29. § 5.

Aduocatus peccat mort. exercens of ficium cum non ſit idoneus. Vel defen dens cauſam, quam ſcit iniuſtam: & te- netur damna reſtituere parti aduerſæ, & etiam ſua. ſi eam non admonuit.

Idem ſi reputat magis cauſam eſſe in iuſtam, quàm iuſtam. Non tamen de- bet id aduerſario indicare. Poterit ta- men patrocinari, ſi cauſa eſt dubia pro- pter vanas opiniones. capit. 25. nu. 28.

Peccat mortaliter aduocatus, qui no talibi

tabili ſua negligentia, vel ignorant. cauſam iuſtam perdit, cum obligatio ne reſtituēdi damna,& intereſſe, ſi pa ignorat imperitiam eius; alias ſecus, ni ſit dolo, uel lata culpa. nu.29.

Peccat mortaliter Aduocatus, qui f cit vt aduerſarius amittat iuſtam cau ſam, vel petit ſuperfluas dilationes. Po teſt tamen occultare id, quod ius ſua partis impedire poſſet, & honeſte ſimu lando ſuum aduerſarium fallere. ibid.

Peccat etiā mortaliter iudicando a uerſario ſecreta notabilis momenti ſu partis,& tenetur damna reſtituere. ibid.

Item recipiens ſtipendium excedens. Conuentio autem de ſtipendio non eſt facienda in medio, ſed in principio, aut fine litis. Peccatque conueniens de quo ta litis parte. Idem ſi paciſcitur, vt victa parte, tantum ſibi ſoluatur, nu 30.

Peccat, qui vt uincat in cauſa iuſta vtitur inſtrumentis, vel teſtimonijs fal ſis, non tamen tenetur reſtituere, nu. 32.

AETAS

IN defectu ætatis ad ordines ſolus Pa pa diſpenſat, c.27. nu.102.

Aetatis annus a iure ſtatutus ad ordi nes ſuſcipiendos, ſufficit inceptus. c 25. nu 116. Atque de ætate ordinandorum vide tit. Ordo II.

Ad obtinendū beneficium nō ſufficit ætas ante decimūquartū annū. nu.135.

Ad

Ad dignitatem Eccleſiaſticã, vel perſonarum non habentem curam animarum, requiritur ætas viginti duorum annorum. Ad canonicatum vero requiritur ætas ſufficiens, vt intra tempus prę ſinitum poſſit ordinari ordine ſacro requiſito. num. 135. & 136. quæ magis explicantur tit. Beneficium 3.

In cathedralibus omnes canonicatus habent annexum ordinem presbyterij diaconatus vel ſubdiaconatus, numero 136.

Affinitas, vide tit. Matrim. 10. § 4.

Alea, uide Ludus.

ALIMENTVM.

ALimenta filiorum vſque ad trienniũ pertinent ad matrem, poſt vero ad Patrem. c. 14. n. 17. vide etiam plura tit. Filius.

De alimentis uxoris ſeparatæ a marito, uide tit. Maritus & tit. Dos.

De alimentis uxoris & filiorum vſurarij aut nimium debentis: vide tit. Vſura 6. & tit. Reſtitutio. 8. §. 1.

Ancilla uide tit. Seruus.

ANGELVS.

RVdes credentes Angelos eſſe corporeos, regulariter excuſantur a pertinacia, & a culpa. Prælud. 1. nu. 10. §. 9. & in No. nu. 15. & 16.

ANI-

ANIMA.

Anima rationalis eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens incorporea, immortalis, creata quidẽ à Deo ex nihilo cũ infunditur corpori. Præl. 1. nu. 1.

Peccãt mort. qui culpabiliter credũt animam eſſe corpoream, vel corruptibilem, vel creatã ab Angelis, vel creatã ante corpus num. 2. 3. & 4.

Anima rõnalis eſt vere ac per ſe forma corporis humani & cõtrariũ aſſerere, aut in dubiũ vertere, eſt hæreſis damnata ab Eccleſia nu. 4 & in No. num. 5.

Anima rationalis eſt capax & apta ad conſequendam beatitudinem æternam per gratiam Dei & per bona opera. nu. 4. & 5. & in Nouo. num. 6. 7. & 8.

Animæ aũt potentię vegetatiuę ſunt tres, Nutritiua, quæ conſeruat corpus: Augmentatiua, quæ auget, & perficit illud: generatiua, quæ ſimile ſibi producit. Præud. 2. num. 1.

Eius potẽtiæ ſenſitiuæ externæ ſunt quĩq; viſus, auditus, guſt⁹, odorat⁹ & tactus. Interiores. aũt ſenſitiuæ ſunt quatuor: Senſus cõis, qui exterioribus ſibi tradita recipit, cognoſcit, & ĩdicat: Imaginatiua ſeu cogitatiua, quę ſic recepta ſeruat: Aeſtimatiua, quę recipit intẽtiones, quas anima naturaliter recipit: Memoria qua ſic percepta ſeruat. n. 3. & 4.

Animæ potentia appetitiua ſiue ſenſualitas, diuiditur in concupiſcibilem, & in iraſcibilem. Præl. 2. 4. & 5.

Paſſio.

Paſſiones autem Animæ eæq; principales ſunt quatuor; Gaudium ſcilicet, ac Triſtitia ad concupiſcibilem, Spes verò,& Timor,ad iraſcibilem pertinētes. Ira quoque paſſio eſt contrariam non habens niſi priuatiuè. Aliæ verò paſſiones Aīæ minus principales ſunt amor, odium, deſiderium, ſeu concupiſcentia, reluctatio, ſeu recutus, delectatio,& dolor, quæ ſunt in potentia concupiſcibili In iraſcibili autem ſunt Deſperatio, audacia, ſpei & timoris contrariæ. Prælud.5.n.2.& 3.

Obiectum potentiæ Concupiſcibilis eſt bonum, vel malū abſolutè conſideratum. Obiectum verò iraſcibilis eſt bonum, vel malum ratione arduitatis, vel dificultatis conſideratum, nu.3.

De his paſſionibus quādo ſint peccata aut quomodo de illis confitendū, vide tit Paſſio.

Potentiæ rationales animæ ſunt, intellectus & voluntas. Præl.5.nu.1

Peccat mort. qui culpabiliter credit non eſſe liberum arbitrium, vel illud ſufficere ad promerendā gratiā de condigno vel gloriam, nu.10. & 11

Conc. Trid. definiuit circa liberū arbitriū hæc ſequentia. ſeſſ.6. à can.1.&c.

I. Si quis dixerit, hominè ſuis operibus, quæ vel per legis doctrinā fiūt absque diuina per Ieſum Chriſtū gratia poſſe iuſtificari corā Deo anath. ſit.

II *Si quis dixerit, ad hoc ſolū diui*

re danti. Si vero accipit vt deſiſtat ab ea iniuſtè, quamuis grauius peccet, non tamen tenetur reſtituere precium acceptum, bene tamen damnum illatum. c.17.num.95. & in Nouo, num.96.

Accuſatio licita eſt, etiamſi fiat priuatæ vtilitatis cauſa, nec præcedat ſecreta monitio. cap.18. num.30.

Per viam accuſationis poteſt procedi contra aliquem, etiam nulla præcedente infamia. cap.18. num.38.

Accuſatus de vero crimine (ſecretò tamen) non tenetur reſtituere famam, quam accuſator amiſit, eo quòd illud non probauit, ſi illud confiteri non tenebatur. Imò quamuis teneretur confiteri, ſi non reſpondet accuſatorem calumniari, ſed decipi, nec, quamuis reſpondeat calumniari, ſi ſibi non credatur, eo quod iudices, & reliqui credunt, accuſatorem non accuſaſſe contra conſcientiam ſuam. cap. 18. nu.48.

Peccat mortaliter accuſans in iudicio aliquem falſi criminis, vel ſi cum primum nouit eſſe falſum, non deſiſtit. cap.25. num.31.

Peccat mortaliter qui paciſcitur, vel tranſigit in cauſa criminali adulterij, vel alterius criminis, in quo non eſt infligenda pœna ſanguinis, non tamen eſſet mortale in foro conſcientiæ, ſi ceſſaret ſcandalum. num.32.

Accuſator, qui, vt diſcedat à lite iniuſta, quicquam accipit, peccat cum obli-

bligatione reſtituendi. Qui vt vincat in cauſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel teſtimonijs falſis, peccat, non tamen tenetur reſtituere, & qui omittit accuſare aliquem, cuius delictum redundat in magnum damnum ſpirituale, vel temporale Reipublicæ, peccat mortaliter. num. 32.

ADIVRATIO
contra Dæmonem.

PEccat mortaliter adiurans dæmonem per modum obſecrationis, vt ab eo aliquid diſcat, vel auxilium accipiat. c. 11. nu. 27 & in Nouo, nu. 28.

Licitum eſt adiurare dæmones per modum coactionis, obſtringendo eos Eccleſiaſticis exorciſmis: vel quando ſine inuocatione ipſi dæmones adſunt, vt ſolent adeſſe in arreptitijs. Atque licet etiam tũc eos interrogare (ſine prece tamen, & ſine aliquo ſocietatis pacto) ad aliquorum vtilitatem. cap. 11. num. 27. & in Nou. num. 18.

Celloqui cum dæmonibus corpora hominum obſidentibus, propter curioſitatem, vel vanitatem, eſt peccatum veniale. quoniam nunquam licet illis couti niſi tamquam inimicis. ibid.

AD-

Digitized by Google

ADVLTERIVM.

ADulterium eſt ſpecies & circumſtantia diſtincta à ceteris ſpecieb. Luxuriæ, & ideo eſt neceſſario confitenda, cap. 6. numero 5. & in Nouo, num 4.

Adulterium eſt habere copulam cum coniuge alterius. cap. 16 num. 7. *& hoc quamuis ſit ſeparata à marito per diuortium quoad torum vel cohabitationem.* cap. 22. num. 46.

Coniugatus, qui adulterat cum aliena coniugata. tenetur vtrumque explicare in confeſſione. cap. 6. num. 5. & in Nouo, num. 4.

Adulterium viri grauius eſt quàm feminæ ſecundum vnam conſiderationem, & leuis ſecundum alteram. Grauius, quia maioris vigoris ratione vtitur, & melius poteſt reſiſtere; debetq; ſuam vxorem virtute vincere, eamq; ſuo exemplo regere. Eſt tamen grauius adulterium feminę, eo quod ipſa facit prolem de ſuo patre incertam, & maius ſcandalum generat. cap. 16. num. 23. & in Nouo, num 20. c. 16.

Mulier coniugata, quæ fingens ſe prægnantem, accipit filium alienum, & quæ ſuſcepit filium ex adulterio, quamuis illum tribuat marito, abſolui poteſt, licet talis filius participet hæreditatem ac ſi eſſet legitimus. cap. 16.

num.

num.43.& 44.Dummodo ipſa non poſſit aperire veritatem ſine periculo vitę, vel famæ,num.45

Quòd ſi ceſſat huiuſmodi periculũ, & ipſa credit ſibi adhibendam eſſe fidẽ, tenetur reuelare.nu.46.Similiter ſi credit filium ſpurium ſibi daturum fidẽ, & relicturum fratribus legitimis totam hæreditatem, tenetur filio reuelare ſecretum.num.46.

Quando vero non tenetur reuelare, vel ſua reuelatio non eſt ſufficiens, tenetur reſarcire filijs legitimis meliori modo, quo poterit. ibid.

Tenetur etiam reſarcire huiuſmodi damnum ille, qui coniugatæ tradidit filium ad ſupponendum.ibid.nu.48.

Tenetur etiam adulter ſi credit, aut credere debet, eſſe ſuum. Tunc autem non tenetur credere, quando mater eſt leuis, & ſolita cum alijs adulterari, vel quia ipſamet dubitat, vtrum ſit filius adulteri, vel mariti. Nec ipſe facilè debet credere, ſe ad id obligatum. cap. 16. num. 49. §. Interrogatus, in Nou num.48. & 49.

Si autem credit eſſe ſuum filium, tenetur patri putatiuo reſtituere impenſas, quas in illo nutriendo fecit. Et etiam hoſpitali, ſi apud illud expoſitus fuit. Inſuper & patri putatiuo tenetur reſtituere dotem aut ſponſalitiã largitatem, ſi quam dedit ei immò & filijs eius id quod de patris hæreditate habuit.

habuit. num. 48. & in Nouo, num. 49.

Tenetur autem reſtituere patri putatiuo ſi viuit, non quantum valet hæreditatas, ſed iuxta prudentis & boni viri arbitrium conſideratis conſiderandis. Sed poſt mortem eius, ſi hæreditas eſt iam acquiſita inter ſpurium & eius fratres legitimos, tenetur ſpurij pater, vel perſona ad id obligata, quãtum valet hæreditas filij ſui reſtituere ceteris. Quòd ſi iſta perſona ſit in articulo mortis conſtituta, & tunc velit reſtitutionem facere, poterit filij ſui fratres legitimos meliorare, de illa bonorum ſuorum parte, quam iuxta leges ſuæ regionis poteſt liberè cuicumq; volet relinquere ibidem. nu. 48. & in Nou. nu. 50 vſque ad finem.

Ratio autem, ob quam adulter tenetur ad reſtitutionem, eſt, quia licet non ſit cauſſa proxima huius damni, tamé eſt ſatis propinqua, & vt aliquis teneatur de dãno, non requiritur eſſe causã proximam nu. 48. & in Nouo, nu. 49.

Præterea quoniam adultera tenetur ad huiuſmodi reſtitutionem, & tamen non eſt cauſa propinquior damni, quã adulter. nu. 48. & in Nouo. num. 49.

Quod ſi adultera non poſſit reſtituere hæreditatẽ filijs legitimis, niſi detegendo marito adulterium, non tenetur reſtituere, cap. 27. nu. 90. §. 8. Rationem huius vide tit. Bona hominis.

Coniugata habẽs filios ex adulterio,

poteſt

poteſt teſtari, quia poteſt appellare eos filios non vocando eos legitimos; vel poteſt eos vocare legitimos ſine mendacio: intelligens intra ſe, eſſe tales ſecundum communem æſtimationem. cap. 16. num. 48.

Filius ſpurius qui iam in hæreditatẽ ſucceſſit, quomudo reſtituet, aut quid debeat facere. vide tit. Filius.

Adulterans coniux quomodo perdat ius exigendi aut petendi debitum, aut ſi ſit bigamus ex redditione cõiugi adultero. vide Matrim. 10. & xiiij.

Quãdo poteſt maritus accuſare vxorem adulterij, & quando non, vide tit. Matrimon. 16. §. 9. de pœnis adulterorum. vide tit. concubinarius.

ADVOCATVS.

Aliquando tenetur pauperibus patrocinari ſine ſtipendio. cap. 25. n. 24 & 29. § 5.

Aduocatus peccat mort. exercens officium cum non ſit idoneus. Vel defendens cauſam, quam ſcit iniuſtam: & tenetur damna reſtituere parti aduerſæ, & etiam ſua. ſi eam non admonuit.

Idem ſi reputat magis cauſam eſſe iniuſtam, quàm iuſtam. Non tamen debet id aduerſario indicare. Poterit tamen patrocinari, ſi cauſa eſt dubia propter vanas opiniones. capit. 25. nu. 28.

Peccat mortaliter aduocatus, qui no

talibi

tabili ſua negligentia, vel ignoranti causſam iuſtam perdit, cum obligatio ne reſtituẽdi damna,& intereſſe,ſi pars ignorat imperitiam eius;alias ſecus,niſi ſit dolo,uel lata culpa.nu.29.

Peccat mortaliter Aduocatus,qui facit vt aduerſarius amittat iuſtam cauſam,vel petit ſuperfluas dilationes. Poteſt tamen occultare id, quod ius ſuæ partis impedire poſſet, & honeſte ſimulando ſuum aduerſarium fallere.ibid.

Peccat etiã mortaliter iudicando aduerſario ſecreta notabilis momenti ſuæ partis,& tenetur damna reſtituere.ibid.

Item recipiens ſtipendium excedens. Conuentio autem de ſtipendio non eſt facienda in medio, ſed in principio, aut fine litis. Peccatque conueniens de quota litis parte. Idem ſi paciſcitur, vt victa parte,tantum ſibi ſoluatur,nu 30.

Peccat, qui vt uincat in cauſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel teſtimonijs falſis,non tamen tenetur reſtituere, nu. 32.

AETAS

IN defectu ætatis ad ordines ſolus Papa diſpenſat,c.27. nu.102.

Aetatis annus a iure ſtatutus ad ordines ſuſcipiendos,ſufficit inceptus.c 25. nu 116. Atque de ætate ordinandorum vide tit. Ordo II.

Ad obtinendũ beneficium,nõ ſufficit ætas ante decimũquartũ annũ.nu.135.

Ad

Ad dignitatem Eccleſiaſticã, vel perſonarum non habentem curam animarum, requiritur ætas viginti duorum annorum. Ad canonicatum vero requiritur ætas ſufficiens, vt intra tempus præfinitum poſſit ordinari ordine ſacro requiſito. num. 135. & 136. quæ magis explicantur tit. Beneficium 3.

In cathedralibus omnes canonicatus habent annexum ordinem presbyterij diaconatus vel ſubdiaconatus, numero 136.

Affinitas, vide tit. Matrim. 10. § 4.

Alea, uide Ludus.

ALIMENTVM.

ALimenta filiorum vſque ad trienniũ pertinent ad matrem, poſt vero ad Patrem. c. 14. n. 17. vide etiam pluratit Filius.

De alimentis uxoris ſeparatæ a marito, uide tit. Maritus & tit. Dos.

De alimentis uxoris & filiorum vſurarij aut nimium debentis: vide tit. Vſura 6. & tit Reſtitutio. 8. §. 1.

Ancilla uide tit. Seruus.

ANGELVS.

RVdes credentes Angelos eſſe corporeos, regulariter excuſantur a pertinacia, & a culpa. Prælud. 1. nu. 10. §. 9. & in No. nu. 15. & 16.

ANI-

ANIMA.

Anima rationalis eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens incorporea, immortalis, creata quidē à Deo ex nihilo cū infunditur corpori. Præl. 1. nu. 1.

Peccāt mort. qui culpabiliter credūt animam eſſe corpoream, vel corruptibilem, vel creatā ab Angelis, vel creatā ante corpus num. 2. 3. & 4.

Anima rōnalis eſt vere ac per ſe forma corporis humani & cōtrariū aſſerere, aut in dubiū vertere, eſt hæreſis damnata ab Eccleſia nu. 4. & in No. num. 5.

Anīma rationalis eſt capax & apta ad conſequendam beatitudinem æternam per gratiam Dei & per bona opera. nu. 4. & 5. & in Nouo. num. 6. 7. & 8.

Animæ aūt potentię vegetatiuę ſunt tres, Nutritiua, quæ conſeruat corpus: Augmentatiua, quæ auget, & perficit illud: generatiua, quæ ſimile ſibi producit. Prælud. 2. num. 1.

Eius potētiæ ſenſitiuæ externæ ſunt quīq; viſus, auditus, guſtus, odoratus & tactus. Interiores aūt ſenſitiuæ ſunt quatuor: Senſus cōis, qui exterioribus ſibi tradita recipit, cognoſcit, & īdicat: Imaginatiua ſeu cogitatiua, quę ſic recepta ſeruat: Aęſtimatiua, quę recipit intētiones, quas anima naturaliter recipit: Memoria quæ ſic percepta ſeruat. n. 3. & 4.

Animæ potentia appetitiua ſiue ſenſualitas, diuiditur in concupiſcibilem, & in iraſcibilem. Præl. 2. 4. & 5.

Paſſio.

Paſſiones autem Animæ eæq; principales, ſunt quatuor; Gaudium ſcilicet, ac Triſtitia ad concupiſcibilem, Spes verò, & Timor, ad iraſcibilem pertinētes. Ira quoque paſſio eſt contrariam non habens niſi priuatiuè. Aliæ verò paſſiones Aīæ minus principales ſunt amor, odium, deſiderium, ſeu concupiſcentia, reluctatio, ſeu renutus, delectatio, & dolor, quæ ſunt in potentia concupiſcibili In iraſcibili autem ſunt Deſperatio, audacia, ſpei & timoris contrariæ. Prælud. 5. n. 2. & 3.

Obiectum potentiæ Concupiſcibilis eſt bonum, vel malū abſolutè conſideratum. Obiectum verò iraſcibilis eſt bonum, vel malum ratione arduitatis, vel dificultatis conſideratum, nu. 3.

De his paſſionibus quādo ſint peccata aut quomodo de illis confitendū, vide tit Paſſio.

Potentiæ rationales animæ ſunt, intellectus & voluntas. Præl. 5. nu. 1

Peccat mort. qui culpabiliter credit non eſſe liberum arbitrium, vel illud ſufficere ad promerendā gratiā de condigno vel gloriam, nu. 10. & 11

Conc. Trid. definiuit circa liberū arbitriū hæc ſequentia. ſeſſ. 6. à can. 1. &c.

I. Si quis dixerit, hominē ſuis operibus, quæ vel per legis doctrinā fiūt abſque diuina per Ieſum Chriſtū gratia poſſe iuſtificari corā Deo anath. ſit.

II *Si quis dixerit, ad hoc ſolū diui*

re danti. Si vero accipit vt deſiſtat ab ea iniuſtè, quamuis grauius peccet, non tamen tenetur reſtituere precium acceptum, bene tamen damnum illatum. c.17.num.95. & in Nouo, num.96.

Accuſatio licita eſt, etiamſi fiat priuatæ vtilitatis cauſa, nec præcedat ſecreta monitio. cap.18. num.30.

Per viam accuſationis poteſt procedi contra aliquem, etiam nulla præcedente infamia. cap.18. num.38.

Accuſatus de vero crimine (ſecreto tamen) non tenetur reſtituere famam, quam accuſator amiſit, eo quòd illud non probauit, ſi illud confiteri non tenebatur. Imò quamuis teneretur confiteri, ſi non reſpondet accuſatorem calumniari, ſed decipi, nec, quamuis reſpondeat calumniari, ſi ſibi non credatur, eo quod iudices, & reliqui credunt, accuſatorem non accuſaſſe contra conſcientiam ſuam. cap. 18. nu.48.

Peccat mortaliter accuſans in iudicio aliquem falſi criminis, vel ſi cum primum nouit eſſe falſum, non deſiſtit. cap.25. num.31.

Peccat mortaliter qui paciſcitur, vel tranſigit in cauſa criminali adulterij, vel alterius criminis, in quo non eſt infligenda pœna ſanguinis, non tamen eſſet mortale in foro conſcientiæ, ſi ceſſaret ſcandalum. num.32.

Accuſator, qui, vt diſcedat à lite iniuſta, quicquam accipit, peccat cum

obli-

obligatione reſtituendi. Qui vt vincat in cauſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel teſtimonijs falſis, peccat, non tamen tenetur reſtituere, & qui omittit accuſare aliquem, cuius delictum redundat in magnum damnum ſpirituale, vel temporale Reipublicæ, peccat mortaliter. num. 32.

ADIVRATIO *contra Dæmonem.*

PEccat mortaliter adiurans dæmonem per modum obſecrationis, vt ab eo aliquid diſcat, vel auxilium accipiat. c. 11. nu. 27 & in Nouo, nu. 28.

Licitum eſt adiurare dæmones per modum coactionis, obſtringendo eos Eccleſiaſticis exorciſmis: vel quando ſine inuocatione ipſi dæmones adſunt, vt ſolent adeſſe in arreptitijs. Atque licet etiam tũc eos interrogare (ſine prece tamen, & ſine aliquo ſocietatis pacto) ad aliquorum vtilitatem. cap. 11. num. 27. & in Nou. num. 18.

Colloqui cum dæmonibus corpora hominum obſidentibus, propter curioſitatem, vel vanitatem, eſt peccatum veniale. quoniam nunquam licet illis couti niſi tamquam inimicis. ibid.

Digitized by Google

ADVLTERIVM.

ADulterium eſt ſpecies & circum ſtantia diſtincta à ceteris ſpecieb. Luxuriæ, & ideo eſt neceſſario confitenda, cap. 6. numero 5. & in Nouo, num 4.

Adulterium eſt habere copulam cum coniuge alterius. cap. 16 num. 7. *& hoc quamuis ſit ſeparata à marito per diuortium quoad torum vel cohabitationem* cap. 22. num. 46.

Coniugatus, qui adulterat cum aliena coniugata. tenetur vtrumque explicare in confeſſione. cap. 6. num. 5. & in Nouo, num. 4.

Adulterium viri grauius eſt quàm feminæ ſecundum vnam conſiderationem, & leuis ſecundum alteram. Grauius, quia maioris vigoris ratione vtitur, & melius poteſt reſiſtere; debetq; ſuam vxorem virtute vincere, eamq; ſuo exemplo regere. Eſt tamen grauius adulterium feminę, eo quod ipſa facit prolem de ſuo patre incertam, & maius ſcandalum generat. cap. 16. num. 23. & in Nouo, num 20. c. 16.

Mulier coniugata, quæ fingens ſe prægnantem, accipit filium alienum, & quæ ſuſcepit filium ex adulterio, quamuis illum tribuat marito, abſolui poteſt, licet talis filius participet hæreditatem ac ſi eſſet legitimus. cap. 16. num.

num. 43. & 44. Dummodo ipſa non poſ ſit aperire veritatem ſine periculo vitę, vel famæ, num. 45.

Quòd ſi ceſſat huiuſmodi periculũ, & ipſa credit ſibi adhibendam eſſe fidẽ, tenetur reuelare. nu. 46. Similiter ſi credit filium ſpurium ſibi daturum fidẽ, & relicturum fratribus legitimis totam hæreditatem, tenetur filio reuelare ſecretum. num. 46.

Quando vero non tenetur reuelare, vel ſua reuelatio non eſt ſufficiens, tenetur reſarcire filijs legitimis meliori modo, quo poterit. ibid.

Tenetur etiam reſarcire huiuſmodi damnum ille, qui coniugatæ tradidit filium ad ſupponendum. ibid. nu. 48.

Tenetur etiam adulter ſi credit, aut credere debet, eſſe ſuum. Tunc autem non tenetur credere, quando mater eſt leuis, & ſolita cum alijs adulterari, vel quia ipſamet dubitat, vtrum ſit filius adulteri, vel mariti. Nec ipſe facilè debet credere, ſe ad id obligatum. cap. 16. num. 49. §. Interrogatus, in Nou num. 48. & 49.

Si autem credit eſſe ſuum filium, tenetur patri putatiuo reſtituere impenſas, quas in illo nutriendo fecit. Et etiam hoſpitali, ſi apud illud expoſitus fuit. Inſuper & patri putatiuo tenetur reſtituere dotem aut ſponſalitiã largitatem, ſi quam dedit ei immò & filijs eius id quod de patris hæreditate habuit.

habuit. num. 48. & in Nouo, num. 49.

Tenetur autem reſtituere patri putatiuo ſi viuit, non quantum valet hæreditatas, ſed iuxta prudentis & boni viri arbitrium conſideratis conſiderandis. Sed poſt mortem eius, ſi hæreditas eſt iam acquiſita inter ſpurium & eius fratres legitimos, tenetur ſpurij pater, vel perſona ad id obligata, quãtum valet hæreditas filij ſui reſtituere ceteris. Quòd ſi iſta perſona ſit in articulo mortis conſtituta, & tunc velit reſtitutionem facere, poterit filij ſui fratres legitimos meliorare, de illa bonorum ſuorum parte, quam iuxta leges ſuæ regionis poteſt liberè cuicumq; volet relinquere ibidem. nu. 48. & in Nou. nu. 50 vſque ad finem.

Ratio autem, ob quam adulter tenetur ad reſtitutionem, eſt, quia licet non ſit cauſſa proxima huius damni, tamẽ eſt ſatis propinqua, & vt aliquis teneatur de dãno, non requiritur eſſe causã proximam nu. 48. & in Nouo, nu. 49.

Præterea quoniam adultera tenetur ad huiuſmodi reſtitutionem, & tamen non eſt cauſa propinquior damni, quã adulter. nu. 48. & in Nouo. num. 49.

Quod ſi adultera non poſſit reſtituere hæreditatẽ filijs legitimis, niſi detegendo marito adulterium, non tenetur reſtituere, cap. 27. nu. 90. §. 8. Rationem huius vide tit. Bona hominis.

Coniugata habẽs filios ex adulterio,

poteſt

poteſt teſtari, quia poteſt appellare eos filios non vocando eos legitimos; vel poteſt eos vocare legitimos ſine mendacio: intelligens intra ſe, eſſe tales ſecundum communem æſtimationem. cap. 16. num. 48.

Filius ſpurius qui iam in hæreditatẽ ſucceſſit, quomudo reſtituet, aut quid debeat facere. vide tit. Filius.

Adulterans coniux quomodo perdat ius exigendi aut petendi debitum, aut ſi ſit bigamus ex redditione cõiugi adultero. vide Matrim. 10. & xiiij.

Quãdo poteſt maritus accuſare vxorem adulterij, & quando non, vide tit. Matrimon. 16, §. 9. de pœnis adulterorum. vide tit. concubinarius.

ADVOCATVS.

ALiquando tenetur pauperibus patrocinari ſine ſtipendio. cap. 25. n. 24 & 29. § 5.

Aduocatus peccat mort. exercens officium cum non ſit idoneus. Vel defendens cauſam, quam ſcit iniuſtam: & tenetur damna reſtituere parti aduerſæ, & etiam ſua. ſi eam non admonuit.

Idem ſi reputat magis cauſam eſſe iniuſtam, quàm iuſtam. Non tamen debet id aduerſario indicare. Poterit tamen patrocinari, ſi cauſa eſt dubia propter varias opiniones. capit. 25. nu. 28.

Peccat mortaliter aduocatus, qui no

talibi

tabili ſua negligentia, vel ignoranti
cauſam iuſtam perdit, cum obligatic
ne reſtituẽdi damna,& intereſſe,ſi pa
ignorat imperitiam eius;alias ſecus,ni
ſit dolo,uel lata culpa.nu.29.

Peccat mortaliter Aduocatus,qui f
cit vt aduerſarius amittat iuſtam cau
ſam,vel petit ſuperfluas dilationes. Po
teſt tamen occultare id, quod ius ſu
partis impedire poſſet, & honeſte ſim
lando ſuum aduerſarium fallere.ibid.

Peccat etiã mortaliter iudicando a
uerſario ſecreta notabilis momenti ſu
partis,& tenetur damna reſtituere.ibid

Item recipiens ſtipendium excedens.
Conuentio autem de ſtipendio non eſt
facienda in medio, ſed in principio, au
fine litis. Peccatque conueniens de qu
ta litis parte. Idem ſi paciſcitur, vt vict
parte,tantum ſibi ſoluatur,nu 30.

Peccat, qui vt uincat in cauſa iuſta,
vtitur inſtrumentis, vel teſtimonijs fal
ſis,non tamen tenetur reſtituere, nu. 32.

AE T A S

IN defectu ætatis ad ordines ſolus Pa
pa diſpenſat,c.27. nu.102.

Aetatis annus a iure ſtatutus ad ordi
nes ſuſcipiendos,ſufficit inceptus.c 25.
nu 116. Atque de ætate ordinandorum
vide tit. Ordo II.

Ad obtinendũ beneficium,nõ ſufficit
ætas ante decimũ quartũ annũ.nu.135.

Ad

Digitized by Google

Ad dignitatem Eccleſiaſticā, vel perſonarum non habentem curam animarum, requiritur ætas viginti duorum annorum. Ad canonicatum vero requiritur ætas ſufficiens, vt intra tempus pręfinitum poſſit ordinari ordine ſacro requiſito. num. 135. & 136. quæ magis explicantur tit. Beneficium 3.

In cathedralibus omnes canonicatus habent annexum ordinem presbyterij diaconatus vel ſubdiaconatus, numero 136.

Affinitas, vide tit. Matrim. 10. § 4.

Alea, uide Ludus.

ALIMENTVM.

ALimenta filiorum vſque ad trienniū pertinent ad matrem, poſt vero ad Patrem. c. 14. n. 17. vide etiam plura tit Filius.

De alimentis uxoris ſeparatæ a marito, uide tit. Maritus & tit. Dos.

De alimentis uxoris & filiorum vſurarij aut nimium debentis: vide tit. Vſura 6. & tit. Reſtitutio. 8. §. 1.

Ancilla uide tit. Seruus.

ANGELVS.

RVdes credentes Angelos eſſe corporeos, regulariter excuſantur a pertinacia, & a culpa. Prælud. 1. nu. 10. §. 9. & in No. nu. 15. & 16.

ANI-

Paſſiones autem Animæ eæq; princi pales ſunt quatuor; Gaudium ſcilicet, ac Triſtitia ad concupiſcibilem, Spes verò, & Timor, ad iraſcibilem pertinẽ tes. Ira quoque paſſio eſt contrariam non habens niſi priuatiuè. Aliæ verò paſſiones Aīæ minus principales ſunt amor, odium, deſiderium, ſeu concupi ſcentia, reluctatio, ſeu renutus, delecta tio, & dolor, quæ ſunt in potentia con cupiſcibili In iraſcibili autem ſunt De ſperatio, audacia, ſpei & timoris con- trariæ. Prælud. 5. n. 2. & 3.

Obiectum potentiæ Concupiſcibilis eſt bonum, vel malũ abſolutè conſide- ratum. Obiectum verò iraſcibilis eſt bonum, vel malum ratione arduitatis, vel difficultatis conſideratum, nu. 3.

De his paſſionibus quãdo ſint pecca ta aut quomodo de illis confitendũ, vide tit Paſſio.

Potentiæ rationales animæ ſunt, in tellectus & voluntas. Præl. 5. nu. 1

Peccat mort. qui culpabiliter credit non eſſe liberum arbitrium, vel illud ſufficere ad promerendã gratiã de con digno vel gloriam, nu. 10. & 11

Conc. Trid. definiuit circa liberũ ar bitriũ hæc ſequentia. ſeſſ. 6. à can. 1. &c.

I. Si quis dixerit, hominè ſuis operi bus, quæ vel per legis doctrinã fiũt ab ſque diuina per Ieſum Chriſtũ gratia poſſe iuſtificari corã Deo anath. ſit.

II *Si quis dixerit, ad hoc ſoliũ diui*

nā gratiam per Christum Ieſum dari, vt facilius homo iuſtè viuere ac vitā æte, nam promereri poſsit, quaſi per liberum arbitrium ſine gratia vtrūque, ſed agrè tamen & difficulter poſſit anathema ſit.

III. Si quis dixerit ſine præuenien te Spiritus ſancti inſpiratione atque eius adiutorio, hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia cō feratur, anathema ſit

IIII. Si quis dixerit, liberum hominis arbitriū a Deo motū & excitatū, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendā iuſtificationis gratiā ſe diſponat ac præparet, neque poſsit diſſentire ſi velit, ſed veluti inanime quoddam nihil omnino agere mereque paſsiuè ſe habere, anathema ſit.

V. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum, & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imò titulum ſine re, figmentum denique à Satana inuentum in Eccleſia, anathema ſit.

VI. Si quis dixerit, non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere. ſed mala opera, ita vt bona Deum operari, non permiſsiuè ſolum, ſed etiam propriè & per ſe, adeò vt ſit proprium eius opus non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema ſit.

Præ-

Præl*ud*.3. num.10. & 11.

Poſſumus quidem nos mala facere per ſolum noſtrum arbitrium, bona verò quæ ſufficiant ad vitam æternam cõſequendam, non poſſumus ſine gratia Dei Præl*ud*.3. num.11.

Quibus addendũ, quòd etiã ad perſtandum in gratia iam quæſita, & perſeuerandum in ea vſque ad finẽ, egemus ſpeciali auxilio Dei, & contrarium aſſerere eſt hæreticũ, ſicut declarauit Tri. ſeſſ 6.can.13 & 22. Præl.3.num.12

Animæ habitus, *qualitas ſtabilis, inhærens eſſentiæ ipſius, vel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum*. Præl.5.nu.7.& Nou.n.12.

Et eſt duplex, infuſus, & acquiſitus. Infuſus, eſt quem infundit Deus. Acq. ſitus, qui producitur ab actibus frequẽtatis Qui ſi ſunt boni, habitus acquiſitus eſt bonus, ſi verò mali, ille etiã malus. ibid nu.7.& No.nu.13.

ANNVS.

ANnus & tempus, poſita in accuſatiuo, irregulariter intelligũtur de tẽpore perfecto, & cõpleto. Secus, quando ex aliqua coniectura quòd fauoris, conſtat, ſ. intelligatur de incepto. & ſic exigebat ius antiquum. Quod nõ eſt mutatũ nũc, quamuis Conc. Trid. mutauerit numerum annorũ ſacris ordinandorum: nam ét nunc intelligitur de anno incepto. cap.25.nu.110.

Digitized by Google

APOSTASIA

A fide

QVi metu finxit exterius ſe apoſtaſſe à fide, non eſt excõicatus in foro interiori, peccat tamen mortaliter. c. 11. nu. 25. & in Nou. nu. 27.

De apoſtata à religione vide tit. Religioſus 3.

APPELLATIO.

APpellatio non ſuſpendit excommunicationem, interdictum, vel ſuſpenſionem præcedentem, bene tamen ſubſequentem. c. 27. nu. 165.

In cauſa viſitationis, correctionis, habilitatis, & inhabilitatis, ab Epiſcopo, ſeu illius vicario generali, ante definitiuã ſententiam ab interlocutoria, vel alio grauamine, nõ appelletur. cap. 25. num. 15. Hoc tamen ſolum intelligi videtur in cauſis criminalibus quæ tractantur coram Epiſcopo, vel eius Vicario generali: non tamen in eis quæ tractantur coram inferioribus, vel coram delegatis à Papa, Legato, vel Epõ. Ibi.

Iura remouentia, vel admittentia appellationem in aliquot caſibus, vt in plurimũ procedunt in foro exteriori: num in interiori iudex peccat non admittendo appellationem. ibid. dicto 3.

Qui ſciens ſe iuſtè condemnatũ, appellat ad dilatãdam executionem, peccat, & tenetur reſtituere damna & intereſſe, nu. 39. Qñ teneatur iudex admittere appellationem. vide tit. iudex.

A R.

ARCHIDIACONVS.

ARchidiaconus dēt eſſe magiſter, ſeu Licētiatus in Theologia, vel Iure Canonico: nec ſufficit eſſe in Ciuili, Medicina, vel Artibus. Vocatur aūt hoc in loco Archidiaconus, qui eſt caput Capituli, & primus poſt Pontificem, qui in Hiſpania in eccleſijs Sæcularibus vocatur Decanus, & in Regularibus Prior. c.25.nu.135.

Argumentatio, in communi, vide titu. Diſputatio.

Argumentatio iuridica Argumentū à contrario ſenſu firmiſſimum eſt in iure, c.27 nu.221. & in Nouo, 222.

Arreptitius, vide Adiuratio.

A R S.

NOn peccant mortaliter, exercentes artes mechanicas, quarū vſus indifferens eſt licet plures illis abutantur uenialiter: Imo licet mortaliter abutantur. c.14.nu.31. lit.K. §.22.& 23. & in Nouo nu.43. eodem §.

Articulus Fidei, vide Fides.

ARTICVLVS MORTIS.

ARticulus mortis ille eſt, in quo cōmuniter homines moriuntur: nēpe probabile naufragium: prēliū imminens. grauis & acuta febris, tempus pariendi in ea quæ vel nunquā peperit, vel experta eſt partus difficiles, c.2.nu. 2.& in Nou.nu. 6.

B Nõ ſolum dicitur articulus mortis ille, in quo quis moritur, ſed ét in quo probabiliter timetur mors. c. 26. n. 31.
Articulus mortis & periculum mortis idem ſunt quoad iura facientia facultatem abſoluendi in eis, cap. 27. nu. 271 §. 7. & in Nou. nu. 272.

De caſuum reſeruatione circa titulũ mortis habentur ex iure hæc ſequẽtia. I ex c. Si quis ſuadẽte: In articulo mortis ſimplex Sacerdos ſit quoad hoc velut ſummus Põtifex II. Ex Cõc. Tri. ſeſſ. 14. cap. 2. In articulo mortis omnis Sacerdos quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis & cenſuris abſoluere poteſt, & c. 7. In eccleſia Dei cuſtoditũ fuit ſemper, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere poſſunt cap. 26. nu. 26. in Nouo. & c 27. nu 91 & nu 271 §. 5. & 6.

Vnde in articulo mortis quilibet Sacerdos Catholicus non præciſus, id eſt, nõ hæreticus, nec ſchiſmaticus, nec excommunicatus, interdictus, aut ſuſpenſus, põt abſoluere, c 4. nu. 1. c. 26. n. 26. in Antiquo. Sed c. 27. num. 271. §. 7. correxit hanc ſententiam, & clarius & ſerius in Nouo ca 26. n. 26. dicens, quòd excepto hæretico, omnis ſacerdos ſimplex etiam excommunicatus & denũciatus, etiam interdictus, & ſuſpenſus notorius, & ſchiſmaticus, qui nõ ſit hæreticus,

reticus, põt in articulo mortis abſolue re ab oĩ peccato, & cenſura, ca. 16. nu. 26. c 27. n. 272. §. 7. Quia huiuſmodi Sacerdoti non tollitur quoad tale tẽpus iuriſdictio ſaltem habitualis, quã habet iure diuino. Sed nullo modo poteſt in tali articulo abſoluere clericus non Sacerdos etiam ſacris initiatus, & multò minus laicus. c. 27. nu. 271. §. 6. & 7.

Poteſt tamen Sacerdos etiam Religioſus licitè ac validè abſque facultate Prælati abſoluere à quibuſcumque caſibus in mortis art. cap. 4. n. 1.

Infirmus, qui in aliqua infirmitate vſus eſt indulgentia Bullæ conceſſa ꝑ articulo mortis, non poteſt eadem vti in alia infirmitate, niſi id explicet Bulla. cap. 26. n. 31.

ASSECVRATIO.

MVtuanti pecuniam, ei, qui vult eã traijcere per loca periculoſa, & verè vult eam aſſecurare, licitũ eſt eã aſſecurare aliquo iuſto pretio. c 17. n. 283. lit. A. & in Nou. n. 284 28. de quo plura, in verb. vſura, 3. quo ad mutuũ.

Aſtrologia, vide Superſtitio.

ASTVTIA.

E*S vitium inclinans ad quærenda bona per media mala*: opponiturq; prudentiæ cap. 23. n. 77. Habetq; duos miniſtros, dolum ſcilicet, qui eſt circumuentio mala tam verbo quàm facto, vel vtroque modo facta ad decipiendum; & fraudem, quæ eſt eadem

circumuentio mala: ſed facto tantum habita, ineſtq; dolo ibidem.

Per aſturiam verò & eius miniſtros, peccat, qui contrahendo, vel quaſi con trahendo afficit alium damno notabili per commutationem rei minoris valo ris, vel pretij minoris pro alia maioris, vel pretio maiori, cap. 23.nu.77.

ATTRITIO.

Attritio, ſi cognoſcatur, quòd nõ eſt contritio, nec ſit propter Deũ, ſed propter infamiam, non ſufficit ad delendum mortale, etiam cum Sacramento pœnitentiæ, c.1.nu.37.& 43.lit. A.& in Nouo,nu,34 & 42.

Sufficiet tamen aliqua attritio, quã-uis non putetur contritio, dummodo putetur expreſsè, vel tacitè ſufficere cum Sacramento, n.43.B.& in No.nu. 42. vel putetur contritio, aut ſaltẽ non putetur non contritio. Ibidem.

Attr.tio propter ſolã pęnã inferni nõ ſufficit ad delendum mortale etiam cũ Sacramento, nu.43.D. & in No.nu.44. vbi additur, intelligendum. *Si nullus actualis vel virtualis amor Dei vel odium peccati, quatenus eſt offenſa Dei, illam comitetur.*

Attritio autem ſolo metu pœnę, ſeu infamiæ, &c. non eſt mala, cap.1.nu.11. & in Nou.nu.8.& 34.

Pęnitentia de peccatis imperfecta, & debitis carens circumſtantijs nuncupa tur attritio, & non cõtritio. Quæ attri tio

tio eſt duplex: Vna, q̃ eſt dolor de pec catis, ſed nõ eſt omninò propoſitũ ab-ſtinendi. Altera, quando eſt dolor & ꝓ poſitũ, ſed nõ deteſtatur peccatũ vt ſũ-mum malum, nu.36.& in Nou. n.33.

Attritio ergo, q̃ eſt dolor, ſed nõ in cludit omnino propoſitũ abſtinẽdi, nõ delet peccatũ mortale ẽt cũ Sacramẽ to: imo eſt peccatũ cũ ea accedere ad Sacramentũ, c.1.n.37. & in Nou.n.34.

Attritio verò, quæ includit dolorẽ, & propoſitum abſtinendi, quãuis non ſit deteſtatio peccati tãquã ſummi ma li, ſufficit ad confeſſionẽ validã & for-matam, nu.37.& in Nou. n.35. Debet tñ reputari contritio, vel ſaltem quod non putẽtur non contritio, num.39. & 43.lit.A.& in No.nu. 37.& 42.

Attritio nõ fit cõtritio ꝑ Sacramen-tum: At tñ virtute Sacramenti attritus fit contritus, nu.41.& in Nou.nu.38.

Ad baptiſmũ nõ ſufficit quiuis dolor de peccatis: ſed requiritur ꝙ ſit propter Deũ, & de peccato, quatenus eſt offen ſa Dei, nu.39.& in Nou.37. item, c.11. num.37.

AVARITIA.

AVaritia *eſt uitiũ inclinans ad in ordinatũ appetitũ pecuniæ*. Et opponitur liberalitati per defectum ap petitus dandi; ſicut è contrario prodiga litas opponitur eidẽ liberalitati per ex ceſſum appetitus dandi, c.23.nu.69.

Auaritiæ filiæ ſunt Duritia cordis, Inquie-

Inquietudo mẽtis, Violẽtia, Fallacia, ꝑiuriũ, Fraus, Proditio, n. 75 & ĩ No. 72.

Quando Auaritia opponitur tantũ liberalitati, ſine damno alterius eſt de ſe venialis tantum: quãdo verò adiungitur ei aliqua circũſtantia mortalis, ipſa quoq; auaritia eſt mortalis. Eadẽ diſtinctio facienda eſt de prodigalitate. cap. 23 .nu. 75. & in Nou. nu. 70. & 71.

Accumulare diuitias ad prouidẽdũ future neceſſitati maximè ad collocãdũ filios matrimonio, non eſt vitium, ſed prudentia. Imò nec ad collocandũ filios ſe in altiorem ſtatum, n. 74. & 75.

Augurium. Vide Superſtitio.

BAPTISMVS I.

BAptiſmus eſt. *Sacramẽtũ aquæ naturalis, quo corpus ab alio in noĩe Patris, & Filij, & Spiritus Sancti cũ debita intentione abluitur*, c. 22 n. 5.

Baptiſmus eſt ianua reliquorũ Sacramẽtorũ; ſine quo fit homo incapax eorum, nu. 8. Vnde character Ordinis de neceſſitate Sacramenti requirit Characterẽ Baptiſmi: non tamen characterẽ Confirmationis, n u. 9. § . 5. Item Confirmatio prærequirit Baptiſmum nu. 8.

Solus Baptiſmus aquæ eſt ꝓpriè Baptiſmus: ſanguinis verò & flaminis metaphoricè tantum. Baptiſmus aũt ſanguinis dicitur ille, qui fit per martyrium: flaminis verò per pœnitentiam ſine copia baptizandi, nu. 5.

Peccat mortaliter, qui eſt in cauſa, ut

vt aliquis ſine Sacramento Baptiſmi decedat, nu. 6. §. 4.

Conciliũ Trid. ſeſſ 7. c. 14. à Can. 1. vſq; ad Can. 54. dãnat ſub anathemate dicentẽ, *Baptiſmũ Ioannis fuiſſe tantæ virtutis ſicut Baptiſmus Christi: vel aquam naturalem non eſſe neceſſariã, vel quòd Eccleſia Romana non docet verà doctrinã de Baptiſmo, vel non valere Baptiſmum miniſtratum per infidelem, etiam cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, vel non eſſe ad ſalutem neceſſariũ, vel baptizatum non poſſe amittere gratiã ſi vult credere, vel non obligari ad aliam legem præterquam credendi, vel per baptiſmũ tolli vota poſt eũ emiſſa, vel per memoriam eius condonari, vel peccata poſt eũ admiſſa fieri venialia: apoſtatam baptizatũ eſſe rebaptizandũ, ſi reuertatur ad fidẽ, vel neminem eſſe baptizandũ ante ætatem in qua Christus baptizatus eſt, vel paruulos non eſſe baptizandos: vel poſtquã adoleuerint, eſſe rebaptizandos, c 21. nu. 6*

Peccat mortaliter, qui credit aliqd de prædictis erroribus damnatſs eſtq; hæreticus ſi pertinaciter credat. Et ſi verbo vel ſcripto id expreſſerit, eſt excõmunicatus per Bullam Cenæ. Ibid.

BAPTISMVS II.

Quo ad materiam & formam.

MAteria Baptiſmi eſt ſola aqua naturalis, c 22. n. 5. & ſufficit quæ-

cumque pars aquæ quantũuis modica. Item, ad hoc vt aliquis ſit verè baptizatus, ſufficit quòd quantulacunque pars eius tangatur aqua quantumlibet modica. Vnde optimè faciunt, qui cùm difficile parit mulier infantem, & timetur de eius morte, antequam totus exeat, baptizant, infundendo aquam in illam partem quam peperit, & quæ apparet foris. Additum in Non.c.22.n 7.§.8.

Benedictio vel conſecratio aquę non eſt de neceſſitate Sacramenti.num.8.

In Forma Baptiſmi neceſſaria eſt inuocatio expreſſa totius S. Trinitatis. dicẽs: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. Amen*. Illa verba. Ego, & Amen, ſunt tantum de neceſſitate præcepti, & non de neceſſitate Sacramenti.

Vnde qui illa duo verba nõ exprimit baptizãdo peccat quidẽ, ſed baptiſmus valet.n.2.& 5. Imo circa illud verbũ *baptizo* conſuetudo fecit vt à Græcis in tertia perſona exprimatur dicẽtibus: *baptizetur*: & à Latinis *baptizo*, in prima: & ſeruãda eſt, & valet Bapt. n.83.in fi.

BAPTISMVS III.

Quo ad miniſtrum.

BAptiſmus à quocumque ſiue viro ſiue femina, vel fideli, vel infideli, collatus cum intentione faciendi quod facit Eccleſia (quamuis baptizãs eum pro ludicro habeat) valet, cap 22.n.7.

Nemo

Nemo ſeipſum baptizare poteſt n.5. Peccat autem mortaliter, qui nõ cõfert baptiſmum petenti in articulo mortis: aut qui eſt cauſa, vt quis ſine baptiſmo moriatur. num.6. Item peccat mortaliter qui exiſtens in mortali, baptizat. n.6.§.4. requiritur.n. vt debitam de omnĩbus ſuis peccatis mortalibus contritionẽ habeat, vel attritionem, quæ putetur eſſe contritio. Qui dolor generalis puncto temporis haberi poteſt. num.3.

Verũ eſt ꝙ clericùs, qui peccato mortali irretitus, baptizat in extrema neceſſitate, non peccat, cap 25.n.71.§.10.

Peccat verò mortaliter mulier obſtetricis officio fungens, quædebitam baptizandi formam ignorat.cap.22.nu.6.

Peccat etiam mortaliter, qui cum nõ ſit presbyter, baptizat abſq; neceſſitate. Item laicus, qui etiam in neceſſitate baptizat præſente presbytero, & mulier præſente viro, & infidelis præſente fideli, niſi aptior ſit impeditus cap.22.nu.7.

Peccat itẽ mort. qui baptizat ſine forma, & materia ſubſtantiali, vel ſine intẽtione actuali vel virtuali faciendi quod facit Eccleſia, & baptiſmus eſt iterandus. Itẽ qui durãte prolatione verborũ ſubſtantialium, nõ intingit aqua, ſed ſolũ ante vel poſt. Non tamen requiritur, ſit ablutio concurrat cum verbis in vllo inſtanti prolationis. Item qui abſque iuſta neceſſitate baptizat alterùs parochianũ ſine facultate Parochi, vel ſupe

rioris

rioris eius, non tamen eſt ipſo facto excõmunicatus quamuis ſit religioſus, ſicut foret ob adminiſtrationem aliquorum aliorum Sacramentorum Ibidẽ.

Peccat etiam mort. qui baptizat quẽ certò ſcit eſſe baptizatum, & eſt irregularis. cap. 25. num. 75. cap. 27. n. 246. vide verbo, irregul. 8. 9.

Secus, de eo qui probabiliter dubitãs, baptizat iã baptizatũ. Atq; tunc debet baptizare ſub conditione, *ſi non es baptizatus ego te baptizo.* &c. tunc aũt eſt ignorantia probabilis, quando adhibita debita diligentia non poteſt cognoſcere vtrũm ille ſit baptizatus: non tamen eſt talis ignorantia quando ſcit illum eſſe natum ex parentibus Chriſtianis, & educatum inter Chriſtianos (qui infantem recenter natum baptizant) debet enim credere eum eſſe baptizatum cap. 27. num. 246.

Parochus non debet rebaptizare baptizatum ab obſtetrice, donec cognoſcãt ex ea quomodo baptizauit: & ſi videat illam rectè baptizaſſe, non rebaptizet, ne ſub conditione quidem, ſed ſuppleat reliqua omnia. Quod ſi aliquis ante præmiſſam hanc diligentiam rebaptizet bona fide, ſub conditione, peccabit quidem ſed nõ erit irregularis in foro interiori, nec exteriori. ibidem.

Peccat mort. qui in baptiſmate vngit chriſmate veteri cũ qui erat extra periculũ mortis. c. 27. n. 7. §. 8. & c. 25. n. 75.

BA-

BAPTISMVS IV.

Quo ad ſuſcipientem & patrinum.

PEccat mort. adultus qui baptizatur impœnitens ca. 22. num. 6. §. 4. idem de illo dicendum qui permittit ſe rebaptizari; niſi excuſetur ignorantia, de qua in tit. præcedenti dictum eſt cap. 27. num 246.

Quæ cõtritio ſit neceſſaria ab baptiſmũ vide ti. Attritio. & copioſius tit. pœnitentiæ Sacramentum.

Ex baptiſmo naſcitur quędam cognatio ſpiritualis inter baptizantem, & baptizatum, baptizatiq; patrem & matrẽ, & inter patrinum, & baptizatum eiuſq; patrem & matrem. vide tit. Matrimonium. X. §. V.

BAPTISMVS V.

Quod ad ritum.

EXorciſmus, Catechiſmus Oleũ, & Chriſma, & alia quæ exercẽtur, & fiũt in baptiſmo ſolẽni, non ſunt de neceſſitate Sacramenti, ſed pręcepti. Vnde peccat presbyter, qui extra neceſſitatẽ baptizat ſine exorciſmo, & alia ſolemnitate debita, vel cum illis extra Eccleſiam, preterquam principum filios. cap. 22. nu. 7. ad baptizandũ autem ſine ſolemnitate nõ eſt ſufficiẽs neceſſitas, recens natiuitas pueri. Nã grauiter peccaret qui hoc peteret à miniſtro. ibid.

Ex

Exactu Cathechiſmi & Exorciſmi Baptiſmatis oritur alia cognatio Spiritualis minor quàm illa, quæ ex Baptiſmo, quæ impedit & non dirimit matrimonium. num. 40. vide etiam tit. Matrimonium. X. §. V.

Clericus ante presbyteriũ ſolemniter baptizans eſt irregularis. c. 22. nu. 7.

Peccat mortaliter, qui vngit baptizatũ Chriſmate, aut Oleo præcedentis anni ſine neceſſitate. c 22. n. 7. §. 8. & c. 25. nu. 75. Cùm verò Sacerdos vngit baptizatũ, nõ in fronte ſed in vertice capitis vngere debet Chriſmate. ca. 22. num. 8.

BEATITVDO.

Beatitudo conſiſtit in actu intellectus. Eſtque explicite, & ſub pœna peccati mortalis credendum, eſſe beatitudinem, & vitam æternam. & mortẽ æternam ei contrariam. Præl. 4. nu. 5. & 19. in Nou. num. 5. & 25.

Beatitudo debet actualiter conſiderari aliquando ſub mortali, aliquando ſub veniali. Prælud. 4. n. 19. in Antiquo, nam in Nouo demptum eſt.

Peccat mor. & hæreticus eſt q̃ credit beatitudinẽ non eſſe perpetuã, aut conſiſtere in delicijs carnis, aut credit alios errores circa beatitudinẽ damnatos ab Eccleſia ibidem. nu. 20. in Antiquo. Sed ĩ Nouo ſparſim per diuerſos numeros.

BELLVM.

Peccat mort. qui proficiſcitur in bellũ, quod ſcit eſſe iniuſtũ. Et quãdo

pergit

pergit ſolo intuitu ſtipendij, nil attendens, an ſit iuſtum, vel iniuſtum; ſiue ſit ſubditus, ſiue non. Et, qui quamuis ſciat eſſe iuſtum, pergit tamen cum intentione principaliter occidendi inimicos, aut prædia deuaſtandi. cap. 15. num 15.

Subditus, poteſt in bellum proficiſci imperio domini, etiam ſi non præmeditetur, an ſit iuſtum. ibidem.

BENEDICTIO.

Benedictio corporalium & ſacrarũ veſtium de iure pertinet ad Epiſcopum, ſed ex priuilegio ad Prouinciales, Cuſtodes, & Guardianos Minorum pro ſuo ordine, ac Monialibus. cap. 25. num. 84.

Benedictio & conſecratio Eccleſiæ, altaris, vaſorum, ornamentorũ, aquæ baptiſmatis, & aquæ benedictę, &c. vocantur Spiritualia ſtatuta, & Sacramentalia, vel Sacramentalibus annexa. quibus Sacramẽta parãtur, cõficiũtur, & conſeruantur. c. 23. 99. poſt medium.

Calix ſacratus, ornamenta ſacra, & alia huiuſmodi benedicta, habent maiorem partem rei temporariæ quę eſt ipſa materia; & minorem ſpiritualem, quæ eſt illorum benedictio, & conſecratio. ibid. §. 3.

Benedictiones ſolemnes rerum, & perſonarum, quales ſunt conſecratio Eccleſię, altaris, virginũ, catechiſmus, exorciſmus, ordinum, & aliæ ſimiles, non debent reiterari, ne vilipendãtur. ibid.

ibid.n.83 longè poſt medium.

Omiſſio benedictionis menſæ cõmuniter eſt venialis. & à nemine inter magna peccata numeratur. cap.25. n.111. §. Adde tamen.

Benedictio nuptialis. vide Matrimonium XV. & tit. Sacramentalia.

BENEFICIVM I.
In communi.

BEneficia Eccleſiaſtica vocãtur, & ſunt ſpiritualia ſtatuta, inſtituta quidem ab Eccleſia poteſtate ſupernaturali ſibi data, cap.23.num.99.

Beneficium & ius patronatus in hoc differũt, quòd ius patronatus nil aliud ſpirituale requirit in habituro illud, quàm Chriſtianiſmum: Beneficium autem requirit in habituro illud aliquid ſpirituale vltra Chriſtianiſmũ; eſt tamẽ vtrũq; quid Spirituale, & ſpiritualibus annexũ, inſtitutum ab Eccleſia virtute poteſtatis diuinitus acceptæ, n.99. §.2.

Omnia beneficia Eccleſiaſtica ſiue ſint Iuris patronatus, ſiue patrimonialia, ſiue Præſtimonia, ſiue Commendę, ſiue Præceptorię, ſunt iura ſpiritualia. Vnde nemo poteſt illa erigere, & conſtituere niſi Papa, vel alius, qui mediatè vel immediatè acceperit poteſtatem ad id ab ipſo Papa. Et ſimiliter nullus, neque Imperator, neque alius Princeps poteſt illa, vel vllum ex illis etiam

quàm

quàm minimum erigere, aut extingue re, niſi eandem habuerit poteſtatem, mediatè vel immediatē acceptā à Papa. Quod eſt de fide, cap 27. num.13. additum in Nouo.

Quare obediendum eſt Papę, ſtatuēti aliquid in detrimentum beneficiorū patrimonialium Caſtellæ, & contrariū dicere ſapit hæreſim Anglicanam. Additum ibidem.

Beneficium vacās per mortem Commendatarij, eo modo vacat, ſicut vacabat eo tempore quo fuit commendatum, cap. 25. num. 127.

BENEFICIVM II.
Qui ad conferentem, & collationem.

BEneficij collatio facta à Papa, ei quem ſcit eſſe inhabilem ſua legē humana, valet, licet non dicat ſe diſpenſare: non tamē facta ab Ordinario, etiā in caſu quo poteſt diſpenſare. Præludi. 9. num. 13. & in Nouo, num. 15.

Hoc autem vltimum limitandū eſt, quando impedimentum eſt Iuris Communis; ſecus, ſi ſit Conſtitutionis Synodalis. Præl. 9. num. 14. & 15. & in Nouo num. 16. & 17. & cap. 25. num. 74.

Vtrùm collatio facta excōmunicato vel irregulari, valeat, vide in tit. ſeq.

Nulla collatio beneficij purè facta ſine conditione, pendet: ſtatim enim valēt, vel eſt nulla, ſecūdum ius antiquū.

Quod

Quod ius poteſt tolli per nouum.ca.23 num.104.circa medium.

Conceſſio facta alicui conferendi beneficia perſonis idoneis, non expreſſis non expirat ne integra morte conferentis; ſecus, ſi exprimantur perſonæ additum in Nou.c.23 nu.252. de eo qui confert beneficium vni, & poſtea mutata voluntate confert alteri, vide in tit.collatio.

BENEFICIVM III.

Quoad procurantem, recipientem, vel poſſidentem.

PEccat mort. recipiens beneficiũ Ecclesiaſticum ſpirituale principaliter propter honorem, & vtilitatem. Quod tamen procedit in indigno, ob ignorantiam, vel alium defectũ. non.n.eſt mort. facere ſpiritualia minus principaliter propter temporale.ca 23 num.15.§.12.

Peccat mort. qui ſine titulo canonico ſcienter accipit vel retinet beneficiũ cum obligatione relinquendi & reſtituendi fructus. cap.25 num.113.

Peccat mort. qui poſt obtentum ſecundum beneficium curatum, dignitatem, aut perſonatum, & poſſeſſionem, non renunciat priori, quia ipſo iure perdit illud. ibid.n.113.& in Nou.nu.114.

Accipiens beneficium curatum ſine diſpenſatione Papę ante 25 annum cœptum, peccat mortaliter, & collatio eſt

eſt nulla. Sufficit verò attingere 21. annum. quàmuis ſit Conſtitutio Synodalis, vt qui obtinet beneficium presbyterale, fiat presbyter intra annum. Quia iſte à ſuſceptis minoribus intra annum poteſt fieri presbyter. Quod ſi Epiſcopus noluerit illi conferre presbyterium, excuſatur ipſe: peccat etiã mort. qui ante 25. annum cœptum accipit dignitatem, vel perſonatum non habentem curam animarum; poteſt tamen diſpenſare Epiſcopus poſt 20. annos cõpletos; quos tamen Tridentinum extendit ad. 22. ibid. num. 115. §. 7. ad beneficium ſimplex non ſufficit ætas ante decimum quartum annum ibidem. num. 135.

Qui poſt obtentum beneficium parochiale, & pacificam eius poſſeſſionem, non promouetur intra annum ad presbyterium, peccat mort. & perdit illud ipſo facto. num. 118.

Peccat mort. qui illegitimus recipit beneficium curatum abſque diſpenſatione Papę, vel ſimplex beneficium ſine diſpẽſatione Epiſcopi, Illegitimus aũt filius Clerici nullum poteſt habere, beneficium, vbi pater eius aliquod habet vel habuit beneficium. ibid. num. 117. vide legitimus.

Peccat mort. qui beneficium parochiale accipit ſine intentione presbyterium ſuſcipiendi, vt fructus intra annum percipiat, & poſt illud dimittat, &

tene-

tenetur reſtituere fructus: niſi volunt te illa mutata fiat presbyter intra annum. Nec minus pecca , qui illud ſcienter confert, & tenetur Eccleſiam ſeruare indemnem. Secus dicendũ eſt de accipiente aliud beneficium non-parochiale (ſi quidem pœna non eſt extendenda) imò ſecus dicendum eſt etiam de accipiente beneficium parochiale cu voluntate ſuſcipiendi presbyterium ſed poſtea mutauit voluntatem, c.25. num.118.§.9.

Nec peccat, qui animo ſatisfaciendi ſuæ functioni recipit beneficium non curatũ, cum propoſito quòd ſi primogenitus obierit ſine liberis, ducet vxorem. ibidem.

Peccat mort. beneficiarius etiam ſimplicis beneficij, qui abſque animo initiandi ſacris, incedit ſine habitu clericali, non quidem eo quòd non habeat huiuſmodi animum, ſed quia non defert habitum clericalem: non tamen tenetur reſtitueere fructus. Ibidem;

Item peccat mort. beneficiarius minorum ordinum tantum, qui poſt matrimonium contractum retinet beneficium, nec recuperat illud; quamuis vxor, ante conſummationem matrimonij, ingrediatur religionem; quod verum eſt quamuis matrimonium fuerit nullum ob aliquod impedimẽtum, dummodo interueniat conſenſus. Secus, ſi fuerint ſpõſalia de futuro. Si tamen

Digitized by Google

men ſit conſtitutus in ſacris, non perdet beneficium ipſo facto, ſed priuari poteſt. num. 120.

Peccat mort. qui beneficij ſui ædes, vel prædia, dolo vel negligentia damnificat, cum obligatione reſtituendi. num. 124.

Peccat mort. qui accipit plura beneficia incompatibilia, ſine iuſta diſpenſatione, vel plura cõpatibilia, quàm quę ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiant. num. 129.

Peccat mort. qui habet multa beneficia diuiſa in titulum: quorum vnum ſuo ſtatui ſufficit, vel ſine diſpenſatione, vel conſuetudine iuſta. Secus ſi ſint legitimè vnita num. 125.

Secus etiam ſi habet vnum in titulũ ad ſex menſes tantum, ſi eſt parochiale: ſi verò ſit commẽdatum in perpetuum, idem eſſe ac de habito in titulum. cap. 25. num. 126.

Iuſta autem cauſa ad diſpenſandum in hoc eſt illa, quæ ſufficit ad tollendam deformitatem: talis eſt, quando attenta qualitate perſonæ, non ſufficit vnum ad viuendum decenter & honeſtè. Vel quando talis eſt prudentia, & induſtria alicuius, vt plus poſſit prodeſſe ſubditis abſens, quàm communiter alius pręſens. Vel defectus aliorum idoneorum. Vel notabilis virtus, nobilitas, & ſcientia. Vel quod principaliter intẽdat largiores erogare eleemoſynas. num. 128.

Digitized by Google

num.128.Vnde cum hac declaratione quæ eſt de mente Cardinalis, poſſunt modò retineri plura beneficia ante Cõcilium Tridentinũ obtenta.num 129.

Obtinentes autem plures Eccleſias parochiales vel vnam parochialem, & alteram Cathedralem,cogendi ſunt alteram intra ſex menſes dimittere.num. 129.qui poſt obtentum beneficium fit irregularis,non priuatur beneficio ipſo iure cap.27.num.249. dicto 5. & in nouo:nu.251.at verò, qui exiſtens irregularis, recipit beneficium, collatio eſt nulla ipſo iure ibidem dicto 6.facta autem criminoſo, crimine non inducente irregularitatem. valida eſt.ibidem.

Ei qui abſque ſua culpa incidit in irregularitatem, quæ naſcitur ex defectu ad vſum vnius ordinis & non alius iam ſuſcepti, poteſt dari beneficium non requirens maiorem vſum quàm ille à quo non eſt. impeditus. vnde ei qui abſque ſua culpa amiſit duos digitos, & dimidium palmi, poteſt dari beneficium non requirens celebrationem non tamen, ſi requirat illam. ibidem. irregulari autem ex defectu perfectæ lenitatis, non licet dare quodlibet beneficium, ad quod ſufficit vſus ordinis iam ſuſcepti. nam hæc irregularitas non contrahitur propter defectum habilitatis ad vſum vnius ordinis, & non alius ſuſcepti, ſed propter defectum contrarium. vſui cuiuslibet

ordi-

ordinis ſuſcepti & ſuſcipiendi. ibidem.

Collatio beneficij facta excommunicato etiam ignoranti ſe eſſe excommunicatum, eſt nulla. c. 27. nu 171. §. 8. & Nouo nu. 272. ſufficeret tamen diſpenſatio Epiſcopi, ſi ad illum ſpectabat collatio, non tamen ſi ad alium; hęc autem non procedunt in collatione facta à Papa, vel Legato, cum clauſula abſolutionis, quoad effectum præſentium conſequendum ibidem.

Qui ſcire debens ſe eſſe excommunicatum, ſuſpenſum, interdictum, vel irregularem recipit beneficium Eccleſiaſticum, peccat mortaliter, & titulus eſt nullus. cap. 25. num. 133.

Aduertas autem quod hic non intẽdit author negare quin collatio beneficij facta excommunicato inuincibiliter ignoranti ſe eſſe excommunicatũ, ſit nulla. nam ratio quam adducit, cap. 27. nu. 271. §. 8. ſcilicet quòd ignorantia excuſet à pęna tranſgreſſionis, non tamen efficit capacitatem acquiſitionis, cuius excommunicatus eſt incapax; hęc inquam ratio comprehendit eitam hunc caſum. Sed ſolùm intendit quòd tunc peccat, quando ſciens vel ſcire debent ſe eſſe excommunicatum, ſuſpenſum, vel interdictum, recipit beneficium.

Qui occulta irregularitate ordinatus eſt, & impetrauit beneficium, debet occultè impetrare diſpenſationẽ

& ſi accepit ſcienter poſſeſſionem, debet id explicare in impetranda diſpenſatione, vel certè impetrare habilitatē ab eo, & poſtea clam collationē ab ordinario, dummodo non fuerit reſeruatum Papæ quando illud obtinuit. c. 27. num. 194.

Onus annexum beneficio, vt beneficiatus quotidie miſſet de B. V. Maria, non obligat ad miſſandū omnibus diebus, nec ad miſſandum de illa omnibus diebus, quibus miſſare tenetur, ſed ſolum illis, quibus frequentius ſalua honeſtate ac deuotione debita poteſt. cap. 25. num. 134.

Onus verò miſſandi per ſe, vel per alium omnibus diebus, de omnibus intelligendum eſt. num. 134.

Habens beneficium cum onere legendi, legat per ſe, ſi eſt idoneus; ſin minus, per alium. Quòd ſi huiuſmodi beneficium conferatur poſt Trid. non valenti legere per ſe, collatio eſt nulla. num. 135.

BENEFICIVM IV.

Quoad fructus.

DE redditibus Eccleſiaſticis non ſunt augendi conſanguinei. cap. 25. num. 124.

Impendentes fructus beneficiorū in vſus profanos, & ab eis accipientes peccant, & tenent reſtituere. c. 17. n. 94.

B Prodiga diſſipatio fructuum bene-

ficiorum

ficiorum Eccleſiaſticorum, regulariter eſt mortalis. Ibidem.

Si verò bona illa ſint patrimonialia, vel acquiſita ratione dignitatis clericalis, vt celebrando Miſſas, prædicando, audiendo confeſſiones, regulariter eſt venialis. Idem, ſi quamuis eſſent Eccleſiaſtica, ſunt tamen detracta ex illa parte, quæ illi ad decentem vitam erat cõueniens. Idem, ſi ea bona beneficiarius ſit commeritus ex obſequijs Eccleſiæ præſtitis, vltra ea, quę tenebat prę-ſtare ſeruiendo mediocriter ſuo beneficio, vel tantudẽ dedit Eccleſiæ ſuę, vel pauperibus ex bonis patrimonialibus, vel quaſi patrimonialibus, poſtquam adeptus eſt beneficiũ. c.17.n.94.

Licitè poteſt beneficiarius impendere beneficij fructus pauperibus etiam alienigenis,& piis locis extra ſuam Parochiam, & Epiſcopatum, licet non dentur in neceſſitatem naturæ, ſed tantùm ad decentiam perſonæ: vel ſi dentur ad vtilitatem, vel decentiam Eccleſiæ immediatè vel mediatè vt hoſpitio ſuſcipiendo proceres, iudices, vel alias perſonas, quæ prodeſſe poſſunt Eccleſiæ, vel obeſſe. Idem, ſi dentur in remunerationem obſequiorum à cognatis, amicis, vel famulis ei præſtitorum. Idẽ, de rebus verè ac irreuocabiliter donatis ad quæuis opera pia, etiam in articulo mortis. Idem de bonis ſuperfluis fructuum, qui reſeruantur in opera pia

etiam futura, dum tamen probabiliter ſperentur futura. Idem etiam dicendũ eſt de bonis acquiſitis per diſtributionem quotidianam, quod de alijs redditibus beneficiorum Eccleſiaſticorum. Idem de acquiſitis per penſiones. ibid.

Benefici fructus percepti ſaltē poſt litem conteſtatam debentur beneficiario vero ſi vicerit: quamuis contra poſſeſſionem de proprietate litiget. cap. 25. num. 104.

Fructus beneficij parochialis pacificè poſſeſſi, percepti poſt annum ab eo qui non eſt promotus ad presbyteriũ, reſtituendi ſunt, dummodo intra annũ non ſit promotus. num. 118.

Non tenetur reſtituere fructus, qui accipit beneficium animo relinquendi illud, ſi pinguius ſibi conferatur. Nec etiam ille, qui ſuſcipit beneficium ſimplex abſque animo ſe initiandi ſacris ordinibus incedens in habitu clericali. ibidem.

Qui ſine probabili cauſa non reſidet, cum licentia vel ſine illa, peccat, ſed non tenetur reſtituere fructus ante condemnationem, iure communi: Secùs. poſt Trid. num. 121. de quo vide in tit Reſidentia.

Beneficiarius non recitans horas canonicas, tenetur reſtituere. Quod tamē non habet locum in ſex primis menſibus ab obtento beneficio, vt ſtatuit Concil Lateran. Peccat tamē grauiter

non

non recitando in illis, vt declarauit Pius V. in ſuo Motu proprio, qui etiam reliqua eiuſdem decreti confirmauit. num. 122. 123. vide infra. tit. Horæ Canonicæ. 2.

Reſtitutio horum fructuum ex defectu recitandi, poteſt fieri fabricæ, aut pauperibus, aut ſibi ipſi, ſi verè eſt pauper ſaltem ex conſilio Confeſſoris poterit illos capere, & ſatisfaciet obligationi. Secus tamen ſi reſtituenda ſint lucri facta per diſtributiones quotidianas debitas his, qui horis diebus illis interfuerint. num. 123.

Hoc ipſum dicendum eſt de groſſa, quæ non lucrifacta ab vno accreſcit alijs. num. 121.

Verumtamen ſi interfuerit legitimũ impedimentum, quo non poſſit recitare Horas Canonicas, excuſabit eũ tã à peccato quã à reſtitutione: vt declaratum eſt ab eod. Pio V. c. 25. nu. 122.

Quod autem Canonicus perdit ob excommunicationem, ſuſpenſionem, vel aliam cauſam; eodem modo reſtituendum eſt, ſicut per hanc, non recitandi. Quia de ſimilibus idem iudicium. num. 123.

Suſpenſus à beneficio in pœnam nõ poteſt diſpendere fructus eius, niſi ad ſe, & ad ſuos modeſtè ſuſtentandos: & hoc ſi ipſe non habeat bona. num. 124.

Excommunicatus, per quem ſtat quin abſoluatur, nihil poteſt percipere

Digitized by Google

de fructibus beneficij, ne ad ſuſtentationem quidem. ibid. vide etiam tit. excommunicatio, 4. nemo tenetur ad reſtituendum fructus beneficij perceptos, eo ꝙ fuerit in peccato mortali occulto, vel notorio. nu. 123. reſtituendi ſunt fructus beneficij cuius titulus ſciẽter fuit nullus cap. 25. num. 113. §. 3.

Peccat mortaliter, qui fructus ſui beneficij in plures quàm in tres annos locat, vel dat in emphyteuſim. num. 130.

Canonici, ac Dignitates, niſi infra duos menſes poſt poſſeſſionem confiteantur fidem coram Epiſcopo, & etiã coram Capitulo, non faciunt fructus ſuos. num. 136.

Fructuum reſeruationes, vel penſiones non aſſignẽtur ſuper fructibus Epiſcopatus, non excedentibus ſummam mille ducatorum, vel ſuper Eccleſijs parochialibus, non excedentibus centum. num. 137.

Legens Theologiam, vel Canones poteſt percipere fructus beneficij etiã abſens, dum publicè in ſcholis docuerit. Idem de diſcente in ſcholis eaſdem facultates. num 58. §. 3.

De reſidentia in beneficijs. vide tit. Reſidentia.

Bigamia vide in tit. Irregularitas. II.

BLANDITIAE.

BLanditiæ non faciunt reſcindi contractum per illas factum ſicut facit metus. Ratio eſt: quia concupi-

ſcentia

ſcentia non minuit, ſed auget voluntarium: metus verò minuit illud. Præl. 6. num. 8. & Nouo num. 7. Atque ob hanc rationem infertur non eſſe idem blanditijs conſentire, ac metu. cap. 17. 15. Paſſio enim amoris nũ inducit inuoluntarium, ſicut paſſio timoris imò ſicut iſte conſenſum diminuit, ita ille illum augmentat, ibid.

Sed hoc non procedit, quando ſub precibus, & blanditijs tacitè latent minæ, quales ſolent ineſſe blanditijs aliquorum Dominorum, qui ſolent malè tractare eos, qui ſuis precibus non conſentiunt. ibidem.

De teſtamento per blanditias mariti facto: & de femina, quæ obtinet per eaſdem ab amico aliquid. vide in tit. Teſtamentum & in tit. Meretrix.

BLASPHEMIA.

B*laſphemia eſt dicere aliquid contumelioſum contra Deum*. Quod quidem fit tribuendo Deo, ꝙ ei non conuenit, vel auferendo, ꝙ conuenit, vel tribuẽdo creaturæ, quod eſt proprium Dei. Eſtq; vel mentalis tantùm, vel vocalis, vel ſcripta. c. 12. n. 81.

Blaſphemia cõtrariatur fidei, & charitati diuinæ, & derogat diuino honori, eſtque peccatum mortale. Et neque exterior, neque interior blaſphemia ſecundum ſe tantùm eſt dicenda hæreſis. num. 82.

Digitized by Google

Blaſphemia conſiſtit in dicendo, & hæreſis in credendo. Atque blaſphemia quidem tribus modis dici ſolet, ſcilicet deſiderando, pręcipiendo, affirmando. ibidem.

Blaſphemus non debet abſolui etiã in foro conſcientiæ, niſi impoſita grauiſſima pœnitentia. num. 83.

Blaſphemus corripiendus eſt ab eo, qui cum blaſphemantem audiuit, quãuis non ſit ſpes emendæ, ad quod tenetur ſub præcepto, ſi ſine ſuo periculo facere poteſt. num. 83.

Qui profert verba blaſphemiæ, non plene aduertens quid ſignificetur, venialiter tantùm peccat, quamuis inconſideratio procedat ex praua conſuetudine. Si verò plenè aduertit, mortaliter peccat. num 84.

Blaſphemia his modis contingit, ſcilicet dicendo, pigeat Deum, non credo in Deum, denego, vel maledico Deum, Deus nõ eſt miſericors, eſt acceptator perſonarum, non habet prouidentiam circa ea quæ aguntur in mundo. Vel tribuendo creaturæ, quod eſt propriũ Dei. Ibidem. Vel maledicendo creaturas quatenus Dei ſunt. cap. 12. num. 86. Item admiſcendo cantilenas ſæculares diuino cultui. Quamquã hoc vltimũ non ſemper eſt mortale, niſi cantilenę ſint laſciuæ, aut aliqua adſit circumſtantia mortalis num. 87.

Qui blaſphemando maledicit Petro,

&

& vndecim Apoſtolis, duo tantùm peccata committit. additum in Nou. cap. 6. num. 18. illatione 5.

De peccato in Spiritũ ſanctũ quid, & quotuplex ſit. vide in tit. Peccatũ. 2.

BONA HOMINIS.
in communi.

BOna hominis ſunt trium ordinũ I. Bona vitæ, & ſalutis. II. Bona famæ, & honoris, quæ & honoraria dicuntur. III. Bona rei familiaris quæ & bona fortunæ, ſeu pecuniaria vocantur. cap. 16. num. 44. & cap. 17. num. 89. & deinceps. & cap. 18. num. 47.

Bona vitæ & ſalutis, altioris ordinis ſunt, quàm bona famæ; & bona famæ altioris quàm bona rei familiaris, ſeu fortunæ. Vnde cùm reſtitutio bonorũ fortunæ aliter fieri non poteſt, niſi cũ amiſſione bonorum primi & ſecundi ordinis, excuſatur ab ea ille qui obligatus erat, donec ceſſet periculum in eiſdem locis diffusè.

Bona vitæ comprehendunt etiam ſalutem corporis, & integritatem membrorum. cap. 17. à num. 89.

Fama autem, & honor intelligitur virtutis, & bonitatis, honeſtatisque. c. 17. num. 90. 91.

Inter bona famę computatur etiam libertas: Vnde libertas, fama, & honor ſunt eiuſdem ordinis. Quamquã fama,

D 5 &

& honor libertati præponenda videntur: quoniam mulier, quæ pro honeſta habetur, potius ſeruitutem cum bona fama debet eligere, quam libertatem cum infamia cap 27. num 90. §. 5. 6.

Bona famę, libertatis, honoris, ſalutis, & vitæ, non ſunt pecunia æſtimabilia. num.

Quãdo verò amiſsio horũ aliquãdo pecunia cõpenſatur, non datur ꝓ precio eorũ, quæ nullũ habent; ſed quia vel alia cõpenſatio fieri nequit, vel datur pro damno, ꝙ ex eorũ amiſſione, & defectu euenit. nu. 90. §. *nec obſtat*.

Bona honoris ſeu honoraria ſunt quinque. Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia. Laus *eſt ſermocinatio elucidans magnitudinem alicuius virtutis* Honor eſt *exhibitio reuerentiæ in teſtimonium alicuius excellentiæ* abſolutè. Fama *eſt atteſtatio popularis de re aliqua*. Gloria eſt *clara cũ laude notitia*. Reuerentia *eſt animi reputatio qua bona alterius magnific*. cap. 23. nu. 9.

Hæc ſæpe alia pro alijs ſumuntur. Sunt maiora quàm bona pecuniæ. Sũt virtus moralis, non intellectualis. Appetitus horum ordinatus, eſt bonus. Inordinatus autem malus, & regulariter venialis, & mortalis quando eſt aliqua circumſtantia talis. Idem dicendum de contemptu eorũ inordinato, qui eſt venialis, ſed mortalis quando contemnuntur: laus de gratia Dei gratũ

F ci n-

faciente manans, aut vltimus finis po nitur in eo num. 10.

Bona autem fortunæ ſunt mobilia, vel immobilia. Modus acquirendi mobilia per poſſeſſionem iuſtã, vocatur vſucapio. Modus autẽ acquirendi immobilia, dicitur præſcriptio. Verumtamẽ ſæpenumero vterque modus appellatur vſucapio, & exceptio quæ ex ea naſcitur, dicitur præſcriptio. cap. 17. num. 85.

BONA FILIORVM.

Caſtrenſia, & quaſi, aduentitia & profectitia,

BOna Caſtrenſia *ſunt illa quæ filius acquiſiuit in bello, ſuntq;* ſolius filij quoad vſumfructum, & dominium, ita vt in ijs pater nil habeat. cap. 17. num. 141.

Bonum quaſi Caſtrenſe eſt, *quod filius familias acquirit officio publico, & quod clerici officio ſuo clericali acquirunt* imo quælibet alia bona clericorũ ſaltẽ acquiſita poſt clericatũ iure cõmuni ſunt quaſi Caſtrenſia; in quibus pater non habet plus iuris, quàm in Caſtrenſibus num. 142.

peculium aduentitiũ eſt non Caſtrẽſe, nec quaſi Caſtrenſe, ſed aliunde quã à patre, & ex bonis eius, aut ob gratiã illius principaliter habitum: & in hoc proprietas eſt filij, & vſufructus patris,

niſi qui donauit filio, vetuerit ne patri crederetur vſusfructus.num. 143.

Peculium profectitium eſt peculium filijfamilias habitum à patre, vel eius cauſa, vel de bonis eius, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinens; & in hoc proprietas, & vſusfructus eſt patris.num.144.

Peculium aliquando eſt mixtum, ſcilicet partim aduentitiũ, partim profectitium.c.17.nu.144. vt filius aliquid ex bonis patris lucratur ſua induſtria: nã quod eius labor meretur, eſt aduẽtitium; dummodo non teneatur alere patrem;& etiam expreſsè licet tacitè, proteſtetur, ſe eo animo ſeruire patri vt det ſibi pro ſuo labore quantum daret extraneo,reliquum verò erit profectitium ibid.& nu.161.ad quod merces debita ſuo labori regulariter eſt dimidium eius quod lucrifecit. num.161. Libri, arma, & alia, vt fiant Caſtrenſia, vel quaſi Caſtrenſia, requiritur, ꝙ tradantur filio viuente patre.nu. 159. de quo plura tit. filius.

BONA PARAPHERNALIA.

SVnt ea bona *quæ vxor ſibi reſeruat præter dotem, quam dedit marito*. cap.17. num.153.

De bonis paraphernalibus poteſt vxor diſponere pro ſua voluntate, niſi obſtet conſuetudo, vel ſtatutum prouinciæ.num.155. in Nou.num.154.

BVLLA

BVLLA IVBILAEI, *& Bulla Cenæ, Cruciatæ.*

PEr Bullam concedētem facultatē abſoluendi à cenſuris, & pęnis, nō poteſt Confeſſarius abſoluere à pœna pecuniaria pro peccato à iudice impoſita, vel imponenda. nam illa clauſula (à pœnis) ſolùm reſpicit illas pœnas, quę impediunt abſolutionem à peccatis. c. 27. nu. 250. in Nouo, nu. 254.

Nec etiam poteſt confeſſarius diſpēſare in irregularitate, etiam in ea quæ oritur ex delicto. ibid.

Bullarum & maximè Cruciatæ forma ſeruanda eſt, ad conſequendas indulgentias in ijs quæ pertinent ad eleemoſynas, ieiunia, & alia propter quæ conceduntur, non tamen in abſolutione Sacramentali, in qua non eſt neceſſe ſeruare verba, & ſortem, quæ in impreſſis Bullis ponūtur. Illa enim verba non habentur in originali: ponuntur tamen vt indoctiores Confeſſarijs, ſciāt, quid facere debeant. c. 26. num. 30.

Bullæ plurimæ habent indulgentias, non directè conceſſas, ſed cum poteſtate, vt Confeſſarius eas concedat. Vnde fit, vt multi per incuriam non gaudeāt eis in morte. Debet ergo Confeſſarius infirmum interrogare, & etiam ſanū, an tales habeat: & habenti, poſt abſolutionem peccatorum dicat: *Auctoritate quia fungor. concedo tibi omnem illam*

illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere poſſum virtute cuiuſcumque tuæ Gratiæ; In nomine Patris, &c. num.29.

Bullę indulgentiarum communiter concedunt facultatem eligendi Cõfeſſarium qui abſoluere poſſit à peccatis, & cẽſuris,&c. Vnde videtur tutius dicere quòd nemo poteſt cõmuniter loquendo, virtute bullarum abſolui à cẽſuris extra Confeſſionem. Quia facultas abſoluendi à cenſuris, eſt quoddã præludiũ neceſſariũ ad abſolutionem peccatorũ:& ita, vtraq; in Confeſſione, & confeſſio tantùm danda eſt. nu. 31.

Bullę indulgentia pro articulo mortis conceſſa per primum eius vſum expirat, niſi aliter diſponatur. ibid.§.23.

Bulla cenæ eſt bulla quæ continet proceſſum Papæ, quo die Iouis ſanctæ Cenæ Domini excommunicat variũ genus peccãtium c.27 nu.55.de qua vide tit. Excommunicatio.

Hæc Bulla Cenæ ſæpè iterata, non multiplicat cenſuras per eam latas. c. 27. num.55.

Per Bullam Cenæ videtur Epiſcopis ſublata facultas, quam conceſſit eis Cõcil. Trid. abſoluendi hæreticos occultos, imò & facultas abſoluendi ab omnibus caſibus reſeruatis in illa Bulla, niſi dicamus quòd Bulla loquitur de occultis habentibus complices, additum in Nou.cap.27. num.260.§.7.

E. llas

Bullas Pij V. de confidentia, de Cābijs, & de agitatione Taurorum. cap. 23. num. 110. & c. 16. num. 283. litt. N. & Nouo num. 300. 301. & cap. 18. 15. Sed earum breuem ſummam vide in hoc Compend. tit Simonia, & tit. Cambium, & tit. Taurorum agitatio.

Bulla quædam Gregorij XIII. reducit ad terminos iuris communis priuilegia Mendicantibus conceſſa per Piū V. in fine Manualis.

CAMBIVM.

Cambium *eſt commutatio vnius rei pro alia*, & diuiditur in ſiccū. & realem. cap 17. num. 283. litt. B. in Nouo num. 286.

Cambiorum genera ſunt ſeptē. I. Ratione officij mutuandi. II. Per minutū III. Per literas IIII. Per translationem realem V. Propter intereſſe VI. Pro cuſtodia VII. Per commutationem pecuniæ præſentis pro abſente. ibidem.

Ars campſoria licita eſt, ſi ordinatur in finem honeſtum. num. 283. litt. C. Nou. num. 297.

In nullo cambio, vbi pecunia datur pro pecunia poteſt accipi aliquid vltra iuſtum valorem pecuniæ datæ ratione cambij, quatenus eſt permutatio, niſi adiungatur alia iuſta cauſa. Vnde qui dat vnam pecuniam pro alia maiori, poſt vnum vel plures menſes reddendam, vſuram committit. ibidem.

Cambiorum autem primum genus

(hoc

(hoc eſt, cambium ratione officij) licitum eſt.ibid.lit. C.& in Nou.nu 288.

Item cambium ſecundi generis per minutum licitum eſt.Per minutum vero *illud eſt, quo quis cambit præſentem pecuniam pro præſenti,nempe minoris valoris prro pecunia maioris,vel e contra, dummodo fiat ex officio à Republica inſtituto* Imò etiam priuatis licet aliquid accipere minus tamē, quam campſori aſſignatur.Nec hoc eſt vetitum legibus Hiſpaniæ, quæ prohibent,nequis officium campſoris auctoritate propria ſumat. ibidem.num. 283. lit.C.D.in Nou 288.

Qui habet monetam, quæ ratione materiæ, vel alicuius ſingularis intereſſe pluris valet, ſaltem ſibi, quā per legem æſtimatur, poteſt illam permutare pro alia, recepto illo pluri: ibid. D.

Tertium item genus Cambij per litteras eſt iuſtum, & fieri poteſt non ſolum per litteras,ſed etiam per nunciū, & ipſum cāpſorē. ibid. lit.E.No.289.

Verùm ad iuſtitiam huius tertij Cābij requiritur. Primùm,vt campſor nō accipiat maius lucrum,ex eo quod tardiùs ſit accipienda pecunia virtute litterarum, vel ex eo quòd à principio non traditur ei pecunia; nec etiam accipiat minus ex eo quòd tota pecunia ſtatim ſoluitur. Poſſunt tamen excuſari ratione veri intereſſe. nu.283. lit E.& in Nou.num.289.

Secun-

Secundò requiritur, quod campſo qui dat pecunias, alibi ſoluendas ſciat, vel credat probabiliter perſonam, cui eas dat habere pecunias vel fidem, & voluntatem ſatisfaciendi litteris, quas de ſoluendis illis tradit ſibi. lit. E. M. & in Nou. num. 289. & 297. Nec ſuffi cit, quòd ignoret eam habere, vel non habere lit. E. dicto 4. Nou. num. 290.

Vſura eſt ſi tradat huiuſmodi pecuniias cum pacto, quòd ſi non ſoluantur intra tres menſes ibi ab eis, ad quos remittitur ſolutio, ſoluatur intra ſex mẽſes Romæ cum lucro cambij, quod ibi erat ſoluendum, & lucro recambij ſol uendo Romæ. ibidem.

Tertio requiritur, vt locus in quo eſt ſoluenda pecunia longè diſtet, aliàs eſſet cambium de tempore ad tempus: quod tamen iniuſtum eſt. Stando autẽ in ſolo iure naturali & diuino tam iuſtum eſt cambium per litteras de ciuitate vnius regni ad aliam eiuſdem, ſicut ad aliam alterius regni. Ibid. prohibetur tamen in quibuſdam regnis ad tollendas vſuras palliatas: quod tamen ceſſante fraude non ligaret, dummodo tanto minus lucri acciperet campſor, quanto minus interuallum eſſent inter vtramque ciuitatem. ibid.

Quartum Cãbii genus, ſcilicet per tranſlationem realem, licitum eſt. ibid. lit. F. Nou. num. 291.

Quintum etiam cambium ratione intereſſe

intereſſe damni emergentis vel lucri ceſſantis, dummodo re vera ceſſant. Non poteſt tamen à principio certum intereſſe prefigi in Cambijs.c 17 num. 283. litt.G. & in Nouo.num.2,2.

Sextum genus Cambij eſt etiam licitum, ſcilicet cambium pro pecuniarũ cuſtodia, idque non ſolum auctoritate publica, ſed etiam priuata. ibid.litt. H.Nou.num.293.

Atque in hoc genere quidem nõ ſolum poteſt recipere lucrum, quando reddit pecuniam in numerato, ſed etiã quando reddit per chirographũ. ibid.

Deponentes verò pecuniã apud banchárium, non poſſunt recipere ab illo aliquid vltra ſortem, eo quòd Banchárius lucretur pecunia depoſita, niſi hoc fiat merè gratis, imò tenentur banchario iuſtam mercedem, ſi obligatur reddere pecunias ſimul ac petuntur. Ibidem H.Nouo.num.293.

Licitum etiam eſt Septimũ genus Cambij, quod fit per commutationem præſentis pecuniæ pro abſente. litt. I. Nouo 294.

Pecunia ſiquidem præſens pluris valet ex ſe, quam abſens ceteris paribus, quia ex ſe requirit laborem, impẽſam, & periculum in traducendo. Vnde poſſet quis iuſtè emere C.ducatis præſentibus Metinæ, C I. exiſtentes Hiſpali, litt. K.Nou.num. 295.

Cambium illud, quo multi habentes pecu-

pecuniam numeratam & nolentes vel non potentes vti arte mercandi, dant pecuniam in loca vnius regni, ſoluendam ſibi in proximis nundinis cũ aliquo lucro, non eſt iuſtum, niſi reducatur ad aliquã ſeptem ſpecierum, quas ſupra diximus, c. 17. nu. 283. lit M. in No nu. 269. & 997.

Extrauagans Pij V. de iuſtitia Cambiorum, quæ incipit, In eã pro noſtro, &c. manauit anno 1571. cuius ſumma & breuis declaratio eſt quæ ſequitur.

Vſura eſt lucrũ illud, quod accipiũt campſores nomine cambij, vel recambij, à debitoribus, propter dilationem eis conceſſam vſque ad proximas nundinas, niſi accipiant pro vero intereſſe lit. M. & N in Nouo nu. 300. 298 299. & notab. 3. 301.

Non omnia cambia ſicca damnãtur a Pio V. ſed ſolum illa quæ fiunt, ficta & ſimulata, quæ ſola vocantur ſicca in Extrauaganti. Cetera autem ſi ſunt vera, inter realia computantur. Ibid. lit. N. notab. 1. Nou. num. 300. & 301.

Ad iuſtitiam Cambij ſicci veri, & realis requiruntur conditiones ſupra poſitæ hoc eodem titulo lit. F. Quæ ex Extrauag. & ex notab. 2. auctoris colliguntur, nu. 301.

Poſt hãc Extraua. Pij V. non licet in materia Cambiorum conuenire à principio, vel poſtea ante terminũ ſolutionis, ſuper certum ac determinatum lu

crum

crum. Verum eſt, quod in foro cōſcientiæ erit licita ſi ſit æqua. Ibidem. not. 4.

Erit etiam licitum in alijs materijs. Quoniam Pius. V. ſolùm loquitur in cambijs. Ibidem.

Cambia exerceri non poſſunt, niſi quoad proximas nundinas vel terminos, ad ſoluendum cambia præfigi cōſuetos. Quod limitandum eſt quātùm ad effectum carius vendendi vel cambiendi ad ſecūdas, vel tertias nundinas, quam ad proximas. ca. 17. n. 283. lit. N, No. num. 301. notab. 5.

Id quod vulgò dicitur, ſcuta & ducatos, quibus campſores vtuntur in nundinis cambiendo, eſſe maioris pretij, quam illa quibus vtuntur in emendis rebus neceſſarijs, & mercibus, non eſt ſic intelligendum quòd ipſi mercatores augeant vel minuant pretium eorum: ſed quòd ducatus, vel ſcutum cū auctuario, quod ſoluendum eſt pro eo remittendo aliò, vel aliunde remiſſo, pluris valet; & quòd ipſi mercatores tamquam periti in arte arbitrantur quantum debeat eſſe illud auctuariū. not 8.

Mutuātes ſub vſuris Regibus ad id aliquo modo eos cogentibus, vix poteſt iuſtificari, per viam alicuius cambij liciti. cap. 17. in fine.

CANONICVS.

Canonici, ac reliquæ dignitates infra duos mēſes ab obtēto Canonicatu,

nicatu, ſeu dignitate, tenentur coram Epiſcopo,& etiã coram Capitulo profiteri fidem:alioqui non facient fructus ſuos. cap. 25. num 136.

Nemo poteſt Canonicatum obtinere, qui non ſit initiatus aliquo ordine ſacro,quẽ ille requirit; vel in ea ætate, vt tempore ſtatuto initiari valeat ibid.

In cathedralibus omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij,diaconatus,vel ſubdiaconatus. cap. 25. num. 136.

CAPELLANVS.

TEnetur Capellanus dicere quas miſſas,vbi,& quomodo ſacellorum inſtitutio, vel eorum promiſſio habet. cap 25. num. 134.

CARCER.

PEccat mort. qui fuit cauſa conijciendi aliquem in carcerem iniutè,& tenetur reſtituere damnum. cap. 5. num. 13. No. num. 12.

Qui iniuſtè ſoluit in carcerem iuſtè coniectum propter debita, tenetur reſtituere damnum creditori, niſi eſſet ille debitor adeò pauper, vt probabiliter, nec per ſe,nec per alium ſoluere poſſet, tunc enim ſicut ipſe fugiendo non peccat, ſic nec qui eſſet author fugæ,nec tenetur reſtituere creditori c. 17 n. 101.

Incarceratus ob delictũ dignũ morte, aut abſciſſione membri,licitè fugere poteſt,etiam limãdo compedes,& rũpendo carcerem,dum tamen non inferat

rat vim cuſtodi carceris, vel alteri mi-niſtro iuſtitiæ.num.102.

Caſtratus vide in tit. Irregularitas. III ob defectus corporis.

CASVS FORTVITVS.

REgulariter nemo tenetur de dam-no, quod contingit caſu fortuito, niſi præcedente culpa, mora, vel pacto. cap.17.num.179.

Aliquis euentus poteſt dici caſus for tuitus, reſpectu vnius, & non reſpectu alius, num.178.

Caſus fortuitus nocet ei qui eſt in mora.num.179.& 183.

Culpa præcedens caſum fortuitum non efficit, vt fortuita imputentur, niſ culpa dirigatur ſufficienter in illa.c.27 num.220.Nou.221.

CASVS RESERVATVS.

CAſus Reſeruatus eſt cuius abſol tio adimitur inferiori Sacerdoti additum Nouo, cap.27.num. 269.

Nullus caſus eſt reſeruatus in articul mortis.ibid.nu.254 No.num.260. Vi de etiam tit. Articulus mortis.

Nullus caſus eſt reſeruatus Papæ cui non ſit annexa aliqua cenſura.n.25 Nouo.261.

Caſus reſeruatus Papæ poſt ſubla cenſuram manet non reſeruatus: n

præter

Digitized by Google

præter illam ſit etiam reſeruatus Epiſcopo. Sed iam conſuetudine introductum eſt, vt ſublata cenſura Papali, ceſſet etiam reſeruatio Epiſcopalis. Ibid.

De fide eſt Epiſcopum poſſe reſeruare ſibi aliquos caſus etiam in foro conſcientiæ additum in No. cap. 28. n. 260.

Epiſcopus concedendo caſus ſibi reſeruatos, non videtur concedere abſolutionem à cenſuris ſibi reſeruatis. ca. 27. num 254 No num. 261. §. 10.

Epiſcopus cōcedendo abſolutionem à caſibus, & cenſuris ſibi reſeruatis, nō videtur concedere diſpenſationem votorum, aut irregularitatum, à quibus ipſe poteſt diſpenſare. ibidem. Epiſcopus concedendo alicui omnem ſuam facultatem & authoritatem ad audiendam confeſſionem, non videtur concedere caſus ſibi reſeruatos iure communi, vel iuo particulari, vel conſuetudine generali, vel ſpeciali: ſecus eſt quando cōcedit omnes ſuos caſus: nam per ſuos caſus intelliguntur peccata illi reſeruata: Secus etiam eſt, quando concedit ſuam facultatem, excepto tali caſu reſaruato. Idem dicēdum eſt, quoad forum conſcientiæ, quando apparet intentionē Epiſcopi eſſe concedere caſus ſibi reſeruatos. ibid. dict. 7. & in Nouo num. 261.

Caſus reſeruati Epiſcopo hi ſunt. I. Peccatum clerici habentis annexam irregularitatem. II. Incendium domo-

Digitized by Google

rum,frugum,vel aliarum rerũ,ex propoſito factum. III. Peccatum ob quod eſt imponenda ſolemnis pœnitentia. Alij etiam caſus referuntur, qui iam non ſunt in vſu. Alij verò reſeruantur Epiſcopo ex conſuetudine; quales ſunt. I. Homicidium voluntarium, vel abſciſſio membri. II. Peccatum falſandi ſcripturas, vel teſtificandi falſum, vel tacendi verum coram iudice. Et peccatum admiſſum ab aduocatis, & procuratoribus, oſtendendo ſcripturas partibus aduerſis. III. Violatio libertatis vel immunitatis Eccleſiaſticæ,& omne ſacrilegium. IIII. Peccatum retinendi aliena incerta, capitul. 27. 256 in Nouo 262.

CATHEDRA.

QVi impedit dignum à conſecutione cathedrę tenetur reſtituere, maximè ſtãte ſtatuto, quod neceſſariò debeat conferri legitimo oppoſitori, ſeu candidato; ille autẽ fecit, vt tali digno non daretur, ſed alij cap. 17. num. 74.

CAVPO.

TEnetur reſtituere damnum, per alium alteri factum, in ſua taberna. cap. 17. num. 16. in Nou. 17.

Peccat miniſtrãs adeuntibus ad ſuã tabernã cibos, quibus credit illos trãſ-

greſſuros

-eſſuros ieiunium ſine cauſa. cap 21. num. 26.

CAVSA.

Cauſæ ſunt quatuor, videlicet efficiens, materialis, formalis, & finalis. cap. 27. num. 219. Quales ſint hæ, & quid efficiant in materia deformationis, & irregularitatis, & quomodo poſſint eſſe remotæ, ac propinquæ. vide cap. 17. nu. 219. 220. & 210. & 211. & in hoc Comp. tit. Irregularitas. 5.

Cauſæ duæ finales poſſunt concurrere in facienda eleemoſyna, ſcilicet amor Dei, & neceſſitas proximi c. 17.

Quando ſunt duæ cauſæ finales alicuius actus ceſſante vna non ceſſat ille, ſed conſeruatur ab altera. Sicut in paupere ſimulato, cui datur eelemoſyna propter Deum: Vbi licet altera finalis pereat ex parte ſimulantis, altera tamen ex parte Dei viget, & eleemoſyna non deſinit eſſe talis. cap. 17. num. 100. & in Nouo 107.

Cauſa impulſiua *dicitur etiam illa ſine qua non fieret actus, dummodo ſint principalius propter aliam cauſam.* cap. 23. nu. 100. Coroll. 5. in Nou. num. 101.

Atque tunc quidem cauſa finalis potius eſt attendenda, quàm impulſiua. additum in Nouo, cap. 17. num. 107. §. Nec obſtat.

Digitized by Google

Cauſa limitata limitatum produ
effectum.c.17.num.62. poſt mediu

Cauſa rationabilis, & iuſta, ſemp
à mortali excuſat tranſgreſſorem le
humanæ. Prælud.9.nu.14. c.23. nu.
in Nou. Prǽl.9.nu.16.c.23.& 24. Qu
lis autem vt hæc. vide ibid. & in h
Compendio tit. Lex.

Cauſa remota, vel non tam propi
qua, quomodo obliget ad reſtitution
vide in tit. Adulterium.

CENSVRA.

CEnſura *eſt ſententia quædam E
cleſiaſtica, lata à capace ordi
mediante iuriſdictione Eccleſiaſt
fori exteriori*, quæ priuat cõmunior
Sacramentorum, vel hominum, v
exercitio diuinorũ ſpiritualiũ vel off
ciis diuinis, vel Sacramentis, vel Sep
tura, additum in Nouo, c.27. nu.1.

Eſt verò cenſura triplex, videlice
Excommunicatio, Suſpenſio, Interdi
ctum. cap.27. num 1.

Cenſura lata in mandatis viſitatio
num non eſt à iure, ſed ab homine
num.2.

In cenſuris fictio non habet locum
c.27. num.272. in Nouo, 273.

CENSVS.

PEccat qui emit cenſum ſine condi
tionibus requiſitis. cap.17. nu.233

&

& 234. & 235. Vbi etiam refertur Extrauagans Pij V. circa cenſus: quam vide infra in tit. Pretium.

Non licet emere cenſum nouè imponendum, minori pretio quàm ſtatuto. c. 23. nu. 91. ſecus ſi ſit iam impoſitus. nu. 91. Sed in Nouo eod. nu. dicit, quod nec iam impoſitus.

CESSATIO A DIVINIS.

CEſſatio à diuinis, non eſt cenſura Eccleſiaſtica: ſed eſt ipſa dimiſſio diuinorum officiorum. cap. 27. nu. 164. & 188.

Eſt autem duplex, generalis & particularis. Atque ceſſatio generalis, nō eſt idem quod interdictum generale. num. 188. Vnde qui tranſgreditur ceſſationem etiam particularem, non eſt irregularis. Ibidem. Religioſi tamen nō ſeruantes ceſſationem generalem, ſunt excommunicati, etiam ſi ceſſatio ſit inualida, ſeu nulla. num. 146.

Priuilegium audiendi officia diuina tempore interdicti, non prodeſt pro tēpore ceſſationis. Nec priuilegium pro tempore ceſſationis generalis, prodeſt pro tempore ſpecialis. Interdictum tamen fortius eſt ceſſatione. num. 189.

Solus ſummus Pontifex eſt qui ponit ceſſationem poſt interdictum: Et ipſe non ponit ceſſationem generalem poſt interdictum generale, ſed aliud in-

Digitized by Google

terdictum ſpeciale, vel ceſſationē ſpecialem, quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum, etiā ianuis clauſis.cap.27. num.189.

CESSIO BONORVM.

EXcuſat à reſtitutione in foro exteriori. At verò ſi debitor venerit ad pinguiorem fortunam, non excuſat ei in foro conſcientiæ. c.17.nu 86.

CHARITAS.

CHaritatis amor non eſt neceſſe vt ſit ſummus intenſiuè; ſed ſufficit vt ſit ſummus apretiatiuè.c.1. num. 9. c.11.nu.5. in Nouo c.1.num.4. cap.11. num 6. Charitas non obligat dare centum aureos dicenti quod aliàs occidet ſe. Prælud.7.num.12.

Charitatis actus aliquādo delet peccatum mortale,cap.1. num 10.in Nouo, num.5.

Peccatum eſt diligere Deum minus, vel æquè,quàm creaturas cap.11. num.8. & in Nouo num.10.

Præceptum diligendi Deum,eſt omnium maximum. Quod quidem tunc adimpletur,quando homo diligit Deū propter ſeipſum, & plus quam cetera omnia appretiatiuè, ita vt Deum præferat cunctis rebus, & propter nullam eū offendat.c.11 nu.5. & in Nou.n.6.

Charitas non obligat, vt cum primū homo

homo peruenerit ad vſum rationis, ſe conuertat ad Deum tamquam ad vltimum finem: obligat tamen, vt ſaltem in confuſo, iuxta capacitatem illius ætatis. c. 11. nu. 7. in Nouo, num. 8.

Secundo, obligat quoties obligat pręceptum charitatis. Tertio, quando quis adultus recipit baptiſmum, & antea non habuit contritionem. Quartò, quotieſcumque tenemur diligere proximum ex charitate: quoniam in amore proximi includitur amor Dei, tamquam finis. Præterea, qui diligit Deũ, credens probabiliter ſe eſſe in ſtatu gratiæ quamuis re ipſa non ſit, impleuit hoc præceptum, quoad effectum euitandi nouum peccatum. nu. 7. in Nouo, num. 8. 9 & 10.

Vnde poteſt hoc præceptum adimpleri quoad ſubſtantiam ab exiſtente in mortali. cap. 11. num. 11. & 13. in fine, & cap. 14. num. 9. in Nou. c. 11. nu. 10. 17 & c. 14. num. 9.

Pręceptum charitatis aliquando obligat minus principaliter ad diligendũ Deum dilectione naturali. cap. 11. nu. 8. in Nouo, num. 10.

Deus diligendus eſt ſuper omnia appretiatiuè, num. 6. & in Nou. nu. 5.

Audiens aliquem blaſphemantem, tenetur non ſolum illum corripere, ſed etiam habere actum dilectionis in Deum num. 8. in Nouo, num. 10.

Diligere Deum comparatiuè minus

quàm creaturas, vel æqualiter, eſt peccatum mort. At verò diligere eum æquè, vel minùs, vel abſolutè abſque comparatione, non eſt malum. cap. 11. nu. 8. & 14. in Nou. nu. 8. & 10.

Diligere indirectè creaturam, plùs quàm Deum non eſt directè cōtra hoc præceptum, de diligendo Deum. num. 15. in Nouo, num. 29.

Diligere aliquam creaturā firmius quam Deum, peccatum eſt mortale. ibidem Diligere Deum principaliter propter præmium, peccatum eſt mortale. num. 16. in Nouo, 20.

Proximi amor eſt duplex, ſupernaturalis & humanus, qui in amorem concupiſcentiæ vel amicitiæ ſubdiuiditur. cap. 14. num. 6.

Præceptum diligendi proximum, obligat ad nunquam excipiendum eū ab amore generali charitatis ad diligēdum inimicum veniam poſcentem, & ad oſtendendum illi ſigna amoris, ſaltem naturalis, num. 9. vel quando indiget auxilio noſtro ad ſalutem animæ. num 9. & 23.

Præceptum diligendi proximum, poteſt impleri per ſe, loquendo extra ſtatum gratiæ. num. 9.

Homo tenetur proximum exiſtentem in periculo damni notabilis liberare, ſi poteſt, abſque proprio incommodo. num. 10.

Charitas non obligat, vt quis remittat

at offenſori ſupplicium, vel vindictam faciendam per iudicem. Imò aliqui nõ poſſunt id facere etiam ſi velint: quales ſunt vxor, filiusfamilias nondum emancipatus, ſeruus, & religioſus. num.25.

Nec obligat alioqui offenſorem, nec oſtendere ſigna amoris, niſi tempore neceſſitatis. Nec etiam ſatisfacientem tenetur admittere in priſtinam familiaritatem. Quãdo autem mutuo ſeſe offendunt duo, ſi vtraque offenſio eſt æqualis, qui prius offendit, debet prius petere reconciliationem. Si verò poſterior iniuria ſit grauior, poſterior tenetur prius petere cap.14.num.25.

Peccat mortaliter, qui cum poſſit, non impedit ne alius peccet mortal.nu. 26 31.Coroll.6.lit.D. & cap.24. nu.23. in Nouo, cap.14. nu.27. 37. & cap.24. num.23.& in hoc Compendio, tit.Impedimentum.

Quando autem proximus non peccat ex ignorantia, vel ex fragilitate, tũc non tenetur impedire peccatum, cum incommodo proprio.nu.27. & in Nouo num.27.

Non peccat qui permittit aliquod grauius peccatum, vt ob illud caſtigatus facilius ſe corrigat ab illo & ab alio minori.ibidem.

Qui autem ſuo conſilio, fauore, vel ope, fuit alij cauſa peccãdi mortaliter, peccat ét ipſe mort.n.27.in Nou.n.28.

Non peccat mortaliter quicumque ab alio petit aliquid, credens petitionem ſuam futuram alteri occaſionem peccandi mortal. niſi cum petit abſque iuſta cauſa. ibid.

Non eſt contra charitatem, optare morbum, ſeu mortẽ alicuius propter bonum eius ſpirituale. cap. 15. nu. 10. Nec Tyranno, vel inimicis Eccleſiæ, quando aliud non eſſet remedium, & c. 20. num. 3. in Nou. c. 20 nu. 23.

Sola violatio charitatis non obligat ad reſtitutionem, etiam ſi alterum dãnificet. cap. 17. num. 11. peccat non defendens proximum cum poſſit. cap. 24. num. 17.

Peccat, qui videns aliquem ignoranter ementem rem vitioſam, non monet illum. c. 24. num. 21.

Peccat mortal. qui proximum volentem ſe præcipitare, non retinet, cũ poſſit, & qui non extrahit etiam inuitum è domo iam iam ruente. cap. 14. num. 23.

Tenemur ad impedienda mala proximi, etiam illa, quæ ille vitare poteſt, ſi vult, modo non poſſit ille iuſtè conſentire, vt præcipitium, ſuſpendium, renutus cibi vel medicinæ ad vitam neceſſariæ. ibid. circa medium.

Chorea, vide Spectaculum.

Chriſma, vide tit. Baptiſmus V. & tit. Confirmatio.

CIR-

CIRCVMSTANTIA.

Circũſtantia *eſt quoddã accidens actus humani qui eſt peccatũ* c 6.1.

Eſt autem circumſtantia ſextuplex, ſcilicet *Quis, Quid, Vbi, Quibus auxilijs, Cur, Quomodo, Quando.* Pręlud.7.num.27.& cap.6. nu.2. in Nou. Præl.7.num 24.c.6.nu.2.

Circumſtantia oblita in cõfeſſione, poteſt confiteri non confitendo peccatum, in Antiq. Præl.9.num.4.& cap.6. num.20.in Nouo, cap.6. num.20.

Circumſtantiæ neceſſario confitendæ ſunt eæ omnes, & ſolæ, quæ mutant ſpeciem peccati. cap.6. nu.3. & 7. in Nou.num.3.6.

Igitur ſequentes circumſtantię ſunt neceſſario confitendæ. I. Circumſtãtia copulæ habitæ cum coniugata, vel religioſa, vel cognata.nu.5.in Nou.n.4. II. Circumſtantia graduum conſanguinitatis & affinitatis.cap.7.num 4.III.Circumſtantia deliberantis furari, vt poſſit accedere ad vnam religioſam & alteram coniugatam. IV. Circumſtantia coniugati accedentis ad alienam coniugatam. cap.6. nu.5. in Nouo, num.4. V. Circumſtantia virginitatis, etiam per actum interiorẽ nu.7. in Nou.n.8. Etiam in viro, eſt enim diuerſa ſpecies. ibidem. Verum eſt quod cap.16.nu.3. expreſsè dicit, quòd virginitas in viro non mutat ſpeciem. VI.Circumſtantia augens peccatum, ita vt ratione ipſius

fiat reſeruatum.c.6.nu.7.in Nou.nu.8 VII. Circumſtantia habens annexam excommunicationem, vel efficiēs excommunicationem eſſe Papalem, nu. 8.in Nou.num.9. VIII.Circumſtantia odii filii erga parentes.c.14.nu.11.IX. Circumſtantia perſonæ offenſæ ſi ſit pater, aut mater, aut ſuperior: non tamen ſi ſit cognatus: requiritur enim quòd ſint veri parētes;additum in Nouo cap.15.nu.3.X.Circumſtantia ſcādali. Sed hoc in duobus caſibus. Primo, quando ſcandalum eſt formale, & tūc tenetur confiteri ſpeciem illam peccati ad quod intendebat prouocare. Secundò; quando per opus de ſe bonum, ſecundum tamen apparētiam malum, datur aliis occaſio peccandi mortaliter. Item, quando quis peccat publicè abſque intentione inducendi; tamen qui peccat eſt talis, & coram talibus, quòd verò ſimiliter id videntes accipient occaſionem peccandi. ibid. XI. Circumſtantia loci ſacri, licet ſemper aggrauet non tamen eſt ſemper neceſſario confitenda, niſi quando peccatū directè contrariatur immunitati, vel ſanctitati loci, vt effuſio ſanguinis, vel ſeminis. cap.6.num.4. & 9.& 11.in Nouo, num.4. & 11. §.6. Idem de furto, num.4 in Nouo, nu.4. Idem etiam de abſtractione violentia eorum qui ad loca ſacra confugiunt. num.9. §.11.& in Nouo, nu.11. §.6. XII. Circumſtantia

cou-

Digitized by Google

conſcientiæ erroneæ ſolùm eſt confitenda, quando opus nõ erat aliàs prohibitum nu.12. in Nouo,nu.14. XIII. Circumſtantia, quæ interrogatur à cõfeſſario, & non poteſt taceri ſine periculo ſpiritualis incommodi num. 8. in Nouo,num. 9. XIIII. Circumſtantia voti de non peccando in particulari, vel in generali.cap.12.nu.34. XV. Circumſtantia facientis quod peccet aliquis mortaliter,nimis comedendo, loquendo, bibendo, irridendo, &c. hæc cùm frequenter ſint venialia, confeſſarius ſolum iudicabit venialia, niſi illa circumſtantia exprimatur,additum in Nou.cap.2.num.6,

CIRCVMSTANTIAE *ſequentes non ſunt neceſſario confidendæ.*

CIrcumſtantia diei feſti.c.6.nu.9.in Nouo,num 10. II. Circumſtantia diei conſecrati ieiunio, vel orationi. ibid. III. Circũſtantia eius,qui exiſtens in loco ſacro, vult occidere, vel fornicari extra illum: ſecus, ſi exiſtens extra illum velit hæc in illo perpetrare nu.10.in Nouo,num.12.IV. Circũſtantiæ omnes non mutantes ſpeciem peccati,n.37.& in Nou.nu.36 V.Circumſtantia mutans veniale vnius ſpeciei,,in veniale alterius ſpeciei,c.6.nu. 8.VI. Circumſtantiæ omnes,quæ ſolũ

ſunt circũſtantiæ in eſſe naturæ. ibid VII. Circumſtantia peccantis ob confidentiam veniæ, quia potius minuit quã aggrauat. nu.4. in Nouo, num.3 in fine VIII. Circumſtantiæ Accidiæ. cap 23 num.125. IX. Circumſtantia minuens peccatum, nec eſt neceſſario confitenda, nec neceſſario ſubticenda. In aliquo tamen caſu erit neceſſario confitenda: vt quando facit non eſſe peccatum vel ad ſummũ facit eſſe veniale quod aliàs eſſet mortale, num.6 in Nouo, nu.5. X. Circumſtãtia malorum verborum, ſignorum ac geſtuum antecedentium homicidium, vel percuſſionem. Item circumſtantiæ verborum, & tactuum turpium præcedentium fornicationẽ; circumſtantiæ item cogitationum, & voluntatum, & apparatuum ad furta vel ad alia delicta tendentium proximè, non ſunt neceſſario confitendæ, ſed ſufficit confiteri vltimatum actũ. nu.7 & 17 in Nou. nu.6. XI. Circumſtantia propriæ perſonæ, licet augeat aliquando, regulariter non eſt neceſſario confitenda, niſi ſit contra votum. n. 11. in Nou. num.13. XII. Circumſtantia durationis eſt ſub conſilio confitenda. nu. 17. XIII. Circumſtantia aliàs neceſſario cõfitenda debet taceri, quãdo ex eius manifeſtatione reuelandus eſſet complex. cap.7 num.2.

Sed in hoc caſu tenetur pęnitens quęrere alium confeſſorem. ibid. nu.5. Atque

rae hęc cauſa non eſt ſufficiens confite- [illegible] alieno confeſſori.c.7. nu.5. Nec etiã eſt ſufficiens ad communicandum abſque præuia confeſſione.ibid.nu.6.actus exterior non eſt Circumſtantia actus interioris.c.6.num.20.

Circumſtantia numeri non eſt circumſtantia, ſed additio peccati ad peccatum,& frequentatio eius:& ideo debet uumeratim explicari.cap.6.nu.23. [illegible] Nou.num.14.

CITATIO.

Citatus ad comparendum Romæ certo die, ſi non poteſt illo die, tenetur quantocyus poſt illum poterit.cap.21. num.45

CLERICVS.

Peccat mortaliter clericus,qui ordine ſacro inſignitus, cohabitat feminę cum periculo conſenſus in mortale. Poterit tamen ceſſante hoc periculo cohabitare matri, ſorori, vel extraneæ ſeni.cap.25. num.109.

Pœnæ antiqui iuris contra clericos concubinarios inflictæ,renouantur per Concil. Trid. ſeſſ.25.c.14.& inſuper ſtatit, vt ſi *à ſuperioribus moniti no deſtiterint, ſint ipſo facto priuati tertia parte fructuum beneficiorum, & penſionum. Si veri nec ſecundo moniti reſipiſcant, perdũt eo ipſo omnes fructus, & penſiones, & à beneficiorum adminiſtratione arbitrio Epiſcopi: ſuſpendũtur;*

officium exercens, menſam non benedicens. Sed non mortaliter, niſi quatenus vltra peccatum incurrit pœnas ſibi à iure impoſitas: ſicut clericus tabernarius, & lanio, & qui laicalem, ſeu indecentem veſtem geſtat. Atque tunc limitandum eſt, vt procedat quoad beneficiarios, & ordine ſacro inſignitos, & Monachos. cap 25. nu. 110. in Nou. num. 111.

Peccat eodem modo clericus beneficiarius & ordine ſacro inſignitus, & monachus exercens medicinã vel chirurgiam, etiam ſine inciſione vel aduſtione, niſi cauſa pietatis. ibid. § 34.

Clericus non poteſt exercere mercaturam & viliùs emere, vt cariùs vendat: ſi verò aliquid ſupereſt ex his quæ ad ſuam ſuſtentationem emit, poteſt vẽdere pretio iuſto quamuis ſit carius quàm emit. ibidem.

Item qui emit, vt vendat mutatum in aliam formam, non dicitur exercere mercaturam, ſed ille ſolus qui emit, vt vendat abſque mutatione eius, cap. 27 num. 128.

De clerico habente venam ferrariã, quando dicatur negociari, colligitur ex eodem loco, & ex hoc Compendio. tit. Excommunicatio, 6. §. 5. excommunicatione 21. Item poteſt aliquo modo honeſtè negociari ad ſuam, vel ſuorum ſuſtentationem, per alium præſertim. ibidem. Poteſt etiam ob animi recreationem

tionem operari aliqua honeſta, vt ſcribere libros, ſerere olera in hortulo. ibid.

Vtrum verò huiuſmodi leges obligent clericum ad mortale, aduertendũ eſt, quòd id quod Caietanus ait, clericos non peccare mortaliter, tranſgrediendo leges humanas, nec has neque alias, niſi ſequatur ſcandalum graue, vel peccatũ quod ſit iure diuino mortale; vel irregularitas, aut excommunicatio maior incurratur; nimis laxum videtur. Poterit tamẽ procedere quoad tranſgreſſiones legum illarum, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quę communiter nec à prælatis, nec à ſubditis inter magna peccata numerãtur, vt omiſſio benedictionis menſæ, & alia huiuſmodi, ſiue quòd leges illas à principio obligantes ad mortale conſuetudo temperauerit, vt obligent tantum ad veniale; ſiue quòd à principio ſic receptæ ſunt ibid.

Clericus ordinatus ſacris, peccat ſi adſit tempore interficiendorum reorum, niſi iuſta de cauſa.

Clericus etiam tenetur ſeruare taxationem Reipublicæ circa triticum. cap. 23. num. 88.

Cetera clericorum peccata circa celebrationem Miſſæ, Sacramentorum adminiſtrationem, beneficia, & circa Horas Canonicas, ab eis admiſſa. vide ſingula ſuis locis, & titulis.

COAD-

COADIVTOR.

COadiutoriæ vel regreſſus non cõceduntur, niſi quoad Epiſcopatum vel Abbatiam, cum earundem cauſſis. cap. 25. num. 139

Cognatio Spiritualis. Vide Matrimonium X. § V.

Cognatio legalis Vide Matrimoniũ. ibidem. § 6.

COLLATIO.

COllatio beneficij facta à Papa ei quem ſcit eſſe inhabilem, ſua lege humana valet, licet non dicat ſe diſpenſare. Non tamen facta ab Ordinario etiã in caſu quo poſſet diſpenſare. Præl. 9. num. 9 Quod intelligitur, quando eſt inhabilis iure communi; ſecus, ſi Conſtitutione Synodali. c. 25. num. 74.

Qui firmiter propoſuit conferre beneficium vni, ſi mutata voluntate, conferat alteri, valet collatio; ſi tamen iam contulit vni, & poſtea mutata voluntate, conferat alteri, non valet collatio; & tenetur reſtituere, licet ſecundus eſſet longè dignior. cap. 17. nu. 71. vtrum valeat collatio beneficij facta excommunicato, ſuſpenſo, vel irregulari. videtur Beneficium, 3.

COLLEGIVM.

QVi donauit ſua, vel renunciauit beneficio, vt admittatur in aliquo Collegio, in quo ſoli pauperes admittuntur, habilis eſt, dummodo donatio, vel legitima renunciatio fiat abſ-

que

que vllo pacto retrodonandi, ſeu retro-
cedendi. cap. 17. num. 108.

Collega tranſgrediens ſtatutum im-
ponens pœnam excluſionis à Collegio
non tenetur ad pœnam, antequam con-
demnetur. cap. 23. num. 63.

Colluſio. Vide tit. Litigium.

COLVMBARIVM.

Est illicitum, quando dominus op-
portunis temporibus alimentum
non præbet columbis: nec circa colum-
barium habet ſata, in quibus alantur
pro maiori parte. Nec vicinus (cui co-
lumbæ domini nocent) habet totidem
quæ tantumdem illi noceant. Non ta-
men eſt illicitum, quando non eſt lex
prohibens, & eſt conſuetudo permit-
tens nec populus conqueritur, nec ap-
paret notabile damnum. capitulo 17.
numero 126.

Peccat qui in ſuo columbario certa
ſemina ſpargit, vt columbas ab alijs
columbarijs pertrahat ad ſuum: & tene-
tur reſtituere, ſi principaliter intendat
alteras attrahere; ſecus, ſi intendat ſuas
paſcere, ne alio euolent, aut reuocen-
tur. cap. 27. num. 127.

COMMODATVM.

Qui commodans, repetit commo-
datum ante tempus conſtitutum
à commodatario, contra eius volunta-
tem, & cum damno notabili eiuſdem,
peccat, & tenetur reſtituere. ſecus, ſi
res commodata fuit quouſque commo-

danti

Digitized by Google

anti placeret.cap.17.num.82.

Commodatarius, qui non reddit cõmodatũ tempore præfinito, vel reddit deterius ſua culpa, etiam leuiſſima, peccat.num.182. Idem ſi vtitur commodato in aliũ vſum quàm conceſſum fuit, vel diutius, cum damno notabili commodantis, & tenetur reſtituere, quamuis res deterior fieret caſu fortuito. Nõ tamen peccat ſi probabiliter credit cõmodantem contentum fore. Ibid. imò in aliquo caſu non tenetur reſtituere, vt ſtatim dicemus.

Commodatarius non tenetur de dãno, ſi abſque eius culpa commodatum perijt, vel deterius factum fuit, ſolo vſu ad quem conceſſum eſt; nec tenetur reſtituere, ſaltem in foro conſcientiæ, ſi perijt, vel deterius factum eſt alio vſu, quando certum eſt eodem modo periturum, aut deterius factum iri, ſi tempore competenti reſtitueretur. Ibidem.

Peccat commodatarius, qui rem ſibi commodatam commodat alteri cum damno notabili Domini num.184.

Qui commodatum ſui gratia recepit tantùm, vt regulariter accipi ſolet, ſi perit ſua culpa, etiam leuiſſima, tenetur reſtituere: ſi verò accipiat propter vtilitatem commodantis, tenetur ſolum de dolo, & lata culpa. Quòd ſi in vtilitatem vtriuſque, tenetur de lata culpa, & leui: non de leuiſſima. Neque ad hoc requiritur culpa mortalis, quoniã hæc obli-

obligatio, non tam oritur ex peccato, quàm ex natura contractus. ibid.

Qui miſit commodatum per nuncium non habitum pro fideli, cuius culpa vel dolo periit, tenetur reſtituere: ſecus, ſi miſit per nuncium communiter habitum pro fideli.

Commodatum quomodocumq; pereat, domino perit, niſi interueniat dolus, pactum, culpa, vel mora. nu. 185.

Peccat qui commodatum non vult reſtituere niſi ſolutis prius impenſis, quas ipſe facere tenetur, nempe victus, & curationes exigui pretij: ſecùs, ſi ſint maximi, vt curatio ab aliquo morbo, vel inueſtigatio. nu. 186.

Commodatarius poteſt retinere cõmodatum, pro recompenſatione debiti liquidi. ibid.

Licitum eſt aliquo pretio commodare pecuniam ad pignus, vel ad oſtentationem diuitiarum. num. 226.

COMMVNIO.

PAratus ad communionem, ſi recordatur alicuius peccati mortalis, poteſt differre confeſſionem ad euitandũ ſcandalum; tenetur tamen ſtatim poſt communionem cõfiteri. cap 2. num. 8. & in nouo, num. 9. vide plura, tit. Euchariſtia.

COMPLICES.

NOn ſunt detegendi in cõfeſſione. c. 7. num. 2. Licet taceatur circũſtantia aliàs neceſſario confitenda: ſecus

autem, quando eſt probabila, de-
onem talis circumſtantiæ profutu
, & non obfuturam, num.2.& 8.
ndo vero ex reuelatione circum-
tiæ detegerentur complices, quæ-
dus eſt alius confeſſor num.5.
Quando ſint complices detegendi in
nfeſſione iudiciali vide tit. Iudex, &
Reus.

COMPOSITIO.

C Ompoſitio ſufficit pro debitis in-
certis, dummodo non ſit indiſcre
, vt ſi viginti millia pro tribus vel qua-
or millibus remittuntur; ſed procu-
ns illam peccat mort. donec eã adipi-
atur, ſi cùm poſſit, non reſtituat pau
ribus. cap. 17. num. 93.
Compoſitio non habet locum in fru
ibus ab Epiſcopo malè perceptis, ra-
one defectus reſidentiæ. c.25. nu. 121.

CONCVBINARIVS.

C Oncubinarij vxorati, vel ſoluti, ſi
ter admoniti ab Ordinario, cõcu
inas non eiecerint, nec ab earum con
uetudine ſe ſeiunxerint, excommuni-
entur. Mulieres etiam publicè viuen-
es cum ſuis concubinarijs, ſi ter admo
itæ non paruerint, ab Ordinarijs gra-
iter puniantur, & extra opidum: vel
Diœceſim eijciantur. c.16. num.21.
Quando ſint concubinarij abſoluen-
i; aut quis dicatur concubinarius no-
orius; & quæ ſint pœnæ clericorũ cõ-
cubi-

cubinariorum: vide titulo, Abſolutio & Clericus.

Conductio, vide tit. Locatio.

CONFESSIO SACRAmentalis I. in Communi.

CONfeſſio Sacramentalis *eſt peccatoris accuſatio ſecreta de ſuis peccatis coram proprio Sacerdote, vt ab illis Sacramentaliter diſſoluatur.* c num. 1.

Vt autem confeſſio ſit Sacramentalis, non ſufficit, quòd homo flexis genibus, & præmiſſo ſigno crucis, dicat confeſſario, hoc tibi dico ſub ſigillo confeſſionis, ſed requiritur quòd animus confitendi ſua peccata, & recipiendi abſolutionem. cap. 8. num. 18. & cap. num. 55.

Confeſſio facta laico non eſt Sacramentalis. cap. 2. num. 1. & 4.

Confeſſio verò Sacramentalis non fuit inducta iure naturali: Neque inſtituta in Paradiſo terreſtri: neque à Ieſue: neque à Iacobo Apoſtolo, neque ab Eccleſiæ conſuetudine. Incepit autem poſt Chriſti aduentum, & ab eodem Chriſto redemptore noſtro immediatè inſtituta, cap. 2. numero 2. 3. & eſt neceſſario facienda, iure diuino, ab eo qui mortaliter peccauit poſt baptiſmum num. 9. Nou. num. 11. Eſtque frequentanda, cap. 1. nu. 33. & cap. 2. nu. 5. Nou num. 29. & cap. 2. num. 7.

Vt

Vt vero confeſſio ſit legitima, debet habere ſexdecim has conditiones.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata c.2.

Non licet regulariter fieri confeſſionē coram tertia perſona audiente. cap.2. nu.5.in Nou. nu.7. Facta tamen etiam coram multis, valida eſt.ibidem, & ca. 21.nu.36.

Ad confeſſionem autem, illa peccatorum excuſſio, & diligentia requiritur, & ſufficit, quæ viro prudenti videbitur neceſſaria ad reuocandum peccata in memoriam, attenta qualitate pœnitentis, & attenta ſaltem voluntate, qua cupit interrogari à confeſſario, & reſpondere. Hæc enim ſupplet magnā partem diligentiæ requiſitæ.ca.9.num. 13.Nouo num 16.

Quod ſi pœnitens obliuiſcatur peccatum ex eo quod nihil excogitauit, cùm tamen potuiſſet, confeſſio eſt nulla, cap. 6.num. 14.in Nou.15.

Vtrùm confeſſio requirat attritionē, vel contritionem putatam contritionē, vide in tit. Attritio, & tit. Contritio.

Qui mentitur in confeſſione affirmando vel negando aliquod mortale, pecca-

qua verò, quæ antecedunt, & ſubſequū tur, ſunt de congruitate, c.36.nu.11.

Non ſufficit confiteri peccatū mortale interiùs; ſed exteriùs etiam confitēdum eſt. Præl.7.nu.23 in Nouo 19.

Qui confitetur peccatum exterius, conſequenter confitetur interius, & nō è contra. ibid.nu.23 in Nouo nu.20.

Sufficiat manifeſtare ſtatum etiam non confitendo numerum, ſicut in meretrice cap.6.num.15.

Non ſufficit confiteri peccata capitalia in genere, ſed requiritur in ſpecie, ita vt cognoſcatur, an ſit mortale, vel veniale. Præl.9. num.1.& 3.& cap. 2.nu.5 in Nouo, Prælud.num.2.cap.2. num.8.

Sufficit confiteri ſe quæſijſſe laudē de peccatis mortalibus, licet non ſpecificet illa. Præl.cap.9.nu 4.

Qui per annum omiſit recitare horàs Canonicas, ſufficit confiteri ſe anno integro illas omiſiſſe. c.6. nu.15.

Non eſt confitendum peccatum, quoniam ex eius confeſſione imminet ſibi, vel confeſſario, probabile damnū animæ corporis, vel famæ, cap.7.nu.3. & 4.in Nouo, nu.3.& 6.

Quòd ſaltem verum eſt, ſi ſcandalū proueniat ex ignorantia, vel infirmitate, non autem ſi ex malitia. ibid.nu.4.

Peccatum ſemel in vita confeſſum, non eſt neceſſariò confitendum, neque ad id poteſt Eccleſia obligare ſine pœ-

nitentis conſenſu. cap.9. nu.1 & c. 23. num.38. quando pœnitens qui ab inferiori abſoluitur à reſeruatis, teneatur iterum confiteri ſuperiori. vide in tit. Abſolutio 2.

Si quis recordatur ſe mortaliter peccaſſe, non tamen in qua ſpecie, debet confiteri in genere; ſe mortaliter peccaſſe, c.20 nu.7.

Quando pœnitẽs non eſt certus omnino vtrum conſenſerit in mortale, vel veniale, vel, vtrum peccatum, quod cõmiſit, ſit mortale, an veniale, debet ſub conditione confiteri, & tamquam de mortali dolere de illo. ibidem.

Qui oblitus eſt circũſtantiã neceſſario confitendam, nõ tenetur poſtea iterum confiteri peccatum, ſed ſufficit illam confiteri. Præl.9.nu 4.

Quæ circũſtantiæ ſint confitendæ, vel non, vide tit. Circumſtantia.

CONFESSIO III.
Quo ad modum.

PEccat mort. qui confitetur ob finẽ mortaliter malum, ſi tamen fuerit venialiter malus, peccabit venialiter. cap 21.nu.49.

Vt aliquis dicatur cõfiteri principaliter, ne infametur in populo, vel propter metũ apparitoris, ſeu Merini non ſatis eſt, quòd aliàs non confiteretur: ſed requiritur, vt id æquè vel pluris faciat

ciat

Digitized by Google

ciat quàm confeſſionem. Ibidem.

Non peccat mort. qui ne bonam exiſtimationem amittat, confitetur vni Confeſſario omnia peccata etiam grauiſſima, & alteri poſtea ſolum leuiora. Ibidem.

CONFESSIO IV.

Quo ad iterationem.

NVlla Lex Diuina nec Canonica obligat iterum confiteri, peccatũ ſemel ritè confeſſum. Imo nec lex humana ad id obligare poteſt abſque pœnitentis conſenſu. c. 9. nu. 42. & c. 23. nu. 38. Vnde nemo tenetur ad iterandã confeſſionem ſemel legitimè factam. c. 9. nu. 4. quando pœnitens, qui ab inferiori abſoluitur à reſeruatis, teneatur iterum confiteri ſuperiori, vide in tit. Abſolutio 2.

Confeſſio regulariter valet niſi aliquid ſubſtantiale deſit, nu. 1. Id verò, quod cõiter dicitur, ſcilicet, quòd propter vnum ex quinque defectibus poteſt eſſe obligatio iterandi confeſſionẽ, nempe propter defectum vel pœnitentis, vel confeſſarij vel contritionis, vel confeſſionis, vel ſatisfactionis, intelligendum eſt quando defectus eſt ſubſtantialis. n. 2.

Confeſſio facta à pœnitente excommunicato ſcienter, illicita eſt, valida tamen, & non iteranda. n. 3. ſecus, ſi ſciat,

aut credat eſſe mortale recipere , ve
procurare abſolutionē à peccatis,ma
nens excommunicatus, nu.4.

Confeſſio facta Sacerdoti excommu
nicato,interdicto, vel ſuſpenſo,non ta
men notoriè,ſi fiat ex ignorantia, vali
da eſt; imò quãuis fiat ſcientèr, dum
modò pœnitens non peccet petēdo al
ſolutionē a tali Sacerdote,nu.7.No.9

Facta autem Sacerdoti excommun
cato,ſuſpenſo, vel interdicto,denunci
to,ac declarato, vel notoriè tali quã
uis non ſit ob notoriam percuſſionem
clerici,non valet,num.7. Sed in Nouo
nu.8.& cap.17. num.15. videtur corr
ctum hoc vltimum .

Confeſſio facta alieno confeſſario
ſpe ratihabitionis,eſt iteranda.cap.9.nu
me.5. in Nou.nu.6.

Facta ēt Sacerdoti exiſtenti in mor
taii,eſt iteranda , ſi pœnitens peccauit
inducendo illũ. ibid nu.7. in No.n.10.

Facta item Priori, Abbati,vel Paro-
cho, nullũ titulum bonum, nec malũ
habenti,eſt iteranda, n.8.in Nou.n.11.

Facta bona fide ei qui nullum titulũ
bonũ,nec malum habet, vel qui noto-
riè amiſit illum , cognito poſtea hoc
defectu,eſt iteranda.Ibidem .

Facta autem Sacerdoti qui neſciuit,
vel noluit vti forma ſubſtantiali abſo-
lutionis, non eſt valida. nu.9.in Nou.
num.11.

Facta item abſque propoſito vitandi
peccats

peccata in poſterum, non eſt valida. Si tamen doleat de præterito, & proponat de futuris, quamuis dolor & propoſitum non ſint talia, vt ſufficiant ad gratiam etiam cum Sacramento, valida eſt. c.9. nu. 10. Nou. num. 13.

Confeſſio facta à pœnitente qui ſciẽter tacuit peccatum mortale, præ pudore eſt iteranda. nu. 11. Nou. nu. 14.

Facta etiam non adhibita diligentia reuocandi peccata in memoriam, non valet, n. 1. in Nou. nu. 16. Quod magis explicatur, cap. 6. nu. 14. in Nou. nu. 15. ſcilicet ſi pœnitẽs nihil antea cogitauit.

Quando confeſſio non eſt integra, quia tacetur aliquid mortale, vel circumſtantia; vel quia data opera fit Sacerdoti, à quo pœnitens non bene intelligitur, eſt nulla, ſecus ſi fiat iuſta de cauſa, aut ex ignorantia, c.9. nu. 11. in Nou. nu. 15.

Duobus aũt modis poterit prudens confeſſarius cognoſcere confeſſionem fuiſſe inualidã, & iterandã, eo quòd facta fuerit confeſſori ignòranti, ſ quando ipſe prudens confeſſor aliàs iã nouit illius omnimodã ignorantiam, vel quando ex diſcurſu confeſſionis ſibi factæ, talẽ ignorãtiã colligit, eo ꝙ ille in rebus grauibus quas minimè ignorare debuiſſet, nullũ remorſum cõſcientiæ, vel ſcrupulũ iniecit ipſi pœnitenti. Velut ſi ſimplicẽ fornicationẽ, uel omiſſionẽ ſacræ communionis in paſchate,

Digitized by Google

vel ſemel in anno, eſſe peccata morta-
lia diiudicare non nouit. n.9. No.n.12

Confeſſio facta confeſſori potenti
abſoluere à quibuſdam peccatis, & à
quibuſdam non, non eſt iteranda quo-
ad omnia, nu. 6. in Nou. nu. 7.

Non eſt iteranda confeſſio, eo ꝙ ſa-
tisfactio non ſit adimpleta, vel eo ꝙ ſi
adimpleta in mortali. Secus, ſi ante ab-
ſolutionem, contēneret ſatisfactionem
ſibi iniunctam. c. 9. nu. 14. in Nou. n. 27

Neque etiam eſt iteranda, eo ꝙ pœ-
nitēs credat ſe poſtea peccaturū ſecus
ſi crederet, ſe nō poſſe à Deo ſufficiē-
auxilium impetrare, nu. 15. No. n. 28

Qui iterat confeſſionem cū Sacerdo-
te, cum quo antea inualidè fuerat con-
feſſus ſi ſacerdos meminit peccatorū,
vel pœnitentiæ iniūctæ, vel ſtatus pœni-
tentis, ſaltē in confuſio, non tenetur pœ-
nitens iterum in particulari confiteri
peccata ſemel confeſſa, ſed in generali
dicens: *de oīb. peccatis quæ tibi aliàs cō-
feſſus ſum, dico Deo meā culpam, &
tibi pater*; deinde declaret peccatū, ꝙ
ſcienter omiſit, vel ob quod confeſſio
facta, fuit nulla, c. 9. n. 16. Nou. nu. 19.

Peccat venialiter, qui imprudenter
propter ſcrupulos, ſæpius repetit cōfeſ-
ſionē legitimè factam: imò ſi fiat cum
periculo deſipiendi, vel cum notabili
ſcandalo confeſſarij, vel notabili infa-
mia tertij, erit mort. cap. 21. num. 42.

Scrupuloſus, ſemel legitimè cōfeſſus,
quamuis

quamuis poſtea occurrãt peccata, quæ ignorat an fuerit confeſſus, vel nõ, non tenetur iterũ confiteri, ſed certè iudicare poteſt, ſe illa confeſſum fuiſſe. ibid.

Per Confeſſionem, quam non ſequitur abſolutio, non impletur præceptũ Eccleſiæ. cap. 10. num. 14.

CONFESSIO V.
Quoad obligationem.

NVllus tenetur confiteri, tertia alia audiente perſona. cap. 2. nu. 5. in Nou. nu. 1. & 7. Nec per interpretẽ, vel per ſcriptum. cap. 21. num. 36. Facta tamen confeſſio ſic, valet: & valet etiã abſolutio in ſcriptis miſſa. * c. 21. num. 36. & c. 2. nu. 5. in Nou. nu. 7.

Nullus tenetur confiteri peccata aliàs ritè confeſſa, vt dictum eſt. Confeſſio IIII.

Peccat qui cum poſſit confiteri ore proprio, non vult niſi per ſcriptum, vel nuncium, ob pudorem vel ſegnitiem,

F 4 cap.

* *Obſerua lector, hanc opinionem D. Nauarri quæ fuit etiam multorum aliorum. Confeſſionem in ſcriptis, & Abſolutionem, dari poſſe, poſt fel. me. Clementis VIII. decretum, nullo modo eſſe tenendam, is enim decreto quodam edito 19. Iulij anno 1599. eam planè reprobauit, & tamquam falſam, & temerariã, & ſcandaloſam damnauit.*

cap. 21. num. 38.

Tempus in quo obligat confeſſio non eſt definitum iure Diuino, ſed iure humano.cap.2.nu.6 in Nouo,nu.9 Non obligat fieri ſtatim poſt peccatū. Ibidem

Qui autem nouit ſe non habituri memoriam omnium peccatorum in Quadrageſima,non tenetur præuenire confeſſionem,c.21.nu.35.

Obligat autem tempore debito ei qui inſtante neceſſitate confeſſus eſt laico mortalia.nu 45.

Obligat Religioſum ſaltem D.Benedicti,vnoquoque menſe.cap.2.nu.6.

Obligat etiam contritum volentem accedere ad Euchariſtiam.num.7.& in Nou.num.9.

Non tamen obligat præparatum ad communicandum,qui,vt vitet ſcandalum non confitetur peccatum, cuius tunc recordatur. Obligat tamen ſecundum ius nouum Triden.vt ſtatim poſt communionem confiteatur .c.2. nu.8. in nouo nu.9.

Obligat etiam in artic.mortis.ibid.

Item cum probabiliter exiſtimatur non futuram opportunitatem confitendi per totum annum,& etiam quando quis vouet pluries confiteri . ibid.

Per confeſſionem,quam non ſequitur abſolutio , non impletur prȩceptū Eccleſiæ,c.10.num.4.

Præceptum confitendi ſemel in anno,

no, obligat omnem vtentem ratione. Vſus autem rationis non aduenit omnibus eodem tempore. cap. 21. nu. 53.

Non peccat contra præceptum confitendi ſemel in anno, qui nō habet copiam confeſſoris; vel excommunicatus, qui non negligit procurare abſolutionem, vel ex conſilio Confeſſarij differt confeſſionem, vel qui tantum habet venialia, cap 21. nu. 34. Niſi tanto affectu ſit circa illa, vt timeat, quòd ꝑ ea ſit inducendus in mortale, niſi ſanet illa venialia, confitendo nu. 31. Et poteſt confiteri vnum veniale, tacendo aliud. num. 34.

CONFESSIO VI.
Quoad ſigillum.

Sigillum *eſt obligatio aliquid occultandi*. c. 8. nu. 1.

Et eſt duplex, legis diuinæ, naturalis, & Confeſſionis, ex lege diuina poſitiua. nu. 2. Atque ſigillum confeſſionis, etiam eſt de lege naturæ, nu. 5.

Sigillum confeſſionis numquam eſt reuelandum, niſi de licentia pœnitentis. nu. 1 & 10. Obligat ēt quamuis pœnitens non abſoluatur. num. 2.

Cadunt verò ſub ſigillo non ſolùm mortalia, & venialia, & circumſtantiæ, ſed etiam omne illud per quod directè vel indirectè detegeretur, pœnitentē, aliquod mortale, vel aliquoū particu-

lare veniale, etiam leuiſſimum, commiſiſſe num 3.

Reuelare peccatum veniale, eſt peccatum mortale, quia plurimum lædit Sacramentum.cap.17.nu.52.

Neque ſolum obligat confeſſarium, verumetiam omnem qui audit confeſſionem licitè, vel illicitè, mediate, vel immediate.cap.8.nu.4.

Obligat etiam interpretem, & conſiliarium cap.8.num.7.cap.18.num.51. Quos omnes obligat etiam cum periculo mortis.cap.18.nu.52.

Sigillum confeſſionis fortius eſt, & arctius quàm ſigillũ naturales & grauius peccat, qui infringit hoc ſigillum Confeſſionis, quàm qui violat ſecretũ naturale.cap.2 nu.5.cap.18.nu.52.

Sigillum confeſſionis durat etiã poſt mortem.cap.2.num.7.

Aliquando detegitur, ſi confeſſarius (quamuis ipſe putet non detegere) incautè loquatur, his vel illis verbis: vt dicere pœnitenti coram alijs, quem non abſoluerat, *Tibi denego Sacramentũ Eucharistia, quia habes caſum reſeruatum, à quo ego non potui te abſoluere.* Item dicere. *Ille mihi confeſſus eſt multa & grauia peccata*. Vel audita duorum, vel trium confeſſione dicat de vno corũ, *Iſte nullum peccatum mortale habuit*. indirectè enim dicit reliquos illud habuiſſe. Item confeſſarius, qui audita confeſſione aut caſu

diffi-

difficili, ſtatim conſulit Doctorem præſentem, & accepto conſilio continuò redit vt abſoluat pœnitentem, ſigillum frangit. Item frangit illud Sacerdos, qui confitens alteri accuſat ſe abſoluiſſe aliquem à peccato Simoniæ, eo modo vt facilè poſſit conijcere illius confeſſarius, quiſnã fuerit ab eo abſolutus. Item reprehenſibiles ſunt confeſſarij, qui ſibi inuicem confeſſiones referunt dicentes, *quidam miles, vel quedam mulier, confeſſi ſunt mihi hodie hoc vel hoc*: vel qui dicit, *iſte confeſſus eſt admodum benè, ſed ille non mihi ſatisfecit*. Item infringit qui dicit, *ille confeſſus eſt mihi, ſed ego non abſolui eum*. Item qui dicit: *Nolui illũ abſoluere quia non vult relinquere cõcubinã, vel reſtituere c.8 n.8.9. et* 10.

Sacrilegè faciunt, qui ſine neceſſitate audiunt in confeſſione multos pueros rationis vſum habentes, ſimul congregatos, qui iniuriam faciunt Sacramento, & peccata reuelantur etiam ab ipſiſmet pueris. c.8. nu. 13.

Violatur ét ſigillum, ex hoc, quòd confeſſarius, de concubinarijs vel alijs publicis peccatoribus dicat, quod ſibi ſunt confeſſi illa peccata publica: nam licet non reuelet peccata ſiquidem publica ſunt, reuelat tamen, illos ea explicaſſe in confeſſione. cap. 2. nu. 10. §. 12. in Nou. nu. 11.

Non tamen violat ſigillum Confeſ-

ſarius, qui denegat abſolutionem pub
co peccatori, & poſtea accedēte illo a
cōicandum, ita ſe gerit cum illo, ac
non audiuiſſet eius confeſſionem, dice
ci, *Amice tu fuiſti, huc uſque public*
peccator, & nondum egiſti publicam
pœnitentiam, & antequam illam a
gas Euchariſtia non debet tibi mini
ſtrari publicè cap.8.nu.18.

Non violatur ſigillum ab illo con
feſſario qui dicit: *Ego audiui peccat*
Petri, niſi quando pœnitens adeo clar
confeſſus fuit, vt ob iuſtam cauſam n
lit alium ſcire ſe tali ſacerdoti confeſ
ſum fuiſſe, cap. 8. nu. 11.

Vtrùm autem violetur ex impoſiti
ne publicæ pœnitentiæ, vel magnæ, ſta
tim adimplēdæ, vide in ti. Satisfacto I

Confeſſarius, qui propter peccata a
dita in confeſſione, denegat ſuffragi
pœnitenti, non exprimendo cauſam
non violat ſigillum. nu. 12.

Neque etiam qui cautè conſulit D
ctorem, conſilium petens ab eo, n. 15.

Neque qui ex Petri confeſſione in
telligens Ioannem eſſe cōplicem, po
ſtea Ioannem de illo crimine interr
gat, dummodo cautè faciat, num 17.

Neque qui admoner hæredes ſui p
nitentis, quòd ipſe pœnitens ſibi man
dauit, vt hæredibus diceret, quòd reſt
tuerent tale debitum defuncti. cap. 17
num 23.

Malè facit confeſſarius dicendo. *I*
tali

tali loco in quo audiui confeſſiones, perpetrantur grauia crimina: non tamen violat ſigillum. c. 8. nu. 16.

Interrogatus autem Confeſſarius, quid egerit erga pœnitentem, debet dicere, *ſe ſuo munere fuiſſe perfunctum*. Non tamen licebit dicere ſe non abſoluiſſe. nu. 14.

Non violat ſigillum cõfeſſarius, qui vocatus in teſtem, teſtificatur id quod audiuit in confeſſione, qui tamen alia via id ſciebat, nu. 15.

Qui interrogatus ab aliquo vtrũ pœnitens confeſſus fuerit ei tale vel tale peccatum, licitè poteſt negare, etiam adhibito iuramento, cap. 8. num. 17. in Nou. num. 19.

Confeſſarius non poteſt ſe intromittere ad liberandum à morte eũ quem per confeſſionem cognouit eſſe innocentem. c. 15. nu, 16. in Nou. nu. 17.

Reuelatio peccati auditi in confeſſione, aliquando poteſt eſſe peccatum mortale, triplici ratione: vt cùm peccatum eſt occultum, & graue, tunc enim peccatur: Primò, contra ſecretũ, quod etiam nulla interueniente promiſſione obligaret. Secundò, contra promiſſionem, ſaltem tacitam, celandi: Tertio, contra legem Euangelicam. cap. 18. nu. 52. vnde videtur teneri confeſſarius id explicare in confeſſione. ibidem circa medium.

Confeſſarius non poteſt extra confeſſionem,

feſſionem, publicè, nec ſecretò corripe re pœnitenté de peccatis confeſſis, niſi pœnitens ſignificaret id eſſe ſibi gratum inducendo colloquia vel conſulẽdo ſuper eis. c 24.nu.13.

Peccat mortaliter pœnitens qui aliquid à confeſſario ſibi dictum vel præceptum, reuelat cum notabili detrimẽto vitæ, famæ, vel bonorum eius, c.21. num.43 in Nou.num.44.

Vt autem aliquod peccatũ cadat ſub ſigillo confeſſionis, non ſufficit, quòd pœnitens flexis genibus & præmiſſo ſigno crucis dicat Confeſſario. *Hoc tibi dico ſub ſigillo confeſſionis.* Sed requiritur quod illud dicat animo confitendi ſua peccata ac recipiendi abſolutionem, c.8.nu.17.& 18 & c.18.nu.55.

CONFESSOR I.
Quid ſit.

QVilibet ſimplex Sacerdos non præciſus ab Eccleſia poteſt, & eſt cõfeſſor idoneus in articulo mortis, c.4. nu.1.& cap.26.nu.26. in Antiquo. Sed cap.27.n.271.. & ſerius in Nouo, c.26. n.26.corrigens hanc ſententiam, admittit omnem Sacerdotẽ, quomodolibet præciſum, excepto hæretico. Vide in hoc Compendio plura in tit. Articulus mortis.

Quilibet ſimplex Sacerdos, eſt idoneus confeſſor, reſpectu habentis tantum

tum venialia, vel mortalia aliàs rite cõfeſſa. cap 4. nu. 1.

Clerici ſæculares non expoſiti non poſſunt poſt Trident mutuò ſuas confeſſiones audire. Bene tamen Religioſi, qui virtute ſuarum Bullarum poterãt ante Concil. confiteri clericis ſæcularibus idoneis, nu. 2.

Timor, quòd poſt confeſſionem Parochus maiorem habebit ſollicitudinẽ de pœnitente, & minorem æſtimationem; non eſt cauſa ſufficiens confitẽdi alieno confeſſori. Nec ẽt pudor eſt cauſa ſufficiens, niſi ſit adeo magnus, vt pœnitentem conſtituat in periculo tacendi aliquod peccatum, c. 7. num. 9.

CONFESSOR II.
Qualis eſſe debeat.

Confeſſor debet habere poteſtatẽ, ſcientiam, & bonitatem. c. 4. nu. 1.

Et poteſtas quidem in hoc conſiſtit, quòd ſit presbyter habens iuriſdictionem actualem, ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata ſibi confeſſa extendatur c 4. nu. 1. in Nouo, nu. 2.

Confeſſor, vt quo ad ſcientiã ſit perfectus debet ſcire Theologiam Sacramentalem, & Moralem vtriuſque iuris peritiam, Conſtitutionesq; Synodales regionis, vbi confeſſiones audit. Sed, vt ſit ſufficiens, ſatis eſt, vt relegens libros etiam vulgares ſciat diſcernere peccata

ta

ta, vtrum ſint mortalia, ſeu venialia, &
quænam eorum poſtulent reſtitutio
nem, quæ circumſtantiæ peccatorum
ſint neceſſariò confitendæ, quænam pec
cata ſint reſeruata, & quæ ſint cenſuri
annexa, aut quæ excommunicatione
ſint reſeruatæ; & ſi auditurus eſt cleri
cos, ſciat caſus irregularitatis & ſuſpe
ſionis; vel ſciat in his omnibus dubita
re, & conſulere peritos; cap.4.num.2.i
Nouo, 8.

Poteſt autem vnus cōfeſſor eſſe ido
neus in vno loco, vel alicui perſonæ, &
non in alio, neque alij, vt aliquibus exē
plis notis patet. n.4. in Nouo, 10.

Audiens confeſſiones ex obedientia
non minus tenetur ſcire, quàm audien
ſponte ſua. n.3. & in Nou. n.9. Vnde, qu
audit confeſſiones ex obedientia, iudi
cans ſe non eſſe idoneum, peccat: ſecu
ſi dubitat. n.. in Nouo, nu.14. confeſſa
rius, eo quòd ſponte ſe obtulerit, no
tenetur ad amplius quàm ad vitandam
culpam latam, & leuem. nu.3. in fine, &
in Nou. num. 10.

Confeſſarius ignorans aliqua cōmu-
niſſima, & neceſſaria, peccat mortali-
ter. n.4 in Nouo n.12.

Excuſabitur tamē in tribus caſibus
I. Quando pœnitens eſt valde ſufficien
ſibi. II. Quando pœnitens eſt perſona
ſpiritualis, quæ crebrò confitetur. III.
In articulo mortis: Et idem eſt de con-
feſſario, exiſtente apud infideles, inter
quos

Digitized by Google

quos degunt Chriſtiani. cap.4. num.5. in Nou.num.13.

Confeſſor, vt licitè audiat confeſſiones debet eſſe ſine peccato mortali.n.6. in Nou.num. 15.

CONFESSOR III.
Ad quid teneatur.

CONfeſſor antequam confeſſionem audiat, vel cùm audire vult, debet cor in Deum erigere ad obtinendum diuinum auxilium.cap.10.num.1.

Deinde pœnitentem hilari vultu accipiat, eumq; admoneat, ſe potius Deo quàm homini confiteri, vt ſic confidenter ſua peccata & conſcientiam aperiat, num.2.

Præuidens autem pœnitentem, quòd vult nominare complices, debet ſtatim admonere ne nominet: aliàs ipſe pariter peccabit peccato infamiæ.cap.7.nu. 2.& cap. 10.num.6.

Aduertens notabilem defectum circa debitam diligentiam, debet pœnitẽti præcipere, vt eam adhibeat, ac poſtea redeat, niſi vrgeat articulus mortis, belli, naufragij vel ſcandali, vel alia iuſta de cauſa.c.9.n.13.in Nou.n.16.

Debet etiam conſiderare, an pœnitens debitam habeat contritionem: quã ſi non habuerit, iuuet illum aliquibus conſiderationibus.cap.10.n.4.

Cùm verò aliquod peccatum graue

ad

ab ipſo audierit; nulla ſigna admiratio nis, abominationis, aut pauoris oſten dat: veluti, ſpuendo, vel ſe cruce ſigna do, vel ſeipſum commouendo; qui potius ac ſi nihil audiret, vſque ad fin confeſſionis diſſimulet, & tunc cùm i velit pœnitentiam imponere, peccato rum grauitatem ac deformitatem ex ponat. cap. 10. num 6.

Non debet impendere abſolutionem in diſpoſito, quãuis pœnitens dicat, de ſperationem, vel ſcandalum ſubſecutu rum. num. 4.

Debet pœnitentem audire, quamuis abſque ordine, & craſſo modo peccata recenſeat. num. 6.

Si viderit pœnitentem velle occulta re peccata, vel illorum obliuiſci, vel quia exiſtimat non eſſe mortalia, debet illum prudenter pertrahere ad dicendum ea. num 7.

Peccat mort. acceptans officium audiendi confeſſiones, principaliter ob lu crum, vel fauorem, vel curioſitatem, aut voluptatem laſciuam: ſecus, ſi minùs principaliter quæreret tria prima prædicta: non enim eſſet peccatũ mortale, niſi eſſent cauſæ finales, ſine quibus non. num. 8. in fine.

Non debet inducere pœnitentem ad vouendum, vel iurandum, ſe ab aliquo abſtenturum cap. 12 num. 20 Pręcipuè ſi fuerit maximè illaqueatus illo. ca. 26. num. 25.

Quando

Quando autem debeat ante abſolutionem peccatorum, cautionem iuramenti à pœnitenti accipere, vide in tit. Abſolutio.I.

Quomodo conſulet meretricibus. vel alijs delinquentibus, quòd petant ſibi promiſſa ob factum turpe. Vide tit. Meretrix.

Quando ſolus ipſe nouit, aut ſcit, cõiugatos per ignorantiam iuſtam, ignorare impedimentum Matrimonij, neutri parti dicere debet, etiamſi fides ſit ei adhibenda. cap. 22. num. 83.

Tenetur admonere pœnitentem in his, in quibus errat; ſaltem in his quæ ſcire tenetur. cap. 26. num. 1.

Cõfeſſor, ſiue ſit proprius parochus, ſiue non, tenetur abſoluere pœnitẽtem contra propriam opinionem, quando opinio pœnitentis innititur rationi æquali, vel ferè æquali: ſecus, ſi credat ſe inniti euidenti textui, vel rationi; pœnitentem autem dubiæ. cap. 22. nu. 4.

Cùm dubitat, vtrùm aliquid ſit mortale, ſecuriorem partem debet eligere. Cùm verò dubitat, vtrùm pœnitẽs hoc facere, vel dare, vel pati debeat, benigniorem debet amplecti num. 5.

Quando abſoluit aliquem à caſibus, à quibus non poterat, ſi non poteſt obtinere licentiam, tenetur admonere pœnitentem, ſi poſſit abſque ſcandalo. c. 25. num. 96. cap. 26. num. 14.

Quid debeat Confeſſor interroga-

re

re pœnitentem, vide in titulo Interrogatio.

CONFESSOR IV.
Quoad præſentationem.

Confeſſores ignari præſentari no[n] debent. cap.4.n.4. & in Nou.n.1[c]

Non ſunt ſublata per ius commun[e] priuilegia Religioſorum, circa modu[m] præſentandi Ordinario confeſſores ſu[i] ordinis. cap.27.nu.190.& 261.in Nouo nu.264.

Epiſcopo, ſine iuſta cauſa, nolẽte eo[s] admittere, poſſunt præſentati facer[e] omnia perinde ac ſi fuiſſent admiſſi, n[u.] 261.in No.n.264.etiam poſt Conc.Trident. additum in Nou.in miſcellane[a] 1.nu.264.& nu.265.

Religioſos ſuos tenentur Prelati pr[æ]ſentare Epiſcopis in Confeſſarios. num 261. in No.264. Atque Religioſus ſic [à] ſuo Prælato preſentatus, & admiſſus a[b] Ordinario, non indiget amplius nou[a] alia præſentatione, quamuis aliquotie[s] exierit diœceſim, n.262.in Nou. n.266

Per priuilegium Innocentij VIII poteſt aliter fieri præſentatio. n.207.

Per bullam Greg. XIII. reuocantu[r] priuilegia à Pio V. Mendicantibus conceſſa, quatenus contrariantur Concil Trid.in fine Manualis.

Peccans, ob confidentiam veniæ, minùs peccat, & ideo hæc circumſtanti[a]

non

non eſt neceſſariò confitenda cap.6.nu. 4.in Nou.num.3.in fine.

Confidentia *in genere eſt certa ſpes de re aliqua quod ita fuit, eſt, vel erit*; & eſt duplex, licita, vel illicita. cap.23. num.109.

Confidentia licita eſt, qua quis ordinatè ſperat: illicita vero, qua inordinatè. Quæ etiam diſtinctio facienda eſt in Confidentia beneficiali Nam confidentia beneficialis licita, eſt illa, qua quis ordinatè confidit, quod collator conferet beneficium fratri ſuo, exiſtente digno. Illicita autem eſt, qua quis inordinatè cõfidit quod collator conferet beneficium fratri ſuo eo indigno. Ibidem.

Illicita rurſus eſt duplex. Simoniaca, qua quis confidit quòd collator conferet beneficium mediante pretio, pacto, modo, vel conditione expreſſa, vel tacita, digno, vel indigno. Illicita nõ ſimoniaca, eſt, qua quis confidit, quod collator cõferet beneficium ob cognationem amicitiam', indigno, ſine interuentione pretij, pacti, modi ſeu conditionis. Atq; ex his duabus prima eſt vetita per motum proprium. Pij IV. & Pij V. Ibidẽ.

Confidentia, quæ ante Extrauagan. horum Pontificum erat, vel licita, vel illicita, & Simoniaca, vel illicita, & non Simoniaca; eſt etiam talis poſt eam, & nihil eſt hodie prohibitum de ea, quod non fuerit etiam antea. Ibid.

Coniecturas, quibus confidentia

imo-

Simoniaca colligi poteſt, & reliqua ali plura ad Confidentiam pertinentia, vide infra in tit. Simonia. I.

CONFIRMATIO.

Confirmatio Sacramentalis *eſt Sacramentum vnctionis chriſmatis conſecrati quo Epiſcopus vngit frōtem baptizati, ſub certa forma verborum* cap 22 num. 8.

Eius materia eſt Chriſma, quod conficitur ex Oleo & Balſamo. Balſamum non eſt de neceſſitate Sacramenti, ſed præcepti. Conſecratio autem olei, eſt de neceſſitate Sacramenti. Ibidem.

Forma huius Sacramenti eſt: *Conſigno te ſigno Crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Amen. Debetq; concurrere vnctio ſimul cum prolatione formæ. ibid.

Eius miniſter eſt Epiſcopus: poteſt ex diſpenſatione Apoſtolica eſſe presbyter. Ibid.

Ante Confirmationem debet præcedere neceſſario Baptiſmus. Ibidem.

Peccat mortaliter, qui non exiſtens Epiſcopus, miniſtrat illud: vel, qui Epiſcopus vngit oleo non conſecrato, aut non ſeruata forma. num. 9.

Peccat etiam mortaliter, qui credēs, vel credere debens, ſe eſſe in mortali, ſuſcipit Confirmationem: Et, qui per contemptum non curat ſe ſuamque familiam confirmari. Si vero tantum

ſit

ſit negligentia, erit veniale.n.9.

Ille autem verè cõtemnere videtur, qui potens ſumere cõmode, ideo principaliter omittit, quòd paruifacit illud. n 9.cap.22.

Peccat itẽ qui patitur ſe ſine patrino confirmari. Ibidem. Qui autem non ſuſpicit Confirmationem ante omnem ordinem, peccat quidem, ſed non mortaliter, ſi deſit contemptus. Ibidem.

Cognatio Spiritualis non egreditur confirmantem & confirmatum, illiuſq; patrem & matrem, ac tenentem. ca.22. n.37. Hæc cognatio reſtringitur ſicut illa quæ naſcitur ex Baptiſmo. n.40.

Concil. Trid. ſeſſ.7. *damnat ſub anathemate dicentem Confirmationem nõ eſſe nouum & verum Sacramentum, vel nullam habere virtutem, vel ordinarium eius miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum* .n.8.

Coniectura non habet locum in clauſis. Prælud.5.n.5. in Nou.n.6.

Coniugium & cõiunx. vide plura: in tit. Luxuria, Maritus, Matrimonium. Vxor.

CONIVRATIO.

PResbyter, proditiones, homicidia, & alia delicta parata poteſt denunciare, nec erit irregularis, ſi præmittat proteſtationem. Quod verum eſt, licet iuraſſet non reuelare. cap.18. num 54. &

quamuis

quamuis ſit religioſus.cap.24.n.11.Ne que eſt præmittēda fraterna correctio Ibidem.

Conſanguinitas, vide Matrimon. X §.IV.

Conſcientia eſt dictamen actua practicum de aliqua re facienda, vi non facienda.ca.27 n.275. in Nou.n 280.Et eſt triplex; Certa quæ certo iu dicat; Dubia, quæ nullatenus iudicat Scrupuloſa,quę habet argumenta cōt id quod iudicat.nu.27.6.in Nou.n.2

Conſcientia erronea obligat.Præl. n.15.& Præl.9.n.9.& ca.14.n.26.in.N Præl 7.n.10.

Vt autem obliget ad mortale, no ſufficit quod dictet eſſe peccatum, ſe requiritur quod dictet eſſe mortale Præl.9.n.9.

Conſcientia dubia poteſt depon quoad vnum effectum, & non quoa alium. Atque tunc iudicio pruden perpendendæ ſunt rōnes dubitandi. enim ſunt graues,neutrum credere,a facere debet.Si verò leues, quoad vtr que poteſt deponi.Si autem mediocr poteſt quoad vnum deponi,& non qu ad alium conſideratis conſiderandi cap.22 n.55.

Conſcientia quid agat in animo, quomodo ſit vera, vel falſa, vide in Scrupulus.C.

CON-

Digitized by Google

CONSECRATIO.
Virginum.

MOnialis, quę cum eſſet ſæcularis, vel ante profeſſionē occultè fornicata eſt, peccat, ſi abſque diſpenſatione, aut alia honeſta cautela ſuſcipit conſecrationis velũ. Idem de ea quæ voluntariè ſeſe polluit, c. 16. n. 3. §. An Sanctimonialis.

CONSENSVS.

COnſenſus interpretatiuus de actu prohibito eſt malus. Ad quem vt ſit mortaliter malus, quatuor requiruntur. I. Quod ſit de obiecto mortaliter malo. II. Quod homo plenè aduertat ſe delectari. III. Quod non reſiſtat delectationi. IV. Quòd omiſſio huius reſiſtentiæ ſit abſque rationabili cauſa. c. 11. nu. 9. & in Nou. num. 9.

Qui conſentit peccato alterius, peccat. n. 12. in Nou 15. Aliquis autem poteſt conſentire peccato alterius nouem modis. Quos vide in tit. Participatio. qui mandat facere delictum, dicitur conſulens: qui exequitur, dicitur faciens. cap. 17. nu. 39. Vtrùm idem ſit conſentire ſponte, & conſentire metu non cadente in virum conſtantem. Vide tit. Metus.

CONSILIVM.

COnſilium non obligat neque ad v niale. præl.9. nu.8. Vnde, omitter conſilia ſecluſo contemptu non eſt ma lum. Sunt autem conſilia ſeruanda i præparatione animæ. cap.20.num.2. i Nou num.20,

Conſilij opus melius eſt, quàm opu præcepti, cap.12.n.32. Peccat verò con ſulens alicui aliquod malum nō ex ani mo, ſed ſolùm ad tentandum eum. ca 14.nu.31.lit.E in Nou.num.37.

Non peccat cōſulens minus malum cap.14.nu 31.lit. G.cap.17.num.263.c 24 nu.1.in Nou.cap.14.num.39. & 4

Peccat qui conſulit ſcienter, & dol sè, imò quamuis bona fide, ſi non adh beat debitam diligentiam ad indagar dam veritatem. cap.17.num.132. & q præbet conſilium, antequam dubieta tem animi deponat, cap.23.num.21. E debet credere, opinionem, quam eligit eſſe veram. vel ſaltem id opinari. ca 27 num.234.in Nou.num.288.

Cenſura extendens ſe ad conſulent non comprehendit conſulentes cōſili adeo ſimplici, ꝙ ſine illo delictum ta certo & iniquo animo fuiſſet cōmiſ cum illo.cap.27.num.51.poſt medium

Conſulens dicitur qui monet, perſu det. imo etiam qui inſtruit, & propon vtilitatem inde ſequuturam. c 27.n.5

Dicere

Dicere alicui ex peculiari cauſa conuenientiorem vitam eſſe coniugalem, quam cœlibatus, licitum eſt. c. 20. nu. 3.

Differentiam inter conſulentem & mandantem, quantùm ad imputationē irregularitatis, ex homicidio ſequuto, vide tit. Irregularitas, 5.

CONSVETVDO.

Conſuetudo eſt optima humanarū legum interpres. cap. 23. nu. 58. Poteſt dare iuriſdictionem. cap. 21. nu. 21. Non tamen poteſt derogare iuri Naturali, vel Diuino. cap. 25. num. 128.

Conſuetudo immemorialis facit aliquem titulum præſumi requiſitum ad eius valorem. cap. 17. num 257.

Conſuetudo licet non excuſet à culpa, excuſat tamen à pœna ſaltem ordinaria: nam ab extraordinaria, fortè non excuſat. cap. 27. num. 86. & 106.

Conſuetudo induci poteſt etiā circa Sacramentalia. cap. 22. nu. 83. vide plura in tit. Sacramentalia.

Conſuetudo, quæ eſt contra ius, non eſt amplificanda, cap. 21. num. 14.

Conſuetndo etiam habet maximam vim circa obſeruationem feſtorum, & ieiuniorum, quædam tollendo, aut addendo vel moderando. cap. 13. num. 5. & cap. 21. numer. 14. Imò & circa leges humanas quas conſuetudo contraria poteſt abrogare. cap. 23. num. 40.

Poteſt etiam facere, vt quæ lex obligabat ad mortale, poſteà non obliget, niſi ad veniale. cap. 25 num. 111. §.... vide etiam in tit. lex, I

Non poteſt tolli ab Epiſcopo conſuetudo vniuerſalis, quæ vim habet iuris cõis. c. 21. n. 5. § 3. Imò excõmunicatio quam contra eã ferret, nulla eſſet. Qualis eſt conſuetudo in toto orbe recepta, vt fideles inquibuslibet monaſterijs audiant miſſam die feſto. Ibidem.

Quicquid poteſt induci lege humana, poteſt etiam conſuetudine. Ibidem.

Conſuetudine longa circa lacticiniorum eſum intelligitur quadraginta annorum. cap. 21. num. 15.

CONTEMPTVS.

VErus cõtemptus de conſilijs etiã, eſt mortale. Præl. 9. nu. 15. c 20. n. 2. in Nouo Præl. 9 nu. 17. cap. 20 nu. 20.

Contemptus legis eſt *quãdo aliquis non implet illam principaliter, quod illam, vel eius auctorem parui facit*. cap. 20. num. 2. cap. 23. num. 42.

Cõſuetudo peccãdi nõ ſufficit in foro interiori ad contẽptũ ſufficit tamen vt præſumatur in exteriori. c. 23. nu. 42.

Peccat mort. qui cõtemnit proximos contemptu per quem notabile damnum honoris, aut bonorum illis infertur. cap. 25. num. 58. §. 7.

De illo autem qui id quod obligat

ſub veniali, omittit eo ſolùm quia iubetur. vide in tit. Obedientia.

CONTRACTVS.

FActus per metũ regulariter valet. c.22 n.50. Non tamẽ Matrimoniũ metu iuſto contractum, non eſt nullũ. Præl. 6.n.6 c.22.n.50. NO. Præl.6.nu.5.

Contractus per metum factus regulariter, reſcindi poteſt. Prael 6.n.6. in NO. num.5. Vel eſt ipſo iure reſciſſus. ca.19. num.13. in Nouo cap.20.num.13.

Contractus quantumuis licitus, dolo tamen aut fraude, aut metu factus, vel eſt irritus, vel irritandus. Ibidem.

Factus cum pupillo, vel Eccleſia, valet in præiudiciũ alterius, nõ tñ in præiudiciũ pupilli, vel Eccleſiæ. c.19.n.12.

Contractus nonnulli ſunt, per quos dominium rei de vno ad alium transfertur, & per quoſdam non transfertur. Per quos tranfertur, ſunt Emptio, Venditio, Permutatio Donatio, & Mutuũ. Per quos non transfertur, ſunt Depoſitum, per quod ſola rei cuſtodia alteri committitur, fitque regulariter in fauorem deponentis. Item Commodatum, per quod conceditur vſus rei, quæ vſu non conſumitur, fitque regulariter in fauorem accipientis. Item locatio, & conductio, per quas vſus rei: quæ vſu non conſumitur, pretio conceditur. Denique contractus pignoris, per quẽ

debitor creditori aliquid in cautionem pignorat. cap. 17. num. 180.

Faciens contractum, in quo grauat alium, animo tamen non petendi, nec accipiendi id, in quo grauat, peccat, quia poteſt mutare intentionem, vel mori ſine illius declaratione, & tũc ipſe, vel hæredes vexabunt grauatum. c. 17. nu. 260. Poſſet tamen occurri huic periculo, tradẽdo ipſi grauato ſchedulam ſubſcriptam. cap 23. num. 84

Conteſtatio litis, vide Litigium.

CONTRITIO.

Contritio *eſt pœnitudo volũtaria cum dolore maximo actuali, vel virtuali, peccati actualis, quatenus eſt offenſa Dei ſuper omnia dilecti, cum ſpe veniæ, & porpoſito non peccandi, & ſatisfaciendi.* cap 1 num. 1.

Ad contritionem non ſufficit dolor non deliberatus nu. 4. in Nouo, num. 3. Neque requiritur dolor ſummè intenſus. num. 7. in Nou. in num. 4.

Neque requiritur dolor intenſior, quàm alius dolor de malo temporali. Vnde fieri poteſt, quòd verè contritus maiorem dolorem ſenſus habeat de morte Patris, quàm de offenſa Dei. nu. 23. in Nouo num. 20.

Non requiritur dolor ſenſus, & alia ſigna exteriora, quamuis hæc conuenientia ſint. cap. 1. nu. 23. in Nouo nu. 20.

20. Requiritur autem dolor maximus appretiatiuè. nu. 9. in Nouo, num. 4.

Ad veram contritionē per ſe loquendo requiritur formale propoſitū vlterius non peccandi; per accidens verò ſufficit virtuale. nu. 10. 12. 43 in Nouo n. 5. 9 40 41. Sūfficit etiam propoſitum virtuale ſatisfaciendi, quando propter defectum temporis vel inconſiderationem inculpabilem pœnitens non habuit formalem. n. 15. in Nouo, nu. 11.

Non requiritur non pœnitens credat ſe amplius non peccaturum. cap. 1. num. 13. & cap. 3. n. 5. in Nouo cap. 1 nu. 9. cap 3. num. 15.

Cōtritio debet eſſe de peccato, quatenus eſt offenſa Dei. Et debet eſſe propter Deū ſum è dilectū. n. 11. No. n. 7.

Contritio aūt nō eſt dolor eſſentialis ſed cauſalis. n. 2. & 16. & in No. n. 2. & 14.

Contritus debet plus timere peccatum, quàm quodlibet aliud malum generaliter, non tamen requiritur, nec expedit ſpecificare mala in particulari. cap 1. num 21. in No. num. 17.

Sūfficit pœnitentem dolere, q nō habeat exactam contritionem, n 21. & ca. 10. num. 4. in Nouo, nu. 18. cap. 10. nu 4.

Cōtritionis ſignum eſt, ſe malle mortuū eſſe, quā peccāſſe. c. 1. n. 22. Nou. nu. 19 Habēs verò ſigna cōtritionis præſumitur mori contritus. n. 18. in No. n. 15.

Contritio minor ſufficit ad delendū veniale quàm mortale. n. 26. in No. n. 23.

Contritionis effectus eſt delere culpam, & pœnam æternam, & aliquam temporalem, imò aliquando delet totam, num.43. in Nouo, num 40.

Delet mortale etiã ante confeſſionẽ; ſed nũ ſine voto Sacramẽti cõfeſſionis, quod in illa includitur n 27. Nou. n.24.

Non datur vera contritio, per quam non deleatur mortale. nu 20. in No. 26. Contritio in lege naturæ delebat mortalia. num.28. in Nouo num.25.

Cõtritio de peccato, de quo dubitatur, vtrum ſit mortale, debet eſſe tamquam de mortali num.26. in Nouo nu. 24. Eius præceptum non obligat pro ſemper poſt mortale, num.31. in Nouo num.27. Bonum tamen conſilium eſt, vt ſtatim poſt peccatum mortale conteratur. num.33. in Nouo num.29.

Imminẽti graui neceſſitate. cui abſque orationis feruore prouidere non poſſit, neceſſario eſt habenda contritio. n.31. No. n.17. Contritio haberi poteſt in inſtanti. num.35. Nouo, num.31.

Non eſt neceſſariò habẽda de mortali iam dimiſſo, num.32. in Nouo, n.28.

Haberi poteſt contritio de peccato cuius homo non meminit, neque in ſpeciali neque in generali. n 34. in Nou. 34.

Non requiruntur ſingulæ cõtritiones de ſingulis mortalibus, ſed ſufficit vna quæ virtualiter feratur in omnia peccata. ſiue ante diſcuſſionem conſciẽtiæ, ſiue poſtea. ca. 1. nu. 25. & Nouo nu 22. Non

Digitized by Google

22. Non tamen requiritur neceſſario maior contritio de maiori peccato. nu. 35. & in Nouo.num.31.

Circa contritionem definiuit Concil. Trid.ſeſ.14.c.3.& 4.hæc ſequētia,I. *Pœnitentiam eſſe, & fuiſſe quouis tempore neceſſariam, ad impetrandam veniam culpæ mortalis II. Cōtritionem eſſe vnam ex tribus partibus, quam ſibi tamquam materiam ſubſtituit pœnitentiæ Sacramentum. III. Neceſſarium eſſe & optimum examinare conſcientiã, ad faciendum peccatorum memoriam cum ipſorum deteſtatione, & emendationis propoſito, quamuis ad gradum integræ contritionis non perueniat IV. Eſſe de fide, contritionem non ſolùm includere in ſe ceſſationem à peccato, & vita nouæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiã odium continere, & propoſitum illud confitendi tempore debito cum ſpe obtinendi veniam, & miſericordiam V. Contritionem iuſtam eſſe neceſſariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis, poſt baptiſmum admiſſæ, deletionem.* cap.1.num.43.in Nouo num.41.

Peccat igitur,& eſt hæreticus, qui aliquid contra prædicta pertinaciter credit: eſtque excommunicatus per Bullã Cenæ, ſi id verbo vel ſcripto proferat. cap.1.nu 43.in Nouo num.41 quæ autem contritio ſufficiat ad remiſſionem peccati cum Sacramento Pœnitentiæ

vel Baptiſmi. vide tit. Attritio.

Contumelia, vide Iniuria.

COOPERATIO.

NOn cooperantur peccato famuli miniſtrantes menſæ concubinariorũ, neque iuuantes concubinã ad ſe ornandũ, neque qui veſtes & alia ornamenta vendunt meretricibus: modo id abſque malo fine, aut ſine conſenſu in eorum peccatum faciant. Cooperantur tamen peccato ij, qui luſores ſuſcipiunt, eisq; miniſtrant menſam, candelas, domum, & alia huiuſmodi. cap 19. num. 16. in nouo cap 20 num. 16.

Denique ille dicitur cooperari peccato alterius, qui ei conſentit, aut in eum malum finem illum iuuat, inuitat, inducit, vel ita aſſiſtit ei, vt ſit cauſa vt ille peccet. Ibidem. vide & in tit. Participatio.

Corporalia. vide Benedictio, & in tit. Miſſa. II.

CORPORE VITIATVS.

PEccat mort. qui corpore vitiatus ordinatur. cap. 25. num. 72.

Non eſt inhabilis ad ordines claudus, cui ſcipio in altari non eſt neceſſarius, nec habens maculam oculi, quæ non priuat viſu, nec inducit notabilem deformitatem. cap. 27. num. 199.

Neque

Neque etiã eſt inhabilis gibbus, non nimium magnus, ſi non ſit notabilis deformitas. Quæ autem ſit hæc notabilis deformitas, ad Epiſcopum pertinet determinare. cap. 27 nu. 199 & nu. 200. vide etiam tit. Irregularitas III.

CORREPTIO.

Correptio *eſt monitio proximi ſecreta, vel coram teſtibus, vt ſe emendet à peccato*. cap 24 num. 12.

Præceptũ correptionis eſt naturale, obligãs oẽs ẽt infideles: & Euangelicũ, nu. 12. obligans etiam peccatores. ibid.

Obligat autem concurrentibu quatuor. I. quòd ſit certum proximum peccare mortaliter. II. Quod ſperetur emendatio, vel ſaltem non timeatur deteriorario. III. Opportunitas perſonę ac temporis. IV. Vt commodè fieri poſſit abſque damno notabili corrigentis. Ibidem.

Laudabile eſt aliquando differre correptionẽ; donec in maius peccatũ incidat, vt tunc commodius corrigatur & emendetur ab vtroque: quoniã hoc non eſt aliud quã expectare tẽporis opportunitatem n. 13. & c. 14. n. 26 in NO. n. 27.

Non peccat mort. qui non corrigit eum qui ex ignorantia probabili non ieiunat. Neque qui tranſiens per terras hæreticorum, non corrigit eos tractantes irreuerenter Sacramenta, vel imagi

nes, ſi non ſit ſpes emendæ. num.12.

Confeſſarius extra confeſſionem minimè debet, neque publicè, neque ſecretè corripere pœnitentem de peccatis confeſſis, niſi pœnitens ſignificaret id eſſe ſibi gratum, inducendo colloquia, vel conſulendo ſuper eis num.13.

Correptio de venialibus non obligat ſub mortali. cap.24.num.13.

Ordo correptionis ſeruandus eſt, niſi ſit periculum in mora, & non ſit homo certus ſuam correptionem profuturam Si enim dubitat, debet ſtatim iudici denunciare. Attamen circa coniurationes & hæreſes non eſt ſeruandus ordo correptionis, ſed ſtatim debet fieri denunciatio ante iudicem num.14.

Ordo autem correptionis Euangelicus eſt, vt primùm ſecretò, & fraternè peccans corrigatur: deinde, ſi ſe ob id non emendauerit coram duobus teſtibus: Et poſtea iudici denuncietur, vt habetur, Math, 18. Ibidem.

Non requiritur ſecreta monitio qñ peccatũ eſt publicũ. Eſt autem publicũ quo ad hoc, id quod eſt notorium iure, vel euidentia facti vel fama Ibidem.

Quiuis blaſphemus ſtatim corripiendus eſt ab audiente, etiam ſi nulla ſperetur emẽdatio, ſi poteſt id facere abſque proprio periculo. cap.12. num.83.

Poteſt quis reuelare patri crimẽ fratris, adhibita prius correptione. vel ea omiſſa, ſi nulla ſit ſpes emendationis

per

per ſuam correptionem. cap.7. num.8. & expreſſius .cap.18.num.33.

Peccat mort qui potens impedire ne alius peccet mort.non impedit Quod tamen ſolùm procedit in eo, qui ſine verecundia, incommodo, & dedecore, id poterit impedire c.14. n.26. in Nou. n.27. vide etiam in tit.Impedimentum.

Non peccat qui permittit alium cõmittere grauius peccatum, vt ob illud caſtigatus, facilius ſe corrigat. Ibidem. Quod quidem verum eſt non ſolũ permittendo occaſionẽ, verum ét offerendo. ca.14.nu.31. lit. E.Sed in Nou.n.39.

C V L P A.

CVlpa *eſt voluntaria inordinatio actus vel deuiatio à bono.* ca.17. num.177.

Eſt autem triplex: Culpa lata, quam regulariter omnes communiter vitant. Culpa leuis, quam regulariter homines diligentes ſuæ profeſſionis vitant. Leuiſſima, quam homines diligentiſſimi vitare ſolent.num.178.

Quando contractus fit ſolùm in vtilitatem alterius contrahentium, ille regulariter tenetur de dolo & culpa lata, leui, & leuiſſima. Alter verò tãtum de dolo, & ſi fiat in vtilitatem vtriuſque, vterque tenetur de dolo, & de culpa lata, & leui, non de leuiſſima, nec de caſu fortuito.num.179.

Culpa lata, quæ multoties obligat depoſitarium & commodatarium ad reſti-

reſtitutionem, non neceſſariò debet eſſe mortalis. num.184.

CVRIOSITAS.

Est *vitium mouens ad ſciendum nimis, vel immoderate* c.33.n.34.

Peccat mort. qui adinuenit nouas epulas, noua exercitia, & ludos de ſe mortales, item nouas veſtes, aut alia de ſe mortalia, vel in finem mortalem. cap 23.nu.17.

Curioſitas de ſe tantum eſt veniale. Mortale verò quando iungitur aliqua circumſtantia mortalis. Vt de virgine volente curioſè ſcire, quanta ſit carnalis copulæ delectatio. Item de volente ſcire alienum peccatum, confeſſionem Sacramentalem alteri factam auſcultando. Item de inquirente alterius vitia animo eum notabiliter infamandi: & de appetente ſcire aliqua ſecreta, ab eo qui ſine peccato mortali non poteſt ea reuelare. nu. 26. in Nou. n. 25.

CVSTOS.

Cvſtos piſcationis ſeu venationis quomodo ſe gerere debeat, vide in tit. Venatio.

Cuſtos agri, aut venationis, qui ſe abſcondit ne ab ingredientibus videatur, vt ſic eos capiat, & corripi faciat, non peccat, ſaltem quando id permittit, vt ſemel deprehenſi iterum ingredi caueant, nec interim ſinit, vt illi damnum

num notabile inferant.c.17.n.123.hoc intelligitur, quando ex officio tenetur. Secus verò non: & ſi tunc ex malitia faceret, peccaret: nã ſublata malitia nec peccaret, nec teneret reſtituere, n.136.

Vnde talis cuſtos, etiã ciuitatis, qui damnum notabile quod fieri videbat, non impediuit, ſaltem vociferatione, tenetur reſtituere in ſolidum. nu.136.

Cuſtos vrbis, qui iurans ſe accuſaturum, quos poſt ſonitum campanæ inuenerit, ſi non accuſat, peccat mortaliter. Non tamen tenetur reſtituere pęnas, quas accuſati incurriſſent, nec quod recipit ne accuſet. c.25. nu.34.

Si cuſtos videt damnum facientẽ, & nõ indicat ei qui dãnum accipit peccat mortaliter, & tenetur reſtituere. Ibid.

Cuſtos & præfectus in portãdis mercibus & in exportandis eis, in confinibus regnorũ, peccant mortaliter, permittentes importari & exportari vetitas. Non tamen tenentur reſtituere pęnas quas transgreſſores ſoluiſſent, ſi denunciarentur, nec merces, quibus priuarentur. n 51. Bene tamen vectigalia quoniam hoc non eſt pœna, ſed intereſſe. nu.34. ad quod facit id, quod de teſte falſo dicitur nu.51.

DAMNATVS.

DAmnatum iniuſtè, qui cum poſſit non liberat, peccat mortal.ca.15. nu.

nu.15.in Nou.n.17.de iure naturę eſt, quòd nullus damnetur inauditus, & indefenſus. c.25.nu.9.

DAMNVM.

DOminus ſerui occiſi ab animali alicuius, habet actionem contra dominum animalis, ad petendum medicationis impenſas, & ſtipendia quæ lucriſeciſſet. Nihil tamen poteſt petere pro cicatrice, vel deformitate, nec etiam ſi occidatur. c.15.nu.19. is qui occidit vel percutit aliquod animal brutum proximi, vel ſeruum, tenetur domino reſtituere tantum quanti valet id quod occidit imo & quanto minoris valet propter deformitatem ex vulnere relictam. ibidē. is verò ex cuius domo aliquid eiectum, damnificauit aliū, tenetur reſtituere. c.27.n.16. in Nou.nu.17.

Tabernarius, vel magiſter nauis tenetur de damno per alium facto in ſua taberna, vel naui. Ibidem.

Peccat, qui occidit, vel grauiter percutit animal domeſticum alterius in ſuo prædio damnum inferens: poteſt tamen illud includere donec dominus ſatisfaciat damnum. Tenenturq; magnates reſtituere damna, quæ ſuæ feræ intulerunt alienis prædijs, nu.120.

Regulariter tamen nemo tenetur de damno contingente caſu fortuito, niſi quando

quando præceſſit culpa, vel mora, vel pactum. c.17.nu.179.

Sufficit condonatio damni facta ab eo ad quem principaliter damnum pertinet, cap.18.nu.46.

DE PARTICIPANTE
in damno alterius.

QVi cum multis adunatis pergit ad furandum, non tenetur reſtituere, niſi id quod ad eũ peruenit & id, cuius talis cauſa fuit, vt ſine ipſo non fuiſſet illatum. c.17.nu.130.

Si multi alij aliorum ignari ingrediantur vineam, vt vnuſquiſque ſuum racemũ accipiat, nullus peccat mortaliter, quamuis deuaſtetur vinea. ibid.

Qui procurat, quòd iudex cuique tollat ſuum, vel ne alicui reſtituat debitum, neve ad id debitor cogatur, tenetur reſtituere. nu.131.

Qui ratum habet damnũ ſuo nomine illatũ alteri, reſtituere tenetur quãdo qui nocuit non nocuiſſet, niſi exiſtimaret, eum cuius nomine nocuit, ratum habiturum. cap.17.nu.133.

Teſtis, qui à iudice legitime interrogatus, an ſciret tale furtum, ſciens tacet, ob quod dãnificatus non recuperat ſuũ: tenetur reſtituere, niſi taceat propter metũ periculi ſui ſtatus, perſonæ, aut bonorum, nu.133. in Nouo, n.134.

De cuſtode qui damnum notabile non

non impediuit, vide Cuſtos.

Curator, procurator alienorum negociorum, adminiſtrator alienorum bonorũ, & filius res patris ſui tractans, qui nomine ſui principalis, & ob cuius vtilitatem alteri damnum infert, tenetur ad reſtitutionẽ in ſolidum, ſi principales non reſtituant, & ex eorum bonis reſtituere poteſt, ſi adhuc retinet adminiſtrationem. Si verò non retinet, & ipſe ſit inops, debet dicere principalibus (ſi id ignorant) vt ſatisfaciant. Quod ſi noluerint, tenetur reſtituere ſi poteſt, occultè tamen poterit accipere de bonis eorum, vt reſtituat, ſeruatis conditionibus ſeruandis à recuperantibus occultè ſua debita. nu. 137. 138.

Impediens euntem ad impediendũ damnum, quod tertius inferre volebat quarto tenetur reſtituere. nu. 140.

Debitum & debitor ex contractu. vide Reſtitutio VII. & vtrũ tertius poſſit clam accipere debitum à debitore nolente reſtituere, & reddere creditori. vide tit. Recompenſatio. creditor non petens debitum cenſetur concedere dilationem. cap. 17. nu. 79.

Debitor ſpeciei, nempe huius equi, aut veſtiũ, regulariter excuſatur illius ſpeciei peremptione, ſi abſque dolo, fraude, & culpa & antè moram perijt. & etiam poſt moram ſaltem in foro cõſcientiæ, ſi ſciretur, quòd perinde peritura erat apud creditorem: ſecus ſi cõ

ſtaret,

aret, vel dubitaretur, ꝙ ante quàm res
erijſſet. dominus vendidiſſet, vel ea
uiſſet vſus. cap. 17. nu. 80. tit.

Debitum coniugale. vide Matr. 13.

DECIMAE.

Decima quoad quotam eſt iuris humani; quoad ſuſtentationem miniſtrorum eſt iuris diuini. c. 21. nu 28. Vnde quoad illam poteſt tolli conſuetudine: non tamen quoad hanc. Imò aliquando ſoluendū eſt pluſquam decima pars, ſi neceſſarium ſit ad ſuſtentationem miniſtrorum. nu. 30.

Decima triplex eſt, prædialis, perſonalis, & mixta. nu. 29.

Decimæ perſonales, vbi eſt legitima conſuetudo non ſoluendi, non debentur, qualis eſt ferè in tota Eccleſia, exceptis famulorum ſalarijs in aliquibus regionibus Hiſpaniæ. nu. 31.

Decima perſonalis non eſt debita iure diuino, prædialis verò, & mixta ſic, Ibidem.

In decimis perſonalibus deducūtur expenſæ, vt ſolum lucrum decimetur; in prædialibus verò & mixtis non deducuntur. Vnde peccat, qui priuſquā ſoluat decimas deducit impenſas ſationis, vel collectionis fructuū, ſemen ſatum, vel penſionem ſolutam domino prædij. Ibidem.

Si Papa iuberet ſoluere decimā in-

conſue-

conſuetam, mandatum eſſet ſolutum & ab eo ſupplicari poſſet. num.30.

De lucro illicito reſtitutioni obnoxio nō eſt ſoluenda decima perſonalis de alio autem ſic, dūmodo non ſit acquiſitū per notorium peccatum. n, 31

Peccat qui decimat peiorē partem quia debetur mediocris. Item qui ſoluit oēs decimàs debitas, ſed non vbi, & quando, vel quibus debet, nu.31. & 32

Subtrahentes vel impedientes decimas, ſunt excommunicandi, nec ſunt abſoluendi, antequam ſatisfaciant, niſi excuſentur per impotentiā, vel cōdonationem factam ab eo cui debentur, vel per alias cauſas concurrentes, ſicut ſi eſſet talis pœnitens, & tales circumſtantiæ temporis loci, & cauſæ, vt confeſſarius ſolo reſtituendi propoſito cōtentus eſſe debeat. c.21. n.32. c.17. n.59.

Peccat qui primitias iure, vel conſuetudine legitima debitas, non ſoluit, vbi, quādo, & quibus debet. c 21. n.32.

DEFENSIO.
& defenſor.

PEccat, qui cum poſſit, non defendit inuaſum ab inimicis. Quòd ſi ſit perſona publica, tenetur armata manu defendere. cap. 15. nu. 14.

Reges, & Superiores lege iuſtitiæ tenentur defendere ſe & ſubditos, & è contra ſubditi ſuos ſuperiores: Patres

etiam,

tiam, tutores heri, pedagogi parochi, uſtodes, & alij ſimiles, & è contra. ap 24.nu.18.

Defendere vitam proximi tenemur um damno diuitiarum, honoris, pu- loris, &c. excepto periculo vitæ. Non amen tenemur defendere proximi bo ia inferioris ordinis cum detrimento roprioꝛum altioris nu.18.

Qui non defendit alium, cum poſſit ommodè, cenſetur conſentire: ſecus, i non poſſit commodè. Sed nō omnis, qui iure præſumitur conſentire, præ- umitur iniurianti auxiliari n.18.&19.

DEGRADATIO.

Seu depoſitio.

DEgradatio realis, & depoſitio verbalis, non eſt cenſura: ſunt tamen riuationes, vel inhabilitationes, quæ riuant omnino, vel inhabilem faciūt d ordinem ſuſcipiendum vel exercen ium c.27.nu.152.

Atque depoſitio ab officio vel bene- icio præſupponit culpā mor.c.19.n.9.

Clericus depoſitus, dummodò non it degradatus realiter, gaudet priuile- io Canonis: ſecus ſi fuerit incorrigi- ilis. cap.27.nu.79. & 81.

Prohibitio, ſeu priuatio, ſeu inhabili tio totius exercitij, officij, vel beneà ij in perpetuum, eſt depoſitio, & non iſpenſio.nu.152.

Crimina

Digitized by Google

Crimina depoſitione digna sũt ad-
teriũ, concubinatus, ſtuprũ, & ſimili
& omnia aſia maiora illis, nu 248.

DELECTATIO
moroſa.

DElectatio moroſa de opere prol
bito eſt peccatum, habetq; locu
in materijs omnium peccatorum. c
11. nu. 9. in Nouo, 11.

Ad delectationẽ moroſam mort
quatuor requiruntur. I. Quòd ſit de
biecto mortaliter malo II. Quòd h
mo plenè aduertat ſe delectari. I I
Quòd non reſiſtat delectationi,
Quòd omiſſio huius reſiſtentiæ ſit al
que rationabili cauſa. Vnde qui ob i
ſtam cauſam non repellit delectatio
moroſam, non peccat: verbi gratia,
relinquat honeſtam occupationem,
dium rerum impudicarũ, confeſſio
&c. niſi adeſſet periculum conſenſu
c. 11. nu. 9. & in Nouo, nu. 12.

Delectatio moroſa haberi poteſt
inſtanti. num. 11.

Delectationẽ moroſam luxuriæ
bens, ſi nõ eſt certus vtrũ conſenſer
expedit vt ſe accuſet de illa. nu. 17.

Delectatio eſt mortalis, quando
ſcitur ex cogitatione copulæ haben
cum ea, quam credit homo futur
vxorem, vel cum hac conditione, ſi
lioquin liceret. cap. 16. nu. 9. §. 6.

De'c-

Delectatio carnalis capulæ cum cõiuge, vel marito mortuo, ſeu abſente, eſt mortalis Licet tamen gaudere de tali copula. nu 10.

Delectatio moroſa de re venerea eſt mortalis, ſi adſit conſenſus ſaltem interpretatiuus, & mutat ſpecies iuxta circumſtantias perſonarum, circa quas verſatur. nu. 9.

Delectatio de videndo feminam pulchram, non eſt mortalis. nu. 11.

Delectatio de cogitatione iniuſti homicidij peccatum eſt; ſecus ſi ſit de vtilitate ſibi ſecuta ex morte. capit. 15. num. 10.

DELEGATVS.
& Subdelegatus.

SImplex miniſterium abſoluendi ab excommunicatione poteſt delegari à delegato Ordinarij, & à ſubdelegato ſubdelegati Papæ, non tamen ipſa iuriſdictio cap. 27. nu. 45.

Delegatus, cui eſt commiſſa cauſſa poteſt partes abſoluere ad cautelam. c. 27 num. 273. in Nouo, nu. 227. vide etiam Abſolutio III.

DELIBERATIO.

DEfectus deliberationis excuſat à mortali. Item defectus iudicij in ſemidormientibus, vel ſemiebrijs, vel

valde

valde perturbatis, excuſat à mortali. Prælud.9.nu.10. c.9. num.10. & c.11. nu.4 in Nouo, Præl.9. num.11.& c.9. num.13.& cap.11.num.4.

DELICTVM.
Et quaſi delictum.

DElictum intelligitur nomine peccati Præl.7.nu.10.in Nouo,nu.9.

Obligatus, aũt ex quaſi delicto tenetur reſtituere, vt iudex qui ob ignorantiã iuris vel imperitiam tulit iniquam ſnĩam, c.17.n.16.§.8. & in Nou.nu.17.

Peccat clã accipiẽs, quod ſibi prætẽdit deberi propter aliquod delictum. c.17.n.111.qui cõmiſit aliquod delictũ propter quod alius eſt in carcere cum periculo vitę, nõ tenetur ſe prodere cũ periculo propriæ vitæ. cap.15.nu.16.

DENVNCIATIO.

PRæceptum de manifeſtando delictũ per denũciationẽ, intelligitur, quãdo homo ſcit, & probare põt: aliàs non: niſi prælatus talis eſſet, vt poſſet prodeſſe, & non obeſſe.c.17.nu.134.

Quando prælatus pręcipit ſub excõicatione, vt ſcientes denuncient tale furtũ, qui ſcit & probare põt, & pręmiſit correctionem fraternã; ſi nõ denunciet, manet excommunicatus, & tenetur reſtituere damnum.ibid.nu.135.

Quando

Quando præcipitur, vt quicumque denunciet talem, vel talem, delinquentem, licitum eſt non obedire, etiam ſi mandatum detur non ſolùm vt reus reſtituat damnum, ſed etiam vt puniatur: quia huiuſmodi mandatum intelligitur ſalua fraterna correctione. cap. 18. num. 40.

Peccat qui rogatus iuridicè in viſitationibus reuelat occulta ſibi ſecreto detecta, vel quę vidit in ſecreto fieri, ſi non erant parata ad alijs nocendum. Imò quamuis vergerent in damnum alterius, ſi alia via damnum impediri poſſet: quòd ſi impediri non poſſet, id ſolum detegendum eſt, quod huic fini ſit neceſſarium, num. 61.

Peccat denuncians quæ probare nō poteſt, ibid. & c. 17. n. 134. & ſic interrogatus, quamuis iuret ſe dicturū quod ſcit, reſpondere pōt ſe illa neſcire, intelligendo intra ſe, quòd non ſcit ita vt detegere teneatur. c. 18. nu. 61. ibid.

Peccat qui nō denunciat crimen, qđ paratur in damnū ſpirituale, vel corporale publicū, vel priuatum, quāuis iuraſſet ſe nō denunciaturū, & delinquēs eſſet occultus. Idem ſi non denunciat delicta pernicioſa ſoli auctori, à qbus non reſipiſcet per correctionē fraternā dummodo probare poſſit. Poteſt autē probare habendo vnum teſtem integrum, quoniam denunciator habebit locum alterius teſtis. c. 25. num. 33.

Digitized by Google

A denunciatione excuſant ſequētia Primum, ſi peccatum ſit occultum, & peccator emendatus, vel emendabilis correctione fraterna. II. Defectus probationis delicti. III. Quòd non audiuerit à fide dignis. IV. Denunciatio eiuſdē, à quo audiuit. V. Quod ſcit eū q accipit, vel tenet, eſſe per viam recompenſationis VI. Quod ſcit per confeſſionem, vel per conſultationem ſecretam pro conſilio accipiendo. c. 25. nu. 46. vnde excuſantur cōfeſſores, aduocati, medici, & alij ſimiles, quibus deteguntur ſecreta dubiorum, litium, & membrorū (niſi aliunde illa nouerint, vel niſi ſint talia quę non detecta redūdarent in damnum aliorū) nu. 42. ſed in hoc vltimo caſu excipe cōfeſſorem. VII. Timor notabilis detrimenti proprij, perſonæ, vel bonorum. num. 50.

Hæreticus tamen omnino denunciādus eſt iudici: neq; eſt neceſſarium, vt ſeruetur ordo correptionis. c 24. num. 14. Imo qui non vult denunciare illū, nullo modo eſt abſoluēdus; &, qui abſolueret, peccaret quidem contra ius diuinum & humanum. cap 18. num. 58. Imò & filius tenetur denunciare patrē hæreticum, & teſtificari contra illum. c. 14. num 13. & c. 25. num. 50.

Qui non denunciat intra tempus prę finitum tenetur poſt cū primùm poſſit 25. num. 46.

Vtrum teneatur denunciare, qui ſcit impe-

impedimentum eſſe inter volentes contrahere matrimonium, vide Matrimoninium, VIII.

Depoſitio, vide Degradatio.

DEPOSITARIVS. *& Depoſitum.*

QVi gratis ſe offert ad depoſitum, non tenetur de culpa leuiſſima, bene tamen de leui. cap. 9. num. 3. & in Nouo, num. 10.

Quando depoſitum fit gratia ſolius deponentis tenetur depoſitarius de dolo, & lata culpa, nõ de leui c. 17. n. 181.

Si vero depoſitarius recipiat mercedẽ pro cuſtodia, tenetur de leui ibid. & c. 9. nu. cit. non tamen de leuiſſima, & caſu fortuito, niſi præceſſiſſet mora vel pactum c. 17. num. 181.

Non valeret pactum, quod depoſitarius non teneatur de dolo, quia præberet occaſionem peccandi. ibid.

Quando depoſitũ fit gratia depoſitarij, tenetur de culpa leui. Idem, ſi ſe obtulit ad cuſtodiendum, ob quod deponens omiſit committere alteri diligentiori. Quod limitandum eſt, quando ille ſe obtulit ob ſuam vtilitatem, ſecus ſi ob gratitudinem. cap. 17. num. 181. Tunc enim non tenetur ad amplius, quàm qui propter ſtipendium cuſtodit c. 4 nu. 5 & in Nouo, nu. 10. Depoſitum regulariter fit in vtilitatẽ ſo

lius deponentis.cap.17. num.181.

Depoſitum rerum in numero, pondere, vel menſura, conſiſtentium, facta facultate depoſitario, vt eis vtatur, incipit eſſe mutuum, ſimul ac depoſitarius incipit eis vti.c.17. num.180.

Deponens rē conſiſtentem in numero, pondere, vel menſura, cum facultate, vt ea vtatur, inito pacto ꝙ aliquid lucri reddat deponenti, peccat peccato vſuræ. Vnde peccatum eſt vſuræ deponere pecuniam apud mercatorem, cū intentione principali, quòd aliquod lucrum annuum ſoluatur ſalua ſorte, & tenetur reſtituere, etiam non interueniente pacto: ſecus ſi accipiat à mercatore gratis donante, quamuis libentius ſuā pecuniā penes hunc gratum, quàm penes aliū depoſitā habeat: licet mutuator det illud, ſperans propter hanc largitatatem pecuniam non auferendā à ſe, nu.143.§.98. in Nou. nu.242.§.107.

Qui miſit depoſitum per nuncium non habitum pro fideli, cuius culpa, vel dolo perijt, tenetur reſtituere: ſecus ſi miſit per nuncium communiter habitum pro fideli, etenim depoſitum quomodocumq; pereat, Domino perit, niſi interueniat dolus, pactum, culpa, vel mora c.17.nu.185. peccat depoſitarius ſi vtatur depoſito contra voluntatem deponentis. num.181.

Receptor cōmunitatis, vel domini peccat negociando, vel emendo pecunia

nia publica in cuſtodiã recepta.c.23.nu. 94. Quod tantùm procedit in faciente ſiue conſenſu domini, vel non ſoluendo, quibus debet ſtatuto tempore, vel ſoluit, ſed cum damno notabili. ibid.

Peccat depoſitarius nõ reddens depoſitum deponenti petenti, niſi cùm petit in ſuum damnum, vel alienum, vel qñ bona deponentis cõfiſcata ſunt. vel quando latro deponit apud eum, à quo furatus eſt.c.17.nu.181.

DERELICTA.

QVędam bona tã naufragio amiſſa, quàm inuenta, cenſentur derelicta: quædam verò non c.17.nu.170.& 176. Quænam aut ſint hæc, vide in hoc Compendio.tit.Naufragium: & tit.Reſtitutio. XI. quoad inuenta.

DERISIO.

DEriſio *eſt ſignificatio inordinata mali, culpæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ ad inijciendam erubeſcẽtiam.* cap.18.num.15.

Vnde peccat mort.qui notabilẽ erubeſcentiam, vel animi perturbationem inijcit alicui. Atque tunc deriſio eo maior erit, quo maior fuerit perſona, quæ deridetur Secus tamen de deriſione iocoſa, quæ ſit de aliquo malo exiguo: nam aliquando poteſt eſſe actus virtutis: ſi verò parum excedatur, modus erit venialis. num.16.

Derogatio Conſilij debet eſſe expreſſa, vt aliquid eius derogatum cenſea-

tur additum in Nou.cap.27. nu. 265.

Deſperatio, eſt peccatum contra Spiritum ſanctum, qua tollitur ſpes veniæ. Vnde peccat mortaliter, qui deſperat conſequi beatitudinem. cap. 23. num.125 & 125.

DETECTIO.

LIcitum eſt detegere latronem, & furta eius occulta & alia, vt vitetur damnum Reipubl. & priuatorum, etiam ſine correptione fraterna, ſi non eſt ſpes emendæ; aliàs præmittenda erit, niſi de illis ſpecialiter, ac iuridicè interrogetur. Imò aliquando id detegere tenetur. cap. 18. num. 31. vide tit. Detractio.

DETRACTIO.

DEtractio *eſt ſignificatio mali alicuius hominis non canonizati, qua læditur, vel periclitatur eius fama.* 18. nu. 17. Et eſt triplex, materialis tantum, formalis tantum, materialis & formalis ſimul. num.21.

Iniuria verborum omnis, & ſola illa eſt mortalis, quæ fit animo notabiliter nocendi, quamuis non noceat, & illa, quæ notabiliter nocet etiam ſine tali animo, aduertendo vel aduertere debẽdo notabiliter nocere. num. 1. & 21.

Detractio autem tunc eſt venialis, quando fit animo lædendi parum: vel ſine malo animo parum lædit, vel quãdo licet lædat notabiliter, excuſatur

tamen

tamen per ignorantiam, vel inaduertentiam. ibid.

Materia detractionis eſt malũ culpę, pœnę, vel defectus naturæ. Et qui ſe ipſum infamat. detractor eſt.nu.17.

Detegere propria peccata, vel imponere ſibi falſa, ex genere ſuo regulariter tantum eſt veniale, quamuis fama notabiliter lædatur, vel omnino amittatur, quia hoc non eſt iniuſtitia, ſed prodigalitas. In quatuor tamẽ caſibus erit mortale, vt quando ſequitur damnum animæ, vel vitæ propriæ, vel alienæ, vel honoris, aut bonorum alienorum.num.27.& 28.

Regulariter non eſt mortale de ſe confiteri crimina falſa aut vera occulta, metu tormentorũ; erit tamen mortale in quatuor prædictis caſibus, niſi quando id faciat perſuaſus torquendũ eſſe, donec confiteatur, aut vitam amittat eodem cap.num.29.

Qui alteri præſenti malum ſignificat, vt eum infamet, detractor eſt, & contumelioſus. Item qui lædit bonam exiſtimationem quam quis habebat de aliquo bono, quod putabatur habere, licet reuera non haberet, detractor eſt. cap.18. num.19.

Detegere falſos defectus naturales, regulariter, & ex genere ſuo, non eſt mortale num.23.

Imponere alicui falſum peccatum mortale, per ſe eſt mortale num.22.

Digitized by Google

Imponere veniale, per ſe eſt veniale: vt cùm ex impoſitione vel detectione venialium cuiuſpiam fama non læditur notabiliter: ſecus verò ſi notabiliter. num.24.

Idem eſt imponere verũ crimen putatum falſum, quod imponere falſum. Atq; idem nocumentũ famæ eſt imponere falſum crimen, quàm verum, quã uis in ratione falſi magis peccet imponens, quàm detegens. num.26.

Detrahens generalibus verbis comprehendentibus natura ſua tam mortalia quàm venialia, aliquando eſt peccatum mortale, vt quando fit cum dãno notabili, vel periculo proximi, vel coram his de quibus credi poteſt tam mortalia quam venialia concepturos, niſi expreſsè vel tacitè admoneantur tantum de venialibus eſſe ſermonem. num.24.

Detegere peccatum verum mortale ſecretum, per ſe eſt mortale, niſi excuſetur à mortali per aliquam circumſtantiam. nu.26. Detegere verò notoria facti, vel iuris, vel famoſa ſine mala intentione nocendi, non eſt peccatũ ſaltem mortale, quamuis detegantur ignorantibus, vel quamuis in regione vbi deteguntur, non ſcirentur. cap.18. num.24 & 26.

Quę contra ordinem iuris diuulgata ſunt, propter infamiam diuulgari nõ poſſunt in eo loco, ad quem infamia

non

non peruenit. Sed non eſt mortale detegere illa que citò diuulganda ſunt. num.26.

Non peccat, qui abſque mala intentione detegit peccata vera aliorum ſecreta, quando Reipublicę conuenit, vt ea puniat, vel vt euitetur damnũ proximi, vt qui denunciat proditorem, ne prodat; inhabilem, ne ordinetur, latronem, ne furetur, adulterum & homicidam, vt ab illis caueatur; & maximè hæreticum ne corrumpat. num.31.

Qui abſque intentione lædendi detegit mortalia eius qui ſe de illis iactare ſolet, non eſt pluſquam veniale. Neque eſt mortale abſque intentione lædendi detegere mortalia proximi, illi perſonæ quæ non oberit, & fortè proderit, vt parentibus, & alijs, qui creduntur nullatenus nocituri, neque publicaturi. num.33.

Qui inuenit peccata alicuius ſcripta & detegit ea, ſeu diuulgat, peccat mortaliter, niſi in caſu, quo fama proximi parum læderetur. nu.34.

Peccat mort. qui aliena peccata ab alijs audita alijs refert aliter quàm audiuit, augendo illa, vel certitudinẽ illorum. Si verò nõ refert aliter, neque affirmat illa eſſe vera, ſed ſolùm audiuiſſe, nec interueniat aliquid aliud, quod eſſet iuſta cauſa credendi, vt auctoritas perſonæ & additio aliquorũ quę rẽ certiorẽ facerent, &c. non eſt mort. nu.36.

Digitized by Google

Qui audit mortaliter detrahentem, aſſentiendo, vel non reſiſtendo, cum id facere deberet, peccat mort. maximè ſi eſt ſuperior, iudex, parens, aut magiſter, qui reſiſtere tenentur. Aut ſi aduertit eſſe magnū dicenti & alteri euēturum damnum, aut damnum vltra infamiam; & quod contradicendo vitare poterat. Item quando fama eius, cui detrahitur, notabiliter læditur. cap.28. num.37.

Qui verò audit, nec præbendo cauſam, nec inſtigando, ſe delectans tātum, peccat [illegible] partibus, quantum qui [illegible]. Qui autem audit ſine delectatione, & non contradicit propter verecundiam, non peccat mortal. niſi in tribus caſibus proximè dict. vt [illegible]. Superior, ſi aduertat magnum damnum vltra infamiam euenturum dicenti, vel alteri, ſi fama eius cui detrahitur, læditur notabiliter ibid.

Homines rudes credentes Deum eſſe corporeum, & Patrem eſſe antiquiorem Filio, regulariter excuſantur à pertinacia, & culpa. Prælud.1. nu.10. §.3. in Nou. num.15.

Diffamatio. vide Infamiā.

DISPENSATIO.

Eſt relaxatio legis cauſa cognita. Præl 9.num 15. Diſpenſatio valida licet iniuſta, aliquando excuſat. Prælud.9.num.11. cap.23. nu. 44. in Nou. Prælud.9 nu.14.

Facta

Facta ſine iuſta cauſa in lege humana, valida eſt diſpenſatio, ſed illicita: facta verò in lege diuina, nec licita, nec valida Præl.9. num.11. in Nou.nu.14. Excuſabit tamen diſpenſatum bona fides illius. ibidem.

Diſpenſatio ab inferiori circa ſuam, vel ſui prædeceſſoris, vel inferioris legē, facta etiam pro libito valet in vtroque foro. Præl.9. nu.14. in Nou.nu. 15. Et hæc diſpenſatio fit tacitè quando ſciens, & prudens iubet aut concedit aliquid fieri cōtra eam legem, etiā nulla facta mentione diſpenſationis. ibid.

Quod etiam habet locum in Epiſcopo reſpectu Conſtitutionis Synodalis. cap.25.num.74.

Non tamen cenſetur valida facta ab inferiori circa legem ſuperiorum, niſi expreſsè dicat ſe diſpenſare, quamuis iubeat aliquid fieri contra eam. Præl.9. nu.13. in Nou. nu.15. & cap.25. nu 74. Quoniam diſpenſatio circa legem ſuperioris ſine iuſta cauſa non valet: at verò circa legem ſuam valet. ibid. vbi & in Nou. additur, quod diſpenſatio inferioris ſine iuſta cauſa circa legem ſuperioris, etiam ſi habeat poteſtatem diſpēſandi, non valet. Atq; idem eſt de diſpēſatione Legati circa legem Papæ.

Non creditur in foro interiori dicēti ſe circa legem Superioris diſpenſare iuſta de cauſa; niſi probetur illa. ibid.

Diſpenſatio facta ab inferiori, circa

Digitized by Google

legem Superioris cum cauſa, non valet in foro conſcientiæ, ſi ſciatur cauſam eſſe falſam. ibid.

Diſpenſatio innitens cauſæ falſæ ſurrepititia eſt, & inanis, cap. 12. num. 57.

Multo minor cauſa requiritur ad diſpenſandum in lege humana quàm in Diuina. ibid.

Peccatum petendi, & dandi diſpenſationem ſine cauſa in lege humana, tantũ eſt veniale per ſe loquendo. Præl. 9. nu. 22. cap. 12. num. 57.

Parua deliberatio in vouendo eſt ſufficiens cauſa ad diſpenſandum. cap. 12. num. 26.

Epiſcopus non poteſt diſpenſare in voto cõtinentiæ emiſſo à coniugibus, niſi quando votum eſſet emiſſum ex magno timore, qui tamen non eſſet ſatis ad annullandum votum. num. 59.

Quamuis expreſſio falſi mouentis ad diſpenſandum nocet: non tamen quælibet taciturnitas veri impedientis, ſed ſolum quãdo tacetur verum, quod iura præcipiunt exprimi. Et qui committit aliquod delictum, vt hac via obtineat diſpenſationem, diſpenſatio obtenta eſt nulla cap. 22 nu. 86.

Commiſſio Pontificis facta alicui, vt diſpenſet cum aliquo expreſſa perſona diſpenſanda, expirat re integra morte Pontificis: quoniam non eſt gratia facta diſpenſaturo, ſed commiſſio. At verò commiſſio facta vt diſpenſet cũ ali-

quo

quo non expreſſio, ſed electio perſonæ diſpenſandæ relinquitur diſpenſaturo, non expirat, quoniam eſt gratia facta ipſi: additum in Nou.c.27.nu.253.§.9.

DISPVTATIO.

Peccat mortaliter laicus, qui diſputat de fide. cap.11. nu.26. in Nou. num 27. §.5.

Qui contra perſpicuam veritatē per contentioſam altercatur circa pertinētia ad fidem, vel neceſſaria ad ſalutem animæ, vel corporis, peccat mortaliter, aliàs tantùm venialiter. c.23. n.34.

Diuortium. Vide Matrimon. XI.

DOCTOR.
Magiſter & Diſcipulus.

DOctor vel Magiſter legēs diſcipulis fabulas poetarū, admonere debet. Deos illos eſſe falſos. c.11. nu.41.

Peccat mortal. qui accipit gradum immeritum. cap. 25. nu.55. & qui dicit ſe habere gradum quo caret, & qui notorius peccator prælegit in ſcholis ſacram Scripturam. nu.56. & 59. Item qui ſciens, vel ſcire debens, docet falſa, vel ſubtilia magis quàm vtilia. cum damno illorum. nu.56.

Peccat etiam mortaliter qui inducit auditores alterius Doctoris, vt eū non audiant cum damno profectus eorum. Et qui ſubordinādo curat, vt indignus cathedram accipiat. num.57. Et qui habens

bens publicum ſtipendium, exigit ali-
quid ab auditoribus num. 58.

Peccatq; mort. qui notabiliter negli-
gens eſt ſtudendo, quando alitur alie-
nis expenſis, vel redituũ ſuorum Ec-
cleſiaſticorum. num. 58.

Peccat etiam mort. Legum aut Me-
dicinę profeſſor, qui ad ſuam prælectio-
nem admittit religioſum, presbyterũ,
aut clericum in dignitate Eccleſiaſtica
cõſtitutum, vt eum audiat, & eſt excõ-
municatus. Idem ſi quilibet, & cuiuſ-
libet facultatis, etiam Theologiæ pro-
feſſor admittat religioſum ſine licentia
Superioris eius, aut cum licentia, ſed
ſine habitu, cap. 25. nu. 55. §. 2.

Peccat etiam mortal. magiſter, qui
crudeliter caſtigat diſcipulum: quia ſo-
lùm leuis caſtigatio eſt ei permiſſa. Et,
ſi diſcipulus fuerit clericus, magiſter
erit excommunicatus. Secus, ſi percu-
tiat ſine ira, odio, vel malitia, aut per-
cuſſio ſit moderata, & ratione corre-
ctionis, & caſtigatus non habeat ordi-
nem ſacrum. cap. 25. num. 58. § 7. &
cap 27. num. 81.

Peccat etiam mortal. magiſter, qui
diſcipulos ſimpliciores contemnit eo
contemptu, quo notabile damnum ho-
noris, aut bonorum illis ex iuſtitia le-
gali debitorum inferatur. cap. 25. nu-
mero 58.

DO-

Digitized by Google

DOLVS.

Dolus eſt machinatio ſeu circumuentio, adhibita ad decipiendum alium. cap.17.nu.177.

Differtq; à fraude in hoc, quòd dolus comprehendit circumuentionem verbo tantùm, vel facto tantùm, vel vtroque modo factam: Fraus autem eam quæ tantùm facto. Ita quòd fraus ineſt dolo tamquam ſpecies ſuo generi. c.23.nu.77. Quamquam dolus qui fit verbis tantùm, poteſt etiam vocari fallacia. cap.17.num.177. Tamen omnes ſub nomine doli comprehenduntur. cap.23.nu.77.

Dolus eſt duplex, verus & præſumptus. Verus dicitur, quando ſigna ſunt manifeſta: præſumptus verò, quando non ſunt talia. ibid.

Nihilominus dolus non poteſt probari, niſi per confeſſionem partis, vel coniecturas quoad forum exterius. c.17. num.177.

Dolus & fraus ita inficiunt quemlibet contractum, quantumuis licitum, vt ſit irritus, vel irritandus. cap.19.nu.13. in NOU. cap.20.nu.13.

Dolus verus ſæpenumero apud iuriſperitos vocatur culpa latiſsima, & præſumptus culpa latior. Vnde qui reliquit noctu librum ſibi commodatum in loco à furibus frequentato, & perditus eſt, dicetur id dolo vero, & culpa latiſſima feciſſe, ſcilicet, eo fine, vt liber perdere

ficium aũt requirens reſidentiã perſonalem, confert domicilium. c.25. nu. 11. §. 3. verſiculo, principaliter dico.

DOMINIVM.

ILlud dicitur dominium directum, quod habet is qui proprietatem rei habet ſine Vſufructu. Illud verò dicitur dominium vtile, quod habet is, qui ſine proprietate habet ius fruendi re ꝑpetuo, vel ꝓſua vita, vel plus, aut ſaltem vel pro decẽ annis, cap. 17. num. 174. & 85.

Lex non prohibet dominij tranſlationem rei datæ alicui, ne maleficium faciat, ſed tantum concedit condictionem. num. 34.

Dominium rei furtiuæ permanentis in ſpecie, non tranſit in furem, ſed ſemper manet penes dominum. nu. 40.

Dominium rei acceptæ in extrema neceſſitate, non tranſit in accipientem. num. 61. Neque omnis qui licitè vtitur re, fit dominus eius. nu. 62

De dominio animalium, ferarum, auium, &c. vide Venatio. Dominium per quod contractus transferatur, vide tit. Contractus.

DOMINVS.

PEccat negligens ea quæ pertinent ad ſeruorum vel famulorum ſalutem

tem ſpiritualem & qui non curat do cere illos doctrinam Chriſtianã, & qui negligit noſſe manifeſta peccata ſeruo rum, vt corrigat. Item qui prohibet ſe uis ſuis matrimonium contrahere. ca 14. nu. 21. non tamen tenetur præber conſenſum, nec concedere facultatem ad contrahendum. ibid.

Quomodo teneatur ſoluere ſalari famulis. vide tit. Salarium. non pote atrociter punire ſeruum cap. 14. nu me. 19.

DONATIO.

DOnatio à marito facta vxori, au è contra poſt matrimoniũ cõtr ctum de præſenti aut antè, pro temp re quo contractum fuerit, non vale & donator antequam moriatur pote reuocare cum libuerit, quamuis ſit pe tertiam perſonam, & per modũ remiſ ſionis debiti. exceptis his, quando Im perator, aut Rex donat Imperatrici aut Reginæ, vel vice verſa. Et quand donatur pecunia pro reſtaurandis ign abſumptis. Et quando donator non f pauperior ob talem donationem, qu uis recipiens ditior fiat: Et quando re cipiens non fit ditior, quamuis dona tor fiat pauperior. Et quando donatu pro tempore in quo matrimoniũ per citur, ſcilicet vt res fiat alterius co iugis, quando alter morietur. Et qu do

lo donatio ſit mortis cauſa, vt donatarius poſt mortem donatoris id habeat, dummodo in vita facultate reuocendi donationē non ſe priuet. Et qñ vxor marito donat ad aliquē honorē, aut dignitatem conſequendam. Et qñ maritus extāte matrimonio vxori omnem dotem promiſſam, aut aliquam eius partem remittit. Remiſſio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori ſuæ in menſem, aut annum, aut quamdiu fuerit ſuperſtes pro victu ſuo, & ſuorum, certum quid pro æſtimatione fructuum dotis, & non amplius deputat. capit. 17. nume. 149. & 150.

Seclusis igitur his exceptionibus, ſtat quod dictum eſt prius.

Donatio facta à mutuatario cenſenda eſt libera, ex qualitate rei datæ, ex lucro, vel iactura dantis, & ex eo quod in tali caſu poſcebat virtus gratitudinis num. 209.

Donatio ab emēte maioris iuſto pretio facta in ipſa emptione cenſetur coacta, ſecus ſi fiat poſt. c. 13. nu. 88.

Donatio non valet in foro conſcientiæ, niſi fiat, liberè, quāuis metus non ſit tantus vt ſufficiat ad inualidādum eam in foro exteriori c. 17. n. 4. Vnde talis donatarius tenetur reſtituere in foro conſcientiæ. num. 15 de quo in tit. Metus.

Donare non poſſunt Abbates, Religioſi,

gioſi, Moniales, ſerui, filij ſub poteſta te patris. Poſſunt tamen filij donare c gnatis, ſi liberam adminiſtrationē h bent, & etiam alijs, ex bonis caſtrenſ bus, vel quaſi caſtrēſibus. Poſſunt eti omnes ſupradicti cum expreſſa vel ta cita facultate ſuperiorum donare: qu tūc cēſentur habere maximè religioſ & filij, qui cum eorū facultate ſtudē vel peregrinantur, ad largiendas elec moſynas, iuxta id quod alij ſcholaſtic ſuæ conditionis faciunt, & etiam in ca ſu extremæ neceſſitatis, imò & ma gnæ ſi non patet aditus ad ſuperiorem cap.17. num. 105. De facultate auten quam iſti habent ad ludendum. vide ti Ludus.

Vxor, quæ præter dotem non habe bona paraphernalia, ſine expreſſo ve tacito conſenſu viri donare non poteſt nec furioſus non habens lucida inter ualla; nec pupillus abſq; tutoris aucto ritate; nec prodigus; nec minor 25. an norum: quamquam huius donatio va lebit, ſi poſt illos donationem ratā ha buerit. Item non poſſunt donare per ſonæ Eccleſiaſticæ de reditibus Eccle ſiaſticis, niſi ad opera pia, vel modis po ſitis n.94. vide Beneficium I V. Nec ē hæretici rebelles, nec alij, quos ob ſu crimina lex ipſo facto priuat. Donata rij verò poterunt rem donatā retinere ante ſententiā declaratoriam, nu.106.

Donatio à patre facta filio exiſten

ſub

b eius poteſtate non valet, nec è con-
ario, niſi in quinque caſibus. I. Facto
patre in dotem aut matrimoniũ. II.
Nobilium facta pro bello. III. Vſusfru-
us quem in bonis filij aduentitijs ha-
et pater. IV. Facta pro meritis, & ſer-
itijs in quantum pater deberet dare
lij extraneo pro ſimilibus alijs meri-
s. Quæ in foro conſcientiæ, ſufficit vt
nt vera, ſed in foro exteriori debent
obari. V. In omnibus caſibus, in qui-
us donatio à marito vxori ſuæ, ſiue ab
xori marito facta, valet. c. 17. nu. 145.
46. Vnde donatio inter virum, & vxo-
em, & donatio inter patrem & filium,
ommuniter æquiparantur. n. 147.

Donatio excedens quantitatem lege
xatam, non reſcinditur in totum, ſed
xtra exceſſum. num. 147.

Donatio verò facta à marito de bo-
s mobilibus ſine conſenſu vxoris, va-
t. num. 155.

Pater non poteſt minuere legitimam
ijs per veras donationes, nec contra-
us ſimulatos forma oneroſos & re
ſa gratuitos: poſſunt verò per verè
neroſos, & per donationes remune-
torias etiam dando aliquid amplius
tra merita donatarij cap. 26. num. 39.

Cui prohibetur donare ſimpliciter,
ò prohibetur donare ob cauſam. Vn-
e poteſt pater in vita largiri de ſuis
onis in veras eleemoſynas, & opera
a pertinentia ad cultum diui num. ad
ſalutem

ſalutem animæ, & ſatisfactionem, p
çatorum.cap.26 num.39.

DOS.

PAter tenetur dotare filias etiam
rias.cap.14.num.17. Lehatum v
quòd pater relinquit filiæ cui deb
dotem, videtur relinquere in ſolu
nem debiti cap.17.num.150.

Qui recepit dotem, & hæredes
in caſu diuortij tenentur vxori vidu
vel ſeparatæ præbere alimenta, quæ
ua dote dari poſſunt, donec perſol
tur vxori. Iuſta autē ſunt regionum
tuta, quòd promittens dotem do
ſoluat, & maritus, & eius hæredes
nec dotem reddāt, vxori viduæ, vel
paratæ impendant certum quid ex c
tam in ſingulos annos.cap.27.nu.21

DVBIVM.

DVbia ac generalia verba, aut di
rentem ſenſum habentia, in m
liorem potius interpretanda ſunt. P
5.num.5. Nou. 5.num.8.

Ad peccandum non ſufficit dubi
re in communi, an hoc liceat, ſed r
quiritur dubitare hic, & nunc in pa
culari. Præl.9.num.9.

In dubio obedientia excuſat à p
cato.c.17.n.201. Qui dubitat non iu
cat, nec aſſentitur: ſecus de eo qui
natu

atur.cap.27. nu.275. poteſt quis dubi-
are quantùm ad vnum effectum, &
non quantùm ad alium. cap.22. nu.54.

D V B I V M.

DVellum eſt illicitum, & habet annexam excommunicationem: niſi in duobus caſibus. I. Quando rex iniuſtè impugnatus, eſt inferior viribus ad prœlium. II. Quando quis falsò accuſatus preuidet ſe paſſurum mortem, niſi cum accuſatore duellum acceptet. cap. 11. num. 39 cap. 15. num. 9.

Duellum acceptatũ ſola cauſa oſtendendi vires, illicitum eſt; ſecus, ſi acceptetur ad conſulendum belli victoriæ, honori, & reputationi fortitudinis, cap. 15 n 24. lit. B. in Nou. 27. §. Dubium.

Acceptantes duellũ, ét ſine patrino, & ſolemnitate; & domini locorum, nõ impedientes excõmunicantur; additum in Nou. ca. 27. n 150. Quocirca vide in hoc Comp. ipſa verba Pontificis, titi Excommunicatio, VI. §. VI.

E B R I E T A S.

EBrietatis vitio peccat mortaliter, qui ſe ſcienter inebriat, vel procurat aliũ inebriari. Secus, ſi id faciat ex ignorantia qualitatis potus, vel ex inaduertentia nimietatis c. 23. num. 122.

Peccat ét mort. qui ſciens, aut ſcire
debens,

debens, ſe tali, vel tanto potu ſolet inebriari, & nihilominus eũ bibit, credens ſe non inebriatũ iri, & tñ inebriatur. Non ꝙ iteratio potuum, aut actu ex veniali faciat mortale ſed quia conſuetudo facit, vt ille ſcire debeat, ſe eiuſmodi potu inebriatũ iri: quod ſati eſt, vt inebriando ſe, peccet mort. ibid

In ſemiebrijs eſt imperfecta liberta iudicij ſufficiens ad veniale, non tñ ad mort. Præl.9.n.10. N.n.11.& c.11.n.4

ECCLESIA.

ECcleſia dicitur polluta in ſex caſibus I. Quando intra eã effunditur iniurioſè ſanguis humanus, vel datur cauſa naturalis talis effuſionis, aut mortis. Secus ſi extra Eccleſiam etiam deſuper in tecto, vel ſubter ſpeluncam. Non ſufficit aliquarum guttarum ſanguinis emiſſio: nec percuſſio quæ non ſit mortifera ſine ſanguinis effuſione quamuis carnes contundat, aut frãga oſſa, c.27.nu.251. Nouo nu.257.

Non ſufficit fieri ſanguinis effuſionẽ ob iuſtam defenſionem, nec effuſio facta per furioſum iudicio carentẽ. Sufficit tñ vulnus infligi intra Eccleſiam quãuis ſanguinis effuſio nõ fiat intra: & quãuis ſanguis recipiatur in aliquo vaſe. Nec etiam ſufficit quòd ſanguis effundatur in Eccleſia, ſi vulnus fuit extra eam inflictum. Sufficit ſuffocat

aut

aut aliàs infra Eccleſiam hominem occidere ſine ſanguinis effuſione. Item ſufficit effuſio ſanguinis ob fidem catholicam vulnerati. Ibidem.

Non ſufficit percuſſio aliquo telo miſſo ab exiſtente in Eccleſia contra exiſtentem extra eam. Sufficit tñ mors vel effuſio facta in Eccleſia, per tormétum aut telum foris miſſum.

II. Caſus eſt per voluntariã effuſionem humani ſeminis, ſiue viri ſiue feminæ, ſiue iuxta curſũ naturalẽ, ſiue contra, imò per coniugalem copulam. Non ſufficit tñ miſſio facta in ſomnis. III. Caſus eſt quando in Eccleſia ſepelitur excommunicatus. IIII. Quando ſepelitur infidelis. V. Quando Eccleſia conſecratur aut benedicitur per Epm publicè excommunicatum. VI. Quando Eccleſia taliter renouatur, qñ omnes parietes, vel maior pars diruũtur. c.27.nu.253. Nouo, nu 257.258.

Per Eccleſiam aũt quoad effectum, vt maneat polluta, intelligitur etiã ea, quæ non eſt conſecrata. n.251. NO.256.

Eccleſia exiſtente polluta cæmiterium ei contiguum etiam eſt pollutũ, non tamen è contrario, nu.253. Nouo, num. 258.

Nulla occulta Eccleſiæ pollutio impedit celebrationem in ea, dum manet occulta, impediet tamen, vbi primùm publicari, aut diuulgari inceperit, maximè effuſio ſanguinis, aut ſeminis.

bet alio priuilegio ſuæ religionis. nu. 133. ignorantia non facit validam electionem eius qui aliàs eſt incapax. nu. 27. dicto 8. de Papa electo. vide tit. Papa, cap. 27.

ELEEMOSYNA & Miſericordia.

Miſericordia eſt; *virtus inclinans ad miſerendum, patienti aliquod malum ad ſubueniendum ei*. c. 24. nu 2. Cuius actus vocantur etiã opera & actus charitatis, quia ex amore proximi procedunt, & immediatè ex miſericordia, nu. 3.

Vocantur etiam eleemoſynæ: ſuntq; aliæ corporales, vt viſitare infirmum, paſcere eſurientem, potare ſitientem, redimere captiuum, tegere nudũ, colligere hoſpitem, aut peregrinum. ſepelire mortuum: aliæ verò ſunt ſpirituales, vt docere ignorãtẽ, cõſulere cõſilio indigẽti, cõſolari triſtẽ remittere offenſam, onerosũ ſufferre, peccantẽ corrigere, orare pro viuis, & mortuis. nu. 4. Actus ergo miſericordiæ ſpirituales meliores sũt quã corporales; idem de eleemoſynis ſpiritualibus. nu. 5.

Omnia tamen opera miſericordiæ corporalia & ſpiritualia ſunt ſub conſilio, duobus caſibus exceptis I. Quando quis habet ſuperflua naturæ, & occurrit proximus extremè indigens II.

Quando quis habet ſuperfluum naturę,& ſtatus,& occurrit proximus egẽs neceſſarijs ad ſtatum. Et in his duobus caſibus ſufficit dare mutuãdo, vel commodando. Superfluum autẽ naturæ eſt, quod supereſt demptis neceſſarijs ad vitam ſuam,& ſuorum: Superfluum ſtatus eſt quod ſupereſt deductis neceſſarijs ad vitam, & decentem ſtatũ, habita rõne caſuũ, non omnium, qui contingere poſſunt, ſed eorum qui probabiliter timeri vel expectari poſſunt, c.14.nu.5.& §. V. Nou.nu.5.& 6.

Neceſſarium autem ad decentiam ſtatus non conſiſtit in indiuiſibili. Et ſæcularis congerens pecunias ad aſcendendum in altiorem ſtatum ad quem eſt idoneus. non dicitur habere ſuperflua ſtatus. ibid. §.6. Nouo, nu.6.

Nemo tenetur ad eleemoſynam de neceſſarijs ad ſuum decentem ſtatum niſi extremè indigenti, n.7. Neque diues ſæcularis poteſt cogi ad erogandã eleemoſynam, cap.23.nu.73.

Imò neque tenetur diues quærere pauperes, ſed ſufficit vt occurrentibus det eleemoſynam. Præl 7.nu.13.in Antiq. nam de Nouo demptum eſt ibi: hĩc tũ.c.24.nu.9. Niſi ei ex officio incumbat quęrere pauperes.c.24.n.9.§.Circa.

Eccleſiaſticus autem qui cõgerit pecunias cauſa ad altiorem gradum aſcẽdendum, aut in tot fines in quot ſæcularis poteſt, ſuperflua ſtatus habere dĩ

Non enim poteſt inſtar ſæculariũ coacervare pecunias, nu. 6. §.6.

Peccat mortaliter Beneficiarius, qui ex redditibus Eccleſiaſticis non erogat ſuperflua, pijs operibus, vel pauperibus, quia facit contra iuſtitiam. cap. 23. num. 74.

Qui nõ dat eleemoſynã extremè indigenti, nõ tenetur reſtituere illam, nec damnum inde ſequutum. c. 22. nu. 7.

Peccat verò mortaliter qui aliquid ex operibus miſericordiæ corporalibus non præſtat extremè indigenti, & occurrenti. Item non redimens captiuũ, ſaltem mutuando, quem credit aliàs iniuſtè occiſum iri. Non tamen tenetur ſub mortali, ſi ei ex officio non incumbit in carceribus, & hoſpitalibus, aut alijs locis quærere extremè indigentes, ad ſubueniendum, neque mortuos inſepultos ad ſepeliendum. Item peccat mort. qui licet nõ extrema neceſſitate, ſaltẽ magna oppreſſio nõ præbet ei opem, quã cõmodè poteſt, credens neminem alium ei laturum, n. 9.

Peccat etiã mort. qui non facit eleemoſynam ſpiritualem, aut aliud quippiam ex operibus miſericordiæ ſpiritualibus, extremè indigenti quoad ſalutem animæ etiamſi non poſſit abſque iactura vitæ cap. 24. n. 9. Patitur autem hanc extremam neceſſitatem peccator fidelis proximus morti, qui credit ſe quauis attritione ſaluum fo.rte, & ideo

ſiſtit in attritione. Talis enim indiget extremè doctrina vera de contritione. Ibidẽ. paruuli etiam Chriſtianorũ qui morti proximi exiſtũt apud infideles, vel apud fideles, neſcientes baptizare, sũt in extrema neceſſitate ſpũali. Ibid.

Qui non eſt parochus, nec prælatus, non tenetur cum probabili periculo vitę viſitare morbo contagioſo infectos, & in extrema neceſſitate corporali cõſtitutos: ſecus ſi tali morbo infectus ſit in extrema neceſſitate ſpirituali, n. 10.

Nullo ſtatuto voto, vel præcepto humano excuſatur homo à ſubuenien do extremè indigenti. num. 11.

Extrema etiam neceſſitas eſt Reipublicæ; qñ contra eam parantur proditiones & coniurationes, & in hoc caſu tenetur etiam clericus & religioſus ſuccurrere ei ſcilicet detegendo proditiones, & coniurationes, & etiam ipſos coniurationes: Et non fiet irregularis, quamuis illi morte plectantur: dũmodo id faciat cum proteſtatione, ſe id facere, vt periculo imminenti obuietur ſine ſanguinis pœna. ibid. nu. 11.

Proximi autem extrema neceſſitas dicitur, non ſolum quando quis iam agit animam, ſed etiam quando ſunt indicia probabilia animam acturum, niſi ei ſubueniatur. Atque ratione extremæ neceſſitatis, nõ tenemur ſubuenire exiſtenti in periculo amittẽdi honorẽ. nu. 5. Bene tñ alia ratione. nu. 17.

Quam-

Quamuis autem nemo regulariter teneatur ſub mortali præſtare opera miſericordiæ corporalia, niſi extremè indigenti, tenetur tamen bouem proximi errantem reducere, quamuis proximus non extremè indigeat illo. & ratio eſt: quia illic agitur de dando egēti hic de impediendo damno num. 22.

Quas eleemoſynas poſſit vxor facere, quasve Religioſus. vide tit. Vxor, & Religioſus IIII.

EMPHYTEVSIS.

HAbens rem propriam Eccleſiæ in emphyteuſim temporariam, vel perpetuam, & per duos annos penſionem non ſoluens, ipſo facto eam perdit, niſi mora purgetur celeritate ſolutionis. Si verò prædiū eſt priuatæ perſonę, non perditur: niſi omittat ſoluere per tres annos: non tamen poteſt purgare moram. Quòd ſi retineat penſionem propter compenſationem, non perdit.

Quando dominus directus prædij accipit in pignus prædium emphyteuticum, nō tenetur computare fructus in ſortem. nu. 218.

Donans emphyteuſim non tenetur ſoluere laudemium in foro exteriori, imò nec in interiori c. 23. nu. 5.

Amiſſio verò emphyteuſis ipſo iure incurſa poteſt eſſe in pendenti. nu. 104.

EMPTIO, ET VENDITIO I.
Quoad pretium.

PRetium iuſtum *rerum, eſt pretium pecuniarium, quo communiter æſtimatur res valere, attenta eius bonitate extrinſeca, & vtilitate vẽdentis, loco tempore, penuria, vel copia illius, & emptorum, ac venditorum.* Vnde iuſtum pretium ſumendum eſt, ex præſenti tantum æſtimatione præſenti pecunia. Atque pretium quidem taxari poteſt etiam à domino opidi deficiente communi æſtimatione, & gubernatore. c. 23. num. 78. vtilitas ex parte vendentis poteſt augere pretium non tamen ex parte ementis, ibidem.

Pretium iuſtum triplex eſt, rigoroſum, medium, & infimum, nu. 79.

Modus etiam vendẽdi ſolet augere, vel minuere pretium, nu. 78 87.

Emptores non peccant expectantes tempus, vel locum, in quo res vilius vendantur, nu. 79.

Proloquiũ illud, *Tantum valet res quãtũ vẽdi põt,* intelligitur de pretio quo vendi põt in illo loco, tempore, & modo vendendi præſenti pecunia. n. 80

Emptio lanarum minoris ob anticipatam ſolutionẽ eſt illicita. n. 81. Idem de venditione merciũ in magna quantitate delatarũ per mare. Res enim nõ poteſt carius vendi credita pecunia

nec

nec vilius anticipata ſolutione, nu.82.

Qui verò credita pecunia vendit carius quàm præſenti, animo tamen non recipiendi exceſſum, ſi recuperet debitum abſque expenſis, videtur peccare, niſi occurratur huic periculo, tradendo ſcripturam ſubſcriptam emptori. nu.84. vide etiam ſupra contractus. vbi hoc magis explicauit.

Quando contingit deceptio vltra dimidiũ iuſti pretij, debet reſcindi contractus, vel pretiũ ſuppleri, vel minui. u. 84. Et ad reſciſſionẽ hanc, requiritur probare rẽ valere plus dimidio in illo loco, tpe, & modo vendeudi, quo vẽdita fuit. Quæ reſciſſio non ſolũ habet locũ in emptione, ſed etiam in alijs contractibus bonæ fidei. nu.85. ſed aduerte hoc implicite cõtineri. ibi. nõ explicitè.

Qui decipit vltra dimidiũ iuſti precij, difficilè conuinci poteſt apud iudices Eccleſiaſticos. Ibidem.

Pactum de retrouendendo licitũ eſt, & diminuit pretium, ſeu de pretio. nu. 86. c. 17. n. 247. Nou. 248. Vnde ratione prædictæ deceptionis conſiderandum eſt huiuſmodi pactũ, in reſciſſione contractus. cap. 23. nu. 86. diminuit autem frequenter tale pactum quartam partem pretij vel ampliorem. ibid.

Qui emit cum pacto retrouẽdendi, non tenetur reſtituere fructus interim perceptos, niſi à tempore moræ, quam cõmittit ſimul ac non accipit pretium

Digitized by Google

congruo loco, & tempore oblatum, &
iuſtè poteſt ſtatim locare venditori ho
neſta penſione.cap.17.nu.247.No.248

Ad hoc, ꝙ pactũ de retrouendendo
ſit licitum, requiritur Primò, ꝙ ſimu
latio abſit. Secundò, ne fiat pactũ, quo
redẽptio fiat maiori pretio quã facta
eſt: non tñ requiritur ne fiat pactum, ꝙ
vltra certũ tempus res non poſſit emi.
Hoc autem non habet locum in cenſi-
bus.c.17. nu 248.& in Nou 249.

Pretium merciũ creſcit propter mul
titudinẽ volentiũ eas emere iuſtè, nõ
aũt propter multitudinem violentiũ
iniuſtè nu.283.lit.K in No.num.295.

Qui vendit triticũ maiori pretio no
tabiliter quàm ſit taxatum à Republi-
ca, peccat mort. & tenetur reſtituere,
nec à peccato excuſat pœna ſtatuta in
edicto taxante pretium nec donatio a
venditore facta in emptione, quia præ
ſumitur coacta: ſecus ſi fiat poſt em-
ptionem.c.23.nu.88.

Taxatio a Republica facta circa triti
cum, obligat etiam clericos. Idem quã
do limitatur pretium rei collectæ in il
la ciuitate, & non aliundẽ aſportata:
nam hæc limitatio obligat etiam cleri
cos. Rarò tamen ponenda eſt huiuſ-
modi taxà & limitatio.num.88.

Qui vendit rem pretiò taxato com-
pellendo emere aliquid aliud quadru
plo maiore quàm valet, peccat. Ibidẽ.

Qui ſciens emit vili rem pretioſam

ab

ab ignorante, peccat mortaliter. Idem qui vendit vile pro pretioſo, & tenetur reſtituere, nu.8. Idem de vendente rē, quam ſcit vitioſam non declarando vitium occultum. Nec ſufficit dicere ſe nolle teneri de aliquo defectu, & quòd vendit cum omnibus ſuis defectibus. cap.23.n.88. Non tamen peccat ſi ignorat defectum, ſed poſtquam ſciuerit, tenetur reſarcire damnum. Nec tenetur declarare vitium manifeſtum, nec ēt occultum emptori non notabiliter dānoſum, nec tale, propter quod deſineret emere, licet ægrius eſſet empturus. Et poſt venditionem tenetur admonere huiuſmodi vitij. Idem de vendente rem, quam ſciebat ſtatim corrumpendam ementi ad diu ſeruandum. nu.89.

Qui tempore Meſſis immoderatè triticum emit, vt caritatē inducat, peccat mortaliter: ſecus ſi alio fine. Qui verò pretio rigoroſo vendit merces egenti, volentique eas ſtatim reuendere, non peccat. Non tñ decebit illum illas reemere, niſi ſecretiſſimè id faciat: licebit nihilominus in rigore, vel emere iuſto pretio mediocri, vel pro minori rigoroſo, ſi maius non inueniretur, nu.91.

Qui iuſſu alterius emens aliquid dicit pluris emiſſe, vt illud plus ſibi retineat peccat, niſi pro impenſis neceſſarijs acceperit, aut vēditor donauit ipſi & non ei pro quo emit. c.17. nu.96. qui recipiens alienam rem ad vendendum,

pretioſiorem reddit, cum ad id non te-
neretur, poteſt exceſſum ſibi retinere
num.99.

Vendens triticum paratum ad ſemi-
nandũ, & non habens aliud ſimile, po-
teſt carius vendere. Habens vero aliqu-
quod communiter nec ſibi, nec alijs va-
let pluſquam decem, non poteſt alteri
pluris vendere, quãuis illi multò plu-
valeat. nu.211. Nam vtilitas ex parte
vendentis poteſt augere pretium, non
tamen ex parte ementes c.23. nu.78.

Aliquando tenetur mercator vende-
re minoris, quàm emit. cap.17. nu.228.
& num.243. §.97.

EMPTIO II.
Quo ad res vendendas.

EMens bona fide a non domino, re-
netur poſtquam reſciuerit, redde-
re vero domino, etiam non recuperato
pretio. ca.17. nu.8. Si tamen compareat
venditor, poterit illi reddere, & pretiũ
recuperare. Nec videtur cooperari pec-
cato venditoris in retinendo alieno.
num.9. & 84.

Peccat mort. qui vẽdit aliquid amiſ-
ſum ipſo iure propter hæreſim, vel cri-
men læſæ maieſtatis emptori ignoran-
ti, & non admonito. Niſi crimen eſſet
ita occultum, vt probabiliter crederet
vendens, numquam detegendus, c.23.
num.29.

Emi

Emi poſſunt merces futuræ etiã nõdum natæ, imo & ſpes earum, nu. 163.

Qui commodat baliſtam ei, qui cũ alio rixatus eſt, & petit eam irato animo, dat ei occaſionem peccandi. Idem de vendente eam, vel lanceam, vel enſem. c. 16. nu. 31. E. in Nou. nu. 38. Vnde, qui vendit arma ei, quem ſcit emere ad nocendum iniuſtè; vel ad bellum, quod ſcit iniuſtũ, vel dubitat, & non eſt ſubditus Principis indicentis bellum, peccat mort. ſecus, ſi eſt ſubditus: nam ille poteſt deponere dubium, cap. 23. num. 90.

Qui ob iuſtum lucrum vẽdit chartas luſorias, taxillos, fucos, & alia huiuſmodi, ſine conſenſu in peccatũ inducendi, non peccat. Colligitur ex reſolutione, c. 19. n 16. in Nou. cap. 20. num. 16. vide etiam cap. 23. num. 90. vendeus tenetur de euictione, c. 17. num. 8.

EMPTIO III.
Quoad locum, tempus, & perſonas.

MOrtaliter peccat qui emit, vel vẽdit frangendo feſtum, cap. 23. nume. 92.

Gubernator poteſt aliquos deſignare, vt ſoli vendant certi generis merces obligando eos ad id. Ibidem.

Peccat mortaliter qui ad terras infidelium res vetitas, præſertim arma, &c. exportat; & eſt excommunicatus

per

per Bullam Cenæ.num.93.

Epicea, ſeu Epiceia quid ſit, vide tit. Scrupulus.

EPISCOPVS.

PRomotus in Epiſcopũ, tenetur intra tres menſes conſecrari, aliàs perdet fructus ipſo iure: & intra alios tres perdet Epiſcopatum cap.25. num.118.

Epiſcopus poteſt celebrare ante lucem. n.85 Tenetur iure diuino prædicare & reſidere perſonaliter in ſua diœceſi.num.121.

A quacumque excommunicatione reſeruata Papæ poteſt abſoluere Epiſcopus, quando iuſto impedimento non patet recurſus ad Papam, vel ad eius Legatum vel alium habentem priuilegium ad abſoluendum. Quòd ſi pateat aditus ad Legatũ, vel ad habentẽ priuilegiũ non poterit tunc abſoluere Epiſcopus quamuis ille excommunicatus non poſſit adire Papam. cap. 27. nu.90.

Quantum autem temporis debeat durare impedimentum vt dicatur iuſtum: reſpondeo, Primò, non habẽdam rationem temporis requiſiti ad acceſſum ad Pontificem: ſed temporis requiſiti ad diſceſſum à loco, in quo abſoluẽdus reſidet. Reſpondeo ſecundò, ſufficere tantum temporis quantum neceſſarium eſt à diſceſſu vſque ad acceſſum ad Põtificem. itaq; ſi à diſceſſu ad acceſ-

ſum

ſum requiritur ſpatium trium menſiũ, & habet impedimentum quo per tres menſes non poſſit incipere iter ad Pontificem, dicetur iuſtum impedimẽtum. n.90.in principio. Quòd ſi impedimentum fuerit falſum, abſolutio erit nulla. Et ſi abſolutus ceſſante impedimento non arripit iter ad Pontificem reincidit.num.90.

Iuſtum autem impedimentũ eſt habere curam animarum, & timere eas paſſuras magnum detrimentum propter eius abſentiam, niſi poſſet ſubſtitui Vicarius idoneus. Iuſtum etiam eſt non poſſe adire Pontificem, niſi relinquendo vxorem, & filios in neceſſitate extrema, vel valde magna. Et licet quis pro abſolutione mittere poſſit, ſufficit tamen non poſſe adire Papam, vt dicatur habere iuſtum impedimentum, & poſſit abſolui ab Epiſcopo. Ibidem. De alijs perſonis huiuſmodi impeditis, quę ſint, & quomodo eas poſſit abſoluere Epiſcopus vide Abſolutio.I I I.

Sed huiuſmodi impediti non poſſunt abſolui à ſimplici Sacerdote, quamuis Epiſcopus vel Nuncius renuant abſoluere.num.90.

Epiſcopus non dat iuriſdictionem cõfeſſario ſuo, ſicut dat Papa, additum in Nou.cap 27.num.360.§.5.

Epiſcopus nõ recipit iuriſdictionem aliam iure diuino quàm illam, quæ datur ei à Papa mediatè, vel immediatè,

Adai-

Additum ibidem, num. 263. in fine.

Reliqua ad Epiſcopum pertinentia vide in tit. Diſpenſatio, Excommunicatio. Ordo, Reſidentia.

Vtrum verò poſſit abſoluere ab hæreſi, vide tit. Hæreticus.

Eunuchus. vide Irregularitas.

EVCHARISTIA I.
in ſe.

EVchariſtia eſt *Sacramentum continens ſub ſpecie panis, & vini, vel alterius eorum, verum corpus, & ſanguinem Chriſti*, c. 22. nu. 10.

Concil. Trid. ſeſſ. 13. ſub anathemate definiuit circa Euchariſtiam hæc ſequentia.

I. Verum corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti contineri realiter in hoc Sacramento. II. Nihil ſubſtantiæ panis, vel vini remanere poſt conſecrationem. III. Sub qualibet ſpecie, & ſub qualibet: parte ſeparata contineri totum corpus, & ſanguinem Chriſti. IV. Eſſe idem corpus, & ſanguinem Chriſti in hoc Sacramento non ſolum dum ſumitur, ſed etiam ante, & in hoſtijs conſecratis quæ reſeruantur poſt communionem. V. Remiſsionem *peccatorum non eſſe fructum eius. VI. Eſſe adorandum latria: VII. Eſſe celebrandum peculiare feſtum illius deferendumque in proceſſionibus:*

&

& proponendum populo, vt eam adoret VIII. Sumi totum Chriſtum realiter in Communione. IX. Adultos teneri communicare ſaltem ſemel in anno. X. Qui celebrat poſſe ſeipſum communicare. XI. Non ſufficere ſolam fidem ad bene communicandum.

EVCHARISTIA II.
Quo ad obligationem.

DEcens eſt conſuetudo, vt pueri prius vno vel altero anno incipiãt confiteri, quàm communicare. Quod etiam eſt verũ in articulo mortis. Bonum tamen conſilium eſſet tunc communicare, niſi iudicium eſſet valde puerile, cap. 21. nu. 33. & 57.

Tenetur quis communicare in Paſchate vel octo dies ante, vel poſt. Excuſatur tamen qui id differt ex licentia Confeſſarij. Excuſatur etiam excõmunicatus, interdictus, vel ſuſpenſus, dummodo procuret abſolutionem. Qui vero degit in aliqua regione, vbi eſt conſuetudo legitima, & præſcripta, vt communicando in quolibet die Quadrageſimæ ſatisfaciat huic præcepto, ſufficit vt cõformet ſe tali conſuetudini, n. 43.

Qui non communicauit in Paſchate, tenetur poſtea eodem anno quam citius poſſit communicare. Idem dicendum de Confeſſione ſemel in anno facienda. Ibidem.

Peccat mort. pater, tutor, vel herus qui notabiliter negligit procurare, v filij pupilli, vel famuli, domi ſuæ viuen nes non communicent, quando tenen tur. Et prædicti qui aliena cura guber nantur, & eorum monitionem expe ctant non peccant, donec moneantur quamuis curam eoru gerétes peccē monendo tardius quàm par eſt. nu. 57

Peccat mort. monachus ſancti Bene dicti qui nō communicat ſemel in men ſe. Idem de Moniali cuiuſcumque or dinis. Ibidem. §. 13. in Nouo, n. 59.

Poteſt ob aliquam cauſam Euchari ſtia denegari damnatis ad mortē. Ali quando enim expedit, vt non differatu executio ſententiæ, cap. 25. nu. 23. vt di cetur tit. Iudex.

EVCHARISTIA III.

Quoad vſum & ritum.

CONſilium eſt non cōmunicare ſta tim poſt confeſſionem longi tem poris cap. 21. num. 41.

Peccat mortaliter qui communicat credens, vel credere debens, ſe eſſe in peccato mortali. cap. 21. n. 46.

Debet autē id credere, qui id igno rat ex ignorātia affectata, imò & craſ ſa: ſecus de illo, qui adhibita diligentia nullius culpæ mortalis cōſcius eſt, ſiue ignorantia ſit iuris, ſiue facti. Sed vt quis rectè communicet, non requiritur

quod

quòd ſciat ſe eſſe in gratia Dei, ſatis eſt
id probabiliter credere. n. 47.
Peccat mort. qui habens copiam cõ-
feſſoris communicat ante confeſſio-
nem mortalium, quamuis ſit cõtritus.
n. 49. Imò qui etiam diſputando defen-
deret huiuſmodi contrito licere ſine
confeſſione communicare, peccaret
mort. & eſſet excommunicatus, nu. 10.
Secus tamen de illo qui non habet, co-
piam confeſſoris, quam non habet, qui
non poteſt ſine ſcandalo confiteri, aut
relinquere communionem; ſicut Sacer
dos, qui inchoata miſſa recordatur ali-
cuius peccati non confeſſi; aut qui iam
venit cum alijs, & paratus eſt ad com-
munionem, & recordatur alicuius pec-
cati mortalis, nec poteſt decenter ante
communionem confiteri, nec abſtine-
re à cõmunione ſine nota, poterit tunc
celebrare, vel cõmunicare. Sed tenetur
poſtea quàm citiſſimè potuerit confite-
ri. c. 2. n. 8. in Nouo, nu. 10. & c. 21. n. 49.
Peccat mort. qui cum ſit excommu-
nicatus, interdictus, vel ſuſpenſus à cõ-
munione, communicat: niſi quando
huiuſmodi cenſuræ eſſent nullæ, vel
iniuſtæ, & ſecretò communicat, vel in
terris vbi id ignoratur, c. 21. n. 48.
Qui intra vnum diem naturalẽ poſt
habitam copulam carnalem, vel pollu-
tionem illicitam, ſi præmiſſa confeſſio-
ne humiliter accedat ad Euchariſtiam,
non peccat; & multo magis procedit in
eo

eo qui abſque culpa paſſus eſt pollutionem, c.21. num.51.

Peccat mort. qui communicat poſt ſumptionem cibi, vel potus, n.58 Non tamen impedit deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus inſertas; aut lauando os, aliquam guttam aquæ, vel particulam alterius rei, vel etiam guſtãdo ius, ſeu vinum, tanquam ſaliuã: nec impedit ſumere cibum, parũ ante mediam noctem, quamuis poſtea, nec dormiat, nec digerat, nu.53. De celebrante, vide Miſſa 3.

Infirmus ſequentem diem commodè expectare non valens, poteſt etiã nõ ieiunus communicare. Sacerdos autem non ieiunus, non poteſt celebrare, vt cõmunicet infirmũ non potẽtem expectare ſequentem diem, nec etiam id poteſt ad vitãdũ ſcãdalũ, quãuis accedat præceptũ Superioris inferioris Papæ, n.53.

Nõ peccat Sacerdos qui nõ celebrãs ſed communicans, ſuſcipit Euchariſtiã ſine ſtola, & ſuperpelliceo. Peccat verò mortal. qui pluries quàm ſemel eodem die communicat. Idem de celebrante niſi in certis caſibus, nu.54. Quos vide in hoc Comp. tit. Miſſa. 111.

Peccat mort. laicus, vel clericus, qui non celebrãdo cõicat ſub vtraque ſpecie. Quocirca Conciliũ Trid ſeſſ.21.c. 1. dãnat ſub anathemate, dicentẽ, *Chriſti fideles teneri præcepto Diuino ad Cõionem ſub vtraque ſpecie, aut Eccle-*

ſiam

iam erraſſe, ſtatuēdo, vt laicus, & cle icus. non conficiens ſub ſpecie tantum anis cōicet. Item c.3.& cap.2. definit. *hæreticum eſſe qui dixerit totum, & ntegrum Chriſtum ſub vna tantum ſpecie non ſumi, aut paruulos vſu rationis carentes ad communionem obligari*, c.21.num. 59.

Euchariſtia poteſt miniſtrari infirmo alienato a iudicio mentis per phreneſim, vel aliàs, qui antea ſigna contritionis oſtendit, quamuis non fuerit confeſſus per multos ann. c.26.nu.27.

Frequenter communicare licitū eſt, & melius quam contrarium, idque de ſe, quamuis per aliquam circumſtantiam poſſet fieri, vt contrarium ſit melius peraccidens. Vt qui ex frequentatione ſentit in ſe maioris deuotionis feruorem erga Deum, & reuerentiam erga hoc Sacramentum, debet illam frequētationem vlterius proſequi; ſin minus debet aliquamdiu abſtinere, nu 59.

EVCHARISTIA IIII.
Quo ad Miniſtrum.

PEccat mort. parochus, qui ſubdito publicè, & tempore a iure ſtatuto petenti communionem, denegat eam propter peccatum occultum auditum in confeſſione, a quo eum non abſoluit. Si tamen peccatum eſt publicū, & notorium, & ille verè pœnitet, poterit ſecretò illum communicare; non tamē

pu-

EVCHARISTIA V.

QVoad effectum. Hoc Sacramentum aliquando remittit mortale. cap. 11. num. 47.

EVICTIO.

VEndens rem alienam bona fide. tenetur emptori de euictione. cap 17. nu. 8. in Nouo, num. 9.

EXAMEN.

EXamen prærequiritur ad cōfeſſionem, & ſi deſit, confeſſio eſt nulla. c. 9. nu. 13 cap 16. nu. 14.

Debet autem eſſe huius examinis diligentia tanta, quanta viro prudenti, & æſtimatori humano videbitur neceſſaria hominibus eiuſdem qualitatis, & conditionis, cuius eſt pœnitens, attenta ſaltem ipſius voluntate, qua cupit interrogari, & de interrogatis reſpondere. c. 9. nu. 13. Nouo, num. 16.

Confeſſor autem attendens examē non præceſſiſſe, debet pœnitentem remittere, vt poſtea redeat, niſi vigeret [illegible]ticulus mortis, vel periculum, vt b[illegible] & alia cauſa. Ibidem. Quando vero [illegible]uerterit confeſſiones eſſe itera[illegible] moneat pœnitentem, vt p[illegible] poſt examinatam conſcienti[illegible] ſi per tempus licet. c. 10. n[illegible]

EXCOMMVNICATIO
Primò in ſe.

EXcommunicatio *eſt cenſura Ec-cleſiaſtica, quæ priuat, vel commu-nione Sacramentorum tantum, vel Sa-cramentorum, & hominum*, cap. 27 num. 1.

Excommunicatio, Suſpenſio, & In-terdictum, in nouem conueniunt, num 164. Quæ vide in hoc Comp. tit. Inter-dictum. Ibidem & differentias.

Excommunicatio eſt duplex, maior & minor. Minor priuat participatione paſſiua omnium Sacramentorum. Ma-ior verò priuat participatione actiua, & paſſiua, tam Sacramentorum quàm ho-minum, num. 1.

Excommunicatio rurſus eſt duplex, generalis, & ſpecialis, num. 2.

Excommunicatio *lata a Iure, eſt la-ta generaliter a Canone, Conſtitutio-ne, vel Statuto*: Lata vero ab homine eſt, *quam iudex generaliter fert in eu qui hoc, vel illud fecerit, vel non fece-rit*. Atque lata ab homine, expirat mor-tuo, vel amoto eius latore, ſecus lata a iure, cap. 27. num. 2.

Excommunicatio autem lata ab ho-mine, in dubio intelligitur de maiori n. 1. Lata verò in mandatis viſitationis non eſt a iure, ſed ab homine, num. 2.

Excommunicatio purè lata non po-

teſt

eſt eſſe pendens ſecundum ius antiquum, quod tamen poteſt tolli per nouum. cap. 23. num. 104.

Excommunicatio quædã eſt iuſta, quædam verò iniuſta. *Iuſta eſt, quam fert is qui poteſt, propter quod, & quo modo debet. Iniuſta eſt, quam fert is qui non poteſt, aut aliter, & ab aliud quàm debet.* c. 27. num. 2. & 3.

Nihilominus tamen iuſta vel iniuſta ſit timenda eſt. num. 3.

Excommunicatio iniuſta ex defectu cauſæ ſolùm operatur in foro exteriori, eſt tamen vera excommunicatio, imò etiam operatur in foro interiori, quantum ad effectum peccandi, qui nõ euitant eum, ſi ſciunt eſſe excõmunicatum, & ignorant iniuſtitiam excommunicationis. Ibidem, vnde non priuat à perceptione Sacramentorum, ſecreto, vel in terris, vbi excommunicatio ignoratur, colligitur euidenter ex. cap. 21. nu. 48. vbi id concedit de ſumptione Euchariſtiæ.

Excommunicatio iniuſta eſt nulla in multis caſibus. I. Quando excõmunicans nõ eſt iudex. II. Qnando fertur contra tenorem priuilegiorum. III. Quando fertur poſt legitimam appellationem. IV. Quando continet intolerabilem errorem. V. Quando excommunicator excommunicat participantes cum excommunicato à ſe, non nominando eos expreſsè, trina monitione

K præ-

præmiſſa cum interuallo aliquorũ d
rum. Nec obſtat conſuetudo in cõtr
rium; ſecus ſi detur contra participa
tes cum excõmunicatis ab alio. Quo
quidem verificatur in participantib
cum excommunicatis per Conſtitut
nem Synodalem, eo quod non ſunt c
feſſi in Quadrageſima ante Paſca, ho
enim non datur contra participant
cum excommmunicatis ab ipſo denu
ciante. denuncians etenim non excom
minicat, ſed declarat. c 27. num. 4.

Excommunicatio lata ſine Canon
ca monitione, vel ſolo verbo valida eſt
num. 8. & 11.

Peccat verò mortal. qui niſi iuſta d
cauſa, excõmunicat ſine canonica mo
nitione, vel ſolo verbo, vel ſine ſcript
ra publica. vel priuata. & manet ſuſp
ſus per menſem; ab ingreſſu Eccleſia
& diuinis officijs. Quę pœna non com
prehendit Epiſcopos, bene tamen præ
latos religioſorum, niſi conſtitutione
per ſummum Pontificem approbata
aliud ſtatuant num 8.

Excõmunicatio lata à Canone, ve
Statuto, hac forma; *Sub pœna excom-
mun.cationis latæ ſententiæ*, non re-
quirit præcedenté monitionẽ. Excom-
municatio auté pro peccato merè prę
terito non debet ferri niſi præcedente
Canonica monitione. Quod ſi feratur
abſq; prę uia cognitione cauſę, vel abſq;
conceſſione termini ad allegandũ cau-

ſas,

as, eſt nulla. nu.10. & in Nou. nu.1.

Non ſunt præſcripta certa verba pro forma excommunicationis. Quare nil refert, an iudex dicat *excommunico te, aut ſeparo te à communione*. Quòd ſi iudex dicat, cognoſco te, aut habeo te pro excommunicato, non ſufficit, niſi quando huiuſmodi verba ponuntur in excommunicatione Canonis vel Decreti; aut in excommunicatione conditionali. c.27. nu.12.

Hęc verba: *Sit excommunicatus*; ſignificant ſententiam latam ibid. in Antiq. Sed in Nouo mutauit ſententiam, dicens ſignificare non latam, ſed ferendam, niſi quando alia iura declarant eſſe latam. ibidem.

Excommunicatio lata ſub hac forma: *Excommunicetur, vel ſub pœna excommunicationis*, non eſt lata, ſed ferenda, nu. 12. & 249.

Lata metu iuſto, valet, etiam in foro conſcientiæ, ſi adſit iuſta cauſa ad excommunicandum. Lata autem ex cauſa falſa, non valet. Data etiam per iudicem contra citatum, non comparentem ex iuſto impedimento, non valet. num.38.

Non debet extendi de vno caſu in alium, num.51.

poteſt ſuſpendi ſicut Interdictum, & Suſpenſio. num. 163. Appellatio autem non ſuſpendit excommunicationem præcedentem. num. 159.

Digitized by Google

præmiſſa cum interuallo aliquorū die rum. Nec obſtat conſuetudo in cōtrarium; ſecus ſi detur contra participantes cum excōmunicatis ab alio. Quod quidem verificatur in participantibus cum excommunicatis per Conſtitutionem Synodalem, eo quod non ſunt cōfeſſi in Quadrageſima ante Paſca. hoc enim non datur contra participantes cum excommmunicatis ab ipſo denunciante. denuncians etenim non excommunicat, ſed declarat. c 27. num. 4.

Excommunicatio lata ſine Canonica monitione, vel ſolo verbo valida eſt, num. 8. & 11.

Peccat verò mortal. qui niſi iuſta de cauſa, excōmunicat ſine canonica monitione, vel ſolo verbo, vel ſine ſcriptura publica. vel priuata. & manet ſuſpēſus per menſem; ab ingreſſu Eccleſiæ & diuinis officijs. Quę pœna non comprehendit Epiſcopos, bene tamen prælatos religioſorum, niſi conſtitutiones per ſummum Pontificem approbatæ aliud ſtatuant num. 8.

Excōmunicatio lata à Canone, vel Statuto, hac forma; *Sub pœna excommun. canonis latæ ſententiæ*, non requirit præcedentē monitionē. Excommunicatio autē pro peccato merè preterito non debet ferri niſi præcedente Canonica monitione. Quod ſi feratur abſq; pręuia cognitione cauſę, vel abſq; conceſſione termini ad allegandū cauſas,

as, eſt nulla. nu. 10. & in Nou. nu. 1[illegible].

Non ſunt præſcripta certa verba pro forma excommunicationis. Quare nil refert, an iudex dicat *excommunico te, aut ſeparo te à communione*. Quòd ſi iudex dicat, cognoſco te, aut habeo te pro excommunicato, non ſufficit, niſi quandò huiuſmodi verba ponuntur in excommunicatione Canonis vel Decreti; aut in excommunicatione conditionali. c. 27. nu. 12.

Hæc verba: *Sit excommunicatus*; ſignificant ſententiam latam ibid. in Antiq. Sed in Nouo mutauit ſententiam, dicens ſignificare non latam, ſed ferendam, niſi quando alia iura declarant eſſe latam. ibidem.

Excommunicatio lata ſub hac formâ; *Excommunicetur, vel ſub pœna excommunicationis*, non eſt lata, ſed ferenda, nu. 12. & 249.

Lata metu iuſto, valet, etiam in foro conſcientiæ, ſi adſit iuſta cauſa ad excommunicandum. Lata autem ex cauſa falſa, non valet. Data etiam per iudicem contra citatum, non comparentem ex iuſto impedimento, non valet. num. 38.

Non debet extendi de vno caſu in alium, num. 51.

poteſt ſuſpendi ſicut Interdictum, & Suſpenſio. num. 163. Appellatio autem non ſuſpendit excommunicationem præcedentem. num. 159.

Excommunicatio conditionalis in pleta conditione non retrotrahitur. E ab excommunicatione lata ſub condi tione licitè poteſt] quis appellare ant impletam couditionem, etiã poſt de cendium, & ita impleta conditione c municare poterit, n.272. Nouo n.273 Deniq; excommunicatio eſt pœna ex traordinaria & exorbitans.ibid.

EXCOMMVNICATIO II

Quoad obligationem & comprehenſionem.

EXcõmunicatio lata propter ſoli furtum, quę non cõprehendit ali damna, non ligaret eum, qui acum fu raretur à ſartore, quamuis ſciret ſart rem paſſurum detrimentum vnius re galis. c.17.nu.3.§.3. & Nouo nu.4.

Excommunicatio generalis contr eos qui furantur, cõprehendit omne furantes mortaliter, niſi excipiantu propter intẽtionem excõmmunicãtis vel alia via. ibid. §.3. Vnde excommun catio non ligat, ſi ferens, non habet in tentionem ligandi, vel qui petit nõ ha bet voluntatem, vt liget c.27. nu.11.

Excommunicatio lata contra ſcien tes, & non reuelantes res ſubtractas al cui neſcienti ſubtractorem, non liga recuperantem ſuum debitum, neq; cer tò ſcientes eum qui accepit, accepiſſe quod ſuum erat; ſecus ſi dubitarent, li

cet

t recuperans id teſtaretur, niſi is eſ-
t tantæ auctoritatis, vt alter meritò
oſſet dubium deponere, cap. 17. num.
14. Quod quidem locum habet, licet
communicatio eſſet ſpecialis de illa
: in particulari. num. 115.

Excommunicatio lata ab Epiſcopo
ontra non manifeſtantes tale furtum,
on ligat ſcientem, niſi præmittat cor-
ectionem fraternam, vel ſi furtũ non
oſſet probari. At vero ſi latro admo-
itus nollet ſatisfacere, & admonitor
robare poteſt, tenetur manifeſtare.
liàs incurret excommunicationem, &
enebitur reſtituere damnificato. num.
54. Tamen huiuſmodi excommunica
o non comprehendit vxorem, filiũ;
ec cognatum alicuius delinquentis,
bſcondentes aliqua bona, ne à iudici-
us ſequeſtrentur, neque id ſcientes, ſi
lia bona pertinerent ad compenſan-
um debitum dotis, vel aliud: Aliàs ve
o ſecus. cap. 17. num. 135.

Ignorantia inuincibilis excuſat ab
xcommunicatione, quamuis actus ſit
rohibitus lege Naturali, vel Diuina.
: quamuis excommunicatio ſit lata à
apa. c. 23. nu. 47. c. 27. nu. 16.

Excommunicatio non comprehẽdit
rentem illam: ſecus ſi Epiſcopus ſolũ
ſſet denunciator excõmunicationis
ummi Pontificis, vel alterius Epiſco
i vel eius Vicarij. c. 27. num. 6.

Excõmunicatio maior non compre

hendit niſi peccantem mortaliter. nu. 9
Lata etiam ſub conditione ante imple
tam conditionem non ligat. nu. 11.

Excommunicari non poteſt non ba
ptizatus etiam catechumenus. nu. 1
Nec Vniuerſitas, nec Collegium nu
13. & 165. Nec reſuſcitatus denuo iam
non moriturus: nec Papa: & nemo
ſeipſo, nec ab interiori. Nec locuſt
nec aliud genus. num. 13.

Excommunicatio poteſt incurri pr
pter ſolam omiſſionem. nu. 19. etiar
propter omiſſionem defenſionis cleri
ci ab iniuſta percuſſione. nu. 78. de qu
infra excommunicatus, §. 2

Excommunicatio generalis non c
prehendit non potentem parere, vel r
ſtituere, vel denunciare. num. 14. ne
eum qui habet iuſtam cauſam non de
nunciandi. num. 16.

Excommunicatus ſub conditione,
non ſoluet ante terminum præſcriptū
&. ante incurſam excommunication
prorogetur à parte terminus, non eri
excommunicatus; ſi autem non ſolua
in termino prorogato, incurret, ſi pro
rogatio facta fuit cōſenſu iudicis, aliā
non incurret. num. 15.

Excommunicatio lata ad petition
partis, tolli poteſt de conſenſu eiuſd
antequam incurratur. Sed non poteſ
ſuſpendi, nec differri, nec ita mutari, v
ſemel ſublata iterū incurratur. Nō ſol
uens autem penſionem in termino, n

eſt

eſt excommuuicatus donec penſionarius id declaret. cap.27. num.15.

Lex excommunicans facientem, nõ comprehendit regulariter conſentientem, etiam mandando, conſulendo auxiliando, niſi ex eius tenore colligatur. Excommunicatio verò lata contra dãtem licentiam faciendi aliquod malũ, non extenditur ad vtentẽ illa, niſi exprimatur expreſsè. nu. 51. Imò extendens ſe ad conſulentem non cõprehendit eum, qui conſulit conſilio ita ſimplici quod ſine illo tã certo & iniquo animo commiſſum fuiſſet delictum, quàm cum illo. Idem dicendum eſt de mandato, iuſſu & fauore, ſine quibus perinde omninò peccatum admiſſum fuiſſet. nu. 51. & Quando lex exõmunicans loquitur principaliter de faciẽte, & ſecundario de præcipiente, & conſulente, non cõprehendit conſulentẽ, vel mandantem atequam fiat opus. Vnde mandans percutere clericũ, non incidit, antequã percuſſio ſequatur. At verò qñ principaliter loquitur de omnibus, qui mãdat, incidit etiam antequã fiat opus, vt qui mandat interficere aliquem per Aſſaſſinos. num. 51 in fine.

Epiſcopi incurrunt excommunicationem generaliter latam à iure, quãuis non fiat ſpecialis mentio eorum: ſecus de ſuſpenſione. nu. 161.

Excommunicatio Epiſcopi nõ ligat extra Epiſcopatum, quamuis id ipſe

velit. cap.27.num.272. Comprehendit tamen parochos exiſtentes in aliena diœceſi non reſidentes. num.26.

EXCOMMVNICATIO III.
Quoad excommunicantem, & cauſam.

Excommunicare poteſt omnis qui habet iuriſdictionem Eccleſiaſticã ordinariam, vel delegatam, in foro exteriori, vt Papa, Epiſcopus, Abbas, Præpoſiti, & Priores Eccleſiæ collegiatæ Regularium, & Sæcularium; Itẽ Capitulum Sede vacante: non tñ Parochus. Nec requiritur, vt ſint conſecrati, aut benedicti, ſufficit, vt ſint cõfirmati, aut prouiſi. Et inter hos numerantur delegati Summi Pontificis, & Epiſcoporũ, Vicarij, & delegati, & denique oẽs, qui conſuetudine præſcripta ſibi compararunt iuriſdictionem, qui poſſunt excõmunicare, & non alij. cap.27.nu.5.

Abbates verò, & Priores, qui ſunt rectores Eccleſiarum habentium beneficiarios non viuentes collegialiter, non poſſunt excommunicare iure Cõmuni: Neque Abbates, & rectores, qui tãtum ſunt velut Parochi Eccleſiarũ ſimplicium parochialiũ; nec ipſimet parochi in cõi poſſunt, neque generaliter, neque ſpecialiter excõicare ſuos parochianos. Poſſent tamen habere iuriſdictionem ad hoc ex conſuetudine præ-

ſcripta,

ſcripta, & tunc tantam habebunt, quã-tam eis dederit conſuetudo. num. 5.

Itaque inter Prælatos, qui vocantur Abbates. ſoli ij poſſunt excommunicare iure cõmuni ſuos ſubditos, qui ſunt Prępoſiti Eccleſiarum Collegiatarum Regularium, aut Sæcularium. colligitur hoc ex toto nu. 5.

Epiſcopus extra ſuum Epiſcopatũ non poteſt excõmunicare ſuos ſubditos quãuis eſſet vi expulſus, niſi in loco viciniori Epiſcopatui, vel de cõſenſu Epiſcopi, vbi manet, vel hẽt domicilium, vel in re adeò manifeſta, vt nõ requirat coguitionem cauſæ. nu. 6.

Mulier nõ poteſt excommunicare; neq; laicus ſine priuilegio Apoſtolico, nu. ſexto. Neq; quiſquam ſeipſum. n. 13.

Conſuetudo abſque Sententia, vel Conſtitutione, non excommunicat aliquem, niſi ſit legitimè præſcripta à Papa, vel Prælato. num. 7.

Excommunicatus non denunciatus poteſt excommunicare. Item ſuſpẽſus ab ingreſſu Eccleſiæ tantùm, poteſt excommunicare, & abſoluere, nu. 7. ibid.

Peccat mort. qui cùm non poſſit excommunicare, excommunicat. Idem de excommunicante iniuſtè. Idem de excommunicante ſiue Canonica monitione, vel ſolo verbo, ſine ſcriptura publica, vel priuata niſi iuſta de cauſa. excõmmunicatio tñ ligat, ſed excõicans manet ſuſpenſus per vnum menſem ab

ingreſſu Eccleſię, & à diuinis Quę pęna non comprehendit Epiſcopos, nec Prælatos Religionum, quando Conſtitutiones cõfirmatæ à Summo Pontifice præſcribunt aliam formam. nu.8.

Excommunicatio maior non eſt imponenda niſi pro mortali nu, 9.

Solus Epiſcopus poteſt ferre excommunicationes generales. Nec iſtæ ſunt ferendæ in ciuilibus, niſi in ſubſidium aliorum remediorũ iuris, neque in criminalibus, niſi cùm executio perſonalis vel realis fuerit valde difficilis. n.10.

Ob culpam merè præteritam nõ eſt ferenda, niſi trina Canonica monitione præmiſſa. Trina autẽ Canonica monitio eſt, cum interuallo ſaltem duorũ dierum inter vnam & aliam; aut etiam vnam pro tribus, concedendo ſex dies quãdo non eſt periculum in mora. & quãdo fuerit huiuſmodi periculum, diminuendũ eſt tempus, prout oportuerit, Quòd ſi excommunicatio feratur propter peccata præterita, erit nulla, niſi præuia cognitione cauſæ, vel dato termino ad allegandum cauſas. nu.11.

Excommunicatio cũ participãtibus ſolum poteſt dari à Papa. nu.32. hoc intellige de excõmunicatione, quę datur ſine expreſſa nominatione eorum, de quia excommunic. 1. Caſu V.

Excommunicatio verò minor quãuis poſſit ferri per iudicem, communiter tamen non fertur, niſi per ius. Idq;

in octo caſibus: quorum ſolus vnus eſt in vſu, ſcilicet participatio cum excommunicato excommunicatione maiori. num 25.

Excommunicatio autem minor nõ tranſit in tertiam perſonam, ideo qui participat cum excommunicato excõminicatione minori, non eſt excommunicatus. num 25.

EXCOMMVNICATIO IV.

Quo ad effectum.

COmmunicatio fideliũ eſt triplex omninò interior vt charitas, & gratiæ: Omninò exterior, humana; ſcilicet inter homines: Mixta ſeu media, vt ſacramentorum & ſuffragiorum. c. 27. num. 17.

Collatio Sacramentorum, facta excommunicato, illicita eſt, valida tamen. cap 9. num. 2.

Profeſſio facta ab excommunicato valida eſt; & etiam matrimonium. ibid. & cap. 22. num. 81.

Confeſſio facta excommunicato valida eſt quamuis dans & accipiens ſciẽter ſacrilegium committant, cap. 9. nu. 3: ſi tamen pœnitens non ſolum ſciat ſe eſſe excommunicatum, ſed et ſciat eſſe peccatũ mort. recipere vel procurare abſolutionem à peccatis, antequã abſoluatur ab excommunicatione, cõfeſſio erit nulla. num. 4. Nou. nu. 5.

Collatio beneficij Eccleſiaſtici facta excommunicato non valet.nu.4. Imò nec conualeſcit per abſolutionem, niſi renouetur, & tenet reſtituere fructus perceptos.cap.27. nu.1. Atque hęc annullatio habet etiam locum in eo qui ignorabat ſe eſſe excommunicatum. num.271.§.8. vide plura tit.bonorum.

Sufficeret tamen diſpenſatio Epiſcopi, ſi ad illum ſpectabat collatio. Sed hæc non procedunt in collatione facta à Papa, vel Legato, cum clauſula abſolutionis quoad effectum præſentium conſequendum. num.271.§.8. excommunicatus. per quem ſtat, quin abſoluatur, nihil poteſt percipere de fructu beneficij ne ad ſuſtẽtationem quidem. cap.25.num.124

Excommunicati denunciati actus pertinentes ad poteſtatem, & iuriſdictionem eccleſiaſticam humanam, nõ valent, vt ad beneficia præſentatio, electio, poſtulatio, confirmatio, inſtitutio collatio, prouiſio, & nominatio.c. 27.nu.36 ad 6. Reliqui vero actus qui innituntur iuri naturali gentium, regulariter valent, vt teſtari, contrahere matrimonium.ibid.

Excõmunicatus quamuis ſit negligens in procuranda abſolutione, non peccat non audiendo miſſam die feſto c.21.num.3. Neque peccat omittendo confeſſionẽ annualẽ, ſi aliàs non negligit procurare abſolutionẽ.nu.34. Idem

dicen.

dicendum de Communione.num.45.

Excommunicatus denunciatus, non debet admitti in actorē, aduocatū, vel teſtem.c.25.num.24. Quod quando ſit mortale, vel veniale vide tit.Iudex. Vnde iſte repellitur à iudicio, ita vt non poſſit eſſe actor, nec procurator actoris, nec rei: poteſt tamen eſſe reus ad ſe defendendum, c.27.nu.23. poteſt cōſtitui procurator vt poſt abſolutionem procurare poſſit.ibid.

Excōmunicatio iniuſta ex defectu cauſæ, operatur in foro exteriori, & etiam in interiori, quantum ad effectū peccandi, qui non euitant eū qui ſciūt eſſe excommunicatum, & ignorant iniuſtitiam excommunicationis. Excommunicatio verò nulla, nil operatur in foro exteriori, neque in interiori, niſi per accidens, ratione ſcandali.n. 3. In quibus caſibus ſit excommunicatio nulla, vide tit.Excommunicatio.I.

Excommunicatio maior priuat cōmunione Sacramentorū, & ſuffragiorum generalium. Sed quando excommunicatus eſt verè contritus, & procurat pro viribus abſolutionem, fruitur communione charitatis, & gratię, & ſuffragijs: non tamen communione Sacramentorum actiua, nec paſſiua. Idem excommunicato abſq; iuſta cauſa, & de illo qui non potuit ſoluere ante tempus præfinitum ſub pœna excōmunicationis.num.18.

Ex-

Digitized by Google

Excõmunicatio maior excludit etiã à diuinis officijs, & alijs precibus, cum alijs ſimul faciendis, vel audiendis. Poterit tamen excõmunicatus ſolus precari etiam in Eccleſia, quamuis alij precentur ab eo ſeiuncti nu. 19. & nu. 34.

Excommunicato ingrediente in Eccleſiam, quid debeant facere exiſtentes in ea. vide Excommunic. V.

Denique ea quibus excommunicatio maior priuat, continetur in hoc verſiculo.

Os orare, vale, communio, menſa negetur.

Per, *Os*, intelligitur participatio, colloquendo, oſculando, amplexando, recipiendo, mittendo, vel dando litteras. Per *Orare*, participatio Sacramētorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in Eccleſia intra vel extra eam cum alijs dicendarum. Per *Vale* includuntur mutuæ ſalutationes quæ fiunt per collocutionem, aut per litteras, aut etiam aſſurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia ſimilia, quæ ſignificant ſalutationem ſiue locutionem. Quę ſigna ſalutationis ſi fiant ſine animo ſalutandi, ſed in animo dicendo *Deus te conuertat*, non includuntur ſub hoc verbo. Per *communio* intelligitur participatio quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid ſimul cum excommunicato, aut habitando

in

in eadem domo, aut in aliqua eiuſdem parte, aut cõuerſando cum eo alijs modis. Per *menſa*, intelligitur comedendo in eadem menſa, dormiendo in eodem lecto, quamuis domus ſit aliena. nu. 20.

Communio Sacramentorum & diuinorum officiorum principaliter eſt prohibita cum excommunicato excõmunicatione maiori. num. 31.

Excommunicatus ob delictum occultiſſimum, poteſt poſt pœnitentiam & ante moram petendi abſolutionem celebrare, ne fama eius periclitetur. numm. 229.

Excommunicatus maiori excõmunicatione fit irregularis, vtens aliquo actu peculiari ordini ſuo. num. 29.

Excommunicatio maior facit infamem, ſi materia eſt manifeſta, & eſt lata ob cauſam afferentem infamiam iuris, vel ob contumaciam in cauſa inurente infamiam. cap. 27. num. 21.

Priuat etiã facultate actiua, & paſſiua eligendi. Suſpendit ab officio & beneficio. Quod ſi officium fuerit publicum, valebũt geſta quãdiu toleratur. Eximit ſubditos à ſeruitute ratione fidelitatis, vel ſubiectionis iuriſdictionalis durante excommunicatione; Annullat reſcripta obtenta à Põtifice præterquam ſuper articulum eiuſdem excommunicationis, niſi detur abſolutio ad effectum illorum conſequendũ, & non inſorduerit per annum. num. 21. & 22.

Facit

Facit etiam vt perſeuerans in ea per annum in cauſa criminali, videatur cõfiteri crimen num. 23. & habetur ſuſpectius de hæreſi, num. 10.

Priuat ſepultura ſacra. Quod tamen poſt Extrauagant. *Ad euitanda*, intelligitur de notorio excommunicato nu. 10. & 32. ad ſecundum.

De Minore excommunicatione.

Excommunicatio minor ſolũ priuat participatione paſſiua Sacramentorum, & ita poteſt eligere, & vti omni ſua iuriſdictione, non tamen eligi, num 24. Poteſt miniſtrare Sacramenta, ſi dando non recipiat ibid. & num. 249. in fine. Et non peccat conferendo, nec venialiter ibidem.

Excommunicatio minor non priuat hominem facultate audiendi miſſam, nec ſumendi pacem, nec abſoluendi ab excommunicatione maiori vel minori: imò nec abſoluendi à peccatis, nec dandi communionem infirmo ſine celebratione miſſæ. num. 24. Nec tranſit in tertiam perſonam num. 25.

EXCOMMVNICATIO V.

Quoad Participantes.

Confeſſarius audiens excommunicatum non incidit in excommunicationem minorem, cap. 10. num. 3.

Non licet participare cum notoriè excommunicatis, quamuis non ſint

ex-

excommunicati ob notoriam percuſſionem clerici.cap.9. num.6. & cap.27. nu.35. not.2. Quod tamen retractauit in Nouo,cap.9.num 8. cap.27.nu.35.

Non tenemur euitare ſpecialiter ex communicatum antequã declaretur, ac denuncietur, vt habetur in Extrauag. *Ad euitanda*. Sed hęc Extrauagans nihil prodeſt ipſi excommunicato quantumuis occulto.num.35. c.27. de quo plura.tit. Hæreticus.

Semel excõmunicatus ſemper præſumitur talis.nu.42. Vnde talis & publicus ſemper vitari debet, donec cõſtet de eius abſolutione,niſi perſona ſit talis,cui affirmanti ſe abſolutum eſſe,ſit adhibenda fides,nu.39. Sed participans cum excommunicato minori, non incurrit excommunicationem.nu.25.

Peccat qui cum excõmunicato maiori communicat aliqua communicatione prohibita illo verſu Os, *orare, vale, communio. menſa negetur*, nu. 20.cuius explicationem vide tit.Excõmunicatio. I V.

Excuſant tñ contenta in hoc verſu. *Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe*. Per verbũ *Vtile*,excluditur, q participat cum excõicato ad vtilitatẽ eius animæ, quamuis interponat nonnulla alia, vt melius perſuadeat. Item ad vtilitatem propriam temporalem ſibi debitam, petendo in iudicio, vel extra: item ad cõſilium ſpirituale pro ſe, aut

pro

pro aliis, & etiam temporale valde neceſſarium, quando non occurrit alius ſimilis à quo petatur. num. 26.

Per *Lex* excluditur vxor excõmunicati, quam lex coniugij obligat ad cõmunicandum cum vxore, quod non ſolum habet locum in vxore, ſed etiã in marito. num. 26. & 27.

Per verbũ *Humile* excludunt filij, quos ſecum habet, ſerui, famuli vrbani, & ruſticani, qui erant ei ſubiecti ante excommunicationem, niſi eorũ fauore, conſilio, & auxilio perſeueret in contumacia. Item è contrario poſſunt communicare maritus, pater, mater, dominus, herus, vxori, filijs, mãcipijs, & famulis excõmunicatis. Sed hi partim per verbum lex, & partim per vtile, videntur excludi; cap. 27. no. 26. 27.

Per verbum *Res ignorata* excipitur ignorans excommunicatum eſſe denũciatum, per extrauagantẽ *Ad euitanda*, niſi à fide dignis audierit eſſe denũciatum. tunc enim tenebitur eum vitare. Qui autem dubitat non tenetur vitare, præſertim coram alijs.

Per verbum, *Neceſſe* excipitur qui cõmunicat cum excõmunicato propter magnam neceſſitatem propriã, vel excommunicati, vt quia alter alterius eleemoſyna indiget, quam ab aliis cõmodè habere non poteſt num. 27.

Participatio cum excommunicato maiori, etiam quando non licet, tan-

tum

tum eſt venialis, niſi in ſex caſibus. I. In Sacramentis, vel diuinis officiis. II. Nimis frequens quæ animet ad delinquendum. III. In contemptum clauium. IV. Contra ſpeciale præceptum iudicis. V. cum excommunicato a Papa cum perticipatibus. VI. In peccato mortali à nu.28. vſque ad.32.

Participare metu mortis cum excõmunicatio etiam in diuinis, nõ eſt peccatum, nec inducit aliquam excõmunicationem c.27. nu.36 §..11.

Participãs cum excõmunicato ante cõmiſſum, vel cum cõmittitur crimẽ habens annexam excommunicationẽ, nõ incurrit eã: ſi verò conuenit poſt cõmiſſum crimen, incurrit, nu.33. dũmodo ſciat illum eſſe denunciatum. n. 112. & tunc toties incurrit quoties dicũtur iteratæ participationes. ibid.

Excõmunicato ingrediente in Eccleſiam ad orandum, exiſtentes in ea debent exire, vel precibus aut vi eum cogere, vt egrediatur: alioquin ceſſandum eſt à diuinis, etiam miſſæ inceptę, ſi nondum eſt inceptus Canon. Si verò inceptus eſt, finienda erit cum vno miniſtro: non tamen tenentur exire eo q; tranſeat excommunicatus per Eccleſiam, vel non orando maneat in ea propter alia negocia.num.34.

Mortale eſt orare pro excommunicato, oratione publica. Oratio autem publica dicitur, Miſſa, horę ca nonicę,

conſecratio Eccleſiæ, altaris, & virginum, benedictio ſolennis Epiſcopi, & aquæ benedictæ; officia defunctorum, & ſepulturarum. Non tamen eſt mortale oratione priuata, qualis eſt Salutatio Angelica meridiana & veſpertina, ſimplex benedictio mēſę *imò in qbuſdam harum*, eſt licitum. Nec eſt mortale orare pro excommunicato nulliter, ſeu inualidè, nec pro excommunicato validè, ſed ex iniuſta cauſa. Nec pro excommunicato iuſtè, quem tamen credimus verè pœnitere dummodo non fiat expreſsè publicè pro illo. num.36. §.1.ad 1. & 5.

Qui ī miſſa orat, & applicat eius valore quibus Eccleſia iubet, poteſt pro infideli, vel excōmunicato applicare hūc actū particularē orandi, vel applicandi valorem miſſæ. nu.36. §.22.ad 1.

Pro excōicato non denunciato nec notorio poteſt orari publicè. ibid.ad 2.

Qui participat cū excommunicato contra præceptum iuris, vel iudicis, incurrit excommunicationem maiorē, niſi quando iudex excommunicat ſine monitione participantes cum excommunicato à ſe, nu.36. ad quartum, de qua vide in 5. Compendio. tit. Excommunicatio. I. Caſu V.

Licet cum excommunicato legere aliquam partem Euangelij vel Pſalmi, ſiquidem eius animæ cōuenit, & audiſſe concionem cum eo, nu.36. ad 5.

De

De notorio excommunicato: & Extrauagante, *Ad euitanda*, vide tit. Hæreticus.

EXCOMMVNICATIO VI.

De excommunicationibus iuris, & primum de excommunicationibus in Bulla Cenæ contentis. §.1.

EXcommunicationes Bullæ Cenæ editæ à Gregorio XIII. non ſunt ab homine, ſed à iure latæ, quia mens fuit eiuſdem Gregorij, ut non finirentur ſua morte. cap. 27. nu. 74. in Nouo, num. 73.

Prima excõicatio contra hereticos. Hæc non cõprehendit magos, qui aliàs non ſins hæretici. Solùm cõprehendit fautores., receptatores, & defenſores hęreticorum formaliter, ſcilicet eo reſpectu, quo ſunt hæretici. nu. 55.

Cõprehendit eos, qui hæreſim quã credunt, exprimunt verbo, aut ſcripto, aut nutu, vel ſigno, verbis æquipollente: quamuis nullus hominum id viderit, ſeu audierit, aut probari non poſſit. Sufficit enim, vt ex natura ſua ſit probabile, vt conſequenter ipſo facto ſubiaceat pœnis. num. 56. c. 27.

Non comprehendit hæreticos purè mentales: nec etiam purè exteriores, ſaltem in foro conſcientiæ; Nec habentem, vel legentem libros catholicorũ, in

in quibus referuntur dicta hæreticorũ: nec elucidatos per annotationes hæreticorum nu. 6. Licet iſte ultimus incidere poſſet in cenſuram Indicis librorum, Pij IV. Ibidem.

II. *Contra Schiſmaticos*. Quamquã omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, quia ſeparat ſe à fide, & ab obedientia, & vnitate Eccleſiæ, non tamen omnis ſchiſmaticus eſt hæreticus. Vnde hæc cenſura comprehendit eum qui ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, nolendo ſubeſſe ei, vel membris eius, quatenus ſunt eius, licet aliàs credat eſſe vnam Eccleſiam, & vnum Vicarium Chriſti ſupremum, nu. 57. Quid ſit ſchiſma uide tit. Schiſm.

III. *Contra appellantes ad futurum Concilium*. Conſulens & auxilium præbens non incurrunt, donec appellatum fuerit, ſeu appellatio ſubſequat. Quod ſi Vniuerſitas, Collegium, aut Capitulum ſit ad id conſulens, aut auxilians, incurret non excommunicationem, ſed interdictum, cùm appellatum fuerit, in. 58. vide infr. §. litt.

IV. *Contra Piratas*, &c. Hæc ſolum comprehendit principaliter verſantes in agẽdis prædi , percutiendis aut interficiendis occurrentibus in mari, nu 59.

Comprehendit conſulentem, & auxiliantem. Non tamen comprehendit gerentes ſua negocia vel mercimonia cũ amicis, vel bella iuſta, ſiue iniuſta cum inimicis, & deprædantes aliquando in-

ci-

cidenter. Nec facientes hoc in fluminibus tantum; nõ tamen requiritur quod id faciant omnibus nationibus, vel ferè omnibus, ſed ſufficit id facere illis aut illis nationibus, nu. 50.

V. *Contra accipientes naufragorum bona.* Hæc explicatur nu. 117. & in hoc Comp. tit. Excommunicatio VI. §. IV. & tit. Naufragium.

VI. Contra imponentes noua pedagia. Per uerbum noua, intelliguntur et incrementa ueterum. Per pedagia & gabellas intelliguntur portoria, & alia vectigalia. Per illa uerba (*ad id poteſtatem non habentes*) includitur ſolus, & omnis, qui recognoſcit ſuperiorem in temporalibus, nu. 61. Per illud *exigi* intelligitur hæres imponentis. publicanus, cõductor & etiam famulus. Per illud *prohibita* intelliguntur ſimpliciter prohibita. i. quæ nec a laicis, nec a clericis iuſte poſſunt exigi: Quæ vero prohibita ſunt exigi a clericis & non a laicis, dicũtur prohibita ſecundum quid. Vnde qui ea petit a clericis, incurrit excommunicationem, non hanc, ſed aliam, c. Quamquam, de vſur. lib. 6 vide in Auctore, c. 27. nu. 128. & in hoc Comp. tit. Excom. VI. § V. excommunicatione 21.

Qui autem minuta pedagia exigũt a clericis ſicut a laicis, non habita ratione fructuum Eccleſiaſticorum non incurrunt excommunicationem, neque hanc, neque aliam eiuſdem Bullæ Ce-

uæ,

næ, quæ eſt XIV. in Antiq. & in Nouo eſt XVIII. hoc habetur, num. 69. incurrunt, tamen iſti excommunicationem in dicto cap. quamquam.

VII. *Contra falſarios Bullarum.* Nō includuntur ſupplicationes ſignatę à Papa (quas ſignaturas vocant) ſub appellatione litterarum Apoſtolicarū in materia odioſa. II. Excommunicatio hæc in ijs ſolū eſt reſeruata Papæ, quæ continentur ſub hac clauſula: nā quate nus continetur in illo capite, *Ad falſariorum*, non eſt reſeruata: quamuis illud hic innouet, ac extendat. III. Non comprehendit falſarium litterarū Epiſcopi, vel Nuncij vel pœnitentiariæ: cōprehendit tamen falſarium Breuium Papæ. IV. Nec etiam includuntur, ſurreptitiè impetrantes litteras Apoſtolicas, vel vtentes illis; neque vtentes falſis litteris, niſi ſoli laici, & hi quidem non in hac cenſura, ſed in illa capitis, *Ad falſariorum*, includuntur. Ille aūt dicitur habere falſas litteras, aut vti illis qui ſciens, aut ſcire debens eſſe tales, vtitur eis. V. Nō comprehendit corrigentem aliquod punctum, aut litteram, ſine mutatione ſententiæ, ſaltem in Syro conſcientiæ. cap. 27. nu. 62.

VIII. *Cōtra deferētes arma Turcis.* Per *equos* intelliguntur etiam debiles, vel morboſi, traditi à Turcis, & arte Chriſtianorū in eorum terris curati: & equi alij quilibet apud nos nati, & nu-

triti

triti etiam intelliguntur. Per *Arma* intelliguntur generatim omnia arma bellica ad pugnam principaliter facta, ſeu deſtinata, vt ligna, trabes, ferrũ, & alia metalla: denique omnia offenſiua, etiã cultri & cultelli: item omnia defenſiua. Sed inter arma bellica poſſunt cõputari lapides, fuſtes, baculi, ligna, trabes, & alia quatenus à deferente deſtinata fuerint directè vel indirectè ad pugnæ commoditatẽ: alioqui inter merces numeranda ſunt. Per *Ferrum & alia metalla, aurum, & argentum, &c.* intelliguntur tã facta q̃ infecta: & forte poſſet includi ſub nomine auri & argenti ipsũ numiſma & pecunia ſignata. Vena tñ ferri, & aliorũ metallorũ non cõprehenduntur, niſi iuxta intentionẽ deferentis. Per *Inſtrumenta bellica*, intelliguntur tubæ, cornua, fiſtulæ, litui, tympana, & alia muſicalia. Per *Lignamina*, includuntur oĩa genera trabiũ & lignorum ad naues, & triremes, aut machinas bellicas fabricandas, nõ tñ ligna ad ignem fouendũ. Per *Funes*, non ſolũ linei, canapei, ſed etiã lanei, ſpartei, & ex alia materia cõferri intelligi debent. Per *Turcas*, non intelligũtur hæretici, nec Iudæi, nec alij Gentiles, quibuſcum non eſt bellum Chriſtianis, neque etiam alij Turcę, & Sarraceni, qui contra alios Turcas & Sarracenos adiuuant Chriſtianos.

Excuſant principes, vel duces Chri-

ſtiani qui donant Turcis, vnum vel a
terum enſem haſtam, vel ſclopum, ve
equum in gratiam beneficij accepti
vel accipiendi.c.27. 63. Denique gene
raliter comprehendit deferẽtes huiuſ
modi res prohibitas etiam ſolo anim
lucrandi, quamuis paciſcerentur, quò
nunquã vterentur eis contra Chriſtia
nos. Non tamen comprehendunt
Chriſtiani, qui metu mortis remigan
in triremibus Turcarum contra Chri
ſtianos, quamuis peccẽt mort. nec po
ſint abſolui, niſi firmiter proponant ſe
nunquam id facturos, etiam ſi ob id vi
tam amittant.c.27.nu.63. Secus de illis
qui ſponte remigant in eiſdem, aut cer
tè qui Turcarum & Sarracenorum na
ues regunt contra Chriſtianos: nam hi
videntur excõicati per c. *Ita quorun
dam*, & per c. *Ad deliberandam* Hoc
colligitur ex eodem nu. in fine, vbi ſpe
cialiter loquitur de regentibus naues
Turcarum. Itẽ ex libro illo Repetitio
num in c. ita quorundam, quem citat
hoc eodem num. in initio.

Chriſtiani autem, qui metu, vel ſpõ
te remigant aut regunt naues Turcarũ
contra alios infideles, neque excom
municantur, neq; peccant. num 63.

*IX. Contra impedientes, neceſſaria
adducentes Romam.* Includit omnes
Chriſtianos omnia in hac clauſula cõ
tenta facientes, non tñ comprehendit
eos qui iuſte impediunt propter vtilita

tem

tem ſuæ Reipublicæ, aut ob ſalutem corpoream ſuorum, timore peſtis in Curia graſſantis. num. 64.

X. *Contra malè tractantes venientes vel recedentes à Curia* Hæc eſt vndecima in Nouo. Non loquitur de Roma, ſed de eius Curia, vbicumque illa ſit; Roma enim, & Sedes Apoſtolica, vel eius Curia diuerſa ſunt. num. 65.

Tantum loquitur de euntibus aut redeuntibus ratione Curiæ. Sed hoc mutatum eſt in Nouo. Comprehenditur qui cum nullam habeat iuriſdictionem facit id, ſicut Iudex, vt Caietanus ait, ſed non eſt ei aſſentiendum in hoc: non enim requiritur quòd ad incurrẽdum careat iuriſdictione, ſed in genere dicit omnes quoſuis tam iuriſdictione carentes quàm non carentes, in Nou. Atque voluntas, & propoſitum percutiendi, ſeu interficiendi, non ſolum requiritur, vt concipiatur tempore animi pacati, ſed ſufficit, vt concipiatur animo irato & turbato, dummodo cõcipiatur ante rixam, & percuſſionem. cap. 27. num. 65.

XI. *Contra malè tractantes Romipetas.* Hęc eſt decima in Nouo cõprehendit oẽs facientes principaliter, aut acceſſoriè cõtenta in hac clauſula. Requiriturque quòd ij ſint peregrini euntes Romam cauſa deuotionis, vel peregrinationis, vel manentes in ea, vel recedentes ab ea. nu. 66. in Nouo nu. 65.

Digitized by Google

XII. *Contra iniurioſos Cardinalibus.* Cōprehendit eos, qui iniuriant nō ſolum Cardinales, ſed ēt qui iniuriant Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Legatos, & Nuncios, Comprehendit eijcientes à terris ſuis Legatos, & Nuncios Sedis Apoſtol. Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, è ſuis diœceſib. Et cōprehenduntur Iudices, ſæculares id iubentes, aut exequentes, eōrumq; lictores, executores, auxiliātes, & coſulentes. Quòd ſi iuberēt eos exire è Curia regis, aut alio loco qui non ſit eorū diœceſis, non ligarentur. Non tñ comprehendit eum qui hęc faceret cum moderatione inculpatæ tutelæ: aut cū probabili ignorantia, noctu aut interdiu eos in alieno habitu repertos. Hæc clauſula innouat Clem. Si quis ſuadente, de pœnitent. & cap. felicis, de pœnit lib. 5. & continet plura & efficaciora quam illa, licet paucioribus verbis. Epiſcopus autē hic ſolum intelligitur, qui eſt conſecratus, non qui ſolum eſt electus & confirmatus, licet adierit poſſeſſionem, nu. 67.

XIII. *Contra impedientes curſum cauſarū Curiæ.* Comprehendit oēs qui impediunt curſum cauſarum ad Curiā recurrentiū, vel in Curia proſequentiū: item impedientes executionem litterarū Apoſtolicarū, item eos qui impediunt, & male tractant cauſſarū geſtores, quouis modo ſua negocia pro-

cu-

antes : item eos qui impediunt iu-
imenta ſuper his petita dari: deniq;
s qui impediunt impetrationes litte
rum gratiæ vel iuſtitiæ à Sede Apo-
lica. Cõprehenduntur non ſolũ, qui
ec faciunt auctoritate iudiciaria lai-
, ſed etiã qui Eccleſiaſtica, vel quauis
ia priuata. Hæc clauſula in Nouo in-
udit plures alios, quam in Antiquo.
X I V. Contra vſurpantes fructus.
Hæc diſtinctius & explicatius ponitur
n Nou. hoc modo X V. *Contra aduo
antes ſibi cauſas iudiciarias Curiæ,
eu Apoſtolicas. X V. Contra trahen-
es ad ſuũ tribunal perſonas Eccleſia-
ticas, aut quid ſtatuentes cõtra liber
tatẽ Eccleſiaſticã. X V I. Contra impe-
dientes iuriſdictionẽ Ordinariorum.
X V I I. Cõtra vſurpantes fructus, &c.
X V I I I. Contra imponentes Eccleſia-
ſticis collectas, tale as &c. ſine auctori
tate Papæ.* Hęc clauſula, q̃ longiſſima
eſt, continetur in Antiquo ſub eodẽ nu-
mero. ſ. Excõicatione. XIV. & in Nou.
vt hic diſtinctum eſt. Solum cõprehen-
dit facientes hæc auctoritate iudiciali,
vel laico cap. 27. num. 69. Nou. 70. Per
illa verba (*Prætextu violentiæ*) inclu-
dit impedientes executionẽ litterarũ
Apoſtolicarum ſub prætextu tollen-
dæ violentię. Quales ſint illi, an ſemper
maxime in tempore & forma, ſuppli-
catione ſeu appellatione facta, dubiũ
eſt à Sede Apoſtolica determinandum.
 Quam-
Digitized by Google

Quamquã ſatis videtur hic determinari quoad eos, qui ꝑ illas nullatenus ad tribunal eius, ad quẽ ſupplicatᷣ, vel appellatur, adductas, vel adducendas impediunt. Quod verò multi iure munire conantur id quod in Hiſpania & Gallia pro indubitato habetur, ſcilicet quod poſſint Reges defendere poſſidẽtes colorato titulo beneficia Eccleſiaſtica, ne ſine iuſta cauſę cognitione deturbentur, vel ſpoliẽtur virtute illarũ litterarum etiam Apoſtolicarũ, remitto definitioni Domini nſtri Papæ, an ſatis muniant. Non tamen videtur iure probari poſſe conſuetudinem illam quorundam recentiorũ, qui decernũt bene, vel male eſſe appellatum ab interloquutorijs, ob actus, quos iudices à quibus facient vel deſinent facere poſt appellationes ab eis interpoſitas. Cum omnis ſententia interlocutoria ex ſolis ante illã actis ſit approbanda, vel reprobanda: Additum in Nouo, c 27. nu. 70.

Per illa verba *(Præter iuris Canonici)* in clauſula X V. in Nouo addita q̃ ſunt noua, excludunᷣ iudices ſęculares qui in caſibus à iure permiſſis vocant eccleſiaſticos ad ſua tribunalia. Per illa verba quæ in ead. clauſ. X V. habentur *(Noſtris iuribus præiudicatur)* comprehenduntur ſolũ, qui per ſtatuta, & decreta id faciunt. ibid. Clauſula quę in Nou. eſt XVI. inſeritur in fauorẽ Ordinarij, cuius iuriſdictio eſt fouenda & fauora-

norabilis. Per illa verba (*Quiue iuriſ-dictiones ſeu fructus*) prouidetur indemnitati fructuũ Eccleſiaſticorũ. Et vt incurratur hæc cenſura, quinq; requiruntur. I. Quod ſint reditus Eccleſiaſtici, & non profani, et ſi ad Eccleſiaſticum pertinent. I I. Quòd capiantur tamquam reditus Eccleſiaſtici. III. Quod pertineãt ad aliquem. IV. Quòd capiantur abſq; licentia Papæ. V. Quòd capiantur auctoritate & poteſtate vſurpata. Quare latrones, & milites qui rapiunt eos, vt quælibet alia bona profana, non incurrunt hanc cenſuram. Secus de ijs qui rapiunt eos à tempore vacationis Sedis Apoſtolicæ. Per illud ꝙ pertineant ad aliquem, intelliguntur etiam bona communia pertinentia ad Conuentus, Monaſteria, Eccleſias, licet ad nullam aliam perſonam peculiarem attineant, imò intelliguntur commendatarij, œconomi, ſucceſſores etiã futuri & perſonæ etiam fictæ ob paritatem æquitatis & rationis. cap. 27. nu. 69. Nou. 70. De exigentibus ab Eccleſiaſticis minuta portoria, &c. vide ſupra excommunicatione 6.

XV. in Antiq. & in Nou. XIX. *Contra laicos cognoſcentes de criminalibus Clericorum.* Hæc tollit omnia priuilegia circa hoc data Imperatoribus, Regibus, & alijs Principibus & Rebus publicis. num. 70. & in Nou. nu. 71.

XVI. Contra occupantes Terras Ec

cl: ſia, & alia bona Sedis Apoſtolicæ. Hęc diuiditur in Nouo in xx. & xxi. Per hãc declaratur ꝙ Eccleſiæ Romanæ iura & bona nulla taciturnitate, vel patientia perduntur, c. 27. nu. 72.

XVII. Contra malè abſoluentes à cenſuris Bullæ Cenæ. Hęc non eſt reſeruata, & poteſt Ordinarius abſoluere ab ea, ſiue ſit lata à iure, ſiue ab homine, q̃a eſt generalis ſolũ comprehendit præſumentes abſoluere. nu. 73.

DE EXCOMMVNICA-*tionibus Papæ reſeruatis extra Bullam Cenæ.* §. II.

I. CONTRA *tranſgreſſores Canonum.* Hæc iam reducta eſt ad prima Bullæ Cenæ, num. 75.

II. Contra percuſſores clerici. Verba Canonis huius cenſuræ, hæc ſunt: *Si quis ſuadente diabolo iniecerit manus violentas in clericum, vel monachũ, ſubiaceat excomunicationi, & à nullo præterquam à Papa, niſi in articulo mortis, abſoluatur, donec conſpectui Apoſtolico repræſentetur.* Hęc incurritur toties quoties percutitur clericus, ita vt diuerſæ ſint percuſſiones. Per illlud, *Si quis* cõprehendũtur viri, feminæ, iuuenes, ſenes, laici, clerici, & religioſi id facientes. Per illud (*ſuadente diabolo*) colligitur quod iniectio manuum debet eſſe mortalis. Nam excõ-

muni-

municatio generalis iuris, vel hominis non incurritur niſi per mortale. Attamen, quidquid dicat Cardinalis, rarò contingit ꝙ percuſſio ſit mortalis, & non ſit ſatis animi mali ad inferendum iniuriam, quo incurratur excommunicatio, niſi qñ percuſſor ignorat illum eſſe clericum. Nec requiritur, iniuriã eſſe immeritam, ſed ſufficit vt fiat vel immeritò, vel iniuſto modo, vel per quem non debet. c. 27. num. 76.

Per *manus*, cõprehenduntur omnes partes corporis, quibus fit percuſſio. Per (*manus violentas iniјcere*) comprehẽditur, qui immediate per manus, aut partis corporis, aut mediante aliquo inſtrumento, aut armis percutit clericum: imò ſi eum aqua, vel ſaliua, ſeu puluere aſpergit. Item qui è manibus, aut corpore. vi eripit aliquid Item qui capit, in carcerem coniјcit, aut includit aliquo loco: vnde egredi ſine pudore non poteſt: & qui manus ad frænum equi admouet, in quo inſidet clericus, aut abſcindit cingulum ephippij: aut clericum adeo furioſè perſequitur, vt cogat eum ſe dare præcipitem in flumen, vel aliud diſcrimen ad ſe liberandum: Secus ſi aliàs fugiens cadat & vulneretur. nu. 77.

Neque comprehenditur laicus qui capit clericum, ne committat delictũ: poteſt enim eum capere ad euitandũ malum futurum: non tamen pro com-

miſſis. cap.24. num.23.

Comprehenditur etiã mandans percutere, aut conſulens, ſi percuſſio fiat: item præbens auxilium, vel fauorem percutienti. Item ratificans percuſſionem ſuo nomine factam: aliàs non c.27. num.78. Non enim qui malitiosè conſentit percuſſioni clerici incidit in cenſuram, ſi non eius, ſed alterius nomine facta fuit. cap.24. num 19.

Cõprehenditur tamen qui licet non iuſſerit, tamen dixit ſuis ſe expetere vindictam de tali clerico, & ab hoc percuſſus fuit à ſuis. c.27. nu.78.

Itẽ cõprehenditur nõ impediẽs percuſſionem cùm ex officio teneatur, & poſſit: Imò quoad forũ exterius etiam quilibet alius, qui vidẽs percuſſionẽ, & potens obuiare, non obuiat, ibid.

Vt autẽ quis tali percuſſioni cenſeatur conſentire, & auxiliari, debẽt quã tuor concurrere, ſ. poteſtas impediẽdi, obligatio id faciendi, commoditas eiuſdẽ, & notorietas delicti, hoc eſt, vt manifeſtũ ſit & manifeſtò fiat: tunc enim qui non impedit præſumetur conſentire, & iuuare, & cenſebitur excommunicatus. c 24. num. 19. circa finem.

Diſtinguẽdum eſt tamen, ꝙ quantũ ad effectum peccandi, omnes tam publicæ perſonę quàm priuatę, quę dolo vel negligentia omittunt opem deferre, vel non deferre, modo lege iuſtitiæ vel charitatis ad id teneantur, peccant:

ſed

ſed quoad effectum incurrendi cẽſuras & reſtituendi damnum, intelliguntur, illi ſolum qui ad illud ſunt obligati, nõ ſolum lege charitatis ſed etiam lege iuſtitiæ. c.24. num. 20. & 22.

Ex his infertur, quod qui commodè poteſt, & non defendit clericum ab iniuria manifeſta, & manifeſto illata, eſt excommunicatus, vel cenſendus excõmunicatus, ꝗ opitulatur, vel præſumitur opitulari; dicitur autem opitulari, qui verè omittit defenſionem ad opitulandum: ille verò præſumitur opitulari qui omittit defenſionem ob timorem, pudorem, vel ignauiam: ſed ꝗ non impedit cum cõmodè poſſet, præſumitur velle opitulari, c.23. nu 20.

Cõprehenduntur ẽt miniſtri Iuſtitię laicæ, qui vt tales percutiunt clericum: nam quamuis iſti leuiter percutiãt, remittendi ſunt ad Papam. c.27. nu. 78.

In reliquis verò, qui non ſint miniſtri iuſtitiæ, leuis percuſſio clerici, non eſt caſus Papalis, ſed Epiſcopalis, cap. 6. nu. 8. c.27. num. 91.

Comprehẽditur etiam clericus, qui præ ira ſeipſum percutit quouis modo: & etiã monachus. c.15. nu. 11. c.27. nu. 78. Non tñ conſentiens, vt ab alio percutiatur: põt tñ excõicari, c.27. nu. 28. Neque monachus, aut clericus, qui ex zelo deuotionis ſeipſum flagellat, palmis cædit, pectus contundit aut ſi ob mortem patri, vel amicorũ, capillos

Digitized by Google

vel barbam vellit, aut alias percuſſiones leues ſibi infligit, quas licitè poteſt per ſemetipſum ſibi inferre, non tamen conſentire, vt ab alio ei inferantur, cap. 15. num. 11.

Per *clericum* intelligitur etiam initiatus prima tonſura: Etiam coniugatus, dummodo cum vnica, & virgine. geſtetq; habitum, & tonſuram clericalem. Et quamuis ſit excõmunicatus, ſuſpenſus, irregularis, & depoſitus, verbo, dummodo non ſit degradatus realiter, vel incorrigibilis. c. 27. nu. 78. Intelligitur etiam ordinatus ante vſum rationis, etiam ſi ſit infans. nu. 202.

Per *monachum* intelligitur quilibet religioſus, profeſſus, vel religioſa religionis approbatæ, & cõuerſus, & nouitius cuiuſuis religionis approbatæ: itẽ Beguini, & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel ſancti Franciſci, qui viuũt gregatim, & geſtant habitũ religionis; & Eremita, ſi ſic ſubiectus eſt alicui Superiori, vt gaudeat hoc priuilegio. n. 79.

Ab hac excommunicatione quilibet ſimplex Sacerdos poteſt abſoluere in articulo mortis. ibid.

QVAE MANVVM *iniectiones excuſant ab hac excommunicatione.*

NOnnullæ manuũ iniectiones excuſant ab hac excommunicatione. I.

ne. I. Ioceſa, quamuis ſit grauis, tamen intra limites ludi, imò etiam extra, dũ modo non ſit doloſa, & ſit ſubita turbati animi. II. Ignorãtia probabilis clericatus, vt ſi percutit nocte non videns tonſuram. III. & v. eius qui ſe immiſcens militaribus vel ſęcularibus actib. ſi ter admonitus non abſtinet, etiam ſi deferat habitum clericalem, & tonſuram Quę tñ trina monitio facienda eſt cum interuallo aliquorum dierum.: & non ſufficit, vt fiat vna pro tribus. VI. Eius qui relictis habitu & tonſura, ſe immiſcet enormibus, licet non ſit admonitus. VII. Bigami. VIII. Coniugati etiam cum vnica & virgine, ſed nõ geſtantis habitum, & tonſuram clericalẽ. IX. Degradati realiter. X. Depoſiti verbo, ſi ſimul ſit incorrigibilis. XI. Eius qui priuilegium clericale quocumodo amiſit. XII. Circulatoris, & ſcurrę p annum, vel ſi ter admonitus non abſtinet. XIII. Exercentis per ſeipſum tabernam, vel lanienam publicè ſi ter admonitus non deſiſtit, XIV. Qua quis percutit principaliter, vt corrigat, tanquã magiſter, pater, herus, propinquus, ſenex, aut ſuperior in Eccleſia: modò principaliter non fiat odio, malitia, vel ira, & percuſſio ſit moderata, ſaltẽ iuxta ſuum propoſitum, & modo caſtigatus non habeat ordinem ſacrum, niſi corrigens ſit magiſter, vel pater: & in rigore idem poſſet dici de alijs. XV. Inuadentis

dentis

dentis in ſuam neceſſariam defenſionẽ, aut ſui honoris, quando fuga eſſet ei ignomioſa. XVI. Quando eſt neceſſaria ad iuſtè recu perandum bona, quę iniuſte capiens aſportat, vel vi occupat clericus. Et qua detinetur clericus debitor fugiens vel parans fugam, ad pręſentandum eum ſuo prælato. XVII. Quando miniſtri iuſtitiæ ſæcularis capit clericum in flagranti delicto, vt pręſentet illum eius prælato: aut inuentum nocte, dummodo præſumat probabiliter illum aliquod ſcelus intendere: aliàs ſecus, maximè ſi ferat lumen, aut ſocium, vel eſt perſona à tali ſuſpicione aliena. Secus etiam ſi in capiẽdo illum, iuſtum modum excedit, puta ſi permittentem ſe capi, & quietè duci, calce, aut pugnis cædat, aut mittat in carcerem eum qui offert fide iuſſionẽ pręſentandi ſe: quod non poteſt facere neque iudex Eccleſiaſticus, niſi grauitas delicti, vel alia iuſta cauſa id exigeret. XVIII. Quãdo clericus volens delinquere, arcetur, vel quia liberatur ab inimicis, vel alio incommodo. cap. 27. nu. 83. XIX. Qua in ſuã neceſſariã defenſionem ei enſem aufert, aut qua cogit equo deſilire, vt ſuper eo fugiat XX. Inuenti inhoneſtè ab aliquo cum ſua vxore, matre, ſorore, aut filia etiã naturali, modò faciat id ex continenti, & ſubita paſſione. Sufficit vt inueniat eum amplexantem, aut oſculãtem eas

in

in loco ſuſpecto, quamuis nō inueniat eos in ipſo actu turpi: modò non ſit do lus, qualis eſſet, ſi maritus & vxor conuenirēt, vt accerſeretur clericus ad voluptatem, vt ſic poſſet ab eis percuti, & affici iniuria. Neque excuſaretur quis à cenſura, ſi percuteret clericum inuētum cum alijs feminis ſibi in remotiori gradu conſanguineis, neq. etiam cū filia adoptata. c 27. nu. 84. XXI. Quādo detinetur clericus domi inuentus honeſtè colloquendo, poſt monitionem, vt ſe ab illo colloquio abſtineret, modo nihil aliud mali ei faciat quàm detinere ſpatio viginti horarum continuarum ad tradendum eum ſuo iudici: ꝙ ſi illum percuteret, eſſet excommunicatus. XXII. Qua mulier percutit clericum de ſtupro tentantem, nō ſolū verbo ſed etiam facto, ſi clericus de facto tentauit eam. Quod ſi verbo tantū tentaret, mulieri etiam verbalis ſolum defenſio liceret: eſſetque excommunicata, ſi illum verbo tantum inhoneſtè alloquentem percuteret. XXIII. Tam ſubita vel tam parua percuſſio, ꝙ illata laico, non eſſet mortalis. XXIV. Qua prælatus capit ſuum clericū per ſe, vel alium etiam laicum, aut verberat per ſe, vel per clericum (non tamen per laicum) in pœnam iuſtam probabili ſuo & alieno iudicio: Clericus enim poteſt à prælato capi per laicum, non tamen verberari per illum, niſi per alium clericum

ricum

Legato Papę, elapſo anno. capitulo 27. num. 93.

IV. *Contra falſarios.* Hæc quoad aliquos caſus, reducta eſt ad Septimam Bullæ Cenæ.

V. *Quæ lata ab Epiſcopo contra habentes Bullas falſas,* reſeruatur Papæ ſi intra viginti dies eas non deſtruant, vel reſignent. num. 93.

VI. *Cōtra clericos qui ac ſciēter de ſponte admittunt ad diuina officia excommunicatos à Papa.* Ad incurrendam hanc cenſuram requiruntur hæc quòd ſit clericus, & communicatio fiat cum excōicato à Papa, admittendo illum ad diuina officia, quod ſcienter fiat, & ſponte, etiāſi interueniat metus leuis, & iuſtus. Hoc tamen procedit quoad forum exterius: nam quoad interius ēt metus iniuſtus excuſaret à cēſura, qñ eſt cauſa, ſine qua non fieret cōmunicatio: quoniā talis metus in foro conſcientiæ exęquatur iuſto: non tñ ille metus iniuſtus excuſaret clericum à peccato mortali. Denique requiritur vt ſit ille excommunicatus à Papa iudicialiter, vel nominatim, & ſit denunciatus. cap. 27. nu. 39.

VII. *Cōtra incendiarios poſt denunciationē.* Sed neque hic Canon, neq; aliquis alius in iure excōicat incendiarios etiam Eccleſiarum, ſed ſolum prohibet quòd denunciati non abſoluantur niſi à Papa, & quod dictū eſt deincen-

cendiario Eccleſiarũ, intellige niſi vbi ſit conſuetudo tolerata, & approbata à prælatis quæ vim habeat ſtatuti excommunicantis, num. 94.

VIII. *Contra ſacrilegos, infringentes & ſpoliantes Eccleſias*. Hic ẽt Canon non excommunicat, ſed & præſupponit eſſe excommunicatos, & iubet eos denunciari. Atque ad incurrendam hanc cenſuram non ſufficit infringere, niſi ẽt ſpoliet, vnde qui infringit calices, & alia Eccleſiæ ornamenta, non tamen ſpoliat aut furatur, non incidit. nu. 95.

Nec ſufficit quæcunque fractio ſeræ vel arcæ, ſed requiritur Eccleſiæ, vel forium eius. Per Eccleſiam intelliguntur etiam monaſteria, hoſpitalia, & alia ædificia pia auctoritate Epiſcopi ad id dicata, & non alia. Effringere Eccleſiam, eſt effodere eius parietem, frangere fores, diruere ſeras, impetu facto, aut alio modo violento ingreſſum ſibi parare: non tamen eas reſerare claue ſiue eam ſurripuerit, uel extorſerit, ſiue non. Denique non ſufficit denunciatio generalis. c. 27. num. 94.

IX. *Contra malè eligentes Senatorẽ Rom.* Hæc eſt de raro contingentibus.

X. *Contra clericos ſoluentes talias.* reuocata eſt iam.

XI. *Contra inſectantes Cardinales.* Hæc reducta eſt ad Bullam Cenæ. Excom. XII. Et extẽditur ad Archiepiſcopos & Epiſcopos. Mandans uero non in-

cidit

cidit in eam,niſi ſubſequatur inſectatio: ſequuta uero ſic,quamuis nulla ſit percuſſio. Principes vero,& Domini,& alij Iudices ſub eadẽ cenſura tenentur procedere contra huiuſmodi inſectantes:excuſantur ſi intra menſem poſtquam ſciuerunt,incipiant procedere,quamuis nõ fiant proceſſus neque puniant.num.97.

XII. *Contra uexantes cognatos excõmunicantium.* Ex datione facultatis ad vexandum non incurritur, neque ex eius exequutione,ſi ante initium reuocetur,aut ſi poſt ſaltem, ſi non fiat vexatio niſi in bonis,& illa intra ſeptem dies reſtituantur. Hęc non comprehendit iuſte vexãtes,etiam ſi interim vindictam, & odium miſceant,dummodo uexatio non fiat plus,& alio modo,quam poſtulat Iuſtitia. Per cognatos excommunicantis intelliguntur eius filij,conſanguinei,propinqui, famuli, & etiam intimi amici,& omnes illi,quorum grauamen videtur grauanti eſſe grauamen excommunicantis.nu.96.c.27.

XIII. *Contra Inquiſitores,qui odio, uel timore male procedunt.* Requiritur vt ſit Inquiſitor, aut deputatus ad hoc officium ab Epiſcopo, ad incurrendam hãc excommunicationem: Ep̃s autem malè procedens,ſolum incurrit ſuſpenſionem officii in tres annos. Requiritur quod procedat ſicut non debet, uel non procedat quando & quomodo debet, & quod id faciat contra iuſtitiam, & ſciens

ſciens illud eſſe iniuſtum, aut faciat ex odio, amore, fauore, vel lucro. Sed non ſufficit, ſi faciat ignorantia, timore, aut ad euitandum ſcandalum. num. 100.

XIIII. *Cõtra religioſos qui abſq; licẽtia parochi adminiſtrãt Sacramẽta.* Intelligitur, qui adminiſtrãt Sacramentum Extremæ vnctionis, aut Euchariſtiæ, clericis, aut laicis, aut qui benedicunt nuptias, aut abſoluunt excõicatos, niſi in caſibus eis permiſſis, aut à ſententijs promulgatis per Statuta Prouincialia, vel Synodalia, aut a peccatis, à pęna & culpa, n. 101. Per religioſum, intelligitur quilibet etiam nouitius; dummodo non ſit aliàs Rector aut curatus Eccleſiæ Parochialis. Quando verò daretur licẽtia à Parocho, vt religioſus miniſtraret, ſatis erit exprimi Sacramentum, pro quo petiuit quamuis nõ exprimantur nomina perſonarum, quibus adminiſtrandum ſit. Comprehendit religioſum, qui præſumendo facit prohibita in hoc Canone, non tamẽ qui ſine præſumptione facit. Non comprehenditur qui hæc facit per ignorantiam, vel credens, quod Parochus ęquo animo feret, ſaltem quoad forum conſcientiæ. Neque religioſus adminiſtrãs alteri religioſo exempto, quia non eſt clericus, neque laicus, neque ſubiectus presbytero parochiæ. Per parochum verò ſeu presbyterum parochialem intelligitur Rector, quamuis nõ ſit Pręs-

byter

byter, vel eius Vicarius, & Epiſcopus. Incurritur ob adminiſtrationem factã in articulo mortis, quamuis fiat ob defectũ parochi. Nõ cõprehendit adminiſtrantem Sacramentum pœnitentiæ, vel baptiſmi. nec abſoluentẽ ab excõmunicatione lata ab homine, cap. 27. nu. 102.

XV. *Ex Clẽ. Si quis ſuadete de pœ.* Hæc eſt contra percutientes, capientes, vel bannientes Epiſcopum, & reducta eſt ad XII. Bullæ Cenæ.

XVI. *Cõtra religioſos faciẽtes eligere ſepulturas* Ad hanc cenſurã requiritur quòd ſit Religioſus, aut Cleric⁹. Et ſolũ cõprehendit inducentem ad iurandum, vouẽdum, aut promittendum, de electione ſepulturæ, aut de non murando electam; & requiritur, quòd perſuaſus aliquid horum faciat, & ꝙ ſepultura pertineat ad Eccleſiam perſuadentis, & quòd temerè faciat, non exiſtimando probabiliter id facere poſſe. Nõ tamen ſufficit precari, aut inducere ad eligendam ſepulturam, ſi non promittit, iurat, aut vouet. num. 103.

XVII. *Cõtra faciẽtes celebrare in locis interdictis* Cõprehendit nobilis, & dominos temporales, qui cogũt aliquẽ ad celebranda diuina officia ſiue compulſio fiat perſonæ clericorum; ſiue eorum conſanguineis, & qui voce præconis, vel ſonitu campanæ vel tubicinis, vel buccinæ, conuocant populũ ad audiendã miſſam in loco interdicto, pr-

cipue

cipuè excõicatos & interdictos: & qui prohibent, ne excõicati, aut interdicti eijciantur ab Eccleſia dum diuina celebrantur, qui admoniti a Sacerdote nominatim nolunt exire. Et in his prædictis comprehenduntur item Prelati, qui habent iuriſdictionem temporalem, & iſta faciunt, nu. 104.

XVIII. *Contra abſoluentes per cõfeſſionalia Sixti IV. a quinque votis Papæ reſeruatis.* Hæc vota ſunt, uidelicet, Religionis, caſtitatis, peregrinationis in Hieruſalé, Romã, & Compoſtellã, quorum diſpẽſatio eſt reſeruata Papæ. Atq; hæc Extrauagans *Et ſi Dominici* nunc nihil, vel parum prodeſt, quoad contẽtum in ea principaliter, quia confeſſionalia illa iam deſierunt. nu. 105.

XIX. *Contra exenterantes mortuos.* Cõprehendit non ſolum exenterantes mortuos ad cõſeruandos eos, ſed et eos qui in fruſta illos conciduut, & ea coquunt, ut oſſa carnibus denudara deferant, & in alio loco ſepeliãt, & eos qui hoc fieri iubent. Non comprehendit eos: qui iſta faciunt in terris infidelium, vbi non eſt ſacer locus ad ſepeliendum mortuos Chriſtianos; neque eos, qui hoc faciunt viuo, neque etiam mortuo, ſi alio fine quam ad ſepeliendum faciunt, quamuis ad uindictam, ſeu ueſcendum faciant. Neque eos, qui ne cadauer fœteat, uel per anatomiã, uel ob honoré cadaueris regij id faciunt, n. 105.

XX.

XX. *Contra dantes uel accipientes ob ingreſſum monaſterij.* Non cõprehẽdit accipientem abſque pacto vel ex cõſuetudine, uel ſine præſumptione: nec accipientẽ cum pacto in uictum ingredientis ob neceſſitatem. Non comprehendit Moniales per declarationem Martini V. & Clementis VII. qui etiam conceſſit nullam Simoniæ pœnam illas incurrere quamuis per pacta & conuentiones contrahant in dotibus monialium in commodum earum uictum: Poſſet conſuetudo contraria excuſare ab hac excommunicatione non tamen a peccato mortali. nu. 106.

XXI. *Contra committentes Simoniã in ordine, uel beneficio.* comprehendit ẽt mediatores, & ſolum Simoniacos reales. Non tamen comprehendit Simoniã mentalem, neque ſolam conuentionalem, neque eam quæ committitur extra ordinem, & beneficium. Ibidem.

XXII. *Contra mendicantes migrantes ſine licentia Papæ ad non mendicãtes, excepto ordine Cartuſianorum.*

XXIII. *Contra dantes aut accipientes aliquid ad obtinendam iuſtitiam. &c.* Cõprehẽdit iſta facientes, & ẽt promittentes in Curia Romana ad obtinendam iuſtitiam, uel promerendam gratiam alicuius rei. Hæc fuit olim reuocata per Clementẽ V. Sed nunc fuit innouata & maioribus pęnis aucta per Gregorium XIII. in Extrauag quę incipit,

Ab ipſo additum in Nou. num. 106.

XXIV. *Cotra eos qui dicũt peccare mortaliter, credẽtes B. Virg. fuiſſe concep ſine peccato originali, aut oppoſitũ.* Hęc fuit renouata p Cõc. Trid. ſeſ. 4. & ſolũ cõprehendit præſumẽtẽ. nu. 107.

XXV. *Contra eos qui malè auctorãt alienationes Eccleſiaſticas* n. 108.

XXVI. Hæc comprehendit ſeptem excommunicationes Papales. Prima eſt contra ingredientes monaſteria Monialium. Minorum, & Prædicatorum ſine licentiã eorum qui poſſunt dare illam. Non comprehendit ingredientes ex ignorantia iuſtas vel quaſi iuſta, nec etiam qui ſcienter, ſed perſuaſus iuſtam eſſe cauſſam ingrediendi Mulieres aũt, quæ prima intentione ingrediuntur, incurrunt quidem, ſed poſſunt abſolui a Confeſſarijs eiuſdem ordinis. Secunda contra præſumentes edere libellos famoſos in infamiam ordinis Prædicatorum ſeu Minorum. Non comprehẽditur qui edit huiuſmodi libellos in ignominiam ipſorum religioſorũ ſine mentione ſtatus. Tertia contra præſumentes prædicare, docere, vel defendere prædictos religioſos non eſſe in ſtatu perfectionis, vel non licere illis viuere ex eleemoſynis, nec prædicare, nec confeſſiones audire cum licentia Papæ, vel aliorum prælatorum ſine licẽtia Rectorum Eccleſiarum Quarta, contra præſumentes inferre violẽtiam

locis

locis Prædicatorum, vel Minorũ. Qui in hanc incurrunt, poſſunt abſolui vel a Conſeruatore, vel a Prælato Ordinis. Quinta, contra detinentes in ſuis monaſteriis, vel Eccleſiis apoſtatas prædictorum, niſi eiecerint poſtquam eis fuerit denunciatum. Poſſunt etiam Prælati horum Ordinum, & Carmelitarum, & qui gaudent eorum priuilegiis excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent apoſtatas ſui ordinis. Sexta, cõtra monachos Minores præſumentes recipere profeſſos Prædicatorum, abſque licentia Papæ, vel ſine licentia petita & obtenta ſuorum Priorum. Septima, contra eos qui conantur ex vniuerſitate Pariſienſi expellere Prædicatores, vel Minores, nu. 109.

XXVII. *Contra peregrinantes in Hieruſalem abſque licentia Papæ.*

XXVIII. *Contra appellantes a Papa ad futurum Concilium.* Hæc iam facta eſt Bullæ Cenæ: Non comprehendit conſulentem, niſi appellatum fuerit comprehendit tamen conſulentem, licitum eſſe appellare, nu. 110.

XXIX. *Contra Cardinales reuelantes ſecreta acta in Conſiſtorio Papæ.*

XXX. *Cõtra prædicãtes miracula falſa vel incerta.* Sed hęc nõ ẽ vſu recepta.

XXXI. *Contra Cardinales cõmittentes Simoniam ſede uacante.* Cõprehendit prædictos, qui ſede Apoſtolica vacante contrauenniũt, ordinant, diſponũt,

Digitized by Google

aut aliquo modo pręſumunt facere, ue
attentare contra ordinata a Iulio I
vt ſine Simonia eligatur Papa cap.27.nu
me.111.

XXXII. *Contra exercentes confid-
tiã Simoniacam.* De hac dicit Pius V
in extrauag. Intolerabilis, & in iuris ſub
ſidium excommunicationis ſententi
innodamus, a qua nullus niſi in morti
articulo conſtitutus, ab alio quã a Ro
mano Pontifice valeat abſolui. Cõprehe
dit ipſo facto non ſolum exercitores ta
lis confidentiæ, ſed etiam mediatores
c.27.nu 110.& 111. De hac materia vi
de tit. Confidentia, & plura cum ipſa
Extrauag. vide tit. Simonia, 1.

EXCOMMVNICATIONES
*reſeruatæ partim Papæ, partim
Epiſcopis* §.111.

I. REſeruata Epiſcopo eſt propter
leuem percuſſionem clerici ca.
27.nu.111.in Nou.num 112.de qua plu
ra tit. Abſolutio IV.& Percuſſio.

II. Quam fert Epiſcopus per ſuum
ſtatutum reſeruãdo ſibi abſolutionem
ibidem.

III. Papalis, cuius abſolutio ob aliqđ
iuſtũ impedimentũ, quo intercluditur
recurſus ad Papam, conceditur Epiſco
po, & non alij inferiori cap.27.nu. 112.

IV. Eſt partim Epiſcopalis, partim
non Contra participantẽ cum excõica-
to in crimine, propter quod eſt excom-
muni-

municatus, & cum reſeruatione ei cui eſſet reſeruata abſolutio excommunicationis propter illud crimen, in quo participando eā alius incurrit. Requiritur ad incurrendam hanc, vt participet poſt crimen commiſſum, & poſt incurſam excōicationem, & vt ſciat non ſolum eſſe excommunicatum, ſed etiam denunciatum, & qui incurrit, toties incurrit quoties participat, nu 112.

V. Partim Epiſcopalis partim nō, contra eum qui in periculo mortis, vel ob aliud impedimentum, abſolutus ab eo qui aliàs non poteſt, non ſe præſentat ſuperiori. Et contra eum, qui abſolutum a Papa, vel Nuncio, præcipiētibus quod ſe præſentet Ordinarijs, vt exequatur eorum mandata vel vt ſatisfaciat læſis, non facit quam cito commode poteſt. Tempus autem quo tenetur præſentari, ſi commodè poteſt, relinquitur determinandum iudicio boni viri, quoad forum exterius, ſed quoad interius, conſcientiæ ipſius abſoluti. nu. 13.

EXCOMMVNICATIONES *nemini reſeruatæ.* §.IIII.

I. Contra ſæculares non reddentes ius Eccleſiaſticis, nu. 111.

II. Contra conſentientes ſuæ electioni in Papam non factæ canonicè, & contra recipientes eum. ibid.

III. Contra Epiſcopum, qui in Ciui-

tate diuerſarum linguarum, ſuſcipit gu-
bernationem eorum qui ſunt ſuæ lin-
guæ, priuſquam ſuſcipiatur a propri
Epiſcopo in coadiutorem ſuum, n. 114

IV. Contra ſcholaſticos Bononiæ
qui conducunt domos alterius Docto-
ris, aut ſcholaſtici ſine conſenſu eius an-
te finem termini ibidem.

V. Contra imponentes Eccleſijs, ve
Eccleſiaſticis perſonis taleas, & vecti-
galia, ſi admoniti non deſiſtant, & om-
nes, qui præbent conſilium, fauorem,
vel auxilium, & eorum ſucceſſores. Re-
quiritur vt ſint Gubernatores, Recto-
res, aut Poteſtates ſæculares & ſufficie
vna admonitio. Non comprehenditur
Gubernator, qui, quando, & quo mo-
do, & quantum debuit, contradixit in-
curritur autem hæc propter onera me-
re perſonalia, & mixta, quæ imponun-
tur perſonis & bonis: non tamen pro-
pter tributa omnino realia, quæ cleri-
ci debent ob ſua bona, nec ob realia ex-
traordinaria quæ immediatè ſpectant
ad eorum bona, vt ad reficiendum iter,
vel callem qui eſt ante prædium vel do-
mum ſuam. nu. 115.

VI. Cõtra clericos presbyteros etiã
nullam habentes dignitatem aut Eccle-
ſiam parochialem, & contra clericos
non presbyteros, perſonatum, aut di-
gnitatem habentes, & contra religio-
ſos, qui audiunt Leges uel Medicinam.
Hæc non comprehendit religioſum au-
dien-

dicentem intra monaſterium, vel extra in eadem tamen ciuitate, in qua degit, vel redit ad monaſterium ante prædictos duos menſes clerici ſæculares quãuis obtineant beneficia. & etiamſi diaconi ſint. dummodo non habeant dignitatem, uel perſonarum, non incurrunt, clerici vero presbyteri, etiam non habentes beneficium, & qui habent dignitatem, uel perſonarum, quamuis tamẽ ſint in minoribus conſtituti, incurrunt, ſi audiunt duos menſes, etiam ſi non egrediantur è ſuis terris, vel domib. Nemo autem iſtorum omnium incurrit docendo Leges, aut Medicinam, etiam extra domum, n.116.c.27.

VII. *Contra clericos ſuſcipientes præfecturas ſæculares*. Non incurrit hanc initiatus minoribus, nec prælatus, qui habent hanc procurationem annexã ſuę dignitati, vel ſuo patrimonio. Incurrũt Prælati, qui ſunt Gubernatores, vel prę ſidentes cancellariarum. n. 117.

VIII. *Contra Schiſmaticos*: Sed hæc hodie continentur in Bulla Cenæ.

IX. *Contra capientes bona naufragorum*. Hęc etiã facta eſt Bullæ Cenę. Cõprehendit etiam tantum accipientes ſcienter: non tamen eos, qui bono animo, aut ſaltem non malo accipiunt, donec ſint in mora reſtituendi. Neque qui ſolum accipit, ſine mora, aut voluntate reſtituendi: niſi acceptio fuerit ſcienter patefacta, quia tũc illa ſufficit,

licet ſit abſq; monitione. Quod ſi aliqua lex ſtatueret bona naufragorũ eſſe tribuenda illi, vel illi, eſſet iniqua, nu. 117.

X. *Contra eos qui faciunt obſeruari ſtatuta contra libertatem Eccleſiaſticam.* Hęc eſt iam facta Bullæ Cenæ. Solũ comprehenduntur violantes per viã ſtatutorum, aut conſuetudinem contrariam. Non cõprehendit eos qui faciunt obſeruari talia ſtatuta ſi radunt è libris intra duos menſes: nec eos qui ſi non radunt, tamen non faciunt ea obſeruari vnquam. Comprehendit quoſuis Gubernatores, qui quamuis non obſeruẽt, aut obſeruari præcipiant, tamen non impediunt obſeruantiam quam ſciunt Nam ex huiuſmodi omiſſione incurritur cenſura. Non incurrunt qui bona fide talia ſtatuta condunt, vel faciunt obſeruari, arbitrantes ſalutaria eſſe, maximè ex conſilio viri eruditi, & pro bono habiti: donec contrarium ſciuerint. num. 119.

Libertas autem Eccleſiaſtica *eſt illa quam habet Eccleſia uniuerſalis, quatenus eſt talis in ſpiritualibus, & temporalibus, conceſſam a Deo, uel Papa, uel Imperatore* ibid.

Vide qui ſtatuit aliquid contra hanc vel illam particularem Eccleſiam, non incurrit hanc cenſuram, niſi illa etiam pertineat ad Eccleſiam uniuerſalem. Non ſufficit aliquid eſſe contra ſocietatem humanam, ut dicatur eſſe contra

liber-

bertatem Eccleſiaſticam: nam ſtatue-e ne laici coquant, molant, aut vendant clericis panem, non eſt contra libertatem Eccleſiaſticam: benè tamen præſumitur eſſe tale: quia licet per ſe non tangat niſi congregationem hominum, tamen per aliquid tangit perſonas, quæ ſunt miniſtri Eccleſiæ vniuerſalis.

Tunc vero tanget per ſe, & ex ſua natura libertatē Eccleſiaſticā, qũ fit aliqđ ſtatutum intentione derogandi ei, aut quod ex ſua natura aduerſetur eidem: quale eſt ſtatuere, ne Eccleſijs vel Eccleſiaſticis dentur eleemoſynæ, vel decimæ: vel, ut vectigal, gabellam ſeu ſciſſam ſoluant ex eis quæ emunt ſibi: non tamen ad negociandum ſeu ad reuendendum cauſa lucri. Non incurrit qui ſtatuit, ne in funeralibus, primis miſſis uel nuptijs extra modum offeratur, uel ne fiant conuiuia immoderata, neque ſumptus ceræ, luctus, & aliæ pompæ: quia ſuapte natura non tangit hoc libertatem Eccleſiæ, quamuis per accidēs inde ſequatur, quod Eccleſiæ, earũque miniſtri minus lucrentur, nu. 120.

Incurrit tamē qui ſtatuit aliquid cōtra ea quæ de ſe diriguntur ad Eccleſiam, vel ad ſalutem animæ defuncti, vel ad cultũ diuinũ in funeralibus: & ſic intelligendum eſt cap. vlt. de reb. Eccle. non alie. quatenus dicit, quod laici non poſſunt ſtatuere de funeralibus ibid.

Digitized by Google

EXCOMMVNICATIO VI.

De libro ſexto Decretalium ex-communicationes nulli re-ſeruatæ, § V.

XI. IN ordine. *Contra mittentes literas uel nuncios, uel clam loquẽtes Cardinalibus exiſtentibus in Conclaui ad eligendum Papam.* Non comprehendit ipſos Cardinales intus exiſtentes: atque ſecretum intelligitur tantum quoad loquutionem non quoad duo priora. nu. 171.

XII. *Contra magiſtratus & gubernatores qui in electione Papæ non faciunt ea quæ debent, & ſunt eis mandata.* c. 27 nu. 21.

XIII. *Contra moleſtantes electores, eo quod non eligunt optatum ab eis.* Ad hanc incurrendam requiritur quod interueniat grauamen ſpolij, vel iniuſta p̄ſecutio, & quod id fiat, quia noluit eum eligere pro quo fuit rogatus, uel ſuaſus, & quod perſona eligenda ſit Eccleſiaſtica, & quod grauamen, vel moleſtia fiat rogato, uel eius conſanguineis, vel eius Eccleſiæ, monaſterio, aut pio loco. Vnde non incurrit qui hac de cauſa omittit dare Eccleſiæ eleemoſynas conſuetas, num. 122.

Per ſpolium autem intelligitur acceptio occulta, vel violenta quorumlibet bonorum mobilium, vel immobilium.

Præ-

Digitized by Google

Præterea quod dicitur de electione, idē dicendum de Præſentatione ſpectante ad perſonam Eccleſiaſticam: ſed nō ad laicā. Idē de confirmatione, electione, inſtitutione, ac poſtulatione. ibid.

XIV. *Contra noue uſurpantes ius cuſtodiendi aliquam Eccleſiam Sede vacante.* Duo requiruntur ad hanc cenſuram, ita ut alterum ſine altero non ſufficiat. ſcilicet, quod conetur noue vſurpare tale ius, & quod capiat illius Eccleſiæ bona. Non tamen comprehenditur ille, qui hoc facit, quod ad eum pertineat ex fundatione, vel antiqua conſuetudine, uel præſcriptione. Noue autem vſurpare dicitur, qui nondum poſſedit quadraginta annos, nu. 123.

XV. *Contra uocatum ut dirigat electiones Monialium non temperantem a rebus ex quibus oriri uel foueri poteſt diſcordia.* Non cōprehenditur qui non acceſſitus in directorē, intereſt electioni. neq; qui excitat uel fouet diſcordias poſt electionem factam. Atque perſona ad directionem accerſita poteſt eſſe etiam laicus, etiam femina. Vnde Moniales cuiuſcumque ordinis poſſunt accerſere quamlibet aliam perſonam extraneam, ſcientia & conſcientia præditam ſuarum electionum directionem. Aequius tamen eſſet accerſere ad hoc virum eiuſdem ordinis. n. 124.

XVI. *Contra partem incitantem conſeruatorem ad procedendum in his*

Digitized by Google

quæ non continent apertã violentiã, & quæ requirunt a tiorem indaginẽ. Non incurrit qui non eſt pars in iudicio, neque ſi eſt, & procurauit, aut incitauit, ſi aliàs Conſeruator id non fecit l. nu. 125. Nam cum lex loquitur principaliter de faciente, & ſecundariò de mãdante (quale eſt hic) mandans, aut conſulens, aut fauens, non incurrit pœnã, donec fiat id, quod mandat, cõſulit, aut procurat. Secus ſi ęquè & principaliter loquatur de vtroque n. 51 circa fi Neque incurrit cum Conſeruator datur cum clauſula *vt poßit cognoſcere etiã de eo quod requirit altiorẽ indaginẽ*, vt cõiter hodie conceditur, num. 125.

XVII. *Contra facientes vi aut metu ſe abſolui à cenſuris, aut eas reuocare.* Non ſufficit inijcere metũ, ſi abſolutio nõ fuit impetrata. Requiritur ad incurrendam hanc cenſuram timorem eſſe iuſtum: quod tñ procedit quo ad forũ exterius: nam in foro conſcientiæ videtur ſufficere quamuis non ſit iuſtus. Nihil refert an ſententia ſit iuſta vel iniuſta, an lata à iure, vel ab homine an excõicatus timorem ingerat, an alius pro eo. cap. 27 nu. 125.

XVIII. *Contra fingentem aliquid, vt iudex vadat ad mulierem ad accipiendum teſtimonium eius.* Per illud *fingentem* intelligitur vel iudex, vel alius: Per *iudex* comprehenditur etiam laicus. Non ſufficit fingere ſi ipſa prote

ctio

ctio perſonalis non fuit ſubſecuta. Neque ipſe iudex incurret eundo, ſi ipſe non finxit, aut fingi fecit.

XIX. *Contra compellentes ſubmittere bona Eccleſiaſtica perpetuo vel ad longum tempus perſonis laicis.* n. 226. Ad incurrendam hanc, debent concurrere hæc, ſcilicet, ꝙ huiuſmodi compulſio fiat ad ſubmittendum perpetuò vel in longum tempus Eccleſias, bona immobilia earum, vel iura, laicis, in caſibus à iure prohibitis, & accepta referendo illis tanquam Superioribus, patronis, & defenſoribus. Comprehendit etiam eos qui aliquid horum habentes per aliquem cõtractum licitè factum, vſurpant plus quam per illum illis eſt permiſſum, & admoniti ab eo non deſiſtunt. Per longum tempus excluditur id quod eſt breue, quod eſt minus decem annis; vnde qui iſta ad breue tempus faceret, non incurreret. Monitio aũt illa ſufficit vt ſit vna. Etenim monitio excommunicationis quæ fit in iudicio alteri quàm partibus litigantibus, vel extraiudicialis (qualis eſt hæc) quæ neque fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excõicationem, ſed ad incurrendam à iure ſtatutam, ſufficit, & debet eſſe vnica. Submiſſio autem huiuſmodi prohibita eſt etiam per leges Hiſpaniæ, & vocatur *Commenda*: & quibus fit, *Commendatarij*. ibidem.

XX. *Contra inuentores nouarum reli-*

Digitized by Google

religionum abſque facultate Papæ Nõ incurrit hanc qui nouum habitum ſibi accipit, ut per ſe ſolitarius degat, dum modo non inſtituat ordinem viuendi in Societate, n.127.

XXI. *Contra exigentes portoria ab Eccleſiaſticis*. Hæc partim redacta eſt ad Bullam Cenæ. Per illa portoria intelliguntur nõ quæ licite petuntur a laicis quibusvis, ſed q̃ illicitè petuntur tã a laicis priuilegiatis, & immunibus, quã a clericis. Et clauſula ſexta Bullæ Cenæ, quæ excommunicat eos qui exegerint aliqua onera ab Eccleſiaſticis, et ſpõte concedentibus, loquitur de oneribus impoſitis, petitis, & rogatis ſaltem ratione prouētuum Eccleſiaſticorum, nõ tñ de ijs, quæ petuntur, ut ab aliis quibuslibet laicis. Vnde exactores portorij, ſeu publicani, qui exigunt a clericis portorium, ſeu vectigal, vel gabellam, vel ſciſſam, in caſibus prohibitis incurrunt cenſuram huius canonis & non illam illius clauſulæ Bullæ Cenę.

Ille autem clericus dicitur negociari, ſeu exercere mercaturam, qui emit, vt vendat abſque mutatione eius, & nõ qui emit in ſuos vſus, & poſtea p accidẽs nõ mutãdo, nec qui emit vt vendat mutatam in aliã formam. Vnde monaſterium, vel clericus, qui habent venam ferrariam ſuam, & exportat eã in alias terras, vt inde ferrum conficiat & vendat; non debet vecturam, nec etiam ſi ſui

ſui patrimonii, vel Eccleſiaſticos prouentus deueheret. Secus ſi emeret ſolam uenam, & aliorum miniſtrorum manibus conficeret. Atque locatores & agricolæ partiarii prædiorum Eccleſiaſticorum, debent ſoluere pro ſua parte. Non incurrunt hanc qui accipiunt guidagia, ſeu ducatus, ſeu mercedem ob id quod ducant portoria a clericis perſoluentibus ſua ſponte. Qui vero recipiunt taleas, vel vectigalia illis impoſita, quamuis ſponte ſoluant, incurrunt non hanc, ſed illam Bullæ Cenæ capitulo 27. nume. 128.

Reſolutio ergo quam ego colligo ex excommunicatione ſexta, & decimaquarta Bulle Cenę, & excommunicatione capitali quamquam, eſt, quod qui petit pedagia ſimpliciter prohibita, id eſt (quæ neque ab Eccleſiaſticis, neque a laicis licite petuntur) incurrit excommunicationem ſextam Bullæ Cenæ, poſitam n.61. quæ incipit: *Excommunicamus omnes qui in terris.* Qui aũt exigit pedagia, ſeu minuta portoria, habita ratione fructuum Eccleſiaſticorum, incurrit excommunicationẽ decimam quartam Bullæ Cenæ, poſitam, n. 60. quæ incipit: *Excommunicamus omnes & ſingulos Cancellarios.* Deniq; qui exigit pedagia a perſonis Eccleſiaſticis de his rebus, quas non deferunt cauſa negociandi, ſi ſint prohibita ſecundum quid: id eſt, ꝙ iuſtè poſſunt peti a laicis, nullam

incur

incurrunt excõicationẽ Bullæ Cenæ. ſed excõicationem capituli, quamquã.

XXII. *Contra impedientes iuriſdictionem Eccleſiaſticam.* Hæc etiã redacta eſt ad decimam quartam excõmunicationem Bullæ Cenæ.

XXIII. *Contra Dominos ſæculares prohibentes ſubditis, ne emant, vel vẽdant clericis, neque eis molãt frumenta, neque coquant panes, neque præſtent eis aliqua alia officia, & ſubſidia.* Quanquam hoc non ſit ſuapte natura contra libertatem Eccleſiaſticã, ſed contra ſocietatẽ humanam, tamen præſumitur eſſe contra illam, quũ præſumitur, quòd intentio eſt vexare eos, ad incurrendam hanc, non eſt neceſſe, vt ſtatutum fiat ſuper hoc, ſed ſufficit verbo imperare ſubditis, vt ſupradicta clericis exhibeant. Non incurrit, neque facit contra libertatem Eccleſiaſticam, qui ſtatuit, ne vllus vendat ſua prædia ei qui non confert in communia vectigalia: quoniam intelligendum eſt, ita vt non comprehendat Eccleſiaſticos. Secus, ſi habeat prauam intentionem, & faciat iniuſtam extenſionem. n. 130.

XXIV. *Contra religioſos temerè dimittentes habitum ſui ordinis.* Nõ incurritur ob honeſtam dimiſſionem, quæ fit iuſta de cauſa. Neque ob quãlibet temerariam venialem, imo neque ob quamlibet temerariam mortalem, qualis eſt eius qui dimittit, vt expeditius

tius indulgeat fornicationi: incurrit tamen qui habitũ dimittit, vt diſſimulatus vadat ad fornicandum. Incurritur etiam ob dimiſſionem quæ fit ad vtendum alio habitu ad ſcelus aliquod mortiferum, vel ob talem cauſam & in tantum tempus, vt iudicio boni viri dicatur dimiſiſſe illũ: ſecus ſi pro exiguo ſpatio illum dimittens alium ſumat intra vel extra monaſterium. Non incurrit qui illum ita occultat, vt ſaltem à familiaribus appareat religioſus, ſecus ſi adeo occultaret, vt etiam familiares non agnoſcerent eum religioſum. Incurrit tñ, qui illum dimittit ad accipiẽdũ habitũ alterius religionis, quamuis immediatè ſumat illum. c. 27. nu. 132.

XXV. Eſt decretum quoddam Cõcilij Triden. circa religioſos vagantes, vel dimittentes habitum, de quo vide Religioſus 111.

XXVI. *Cõtra religioſos euntes ad Studia ſine licentia*: Hæc licentia quæ ei datur, debet eſſe non ſolum prælati, ſed ẽt ſui conuentus; ad alia negocia ſufficit Prælati. Non incurrit hanc qui vadit ad locum ſtudiorum, vbi etiam habet monaſterium ſui ordinis Neque licet tale nõ ſit monaſterium dummodo ferat licentiam ſui Prælati, à quo ſolum pendet dare eam ad habitandum extra monaſterium, quale eſt apud Mendicantes. Neque incurrit Abbas, vel Prior, qui ſine licentia ſui Superio-

ris, aut conuentus proficiſcitur ad ſtudia. Quod per locum a ſpeciali probatur non eſſe quem excommunicatum eo ſolo quod exeat monaſterium non dimiſſo habitu, nam in extrauag. Viam, de regul. dicitur, monitionem prærequiri, vt talis exiens excommunicetur, in Nouo, c. 27. nu. 133.

XXVII. *Contra doctores docentes leges uel medicinam religioſos qui reliquerunt habitum.* Non incurrit doctor hāc cenſurā, ſi ignorando illū eſſe religioſum, eum doceat: neq; ēt ſi ſciat, ſi illum non detinet arroganter in ſcholis: neque incurret, ſi ille non dimiſſo habitu ſine licentia prelati illas facultates ab eo audierit benè tamē incurret Doctor aliam excommunicationem docendo religioſum leges, ſeu medicinam, etiam ſi non dimiſerit habitum, n. 134.

XXVIII. *Contra clericos, uel laicos ſepelientes hæreticos in loco ſacro:* Cōprehendit p̄ſumētes, & eorū defenſores, fautores, aut receptatores, non ſunt abſoluendi donec ſepultum extrahant. 134.

XXIX. *Contra iudices non auxiliātes contra hæreticos. Item contra non obedientes Epiſcopis, aut Inquiſitoribus circa hæc opportuna mandantibus. Itē Contra non exequentes ſine mora ſententiam ab eiſdem in hæreticos latam, & illorum brachio ſæculari remiſſam Contra dimittentes quoſcumque comprehenſos, ſine licentia Epiſcopi, uel*

In-

Inquiſitoris Contra eos qui quouis modo ſeſe intromittunt ad cognoſcendum uel iudicandum de crimine hæreſis, uel impediunt Epiſcopos, ſeu inquiſitores in illorum proceſſibus Denique contra talium iudicum fautores, conſultores, aut præbentes eis auxilium. Hæc cenſura non eſt reſeruata: Verum illi contra quos datur, toties incidunt & in hanc, & in illam primam Bullæ Cenæ, quoties ſe faciunt fautores hæreticorum. Quod ſcilicet alicubi Epiſcopus iuberet vnũ, & Inquiſitor áliud debet iudex ſuperſedere. nu. 135.

XXIX. *Contra interficientes Chriſtianos per Aſſaſsinos.* Non comprehendit eos, qui faciunt interficere propter pecuniã, niſi ſint certi quidã pagani cuiuſdam Domini ditionis cuiuſdam, ita perſuaſi, ut putent præcellens opus eſſe interficere quem ſuus Dominus iubet nume. 135.

XXX. *Contra permittentes in terris ſuis fœneratores publicos alienigenas, uel non expellunt eos, uel locant illis, uel alio prætextu concedunt eis domos ad uſuras exercendas* Non incurrit, qui eis dat vel locat domum, ad habitationem vel hoſpitium tantum: ſecus ſi concedat eam ad fœnerandum, actualiter, nu. 136.

XXXI. *Contra dantes repreſalias contra Eccleſiaſticos.* Hæc explicatur infr. tit. Repreſaliæ.

XXXII. *Contra negligentes perſequi, & vindicare iniurias Cardinalibus illatas.* Hæc iam facta eſt Bullæ Cenæ cōprehendit quoſuis Principes, aut alios Dños, vel Iudices. n. 96. & 136.

EXCOMMVNICATIONES *Clementinarum nulli reſeruata*, §. VI.

34 IN ordine. *Contra frangentes ſequeſtrum.* Hæc hodie non incurritur, quatenus eſt lata à iure, ſed alia quam fert iudex, qui decreuit ſententiam, num. 137.

XXXIV. *Contra ſepelientes in loco ſacro interdicto, nominatim interdictos, vel publicè excōicatos.* Cōprehenduntur oẽs Eccleſiaſtici et Prælati, & Laici etiā feminæ iſta facientes. Locus ſacer intelligitur etiam Eccleſia, licet in textu non exprimatur, niſi cæmiterium: Non tamen ager vel locus profanus loco ſacro cōiunctus. Nominatim interdicti, aut publicè excōmunicati intelliguntur quo ad hoc ſolum pro talibus denunciati. Cōprehenditur vſurarius manifeſtus qui ſine palliatione, aut ſimulatione intereſſe, vel aliorum contractuum, fœnerat: alioquin neque dicetur manifeſtus, neque comprehendetur quoad hoc Solum comprehẽdit ſepelientes, & collocantes corpus in ſepultura, nō tamen eos qui efferūt, vel

proſe-

proſequuntur, aut peragunt officia diuina. Neque cõprehenduntur ſepelientes, aut collocantes, ſi id faciant non præſumentes, aut ignoranter, aut credentes illum eſſe abſolutum, aut dediſſe cautionem. Incurrentium verò abſolutio ſine debita ſatisfactione eſt nulla, & iniuſta. nu. 137.

XXXV. *Contra religioſos appropriantes ſibi decimas.* Non comprehenditur religioſus translatus ad eccleſiam ſæcularem, neque religioſus, qui aliàs habet beneficia regularia. Nõ comprehenduntur nõ ſoluentes, niſi approprient, vel vſurpent, vel prohibeant, vel non permittant. Imò neque appropriantes, qui hoc faciunt ſine præſumptione, & credentes illas pertinere ad ſua beneficia, per priuilegium, ſeu præſcriptionem. nu. 138.

XXXVI. *Contra religioſos adeuntes aulas principum animo nocendi ſuis prælatis, vel monaſteriis.* Incurrit qui hoc facit, quamuis proficiſcatur cum licentia, & facultate. nu. 139.

XXXVII. *Contra monachos habẽtes arma in monaſterio.* Cõprehenduntur, qui habent talia etiam defenſiua ſine licentia. Non dicuntur arma lapides aut baculi, quoad hunc Canonẽ. Non intelliguntur inter Monachos Canonici Regulares. Non incurrunt qui habent arma etiam offenſiua per ignorantiam, vel negligentiam, vel obliuionem

iuris,

iuris; ſine malo animo offendendi: neque qui haberet illa ad reſiſtẽdum ſuo Abbati, quem probabiliter credit ſe inuaſurum. Non comprehenditur, qui illa habet in alio monaſterio, vel foris venit cum illis, dummodo non ſeruet in eodem. Per clauſtrum intelligitur locus vnde non licet exire ſine facultate. num. 139.

XXXVIII. *Contra impedientes viſitationes Monialiũ: niſi ceſſent ab eo cum ſint admoniti.* Hæc admonitio debet eſſe poſito iam impedimento, vt nõ ceſſantes incurrant. Non ſufficit illa, quam viſitatores dant ante. Sufficiet tamen, ſi eſt generalis.

XXXIX. *Contra imitantes ſtatũ Beguinarum, vel illã cõſilio, auxilio, vel fauore iuuantes: vel de nouo inſtituẽt.* Nõ includũtur feminæ, quæ ſine regula aliena priuatim degunt cælibes, Deo ſeruiẽtes iuxta inſtinctũ eius, neq; Moniales tertij ordinis S. Dominici, & S. Franciſci num. 140.

XL. *Cõtra eos qui ſciẽter in gradibus cõſanguinitatis, vel affinitatis cõſtitutione Canonica prohibitis, aut cũ Monialibus cõtrahũt matrimoniũ. Itẽ contra Religioſos, vel moniales & clericos in ſacris conſtitutos, matrimonia contrahentes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes.* Non incurritur hęc cenſura niſi intra ſeptem caſus, vel ſeptem genera hominum hic contẽta, etiamſi

tiamſi cum infideli, vel affine ſpirituali, vel alio impedimento dirimente contrahatur matrimonium: neque in iſtis ſeptem, niſi quando ſine iuſta diſpenſatione Papæ, vel ſine conditione *ſi Papa diſpenſauerit*, contrahitur. nu. 144.

In tribus prioribus caſibus, & etiam in vltimo habet locum ignorantia probabilis facti, vel iuris, quæ excuſat à cēſura: in reliquis vero communiter non habet locum. Quæ verò ignorantia, vel in his vel in alijs excuſat probabiliter, intelligendum eſt in foro conſcientiæ: nam in exteriori aliud præſumendum eſt. Denique hæc cenſura requirit dolum, à quo etiam ignorantia craſſa excuſat, maximè in foro interiori. Nō comprehendit contrahentes ſponſalia de futuro, etiam ſecuta copula, quamuis ſit cum affectu maritali, poſt Trident. huiuſmodi enim ſponſalia non tranſeunt in matrimonium, & ad incurrendam hanc, non ſufficit quod habeatur ſcientia & notitia impedimentorum poſt contractum matrimonii, ſufficiet tamen ad peccandum mortaliter, ſi non ſeparentur. Non comprehē dit conſulentes fauentes, auxiliantes, de quibus nullus eſt ſermo. Comprehē dit ſolùm contrahentes & clericum celebrantem, non tñ teſtes, niſi qñ per cōſtitutiones Synodales extenditur ad eos. Non comprehendit contrahentes ob iuſtum timorem: peccarent tamen

mortaliter contrahendo etiam in quarto gradu conſanguinitatis, nu. 141.

XLI. *Contra Inquiſitores, & eorum commiſſarios, vel Epiſcoporum, uel Capituli Sede vacante, qui prætextu ſui officij illicitè ſumunt pecuniam aliquã, & qui ſcientes confiſcant bona eccleſiaſtica.* Per Commiſſariũ intelligitur etiam Vicarius Epiſcopi, & per pecuniam quælibet alia res pecunia æſtimabilis: Caſus hic eſt Epiſcopalis, & abſolutio erit nulla, ſi ſine præuia & debita ſatisfactione impendatur, ſi commodè poteſt ſatisfieri, niſi in articulo mortis, & ad valorem abſolutionis, non eſt neceſſe ſoluere pœnam vltra id quod fuit acceptum, num. 142.

XLII. *Contra facientem ſtatuta ad ſoluendas uſuras vel ad non repetendum ſolutas, & contra eos, qui talia ſtatuta non radunt è libris, aut non abolent conſuetudinem vim legis habẽtem.* Comprehenduntur officiales Ciuitatum iſta facientes: Qui vero ſententiam ſcribit, non incurrit hanc, ſed aliam cap. Nouerit, de ſentent. excom. vide ſupra. §. IV. Excom. X. Non comprehendit ſtatuentes, quod nemo accipiat pro vſura niſi tantum quid, pro viginti in menſe. ibid.

XLIII. *Contra mendicantes, qui accipiunt nouas domos ſeu loca ad habitandum, ſeu alienant acquiſitas ante Lugdunenſe.* Sed hæc iam ceſſa

uit per priuilegium Iulij II. & Leonis X.c.27.nu.144.

XLIV. *Contra mendicantes qui concionantur, vel aliàs dicunt aliquid ad auertendos audientes a ſoluendis decimis debitis Eccleſia.* Quatuor requiruntur ad incurrendum hanc. Primo quod ſit religioſus. Secundo, quod habeat intentionem auertendi. Tertio; quod decimæ debeantur Eccleſiæ. Quarto, ut audientes ſint qui eas debent. Ab hac nullus religioſus excluditur, & nulla religioſa includitur, nec ullus laicus, nec clericus ſæcularis, nu 145.

XLV. *Contra religioſos, qui de induſtria nullum ſcrupulum iniјciunt in confeſſionibus pœnitentibus, de ſolutione decimarum, & poſtea non expiata hac negligentia cum commode poſſent, præſumunt concionari.* Quinque requiruntur ad incurrendam hanc. Primo, quod ſit religioſus. Secundo, quod fuerit negligens in incutiendo ſcrupulo pœnitenti. Tertio, facere hoc ſcienter, & non purgare hanc negligentiam, cum commodè poſſet. Quarto, concionari abſque purgatione illius. Quinto, quod non ſit religioſus monaſterij, quod accipit decimas: non tamen requiritur ad incurrendam hanc, quod præcedat requiſitio, nu. 146.

XLVI. *Contra religioſos, qui non ſeruant interdictum, vel ceſſationem a diuinis, quam ſeruat Eccleſia Cathedra-*

i 8

lis, vel matrix, vel parochialis oppidi. Comprehenduntur oẽs religioſi, & religioſæ, qui ſcientes obſeruationem interdicti non ſeruant. Non habet locum in interdicto vel ceſsatione ſpeciali. Sed ſolum in generali, etiamſi tam interdictũ, quam ceſſatio, ſint inualida, vel nulla. Non tamen ſufficit quod ab aliquibus Canonicis obſeruetur, ſi reliqui Capellani non ſeruant. Et vbi ſunt multæ parochiales æquè diuiſæ, & nulla matrix, aut cathedrális, neceſſe eſt ad obligandũ religioſos, ut ab oĩbus obſeruetur, quãuis aliqua parochialis intra cuius fines eſt ſitum monaſterium obſeruet. Quòd ſi interdictum, vel ceſſatio ſint valida, tenentur religioſi illa obſeruare, licet matrix non ſeruaret: Et, ſi non ſeruant, incurrerent aliàs pœnas per alios canones impoſitas. Hæc aut cenſura habet locum in omnibus interdictis, & ceſſationibus poſitis a iure, vel ab homine quacumque authoritate fulto. Concil. Triden. ſtatuit ſeſſ. 25. cap. 12. de Regul. Quod cenſuræ, & interdicta non ſolũ a ſede Apoſtolica mandata, ſed etiam ab ordinario promulgata mandante Epiſcopo a regularibus in eorum Eccleſijs publicentur, & ſeruentur. 146.

XLVII. *Contra impugnantes litteras Papæ electi*. Intelligitur in canonicè electo: nam hic eodem puncto, quo ritè eligitur, immediatè confirmatur a Deo, habetque tunc eandem poteſtatem,

tem, quã habet poſt coronationem. Nõ tamen habet locum in eo qui fuit ob iuſtum timorem electus num. 147.

XLVIII. *Contra interpretãtes Clemẽtinam, Exiui de paradiſo*. Hæc ſuſpenſa fuit à Ioanne XXII. Per quandã extrauagantem quoad caput exiuit, de verb. ſignif. Quoad excommunicationẽ quam continebat, ea nõ tamen quoad eam quæ data eſt contra interpretantes prædictam Clementinam. nu. 147.

XLIX. *Contra Vizochos* eadem eſt quæ XXXIX.

L. *Contra imprimentes libros ſine examine*. Hęc, quæ eſt Concil. Later. videtur derogata quo ad cenſuram, non tamen quoad ſolennitatem, quæ confirmata à Trid. ſeruatur certo modo.

LI. *Contra impedientes receptionẽ nunciorum Papæ, aut eorum officij & commiſsionis functionem, non obſtãte conſuetudine de non mittendo Legato, niſi ei cui petitur*. Hec iam eſt reſeruata Papæ, & continetur in bulla cenæ. num. 148.

LII. *Contra alienantes, vel locantes Eccleſiaſtica bona, in plures quàm tres annos*.

Attendenda eſt conſuetudo: & videtur nullibi eſſe omnino recepta. Atq; poſt Triden. nullę locationes beneficiorum anticipatis ſolutionibus factæ valent in præiudicium ſucceſſorum, non obſtante quocumque priuilegio: nec hu-

iuſmodi locationes in Romana Curia, vel extra confirmentur, num.250.

De locationibus iuriſdictionum & rerum Eccleſiaſticarum, vide tit. Locatio in fine.

EXCOMMVNIC. VI. *Tridentini, Pij V. Gregorij XIII, &c.* §.VII

LIII. IN ordine. *Contra mulierũ raptores, ac illis conſiliũ auxiliũ, & fauorem præbentes,* qui etiã ſint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. & ſi fuerint clerici, de proprio gradu decidant. ex Trid. ſeſſ. 24. cap. 26.

LIV. Ex Trid. ſeſſ. 24. c. 9. Contra eos q quouis modo ſubditos ſuos vel quoſcumq; alios cogunt minus libere matrimonia contrahere. c. 27. nu 150.

LV. *Contra eos, qui virginem, viduã, vel quãlibet mulierẽ quomodocũq; cogunt (præterquam in caſibus à iure expreſsis) ingredi monaſteriũ* ſuſcipere habitũ, vel profiteri: & contra dantes eis conſiliũ, fauorem, & auxilium, ex Trid. ſeſſ. 25. c. 18. de regul. nu. 150.

LVI. Ibidem. *Contra impedientes virginum voluntatem accipiendi velum, vel profitendi*: & etiam aliarum mulierum ibidem.

LVII. *Contra concludentem locũ ad duellum, in terris ſuis inter Chriſtianos.* Qui ſi habuerint terras Eccleſiæ, priuant iuriſdictione, & dominio illius ciuitatis aut loci, in quo fieri permiſerint:

rint: quod ſi feudalia fuerint, ſtatim acquiruntur dominis ſuis directis. Trid. ſeſſ. 25. c. 19. de Reform. c. 27. num. 150.

LVIII. *Contra eos qui duellum commiſerint*, & eorum patrinos, cum bonorum proſcriptione, & perpetuæ infamiæ, ac homicidij pœna: & ſi in conflictu deceſſerint, careant ſepultura Eccleſiaſtica, ex Trid. ibid.

LIX. In eos qui conſilium dederint in cauſa duelli, vel illius ſpectatores fuerint, non obſtante quocumque priuilegio. ibidem.

Huic Tridentini Concil. ſtatuto, addidit denuo Gregorius XIII. aliud in hæc verba.

Statuimus, omnes illos qui ex condicto ſtatuto tempore, & in loco conuento monomachiã commiſerint, etiam ſi nulli patrini, ſocijve ad id vocati fuerint, nec loci ſecuritas habita, nullaue prouocatoria littera, aut denũciationis chartula præceſſerint, cenſuris, & penis omnibus à dicto Cõcilio propoſitis teneri, perinde ac ſi publico, & conſueto abuſu ſingulare certamẽ iniuiſſet. Volentes ẽt locorũ dominos, ſi certamen ex condicto permiſerint, aut quantum in ſe fuerit nõ prohibuerint, omneſq; illud fieri mandantes, inſtigantes, auxiliũ, conſilium, vel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, cõmeatum, & alia ſubſidia ſcienter ſubminiſtrantes, aut ex compoſito ſpecta-

tores, vel ſocies, quouis modo ſeſe præbentes eiſdem pœnis & cenſuris ſubiacere, etiamſi illi qui ad locum deſtinatum pugnaturi acceſſerũt impediti, pugnam non commiſerint, ſi per ipſos nõ ſteterit quo minus illa cõmittatur.

Hactenus verba Gregorij. Quæ tota additio eſt ius nouum. c. 27. nu. 150. additum in Nouo.

LX. *Contra non habentes pro authẽticis libros oẽs Sacræ Bibliæ* (exceptis 2. & 4. Eſdræ) *iuxta editionẽ vulgatã*: & contra ſcienter cõtemnentes Conſtitutiones Apoſtolicas. ex Trid. ſeſſ. 4. canone, de ſcript. canon c. 27. nu. 150.

LXI. Pij. V. *Contra mulieres ingredientes clauſtra monaſteriorũ etiam Monialium virtute facultatũ Apoſtolicarum, quas reuocat* Comprehendit etiam ingredientes ſine prætextu licentiæ. Concedentes verò licentiam, comitantes, & recipientes, & prælatos, ac monachos eas introducentes, vel admittentes, ſuſpendit in Nouo. ibid.

Gregorius autẽ XIII. reuocauit denuò omnes facultates ingrediendi conceſſas. Extenditque excommunicationem Pij V. ad omnes ingredientes etiã cum licentia Epiſcopi, vel aliorũ prælatorum abſque neceſſitate: Imò extendit eam ad ipſos Epiſcopos intrantes monaſtria Monialium, niſi in caſibus neceſſitatis: atque tunc non ingrediantur niſi comitati à paucis ſenioribus, &

reli-

Digitized by Google

religioſis viris. Nou.num. 150.

LXII. Pij. V. *Contra quomodolibet malè tractantes Inquiſitores, aut Epiſcopos id munus in ſua diœceſi, vel prouincia obeuntes, &* alios quoſuis S. Inquiſitionis miniſtros. ibid.

LXIII. Pij V. *Contra ſcientes, & non reuelantes iniur[ii]s Cardinalibus,* vel perpetrare parentes. Hæc extendit & innouat X I. lib. 6. ex reſeruatis Papæ. vide ſupra, §. II.

LXIV. Pij V. *Contra quaſuis Moniales exeuntes à monaſterijs, niſi in caſu magni incendij, aut ægritudinis lepræ, vel epidimiæ*, cum approbatione ſcripta Superioris vel Epiſcopi. cap. 27. num. 150.

LXV. Contra capientes fructus beneficiorum primi anni. eiuſdem Pij V. Hæc eſt reſeruata Papæ. ibid.

LXVI. Pij V. Contra capientes in ſeruos, Chriſtianos habitantes in terris occupatis à Turcis, & nolentes eos relinquere liberè cum ſuis bonis, ibid.

LXVII. Pij V. Contra omnes principes & dominos totius orbis (nullo excepto) non parentes S. Inquiſitioni generali Romæ.

De abſolutione ab excommunicatione, vide tit. Abſolutio III. & IV.

EXECVTOR.

QVi exequuntur Superiorum mandata contra ius naturale vel diui-

num, peccant grauiſſimè. cap 25. nu. 9.

Neque excuſat eos obedientia, quā ſuis regibus id præcipientibus debent. Quoniam contra ius naturale, vel diuinum, non eſt eis obediendum. ibid.

De executore teſtamenti, vide in tit. Teſtamentum.

EXCVSATIO.

CAuſa rationabilis excuſat ſemper transgreſſorem legis humanæ, ſaltem à mortali. Ea verò dicitur cauſa iuſta, propter quam ſi legislator adeſſet, eum pro excuſato haberet. Præl. 9. num. 14. in Nou. num. 16.

Cauſa autem, quę bona fide putatur iuſta, licet non ſit omninò; talis excuſat à mortali circa legem humanam; peccat tamen venialiter, qui ob talem cauſam transgreditur illam. ibidem, & c. 21. num. 20. & cap. 23. num 43.

Quādo vero excuſent à peccato, vel cenſuris timor iuſtus, ignorantia, obliuio, & obedientia: vide tit Ignorantia. Metus. Obedientia. Obliuio.

Exhæredatio: vide Hæreditas.

Exorciſmus: vide Adiuratio, & Baptiſmus.

Extrema Neceſſitas: vid. Eleemoſyna.

Extrema Vnctio: vide Vnctio.

Fallacia: vide Dolus.

FALSARIVS, ET *Falſitas.*

FAlſans ſcripturam in damnū alterius, vel qui ſciens eſſe falſam, vtitur,

tur ea, tenetur reſtituere damnum. Et, ſi ſint litteræ Papæ, eſt excommunicatus cum reſeruatione.

Non tamen erit excõmunicatus, ſaltem quoad forum conſcientiæ, ſi demat vnam litterã, vel apicem, quæ nõ mutat ſententiam. Neq; minus, ſi hoc facit, vel falſat litteras Apoſtolicas, quę iam non valent. c.17. nu. 168. & Nou. num.169. vide etiam tit. Litteræ.

Qui vero falſat ſubſcriptionem, vel ſigillum Prælati, vel aliorũ, peccat, & tenetur reſtituere damnũ ſequutũ. Idẽ de eo qui falſat pondera, vel menſuras, aut falſis ſcienter vtitur ibid.

De falſante numos: vide Moneta.

FAMA, ET *Infamia.*

FAma eſt exiſtimatio bona de aliquo, qua putaƒ bonus, vel habilis in aliquẽ bonũ vſum. Gloria verò eſt clara cũ laude notitia. c. 18. num. 19. 20.

Fama nullum habe pretium. c. 17. n. 89. & nu. 90. Atq; eius & honoris bona, altioris gradus ſunt, quam bona fortunæ ſeu pecuniaria. Et non tenetur quis reſtituere bona ordinis inferioris cum iactura bonorum ordinis altioris, ſaltem communiter. c. 16. nu. 44.

Bonum autem notabile animæ, corporis, famæ, honoris, aut pecuniarum dicitur, quod viro prudẽti, & bono tale videbitur, cõſideratis circumſtantijs

perſonæ, loci tẽporis, & aliis.c.18.n.20.

Qui infamat aliquẽ iniuſtè, peccat contra legem Diuinam, & Naturalẽ. c 7. num.1 Vnde fama proximi ablata neceſſario eſt reſtituenda, c.18.nu.42.

Qui verò grauiſſimè infamauit aliquẽ, nõ tenetur reſtituere cũ periculo vitæ.c.17.nu.91. Quia bona vitæ & ſalutis altioris gradus sũt, quã bona famæ & honoris, & nõ tenetur hæc reſtituere cũ iactura illorum.c.18. nu.44.

At verò, qui ob periculum vitæ, aut ob alias cauſſas non poteſt famã reſtituere, tenetur cõpenſare.nu.42. & dẽt compenſare pecunia.c. 17. num.90.

Damnum illatum iniuſtè infamato, durante infamia, non eſt integrè reſtituendũ, ſed ad arbitriũ boni viri: quod intelligitur de damno boni acquirendi, non tamen iam acquiſiti, c.18. nu.44.

Qui dettahit alicui apud aliquos animo infamandi, ſi illi non conceperunt malam opinionem, nec ſic infamatus bonam famam amiſit, non tenetur reſtituere. ibidem.

Qui laudando vnum, immodicè famam alterius notabiliter extenuat; tenetur reſtituere.num.44.

Qui mentiendo infamauit alium, tenetur reſtituere, aſſerendo ſe fuiſſe mẽtitum, vel ſaltem ſe dixiſſe falſum: non tamẽ tenetur teſtes adducere, ſatis erit iurare, ſi aliàs non crederetur.nu.45.

Qui infamauit dicendo verum, licet mi-

minus peccet, tamen ad tantam reſtitutionem tenetur, ſicut qui infamauit mentiendo. Hæres autem detractoris non ſolum in iudicio exteriori; ſed etiam in interiori tenetur famam reſtituere. num. 46.

Qui infamauit detegendo delictum verum, ſed occultum: tenetur etiam reſtituere: modus autem reſtitutionis aptior, (maximè apud viros prudentes) eſt laudare ſæpius virtutes infamati, nulla facta mentione mali à ſe detecti. num. 45.

Nemo tenetur ſibi famã reſtituere niſi in 4. caſibus I. Quando indigens notabiliter fama ad ſe continendum eam prodegit. II. Qui pro iuſto habitus alia ſua turpiſſima delicta detegit, ita vt probabile ſit, fore cauſam, vt alij in eadẽ incidant. III. Quando crimen detegit ob quod eiuſdem, aut alicuius alterius vitæ, ſeu membri iacturam meretur. IV. Quando ex eius infamia ſequitur damnum honoris, aut bonorum aliorum hominum. c. 18. num. 28. 46.

Perſona publica ſe infamans, vel quę ſe notabiliter infamantibus non reſiſtit, aut famæ reſtitutionem non petit, peccat. num. 61. Vnde huiuſmodi perſona infamata, ex cuius infamia reſpublica patitur damnum, tenetur procurare reſtitutionem famæ. num. 61. 43.

Non tenetur famam reſtituere, qui aliena delicta à ſe audita refert abſque

N 5 affir-

affirmatione, quamuis audientes ea credant, niſi circumſtantia perſonæ referentis daret iuſtam cauſam ad credẽdum. num. 49.

Nec quando dicens eſt adeo leuis, & audientes adeò graues, vt eius dicto nil moueantur. Nec quando is, de quo dicitur, nullam habet famam in illa materia, ita vt nihil notabiliter ꝑdat. Nec qui ſolam cauſam vel occaſionem remotam præbuit infamiæ, vt qui ioco rogauerit ab aliquo, cur fecerit tale delictum, quod re vera non fecit, & ipſe valde queritans ſeipſum reddit ſuſpectum apud aliquos. nu. 50.

Nec etiam tenetur detractor illuſtris reſtituere famam homini infimo. Videtur tamen requiri aliqua compenſatio. num. 50.

Abundantia famæ infamati non excuſat infamatorem à reſtitutione, imò magis obligat nu. 42. nec excuſat eo quod in alijs duplo vel triplo magis eiuſdem famam augeat, ſaltem quando infamator infamauit mentiendo. num. 43. nec excuſat mutua compẽſatio iniuriæ. num. 46. ad primum.

Nec etiam excuſatur infamans, eo quod infamatus ſe ab infamia liderauerit ſuis optimis operibus falſitatem mali ſibi impoſiti oſtendens. ibidem. Excuſat tamen, ſi mala opinio, quam audientes conceperant, ſit abolita, eo ꝙ audientes detrahentis vanitatem intellexeruut.

Digitized by Google

lexerunt. Quia iam eſt recuperata fama. cap. 18. num. 43.

Excuſat etiam timor mortis, vel ſalutis, tenet tamen alia via reſarcire. nu. 47. Item condonatio, quæ aliquando erit iuſta, & meritoria. num. 46.

Atque infamiæ condonatio facta petenti generaliter veniam omnium delictorum detractionis, excuſat à reſtitutione earum, ad aliquas veriſimiliter intentio condonantis extenditur, non tñ reliquarum detractionum. Infamatus autem conuerſando familiariter cum infamatore, videtur remittere ei iniuriam, non tamen obligationem reſtituendi famam. num. 46.

Qui ſuo mendacio fuit cauſa quòd alius perderet maxima bona, ſi reſtitutis eis perderet locum honoris habita ratione diuitiarum, excuſatur quoad talem reſtitutionem, quæ non poſſet fieri ſine tantæ falſitatis detectione, nõ tamen quoad alium. num 47.

Excuſat etiam tanta obliuio infamationis, ac ſi nunquam dictum fuiſſet, debet alia via reſarcire, pecunia, beneficijs, vel laudibus. Si vero aliqua eius rei durat memoria, tenetur reſtituere. Atque hæc obliuionis excuſatio, poſſet etiam locũ habere in impoſitione falſi criminis. Excuſat item diuulgatio mali delicti iniuſtè, facta alia via, tenetur tamen reſtituere dammum acceptum tempore intermedio à tẽpore infamiæ

N 6 vſque

vſq; ad diuulgationē.ibid. Excuſat etiã quoties hō nō dedit iuſtã cauſam credendi, vel nō fuit ei data fides.nu.48.

FAMILIA.
& Famulus.

PEeccat mort.famulus,qui notabiliter cōtemnit Superiorē,c.14.n.22.

Magiſtri mechanicarum, artium,& ſcholaſtici Salamantini ſi tyrones, vel famulos, quos nullo vel exiguo dato ſtipendio conducunt,ita illos occupāt, vt non poſſint artes addiſcere, vel ſtudere, tenentur reſtituere,ſiquidem eos accipiūt, vt doceāt ſuas artes,vel concedant tempus ad ſtudendum. cap.17. num.108.

Nobiles, qui abſq; conuentione expreſſa accipiunt pueros precibus parentum, & præbent illis victum,& veſtitū qualem geſtabant, quando acceperunt eos, & faciunt eos inſtrui artibus, & moribus honeſtis, non tenentur ad am- p[l]ius de iuſtitia, niſi interuenerit, lex, promiſſio, vel conſuetudo,nu.109.

Qui accipiunt œconomos, architriclinos,pueros, ſatellites, & alios ſimiles, cum obligatione, vt ſint parati ad ſeruiēdum illis,omnibus horis, quibus eis placuerit, & tantum eis præbēt certam pecuniam, quæ non ſufficit ad ipſorum victū tenentur ſoluere reliquū quod fuerit neceſſarium, & inſuper ho

neſtam

neſtam aliquam mercedem. Quod ſi tantum accipiunt eos, vt ſint parati ad inſeruiendum illis, tres quatuor ve mẽſes ſolum tenentur præbere id quod obſequia illorum menſium promerentur. num. 110.

Peccat dominus qui exigit iuramentum à famulis ea intentione, vt in omnibus caſibus declarent auctorem alicuius facti Solum enim eſt licitum, in illis caſibus in quibus externi poſſent reuelare. cap. 12. num. 21.

F E S T V M.

QVi omittit miſſam occurrentibus duobus feſtis, committit duo peccata. cap. 11. num. 4.

Præceptum diligendi Deum, non obligat pro diebus feſtis. num. 6. Nec præceptum contritionis. c. 13. num. 17.

Omnia feſta, etiam dies Dominicus, ſunt ſolum iure humano introducta. num. 3.

Feſta ab Epiſcopo præcepta ſeruanda ſunt à religioſis etiam exemptis. Feſta verò præcepta per ius commune cõſuetudo auget, vel reſtringit. nu. 5.

Feſtorum obſeruatio non eſt tã ſtricta nunc, ſicut obſeruantia Sabbati in lege veteri. Et præcepto de colendis feſtis ſolum præcipitur cultus exterior, qui conſiſtit in audienda miſſa, & abſtinendo ab operibus ſeruilibus. nu. 2.

Opus autem *ſeruile eſt illud, quod propriè conuenit ſeruientibus.* nu. 3.

Poſſunt

Poſſunt tamen in feſtis exerceri ſeptem opera. I. Ea quibus ſeruimus Deo in diuino cultu. II. Quib. exercemus ſpiritualia, nẽpe, docere verbo vel ſcripto. III. Quæ ſunt neceſſaria ad propriam ſalutem. IV. Quæ ſunt neceſſaria ad vitandum damnum ſibi, vel proximi V. Quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ corporalem proximi. VI. Quibus parantur cibi. VII. Piſcari.num 2.

Quinq; verò opera non ſeruilia prohibentur in feſtis, ſcilicet Nondinæ, Iudicium ciuile, vel criminale. Iuramentũ, niſi præſtetur pro pace, vel alia neceſſitate. Omnis proceſſus & ſtrepitus iudicialis, niſi pietas aliud ſuadeat.n.3.

Neceſſitati gratia poſſũt fieri multa opera ſeruilia, quæ non poſſunt pietatis cauſa exerceri, ſicut ædificare, pontes reficere, & alia huiuſmodi.c.13.nu.4.

Ea quę ſunt pręambula operibus q̃ natura ſua tendunt in cultum Dei, ſi ſimul, vel paulo ante fieri ſolent, licita ſunt, ſecus ſi ante feſtum commode fieri poſſent.ibid.

Opus quod in feſto eſt licitum, quia factum eſt gratis, erit etiam licitum ſi fiat ob peccuniam. num.5.

Intentio enim lucrandi non facit opus ſeruile id quod ex ſe non eſt tale. ibidem.

Feſta non ſunt ſeruanda à primis veſperis vſque ae ſecundas: atque hoc propter conſuetudinem.nu.5.§.11.

Feſta

Feſta regionis obſeruāda ſunt à cō-morantib. in illa etiā alienigenis. nu.5.

Licitum eſt à proprio opido diſcedere in vigilia feſti, vel in ipſo die in aliud opidum (vbi feſtum non ſeruatur) laborandi gratia. ita tamen, vt ſi in ipſo die diſcedunt, audiant miſſam. Et qui iter faciens tranſit per locū, vbi feſtū ſeruatur, tenetur miſſam audire, quāuis nō ita ſtrictè ſit obligatus, nu.5.§.6.

Ab obſeruatione feſti excuſant paruitas materiæ, conſuetudo, neceſſitas ſalutis ſpiritualis, vel corporalis ſuæ, vel proximi, vel detrimentū imminēs ſuis vel proximi rebus, quod nec differri poteſt, nec præueniri. Vnde excuſantur, qui deferunt frumētum ex area in horreum, vel vuas ex vinea quando timentur pluuiæ, & qui equos iter agentiū ſoleas ferreas calcant. Qui vendunt carnes in feſtis, eaſq; præparant, quando antea non potuerunt præparare. Et Tabernarij vendentes cibos, etiam ſi vendant eos ad ludendum, vel inebriādum, vbi vrget conſuetudo. Et agaſones qui iumentis onerarijs diebus feſtis non interrumpunt iter. Non autē qui diebus feſtis proficiſcūtur, de ſuis domibus: cum tamen ſe continere potuiſſent, vel in aliud tēpus differre, niſi antea vel poſt audiāt miſsā, ſi verò cōducans iumenta deonerata, excuſant: licet non interrūpant iter: quia hoc nō eſt aliud quàm iter facere: & iter faciē-

tes, licet toto die iter faciant, excuſantur, ſimiliter etiam excuſantur excoquentes vitrum, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio nõ poteſt intermitti in alium diem: & tõſores, qui infirmis venas aperiunt: & ſerui, qui compellũtur ab heris ad aliquod opus ſeruile (dummodo nõ ſit in contemptũ feſti) qui ſi reſiſterent, paterentur damnum magnum perſonale, vel reale. Et idem eſt de liberis & vxoribus exiſtentibus ſub poteſtate maritorum, vel patrũ, ad id iuſto metu cõpulſis. Quod ſi famuli ſint ſtipendiarij. finito tempore conductionis diſcedant. Serui verò qui cõpelluntur violare feſtum, in contemptum feſti, debent potius pati mortem quàm violare. c. 13. nu. 67.

Violant autem feſtum, qui emunt, vendunt, aut commutant per multum temporis præterquam in nundinis, & hoc propter conſuetudinem præſcriptam. Non violat qui emit, aut vendit res, de quarum pretio nrl conueniendũ eſt, eo quòd ſint iam æſtimatæ, & parum temporis inſumatur. Neque barbitonſor, qui vni, vel alteri barbam tondet, ſecus ſi multis. Nec qui piſcatur certum genus piſcium, quod tantum certis diebus aduenit. nu. 89.

Non violat, qui molit in molẽdinis fluminum, ſeu ventorum, qui ſine magna occupatione molunt, maximè ſi adſit conſuetudo: Violat tamẽ qui laborat

borat etiam, pro pauperibus, principalius propter aliquod commodum, vel amicitiam, quàm propter eleemoſynã vel etiam paupertatem quæ nõ ſit adeo magna. Et quj laborat in reficiẽdis pontibus, aut vijs abſque magna neceſſitate. num. 10.

Licitũ eſt venari in feſto etiam quæſtus gratia, dummodò miſſa audiatur. ſecus pecc. mort. Neque etiam peccant vacantes bellorum ſimulacris, torneamentis, vel choreis. n. 11. 15. quæ non licent in maiori feſto, non licebunt in minori: ſolùm erit differentia in hoc, quòd Maius feſtum maiorem cauſam requirit ad excusãdũ laborantes. nu. 10.

Non violat feſtũ Doctor cõſulẽs etiã ob lucrum. Nec informans iudicẽ etiã cũ procuratore, verbo vel ſcripto. n. 12.

Peccat iudex in feſto audiens litigatores, niſi ob iuſtã causã. n. 13. & faciẽs vt teſtis iuret vel exercens aliquẽ actũ iuriſdictionis, qui nõ ſit meræ executionis, niſi excuſetur iuſta cauſa. n. 25.

Peccat tabellio, propter auaritiã ſine neceſſitate conficiens inſtrumenta de rebus quæ in alium diem differri poſſent. c. 25. nu. 54.

Peccat qui trãſcribit librum propter lucrum. Non tamen ſcribendo etiam propter lucrũ litteras, cõſilia, nec ĩſtrumẽta de rebus quæ licitè fiunt in feſto, quoniã ſcribere, de ſe non eſt ſeruile, etiam ob lucrum: tranſcribere autẽ, ſi.

ca. 13.

Digitized by Google

cap. 13. nu. 14. nec etiam peccat pulſans aut cantans. ibidem.

Laborans ex neceſſitate in feſto, nec peccat, nec incurrit excomunnicationem ab Epiſcopo latam contra laborantes. Et quando neceſſitas eſt clara, non requiritur licentia Epiſcopi. n. 15.

Peccat Parochus qui violantes feſtũ cogit ad petendum veniam, publicè cũ eorũ. infamia: & multò magis ſi violatio fuit occulta; & multo peius ſi illam parochus nouit ex ſola cõfeſſione. n. 16.

Peccat mortaliter, qui nõ audit miſſam in die feſto, vel non attentè. nu. 17. Sed de his videtit. Miſſa. IV.

Oblatio inter miſſarum ſolemnia in die feſto quando ſit de præcepto. vide. Oblatio.

Fideiuſſor, poteſt recipere aliquid pro fideiuſſione ceſſante fraude. cap. 17. num. 283. lit. A. in Nou. num. 284.

Non tenetur ſoluere ante excuſſionem principalis. num. 267.

F I D E S.

OMnes Chriſtiani adulti tenentur ſub peccato mortali credere explicite articulos fidei, maximè quos Eccleſia Catholica Romana ſolemniter celebrat: quique continentur in Symbolo Apoſtolico. Reliqua autẽ omnia quæ credit eadem Eccleſia Catholica, tenentur credere ſaltem implicitè; hoc

eſt,

eſt, credere in genere eſſe vera. Præl.1. nu.10. No.nu.15.& cap.11.nu.18. & in Nou. n.22.§.5.& 6.

Olim ante aduentum Chriſti redemptoris noſtri ſatis erat credere vnum Deum remuneratorem bonorũ,& punitorem malorum. Sed poſt promulgationem Euangelij non ſatis eſt credere hoc, quamuis in genere. & implicitè credat quicquid credit Sancta mater Eccleſia. Vnde peccat mortaliter, qui negligit ſcire explicite & in particulari vnum Deum creatorem & gubernatorẽ mundi, vnicum in eſſentia & trinum in perſonis, & qui negligit ſcire fidem incarnationis Ieſu Chriſti.

Imo peccat mort. qui ignorat articulos fidei contentos in Symbolo Apoſtolorum, quos ſolennizat Eccleſia. ca.11. num.18.& in No.n.22.§.5.& 6.

Ignorantia autem cęterorum articulorum qui neque ab Eccleſia celebrantur, neque in Symbolo continentur, nõ eſt mortalis, dummodo Chriſtianus ſaltem implicitè & in genere credat quicquid credit Eccleſia Romana. ibid.§.6.

Qui verò adultus non ediſcit vel ſcit memoriter Symbolum Apoſtolicũ, & orationem Dominicã, peccat peccatũ veniale graue, ibid.§.7.

Ignorantia, & rudis ſimplicitas ferè sẽper excuſat à nota hæreſeos, & à cenſura (licet non ſemper à peccato) eos qui in diuinis perſonis credũt aliquám anti-

antiquiorem prioritatem, aut aliquid corporeum. vel humanum. ibidem. §. 8.

Peccat mortaliter fidelis, qui id quod credit de ſacro Euangelio, peruerſe intelligit, aut contra ſenſum ab Eccleſia definitũ vel ignorat aliquid tale quod explicite credere tenetur. num. 12. §. 1.

De eo qui credit contrarium fidei, aut dubitat. vide tit. Hæreticus.

Peccat mortaliter laicus, qui diſputat de fide, ſciēns id eſſe laicis prohibitum ſub excommunicationis pœna. cap. 11. n. 25. Nou. n. 27. ſecus ſi ignorās ius id facit maximè gratia exercitij. ibidem. additum in Nouo.

An peccat qui mentitur in materia fidei: vide tit. Mendacium.

F I L I V S.

HOnor à filijs debitus parentibus, conſiſtit in amando, obijciendo, & honorando. cap. 14. num. 4.

Peccat mort. filiùs qui odit grauiter parentes, vel graue damnum eis deſiderat: vel quamuis amet, nunquam tamē, vel rarò illis ſigna amoris oſtendit. nu. 11. filius poteſt obligari ſub mortali. præcepto patris. n. 2. vnde peccat mort. qui non obedit parentibus in rebus pertinentibus ad gubernationē domùs, vel in his, quæ pertinent ad bonos mores, vt fugere noxios amicos, &c. nu. 12.

Peccat mort. filius qui etiam leuiter

percutit

percutit parentes vel cōtumelioſis verbis afficit, vel qui ex animo eis maledicit. ſiue viuis, ſiue defunctis. Leuius tamen peccat ſi ore tantùm maledicit.

Peccat etiam mort. qui eos criminis accuſat (exceptis quibuſdam caſibus, & maximè hæreſi, & proditione, in quibus obligatur.) Item qui parentes contemnit: qui eis mortem deſiderat: quò citius hęreditet: vel non currat eos à captiuitate liberare, vel ab inſano furore: vel prohibet teſtari, vel reſtituere vel non ſubuenit eis grauiter indigentibus: vel ingreditur religionem eis extremè indigentibus, egentibuſque ope filij, vel non egreditur à religione etiam ſi ſit profeſſus. Imo ſi grauiter indigeant, tenetur non ingredi, non tamen egredi ſi eſt profeſſus, niſi iſta neceſſitas pręceſſiſſet ingreſſum, nu. 14. Et qui eos ita contemnit, vt ſe reputet abiectum, eo ꝙ ſit ex talibus parentibus ortus: id autem limitatur quando deeſt contemptus, ſed ſolùm dolet ſuam incommoditatem propter abiectionem parentum: tunc enim non erit mortale. num. 12. & in fine eiuſdem cap.

Ratio itaque peccati tantùm ineſt in eo ꝙ contemnit, & deſpiciat parentes abiectos, vel pauperes: nam filius quãuis diues & ſublimis tenetur eos honorare etiam ſi ſint tales. Licitè tamen poteſt ſe inhonoratum, abiectum, vel infamem putare, & iudicare, eo ꝙ patre

Iudæo,

Iudæo, vel hæretico, ſeu perduellione, ſit natus. ibid. additum in Nou.

Peccat mortaliter filius, vel filia, qui ſine rationabili cauſa, vel tali quæ corã Deo iuſta ei videatur, non vult contrahere matrimonium cum illa perſona quam pater ei propter vrgentes cauſas præcipit. Tenetur.n filius de honeſtate & neceſſitate ducere vxoré (quam pater ob iuſtas cauſas paciſcitur) ad effectum euitandi peccatum, non tamen vt ad id cogi poſſit. Neque etiã filius, aut filia poteſt exhæredari, eo quòd in hoc contrauenit voluntati patris. num. 15.

Peccat mort. ſi non reſtituit bona male acquiſita ex hæreditate paterna. Iré ſi diu differt ſoluere debita patris abſque iuſta cauſa. num. 16.

Filius non eſt offerendus à patre monaſterio, vbi laxè viuitur. c. 12. num. 51.

Filius viuentibus parentibus poteſt habere quatuor genera bonorum, ſcilicet caſtrenſia, quaſi caſtrenſia, aduentitia, & profectitia. cap. 17. numer. 141. de quibus tit. bona filiorum. ſupra.

Filius qui laborat in bonis paternis, promeretur tantam mercedem, quantã meretur extraneus. n. 144. Dummodo non teneatur patrem alere, & expreſsè, vel tacitè proteſtetur ſe eo animo ſeruire, vel laborare, vt pater ei ſoluat mercedem. ibidem.

Qui patri ſuo ſeruit, & alij filij nõ, ſi pater non remunerat in vita, nec filius

cum

Digitized by Google

cum patre conuenit vt remuneret ſua ſeruitia, ſaltem vt extraneo, nec proteſtatur ſe ab eo vel hæredibus petiturũ, non poteſt petere à fratribus hæredibus remunerationẽ. præſumitur enim id feciſſe a more filiali num. 148.

Filius qui ſua ſponte iuramento renunciat legitimæ, vel patrimonio, tenetur ſeruare in foro conſcientiæ, licet enormiter, vel enormiſſimè lædatur, non tamen in exteriori: quia ex tali dãno præſumitur dolus. num. 152.

Filius accipiens aliquid occultè à patre, cui non diſpliceret acceptio ſibi nota, diſplicet tamen occulta, non peccat mort. ſed venialiter tantùm, nec tenetur reſtituere. n. 139. at verò qui aliquid notabile ex bonis patris inuiti accipit, peccat, & tenetur reſtituere patri, vel ſaltem hæredibus, etiamſi bona illa forent ſua, aduentitia, vel profectitia. n. 156.

Et quamuis accipiat ad dandã eleemoſynam, non egenti extremè, imò et extremè indigenti, ſi poſſet mutuando ſubuenire. Secus verò eſt quando præſumitur, patrem id velle, vt quando de eius licentia peregrinatur, vel verſatur in peregrinis gymnaſijs: tunc enim præſumitur patrem ratas habiturum modicas eleemoſynas. Poteſt etiã, quando bona aduentitia ad eum ſpectent, etiam quoad vſumfructum. num. 157.

Filius habet ius vt alatur ex bonis paternis, ſi ex proprijs non põt. n. 156.

Peccat

Peccat accipiendo ſibi vel alteri ex bonis paternis, datis ei in peculiũ profectitium, vel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus ad patrem, & tenetur mortuo patre ad collationem conferre cum fratribus. num. 158.

Idem ſi vltra legitimam accipit aliquid à patre per donationem inualidã, ibidem.

Qui accipit ex bonis paternis fructus ex conſenſu patris, & poſt mortẽ eius non vult in collationem conferre peccat, niſi pater dederit animo remunerandi: intra quantitatem, quam ei donare poteſt. Idem eſt de pecunia, quam accipit à patre in peculium profectitium. num. 158.

Tenetur adducere in collationem, quæ pater emit ipſi, ſed viuens non tradidit, quamuis ſint libri, vel arma, &c. Quæ ſi traderentur viuente patre, eſsẽt caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia. Idem de libris quos pater emit, & tradidit filio, qui verſabatur in ſtudijs, ſi non erat Doctor, neque emancipatus. Verum eſt, ꝙ non tenetur accipere æſtimationem, vel in ea qua empti ſunt, ſi nunc minoris æſtimẽtur; tenetur tamen pluris, ſi æſtimatio creuerit. num. 159.

Non tenetur cõferre ea quę cum illo præ ceteris pater impendit in veſtitu, cibo, & equitatu: ſecũs, ſi pater donauit ei aliquid, vel aliquã ſummã, vt de illa pro libito diſponeret; & ipſe pro

ſuo

ſuo arbitrio ĩ prædictis impendit.n.160.

Neque tenetur computare in partẽ legitimæ alimenta, quæ exiſtẽs in ſtudijs accepit à patre, non habente vlla bona ipſius filij. Secus ſi pater penes ſe habebat filij peculium caſtrenſe, vel quã caſtrenſe, quia præſumitur eum aluiſſe, tamquam adminiſtrator bonorum eius.cap.17.num.160.

Tenetur mortuo patre conferre id, quod de pecunia patris lucratus eſt, præter partem lucri, quam ſuo labore & induſtria meruit, vt quilibet extraneus meruiſſet. Quæ pars regulariter eſt dimidium lucri num.161.

Idem de eo, quod viuente patre datum eſt filio ab aliquo extraneo, cõtemplatione ſolius patris, & non ſui: ſecus ſi datum fuit contemplatione filij, aut filio iam emancipato Si verò non conſtat vtrius contemplatione datum fuerit, arbitrio boni viri iudicandum eſt. Tenetur etiam pro ſua parte ſoluere debita, quæ frater contraxit in ſtudijs viuente patre, qui eum ad ſtudia miſerat: non tamen tenetur conferre in impenſas ſtudij, in quo frater perſuerare iudex intendit.

Tenetur cõputare in legitimam mortuo patre ſumptus neceſſarios, quos in ſua bona aduẽtitia fecit, aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, ſi pater eos fecit animo recuperandi. Si verò non cõſtant parui, præ-

O ſume-

ſumerentur facti ſiue tali animo: cum eo verò, ſi ſunt adeo magni, vt fructuũ æſtimationem excedant.n. 163. Secus ſi ſumptus nec erant neceſſarij, nec redũ dabant in perpetuam vtilitatem, ſed ſolùm in vtilitatem fructuum, quos pater viuens percipiebat.n.163.

Tenetur cõputare in legitima bona partis, quæ cõſumpſit in ludos, & vſus malos, & vanos. Idem quando propter delictum filij pater ſoluit pœnam compellente ſtatuto regionis, ſecus ſi ſponte ſoluerit. Idem de ſumptibus, quos pater fecit in nuptijs filij, animo computãdi. Secus ſi abſque tali animo, quod in dubio præſumitur.c.17.n.164.

Quando poſſit ali filius ex bonis patris, non hàbentis plus quàm ad ſoluenda debita vide. Vſura. VIII.

F I N I S.

Finis *eſt bonum verũ, vel apparens, quod propter appetitum, facit, vt aliud propter ipſum appetatur* Eſtq; duplex, nẽpe vltimus, qui propter ſe ipſũ ſolũ amatur: & medius, qui propter ſe, vel propter aliud eſt amabilis. Et vterque poteſt eſſe verus vel falſus, bonus, vel malùs. Præl.4.num.4.num.2.3.

Eſtque iterum duplex, finis cuius, in quo eſt ratio boni, & finis quo, qui eſt illius boni adeptio, poſſeſſio, ſeu vſus, & poteſt etiam vterque eſſe vltimus

vel

Digitized by Google

vel medius, verus vel falſus. nu. 3. & 4. Diuiditur etiam in finem principalem, & minùs principalem. cap. 17. nu. 209. & cap. 21. num. 40.

Vt autem aliquis finis ſit principalis alicuius actus, non ſufficit eſſe cauſam ſine qua non: ſed oportet, q. pluris, vel tanti æſtimetur, ac aius finis propter quem ille fieret cap. 17. num. 206.

Non dicitur ille cōſtituere vltimum finem in aliquo quando ſic afficitur erga eum, vt malit peccare mortaliter, quàm omittere illud. Quoniam aliàs omnes, qui ſcienter peccant, peccarent duplex peccatum: vnum quidem, tranſgrediendo legem: alterum, conſtituendo finem vltimum in creatura. Præterea quoniam multi peccant mort. cognoſcentes ſe minimè conſtituere in eo finem vltimum. Præl. 9. nu. 16. Nou. num. 19.

Omnis actus cuius finis eſt malus, mortalis, vel venialis, ipſe quoque eſt alis. c. 13. n. 2. & c. 14. n. 33. & c. 22. n. 40.

Quando finis operis eſt verè bonus, & principalis, non deſinit eſſe talis, quamuis addatur minùs principalis alicuius boni tẽporalis, propter quod, ſi principaliter fieret, eſſet malum, dũmodo illud minùs principale nullo modo ſit malum culpæ, ſed res licitè appetibilis. cap. 14. num. 33.

Inter finem malum, qui eſt malum culpæ, & finem malum qui eſt ineptus,

O 2 hoc

hoc eſt, minùs bonus quàm medius, hoc diſtat, quòd iſte poteſt eſſe finis minùs principalis boni operis, ille verò nullo modo. Ibidem.

Finis minùs principalis, & ſecundarius retributionis, & mercedis in bono opere, etiam in ipſo obſequio diuino licitus eſt. & bonus: imò contrarium aſſerere eſt hæreticum cap 17.nu. 209.

Finis principalis vanæ gloriæ in agẽdis rebus principaliter ad cultum diuinum inſtitutis, non eſt niſi tantùm venialis. cap 23.num. 15.§.4.

Non tamen erit neque venialis imò erit meritorius, quando principaliter exercentur propter Deum, & minùs principaliter propter laudem, & gloriã in finẽ aptũ relatam ibidem & nu. 15.

Finis malus voti annullat ipſum votum, quia non eſt eius materia conueniens, quamuis ipſum votum ſit bonũ. cap. 12.num.30.

De fine Legis. vide Lex 3.

Quando finis præcepti eſt aliud à re præcepta, tunc non cadit ſub præceptũ. cap. 13.num.2.

Finis vtilis animæ, & bonis proximi, excuſat à furto mortali cap.17.num.5.

F E M I N A.

FEmina ornans ſe per contemptum ſalutis animæ proximi, quem credit ſpiritualiter per eam periturũ, mortaliter

taliter peccat. Secus ſi talis cōtemptus deſit. Præl.9.num.15 No.num.17. & c.13.num 13.& cap.24.in fine.

Non peccat mort. mulier, quę ſe ornat ob ſolam vanam gloriam ſine alio malo fine, quamuis credat aliquem ob id concupiſcentiam mortalē conceptu rē: peccat tamē venialiter c.24. in fine.

Femina quæ vi opprimitur, quid debeat facere: vide tit. Luxuria.

Fœnus, & Fœneratio. vide vſura.

Fœtus: vide Aborſus.

Fornicatio: vide Adulteriū, & Luxu.

Fraus; vide, Dolus.

F R V C T V S.

FRuctus rei alienæ fructuoſæ reſtituendi ſunt, habita tamen ratione bonæ vel malæ fidei. Si verò res non ſit fructuoſa, non eſt reſtituendum quod induſtria poſſidentis lucratum eſt. Fructus autem dicitur *id quod remanet deductis expenſis.* cap.17.num.25.

Qui recipiens alienam rem ad vendendum pretioſiorem reddit, cùm ad id non teneretur, poteſt exceſſum ſibi retinere cap.17.nu.99.

Fructus vt dicantur Eccleſiaſtici, nō ſufficit quòd pertineant ad perſonas Eccleſiaſticas. cap.27.nu.69. de fructibus beneficiorum. vide beneficium.

libet capitulo, qui fugiẽs a domino ſuo peccat, intelligendum eſt tam de empti tio, quam ſeruo in bello iuſto capto, etiamſi ſit Chriſtianus: nam diſtinctio, quam facit Sotus circa hoc, eſt ſuo marte inuenta, & a nullo Iuriſconſulto probata, & Couaruuias expreſse ait, peccare ſeruum fugientem à domino, ſi fugeret extra limites hoſtium, redeũdo ad ſuos, etiamſi Chriſtianus eſſet ab infidelibus captus. additum in Nou. ca. 17 nu. 104. §. 3.

Sollicitans ſeruum vt fugiat, peccat, & a fortiori peccabit ipſe ſeruus fugiens: cum regulariter plus delinquat faciens actum, quam conſulens illum. Additum ibidem de fuga & carcere, vi de tit. carcer.

Funambulus peccat mortal. volitãs per funes in altiſſimo loco, niſi ſit velociſſimus. c. 15. num. 8.

Funus, & Funerale. Laici poſſunt ſtatuere, ac ponere modum funeralibus: ſcilicet, ne fiant immoderati ſumptus cæræ, ac reliquæ pompæ: neque hoc eſt contra libertatem Eccleſiaſticam, c. 27. nu. 102. Vide etiam tit. excommunicatio. V. §. 4. in fi. vbi explicatur c. vlt. de rebus Eccleſiæ: vbi præcipitur ne laici ſtatuant de funeralibus,

Qui iniuſte occidit hominem liberum, tenetur ſoluere impenſas moderatas funeris, c. 15. nu. 20.

Digitized by Google

FVR.

FVr licitè poteſt aliquando ſuſpendi a poteſtate publica.c.15.n.2. & aliquando etiam ob furtum veniale ad cōſeruandam diſciplinam militarem, vel ad alium finem reipub.c.13.nu.58. Capiens aliena, poteſt occidi ab eorum domino. Quod intelligitur ſi capiat illa titulo, alio quam neceſſitatis c.15.nu 2.

Fur nocturnus præſumitur velle occidere, non tamen diurnus, num.7. Fur etiam punitus a iudice tenetur reſtituere parti damnum illatum, nu.22.

Fur non peccat bis eo quod furetur, & ſe exponat periculo ſuſpenſionis, niſi id faciat, ne a ſocijs reputetur timidus.c.15.nu.24.tit.A. No.nu.8.

Excommunicatio lata propter ſolū furtum, quæ alia dāna non comprehendit, non ligat eum qui acum furaretur è ſartore, quamuis ſciret ſartorem paſſurum vnius regalis detrimentum, ca. 17.n.3.lit.F.§.3.& in No.nu.4.

Excommunicatio generalis contra eos qui furantur, comprehendit oēs furantes mortaliter, niſi excipiantur: propter intentionem excommunicantis, vel alia via.ibid.§.4.in No.nu.4.

Si res furtiua perit apud furem, non tenetur reſtituere ſaltem in foro conſcientię, ſi conſtaret quod etiā periret apud dominum. Secus ſi crederetur, vel dubitaretur, quod antequam perijſſet dominus illam vendidiſſet, nu.80.

Qui minutatim paruam quantitate accipit, quamuis creſcat vſque ad notabilem quantitatem, non peccat mortaliter dummodo a principio nõ habuerit animum furandi notabilem quantitatem. Verum eſt, quod poſtquã ad eã peruenerit, tenetur reſtituere ſiue habuerit dictum animum ſiue non Quæ tamen obligatio reſtituendi non habet locũ in eo qui magnis interuallis prędictã notabilẽ quãtitatẽ cõflaret. nu. 140.

Fur tenetur reſtituere impenſas factas a domino, in quærenda re ſibi furto ſublata: eas nempe quas vir prudens facere debuiſſet. ibid. 140.

Qui furatur triticum ab habente illud paratum ad ſeminandum, & nõ habẽte aliud ſimile, tenetur plus reſtituere ratione lucri ceſſantis, c. 17. nu. 211.

FVRTVM.

FVrtum *eſt doloſa contrectatio rei alienæ inuito domino*. c. 17. n. 1. Et eſt de ſe mortale. Furtum autem mortale & veniale differunt ſpecie, ſaltem in genere moris. n 3. Nou. nu. 2.

Paruitas rei, & materiæ excuſat a mortali, & etiam defectus deliberationis, n. 4. No. 5.

Qui furatur rem paruam velut acũ a ſartore, ſi cõſideres ſolum furtum, & rem exiguam, peccat venialiter: ſi vero damnum, & detrimentum inde ſequutum,

tum, quia ſcit eum aliam non habere, & ab hoc magnum paſſum detrimentum, peccat mortaliter, imo ſi credit paſſurum fore damnum vnius regalis. nu.3.lit.E.& F.Nouo nu.3.& 4.

Idem dicendum de eo qui furatur rẽ paruulam, propter quam dominus patietur magnam animi perturbationem, & triſtitiam n.3.lit.B. Nouo.n.2

Aliquando etiam fit, vt qui furatur rem paruam a paupere, peccet mortaliter, non tamen ſi eandem ſimilem furetur a diuite, & aliquando è contrario. nu.3.lit.C.Nou.nu.2.§.Ex quibus.

Mortale eſt furtum vnius gallinæ, aut vnius regalis, vel etiam dimidij, n. 3.lit.F.Nouo.nu.4.§.2.

A furto ueniali excuſant ignorantia probabilis, quod res eſt aliena, & magna neceſſitas accipientis, & probabilis præſumptio dominum æquo animo laturum: Si tamen dubitat non excuſat nec a mortali. Excuſabit tamen a reſtitutione, ſi dominus æquo animo ferat. Non excuſat a mortali patientia domini ferentis id præ timore, aut pudore, nu.4.Nou. n.5.

Excuſat a mortali conditio iuſtificans, dicendo. *Si Deus non uetuiſſet furtum, uellem furari*. ibid.

Item finis utilitatis voluntas proficiendi domino ſpiritualiter, ac temporaliter. nu.5.

Ob furtum ueniale poſſet aliquis occidi,

cidi,ad diſciplinam militatem conſeruandam,uel ad alium finem Reipublicæ,cap.23. nu.58.

Etiam hodie quando numerata pecunia minoris pretij eſt quam numquã fuit, ſentirem non eſſe notabilem quantitatem (ad furtum mortale) quæ non contineret unum regale, aut tres partes additum in Nou.c.17.nu.4.

Quomodo teneatur reſtituere qui cum alijs furatur. vide Reſtitutio. II.

Gabella,uide,vectigal.

G E N E R.

GEner omnia ornamenta, & veſtes pretioſas,veluti margaritas gemmas,ſerica,&c. data vxori a ſocero,etiã nunc extantia, mortuo ſocero tenetur computare in vxoris legitima,niſi aliud declarauerit ſocer in ultima volũtate. Non tamen tenetur computare ſi opes, aut dignitas perſonarum ſunt adeo magnæ,vt præſumatur donatio. Tenetur tamen reſtituere donata vxori a conſanguineis eius. c.17. nu.166.

Licitè recipit fructus pignoris fructiferi traditi ſibi a ſocero in ſecuritatem ſoluendæ dotis. Idem dicendum de quolibet marito.ibid.

Quod ſi ſocer mutuet genero quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat pignus ad percipiendum ex eo fructus, quos gener põt percipere, peccat.273.

Generatio. Peccat mortaliter cõiux præbens, vel ſumens aliquid ad impe

Peccat mort. qui veſcitur carnibus, vel alio cibo vetito in aliqua regione, etiam eo tempore, quo liceret ei, veſci illis in ſua. Sic vt è contrario non peccat veſcens eis in regione, per quam tranſit, vel in qua moratur, quamuis in ſua non liceret, c.23.u.120.

Peccat mort. qui comedit carnes humanas, vel tradit eas alteri comedendas citra maximam neceſſitatem, quamuis neminem ob id occidat, nu.122.

HABITVS.

Habitus *animi eſt qualitas inhærens eidem animo, vel alieni potentiæ eius inclinans illam ad operandum* Prel 5.n.7. No.n.12.

Qui defert habitum exteriorem, vel ſignum indicans profeſſionem falſæ ſectæ, peccat mortaliter, non tamen propter ſolam omiſſionem ſigni, vel habitus Chriſtianiſmi c.11.nu.25.

Habitus non põt mutari ab vno coniuge ſine licentia alterius in habitu religioſorum tertij ordinis. c.12.n.62.

Mutare habitum virilem vel femineum iuſta de cauſa, non eſt peccatum. Quod ſi id fiat ex leuitate, tantum eſt veniale de ſe, c.23.n.22.

Qui veſtit ſe habitu religionis in opprobrium illius, vel eo vtitur ad turpia perſonatus, peccat mort. Secus ſi ob ſolam leuitatem, dũmodo nullum inde opprobrium contingat religioni. ca.23.

Quis dicatur temerè habitum religionis

gionis dimittere. vide titu. excommunicatio VI. §. 5. & Religioſus 3.

Haſtiludium, vel torneamentũ tunc eſt illicitum, quando vt plurimum cædes, vel grauia ſequuntur vulnera. Vnde qui huiuſmodi torneamenta aggreditur, & qui alium ad ea inducit, vel qui non impedit cum poſſit, peccat. mort. Secus ſi non ſint illicita. Peccat etiam mort. qui huiuſmodi torneamentis intereſt cum magna voluptate, vel eo animo, vt quamuis ſibi eſſet prohibitum ſub mortali, intereſſet: Aliàs non niſi uenialiter. c. 15. n. 9. Nihilominus tamen torneamenta ſunt abſolutè prohibita, nu. 18.

Inſtituens moderatè haſtiludiũ, non peccat, c. 14. nu. 31. §. 24.

HAEREDITAS I.
Quoad Hæredem & ſubſtitutionem.

HAeres tenetur implere vota realia defuncti, non tamen perſonalia, mixta vero partim tenetur partim non tenetur, c. 12. nu. 56.

Hæres defuncti, qui vouerat religionem, non tenetur conferre religioni bona quæ defunctus ſecum portaſſet. numero 56.

Hæres decollati, uel ſuſpenſi per iudicem, tenetur reſtituere damnũ, quod defunctus intulerat parti c. 15. n. 22.

Hæ-

Digitized by Google

Hæres qui auertẽdo tabellionem, & teſtes, facit, ne teſtari volens relinquat alicui legatum, tenetur reſtituere, & incurrit pœnam perdendi hæreditatem. c.26.nu.36.

Hæres eius qui mortuus eſt abſolutus a peccatis, & in ſacro ſepultus, quãuis poſtea credat eum deceſſiſſe excommunicatum, non tenetur petere abſolutionem. Idem de hærede illius qui ſine abſolutione, tamen cum ſignis contritionis deceſſit in excommunicatione occulta: Secus de hærede excommunicati denunciati, c.27.nu.271.

Nullum monaſterium, vel religio eſt hodie poſt Trid. incapax hæreditatis præter Franciſcanorum, Capucinorum, & Minorum de obſeruantia, cap. 16. nu. 46.

Quando filius adulterinus putatus legitimus hæres, perſuadetur a matre, vel ab alio, vt ingrediatur religionem, quo ſine nota infamiæ honeſtè poſſit relinquere hæreditatem fratribus legitimis, debet ingredi religionem quæ ſit incapax hæreditatis: alioqui enim nil prodeſſet eius ingreſſus huic propoſito, & reſtituendi obligationi, quandoquidem monaſterium poſſet adire hæreditatem illi obuenientem. Aut renunciet eam ante ingreſſum vel profeſſionem. ibid.

HAERE DITAS II.
Quoad exhæredationem.

FIlia non poteſt exhæredari, eo quod contrahit matrimonium inuito parente, c.14.nu.15.

Leges Aragoniæ permittentes parentibus exhæredare filios, relinquendo illis quinque ſolidos tantum, iuſtæ videntur, c.26.nu.38.

Legitima iure naturæ debetur filiis, qui ſunt pauperes, debiles, & infirmi ad ſe ſuſtentandum ſuo labore: reliquis vero non, ibidem.

HERMAPHRODITVS.

NOn eſt capax characteris ordinis, ſi præualeat ſexus femineus, ſecus ſi præualeat virilis ſexus, ſed nec tunc debet ordinari, c.27.n.203.§.15.

HAERET. ET HAERESIS.

HAereſis eſt *quidquid fidei Catholicæ contrariatur*. c.11.n.17. No. num. 22.

Hæreticus ille ſolum *eſt qui pertinaciter credit aliquam hæreſim*, prælud. 1.nu.10. In foro autem exteriori poteſt præſumi hæreticus, licet non ſit pertinax. ibid.§.4.No.nu.16.& 17.

Atque ille eſt pertinax, qui credit animo

nimo non diſcedendi a ſuo ſenſu, etiam ſi admoneatur Eccleſiam tenere contrarium: ſimiliter qui credit aliquid, quod ſcit eſſe contra fidem vel contra definitionem Eccleſiæ licet affirmet ſe eſſe paratum ad corrigendum ſe ipſum, nu. 17. §. 3. Nou. n. 22.

Et quidem hæreticus eſt triplex, ſcilicet purè mentalis, purè exterior, interior & exterior ſimul, qui etiam vocatur completè hæreticus, habetur hoc ex c. 11. nu. 17.

Hæreticus completè eſt excommunicatus cap. 12. n. 17. non tamen purè interior. ibid. & c. 57. nu. 55. nec purè exterior. c. 11. num. 25. Citra pertinaciam credere, eſt præ ſimplicitate, & bona fide vel ex rudi ignorantia credere aliquē errorē, putans ita teneri ab Eccleſia, & paratus eſt corrigi, & errorem deponere quandocūque fuerit veritatem edoctus, & huiuſmodi non eſt hæreticus, nec excommunicatus, nec peccat mortaliter, regulariter loquendo. Prælud. 1. nu. 10. Nou. nu. 15. c. 11. num. 17. Nou. nu. 22. §. Imo quamuis erret ex ignorantia culpabili, non erit hæreticus, nec excommunicatus. c. 11. nu. 18. §. 8. No nu. 22.

Quādo autem errat circa ea quæ ſcire tenetur, nō excuſatur a peccato graui: quoniam ignorantia iuris quod quis ſcire tenetur, non excuſat a peccato, & iſte ab Eccleſia iudicatur hæreticus

Præ-

Digitized by Google

Præludi.1.numero 10. No. numer.16.

Peccat ẽt mortaliter, & eſt verè hæreticus,& excommunicatus, qui licet ex ſimplicitate, & neſciens quid credat in particulari, credit tamen pertinaciter eſſe verum, quod alius hæreticus credit, c.27. nu.55.

Peccat mortaliter, qui pertinaciter dubitat de rebus fidei,& eſt hæreticus. c.11.nu.18.No.nu.22.

Subreptitia,& non deliberata dubietas de rebus fidei, quæ ẽt renitente voluntate ſolet euenire, tantum eſt venialis. Item ſcrupuli qui contra fidem ſuboriri ſolent,& perdurare moleſtantes voluntatem,vel non ſunt peccata, vel certè tantum venialia.ibid.

Excuſari poteſt a nota hæreſis, qui præ ignorantia & rudi ſimplicitate, credit in perſonis diuinis aliquid corporeum,aut humanum,(excepto in filio, quatenus eſt homo) aut aliquid prius, ac poſterius,aut maius,& minus. c.11. num.18.No.nu.22.Item eum,qui circa Angelos, & animas hominum crederet aliquid corporeum.Præludio 1. nu.10. No. nu.15.

Excuſari etiam poteſt a nota hæreſis,qui generaliter aſſerit nõ eſſe timendum, aut non eſſe ſperandum in homine: ſine timore eſſe ſeruiendum Deo non eſſe timendum Diabolum: procurandam eſſe mentis ſecuritatem, & id genus alia.Quoniã hæc omnia poſſunt

eſſe

eſſe ordinata aliquo reſpectu, & rationi conſona, & conſequenter bona & Catholica, & in dubio, generale verbum, quod ad bonum ſenſum, & malũ trahi poteſt, interpretandum eſt in bono Præl.1.nu.5. No.nu.8.

Omnis hæreticus eſt, etiam ſchiſmaticus, ſed non è contra, c.27.nu.77.

Hæreticus exterior eſt, *qui hæreſim aliquam profert ſcripto, aut uerbo, aut quouis alio modo exteriori*; qui ſi eſt pure exterior, non eſt excommunicatus, ſaltem quoad forum conſcientiæ: ſi vero eſt interior ſimul & exterior, eſt excommunicatus. c.11.n.17.25. Nou.nu. 22. & c.27.nu.55.

Hæreticorum fautores, receptores, & defenſores, ſolum dicuntur ad effectum incurrendi excommunicationẽ, qui hæc faciunt ei quatenus hæretici. c.27. nu.55.

Tenetur quis hæretico extremè infligẽti ſubuenire; imo etiam poteſt multum egenti, tamquam homini: licet nõ teneatur. ibid.

Fautor hæretici præſumi poteſt, qui ſciẽs eũ eſſe talem, fauet ei ſine aliqua circumſtantia quæ excuſet eum etiam in foro exteriori. Poſſunt tamen multæ circumſtantiæ fundatæ in timore neceſſitate, vtilitate pacis, miltiæ, &c. excuſare a tali præſumptione in foro exteriori: in foro tamen interiori, ipſa ueritas eſt potius attendenda, quam

præ-

præſumptio, capitulo 17. numero 55.

Hæreticus manifeſtus eſt omnino vitandus, non ſolum propter hæreſim, ſed etiam propter excommunicationem manifeſtam quam incurrit: nam idem iudicandum eſt de hoc ſicut de excommunicato ob notoriam percuſſionem clerici. c.9.nu.6. Antiquo. Sed in Nouo, mutat ſententiam, dicens, ſe recedere ab illa purificatione excommunicati denunciati, & excommunicati manifeſti, & licitè poſſe communicari hæretico notorio qui non eſt denunciatus excommunicatus, ibidem. numero 8.

Sed hoc intelligendum eſt iuxta tenorem antiquum Extrauagantis. *Ad euitanda* relatum a S. Antonino, & Felino & ab alijs: in qua de notorio excommunicato fit reſtrictio ad ſolam notoriam percuſſionem clerici: Non tamen iuxta recentiorem approbatā, & innouatā in Conc. Lat. ſub Leone X. & in Concordatis inter eundem Leonē & Franciſcum I. Regem Galliæ, vbi ſublata fuit illa reſtrictio, & poſita eſt clauſula generalis hoc modo.

Ad euitanda multa ſcādala et multa pericula, & ſubueniēdum conſcientiis timoratis conſtituimus, vt nemo poſthac teneatur abſtinere, & ſeparare ſe, neque euitare communicationem alicuius in adminiſtrando aut accipiendo Sacramēta, aut in alijs diuinis

offi-

officijs, aut extra illa ratione alicuius ſententiæ aut cẽſuræ Eccleſiaſticæ, aut ſuſpẽſionis ab hõie aut a iure generaliter promulgatæ, neque ſeruare interdictũ Eccleſiaſticũ, ſi illa talis ſentẽtia, prohibitio, ſuſpenſio, aut cenſura non fuerit promulgata, & denunciata ſpecialiter, & expreſſa a iudice contra certam perſonam collegium, vniuerſitatẽ, Eccleſiam certum: aut certã, neque manifeſtè conſtet incurriſſe in ſententiã excõmunicationis, quod nullo modo põt occultari, aut per aliquod remediũ iuris, excuſari, quia a communione huius S. Synodus vult quod ſe ſeparent iuxta canonicas conſtitutiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare ſic excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, aut prohibitos.

Quare hæc extrauagans iuxta hunc tenorem, nihil prodeſt quoad excommunicatos, manifeſtos, qui nullo modo poſſunt occultari, & maximè hæreticos, qui ſunt manifeſti excommunicati propter hæreſim notoriam, neque prodeſt dicere quod fini. reſtringendus eſt ad excommunicatum ob percuſſionem clerici notoriè iniuſtam, iuxta tenorem antiquum, c. 27. n. 34. & 35.

Vnde catholici etiam religioſi, qui in Germania Anglia, Gallia, & Scotia, communicant hæreticis manifeſtis, & palam ſe confitentibus tales, & conſequenter manifeſtiſſime excommunicatis, viden-

videtur nō excuſari a peccato, imo neque a cēſuris, quia cōmunicant huiuſmodi excōicatis contra hunc tenorem huius extrauagantis ueriorem, n.35. Et quia cōmercium habent cū hæreticis, quod ſine fauore & auxilio aliquo ijs præſtando fieri nequit, nu.55.

Sed quia durum uidetur eos vniuerſos damnare, probabiliter dici poteſt.

Primum hanc extrauag. eſſe vſu receptam cum ſola illa limitatione de excommunicatione manifeſta percuſſionis clerici, iuxta tenorem antiquum. II. Quod multitudo hæreticorum, & neceſſitas communicandi & negociandi, facit licitum quod aliès non eſſet, iuxta Reg. Quod non eſt licitum in lege, licitum fit in neceſſitate, de reg. iur. c.27. n. 35. III. Quod non communicant illis, niſi quatenus ſunt homines: & communicatio hæc eſt fundata in timore, neceſſitate, cognatione, vel vtilitate, in pace militia, & bellis, nu.55. IV. Quod conſuetudo iam recepta, & a ſummis Pontificibus ſcita & tolerata, videtur excuſare Catholicos ea vtentes. Vnde licite communicatur hæretico notorio excommunicato, qui non ſit denunciatus, c.9. n.8. in fi.

Qui timore perculſi, & propter aliàs cauſas proferunt aliquid contra fidem, vel conſentiunt in aliquod opus infidelitatis exterius, vel fingunt ſe eſſe Sarracenos, cum tamen intra ſe, & in corde

le ſuo oppoſitum credant, & ſe Chri-
ſtianos Catholicos profiteantur, pec-
cant quidem mortaliter grauiſſime, ſed
non ſunt hæretici neque excommuni-
cati: niſi quando aliquod opus exterius
hæreticum commiſiſſent, alicui hære-
ſi, vel hæretico auxilium præſtando, nō
quia hæretici, ſed quia fautores hæreti
cis fierent, c. 11. n. 25. No. n. 27.

Blaſphemia exterior, aut interior ſe
cundum ſe tantum conſiderata non eſt
hæreſis, quoniam hæreſis conſiſtit in
credendo, & blaſphemia in dicendo. At
tamen blaſphemia contrariatur confeſſ.
fidei, c. 12. nu. 82. vide tit Blaſ.

Sacerdos hæreticus non poteſt abſol-
uere a peccatis, neque a cenſuris etiam
in articulo mortis, c. 26 num. 26. addi-
tum in Nou.

Completè hæreticus non poteſt ab-
ſolui ab alio quam à Papa, aut ex eius
commiſſione ſpeciali, quamuis detur
facultas abſoluendi a caſibus Bullæ Ce
næ c. 27. nu. 272. §. 16.

Poteſt tamen Epiſcopus poſt Trid.
abſoluere, ſi hęreſis ſit occulta. Sed hęc
facultas ablata eſt per Bullam Cenæ.
Ibidem. Quod in nouo reſtringitur ſci-
licet eſſe ablatam ſolum, quando hære
ticus habet complices. nu. 260. dict. 7.

In caſu hæreſis filius non ſolum po
teſt ſed etiam tenetur accuſare patrem
c. 14. n. 13. c. 25. nu. 50.

Hæreticus ſtatim denunciandus eſt,
cap.

Digitized by Google

mora interpoſita eum, qui non habet aliud remedium quam præuenire alterum, vt patet in vxore, quæ ſcit ſe occidendām à marito, pugione ſuppoſito ceruicali, num 3.

At verò inſidiator, qui tandem certò creditur occiſurus, non dicetur aggreſſor, quia interponitur magna mora dici, vel menſis additum in Nou. nu. 3. poteſt quis occidere aggreſſorem ad vitandum vulnus, alapam, vel aliud tale: non tamē vulneratus, vel percuſſus, niſi quando affectus iniuria vulneris, magnam honoris iacturam faceret, ſi fugientē non perſequeretur. c. 15. nu. 33.

Peccat mortaliter, qui occidit propriam vxorem in adulterio deprehenſam. nu. 4. in Nou. num 4. Idē de eo qui ob defendendam caſtitatem ſuam, occidit inuaſorē, cùm aliter poſſit ſe defendere num. 5.

Peccat ēt mort. qui præter intentionē occidit aliquē ꝑpter inaduertētiam culpabilem: ſicut qui deijciens regulas de tecto, non pręmonendo tranſeuntes, occidit aliquē: aut ſicut qui caſtigaturus aliquē puerū non abſtulit gladium à cingulo, quo erat illū puniturus, quo tandem poſteà occidit illum. Atque vt huiuſmodi homicidiū caſuale ſit peccatum mortale, parum refert an huiuſmodi opus ex quo ſequutū eſt homicidium, ſit licitum vel illicitum. Nam in vtroque caſu peccatum erit morta-

P le,

le, ſi præceſſit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad vitandum periculum morti; & in neutro ſi ea fuit adhibita. Quamuis plurimum referat, quantum ad irregularitatem c. 15.n.6. vide tit. Irregularitas 6.

Qui aggreditur aliquid illicitũ quod eſt cauſa occidendi alterum, vt ſe defendat, peccat mortaliter peccatum homicidij. Vnde peccat mort. qui ingrediẽs ad alienam vxorem interficit, vt ſe defendat maritum volentem eum occidere. Et incurrit irregularitatem.n.7.

Peccat mortaliter damnatus ad mortem, occidendo miniſtros iuſtitiæ, vt ſe eripiat.num.8.

Item qui ne timidus iudicetur, vult deliberatè ſe exponere periculo amittendi vitam, vel aliquod membrum.n. 8. Secus eſt in eo qui magna cautela violat legem ſtatuentem pœnam amiſſionis vitæ, vel membri.c.23 n.57.

Peccat mort. qui vtitur aliquo ioco cum probabili periculo vitæ, niſi ob velocitatẽ, & dexteritatẽ ceſſet huiuſmodi periculum. cap.15.num.8.

Sumere venenum ad experiendam theriacam, dãnandum eſt vt mortale, antequã fiat, non tamen poſt factũ.n.8.

Peccat mort. qui aliquod exercet torneamentũ, ex quo cædes, ſeu vulnera ſequuntur.n.9. vide tit. Haſtiludium.

Peccat mort. qui optat mortem alicuius, vel delectatur, cogitatione iniu-

ſti

ſti homicidij. Secus ſi delectatur de vtilitate ſecuta ex morte. n. 10. & c. 20. n. 3.

Licet optare mortem, vel morbũ alicuius propter bonum eius ſpirituale. Item optare mortem tyranni, vel inimicorum Eccleſiæ, quãdo nõ eſt aliud remedium. c. 15 n. 10.

Qui deliberatè præ ira ſibi mortem, vel mutilationem exoptat, vel ſibi iniicit manus, peccat mort. Secùs ſi eas iniiceret zelo deuotionis. neque peccat, qui ſibi euellit barbã, vel ſe alapis cædit ob mortẽ parentũ vel amicorũ. cap. 15. n. 11. De clerico iſta faciẽte, vide tit. Excommunicatio VI. §. II.

Peccat mort. qui decurtat vitam per abſtinentiam, quam aduertit eſſe indiſcretam: ſecus ſi non aduertit. Imò probabiliter exiſtimans non eſſe talem, non peccat. num. 12.

Peccat itẽ mor. qui comedit aliquid, ex quo timet aliquod notabile detrimentum, maximè ſi illud fuit ſibi interdictum à medico. ſi verò fuerit dãnum leue. peccat venialiter. num. 13.

Qui propter aliquod infortunium cupit ſe nunquam natum fuiſſe, peccat mortaliter. num. 12.

Mater, vel nutrix, quæ ſecum in lectulo puerum collocat cum probabili periculo ſuffocationis, peccat mortaliter. Item qui eſt cauſa aborſus percutiendo mulierem grauidam. num. 14.

Item qui cum eſſet affectus iniuria,

ſciretque ſuos cognatos vel amicos vindictam ſumere velle, non vetuit expreſſe. num. 17.

Qui occidit alium nō tenetur ſe vinculis aut morti offerre. n. 21. Et qui cōmiſit homicidium, propter quod alius eſt in carcere cum periculo vitæ, non tenetur ſe prodere cum periculo vitæ propriæ. num. 17.

Homicida quem iudex puniuit, tenetur reſtituere parti damnum, Quòd ſi ſuſpendatur, tenentur hæredes. nu. 25. Tenetur etiam homicidia ſoluere impenſas moderatas funeris. 21.

Qui iniuſtè occidit alium excedens mortaliter debitum modum ſuæ defenſionis, tenetur reſtituere, vt alius homicida. num 24. Quod magis confirmatur & explicatur in Nouo: Nā licet minùs peccet, minoremque mereatur pœnitentiam, quàm qui occidit voluntariè, tamen quoad reſtitutionē, ſufficit quòd mors ſit iniuſta, etiam ex ipſomet opere exteriori. vnde iſte qui non ſeruauit modum inculpatæ tutelæ, ad tantam tenetur reſtitutionem damni dari, & intereſſe inde contingentis, ſicut homicida voluntarius. Additum in Nou. cap. 15. num. 27.

Magis peccat vulnerās animo occidendi, quàm qui occidit, animo nō occidendi. cap. 27. num. 240.

Non eſt homicida, qui vltam exponit pro reſtituendo debito, vel quolibet

actu

actu virtutis.cap.17.num.87.

Homicidium directè voluntarium in quo ſolus Papa, & rariſſimè diſpenſat, eſt homicidium illicitum intentum in ſe, ſaltem æquipollenter aliàs quàm vitandæ mortis cauſa. Sufficit autem eſſe volitum in cauſa adeò propinqua morti, vt moraliter vix ſe compatiantur velle illam cauſam, & nolle occidere, vt propinare venenum, quod ſcit eſſe mortiferum, vel punctim ferire circa præcordia, vel circa caput etiam cæſim.num.240.

Poteſt homicidium eſſe directè voluntarium vni, & non alteri, vt homicidium quod facit Petrus animo occidendi, mandante Ioanne, vt tantùm inferat aliquam iniuriam leuem citra deformationem. Ibid. quid teneatur reſtituere homicida. vide tit. reſtitutio.2.

De comedente carnes humanas, vide tit. Gula.

Honor & Honoratio.

Bona honoris & famæ ſunt inferiora bonis ſalutis, & vitæ, & maiora bonis fortunæ, ſeu pecuniæ.cap.16.nu.44. vide tit. Eama. & tit. Bona.

Peccat ſubditus denegans ſuperioribus debitum honorem.c 14.num.22. De honore quam filius debet parentibus. vide tit. Filius.

HORAE CANONICHAE

I. in ſe & quoad attentionem & obligationem.

HOrarũ recitatio obligat ſub mortali eos qui tenentur, c.25. nu.97. Peccat mort. qui recitat notabiliter malè, deglutiendo ſyllabas, incipiendo verſus antequam ſocius finiat, & alia huiuſmodi. nu.98.

Multa excuſant ab hoc præcepto. I. Infirmitas: nec tenetur infirmus ab alio recitante audire: nec horarum loco, mente Deum precari. 101.

II. Occupatio repẽtina, quæ ſine ſcãdalo, vel peccato omitti nõ põt: vel occupatio magni momẽti, ſicut lectio oppoſitionis. Non tñ excuſatur quis, eo ꝙ ſtudeat, inſeruiat, vel peregrinetur.

III. Defectus Breuarij ſiue ſua culpa contingat, ſiue abſque illa, dummodo pœniteat culpæ præteritæ. IV. Diſpenſatio ſummi Pontificis. cap.25. num.102. & 103.

Obligatio recitandi in beneficiario ex acceptatione tituli Beneficij naſcitur, non ex quantitate reditus. Nihilominus ſi oĩno deſint fructus in pręſens, vel in futurum, vel ſaltẽ diſtributiones quotidianę ſimul cum fructibus deſint, ceſſabit obligatio n.102. 103. Defectus attẽtionis neceſſariæ eſt mortalis. 105.

Attentio neceſſaria in recitando eſt pro-

propoſitũ actuale vel virtuale in principio recitandi horas, & poſtea actualis, vel virtualis. Et eſt triplex, Verborum Rerum ſignificatarum, & perſonarum, ad quas diriguntur. Et quælibet harum ſufficit. num. 105.106.

Propoſitum attendendi actuale, vel virtuale tollitur per expreſſum contrarium, vt qui nõ vult attendere: & per tacitum, vt qui aduertit ſe euagari, & nõ reuocat animum. nu. 106. Secus ſi inaduertenter. nu. 107. Vel qui deliberatè ſe occupat rebus exterioribus attentioni incompatibilibus. num 106.

Non ſufficit recitare per Breuiariũ trium lectionum. num. 107.

HORAE II. QVOAD *perſonas quæ tenentur recitare.*

TEnẽtur recitare horas clericus ordinatus Sacris & Beneficiarius, etiam ſi non ſit ordinatus Sacris, Monachus, & Monialis, ad chorum deputati. cap. 25. num. 97.

Qui verò profitetur ad alia obſequia extra chorum, ſicut ad officia bellica, vel ſeruilia, non tenetur ad illas, ſed ad alia loco earum per ordinem ſtatuta. ibid.

Excommunicatus etiam denũciatus tenetur ſeorſum recitare. 102.

Et qui habet beneficium etiam tenue, etiam ſine fructibus, modo ha-

HORAE C

HOrarũ re
tali eos q
ferunt mor
...ꝰ deglut
de verſus ante
...
Multa excu
Infirmitas : n
ſiue recitare
co, mente D
II. Occupa
dio, vel pecc
...
III. Defe
pe contingat
modo pertinea
Diſpenſatio fu
...
Obligatio re
ex acceptatione
...
...ſi olim defi
... eorum, ve

...i quicumque ha-
...m cura, & ſine
...ſes quàm illud ob-
...officium legitimo
...o, non dixerit, bene
...ctus pro rata omiſ-
...poris, ſuos non fa-
...m iniuſtè perceptos
...a beneficiorum vel
...as erogare teneatur.
...iorum animi ſuſpen
...iuſmodi rata prædi-
...da

...dẽtius atque expreſ-
...lentes ſtatuimus vt
...canonicas vno vel
...ntermiſerit. omnes be
...ciorum ſuorũ fructus,
...diebus reſponderent,
...rentur: qui verò Ma-
...dimidiam; qui ce...
...aliam dimidiam; ...
...ſextam partem ...
...iei amittat: tam...
...ictus, non recit...
...onicis, cum aliȷs...
..., & diſtributi...
...ata ſola præſ...
...uetudinem, ſ...
...rifeciſſe præ...
...um, & diſt...

...nẽſibu...
...edim...

cap.18.num.58.& cap.24.num.14.vide tit. denunciatio.

HOMICIDIVM.

VErba mala, ſigna, vel geſtus: antecedentia percuſſionem, vel homicidium, non ſunt neceſſario confitenda, dummodo cõfiteatur homicidium. cap.6.num.7.

Peccat mort. qui ſe exponit periculo mortis reſpuens medicinam, & ſoli prouidẽtiæ Dei ſe cõmittens. c 11.n.4.

Homicidium aliquando eſt licitum. Primùm auctoritate iudicis. II. In bello iuſto. III. Ob defenſionem propriæ vitæ, vel propriarum rerum, vel honoris. Moderatè tamen, cap.15. num.2.3.

Peccat miniſter iuſtitiæ occidens odio, vel vindicta priuata. num.2.

Occidens iudicis auctoritate, vel in bello iuſto, poteſt habere animum occidendi propter bonum Reip. Idem de occidente ob defenſionem ſuarum rerum, vel vitæ proximi vel ſuæ propriæ. nu.2. Quòd ſi ſe & ſua aliter defendere poſſit, peccat mortaliter occidendo. ca. 15.n.5. excipitur tamen ille, qui ſi velit defẽdere propriã vitã, aliter quã occidẽdo inuaſorẽ, nẽpe fugiendo, patietur magnum detrimẽtũ ſui honoris. ibid.

Non licet occidere aliquem antequã aggrediatur. Bene tamen dicetur aggreſſor, qui decreuit occidere nulla

mora

mora interpoſita eum, qui non habet aliud remedium quam præuenire alterum, vt patet in vxore, quæ ſcit ſe occidendām à marito, pugione ſuppoſito ceruicali, num 3.

At verò inſidiator, qui tandem certò creditur occiſurus, non dicetur aggreſſor, quia interponitur magna mora diei, vel menſis additum in Nou. nu. 3. poteſt quis occidere aggreſſorem ad vitandum vulnus, alapam, vel aliud tale: non tamē vulneratus, vel percuſſus, niſi quando affectus iniuria vulneris, magnam honoris iacturam faceret, ſi fugientē non perſequeretur. c, 15. nu. 33.

Peccat mortaliter, qui occidit propriam vxorem in adulterio deprehenſam. nu. 4. in Nou. num 4. Idē de eo qui ob defendendam caſtitatem ſuam, occidit inuaſorē, cùm aliter poſſit ſe defendere num. 5.

Peccat ēt mort. qui præter intentionē occidit aliquē ꝓpter inaduertētiam culpabilem: ſicut qui deijciens regulas de tecto, non pręmonendo tranſeuntes, occidit aliquē: aut ſicut qui caſtigaturus aliquē puerū non abſtulit gladium à cingulo, quo erat illū puniturus, quo tandem poſteà occidit illum. Atque vt huiuſmodi homicidiū caſuale ſit peccatum mortale, parum refert an huiuſmodi opus ex quo ſequutū eſt homicidium, ſit licitum vel illicitum. Nam in vtroque caſu peccatum erit morta-

P le,

le, ſi præceſſit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad vitandum periculum morti; & in neutro ſi ea fuit adhibita. Quamuis plurimum referat, quantum ad irregularitatem c. 15.n.6. vide tit. Irregularitas 6.

Qui aggreditur aliquid illicitū quod eſt cauſa occidendi alterum, vt ſe defendat, peccat mortaliter peccatum homicidij. Vnde peccat mort. qui ingrediēs ad alienam vxorem interficit, vt ſe defendat maritum volentem eum occidere. Et incurrit irregularitatem.n.7.

Peccat mortaliter damnatus ad mortem, occidendo miniſtros iuſtitiæ, vt ſe eripiat.num.8.

Item qui ne timidus iudicetur, vult deliberatè ſe exponere periculo amittendi vitam, vel aliquod membrum.n. 8. Secus eſt in eo qui magna cautela violat legem ſtatuentem pœnam amiſſionis vitæ, vel membri.c.23 n. 57.

Peccat mort. qui vtitur aliquo ioco cum probabili periculo vitæ, niſi ob velocitatē, & dexteritatē ceſſet huiuſmodi periculum. cap. 15, num.8.

Sumere venenum ad experiendam theriacam, dānandum eſt vt mortale, antequā fiat, non tamen poſt factū.n.8.

Peccat mort. qui aliquod exercet torneamentū, ex quo cædes, ſeu vulnera ſequuntur.n.9. vide tit. Haſtiludium.

Peccat mort. qui optat mortem alicuius, vel delectatur, cogitatione iniuſti

ſti homicidij. Secus ſi delectatur de vtilitate ſecuta ex morte. n. 10. & c. 20. n. 3.

Licet optare mortem, vel morbũ alicuius propter bonum eius ſpirituale. Item optare mortem tyranni, vel inimicorum Eccleſiæ, quãdo nõ eſt aliud remedium. c. 15 n. 10.

Qui deliberate præ ira ſibi mortem, vel mutilationem exoptat, vel ſibi iniicit manus, peccat mort. Secùs ſi eas iniiceret zelo deuotionis. neque peccat, qui ſibi euellit barbã, vel ſe alapis cædit ob mortẽ parentũ vel amicorũ. cap. 15. n. 11. De clerico iſta faciẽte, vide tit. Excommunicatio VI. §. II.

Peccat mort. qui decurtat vitam per abſtinentiam, quam aduertit eſſe indiſcretam: ſecus ſi non aduertit. Imò probabiliter exiſtimans non eſſe talem, non peccat. num. 12.

Peccat itẽ mor. qui comedit aliquid, ex quo timet aliquod notabile detrimentum, maximè ſi illud fuit ſibi interdictum à medico. ſi verò fuerit dãnum leue. peccat venialiter. num. 13.

Qui propter aliquod infortunium cupit ſe nunquam natum fuiſſe, peccat mortaliter. num. 12.

Mater, vel nutrix, quæ ſecum in lectulo puerum collocat cum probabili periculo ſuffocationis, peccat mortaliter. Item qui eſt cauſa aborſus percutiendo mulierem grauidam. num. 14.

Item qui cum eſſet affectus iniuria,

ſciretque ſuos cognatos vel amicos vindictam ſumere velle, non vetuit expreſſe. num. 17.

Qui occidit alium nõ tenetur ſe vinculis aut morti offerre. n. 21. Et qui cõmiſit homicidium, propter quod alius eſt in carcere cum periculo vitæ, non tenetur ſe prodere cum periculo vitæ propriæ. num. 17.

Homicida quem iudex puniuit, tenetur reſtituere parti damnum, Quòd ſi ſuſpendatur, tenentur hæredes. nu. 25. Tenetur etiam homicidia ſoluere impenſas moderatas funeris. 21.

Qui iniuſtè occidit alium excedens mortaliter debitum modum ſuæ defenſionis, tenetur reſtituere, vt alius homicida. num 24. Quod magis confirmatur & explicatur in Nouo: Nã licet minùs peccet, minoremque mereatur pœnitentiam, quàm qui occidit voluntariè, tamen quoad reſtitutionẽ, ſufficit quòd mors ſit iniuſta, etiam ex ipſomet opere exteriori. vnde iſte qui non ſeruauit modum inculpatæ tutelæ, ad tantam tenetur reſtitutionem damni dati, & intereſſe inde contingentis, ſicut homicida voluntarius. Additum in Nou. cap. 15. num. 27.

Magis peccat vulnerãs animo occidendi, quàm qui occidit, animo nõ occidendi. cap. 27. num. 240.

Non eſt homicida, qui vltam exponit pro reſtituendo debito, vel quolibet

actu

actu virtutis.cap.17.num.87.

Homicidium directè voluntarium in quo ſolus Papa, & rariſſimè diſpenſat, eſt homicidium illicitum intentum in ſe, ſaltem æquipollenter aliàs quàm vitandæ mortis cauſa. Sufficit autem eſſe volitum in cauſa adeò propinqua morti, vt moraliter vix ſe compatiantur velle illam cauſam, & nolle occidere, vt propinare venenum, quod ſcit eſſe mortiferum, vel punctim ferire circa præcordia, vel circa caput etiam cæſim num.240.

Poteſt homicidium eſſe directè voluntarium vni, & non alteri, vt homicidium quod facit Petrus animo occidendi, mandante Ioanne, vt tantùm inferat aliquam iniuriam leuem citra deformationem. Ibid. quid teneatur reſtituere homicida. vide tit. reſtitutio.2.

De comedente carnes humanas, vide tit. Gula.

Honor & Honoratio.

Bona honoris & famæ ſunt inferiora bonis ſalutis, & vitæ, & maiora bonis fortunæ, ſeu pecuniæ.cap. 16.nu.44. vide tit. Eama. & tit. Bona.

Peccat ſubditus denegans ſuperioribus debitum honorem. c 14.num.22. De honore quam filius debet parentibus. vide tit. Filius.

HORAE CANONICHAE.
I. in ſe & quoad attentionem & obligationem.

HOrarũ recitatio obligat ſub mortali eos qui tenentur, c.25. nu.97. Peccat mort. qui recitat notabiliter malè, deglutieudo ſyllabas, incipiendo verſus antequam ſocius finiat, & alia huiuſmodi. nu.98.

Multa excuſant ab hoc præcepto. I. Infirmitas: nec tenetur infirmus ab alio recitante audire: nec horarum loco, mente Deum precari. 101.

II. Occupatio repẽtina, quæ ſinę ſcãdalo, vel peccato omitti nõ põt: vel occupatio magni momẽti, ſicut lectio oppoſitionis. Non tñ excuſatur quis, eo ꝙ ſtudeat, inſeruiat, vel peregrinetur.

III. Defectus Breuarij ſiue ſua culpa contingat, ſiue abſque illa, dummodo pœniteat culpæ præteritæ. IV. Diſpenſatio ſummi Pontificis. cap.25. num.102. & 103.

Obligatio recitandi in beneficiario ex acceptatione tituli Beneficij naſcitur, non ex quantitate reditus. Nihilominus ſi oĩno deſint fructus in preſens, vel in futurum, vel ſaltẽ diſtributiones quotidianę ſimul cum fructibus deſint, ceſſabit obligatio n.102. 103. Defectus attẽtionis neceſſariæ eſt mortalis. 105.

Attentio neceſſaria in recitando eſt pro-

propoſitũ actuale vel virtuale in principio recitandi horas, & poſtea actualis, vel virtualis. Et eſt triplex, Verborum Rerum ſignificatarum, & perſonarum, ad quas diriguntur. Et quælibet harum ſufficit. num. 105.106.

Propoſitum attendendi actuale, vel virtuale tollitur per expreſſum contrarium, vt qui nõ vult attendere: & per tacitum, vt qui aduertit ſe euagari, & nõ reuocat animum. nu 106. Secus ſi inaduertenter. nu. 107. Vel qui deliberate ſe occupat rebus exterioribus attentioni incompatibilibus. num 106.

Non ſufficit recitare per Breuiariũ trium lectionum. num. 107.

HORAE II. QVOAD *perſonas quæ tenentur recitare.*

TEnẽtur recitare horas clericus, ordinatus Sacris & Beneficiarius, etiam ſi non ſit ordinatus Sacris, Monachus, & Monialis, ad chorum deputati. cap. 25. num. 97.

Qui verò profitetur ad alia obſequia extra chorum, ſicut ad officia bellica, vel ſeruilia, non tenetur ad illas, ſed ad alia loco earum per ordinem ſtatuta. ibid.

Excommunicatus etiam denũciatus tenetur ſeorſum recitare. 102.

Et qui habet beneficium etiam tenue, etiam ſine fructibus, modo ha-

beat diſtributiones, tenetur recitare: ſecus ſi nullos fructus aut nullas diſtributiones capiat, nec per ſe, nec per alium, nec poſſit capere, nec in poſterũ ſit capturus. num. 102. 103.

Tenetur tamen non ſolùm qui tantũ diſtributiones capit quotidianas, ſed etiã ille, per quẽ ſtat, quominus capiat fructus, eo ꝙ non vult accipere poſſeſſionem, vel reſidere. Similiter ſi litigans habita ſnĩa debet obtinere fructus ſequeſtratos, vel ab aduerſario perceptos, tenetur recitare. cap. 25. num 104.

Tenetur etiam, qui in pẽſionem omnium fructuum conſenſit ei, qui in ſuũ fauorem renunciauit. Secus de illo, qui conſentit, vt renuncianti fructus oẽs, & omne ſeruitiũ, & adminiſtratio beneficij reſeruentur. num. 104. 105.

Non tenet̃ recitare horas canonicas minoribus ordinatus, ſi non ſit beneficiarius, vel monachus, vel pẽſionarius. Nec tenetur ad aliquid determinatum recitandum, niſi cum ordinatur, promittat, vel ordinatori præcipienti conſentiat. num. 8.

Peccat mort, beneficiarius, & quiuis alius obligatus nõ recitãdo horas canonicas: Quid verò teneat̃ beneficiarius reſtituere, & ad qd oblige͂t penſionarius. vide ſequentẽ motũ proprium Pij V.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memo. Ex primo Lateranenſi Concilio pia & ſalubris

ſanctio

ſanctio emanauit, vt quicumque habens beneficium cum cura, & ſine cura, ſi poſt ſex menſes quàm illud obtinuerit, diuinum officium legitimo ceſſante impedimēto, non dixerit, beneficiorum ſuorum fructus pro rata omiſſionis & officij, & tēporis, ſuos non faciat: ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in fabricas ipſorum beneficiorum vel pauperū eleemoſynas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi ſuſpenſione tenentur, cuiuſmodi rata prædictæ ratio ſit habenda

Nos huic rei euidētius atque expreſſius prouidere volentes ſtatuimus vt qui horas omnes canonicas vno vel pluribus diebus intermiſerit, omnes beneficij ſeu beneficiorum ſuorū fructus, qui illi, vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie diuiderentur: qui verò Matutinum tantùm dimidiam; qui ceteras omnes horas aliam dimidiam; qui harum ſingulas, ſextam partem fructuum eiuſdem diei amittat: tametſi aliquis choro addictus, non recitans, omnibus horis canonicis, cum alijs præſens adſit fructuſq; & diſtributiones fortè aliter aſſignata ſola præſentia iuxta ſtatuta, conſuetudinem, fundationem aliàs ſibi lucrifeciſſe prætēdat, is etiam præter fructuum, & diſtributionum amiſſionem.

Ite illæ qui primis ſex mēſibus offic. nō dixerit, niſi legitimū īpedimētū ip-

qui per obliuione aliquã partẽ omiſit, adimplet ſupplendo illam, quamuis nõ repetat reliqua. cap. 25. num. 99.

HOSPITALE.

HOſpitalia, ſeu Xenodochia tm̃ inſtituuntur in vtilitatẽ pauperum: Vnde parentes qui exponunt filium in Hoſpitali, vt ibi nutriatur, tenentur ſol uere hoſpitali expenſas, niſi excuſentur ob paupertatem cap. 16. num. 48.

Peccat hoſpitalarius mortaliter, qui non expendit reditus hoſpitalis, in ijs ad quæ ſunt deſtinati, vel ſinit eos perdi: & qui nimis tardè recuperat bona eius alienata: & qui adeò negligit reficere eius ædificia, vt ob id cadant, cum obligatione reſtituendi. c. 25. nu. 67.

Circa hoſpitalia ſtatuit Trid. ſeſſ. 25 c. 8. de reformatione hæc ſequentia.

Hoſpitalarij hoſpitalium onera cõpleant, quæ ſi commodè non poſſint fructus illorum in alium pium vſum conuertant prout ordinario cum duobus peritioribus de capitulo videbitur.

Et oẽs hoſpitalarij ẽt laici (nõ tamẽ regularibus ſubiecti vbi viget regularis obſeruantia) ad prædictã obligationẽ implendã ab Epiſcopis cõpelli poſſint. Et propterea in foro coſciẽtia teneãtur ad reſtitutionem fructuum quos contra hoſpitaliũ inſtitutionem perceperint nulla eis remiſsione profutura.

Qui ob metũ aut alias cauſas thurifi cat idolo, aut cõſentit in aliquod opus infidelitatis exteriùs tantum, & nullo modo interiùs, peccat mortaliter, ſed non eſt cenſendus hæreticus, vel Apoſtata, nec eſt excõicatus. c. 11. n. 27.

Peccat mortaliter, qui expreſsè Dæmonem, Solum, Lunam, Idolũ, vel creaturam aliquam tamquam Deum adorat etiam ſolo cultu exteriori. cap. 11. nu. 24. & in No. nu. 27.

Peccat etiam mort. qui facit, aut reficit Idola Indorum, aut Idolorum templa, & fana. cap. 14. nume. 31. lit. D. Nouo num. 36. De adorante imagines ſine relatione ad Deum vel Sanctos, vide Imago.

Peccat mortaliter qui deliberatè credit, quemcumq; infidelem ſi bene moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari. c. 11. n. 18. Nouo, nu. 22.

Peccat itẽ mort. qui credit Cæli planetas, & Gẽtiliũ Idola, eorumq; Deos, & Deas, habere aliquid diuinitatis, aut in cælis regnare. nu. 41. Nouo. 32.

Peccant etiam præceptores, qui prælegentes libros Ethnicorum, negligunt monere diſcipulos ſuos dẽ falſitatẽ Deorũ gentiliũ eorumq; ſuperſtitionũ, maximè aduertentes, vel aduertere debentes, quòd pueri illa incipiunt credere, niſi moneantur: nam tunc videntur conſentire illorum errori. Ibidem.

De iurante per Idola, aut de eo qui

eſt

Natiuitatis Domini. Ibidem.

Non frangit ieiunium, qui ſumit aliquid cauſa prægustandi cibos, etiam ſi ſint carnes; vel cauſa medicinæ vel vt officio debito ſuis dominis inſeruiat, vel vt inter comedendum legat. num. 14.

In die ieiunij ſola ſecunda comeſtio frangit ieiunium, & eſt peccatum, non vlterior. At verò qui comedit cibos vetitos, peccat toties quoties. num. 15.

Qui non ieiunat die ab Eccleſia ſtatuto, non tenetur pro illo ieiunare alio die. num. 27. & cap. 12. num. 54.

Qui non poteſt ieiunare integram quadrageſimam, tenetur quos poteſt cies cap. 21. num. 20.

De cauſa iuſta excuſante: vide titul. ſequent.

Cauſa excuſans ab integro ieiunio, non videt excuſare ab omni parte. n. 22.

Circa ieiunia generalia ſolus Papa diſpenſat abſolutè: ſingulariter tamen cum hoc vel illo Epiſcopus poteſt, & eo abſente Parochus. Et Prælatus etiã cum religioſis. num 21.

Diſpenſatus, vt ante horam debitam prandeat, non videtur à ieiunio liberatus. num. 22.

Non excuſat quis ab obligatione ieiunij ꝑꝑ eleemoſynam quam dat. n. 22.

Peccat mort. inuitans ad cenã, quẽ ſcit obligari ad ieiunium, & credit ob inuitationem fracturum ieiuniũ, quod alias

aliàs ſeruaret. Secus ſi ſit paratus ad cœnandum. num.24.

I E I V N I V M II.
Quoad perſonas

OMnis iuſta cauſa excuſans à ieiunio reducitur ad impotentiam, neceſſitatem, & maius bonum.

Impotētia excuſat pueros vſq; ad vigeſimū primū ętatis annū: poſſunt tñ ob vrgentē neceſſitatē ad id compelli. Item excuſat ſenes ſexagenarios ſecundum communē, quod tñ arbitrio prudentis relinquendum eſt. Item excuſat mulieres grauidas, & nutrices: imò peccarent ieiunando niſi eſſent robuſtæ. Excuſat etiam pauperes non potentes quęrere cibum ad vnicam comeſtionem ſufficientem, non tñ alios. Excuſat etiā infirmos non valentes ſimul tantum comedere, quantum ſufficiat eorum ſaluti. Excuſat etiam eos, qui ieiunando capitis dolorem patiuntur, vel vertiginem, aut tota nocte calere, vel dormire nequeunt, c.21.n.16.

Neceſſitas excuſat quoties oportet facere aliquid incōpatibile ieiunio, quod tñ neceſſarium eſt ad neceſſariā conſeruationem ſui ſtatus decori. Excuſat fabriū ferrariū, carpentarium, agricolam, vel quēlibet aliū operarium habentem aſſiduum laborem, quamuis iſti ſint diuites. Excuſat etiā eum, qui ieiunando

non poteſt concionari ex officio, vel obedientia, aut docere, vel confeſſiones audire. Item excuſat magnum iter facturum, ſaltem pedeſtre, & maritum aliter non potentem vxori debitũ reddere;& vxorem quæ ieiunando marito ſatis placere nequit, nu.16.

Maius bonum excuſat eos, qui ieiunando non poſſunt ſanctis operibus vacare. Quod non habet locum in illis, qui ea faciunt principaliter propter mercedem: ſecus ſi principaliter ob cultum Dei, quamuis minus principaliter propter mercedem, n.17.

Sola peregrinatio non excuſat, niſi propter auctoritatem aliorum deuotio augeatur, vel ſi peregrinetur ex maximo deuotionis ardore, n.18.

Quod dubitat an opus pium, & voluntarium, quod intendit, excuſet, conſulat Superiorem vel parochum, & eorum dicto acquieſcat. n.18.

Excuſatur vxor a ieiuniis volũtariè votis, ſi maritus repugnat: non tamen a ieiunijs Eccleſiaſticis, niſi inde oriretur notabilis diſcordia, nu.19.

Qui bona fide credit iuſtam habere cauſam ad non ieiunanndum, & ob id non ieiunat, non peccat ſaltem mortaliter, num.20.

Paterfamilias, œconomus, vel caupo qui his, quorum curam gerunt, aut ijs, qui ſuam cauponiam adeunt, præbens cibos, quibus credunt illos ſine cauſa

transſ-

tranſgreſſuros ieiunium, peccant mortaliter, nu. 26.

Qui in die ieiunij mane comedit per ignorantiam, uel incogitantiam, excuſantē à violādo ieiunio & ob id nō ieiunat, peccat mortaliter. Qm̄ iſte perinde poterat ieiunare, & hora conſueta prandere, ac ſi nihil comediſſet. nu. 27.

Peccat, qui famulos ad ieiunādū obligatos cōpellit dieb. ieiunij ad opera ieiunio incompatibilia, quæ commodè poſſunt differri in alium diem, numero 27.

IEIVNIVM III.
Quoad diem & horam.

Dies ieiunio ſacrati ſunt tota Quadrageſima, exceptis Dominicis; Quatuor tēpora immediatè ſequentia poſt diē Cinerum, Pentecoſten, exaltationem ſanctæ Crucis, & feſtum ſanctæ Luciæ. Itē dies Vigiliarum quæ præcepto, vel iuri communi, vel particulari præcipiuntur. Et quando vigilia S. Ioānis Baptiſtæ incideret in diem Corporis Chriſti, ieiunandum erit die præcedenti ſcilicet feria quarta, ex præſcripto Leonis X. c. 21. nu. 11.

Qui vouit ieiunare omni feria ſexta, non poteſt veſci carnibus, nec omittere ieiunium Natali Domini die occurrente, num. 11.

Ieiunium incipit a media nocte, & durat

durat vſq. ad mediam noctem ſequentem, nu.11.12.

Qui notabiliter abſque iuſta cauſa præuenit horam prandij, peccat mortaliter. Non tamen frangit ieiunium, qui ante veſperas Quadrageſimali tempore comedit, num.27.

Peccat mortaliter, qui ieiunat diebus bus Dominicis, ſuperſtitioſe credens in illis ieiunandum eſſe contra conſuetudinem Chriſtianam: ſecus ſi ob ſalutē, ſtudium, vel bonum finem, nu.27.

IEIVNIVM IIII.

Quoad cibos.

NOn frangit ieiunium, qui licet ſæpius, bibit aquam, vel vinum, ſero vel mane etiam ad ſe ſuſtentandum. c. 21.nu.13.

Frangit qui edit cibos vetitos toties quoties.n.15.

Qua & lacticinia prohibētur in Quadrageſima: in aliis autem ieiunijs, tātū carnes prohibentur iure communi: in Hiſpania omnia ęquantur ex conſuetudine. Quæ vt longa dicatur quoad hoc, debet eſſe quadraginta annorum. In nouo Orbe, & terris nouè repertis, & in aliis, in quibus non eſt talis conſuetudo, ſeruandum eſt ius commune, n. 15.

In collatione ſub noctem vtendum eſt cibis leuibus, comedendo aliquid ſolius fructus, vel panis, vel vtriuſque, iuxta morem regionis, modo ne tantum

tum

tum ſumatur, ut defraudetur ieiunium nu. 13. 14.

Diſpenſatus in ieiunio non uidetur diſpenſatus, vt comedat carnes. numero 22. 23.

Peccat, qui in die ieiunij cibos vetitos miniſtrat ſine diſpenſatione, vel conſuetudine id permittente. n. 26.

De comedente cibos vetitos in vna regione, qui ſunt liciti in ſua. vide titu. Gula.

IGNORANTIA.

IGnorãtia rei, vel iuris quã, vel quod quis ſcire tenetur, nõ excuſat a peccato, benè tamen excuſat in foro interiori, à pœnis, & cenſuris poſitis cõtra hæreticos. Secus in foro exteriori. Prel. 1. n. 10. §. 4 No. n. 17.

Ignorantia, & ſimplicitas rudium ſæpenumero eos excuſat a peccato, & a cenſuris in materia fidei. Ibid. n. 16. No. n. 15. & c. 11. n. 17. de quo plura tit. hæreticus.

Ignorantia aliquando facit actum nõ eſſe humanum, maximè ſi concurrant hæc: nempe ignorantia rei, quam quis non tenetur ſcire, ignorantia non affectata; nec procurata: ignorantia talis, ſine qua non fieret actus. Citra hæc regulariter eſt actus humanus is, qui per ignorantiam fit Præl. 6. nu 9. No. numero 8.

Non

Nõ excuſat ignorantia iuris, quando homo ſolùm conſulit Doctores, quos credit ſibi placita reſponſuros: aliàs nõ conſulturus eos. cap. 17. num. 83.

Nemo tenetur alterum admonere de ſua ignorantia, quando eſt facti, vel iuris humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & non redundat in detrimẽtũ. tertij. cap. 22. n. 83. §. 34. non peccat. mort. contra præceptum correctionis, qui nõ corrigit eũ qui ob ignorantiam probabilẽ diei ieiunij vel feſti, nõ ieiunat, vel non audit Miſſam cap. 24. n. 12.

Peccat qui exercet officium ignorãs illud. Idem de procurante, ignorans illud. Hoc tàmen non procedit in procurante nouo fine, & animo vtendi conſilio peritorum, quos credit ſe habiturum. cap. 23. n. 15. §. 13. & num. 47.

Ignorãtia eſt triplex, Affectata, Craſſa, Iuſta. Affectata eſt, quando quis ignorat, quòd ſcire tenetur, quia non vult ſcire, & hæc auget malitiã. Craſſa ſiue ſupina eſt quãdo quis ignorat, id quòd communiter homines ſuæ cõditionis, & ſtatus ſciunt, & hæc excuſat; à tanto, ſed non à totũ. Iuſta (quæ à Theologis dicitur, inuincibilis, & à Canoniſtis probabilis) eſt, qua communiter homines ſuæ conditionis adhibita diligentia laborant; & hæc quãdo eſt antecedens, excuſat; ſecus quando eſt conſequens. Tunc autem eſt antecedens, ſiue cauſa actus, quando actus non fieret,

ret,niſi ignoraretur: tunc verò eſt comes,ſeu cōſequens,quādo fieret actus, etiam ſi ſciretur,cap.23.num.45.

Ignorantia circa legem naturalē,vel diuinam,non poteſt eſſe iuſta communiter loquendo. Bene tamen circa pœnam excommunicationis vel alterius cenſuræ ſtatutam ab homine, imo circa aliam pœnam communiter non ſtatutam.num.47.

Ignorantia excuſat a pœna legis extraordinaria & exorbitante,non tamen ab Ordinaria,c.27.nu.272.§.13 in No. nu.273.

Ignorantia non facit capacem acquiſitionis eum qui alias eſt incapax c.27. nu.27.dicto 8.

ILLEGITIMVS.
& Legitimus.

ILlegitimus etiam occultus,& publicè reputatus pro legitimo nō poteſt ſine diſpenſatione ordinari. Atque ſub nomine illegitimi omne genus illegitimorum intelligitur.c.25.No.n.69.& c.27.nu.194.& ex profeſſo,n.201.

Cum illegitimo ſolus Papa diſpenſat ad ordines ſacros,dignitatem, & beneficium curatum.Et cum profitente religionem ius commune diſpenſat ad omnes ordines & ad vnum beneficium ſimplex, non tamen ut poſſit eſſe prælatus.Epiſcopus vero diſpenſat ad mino-

res

res ordines, & ad vnũ beneficium ſimplex, c.25.n.69.c.27.n.201.

Peccat igitur mortaliter illegitimus, qui ordinatur ſine diſpenſatione, & fit irregularis.c.25.nu.69. in Antiq. ſed in Nouo dempta eſt illa particula, fit irregularis ibidem.

Peccat mort. illegitimus, qui abſque diſpenſatione accipit quoduis beneficium, & acceptio eſt nulla, & niſi diſpenſationẽ obtineat, tenetur relinquere. Circa quod Conc. Triden. ſequentia ſtatuit ſeſſ 21.c.5.de Refor.

Ne filij illegitimi clericorum habeant penſiones ſuper beneficijs, quæ parentes eorum obtinuerunt; neque etiã vlla beneficia in Eccleſiis, vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt: atque reciprocæ reſignationes, quæ poſt hac a parentibus clericis in fauorem filiorum, aut aliàs fraudulenter fient ipſis nequaquam ſuffragentur. Quin peccat mortaliter, & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis ſuæ ſtatuta vel alia requirit. c.117.

Illegitimus maximè ſpurius adulterinus, eſt incapax hæreditatis & ſi illã, mortuo patre putatiuo, adiuit, debet eam relinquere fratribus legitimis, ca. 16.a numero 43. vſque ad 40. Quomodo ſe gerent in hoc ipſe, & pater eius & mater. vide titu. Adulterium. tit. Hæreditas. I.

Mo-

Monialis illegitima non doteſt ſecundum ius commune eſſe prælata: nec Epiſcopus poteſt diſpenſare. cap. 27. num. 201. §. 11.

I M A G O.

QVãtum ad rationem principalem imaginis, mulier etiam eſt imago Dei, ſicut vir Præl 3, nu. 17.

Concil. Trid. ſeſſ. 23. ſub anathemate definiuit, hæreticum eſſe qui dixerit. *Sanctos non eſſe à nobis inuocandos, aut eorũ preces apud Deum nobis non prodeſſe: aut qui dixerit, Sanctorum reliquias & imagines non eſſe à nobis venerandas. Declarauit etiã quòd ſicut ſanctũ eſt Sanctorum imagines, & maximè Domini noſtri, eiuſq; matris habere, & colere; ita etiam peccatum eſt illos procaci, & non honeſta forma ornare. Item idololatriam eſſe credere illis imaginibus ineſſe aliquã diuinitatem aut virtutem, aut colere eas ſicut tales, præterquã ad ea quorum imagines ſunt repreſentanda. Denique quod imagines inuſitatæ non ſunt in Eccleſia nec domi habendæ ſine approbatione Epiſcopi*. cap. 11. num. 22. & in Nou. num. 27.

Peccat mortaliter qui proponit imagines pro miraculis falſis, num. 26. No. num. 27.

Peccat etiam mort. adorãs imagines

ſine

ſine vlla relatione ad Sanctos. Item qui habet imagines opprobrioſas Sanctis, vel paſtoribus Eccleſiæ.num.32.

IMMVNITAS.
Eccleſiæ.

PEccat mort. Iudex extrahens per vim è loco ſacro, eum qui ad illum confugit.c.25. num.17.

In præſenti autẽ locus ſacer dicitur quælibet Eccleſia, capella, baſilica, eremitorium, ſacellum ad miſſam dicendã Epiſcopali auctoritate cõſtructum, ſine qua deſtrui non poteſt, cęmiteriũ pro ſepeliendis defunctis ſacratum, ianua, & porticus Eccleſia, clauſtrum, & pauimentum, domus Epiſcopalis, hoſpitale auctoritate Epiſcopi erectũ, domus Eccleſiæ ad habitationem clericorum intra 40. vel 30. paſſus cõſtructæ, aliàs non, niſi alicui capella adnexa eſſet. Spatium autem 40. paſſuum in circuitu Eccleſiæ maioris, & 30. Eccleſiarum minorum: verum eſt quòd hoc nullibi ſeruetur, niſi quoad fines cęmiterii. Item presbyter qui defert Euchariſtiam, & Cardinales, eorumq; domus. cap.25.num.18.

Hac immunitate gaudent omnes & ſoli Chriſtiani liberi ſiue cõfugiant propter delicta ſiue propter debita, & ſerui confugiẽtes propter delicta, quę à iure grauiſſimè puniri poſſunt, & pp ſæ-

uitiam dominorum. Gaudet etiam excommunicatus, interdictus, ſuſpenſus, & qui aufugiunt è carcere etiã contra iuramentum, & qui comprehẽſus, imò et iã damnatus per locũ ſacrũ ducitur. Item occidens clericum, & ſacrilegus, qui non deliquit in loco ſacro. Exules ſiue banniti, mercator q decoxit, vel fidẽ fregit, & q transfugit ad hoſt. n. 19.

Itẽ blaſphemus, qui exiſtẽs in Eccleſia iuſſit delictum fieri extra illam gaudet quidem quoad delictum oẽ commiſſum iuſſu ſuo nõ tñ quoad delictũ commiſſum in iubendo. nu. 20. 21.

Non gaudet infidelis, niſi aufugiat, vt fiat fidelis; nec viarum graſſator, nec nocturnus vaſtator ſegetũ, vel aliorũ fructuũ, nec qui mutilat, vel grauiter delinquit in loco ſacro etiam ſine ſpe immunitatis, nec qui inſidioſè occidit, vel percutit animo occidendi nu. 21.

Nec gaudet qui ex Eccleſia percutit alium exiſtentem extra, nec è contra: nec qui prope Eccleſiam delinquit animo confugiendi ad eam: magis tamen videtur perpẽdendum, vtrum caſu vel data opera delinquat. num. 22.

Nec qui per vim extrahit exiſtentẽ in Eccleſia, vel extrahi iuſſit, quoad hoc delictũ, bene tñ quoad delictum, quod interficiendo, aut percutiendo, poſt eum extractum cõmitteret nu. 21.

Nec perſonæ Eccleſiaſticæ gaudent quoad iudicium Eccleſiaſticum: ſecus

quoad

quoad iudicem ſæcularem, qui etiam propter delictum non poteſt extrarahere clericum in minoribus, licet habeat iuriſdictionem in eum poſt Tridentinum.num.22.

Non gaudet, qui ab Eccleſia ſponte egreditur, etiam ſeductus ab alio: ille verò qui promiſit tenetur ſeruare fidem. Neque gadent qui comburit, vel deijcit Eccleſiam. Ibidem.

IMPEDIMENTVM.

TVnc aliqs cõſilio, verbo, vel opere, tenetur impedire peccatũ proximi, qñ ad id tenetur ex officio, vel alio titulo: & etiam quando proximus circa id indiget extreme, modo ipſe poſſit impedire, abſq; hoc quod ſe conijciat in ſimilem neceſſitatem, quamuis alioqui patiatur aliquam iacturam honoris vel ſubſtantiæ. Imò etiam quãdo maximè indiget proximus, & ipſe poteſt eum commodè impedire ſine detrimento vitæ, ſalutis, honoris, vel ſubſtantiæ. c.11. nu.13. in Nou. num. 16.

Mulier habens impedimentũ occultũ licitè iurabit ſe habitaturã cũ viro intelligendo intra ſe, ſi id ſine peccato fieri poſſit. c.12. nu.9. & c.18. nu.7.

Quid dicatur impedimentum, quo quis poſſit abſolui à cenſura Papali per inferiorem vide tit. Abſolutio, IIII. & tit. Epiſcopus.

De impedimentis matrimonij, vide Matrimoniū VIII.IX.X.vſq.ad.§.IX.

De impediente bonum, vide Reſtitutio. 21.

INCENDIARIVS.

QVi ex induſtria comburit domū, locum, vel ſegetes alienas, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere: & ſi locus eſt ſacer, eſt ipſo facto excommunicatus. Quæ excommunicatio incurſa, ante denunciationem eſt Epiſcopalis, & poſt denunciationem eſt Papalis. cap. 17. nu. 100. vide etiam tit. Excommunicatio VI. §. II.

Incerta, vide tit. Reſtitutio X.

Inceſtus, vide Luxuria; & quatenus impedit matrimonium. vide Matrimonium X. §. IV.

INDVLGENTIA.

VTrum indulgentia comprehēdat pœnitentiam iniunctam cap. 26. num. 19. vbi remittit ſe auctor ad §. in Leuitico de pœnit. diſt. 1. notab. 11. nu. 12. quo in loco dicit quòd Indulgentia abſolutè conceſſa comprehendit pœnitentiam iniunctam, & non iniunctam, At verò indulgentia, quæ expreſsè datur de iniunctis non ſe extendit ad nō iniunctam, ſiue concedatur à Papa, ſiue ab alio: ſiue ſit plenaria, ſiue nō. In-

dul

dulgentia conferri poteſt alienato mẽtis iudicio. Poteſt etiam concedi extra confeſſionem.cap 26. num 27.

Infirmus, qui in aliqua infirmitate vſus eſt indulgentia bullę conceſſa pro articulo mortis, non poteſt eadem vti in alia infirmitate, niſi id explicet bulla num.31.

Catechumenus poteſt lucrari indulgentias.cap.27. num. 13.

Conceſſio indulgentię non habet verba determinata.cap.26. num.30.

Infamia. Infamatus conuerſando familiariter cum infamatore videtur ei iniuriam remittere, non tamen obligationem reſtituendi famam.cap.18. nu. 46. Vide fama.

Infamis, eſt excommunicatus, ſi excommunicatio ſit manifeſta, & lata ob cauſam afferentem infamiam iuris, vel ob contumaciam in cauſa inurente infamiam.cap.27. num.21.

An infamis poſſit ordinari, vide Irregularitas.3. par.333.

INFIDELIS, ET *Infidelitas*.

INfidelis poſitiuus dicitur *omnis, q. poſt fidem & Euangelij prædicationem ſatis ſibi notificatam nõ vult credere, & peccat mortaliter peccatum infidelitatis, per quod damnatur*. Infidelis verò negatiuè dicitur, *qui non*

credit, eo quod non eſt ſibi ſatis notificacata, fides, qui licet non peccet nõ credendo, nec damnetur ob hoc, damnabitur tamen ob alia peccata c.11.nu. 17.in Nouo, num.21.

Peccat mortaliter, qui deliberatè credit quemcumque infidelem, ſi bene moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari.num.18. in Nouo, num.22.

Et qui defert habitum, vel ſignũ indicans profeſſionem Iudaicæ, aut alicuius falſæ ſectæ, peccat mortaliter. Nõ tamẽ peccaret propter ſolam omiſſionem ſigni, vel habitus Chriſtianiſmi.c. 11.nu.25.& in Nou.num.27.§.4.

De eo qui cõſentit exterius in opus infidelitatis, vide tit. Idololatria: De infideli Bigamo, vide Bigamia.

Fornicatio fidelis cum infideli inducit nouam circumſtantiam. c.16. nu.3.

Infirmus. Peccat mortaliter comedẽs aliquid ex quo timet notabile detrimentum ſalutis: ſi verò ſit leue, erit veniale.cap.15.num.13.

Peccat etiam mortal ægrotus, qui reſpuit humanum remedium ſoli prouidentiæ diuinæ ſe committens. Non tamen eſt peccatum renuere medicinã corporalem tẽpore martyrij, vel alio, ad domãdam carnem, maximè ſi ſunt ægritudines ſine periculo mortis. cap. 21.num.41.§.38.

IN.

INIVRIA, SEV *Contumelia.*

ALiquæ perſonæ non poſſunt remittere ſatisfactionem iniuriæ ſibi illatæ, nempe vxor, filiusfamilias non emancipatus, ſeruus, & religioſus.c.14. num.25.

Qui alicui diceret leue conuitiũ, ex quo tamen alter magnã pateretur triſtitiã, & perturbationẽ animi, tunc peccaret mortaliter ſi id ſcienter diceret, credẽs, aut ſciens, illum vehementer contriſtaturum. Colligitur hoc ex doctrina.c.17.n.3.lit.B in Nou.nu.2.§.2.

Vnde iniuria verborũ omnis & ſola illa eſt mortalis quæ fit animo notabiliter nocendi, quamuis non noceat: vel quæ notabiliter nocet, et ſine tali animo: aduertendo, vel aduertere debẽdo eam notabiliter nocere.c.18.n.1.& 10.

Peccat, qui auctoritate propria vlciſcitur iniurias, quamuis non poſſit vlciſci per miniſtros iuſtitiæ.c.27.n.114.

Actio iniuriarum pacto nudo tollitur ipſo iure.num.137.

Eſt autem contumelià *ſignificatio alicuius mali culpæ facta præſenti* vt appellando furem Conuitium eſt *ſignificatio facta præſenti alicuius mali culpe vel pœnæ. vel defectus naturæ*: vt appellando furem cęcũ. Improperium eſt *ſignificatio beneficij tempore*

Q 4 *ne.*

credit, eo quod non eſt ſibi ſatis noti- ficacata, fides, qui licet non peccet n- credendo, nec damnetur ob hoc, dam- nabitur tamen ob alia peccata c.11.nu. 17.in Nouo, num.21.

Peccat mortaliter, qui deliberat credit quemcumque infidelem, ſi bene moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſal- uari. num.18. in Nouo, num.22.

Et qui defert habitum, vel ſignũ in- dicans profeſſionem Iudaicæ, aut alicu- ius falſæ ſectæ, peccat mortaliter. Nõ tamẽ peccaret propter ſolam omiſſio- nem ſigni, vel habitus Chriſtianiſmi. c. 11.nu.25.& in Nou.num.27.§.4.

De eo qui cõſentit exterius in opu- infidelitatis, vide tit. Idololatria: De infideli Bigamo, vide Bigamia.

Fornicatio fidelis cum infideli indu- cit nouam circumſtantiam. c.16. nu.3

Infirmus. Peccat mortaliter come- dẽs aliquid ex quo timet notabile de- trimentum ſalutis: ſi verò ſit leue, eri- veniale. cap.15. num.13.

Peccat etiam mortal ægrotus, qu- reſpuit humanum remedium ſoli pro- uidentiæ diuinæ ſe committens. Non tamen eſt peccatum renuere medicinã corporalem tẽpore martyrij, vel alio, ad domãdam carnem, maximè ſi ſunt ægritudines ſine periculo mortis. cap. 21.num.41.§.38.

IN-

INIVRIA, SEV
Contumelia.

ALiquæ perſonæ non poſſunt re-mittere ſatisfactionem iniuriæ ſibi illatæ, nempe vxor, filiusfamilias non emancipatus, ſeruus, & religio-ſus. c. 14. num. 25.

Qui alicui diceret leue conuitiũ, ex quo tamen alter magnã pateretur tri-ſtitiã, & perturbationẽ animi, tunc pec-caret mortaliter ſi id ſcienter diceret, credẽs, aut ſciens, illum vehementer contriſtaturum. Colligitur hoc ex do-ctrina. c. 17. n. 3. lit. B in Nou. nu. 2. §. 2.

Vnde iniuria verborũ omnis & ſola illa eſt mortalis quæ fit animo notabi liter nocendi, quamuis non noceat: vel quæ notabiliter nocet, ẽt ſine tali ani-mo: aduertendo, vel aduertere debẽdo eam notabiliter nocere. c. 18. n. 1. & 10.

Peccat, qui auctoritate propria vlci-ſcitur iniurias, quamuis non poſſit vl-ciſci per miniſtros iuſtitiæ. c. 27. n. 114.

Actio iniuriarum pacto nudo tolli-tur ipſo iure. num. 137.

Eſt autem contumelia *ſignificatio alicuius mali culpæ facta præſenti* vt appellando furem Conuitium eſt *ſi-gnificatio facta præſenti alicuius ma li culpæ vel pœnæ. vel defectus natu-ræ*: vt appellando furem cęcũ. Impro-perium eſt *ſignificatio beneficij tepore*

neceſsitatis ei collati. Confunduntur tamen hæc nomina ſæpe.c.18. nu.10.

Obijcere alicui præſenti aliquod malum, quod fecit, licet rarò, fit abſque peccato, non tamen eſt, quando fit ratione correctionis. Si verò cauſa principalis ſit ira, peccatum eſt & frequenter mortale.num.11.12.

Qui facit contumeliam alteri animo infamandi eum, committit duplex peccatum, ſcilicet contumeliæ, & detractionis.num.12.

Qui eodem impetu dicit alteri quatuor verba iniurioſa ſignificantia diuerſas iniurias, nempe quòd ſit fur, falſarius, hæreticus, adulter, peccat diuerſa peccata. Idem ſi ter vel quater replicet verba ſignificantia diuerſas iniurias: ſecùs ſi ſignificent eadem. Additum Nouo, cap.6. num 18. circumſtantia perſonæ offenſæ, ſi ſit pater vel ſuperior eſt neceſſario confitenda, non tamen ſi ſit alius cognatus, additum in Nouo, cap.14. num.3.

INOBEDIENTIA.

EST *ſpeciale vitium inclinans ad non faciendum quod iubetur, eo principaliter quod iubetur*. At verò prout eſt vitium generale comprehendit omnes actus vitiorum, quibus non fit, quod iubetur, ſiue faciendo ſiue omittendo.cap.13.num.25.

Qui

Qui id quod ad veniale ſolū obligat, omittit facere|, principaliter eo quod iubetur, peccat mort. Peccat mort. qui deliberatè omittit facere |quod ſibi iubetur, animo obligādi ad mortale, neſciēs id ſibi ab eo iuberi nō poſſe. nu. 35. etenim vt aliquis peccet peccato inobedientiæ tranſgrediendo præceptum nō requiritur quod ſciat, iuberi ſibi id nō poſſe, ſatis eſt, vt dubitet de illo, debet tamen priuſquam faciat, deponere tale dubium. num. 37.

Si tamen probabiliter crederet Superiorem per errorem iuſſiſſe aut non iuſſurum fuiſſe, ſi veritatem ſciret, non peccaret non parendo. num. 38.

INQVIETVDO *Mentis.*

INquietudo mentis de ſe tantum eſt venialis, niſi ex aliqua circūſtātia fiat mortalis. cap. 23. num. 76.

Inquiſitio non poteſt fieri ſpecialis contra aliquē niſi præcedente infamia. Nec ſufficit eſſe duos, vel tres teſtes, quibus delictum poſſit probari. Et multò minus ſufficient aliqua indicia. Generalis autem inquiſitio poteſt fieri, nulla perſona, nec vllo delicto expreſſis. Sufficit verò delictum eſſe notoriū, licet delinquens ſit occultus, ad hoc, vt de illo poſſit generaliter inquiri. Sed non, vt quæratur nominatim vtrum

Digitized by Google

hic, vel ille id fecerit. ibidem vide tit. Iudex.

Ad impedienda peccata futura, poteſt in omni caſu inquiri, non tamen ad punienda præterita. c.24. num.23.

INTENTIO.

INtentio magis ſpicialiter requiritur ad irrregnlaritatem iuſtam quàm ad iniuſtam. c.27. num.220.

Sola mala intentio ſine opere iniurioſo non obligat ad reſtituendum dānu. c.17. num.71.

Intentio ſecundaria nec facit Simoniacum, nec vſurarium. c. 17. nu.209.

Sufficit intentio virtualis ad conficiendæ Sacramenta. & ad officium diuinum, & ad opus morale, additum in Nou c.1. num.13.

Quæ intentio requiratur ad Conſecrationem multarum formarum, vide tit. Miſſa.

INTERDICTVM I.

Quantum ad ſuam eſſentiam.

INterdictum *eſt cenſura Eccleſiaſtica qua actiuè & paſſiuè prohibētur diuina officia, Sacramenta & ſepultura, quibuſdam exceptis.* cap 27. num.164.

Eſt autem triplex, Locale tantum, Perſonale tantum, Locale & Perſonale ſimul.

Digitized by Google

ſimul. Locale tantum *eſt quando locus interdicitur*. Et hoc iterũ eſt duplex, generale: quo interdicitur locus vniuerſalis vt regnum, prouincia, Epiſcopatus, ciuitas, opidum, pagus, parochia: & ſpeciale quando interdicitur aliquis locus particularis, vt Eccleſia: nec deſinit eſſe ſpeciale etiam comprehendẽs multa loca, dummodo ſint particularia, vt quando interdicuntur Eccleſiæ multæ, quamuis ſint omnes ciuitatis, Epiſcopatus, prouinciæ, regni, vel quotquot ſunt in mundo. Perſonale tantum eſt *quod interdicit perſonas tantum*: & eſt duplex, ſcilicet generale, quod interdicit aliquam vniuerſitatem hominum, vt populi, regni, prouinciæ, ciuitatis, opidi, collegij, &c. & ſpeciale quod interdicit perſonas ſingulares, vnas, vel multas, certas, vel incertas. Locale & perſonale ſimul eſt, *quod interdicit locum, & perſonas ſimul*. Preterea interdictũ poteſt eſſe ſimplex vel mixtum, hoc eſt, generale tãtum, particulare tantum, generale, aut particulare ſimul. c. 27. num. 166. At vero interdictum generale loci non includit populum, nec perſonas eius, nec generale populi alicuius loci, comprehendit eum locum. num. 167.

Interdictum fortius eſt ceſſatione. num. 189.

Interdictum, Excommunicatio, & Suſpenſio in nouem conueniunt. 1. Q. ſ

Q 6 quæli-

quælibet earum eſt cenſura Eccleſiæ. I I. Quod quælibet debet ferri in ſcriptis. III. Quod nullam earum ſuſpendit appelllatio ſubſecuta, & quamlibet annullat præcedens. I V. Quod quamlibet debet præcedere monitio, cũ fertur in contumaciã, & non cum in pœnam. V. Quod quælibet eſt nulla, cum fertur ſine canonica monitione ab excommunicatione contra participantes cum excommunicatis à ſe. VI. Quælibet ſuſpendit à diuinis, excepta ſuſpẽſione quæ non fit ab eis. VII. Quod in abſolutione omnium iuratur. V III. Quod nulla earum ferri poteſt ab Ordinario contra exceptos filios ſpeciales Papæ. IX. Quod quælibet eſt à Superiore ſeruanda. imò & à ferente donec eam tollat, c.27. num.164. 165.

Differunt autem in ſeptem. I. Quod excommunicatio directè priuat communicatione, quatenus eſt humana. Suſpenſio priuata directè vſu facultatis Eccleſiaſticę. Interdictum priuat directè Sacramentis, & diuinis officijs. Nihilominus quælibet indirectè, & per conſequentiam priuat etiam conſequẽtibus directè prohibita. II. Non poteſt excommunicatio ſuſpendi, alię verò ſic: imò idem eſt de excõmunicatione. III. Quod Epiſcopus non incurrit ſuſpenſionem, nec interdictum latum à iure, niſi exprimatur in eo, excommunicationem verò ſic. IV. Quod vniuer-

ſitas,

Digitized by Google

ſitas, non poteſt excommunicari, ſed ſolum ſuſpendi, & interdici. V. Quod excommunicati numquam admittunt ad diuina officia: alij verò ſic interdũ. VI. Quod excommunicatio, & ſuſpẽſio tantum inferuntur ob culpam propriam, & excommunicatio maior ob mortalem, & minor & ſuſpenſio etiã ob venialem: interdictum verò etiam ob alienam. VII. Quod abſolutio excommunicationis ſemper requirit aliqua verba ſuſpenſionis verò & interdicti non, quando inferuntur donec quid certum fiat, ſufficit enim quòd illud fiat. num.165.

INTERDICTVM II.
Quoad eos quos ligat.

Interdictum poteſt incurri pro peccato veniali. c.23. nu.53. Poteſt poni ob culpam alienam. c.27. nu.165.

Vniuerſitas hominũ poteſt interdici. Epiſcopus autem non incurrit interdictũ iuris, niſi exprimatur in eo: ſecus de excommunicatione. c.27. nu.165.

Quando eſt interdictus locus vnus, qui ſunt in eo, & nõ fuerunt cauſa interdicti, poſsũt audire, & dicere in alio loco officia diuina, dare & accipere Sacramenta, & alij aliorum opidorũ non poſſunt hæc facere in loco interdicto. Quando verò interdicitur populus, q ſunt eius, non poſſunt ibi, nec alibi audire

dire aut celebrare diuina: exteri autem poſſunt ibi etiam patentibus ianuis. num.167

Interdictũ cleri alicuius loci nõ cõprehendit locũ, nec habitatores laicos, nec e contra. Videtur tamen interdictũ cleri includere religioſos,& religioſas, nouitios & nouitias. Interdictũ ciuitatis includit ſuburbia, & cõtinẽtia mœnia. Quæ autem dicantur talia eſſe ędificia relinquitur arbitrio iudicis. Interdictũ Eccleſiæ includit ſacella, & cœmiteria contigua, aliàs non. Interdicta Eccleſia non cẽſentur interdicti clerici eiuſdem, nec è contra. nu.167.

Interdicto populo, vel vniuerſitate, comprehendũtur omnes particulares eius ſontes & inſontes: imò & infantes, lactentes, & amentes: vnde nõ poſſunt admitti ad diuina num.168.

Interdictũ à iure ponitur ipſo facto contra vniuerſitatem facientem ſolui portoria illicita clericis. Item cõtra faciẽtem, vt capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur ſuus Epiſcopus, & contra eam cuius dominus impedit ingreſſum, vel negocium Nuncij Apoſtolici. cap. 27. num. 169.

Item interdicitur vniuerſitas quouis nomine nuncupata, quę appellauerit à Papa ad futurum Concilium, vel ad id auxilium præſtiterit, vel conſilium. Per bullam cenæ. num.58.

Et in omnibus caſibus, in quibus iu-

re

re fertur interdictum locale generale, ob delictum populi, fertur perſonale generale contra ſuum populum, non tamen quando fertur ob delictum ſolius domini, ſi non exprimatur. *Fertur* etiam particulare locale Eccleſiæ, quando vniuerſitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur ſuus Epiſcopus, & quando clerici, vel conuentus Eccleſiæ nolunt reſtituere corpora, vel monumenta eorum, quos in ea ſepelierunt. num. 169.

Interdictū perſonale particulare ſolum includit perſonas nominatas, & actus in eo expreſſos, & qui includuntur in illis. Si verò nulli exprimantur, omnes, qui prohibentur interdictis, cenſentur incluſi. num. 170.

Nunc autem iam non tenemur vitare interdictum etiam notorium, & manifeſtum, niſi denunciatum. num. 187. & ſpecialiter in Nou. cap. 9. num. 8. Et poſtea, cap. 27. n. 34. & 35. videtur mutare hanc ſententiā circa cenſuras manifeſtas: vide tenorem extrauag. & eius declarationem in hoc compendio. tit. Hæreticus.

Nec tenemur ſeruare interdictum nullum ſi nullitas ſufficienter ſit publicata. Eſt autem nullum regulariter in iiſ caſibus in quibus excommunicatio. num. 187.

Laicus non dicitur propriè violare interdictum, quamuis audiat Miſſam, vel

vel alia diuina officia in loco interdicto, exceptis quatuor caſibus. I. Cum ipſemet eſt interdictus perſonaliter, & ſi interdictum ſit generale opidi eius. II. Cùm expreſsè, vel tacitè eſt cauſa, quòd illa officia dicantur rogando, iubendo, aut præbendo ad id cauſam ſua præſentia, & auditione. III. Cùm dicit talia officia qualia dicendo violarent clerici. IV. Cùm mentiendo aſſerit ſe eſſe clericum minorum ordinũ, aut habere priuilegium, & ita intrat ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur ianuis clauſis. c. 27. num. 187. Vnde laicus violans interdictum, peccat ſępe mortaliter. num 243. An verò incurrat irregularitatem, vide tit. Irregularitas VII.

Clerici violantes interdictum peccant mortaliter, nu. 187. Cẽſentur violare illud, quoad peccatum mort. quoties faciunt prohibitum illis per interdictum perſonale, vel locale. Sed quoad irregularitatem incurrendam toties violare cenſentur, quoties referuntur. cap. 25. nu. 83. 93. 94. & c. 27. num. 244. & in hoc Comp. tit. Irregularitas VII.

Moniales, & monachi nullum ordinem habentes peccant mort. faciendo tempore interdicti officia prohibita clericis: & quamuis non fiant irregulares, fiunt tamen intelligibiles actiuè & paſſiuè. cap. 27. num. 187.

Multa priuilegia ſup interdicto, ſuſpen-

ſpenſione religioſis conceſſa, ſunt iam per Trid. eis ſublata, nu. 190.

INTERDICTVM III.

Quis, & quomodo ponat illud & tollat.

COmmuniter qui poteſt excommunicare & ſuſpendere, poteſt interdicere c. 27. n. 168.

Interdictum poſitum, donec quid certum fiat, illo facto ceſſat cap. 27. numero 165.

Non ſufficit culpa non ſoluendi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, ſine ſpeciali mandato Papæ, & quamuis particulari Eccleſiæ ferri poſſit, non tamen toti parochiæ, nu. 168.

INTERDICTVM IV.

Quoad effectum.

CVi interdicitur ingreſſus Eccleſię, poteſt extra Eccleſiam facere officia diuina, vel celebrare domi, vel in ſacello non erecto auctoritate Epiſcopi. Poteſt etiam introire Eccleſiam, & ibi orare, quando non aguntur diuina officia: non tamen poteſt ea audire, quãuis poſſit tranſire per eccleſiam, etiam quando ea fiunt c. 27. nu. 170.

Per interdictum prohibentur omnia officia diuina, Sacramenta, & Eccleſia-

ſtica

Digitized by Google

ſtica ſepultura exceptis ijs quæ expreſsè vel tacitè permittuntur. Regulariter autem prohibentur omnia exercitia ſpecialiter deputata alicui ordini, maiori, vel minori. nu. 172. Per officia diuina in hac materia non intelliguntur omnia & ſola contenta in miſſali & breuiario, ſed ea quæ in ijs, & in Pontificali, aut in alijs legitimè ſunt ordinata ad vſum Ordinum, & aliorum Sacramentorum, vel Sacramentalium & ad horas canonicas, nu. 172.

Poteſt dici vna Miſſa in hebdomada ét in Eccleſia ſpecialiter interdicta ad renouandam Euchariſtiam. nu. 173.

Poſſunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto ianuis clauſis, uoce ſubmiſſa, non pulſatis campanis, excluſis excommnicatis & interdictis: ſecus in loco ſpecialiter interdicto, nu. 173. 174.

Et hæc celebrari poſſunt, per quoſcũque clericos etiam primæ tonſuræ non ſolum illius Eccleſiæ, ſed cuiuſcumq; Excipiuntur tamen clerici coniugati, niſi eſſet conſuetudo præſcripta. Vox autem debet eſſe tam clara, ut ab *alijs* poſſit audiri in choro: quod ſi a curioſis audiatur extra Eccleſiam non nocet num. 174.

Non habentes priuilegium, nõ ſunt admittendi ad oblationem, quæ fieri ſolet in medio Miſſæ: neque eis eſt porrigenda pax, nec aperienda feneſtra, nec

fora-

Digitized by Google

foramen, per quod poſſint intueri Euchariſtiam. Nec Sacerdos poteſt abſque prædicta modificatione benedicere aquam, nec illa inſpergere populo ante Miſſam cum antiphona *Aſperges*. Poteſt tamen populus ſumere aquam benedictam, & clericus illam dare tamquam laicus Poſſunt etiam clerici accipere funeralia, quamuis defuncti ſepeliantur extra locum ſacrum, num. 174.

Tempore autem generalis interdicti plures poſſunt recitare horas canonicas domi ianuis clauſis: dummodo non audiantur a non habentibus priuilegium, quamuis audiant aliquid per tranſitum, n. 175. Secus in loco ſpecialiter interdicto. ibidem.

Non prohibetur benedictio menſæ fructuum, baculi, ſacculi ad peregrinandũ & habitus nouitiorum, nu. 172. Nec oratio matutina, meridiana, veſpertinaq; nec benedictio Epiſcopi iter facientis, nu. 176. ſecus publica, & ſolennis cum baculo. nu. 177.

Non prohibetur declaratio ſcripturæ ſacræ, nec prædicatio. nu. 176.

Nec oratio priuata in Eccleſia etiam illis qui fuerunt cauſa interdicti, quamuis ſint interdicti perſonaliter. Nec dare vel accipere aquam in ingreſſu Eccleſiæ, nec cantus laicorum, etiamſi cantent Litaniam vel Pſalmos, etiam intra Eccleſiam. Imo & clericis licet dicere Litanias ſine cantu, vel cum cãtu, dum

modo

modo ſine cruce leuata, & ſuperpelliceis, & ordine procedendi, aliàs non. Nec prohibetur excommunicare, vel abſoluere excõmunicatos, ſine ſtola, & ſolennitate ſacerdotali. Nec introducere puerperã in Eccleſiam ad reddẽdum gratias Deo, etiam cum confeſſione generali ſine ſtola, & ornatu ſacerdotali. Nec confeſſio generalis, quã ſolent facere laici Sacerdoti: nec adoratio crucis Veneris ſancti, nec recommendatio animarum defunctorum, nec alia ſimilia, quia non ſunt officia diuina. nu. 176.

Clerici ſeruantes interdictum poſsũt ſepeliri, in loco ſacro abſque ſolennitate, quamuis ſint coniugati, dũmodo cõſuetudo habeatur, vt clericus coniugatus cũ vna, eaq; virgine, poſſint intereſſe diuinis, ſicut non coniugati. aliàs non. n. 176. Laici autem nũ poſſunt ſepeliri in ſacro, nec extra illum cum officio diuino: tamen ſublato interdicto deferendi ſunt ad illũ, & ſi ſepeliãtur in illo durãte interdicto, non ſunt extrahẽdi. n. 176. Nec prohibetur baptiſmus pro paruolis: nec catechiſmus, exorciſmus, & vnctio olei pro adultis catechumenis. Nec Sacramentũ Confirmationis, nec conſecratio chriſmatis, & olei baptizãdorũ. Nec confeſſio Sacramentalis pro infirmis, & ẽt pro ſanis qui non ſint excõicati, aut interdicti, aut non dederint cauſam interdicto: aliàs non ſunt admittendi, niſi prius ſatisfaciant. nu. 178.

Nec

Nec prohibetur Euchariſtia morituris non ſanis, quamuis ſint clerici, vel religioſi: Nec oſtendere Euchariſtiam, quando refertur ab infirmis. Nec Sacramentũ matrimonij etiã interdictis perſonaliter, non tamen permittitur benedictio nuptialis, n.79.

Prohibetur dari extrema vnctio, etiã clericis, & religioſis, & conferri ordines, nu.79.

Nõ poſſunt pulſari campanæ, nec cãpanulæ ad horas canonicas, bene tamẽ ad alia, vt ad Aue Maria, ad oſtendendũ reliquias, ad notificandum horas vel aliud, quod nõ ſit officium diuinum: ex quo forte originem duxit Salmanticenſis conſuetudo pulſandi ad notificandũ interdictum, etiam horis, quibus ſimienda erat pulſato ad primam, & ad veſperas: quæ conſuetudo non excuſaret in terris, vbi primum inciperet, quia eſſet manifeſta fraus, num.177.

Non poteſt Epiſcopus publicè benedicere ſolenniter cum baculo, & verſu *Adiutorium*, &c. nec benedicere Abbatem, vel Abbatiſſam, nec conſecrare calices, altaria, virgines, nec benedicere corporalia, & alia ornamẽta ad celebrãdũ, nec vela Monialiũ: nec ipſe, nec parochus poſsũt benedicere cãdelas in die Purificationis, nec ramos in die Palmarũ: nec dicere miſsam ſine celebratione. Poterunt tñ hæc fieri ſecreto. & hæc fieri poſſunt publice in diebus, in quibus

tam-

tollitur interdictum, numero 177.

Priuilegium audiendi diuina officia non ualet illis qui fuerunt cauſa interdicti, nu. 180.

Si non fuerunt cauſa, & ſunt perſonæ ſingulares valent pro ſe, & pro ſingularibus domeſticis, non receptis fraudulenter ad audiendũ. Si autem eſt collegium tantum, vel collegis. 181.

Clericus, qui habet vnum famulum, laicum poteſt dicere Miſſam in Eccleſia ſeruiente illo. nu. 181.

Priuilegia religioſorum admittendi ad diuina ſuos confratres, etiam extenduntur ad illos, qui licet ſint extra monaſteria, tamen ſe addixerunt illi ordini, habitu mutato ſæculari, vel donarũt inter viuos ſua bona reſeruato ſibi vſufructu quamdiu uiuerent, n. 181.

Habentes priuilegium, vt admittantur ad diuina, poſſunt ſepeliri in cæmiterio. ibid.

Ius commune permittit, vt tempore interdicti poſſint peragi omnia officia diuina publice apertis ianuis, pulſatis campanis, & alta voce, excluſis excõicatis, & admiſſis interdictis (dũmodo illi quorum culpa poſitum fuit interdictũ, non accedant ad altare) die Natiuitatis, Paſchæ Reſurrectionis, Pentecoſtes, Aſſumptionis B. Virginis Mariæ: diebus tãtum, & nõ octauis: item feſto Corporis Chriſti cum tota ſua octaua, & feſto Cõceptionis cum ſua octaua, in Eccleſijs

vbi

ubi dicit Miſſa, Egredimini &c. ſecus vbi non dicitur. nu. 182. Quæ interdicti ſuſpenſio durat a primis veſperis, vſque ad completorium diei ſequentis incluſiue, vel octauæ poſtremæ. n. 184. atq; in his feſtis non ſolum diuina officia Miſſæ ſed et reliqua omnia publica, priuata, ordinaria & extraordinaria poſſunt fieri publice, & conſequenter poteſt Epiſcopus facere ea quæ ſupra dicta ſunt eod. tit. nu. 185.

Quando vero interdictũ ſuſpenditur à iudice ea ſolum poſſunt fieri, ad quę ſuſpenditur. n. 183.

Priuilegia ſuſpendendi Interdictum in feſtis Religionum ſublata ſunt per Conc. Trid. c. 27. nu. 190.

INTERDICTVM V.

Quo ad pęnas contra uiolantes illud.

QVi celebrat Miſſam, vel alia diuina officia in loco nõ interdicto coram perſonis interdictis, peccat mort. & eſt ab ingreſſu Eccleſiæ ſuſpenſus, & ſi ſtante illa ſuſpenſione celebrat, fit irregularis. Quod quantum ad irregularitatem, & ſuſpenſionem intelligendũ eſt tantum de exempto a iuriſdictione ordinaria, c. 25. n. 94.

Irregularis eſt clericus, qui uiolat interdictũ celebrando in Eccleſia interdicta, c. 25. nu. 83 & interdictus exercendo ali-

aliquem actum pertinentem propriè ad ſuum ordinem, Vide Irregularitas. VII. Religioſi non ſeruantes interdictum generale ſunt excõmunicati. c.27.nu.146.

De Monacho & moniali violantibus interdictum, vide tit. Interdictum II.

INTERESSE.

MAlefactor tenetur reſtituere intereſſe, & damnum etiam extrinſecum, c.17.nu. 140. Secus de intereſſe remoto, & extra rem, c.25.n.51.

Intereſſe eſt duplex dãni emergẽtis, & lucri ceſſantis, c.17.n.211. vide plura tit. Reſtitutio.

INTERROGATIO.

DEbet fieri a confeſſario de his quæ creduntur neceſſaria ad integram, & fructuoſam confeſſionem, c.5. nu. 2.

Nec debet fieri de oĩbus peccatis quę pęnitens poterat commiſiſſe, ſed de conſuetis tantum, & non de occultioribus, vel ſi fiat, ſit cautè, c.5.n.3.

Interrogatio de numero eſt neceſſaria. num.2.

Non debet eſſe nimia in peccatis carnalibus. c.5.nu.4.c.16.nu.4.& de venereis circa coniugatos ſit ualde moderata, & de his honeſte fiat. c.5.nu.4.

Debet fieri de actibus paſſionum, vtrum ſint mortales, an veniales, niſi confeſſa-

feſſarius ex modo cōfitendi, & ex qualitate perſonæ tacitè id conijciat, vt plerumque conijcitur. Additum in Nou. Præl. 5. num. 6.

Interrogatio de ſtatu pœnitētis, & an detineat aliquo impedimēto, quo durante abſolui nequeat, nō eſt neceſſario facienda ante confeſſionē. c. 10. nu. 2. 3.

Nec etiā eſt neceſſe, vt præcedat interrogatio, vtrùm pœnitens ſit excõmicatus, ad finem euitandi excommunicationem minorem, quia nullum eſt tale periculum. c. 10. nu. 3. & c. 27.

Pœnitens non eſt damnandus, eo qđ malit de peccatis interrogari, quam ipſe referre. num. 6. c. 10.

Omittere aliquā interrogationē per inaduertentiam, vel obliuionem, non videtur mortale. c. 5. num. 2.

Inuenta, vide Reſtitutio. XI.

INVIDIA.

Est vitium inclinans ad triſtandum inordinatè de bono alieno, eo quod minuit ſuam excellentiam. Eſtq; mortale ex genere ſuo. Eius filię ſunt Odium, Suſurratio, Detractio, Lętitia in aduerſis aliorum, & Triſtitia de proſperis eorum. c. 23. nu. 118.

Triſtari, vel dolere deliberatè de quouis bono proximi notabili, eo quod per hæc minuatur propria excellentia, peccatum eſt mortale, niſi parua materia, aut ſurreptio, excuſent. ibid.

Triſtari eo quod nō habeat tāta bo-

Digitized by Google

ua temporalia ſicut proximus, tunc eſt mortale, vel veniale, quando finis, ob quem fit, fuerit talis. nu. 118 §. 2.

Triſtari eo quod Deus largitur bona malis, mortale eſt, ſi fiat incuſando diuinam prouidentiam. ibid. §. 3.

Et conſequenter peccat mortal. qui ob id proponit imitari malos, vt ſimilis ei fortunarum copia eueniat.

Triſtari eo quod ſe videat carere virtutibus illis, quas in alijs videt ad finē quærendi eas; bonum eſt. ibid. & generaliter triſtitia ob bonum, ſi ſit ordinata & ceteræ circumſtantiæ adſint, virtus eſt. ibid. §. 2.

Triſtitia quæ naſcitur de bono alieno, ex eo quod minuit excellentiam ſuam, eſt propriè & ſola pertinens ad inuidiam, quæ ſemper eſt peccatum, & de ſuo genere mortale. ibid. 1.

Dolere de bono alieno, ꝙ ſit ſuum. vel eo ꝙ iudicetur illo indignus, ſemꝑ eſt peccatū odij, vel indignationis. Dolere autem de tali bono, ꝙ ſit damnoſū ſibi vel alteri, indifferens eſt. nu. 118.

Triſtitia ſeu dolor de quocumq; bono ſpirituali diuino, peccatū eſt Accidiæ, ſi fiat eo ꝙ in ipſo homine eſt, & eſt graue, & mortale ſi deliberatio animi adſit. Triſtari verò de bono diuino, quatenus eſt in Deo, eſt odium Dei, ꝙ ſuo genere eſt omnium peccatorū maximum & grauiſſimum. nu. 124.

Triſtari de aliquo bono ſpirituali, qua-

quatenus eſt laborioſum & impedimẽtum aliorum operum, vel triſtari de bonis virtutum moralium, vel de bono temporali, non eſt peccatum acci. diæ, ſed alterius vitij tali virtuti contrarij, vel inuidiæ. num. 124.

Inuidia ſeu triſtitia fraternæ gratiæ, eſt peccatum cõtra ſpiritum Sanctum. nu. 126. Cur dicatur irremiſſibile, videtit. peccatum.

INVOCATIO

Dæmonum.

EST duplex, expreſſa vel tacita. Expreſſa eſt *quando verbo, vel opere imploratur auxilium dæmonum.* Tacita eſt *quando qui enititur facere aliquid per cauſas, quæ nec ſuapte natura, nec ex diſpoſitione diuina. aut Eccleſiaſtica poſſunt illud officere: Vel quando tales cauſæ tamquam neceſſariæ adiunguntur alijs, quæ poſſunt calem effectum producere* cap. 11. num. 22 in Nouo, num. 25.

Exempla hæc poſſunt eſſe. I. vti verbis ſacris, ea lege vt ſint ſcripta, vel ligara tali tempore, modo, materia, aut à tal perſona: & alijs huiuſmodi: quod eſt peccatum mortale. num. 23. & 34. in Nouo, nu. 25. & 35.

II. Adiungere cauſis naturalibus aliquos characteres ſignificatiuos, ad intelligendum dæmonem factos; vel nomina incognita, ſed ad dæmones relata, quod etiam eſt mortale. ibid.

Digitized by Google

III. Vti cauſis naturalib. veluti charris, aleis, ſortibus, aſtrolabio, cribro, & alijs huiuſmodi ad ſciendum ſecreta, & arcana, vel furtum commiſſum, vel ad ſubito medendum, quod etiam eſt peccatum mortale. c. 11. num. 22. & num. 30. in Nouo nu. 25. & 30.

IV. Vti verbis ſacris ad inanem effectum, vt ad mouendũ anulum ſupra filium, vel ad voluendum cribrum: quod opera diaboli ſit, & eſt peccatum mortale. ibid.

V. Miſcere falſa, veluti dicendo q Chriſtus habuit febres. n. 22. Nou. n. 25.

Peccat mortaliter qui habet dæmonem ſeu ſpiritum familiarem ad ſciendum ſecreta, vel remotiſſimo loco geſta. num. 24. Nouo, num. 26.

Peccat etiam mort. qui tacitè vel expreſsè inuocat dæmonem, vt ſibi præſtet conſiliũ, fauorem, vel auxilium. nu. 27. in Nou. num. 28. Idem de eo qui per modum obſecrationis adiurauit dæmonem. ibidem vide, Adiuratio.

Peccat itẽ mort. q vult inueſtigare, vel inueſtigat theſaurũ p operã dęmonis. nu. 28. Idẽ de eo qui, vt inuocationibus, & incantationibus dęmonũ, alicui noceat, cõponit vel facit cõponi veneficia. n. 28. Sed de alijs pluribus huic materiæ contingentib. vide tit. Superſtitio.

IRA.

E*St vitium inclinans animum ad appetitum inordinatum vindictæ.*

Eius

Eius filię ſunt Indignatio, Tumor, Clamor, Blaſphemia, Contumacia, Opprobrium, Rixa. c.23.num. 115. De ira quatenus eſt paſſio, vide tit Anima, & tit. Paſſio. Peccat mort. peccato iræ, qui deliberatè vult vindictam notabilem immeritam, vel maiorem merita, vel meritã, auctoritate propria; vel cõtra iuris ordinẽ; vel principaliter in malũ proximi, & non in bonũ iuſtitiæ. ibid.

Peccatum mortale iræ cõmittit qui per indignationem, aut tumorem, aut clamorem inordinatũ facit aliquid prohibitum ſub mortali. c. 23. nu. 116.

Vide plura tit. Maledictio, Vindicta.

IRREGVLARITAS I. *In communi.*

IRregularitas *eſt impedimentum inductum à iure canonico directè impediens acceptionem ordinum Eccleſiaſticorum, aut aliquem vſum eorum quatenus ſunt ordines, etiam poſt pœnitentiam* cap. 27. num. 191.

Non eſt cenſura, num. 152. 191. 250. nec pœna. num. 252. Nou. 253. Et ideo differt à cenſuris, & alijs impedimentis, quæ licet priuant vſu ordinũ, quatenus ſunt Sacramenta, aut officia, vel beneficia, non tamen quatenus ſunt Ordines ſaltem directè. nu 191.

Iregularitas nõ impedit abſolutionẽ à peccatis: & aliqua irregularitas ĩpedit

acceptionem ordinum, & nō vſum: & aliqua, vnum & non alium. ibid.

Irregularitas omnis inducta fuit iure humano Eccleſiaſtico: aliqua tamen eius origo fuit in veteri teſtamento inducta ibidem. §. 1.

Irregularitas nullo modo dicēda eſt ſuſpenſio, Neq; excommunicati, ſuſpēſi, aut interdicti, quatenus ſunt tales, dicuntur irregulares, neque ſunt. §. 2. 3.

Irregularitas eſt quintuplex, ſ. ex defectu Sacramēti, Corporis, Animę, Lenitatis perfectæ, & delicti. num. 192.

Non incurritur propter ſolā volūtatem faciendi id, ob quod imponitur. nu. 192. Neq; vlla eſt mentalis num. 210.

In foro exteriori nemo in dubio iudicādus eſt irregularis: ſecus in interiori: & forum interius dicitur non ſolū pœnitentiæ, ſed etiam conſilij num. 192

Non incurritur niſi in caſibus à iure expreſſis. nu. 192 194. Et occulta quidem tantùm nocet quoad forum conſcientiæ, quantùm publica, & vtraque eget diſpenſatione. num 194.

Nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæſiti. num 249. dicto 5 Quod ſi præcedat, reddit collationem nullam. dicto 6. de qlnra. tit. beneficium, 3.

Non ſufficit, nec requiritur enormitas ad inducendam irregularitatem. ibidem. dicto. 6.

Irregularitas reddit inhabilē ad beneficium

ficiū curatum;non tamen ad ſimplex, dummodo non requiratur celebratio. ibid.de quo plura tit.beneficium 3.

IRREGVLARITAS II.
De prima ſpecie, ſcilicet Bigamia.

Bigamia *eſt ſtatus coniugati cum duabus cōiugibus, ſiue ante ſiue poſt baptiſmū ductis.* c.2. nu.195. Nā infidelis paganus non eſt incapax ſaltē huius irregularitatis.nu.209.

Bigamia impedit ordines ob quatuor. Quia bis cōiugatus nō ſignificat aptè vnionem Chriſti cū Eccleſia vnica ſua ſponſa. II Quod excellentia Sacramenti ordinis hoc meretur. III. Quòd eſt ſignum incontinentiæ. IV. Quòd adimit auctoritatem ad perſuadendam caſtitatem.cap.27. num.195.

Bigamia eſt triplex I. Vera, quæ eſt eius, qui habuit, & cognouit duas vxores altera mortua. II. Interpretatiua,eſt eius, qui contraxit quidem cum vna, ſed ea vel corrupta ſoluta, vel vidua: vel ſi cum virgine, ſed eam poſt adulterium cognouit etiam ignorans. Vel ſi contraxit cum vna validè, & cū alia inualidè, vel cum duabus inualidè.III. Similitudinaria eſt eius; qui ſacris initiatus vel voto ſolenni adſtrictus,contraxit etiam cū vnica consummauit: quamuis contraxerit inualidè. ibidem.

Laicus aũt, & clericus minorib. tr
initiatus, cõtrahens inualidè cũ vidu.
vel corrupta, non fit bigamus. Neq; e
bigamus qui contrahit cũ deſponſa
alteri, ẽt de præſenti, dum tñ illa ſit v
go, neq; etiam ſi cum multis contra
hat, ſi vnam tantũ cognoſcit. nu. 196.

Vir nõ fit bigamus, ſi poſt adulteri
à ſe cõmiſsũ, ſuã vxorẽ cognoſcat, ẽt
heat multas concubinas, dũmodo fu
rit cũ vna ſola virgine cõiugatus. ibi

Qui cõtraxit cum vna ſola virgin
ſed ſcurrili, vel fabularum actrice, v
ſerua, licet non ſit bigamus, non tam
debet ordinari coniuge mortua. In o
ni bigamia poteſt Papa diſpenſare :
vera quidem, niſi cũ magna cauſa no
poteſt ordinaria poteſtate diſpenſare: i
reliquis ſaltem cum iuſta cauſa. Et ſo
lus ipſe in vera & interpretatiua. Se
in ſimilitudinaria poteſt Epiſcopus,
femina fuit virgo. c. 27. nu. 196. 197.

Mulier non fit bigama, eo quod re
dat debitum marito, quem ſcit adu
terari, vir autem ſic, etiam ignoran
ter. c. 16. nu. 7. c. 27. 195.

IRREGVLARITAS II

De ſecunda ſpecie Irregu-laritatis.

Ex defectu Corporis vel animæ §.

...ſpeci...
...mbri . idon.

HAec ſpecie incurritur ob defect
membri principalis (quãuis ſit o
cultum,

cultũ, nec impediat vſũ ordinis, veluti virilia abſciſſa) dũmodo contingat ex culpa: ſiue ipſemet illa abſciderit, vel alius ob eius rogatum, vel iuſſũ: ſiue id factũ ſit in pęnã ſui delicti, vel à iudice, vel ab alio. c. 27. nu. 198. & quamuis ipſe ſibi bono zelo abſcideret. nu. 218.

Non tamen erit irregularis qui natus eſt ſine pudendis, aut caſtratus ab alio ſine ſua culpa. nu. 199.

Error vulgi eſt dicere ꝙ eunuchus geſtare debeat ſecum illa areſacta, vel in puluerem redacta nu. 200.

Incurritur etiam hæc ſpecies ob defectum partis membri, quam ipſe abſcidit per indignationem ſibi ipſi, quamuis non impediat celebrationem dummodo indignatio ſit notoria. Nam in hoc caſu ex notorietate tantum delicti incurritur, non ex defectu. nu. 198. §. 2.

Non incurritur ꝑꝑ imbecillitatem, vel defectum mẽbri contingentẽ abſq; propria culpa, niſi impediat celebrationem. Vnde claudus, qui nõ eget ſcipione in altari, nec carens viſu dextri oculi qui alijs apparet ſanus, imò nec ſiniſtri, ſi poſſit ſatis cernere ad celebrãdũ, nõ eſt irregularis. Idẽ de macula oculi nõ priuãte viſu, aut leuẽ hñte deformitatem; nã hoc, neq; deformitas gibbi, aut faciei, quæ non ſit notabilis, nõ inducunt irregularitatẽ. Secus de eo, qui caret ꝓrſus viſu oculi canonis, ideſt, ſiniſtri (nã de hoc idẽ cenſendum eſt, ac

de carente oculo, ſeu monoculo, qui eſt irregularis (quamuis integer appareat, dummodo canonem legere non poſſit ſine nimia conuerſione faciei ad populum: aliàs ſecus. Quia in hoc deformitas cauetur magis quam defectus viſus num 199.

Incurritur ob imbecillitatẽ mẽbri, quę inhabilẽ facit ad celebrandum ſaltem abſq; notabili deformitate, ſiue incurratur cũ culpa, vel ſine ea. n. 200 & 209. poſt medium: idẽ de membro ſuperuacaneo aut nimis grandi. Quę autẽ ſit talis deformitas, ad Epiſcopum, non ad cofeſſariũ, neq; ad Pręlatũ religioſi ordinãdi pertinet iudicare. n. 200.

Incurritur ẽt ob defectum auriculę. ob deformitatem nu. 222 Nou. n 223.

Quid dicat proprie membrũ, & an digitus ſit tale, vide tit. Irregularitas 5.

Defectus, vel exceſſus membri faciens irregularem ad vnum officium, non facit ad aliud. Sicut qui ob talem defectum, vel exceſſum non poteſt celebrare, poterit abſoluere vel alia facere. Sed hoc eſt verum quando prouenit abſque propria culpa, & ſolum quoad iam ordinatos num 200 § 7.

Qui habet manus vel faciem notabiliterẽ deform, quamuis celebret, nõ incurrit irregularitatem, c. 2 . num. 71. In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat. cap. 27. num. 200. § 8.

O B

OB DEFECTVM
natalium, & ætatis. §. 2.

INcurritur ex illegitimitate quantũuis occulta: nam quoad forum conſcientiæ, parũ aut nihil refert an ſit occulta vel publica. c. 25. nu. 96. c. 27 nu. 194. §. 6. & nu. 201. Et ſub nomine illegitimi cõprehenditur omne genus illegitimorum, qui oẽs ſunt irregulares. Et quãuis filius coniugis adulteræ, nõ teneatur credere matri id aſſerenti, tñ ſi credit, debet petere legitimationem occultam, ſi ipſe aliàs publicè habitus eſt pro legitimo. c. 27. num. 201.

Illegitimus q ſine diſpẽſatione ordinatur, peccat mort. & fit irregularis c. 25. n. 69. Sed hic (quoad irregularitatẽ) videt fuiſſe error impreſſoris in Antiquo: nã in Nou. dempta eſt illa particula; & c. 27. nu. 194. in vtroque expreſſè dicit contrarium: ſcilicet illũ peccare mortiferè, ſed non fieri irregulárem. Quoniam irregularitas non inducit aliam nouam irregularitatẽ, ſicut inducit violatio cenſuræ. cap 27. nu. 194.

In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat ad ordines, dignitatẽ, & beneficiũ curatũ. Ad minores verò, & vnũ beneficium ſimplex, Epiſcopus poteſt: & ius commune cum profitentibus religionem ad omnes ordines: non tamẽ vt poſſit eſſe Prælatus. Neque Monia-li, illegitima poteſt per ius commune

eſſe prælata etiam cum diſpenſatione Epiſcopi.num.201.§.10.

Incurritur etiam irregularitas ob defectũ ætatis: in qua ſolus Papa diſpenſatr etiam cum religioſo.nu.202.

Qui ordinatˢ ordine ſacro ante legitimam ętatē peccat mortaliter,& eſt ipſo iure ſuſpēſus,& ſi vtatur illo ordine fit irregularis, cũ quo etiã ſolus Papa diſpenſat.c.25. nu.70. Non tñ peccaret puer,aut infans, ſi in tali ætate ordinaretur etiam presbyterio. neq; eſſet ſuſpenſus: ſiquidem ſuſpenſio ob propriã culpam incurritur. c.27.nu.165.

At huiuſmodi ordinatus etiã infans. characterem quidē ſacri ordinis, & priuilegia ad characterē ſpectantia acciperet,non tñ ordinis exequutionem,neq. priuilegia ad eam pertinentia.nu.202. De ætate legitima.vide tit. Aetas.

Incurritur etiam ob lepram, tam ad ſuſcipiendum ordines, quam ad exercendum ſuſceptos. Atque idem de alia infirmitate quæ præbet notabile ſcandalum vſui ordinum: & in hac ſolus Papa diſpenſat.num.202.

Incurrit ēt,qui patitur epilepſiã ſeu morbũ caducũ:ita vt ſemel captus hoc morbo nunquã ordinari poſſit, quamuis omnino ſanus appareat. Neq; qui iã ordinatus eſt, ſi ſępe decidit,aut ſi raro, tñ ſpumas euomit,non poteſt celebrare: aliàs ſic. Idem dicendũ de amente, lunatico,& furioſo; & in his omnibus

ſolus

ſolus Papa diſpenſat.ibid.num.203.

Eſt etiã irregularis energumenus à Dæmone, obſeſſus, qui ſemel captus nunquã poteſt ordinari , aut ſi eſt iam ordinatus , nunquam debet celebrare. Cum quo ſolus Papa diſpenſat.ibid.

Incurrit etiam hermaphroditus vtro que ſexu pręditus, ſi in eo pręualet ſexus femineus , imò eſt incapax characteris : ſecus ſi præualeat virilis ſexus, ſed nec tunc debet ordinari ; in hac ſolus Papa diſpenſat.ibid.§.15.

Eſt ẽt irregularis qui non poteſt retinere in ſtomacho vinũ, quin illud euo mat . Cum quo neque Papa diſpenſat. Poſſet tamen ordinari minoribus c.27. num 204.§.18.

Seruus eſt irregularis, ad hoc, ꝙ non poſſit ordinari contradicente aut igno rante domino ſuo. Quod cũ eius facul tate ordinetur, manet liber. Si vero illo ignorante, vel contradicente ordinetur minorib. manet adhuc ſeruus . Si Subdiaconatu vel Diaconatu initietur, poterit ſe redimere dando preciũ iuſtum vel aliũ ſeruum . Si autẽ presbyterio, manet liber dato peculio, vel ſi non habet , ſatisfaciet præſtando ei obſequiã presbyterum decentia.num.203.

Infamis ob infamiã iuris vel facti eſt irr egularis Atq; ob infamiam iuris ſolus Papa diſpenſat , niſi qñ Epiſcopus diſpenſans ſuper delicto, in quo pōt, acceſſoriè tollit infamiam . In ea vero, q

ex

ex infamia facti naſcitur, ſicut ex crimine notorio, Eps diſpenſat. Imò per ſolam pœnitentiã & emendationem tollitur. iuxta regul. iuris. *Omnis res per quaſcumque cauſas componitur, per eaſdem diſſoluitur* num. 204.

IRREGVLARITAS IV.

De tertia ſpecie irregularitatis ex defectu aliquo animæ § 3.

IDiota, qui legere & ſcribere neſcit, irregularis eſt ẽt ad primam tonſuram, q̃ hodie magis confirmat̃ èx Concilio Tridentino. Imò etiam ex eodem videtur fieri irregularis ad minores, q̃ Latinã linguã non intelligit. In hoc defectu raró, aut nunquã diſpẽſat, niſi rõne ætatis ad diſcendum. c. 27. nu. 205.

Infidelis nõ baptizatus etiã catechumenus ſanctus, eſt incapax characteris ordinis. Hæreticus aũt, & fautor hæreticorum, ẽt conuerſi ſunt irregulares: & filius hæretici (qui talis exceſſit) vſq; ad ſecundam generationem per lineam virilem & vſque ad primam per femineam eſt irregularis. num. 205.

Itẽ Neophytus recẽs conuerſus, vel baptizatus; non tñ quos vulgus nouos Chriſtianos appellat; & multò minus eorum filij. ibid. De amente qui habet defectum iudicij continuum, vel interpellatum, dictum eſt ſupra, eod. tit.

In his omnibus irregularitatibus ſolus

lius Papa diſpenſat, excepto, quod in eo qui non eſt baptizatus, & in eo qui habet defectum iudicij continuum, nõ poteſt. num. 205.

IRREGVLARITAS V.

De quarta ſpecie ſcilicet ex defectu, perfectæ lenitatis.

HAec ſpecies orit ex occiſione hominis, vel mutilatione membri eius in caſu licito. Vnde incurrit hanc qui ēt licitè occidit, vel mutilat membrum. c. 15. nu. 2 & 4. & c. 27. nu. 206.

Illa aũt ſola pars hominis, *dicitur membrũ quæ hẽt officiũ per ſe diſtinctũ* Nec ſufficit, ꝙ ſit ſocius in officio: vñ digitus, auricula, & teſticuli nõ sũt mẽbra, ſed partes membrorũ nu. 206. qñ defectus horũ cauſet irregularitatẽ ĩ deformato. vid. tit. irregularitas. 3. §. 1.

Paria ſunt quoad hoc, interficere, & mutare membrum, ſeu abſcindere: nõ tamen eſt idem debilitare. nu. 207. & in hac materia, deformatio, vel deformare, ſumitur pro occidere, & mutilare membrum. num. 208.

Irregularitas hæc non incurritur ante baptiſmum, neq; antequam ſequatur deformatio; & incurritur ob deformationem etiam infidelis. nu. 209.

Deformatio facta infirmitatis cauſa, non reddit irregularem, neq; deformatorem, neq; deformatũ niſi auferat facultas recte celebrãdi: & hoc quoad de-

for-

formatum tm.n.209.& 219. Nou.217.

Vrbe Medicus, & Chirurgus, corũque coadiutores non incurrunt hanc irregularitatem iuſtè & ſine culpa ſecãtes membrum: ſecus ſi adſit culpa, additum in Nou. num.217. in fine.

Iudex eiuſq; miniſter, & medic⁹, vel chirurgus, eiuſq; miniſter, hoĩem iuſtè mutilãtes, virtutib. quidẽ inſeruiunt: ſed illi fiunt irregulares, q̃a vindicta facientes terrorẽ ĩducũt: Iſti vero nõ sũt tales, quia pietatẽ exercentes, ſanitatẽ quærunt additũ in Nou. c 27. nu.217.

De quadruplici cauſa huius irregularitatis, vide tit. proximè ſequenti.

Non inducit hanc cauſa remota, ſed propinqua, *& propinqua quoad hoc eſt dictum vel factum licitum directum ſufficienter in deformationẽ inde ſequutam*: directum, inquam, vel ſuaptè natura, vel ex intentione ſpeciali, & non generali. Vnde qui generaliter præbent arma militi ad bellum iuſtum, vel generaliter hortantur ad victoriã in tali bello, non incurrunt hãc. nu.211. etiam ſi ſint clerici. num.215.

Secus ſi clericus deformet ob defenſionẽ patriæ: nã licet excuſetur à peccato, non tñ ab irregularitate hac. nu.213. & 215. Si verò clericus prælietur citra neceſſitatẽ, & deformet, incurrit irregularitatem homicidij iniuſti. nu.225.

Incurrit quidẽ qui eſt cauſa, vt citius fiat deformatio quam aliàs fieret.211.

Neceſ-

Neceſſitas ineuitabilis excuſat ab hac irregularitate. Vnde nō incurrit, qui deformat in defenſionē ſuæ vitæ, vel ad euitādā mutilationē. Ille verò dicitur eſſe in p̄dicta neceſſitate, *qui nō poteſt eā aliter euitare, quā occidendo, vel deformando aggreſſorem.* Qui autē fugiēdo poſſet vitam defendere, quamuis non peccet occidēdo aggreſſorem, incurrit tamen irregularitatem. Nec dicitur per fugam poſſe defendere vitam ille, cui fuga eſſet periculoſa. num. 211.

Incurrit, qui deformat ob defenſionē iuſtam vitæ alterius etiam partis: etiā in bello iuſto, etiā in caſu, quo aliàs ciuitas caperetur, vel exercitus fugaretur: Idē de deformante ob iuſtam defenſionē ſui honoris, vel bonorū, vel proximi. 312.

Qui in bello iuſto percutit animo deformādi, & ex percuſſione poſteà ſequitur deformatio culpa percuſſi, vel medici, nullā īcurrit irregularitatem, nec ex defectu perfectæ lenitatis. num. 225.

Non incurrit prębens arma alteri, vt ipſum qui ea prębet, defendat, aliàs ſe defendere non valentē, ſi illa deformet aggreſſorem, num. 212. incurreret tamen, ſi ille poſſet aliter ſe defendere. & è fortiori incurreret, ſi nō daret illi arma ſed ipſe defenderet inuadentem. ibidem.

Neq; incurrit teſtificans cōtra aliquē ſi ille deformetur ab alio quàm à iudice ob aliā cauſam, vel ſi iudex non eſt motus per huiuſmodi teſtimon. num. 211.

Incurrit

Incurrit iudex, accuſator, fiſcalis, teſtis & notarius, et qui fauet reo vincenti cũ condemnatione talionis, propter quã accuſatus fuit deformatus nu. 212.

Incurrit etiam cõcomitans iudicẽ tã quã notarius, ſatelles, vel cuſtos, & vendens ſcalas, funes, enſes, & hortans condemnatum, vt admoueat caput ad ſtipitẽ, vel vt aſcendat ſcalam, & acuens gladiũ, vt funes vt citiùs, & cũ minore dolore moriatur, & qui fert ligna vt comburatur hæreticus viuus. num. 217.

Nõ incurrit laicus neq; clericus, qui denunciat proditiones, & alia delicta cũ proteſtatione in cauſa ſanguinis. Denunciãs verò abſque tali proteſtatione, ſi eſt beneficiatus, vel initiatus ſacris, incurrit regularitatẽ homicidij iniuſti. Si eſt laicus, non niſi eã eſt quę perfectæ lenitatis num. 213 & 226.

Quę diſtĩctio habet ẽt locũ in ijs q̃ videtes furẽ ſurripiẽtẽ vociferãtur *latro, latro*, ſecuta deformatione c. 27. n. 236.

Clericus incurrit irregularitatẽ iniuſti homicidij, ſi cũ prædicta proteſtatione denũciat ob alienas iniurias: nullam tamen incurrit, ſi ob vitanda imminentia mala id faciat num. 213.

Monachus qui clamauit *latro latro*, credẽs, ꝙ ſuperuenientes erãt deformaturi furẽ, vel ducturi illũ ante iudicem, vt deformaret illũ, ſecuta deformatione incurrit irregularitatẽ iniuſti homicidij, ſecus ſi alio aĩo clamauerit. n. 236.

Non

Non incurrit, qui ad recuperāda ſua detinet furē, donec iudex veniat, vel eū iudici tradat pręmiſſa proteſtatiōe. Qui verò accuſat pręmiſſà ꝓteſtatione ficta, & nō ex aīo, incurrit quoad forū interiꝰ, quāuis fiat ꝓteſtatio in ſcriptis. n.226.

Nō īcurrit laicus, vel clericus, qui defert ad iudicē crimen quod nō meretur deformationē, licet captus ob illud iniuſtè, vel ob alia deformetur nu.217. Nec prælatus qui habēs iuriſdictionem temporalem, præficit gubernatorē, quāuis iſte deformet.n.216. Nec magiſter caſtigans diſcipulum, etiā ſi moriatur, ſi circumſpectè faciat. n.231 Nec iocans licitè, vel ſaltem cum muliere grauida, quæ ob id abortiuit.num 236.

Ad huius ſpeciei irregularitatē requiritur intētio magis ſpecialis, quàm ad irregularitatem homicidij iniuſti.nu.220.

Et in hac ſolus Papa diſpenſat & facilius, quàm in homicidio iniuſto, non tamē poterit diſpēſare Epiſcopus ī hac ꝑfectæ lenitatis: ſed poſt Tridēt. poterit in irregularitate iniuſti homicidij.nu.217.

Poterit etiā diſpenſare in hac qui habet facultatem ad diſpenſandum in omni irregularitate excepta, homicidij voluntarij Nou.cap 27.nu.240.not.3.

IRREGVLARITAS VI.

De quinta ſpecie irregularitatis ex homicidio iniuſto

HAec irregularitas eſt maior pęna, quàm excommunicatio minor. cap.27.

c.27.nu.249.Dicto 7.Nou 253.

Deformatio eſt triplex, *Merè volũtaria, quæ eſt volita ſeu intẽta in ſe iuſtè, vel iniuſtè. Merè caſualis, q̃ eſt nõ volita, neq; intra in ſe, neq; in cauſa ſufficienter ordinata ad illam. Mixta, quæ eſt non intenta nec volita in ſe, ſed ſic in cauſa ſufficienter ordinata ad illam*, num.219.

Hæc irregularitas nõ incurritur propter veniale, nec ſine contemptu. num. 249.dict.7.Nou.num.253.

Non incurrit eã nõ baptizatus.n.218. Neq; qui iuſtè aliquẽ percutit, & nõ occidit: licet ab alijs ſine eius culpa occidatur.n.223. Vel quamuis moriatur culpa medici, vel malo regimine, aut morbo ſuperueniẽte: imò huiuſmodi ꝑcutiẽs iuſtè, nec incidit in eã, quæ, eſt perfectæ lenitatis. Secus ſi iniuſtè: tũc enim incurrit irregularitatem homicidij iniuſti.

Non incurrit infans, nec furioſus deformans, & dicitur infans, quoad hoc minor ſeptentrio, ſaltem in foro exteriori.num.218.230.

Non incurrit dormiens, quamuis deformet illum, quem vigilans deformare intendebat.num.231.

Nec perfectè ebrius, q̃uis culpabiliter: ſecus de illo qui inebriatus eſt, ſciẽs ꝙ factus ebrius ſolet alios percutere. Idem de dormiente, & furioſo, qui admoniti, ꝙ ſolet ꝑcutere tpe ſõni, vel furoris, nõ prouidet, ne talia faciant. n. 230.

Nec

Nec medicus, qui nõ vult curare ĩfirmũ, qui hac de cauſa moritur, licet id faciat de ſiderio mortis ĩfirmi. Imò nec diues non paſcẽs fame morientẽ. nec qui cum poſſit nõ defendit, niſi ex officio ad id teneatur. nu. 231. Nec qui ſciens parati alicui deformationẽ illicitam, non ſignificat illud ei. n. 234. Nec magiſter caſtigans diſcipulum etiamſi moriatur, ſi circũſpectè id faciat. aliàs ſecus. Nec qui nouit tractari homicidium, & non impediuit, licet effectum ſit. c. 27. num. 19.

Nõ incurrit cleric⁹ ludo, licito, licitè ludens cũ alio clerico, vel laico: qui decidẽs ſuo ſe cultello deformauit ſine aliqua eius culpa: ſecus ſi illicitè. Nec pulſans campanam, cuius tintinnabulũ ſolutum deformauit, ſi non fuit in culpa malè ligandi: aliàs ſic, num. 235.

Nec licitè iocãs, vel ſaltãs cũ muliere grauida, quæ ob id abortiuit: ſecus ſi illicitè, vt laicus, vel clericus, vel monachus, eius amator ob cenas. num. 286.

Incurrit, qui ſeipſum deformat, quãuis ſancta intentione id faciat. nu. 218.

Et qui præbet arma eũtibus ad bellũ iniuſtum, ſi ſequatur deformatio. num. 224. Item qui in prælio vel rixa armati vel inermes ĩterſunt illis ex quorũ partẽ eſt iniuſta, auxiliãdo, vel fauẽdo ſunt irregulares, ſi ſequatur deformatio, quãuis ipſi nõ deforment, ſiue timor inimicis augeatur ſiue nõ. Secus de ſuadente pacẽ, licet nõnihil animi augeretur parti

ti ſuorum, & timoris aduerſæ. nu. 223. Nou. 227.

Incurrit qui intereſt pugnę iniuſtę īcitando, auxiliando, vel animos cõtrarijs minuendo, ve. cuſtodiendo veſtes. nu. 284. Idem de eo, qui illicitè rixatur cũ alio, ſi eius amici superuenientes deforment, rogati ab ipſo, vel eo ſciente & non contradicente: aliàs non. num. 230.

Clerici, qui interſunt bello iuſto, ſi deforment per ſe abſque neceſſitate excuſante incurrunt hanc: ſi verò cum neceſſitate, incurrunt illam, quæ eſt perfectę lenitatis. num. 225.

Incurrit laicus, vel clericus, accuſãs aliũ iniuſtè, criminis merentis deformationẽ ea ſecuta. Et Beneficiarius, *vel* ſacris initiatus, excuſans ẽt iuſtè ſine proteſtatione, incurrit hanc n. 213. & n. 225.

Item qui inimico indicat, vbi ſit, vel quod iter teneat, vel quomodo īueniet ad deformãdum iniuſtè incurrit ſecuta deformatione. Et iudex iniuſtè cõdemnans, & omnes ſcienter facientes. n. 225.

Qui domi alit feram, & culpabiliter ſoluit eam, incurrit, ſi ipſa deformet: ſecus ſi non ſit in culpa. num. 227.

Medicus, vel chirurgus, eorũq; coadiutores, culpabiliter vel iniuſtè deformantes ægrotum, incurrunt hanc: aliàs neque hanc, neque illam perfectæ lenitatis. nu. 209. 219 & melius in Nouo. n. 217. additum.

Cuſtos infirmi, qui culpabiliter vel

contra

cōtra conſiliū medici, facit aliquid, quo ægrotus ſaltē citiùs moriatur, incurrit hanc: ſecus ſi abſque culpa, licet errauerit in aliquo. num. 228. Item qui cùm non ſit medicus euellit ſagittā corpori infixam, incurrit hāc, ſi obid citius moriatur. n 226. Et auertēs aliquē, ne liberet aliū ab iniuſta deformatione. n 231.

Incurrit, qui mandat, vel conſulit deformationem illicitā, ea ſtatim vel multò poſt ſequuta, antequam mandatū reuocetur expreſsè, vel tacitè, ita vt veniat in notitiam iuſſi, num. 233.

Incurrit qui mandat illicitè, vel cōſulit, percuſſionē citra deformationē, & mandatarius deformat. Itē incurrit qui mandat, vel conſulit illicitam deformationem, & mādatarius deformatur. Eſt tamen differentia. Quia mandāti (vt nō incurrat) ſufficit reuocare mādatum, & q illud veniat in notitiā iuſſi: conſulens autem debet & reuocare conſilium, & perſuadere contrarium. num 220.

Incurrit ratificans deformationē ſuo nomine factā, ſi antequā fieret poterat mandare, aliàs non. Sicut infans, & furioſus quia licet eorū nomine facta fuerit cœdes, & ipſi poſtea illam ratificarint, non incurrunt, quia antequā fieret, non poterant mandare. num. 233.

Tecta reficiēs, qui lapides vel tegulas iaciens deformat, incurrit ſi non præmonuit tranſeūtes, aliàs nō. Et qui incautē iecit lapidem in animal, & eo deforma-

nit hominē: ſecus ſi circumſpectè fecit. Et clericus, qui per baliſtam caſu deformauit, alium, ſi actus fuit illicitus, incurrit: aliàs nō. Et clericus introducens meretricem per tecta, ſi illa decidens moriatur, vel abortiat incurrit. nu. 235.

Itē adulter, qui à marito deprehēſus, vt ſe defendat, maritū occidit, incurrit. Incurrit etiā clericus adulter, cuius cauſa maritus occidit vxorem. num. 238.

Incurrit, qui dormiendo ſuffocat infantem in eodem lecto à ſe illicitè poſitum, aliàs non. num. 236.

Neq; incurrit lectū fuit amplū, & infans lōgè poſitus, & extra probabile periculū, tn̄ caſu dormiens ſuffocauit: nā hæc culpa præcedens nō euitandi oīa incōuenientia remota, nō erit mortalis, ſi propinqua præuidit. cap. 15. num. 16.

Incurrit, qui illicitè mittit puerum in puteum, vel flumē, & ibi ſuffocatur. Et qui fugiens ictum vnius, propellit illicitè alterum qui deformatur, ſecùs licitè in vtroque caſu. c. 27. nu. 236.

Incurrit monachus, q vtendo chirurgia ob quæſtum, vel pietatē, aperit vulnus: ex quo infirmus vento ſe exponēs, contra præceptum eius, moritur. n. 221.

¶ Ad hanc ſufficit cauſa propinqua illicita, *quæ quoad hoc eſt dictum vel factum illicitum directum in deformationem inde ſecutam*: excepto, quòd non requiritur ad hanc intentio tam ſpecialis, ſicut ad illam perfectæ lenitatis.

Digitized by Google

tis. Atque hæc cauſa propinqua poteſt eſſe vel efficiens, vt qui mandat, iurat, ratificat deformationem: vel materialis. vt qui præbet arma, vel deducit, vbi fiat deformatio: vel formalis, vt qui inſtruit, docet, conſulit illam, vel finalis, vt præmium deformatori promiſſum. Hæ cauſæ poſſunt eſſe remotæ. 210. & 211. & nu. 219. 220.

Sufficit, vt ſit cauſa, qua citius fiat, vel ſequatur deformatio, nu. 220. Non ſufficit debilitare. 219.

Nec ſufficit deformare embryonẽ, n. 218. & 222. dũmodo nõ dubitetr̃ de animatione. Infunditur aũt anima ad quadrageſimũ diẽ viro, & ad octuageſimũ, feminæ, c. 15. nu. 14. c. 27. nu. 222.

Non ſufficit effundere ſanguinẽ, nec abſcindere partes membrorũ, dummodo vulneratus non moriatur, etiãſi maneat inhabilis ad decenter celebrandũ, c. 27. nu. 222. Nec ſufficit ſola complacẽtia, quod alius deformetur, nu. 231.

Sufficit deformatio caſualis ſecuta ex opere illicito, n. 221. Nõ tñ ſufficit, ſi ſit merè caſualis, quãuis ſequatur ex ope illicito. Sicut q adhibita diligẽtia cædit arborẽ alienã, & caſu deformat hoĩem.

Idẽ de monacho pulſante campanã tempore prohibito, nu. 237. Idem de minorita qui equitando in manſuetiſſimo iumento, caſu deformat. num. 238.

Idẽ de clerico, qui illicitè mercãs caſu deformat: & de clerico venãte abſq;

vllo periculo homicidij, ſicut ſi in vena tione paſſerũ, caſu deformat: ſecus in venatione vrſorũ, aprorum &c. nu. 137

Percutiens prægnantem in vtero, ſine aío deformandi nõ incurrit irregularitatem homicidij directè voluntarij. Idẽ de faciente ſine animo occidẽdi aliquid ex quo vt plurimũ nõ ſequitur mors, quã uis illa ſequatur n. 240. circa finem.

Homicidium autem voluntariũ illicitũ duplex eſt. Vnum intentũ & volitũ in ſe cauſa defenſionis: alterũ intentum in ſe ac volitum, ſine vlla iuſta cauſa: primum eſt diſpenſabile, ſecundũ non. num. 239 Homicidij diffinitionem, vide tit. homicidium.

In hac irregularitate ex delicto occulto proueniente tantùm poteſt Epiſcopus diſpenſare poſt Trid. nu. 79. not. 1.

Non tamen poteſt in homicidio directè volũtario, neq; ad vllos ordines, neque ad vllum beneficiũ etiam ſimplex. Cum alio vero poteſt ad minores, & ad beneficiũ ſimplex & ad retinendũ curatũ, nõ tamẽ ad obtinẽdũ. n. 240. dicto 4.

Qui habet facultatem diſpẽſandi in omni irregularitate (excepto homicidio voluntario) poteſt diſpenſare in homicidio iuſto. Nouo num. 240. not. 3.

IRREGVLARITAS. VII.

Ex mala acceptatione vel vſu.

Ordinum.

QVi recipit ordinem omiſſo aliquo neceſſario de præcepto, & eo non

ſuppleto,

ſuppleto vtitur tali ordine, non ſit irregularis. cap 25. num. 71.

Neque eſt irregularis qui celebrat ſine veſtibus ſacris, ſine ara cõſecrata, vel ei cõſecrata, ſed nimis parua aut enormiter fracta, vel ĩ Eccleſia ſanguine aut ſemine polluta; peccat tñ mor. n 83. 84.

Qui ordinatur habẽs faciem aut manus notabiliter deformes quamuis celebret, non ſit irregularis: peccat tñ mort. Idem de patiente morbum caducũ aut obſeſſo à dæmone. cap. 25. num. 72.

Notorius cõcubinarius, aut fornicarius ante actam pœnitentiam celebrãs, eſt irregularis, quia eſt ſuſpẽſus ipſo iure. Idem eſt de alijs initiatis ſacris, aut minoribus tantùm; qui aliquem ſui ordinis actum proprium exercent Idẽ de fornicario vago. Et in hac ſolus Papa diſpenſat num. 76 & 77.

Irregularis eſt, qui ſciens, aut ſcire debens ſe eſſe excommunicatum, interdictum, ſuſpenſum, ſuſpenſione impediẽte ordines, ordinatur. Secus ſi excõmunicatio ſit minor. c. 27 num. 241.

Ignorantia craſſa in hac nõ excuſat: Et poteſt Epiſcopus diſpenſare ĩ hac irregularitate, ſi delictum celebrandi ſit occultum; hoc eſt, ſi excõmunicatio ſit occulta, quamuis celebratio ſit publica. cap 27. num. 241.

Incurrit ꝗ eodẽ die ſuſcipit quatuor minores Ordines & Subdiaconatũ, niſi excuſetur conſuetudine: & à fortiori in

curret de eodẽ die ſuſcipit duos ſacros: poteſt tamen Epiſcopus concedere vſum aliorum ſusceptorum. Incurrit etiam, qui ordinatur ab Epiſcopo excõmunicato, interdicto, ſuſpenſo, ſimoniaco, ſchiſmatico, hæretico, depoſito, degradato, dummodo ſit denunciatus, neque ad id iuſto timore coactus. Et poterit Epiſcopus diſpenſare cum eo qui ignorans denunciationem ordinatur. num. 241.

Incurrit qui per ſaltum ordinatur, & prætermiſſum ordinem, ſine diſpenſatione non poteſt ſuſcipere. Poteritque Epiſcopus diſpenſare antequam ſuſcepto vtatur, & prętermiſſum accipiat, & poſteà vtatur vtroque. Incurrit qui ſeriò vtitur ordine quem nõ habet. Secus, ſi ioco vel ad inſtar laici, qui non eſt Sacerdos, baptizat ſine ſolennitate; aut nõ ſubdiaconus, cantat Epiſtolam cũ dalmatica ſine manipulo, vel cũ eo, vbi eſt cõſuetudo. Initiatus prima tonſura, vel minoribus, cãtans epiſtolã cũ manipulo, vbi nõ eſt conſuetudo, cenſebitur irregularis in foro exteriori: ſed nõ in interiori, ſi nõ intendit illud, ac ſi eſſet Subdiaconus. Habens characterem ordinis ſed non executionem ob defectum alicuius ſolemnitatis, non incurrit vtendo tali ordine. Incurrit laicus audiens confeſſiones, & abſoluens. num. 242.

IRRE-

IRREGVLARITAS VIII.
Ex delicto violandi cenſuras celebrando.

QVi poſt miſſam inceptam meminit ſe ſuſpenſum, excommunicatum, vel interdictum, & non poteſt ſine ſcandalo omittere illam, non incurrit nouam irregularitatem celebrando. cap.25.num.75.

Qui celebrat poſt completam ab vna parte ſimoniam, & ante completam ab altera, nõ fit irregularis, ſaltem in foro interiori. cap.23.num.104.

Neq; qui celebrat poſt appellationẽ à declaratione excommunicationis, de cuius valore dubitat. Ibidem.

Non incurrit, qui appellãs ante excõmunicationẽ, & confidens appellationi, celebrat neq; qui celebrat poſt intimationem exequutorialium, antequam declaretur. num. 104.

Non incurrit, qui celebrat prohibitus à confeſſario ne celebret. cap.27.n.152. Nec qui celebrat infectus crimine depoſitione digno, & notorio. n.154. Neque ſuſpenſus ſuſpenſione Pij II. celebrans bona fide, & purgato peccato, per pœnitentiam, num.156. cap.27.

Nec excommunicatus ob delictũ occultiſſimũ, qui poſt pœnitentiã, & ante moram petẽdi abſolutionẽ celebrat, ne fama eius periclitetur. cap.17. nu.236.

Nec qui violat ceſſationẽ à diuinis etiam particularẽ. ſecus de violante interdictum etiam generale num. 243.

Non incurrit, nec peccat qui ſuſpenſus ab officio Sacerdotali, exercet alios ordines inferiores. num. 163. dict. 5.

Irregularis celebrãs non incurrit nouã irregularitatem, peccat tñ m. n. 194.

De celebrante in loco nõ interdicto, ſed coram interdictis. vide titul. Interdictum. V.

Qui verò celebrat in loco interdicto, peccat m. & eſt irregularis. Itẽ qui violat interdictum, ſepeliendo, celebrando Miſſam, & alia officia diuina, & Sacramenta miniſtrando cap 27. 222. 244

De laico violante interdictum, vide, Interdictũ II. In hac irregularitate ſolus Papa diſpẽſat ad aſcẽdẽdum ad maiorẽ: & Epiſc. ad vtendum accepto. 244.

Qui ſciens ſe eſſe aliqua cẽſura irretitũ, vel id ſcire debens, celebrat Miſſam aut officia diuina, vel exercet aliqd ſuo ordini proprium, eſt irregularis: ſecus ſi excommunicatio eſt minor. n. 244.

Imò nec incurrit, ſi cãtat Pſalmos in choro, reſponſoria, litanias vel baptizat ſine ſolemnitate, vel facit aliquid minoribus annexum, quæ omnia etiam laici exercere ſolent. num. 163. 242. 244.

Ignorantia craſſa non excuſat ab hac irregularitate. num. 244.

Non incurrit ſuſpẽſus à ſuſceptione Sacramẽtorũ, ſi ſuſcipiat ea. Sed ſic, ſi ſuſpenſus

ſpenſus

ſpēſus à collatione eorū adminiſtrat ea. num. 163. dict. 3. & 4. Incurrit ſi ſuſpenſus ab officio prædicandi concionetur. ibidem dict. 8.

Incurrit prælatus, vel dominus, qui cēſura ligatus, facit vt Sacerdos ligatus vel nō ligatus celebret corā ſe: & quamuis ipſe non ſit ligatus, tamen Sacerdos quem facit celebrare eſt talis. Et in hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat, ſi excōicatio alterius fuit denunciata vel manifeſta. Alioqui Epiſcopus poterit, ſi fuit occulta. num. 250. dict. 10.

Delictum occultum dicitur id, quod non eſt manifeſtum publicum, aut notorium aut famoſum. ibidem.

Neque ſufficit, quòd iuſsio illa, vel celebratio ſit publica, vt talis non poſſit diſpenſari ab Epiſcopo, ſi tamen cenſura eſt occulta. num. 250. dict. 10.

IRREGVLARITAS IX.

Ex delicto reiterandi Baptiſmum.

INcurrit hanc clericus nō presbyter ſolemniter baptizans. cap. 22. nu. 7.

Incurrit qui ſciēter ſe facit rebaptizari: & qui ēt ignorāter alium rebaptizat, niſi ignorantia ſcit probabilis, aut ſaltē dubiū probabile, aut rebaptizatio ſub tali dubio facta eſt ſub cōditione. Atq; ignoratia probabilis eſt, qū adhibita diligētia nequit ſciri, an qui offertur eſt ba-

ptizatus,necne. Talis ignorantia quo ad natum inter Chriſtianos ſolitos ſuos paruulos recens natos facere baptizari, non cenſebitur probabilis.c.27. nu.246. idem eſt de reiteratione aliorum Sacra mentorum characterem imprimentium.nu.247.

IRREGVLARITAS X.
Ex notorietate delicti.

INcurrit hanc,crimine notorio,& depoſitione digno,notatus ſicuti adulterio,concubinatu,ſtupro,& alijs ſimilibus,vel maiorib. Neque ſufficit enormitas, ſi non adſit notorietas. c.27.n.248.

Crimen Sodomię occultũ non inducit irregularitatẽ,ſcd̃m ius Antiquum. At ſcd̃m extrauag. Pij V.dicendum eſt.

I. Quod nõ inducit illã quoad laicos.

II. Quod comprehendit clericos tales,ipſo iure.

III. Quod ſolum comprehendit exercentem illud quaſi ex vſu continuato: non tamen eum qui raro illud commiſit,& pœnituit.

IV. Quod reſpicit vtrumque forum, quia nõ fundatur ſuper præſumptione.

V. Quod comprehendit exercentem copulam Sodomiticam tantum,& non aliam luxuriam contra naturam.

VI. An ſit receptum in foro interiori ſicut in exteriori:quæſtio eſt facti ad iuriſconſultum non ſpectans.

VII.

VII. Quod quoad illos quos compre hendit inducit depoſitionem, quę non eſt is regularitas, ſed peior illa. nu. 258.

IRREGVLARITAS XI.
Quoad diſpenſationem.

QVi confitetur potenti diſpenſare in irregularitate procuret diſpenſationem, & quamuis poſtea recordetur irregularitatis, non tenetur petere diſpenſationem, c.26. n.13.

Poteſt quis abſolui a peccato, manendo irregularis. c.27. n.250.

Irregularitas quãuis & quantumuis occulta eget diſpenſatione, & in omni occulta põt hodie Epiſcopus diſpẽſare, excepta homicidij voluntarij, & ea quę eſt deducta ad iudiciũ. n. 194. Et dicitur occulta quando crimẽ non eſt notoriũ, manifeſtum, vel famoſum, n.250.

In irregularitate, quæ non prouenit ex delicto, ſolus Papa diſpenſat, n.194.

De eo, qui tacita irregularitate ĩpetrauit beneficium. vide tit. Beneficium III.

Irregularis ex homicidio occultiſſimo iniuſto, poteſt poſt pęnitentiam celebrare, ne fama eius periclitetur. cap.27. numero 239.

In nulla irregularitate poteſt confeſſarius diſpenſare, per bullam Papæ concedentem facultatem abſoluendi a qualibet cenſura, & pœna, nu. 250.

Poteſtas abſoluendi a peccatis, nõ ex

S 5 ten-

tenditur ad diſpenſandum in irregula-ritate, nu. 194.

Epiſcopus concedens abſolutionẽ à ſuis caſibus, non videtur concedere abſolutionem irregularitatum, in quibus ipſe poteſt diſpenſare, n. 155.

Ferè omnes Prælati religioſorũ poſſunt diſpenſare ſuper qualibet irregularitate ſuorum ſubditorũ excepta Bigamię, & homicidij voluntarij. No. n. 254.

De diſpenſatione eius, quæ eſt perfectæ plenitatis, vide titul. Irregularitas, III. in fine.

I V D E X.

SVfficit iudici habere quamdam peritiam cauſarum vel aliquem aſſeſſorem. c. 4 nu 2.

Nihil debet agere propter famam, vel iudicium reſultans ex reuelatione ſigilli confeſſionis. c. 8. n. 7.

Peccat iudex conijciẽs in carcerẽ aliquem iniuſtè & tenetur reſtituere damnum, c. 15. n. 13. Et iudex qui per ignorantiam iuris, tulit iniquam ſententiã, tenetur reſtituere, c. 17. nu. 16. Idem de iudice non impediente damnum. Non tamen tenetur obſtare imminente quolibet periculo mortis, vel vulneris. Neq; tenetur cũ periculo vitæ, vel ſtatus ſeruare vitam, vel ſtatum alterius particularis: bene tamẽ Reip. c. 17. n. 20.

Peccat mort. iudex accipiẽs pecuniã ut benè vel malè iudicet, vel vt omittat iudicare: cũ obligatione reſtituẽdi princi

pale

pale damnum, expenſas, & intereſſe, & etiam quod accepit, ſi pro bene iudicando accepit. c.25.n.12.§.2.3.c.17.n.28. & 23. Item accipiens aliquid notabile pro ferenda ſententia iuſta, vel iniuſta, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere q̃d accepit pro ferenda iuſta non tamen acceptum pro iniuſta, niſi tantum nodo damnum illatum. c.17.n.95.

Qui non facit reſtitui parti damnũ, cũ poſſit, tenetur ipſe reſtituere, n.136.

Peccat mort qui ſciens, vel ſcire debens, fert iniuſtam ſententiam, vel iuſtã ferre negligit amore, odio, precibus, vel metu, & tenetur reſtituere principale, damnum, expenſas, & intereſſe. Et ſi eſt iudex Eccleſiaſticus, & tulit eam contra conſcientiam, manet ſuſpenſus ipſo facto, c.25.n.12 §.2.

Iudex ignorãs neceſſaria ad iudicãdũ & nõ conſulens peritos, peccat Quod ſi cõſulat aſſeſſorẽ, & eius conſiliũ ſequutus malè iudicat, nõ peccat; ſed ſic ipſe aſſeſſor, cũ obligatione reſtituẽdi, n 15.

Peccat, qui inquirit, vel per viã inquiſitionis procedit contra aliquẽ nulla præcedente infamia, nec ſufficit ſcire eſſe aliqua indicia, imo nec duos vel tres teſtes, quib. delictum probari poſſit. Secus quando fit inquiſitio generalis ex parte delinquentis, & delicti: ſecus etiã per viam accuſationis. Tunc enim licitè poteſt procedere contra aliquem nulla præcedente infamia. Sufficitque deli

ctum eſſe notorium, licet delinquens ſit occultus, ut de eo poſſit generaliter inquiri, non tñ nominatim c.18.nu.38.

Peccat iudex interrogans reum de complice occulto, n.39.

Niſi in crimine falſæ monetæ, proditionis, læſæ maieſtatis, & in crimine hæreſis. Imo & in his & alijs malis, ſicut *la*tronum, ſtrygum, maleficorũ, & ſimilium tenetur ipſe reus etiam nõ interrogatus declarare ſocios, quos iuſtè credit eſſe paratos ad noua cõmittenda, in dãnum reipublicæ: & cõfeſſarius dẽt monere illum, ut eos declaret quod ſi non fecerit, non eſt abſoluendus. c.18. n.58.

Non peccat iudex interrogando reũ iam cõfeſſum de ſocijs generaliter, quãdo ſunt tales, vt de quibuſdam poſſit interrogari, de alijs non, ſi eius intẽtio tãtum ſit interrogare de illis de quib. poteſt. nu.40. De conſortibus vero non debet interrogare, niſi in caſibus a iure expreſſis, & in illis non nominatim, ſed generaliter, an ſint aliqui. nu.58. 59.

Si aduertit neſcire reum quomodo ſit reſpondendum, tenetur eum vel docere, vel concedere ei facultatem conſulendi confeſſarium. n.58.

Peccat mort. iudex qui cogit tormẽtis reos ad reuelandũ ſocios, et in caſib. in quibus interrogare permittitur, quando nec fama, nec indiciũ, nec p̃ſumptio legitima dictat reos habere ſocios. n.59.

Idẽ de eo qui torquet reũ teſtib. con uictum,

Digitized by Google

uictum, vt confiteatur, quo beneficium appellationis amittat. Niſi cum ita clare conuictus eſt, vt in conſcientia teneatur confiteri, & iuſtè præſumat iudex, eum pernegare ob ſolam malitiam differendi iuſtitiam. Ibid.

Item peccat mort. qui compellit carcere detentum ad ſtatim iurandum ſe dicturum verũ in omnib. de quib. interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus & ſingulis partibus delicti, ob quod carcere detinetur. n.41.

Peccat iudicans antequam dubietatẽ animi deponat. c.23. n.21. Debetque credere, vel opinari opinionem a ſe electã eſſe veram. c.27. n.284.

Non poteſt iudicare ſecundum ſcientiam priuatam, ſed tantum ſecundum publicam. c.25. nu.9.

Peccat mort. petens vel ſuſcipiẽs munus quo eſt indignus, cum veriſimili & notabili dãno proximi. Item vſurpãs iuriſdictionem, vel iudicans ſine ſufficienti probatione; ſiue quia teſtes ſunt ſuſpecti, ſiue quia iniuſte torti: vel non vidẽs ſaltem mediocriter proceſſum, vel non admittens legitimam probationem, vel non ſeruando in reliquis ordinem iuris n.12.13. Verum eſt, quod quamuis reus ſit exemptus, aliquando conceditur iuriſdictio ordinario. n.13.

Item differens appellationem, vel eã nõ admittens, quãdo tenetur, peccat. & qui ut mitem ſe oſtendat, remitti totã

pœnam,

pœnam, vel partem, non habens ad id facultatem, vel auget vt ſe oſtendat ſeuerum, n. 13. & 14

Peccat exequens ſententiam Superioris, quam ſcit eſſe irritam. Secus de valida quamuis iniuſta. hanc enim exequi poteſt, poſtquam procurauerit impedire executionem. Item capiens aliquem iniuſte, vel omittens ſine iuſta cauſa cõdemnare victum in impenſis, petitis a victore, & qui ex odio vel malo fine condemnat reum etiam iuſte, nu. 15.

Qui non habet ſuperiorem, poteſt remitere totam pœnam, vel partem, vel mutare. Attamen videns, vel præuidere debens, ex hoc præberi occaſionẽ delinquendi maxime iniquis iudicibus, homicidis, latronibus & alijs, peccat grauiter remittendo, quamuis pars contraria conſentiat. n. 14.

Peccat qui prohibet ſubditis ne vendant, vel emant Eccleſiaſticis. Aut non ſeruans immunitatem Eccleſiæ. c. 25. n. 16. & 17. Aut iubens capi, vel capiens bona Eccleſiaſtica.

Peccat item conſentiens ſuis miniſtris vtentibus dolo vel falſitate. Vel nõ ſeruans ſtatuta, quę iurauit, ſi licita sũt, & nõ derogata, ſaltem per contrariã cõſuetudinem, & qui damnato ad mortẽ non concedit locum cõfeſſionis, nec cõſuetudo contraria eum excuſat. Peccat ſimiliter non cõcedens ei locũ ſacræ cõmunionis, niſi ſit alia cõſuetudo, qualis

eſt

eſt in Hiſpania, quæ nõ eſt damnanda, quoniã expedit ſæpe, ne exequutio ſententię differatur; eſſetq; magna irreuerẽtia, ſi reus mortem pateretur eodẽ die quo cõmunicauit. Sed laudabilior eſt Vrbis Romæ conſuetudo, quam orbis imitari deberet, quæ damnato ſnia poſt mediã noctem denunciatur, vt liceat ei confiteri, & cõmunicare ante quatuor horas quam ducatur ad mortẽ. nu. 23.

Peccat qui litigantibus non concedit ęquales aduocatos & procuratores, pręſertim miſerabilibus, quibus aliquando etiam non petentibus, prouidere debet ſine ſtipendio. num. 24.

Idem de eo qui non viſitat carceres, & qui in ſuo iudicio admittit excõmunicatum in actorem, aduocatum vel teſtem contra mandatum Superioris, vel partis requiſitionem. Aliàs tantum peccabit venialiter, ſi parti non ſequatur damnum notabile, nu. 24.

Peccat iudex laicus capiẽs clericum, qui vi abſtulit ab eo proceſſum, & retinẽs donec reſtituat, ſi capit poſt delictũ & in fragranti, & non remittit ad iudicẽ Eccleſiaſticum intra tempus debitum. c. 25. nu. 24. Poteſt tamen audire cauſas criminales clerici primæ tonſuræ, additum in Nou. nu. 110. §. 33.

Peccat fingens aliquid, vt eat vel mittat ad accipiendum teſtimonium feminæ, & eſt excommunicatus. nu. 25.

Peccat procedens ex officio ſine petitione

diuina veritas, vt per Sanctos, per Crucem, per Euangelia &c. item *per eas in quibus relucet diuina bonitas, uel iuſtitia. Per uitam meam, per ſalutem patris*, &c. vel adiuncta execratione, *Hæc mihi faciat Deus ſi hoc non eſt verum*. ibid.

Iuramentum, eſt de ſe actus bonus & religioſus. Vnde peccatum eſt mortale, imo hęreticum, dicere, iuramentum de ſe eſſe malum, aut nunquam licitum. c. 12. n. 2. & 4.

Iuramentum eſt duplex, aſſertoriũ, & promiſſorium: requiritq; tria vt ſit licitum. ſ. veritatem, iuſtitiam & reuerentiam. Eſt mortale regulariter, cũ deeſt veritas vel tanta iuſtitia, vt ſit mortale id quod iuramento confirmatur: eſt vero veniale, cum deeſt iudicium, vel reuerentia, vel iuſtitia leuis. n. 3.

Dicere *per fidem meam, per ueritatẽ meã in fide mea*, non eſt iuramentũ, ſi tm̃ intelligitur fides vel veritas humana. Neq; eſt iuramentũ dicere, *Deus ſcit an verũ dico, hoc dixerim corã Domino*, ſi careat intentione iurãdi. Secus eſt dicere, *Deus ſcit me uerum dicere*. nume. 2. 5.

Peccat mortaliter qui iurat per dæmonem, Mahometum, vel Idolum. Et qui iurat per aliquam creaturam, adducens eam tamquam teſtem infallibilẽ. Sed non tenetur vinculo iuramenti, n. 4. §. 2. & 3.

Qui

Qui iurat per aliquam creaturā abſque vllo reſpectu diuinæ bonitatis in ea reſplendentis, & ſine intentione adducendi eam in teſtem infallibilem, neque eſt iuramentum neque peccatum, n. 4. vnde iurare per veſtes, capillos, paleas, non eſt iuramentum, ſecus ſi per conſcientiam n. 5.

Chriſtiani autem iurantes per creaturam, in qua relucet diuina bonitas, vt cœlum, Sol, vita humana &c. communiter videtur iurare per Deum. Et quāuis interius intenderent talem creaturam adducere in teſtem infallibilem: tū in foro exteriori excuſarentur a peccato grauiſſimo ſuperſtitionis, & cenſerētur obſtricti iuramento. Secus in foro conſcientię; vbi iudicabitur peccaſſe grauiſſimè peccato ſuperſtitionis, deferendo talem honorem creaturæ, etiam alicui Sancto: non tamen eſſe obligatum iuramento. c. 12 n. 5.

Qui iurat facere aliquid illicitum, animo adimplendi bis peccat. n. 13. Secus, ſi deſit talis animus, n. 13. nam erit vnum peccatum: Non excuſat ab hoc timor mortis. n. 13. & 15.

Qui doloſe iurat, nulla interueniēte cauſa, peccat mortaliter iurando. & ēt non implendo. Secus ſi iurans eſt in bona fide & alter vtitur dolo Tunc enim ſufficit implere ſecundum intentionē iurantis. n. 13. Et qui dolo deceptus iurauit, non tenetur implere, ſi dolus eſt

talis,

talis, vt eo ante præuiſo non fuiſſet iuratum ibidem.

Peccat, qui ob metum iurat facere aliquid licitum, ſine intentione obligandi ſe ad implendum, vel cum intentione adimplendi, & non adimplet, verum eſt, quod ſi, quando per metum iurauit, habuit intentionem adimplendi, qꝛ iurauit in aliquo ſenſu vero, licet diuerſo a mente illius qui eum compulit iurare, nec peccaret iurando, nec etiam non adimplendo amplius quam ipſe intellexit: vnde qui iurat latroni ſe daturum illi centum aureos, intelligendo intra ſe, ſi illi debet, non tenetur illos ſoluere ſi aliàs non debet, n. 14.

Peccat qui inducit ad iurandū, quem credit falſo iuraturum. Secus, ſi inducit iuris ordine, n. 20.

Qui iuramentum expoſtulat a famulis, vt declarent auctorem alicuius furti, ea intentione vt eum prodat in omni euentu peccat, nu. 21.

Licet petere iuramentum ab infideli, quem ſcimus iuraturum per idolū, & falſos Deos cap. 14. nume. 31. & cap. 21. num. 25. Nou. cap. 14. num. 39. cap. 21. num. 15.

IVRAMENTVM II.
Quoad materiam.

QVi iurat facere aliquid mortale, eſt peccatum mortale, & qui ve-

nia le

Digitized by Google

niale tantum, eſt veniale. c.12.n.10.15.

Qui iurat ſe non tranſiturum per talem locum, ſi nõ adſit finis honeſtus & vtilis, iuramentum eſt vanum. n.12.

Qui iurat ſe non facturum aliquid, quod eſt de conſilio Euangelico tantum, non peccat mort. nu.16. Iuramentum factum de re indifferenti, non obligat, nu.17.

Iurans rem licitã, & non adimplens, peccat mort. quamuis iuret percitus ira: dummodo non ſit tanta ut iuranti iudicium ad mort. ſufficiens adimat. n.9. Nou.10. ſi autem res ſit leuis, erit veniale. nu.9.

Mulier habens ſecretum impedimẽtum, poteſt iurare, ſe habitaturam cum viro, intelligendo intra ſe in quantum licite poſſum. c.18.n.7. & c.12.n.9.

IVRAMENTVM III.
Quoad obligationem.

IVramentum de re leui tantùm, obligat ſub veniali. c.12.n.9.

Iuramenta facta de non adimplendo conſilio Euangelico, vt de non mutuãdo, quamuis abſque culpa ſeruari poſſint, non obligant: imo melius eſt ea frangere. n.17.

Iuramentum de redeundo ad carcerem, obligat, quamuis ſciat ſe ob id moriturum: ſecus ſi carcer eſt iniurioſus. numero 18.

Iu-

Iurans aliquid facturum, credens ſe præſtare poſſe, non peccat mortal. non præſtando, ſi aliàs fecit, quod in ſe eſt, vt poſſet præſtare & non valuit. Tenetur tamen tranſacto tempore quam primum potuerit, implere. nu. 22.

Iuramentum minus obligat quam votum, nu. 32. c. 27. nu. 272.

Iuramentum de eũdo Hieroſolymã genibus, vel cum bufone in ore; obligat quoad profectionem, non quoad illum modum eundi. c. 12. nu. 43.

Non adimplens iuramentum ob aliquem euentum, qui ſi a principio eueniſſet, non iuraſſet, peccat aliquando, & aliquando non cap. 12. nu. 11. non enim pecco, ſi illi, cui cum iuramento promiſi me enſem redditurum, cũ inſaniuerit, enſem non reddam: nec ſi eam, cui iuraui me eam ducturum, ſi fuerit fornicata, non ducam. c. 18. nu. 7.

Iuramẽtum de actu, qui tempore iuramenti erat illicitus, obligat pro tempore in quo eſt licitus: ſi iuramentum fuit generale, & aptum comprehendere vtrumq; tempus. n. 87. lit. B. Nou. n. 33.

Qui recuperauit ſuum occulte, & iuſtè, bene poterit iurare ſe neſcire, quis acceperit, intelligendo intra ſe, ſe neſcire quis malè illud acceperit. c. 17. num. 116. de quo vide plura in tit. periurium quomodo autem obliget iuramentum dandi centum aureos latroni, vide in tit. iuramentum 1.

Digitized by Google

IVRAMENTVM IV.

Qoad relaxationem.

IVramentum de non ludendo, non licet relaxari, eo ſolum, quod iurans habeat magnam tentationem & deſiderium ludendi. c. 12 n. 11.

Iuramentum factum in vtilitaté tertij, etiam principaliter propter Deum. poteſt remitti ab illo tertio. c. 22. n. 25.

IVRISDICTIO.

HAbitualis confertur Sacerdoti de iure diuino per characterem Sacerdotalem, & ſine hac non poteſt ſtare abſolutio, neque iuriſdictio actualis, quæ tamen non confertur ei tunc, ſed ab Eccleſia c. 4 n. 1. c. 27. n. 272.

Conſuetudo poteſt dare iuriſdictionem in vtroq; foro. c. 21. n. 21.

Peccat mort. qui iudex aliena utitur iuriſdictione, vel propria, ſed extra ſuũ territorium. c. 23 n. 14. c. 27. nu. 8.

Iuriſdictio a principe delegata, vel conceſſa in perpetuum priuilegium, ratione dignitatis, vel alterius ordinariæ poteſtatis poteſt alteri committi. c. 27. num. 45.

Iuriſdictio Prælati religioſorum, eſt quaſi Epiſcopalis. c. 12 n. 75. Iuriſdictionem nemo habet ſuper ſe, neque Papa c. 26. nu. 260 § 4.

IVS

I V S.

IVra inſpiciunt magis mores quam entia. c. 17. n. 40.

Ius diuinum non poteſt tolli a Papa in totum poteſt tamen ius diuinum naturale limitari & declarari a Papa, quo ad ſpiritualia, & ab Imperatore, quo ad temporalia c. 27. nu. 163. poſt medium, in nouo.

Ius Epiſcoporum poteſt a Papa reſtringi iuſta de cauſa in multis caſibus.

Sicut etiam ius abſoluendi Sacerdotibus per characterem collatum, iuſtè prohibitum eſt, ne ueniat in actum. donec Eccleſia eis tribuat iuriſdictionem actualem. ibid. in Nouo.

Ius nouum etiam Conciliorum poteſt limitari per antiquum, & vice verſa c 27. n 265 in Nou.

Iuris exorbitantia non eſt transferenda de alio in alium, n. 275.

Ius in re. i. ius perfectum eſt illud quod acquiſitum eſt per diſpoſitionem inter uiuos, uel vltimam voluntatem, collationem, cõfirmationem & alium modum legitimum c. 17. n 69.

Ius in re imperfectum, eſt ius quod habetur per promiſſionem iuſtam, emptionem, ſtipulationem, oppoſitionem, concurſum, expectatiuam, primogenituram, legitimam, uel alium titulum legitimum, qui non dat ius perfectum

per

per quod acquiritur bonum, ſed quodam imperfectum per quod acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum, cap. 17 num. 69.

Ius in re, nec ad rem, in officijs, & beneficiis publicis non acquiritur, regulariter loquendo ex iuſtitia diſtributiua, cap. 17 num. 73.

Qui ſuo iure vtitur nemini facit iniuriam, nu. 250. Stilus Curiæ Romanæ facit ius, cap. 23. nu. 103.

Ius Patronatus *eſt quid ſpirituale. et a nemine poteſt erigi, conſtitui, vel tolli, niſi a Papa, vel ex eius cõmiſſione*, c. 26. nu. 26. in Nouo. *Neque poteſt emi nec vendi*, c. 23. num. 411.

Ius patronatus requirit in habituro illud, ſolum Chriſtianiſmum, numero 99. §. 2.

IVSTITIA.

PEccat qui in diſtribuendis honoribus, vel commodis alicuius cõmunitatis, non ſeruat iuſtitiam, & tenetur reſtituere grauato, c. 17. num. 96.

Prælatus, vel Dominus habẽs ius cõferendi beneficium Eccleſiaſticum, vel publicum officium, ſi confert illud indigno, peccat, & reſtituere tenetur, digno, vel digniori, ſed Reipublicæ, ibidem.

Iuſtitia diſtributiua in officiis, vel beneficiis publicis, regulariter loquendo, non dat ius in re, vel ad rem. Nec eius violatio obligat regulariter

ad

ad reſtitutionem num.72.73.

Latro. vide, Fur.

L A V S.

LAus, honor, & fama: ſunt bona inferiora bonis vitæ, & ſalutis, & maiora, bonis fortunæ; ſeu pecuniæ. cap.23. num.9.

Laude falſa, aut inordinata gloriari non ſemper eſt malum. cap.23. num. 13. vide tit. Iactaatia.

Laudemium ſoluere non tenetur donans, ſed ſic vendens. cap.23. num.65.

Legatarius tenetur in cōſcientia ſoluere pœnam poſitam à teſtatore, quia potius eſt legatum conditionale quàm pœna. num. 67.

L E G A T V M.

LEgata pia, facta tantùm corã duobus teſtibus, valida ſunt, nec ſtatutũ in contrariũ erit validum, quia præiudicat Eccleſiæ libertati. ca.17. nu.117.

Legatum, quod pater relinquit filiæ, cui debebat dotem, videtur relictum in ſolutionem dotis. num.150.

Legatum à creditore in teſtamento relictum, non computatur in recõpenſationem debiti legalis voluntarij, bene tamen debiti legalis etiam neceſſarij. Et legatum relictum filio à patre, eſt inſtar legati relicti filiæ, ſcilicet in ſolutionem dotis. num.150.160.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiarijs alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus pro legãte tot

Miſſæ quotannis dici poſſint, quot ex lucro pecuniæ ad rationem quinque pro centum num.257.

Licitum eſt legare vſumfructũ pecuniæ ibidẽ. Qui auertendo tabellionẽ, & teſtes facit, ne teſtator relinquat alicui legatum, tenetur reſtituere. cap.26. nu. 36. de auertente autem teſtatorem cum dolo, vel ſine illo, vide tit. Reſtitut. 2.

Legati Diſpenſatio facta ſine iuſta cauſa, non valet. Præl.9. num.13.

Legitima, eſt debita iure naturæ quo ad filios pauperes debiles, & inhabiles, qui non poſſunt ſe ſuſtentare: non tamen quoad alios. num.38 cap 26.

Legitimus, vide illegitimus.

LEX I.

Quo ad obligationem.

LEx humana poteſt obligare etiam cum periculo vitæ, ſed non obligat. Prælud.7. nu.10.

Quando duæ leges contrariæ cõcurrunt in aliquo caſu, quarum altera eſt omittenda; illa quæ eſt maior, debet præferri. cap.7. nu.1.

Ceſſante fine legis, ceſſat lex. ca.15. num.18. & 19.

Lex lata ad euitãda inconuenientia, ceſſantibus illis ceſſat: At verò id quod pręcipitur in bonũ finẽ, nõ ceſſat, licèt finis habeatur alia via. cap.16. num. 36.

Lex humana iuſta poteſt obligare ad mortale: & per legem humanam intelligi·

ligitur canonica & ſæcularis. & cap. 23. num. 40. in initio.

Vt autem lex humana poſſit obligare, aut effectu obliget, debet habere has conditiones neceſſarias.

Quòd ſit iuſta, id eſt, *lata ab habente poteſtatem, & ob vtilitatem publicam, non contraria diuinæ, & naturali ſeu ſupernaturali legi, & ſit ſubditis æqualis.*

Quòd ſit promulgata. Quòd ſit recepta ſaltem per maiorem partem vniuerſitati. Quòd non ſit abrogata per aliã contrariam, vel per conſuetudinem. Quòd intendebat obligare ad mortale. Quòd deſit iuſta cauſa ab eius trãſgreſſione excuſãs: Aut nõ ſit diſpenſatio ad eius tranſgreſſionem. Quòd deſit iuſta ignorãtia. Quod ſit tẽpus ab ea præfixũ pro iis qui nõ carent ignorantia iuſta.

Igitur lex quæ ſit iniuſta, vel non ꝓmulgata, non recepta à maiore parte vniuerſitatis, vel abrogata vel obligans ad veniale, vel conſultoria & exhortatoria, aut ſi datur iuſta cauſa tranſgrediendi, aut diſpenſatio, aut iuſta ignorantia, aut nondum eſt tempus elapſum aut ſi elapſum, ſed iuſtè ignoratur lex, non obligat ad mortale: neque ad veniale, excepta illa, quæ intendit veniale. c. 23. nu. 40. & 41.

Lex iniuſta dr̃ ea *quæ eſt lata ab aliquo nõ habente poteſtatem, & quæ principaliter eſt facta in vtilitatẽ priuatã,*

aut eſt inæqualis ſubditis, aut denique contraria legi diuinæ, naturali vel ſupernaturali. ibidem. Imò & lex ſæcularis dicetur, & iniuſta: quando eſt contraria legi Eccleſiaſticæ. cap.. num....

Lex cõſultoria, vel exhortatoria; nec ad veniale obligat: niſi adſit contemptus verus, tam ipſius legis quàm eius latoris; tunc enim eſſet peccatum mortale. cap. 19. n. 20. Nouo. cap. 20. n. 20. & cap. 23. n. 40. vide etiam tit. Contẽptus, & Obedientia, & Conſilium.

Iuſta cauſa ſemper excuſat à mortali transgreſſorem legis humanę. Et illa dicitur iuſta cauſa, propter quã legislator ſi pręſens eſſet, eũ excuſaret. c. 23. n. 41.

Qui bona fide credit iuſtam habere cauſam excuſantem à lege humana, & ob id nõ ſeruat, non peccat ſaltẽ mort. peccat tamen venialiter. Præl. 9. nu. 14. cap. 21. n. 20. & cap. 23. num. 43.

Quæ ſit iuſta ignorantia, & diſpenſatio excuſans à tali tranſgreſſione, vide tit. Diſpenſatio, & tit. Ignorantia.

Non ſolum lex diuina, ſed etiam humana, tam ſæcularis quàm Eccleſiaſtica, poteſt obligare in foro conſcientiæ ad peccatum veniale, & etiam ad mortale. Quod etiam facere poſſunt ſtatuta ciuitatum. Imò & de facto obligant ad mortale illæ leges & ſtatuta, quorũ auctores intendunt per eas obligare ad illud, ſaltem ſi vt tales receptæ ſint. cap. 23. num. 48.

Secus

Secus ſi earum latores non intenderunt ad id obligare, qualia ſunt ſtatuta Dominicanorum, quæ nec ad veniale obligant. Nam & nullæ diuinæ conſultoriæ obligant etiam ad veniale; & aliquot earum præceptiuarum tantùm ad veniale. n 49. & 50.

Leges etiam Canonicæ, non habentes præceptiua aut prohibitiua verba, ſed tantùm ordinatiua vel conſtitutiua, non obligant ad mortale, etiamſi ſint imperatiui modi: Quæ iuxta communem intelligentiam non ſignificant præceptum, nec prohibitionē, exceptis illis quæ ponuntur in materia, quæ de ſe ad mortale obligant. Sed nec tunc manabit huiuſmodi obligatio ex vi talis legis conſtitutiuæ, ſed ex illa lege quæ illam materiam præceperat cum tali intentione obligandi ad mortale: Nihilominus huiuſmodi leges ordinatiuæ, extra materiam de ſe ad mortale obligantē, ad minus obligant ad veniale. Quia animus ad latoris fuit, vt actus trāſgrediendi legem, eſſet vitioſus, qui aliàs erat indifferens, & conſequenter eſſet ſaltem venialis. Quia verò tunc non præcepit, nec prohibuit, videtur non intendiſſe obligare ad mortale. cap. 23. n. 49. §. 3. Nullū verbū latinū ex ſe ſignificat ſufficiēter legē obligare ad mortale: vnde hæc verba, *Teneat, Debeat, Obliget, Præcipim⁹. Obligam⁹, Vetam⁹ Mandamus*, & alia ſimilia, ex ſua pri-

mæua ſignificatione nō ſignificant ſufficienter legem obligare ad mortale, aut animum latoris id intendiſſe: nam ſunt generalia, & apta ad inducendam obligationem culpæ, tam venialis quã mortalis, atque in dubio intelligenda ſũt potius de veniali quã mortali. n.50.

Lex enim de non mentiendo officioſè ſine damno, de non furando minima, de non ridendo immoderatè, præceptiua eſt, ſed ſolum obligat ad veniale. ibidem. §.4.

Notanter diximus ex ſe, quoniam ſecus eſt in lege Eccleſiaſtica, ex vſu Eccleſiaſtico & communi interpretatione Pontificum, niſi per aliquod aliud verbũ vel ſignũ exprimatur, vel ſignificetur ſolùm obligare ad veniale. n.51.

Vnde intentio cuiuslibet legiſlatoris, Eccleſiaſtici, vtentis verbo præceptiuo vel prohibitiuo, eſt obligare ad mortale, niſi per aliud verbum vel ſignum ſignificetur contrarium, & à fortiori ſi apponantur hæc verba *ſtrictè præcipimus, in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus.* & ſua obteſtatione diuini iudicij, quæ obligationis incrementum ſignificant. num.53.

Hoc verbum *oportet* in lege canonica poſitum, tantùm obligat, quantù in illud, *debet* aut *obligatur* ibidem.

Lex quæ continet pœnam præſupponentem peccatum mortale, obligat ad mortale, quamuis non habeat verba

ba

Digitized by Google

ba præcipientia, ſeu prohibentia. nam qui vult aliquid, videtur velle illud ſine quo id eſſe non poteſt. Vnde lex conſtituens vel præcipiens vel prohibens aliquid ſub pœna excommunicationis maioris, aut ſimpliciter ſub pœna excommunicationis, ſiue addatur ipſo iure ſiue nō, præſupponit peccatum mortale: niſi prærequirat monitionem. Non tamen eſt idem in pœna ſuſpēſionis, interdicti & irregularitatis quæ aliqñ ſine culpa adhibetur. n. 53.

Præſupponit etiam peccatū mortale lex q̄ habet hæc verba, *ſub pœna æterna īdignationis Dei & SS. Apoſtolorū Petri & Pauli.* Idē dicēdū. de quauis lege canonica, quæ continet has & alias coniunctim pœnas temporarias. ibid.

Lex autē humana ſæcularis nō obligat ad mortale, eo ſolo quòd habeat verba præceptiua, aut prohibitiua, quia nec primæua ſignificatio verborū, nec acceſſoria per vſum ſæculariū inducta, nec communis interpretatio legum, & aliorum legiſlatorum: qui principaliter inſpiciunt pœnas temporarias, talem obligationem indicant num. 54.

Imò nec leges diuinæ inducunt obligationem mortalis, eo ſolo quòd latæ ſint per verba præceptiua. Nec vſus Iuris canonici adimit robur iuri diuino, nec addit, vt quatenus eſt diuinū obliget magis, aut minus, quàm antè illud obligat. Vnde vt ſciatur an Deus per

ſuam legem verbũ *præcipio* vel *mando* continentem, voluerit nos ad mortale obligare. ex declaratione Eccleſiæ eiuſque Doctorum, colligendum erit. cap. 23. num. 54.

Lex humana etiam præcipiens, præſertim ſæcularis, quæ pœnam temporalẽ conſtituit in dubio, ad mortale non obligat, quatenus eſt lex eius qui eam pœnã temporalẽ ſtatuit. nu. 55. I. Quoniam aliàs oporteret vt leges humanæ obligantes ad mortalẽ, pauciſſimæ eſſent. II. Qm̃ qui de duobus propoſitis alterum affirmat, alterum negare videtur, id eſt, legislator, qui ad vtramque pœnam obligare potens, pœnã irrogat temporariã, videtur excludere æternã. III. Nam conſuetudo antiqua interpretata, eſt, vt legũ ſæculariũ trãſgreſſores non peccent mortaliter, niſi cùm per eas ẽt lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica ab illis infringat. nu. 55.

IIII. Nam Ethnici legumlatores nil de pœna æterna curarunt. Imò & pauciſſimi Chriſtiani ſæculares legislatores pœnam temporariam imponentes intendunt ad æternam obligare, ad quam diuina vel naturalis non obligat.

V. Nam lex purè pœnalis ſine vlla prohibitione pœnam conſtituens, ad nullam culpam obligat, quatenus talis eſt. ibidem.

Qui conſtituit pœnam, licet nõ ſemper obliget ad culpam, nec præſupponit

nit obligationem ad illam: communiter tamen ſic. Nam regulariter ſtatuitur ob culpam, quamuis interdum ob cauſam. num. 56. diximus tamen notanter in dubio. Nam lex quæ vtramque pœnam exprimit, vel de cuius latoris animo conſtat fuiſſe, ad vtramque obligare per aliam legem, aut conſuetudinem, aut per alium modum legitimum ſine dubio obligat ad mortale. Ibidem. Diximus denique quatenus eſt lex eius qui ſolam pœnam temporalem ſtatuit. nam ſi ſunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus ſunt tales: nō enim intendimus aſſerere quòd vna lex, quæ pœnam temporariam imponit, tollat æternam per aliam ſtatutam, maximè quando ſunt diuerſorum legumlatorum. Denique quod dictum eſt, legem etiam præcipientem præſertim ſæcularem ſtatuentem pœnam temporalem in dubio, non obligare ad mortale, locum habet etiam in legibus ſtatuētibus pœnam amiſſionis vitæ vel membri. I. Nam quod dici ſolet, nempe, eum qui magnam bonorum aut famæ iacturam ſubit, peccare mortaliter, falſum eſt, dummodo non adſit alia circumſtantia quæ mortalem faciat.

II. Nam licet ille qui tranſgrediens legem ſæcularem pœnalem, ſe exponit probabili periculo amiſſionis vitæ vel membrorum, peccet quidem mortali-

 ter:

ret: Hoc tamen non eſt ob tranſgreſſionem illius legis ſed ob violationem quinti præcepti decalogi: imò verò aliquando non erit periculum probabile, ſi cum tranſgreſſione adſit magna cautela. ibidem.

Quòd ſi aliquis obijciat, ꝙ ſequeretur iniuſtã eſſe legẽ, quæ tã graue pœnã imponit pro actu, qui non eſt mortalis: Reſpondemus ſatis eſſe ꝙ in foro exteriori præſumatur mortalis, quãuis in interiori nõ ſit talis, & legiſlator poteſt, imò de facto præſumit contemptũ in eo qui violat legem ſine cauſa iuſta. Præterea quia non eſſet iniuſta lex, cuius lator exprimeret ſe nolle eius tranſgreſſorẽ ſine contemptu & ſcandalo ad mortale obligare: ſed velle, vt qui ſine iuſta cauſa eam trãſgreditur, præſumatur per contemptum id facere, & ob id pœnã illã incurrere, ad hæc omnia facit, ꝙ nonnulli duces laudati ſunt, qui ad ſeruãdam militarem diſciplinam ob minima furta milites occiderunt. Ibid.

Item conſuetudo communis habet, vt tranſgreſſio legum purè humanarum pœnam temporariam exteriorem conſtituentiũ, non ſit mortalis in foro interiori, niſi ſint tales quæ præſupponant peccatum mortale, vel tranſgreſſiones aliarum legum diuinarum naturalium vel ſupernaturalium. num. 59.

Qui legem etiam ſæcularem iuſtam per contemdtum legis & auctoris violat,

lat, peccat mortaliter. num. 57.

Transgreſſio legis præceptiuæ non pœnalis facta per ſolam incuriam, vel obliuionem leuis culpæ, non eſt mortalis, num. 59.

Idem de trãſgreſſione cũ cauſa probabili, vel pro tali habita, bona fide, ſine dolo. Idem de ea quæ fit per epiciceiam credendo intentionem legislatoris non fuiſſe ita obligare. n. 59.

De eo qui tranſgreditur legẽ de Vectigalibus & de Venatione. vide tit. Vectigal, Venatio.

Prælatus imponens pœnam temporariam ipſo iure incurrendam, videtur excludere ſpiritualem, etiamſi iuberet ne abſolueretur ſine præuia ſolutione: quia iuſſio illa poteſt operari effectus alios ab iſto, & ſic non eſt inutilis. num. 60. Imo poteſt abſolui ante ſolutionem per Bullam Pacæ. num. 62.

Lex in nihilo recepta, ad nihilum obligat & quoad vnam partem receptã, quoad illam obligat ſolùm, vel quoad diſpoſitionem tantum, & non quoad pœnam, vel vice verſa. Imò quoad vnã partem pœnæ & non quoad aliam. n. 62. Vide tit. Pœna.

Lex humana etiam Eccleſiaſtica ad exteriorem ſolàm pœnam obligat, ſi quoad eam tantũ eſt recepta, quãmuis legislator ad vtrãque pœnam intendiſſet obligare. Ibidem.

Quælibet lex fundata in præsũptio-

ne, ligat in foro exteriori, & non interiori, quoties veritas eſt præſumptioni contraria.c.13.num.62.

Lex imponens collegis vel municipibus pœnam excluſionis ipſo iure, non obligat ante condemnationem.nu.63.

Non tenetur quis manifeſtare rē in commiſſum cecidiſſe, maximè in foro conſcientiæ.num.64.

Peccat, qui iuſſus à iudice ſoluere pœnam non ſoluit; ſecus, antequam iubeatur, quamuis in ipſa lege ſit impoſita ipſo iure, quando pœna requirit aliquam executionē, vt quando eſt pœna amiſſionis bonorū, vel pœna ſoluendi certā ſummā pecuniæ.nu.76. Secus, ſi nō requirat executionē, vt pœna excōmunicationis, ſuſpenſionis &c.n.67.

Lex pœnalis aliquādo obligat ad pœnam etiam ante ſententiam; ſed tunc pœna eſt velut pactum conuentionale. num.67.& c.25 .num.118.

De legibus quæ prohibent ludos: vide, ludus.

De lege quæ prohibet vel concedit cibos, vide Gula. & ibidem de ieiunijs & de feſtis. Feſtum.

Lex æterna quid ſit, vide, Peccatū II.

LEX II.

Quoad promulgationem.

LEx ante promulgationem nō obligat.cap.23.num,44.

Lex

Lex ſummi Pontificis, vel Imperato ris, non præfigens tempus, obligat poſt duos menſes à promulgatione facta in prouincia. ibidem.

Lex inferiorum non præfigens tempus, ſimul atq; promulgatur & ſcitur, obligat. c. 23. n. 44.

LEX III.

Quoad interpretationem.

LEges, quę recté intelligi poſſuut de pœna maiori vel minori; in dubio, de minori ſunt intelligenda. cap. 23. nu. 50. & 55.

Cauſa finalis legis cōijcitur ex proœmio. cap. 15. num. 18.

Quādo duo ſunt ita diſpoſita, vt vnū ſit metiens, & alterū menſum, lex corrigēs, vel limitās metiens, cēſetur corrigere vel limitare menſum, ſi eadē ratio militat in vtroque. cap. 22. n. 72.

Cōſuetudo eſt optima legum interpres. c. 23. num. 58.

De originaria & acceſſoria interpretatione verborum præcipiendi, & iubendi, vide Lex. 1.

Libellus famoſus, peccat mortaliter, qui componit libellum famoſum. c. 18. num. 35.

Liber. Libri amatorij relegandi ſunt a ſcholis. cap. 22. num. 31.

Libertas Eccleſiaſtica: vide tit. Excōmunicatio VI. §. IIII.

Liber.

Libertas Hominis, vide Bona.
Liberum Arbitrium, vide, Anima.

LITTERAE.
Apoſtolicæ.

ILle dicitur habere litteras falſas, vel vti eis, qui ſciens aut ſcire debens eſſe tales, vtitur illis cap. 27. numero 62.

Sub nomine litterarum Apoſtolicarum in materia odioſa, non includuntur ſupplicationes à Papa ſignatæ, quas vocant ſignaturas. cap. 27. num. 62.

Litteræ Apoſtolicæ ſubreptitiè impetratæ, non ſunt litteræ falſæ. Ibidem.

Aliud eſt falſare litteras, quod includitur ſub bulla cenæ: aliud eſt vti falſis, quod non includitur. Ibidem.

Litteræ Dimiſſoriæ, & licentia ad Ordines, non poſſunt dari à capitulo Sede vacante infra annum vacationis. Atque pœna capituli contra id facientes eſt interdictum. Ordinati autẽ minoribus ſunt priuati priuilegio clericali. Ordinatus verò maioribus, eſt ipſo iure ſuſpenſus ad beneplacitum futuri prælati. cap. 25. num. 68.

Litteræ Sigillatæ. Qui inuenit ſcriptum, in quo aliquis ſcripſit ſua peccata, & legit, peccat mort. niſi fama proximi parum læderetur.

Peccat etiam mort. qui legit ſchedulam, cuius initium ſcriptum, erat, *Me-*

mo-

moria peccatorum, vel aliquid ſimile. c.18.num 44.

Qui refert vel legit litteras ſigillatas, quæ in ſecreto obſeruabantur, animo lædendi notabiliter vel dans cauſam, peccat mort. Referans verò ob curioſitatem ſine intentione lædēdi notabiliter, vel ſine probabili periculo eius ſolùm peccat venialiter. cap.18. nu.53.

Prælatus licitè poteſt reſerare literas ſuis ſubditis miſſas. Idem de præfecto militum in finitimis hoſtium locis conſtituto, maximè tempore belli. num.53.

Idem de inimico mittentis epiſtolã ad alium, vel eius cui mittitur, qui poteſt illã reſerare, ſi iuſtè timet aliquod dãnũ ſibi imminere. Poteſt etiã epiſtola reſerari, quando probabiliter timetur damnum alteri tertio. nu.53.c.18.

Litigium. Peccat mortaliter qui paciſcitur, vel tranſigit in cauſa criminali: ſecus, ſi ceſſat ſcãdalum. Item peccat cum obligatione reſtituendi, qui accipit aliquid vt diſcedat à lite iniuſta. Itẽ peccat ſine obligatione reſtituendi, qui vt vincat in cauſſa iuſta, vtitur inſtrumentis, vel teſtimonijs falſis. cap.25. nu. 32. vide tit. accuſatio.

LOCATIO *& conductio.*

LOcans domum meretrici, peccat mort. c. 16. nu. 15 hoc autem limitatur,

tatur, quoniam locatur eo fine vt meretricetur; ſecus ſi eo fine, vt viuat. cap. 17.nu.195.§.4.& clericus. cap.21.n.25. idem dicendum eſt de locante domum vſurario.ibid.Peccat mort.qui locat arma volenti alium interficere vel iniuſtè percutere.c.17.n.195.in principio.

Qui mittit locationis preciũ per nuntium non habitum pro fideli cuius dolo vel culpa petijt, tenetur reſtituere, ſecus ſi miſit per nuntium communiter habitum pro fideli.cap.17.num.195.

Quomodocunque pereat locatũ Domino perit, niſi adſit dolus, pactum, culpa, vel mora ibidem.

Qui penſioné rei conductæ nõ ſoluit Domino, quia non vtitur illa, vel quia non vult, vel non poteſt per caſum fortuitum contingentem, ex parte ipſius tenetur reſtituere.num.198.

Locator tenetur reddere conductori totam penſionem, vel pro rata temporis, ſi non potuit vti re locata, quando confiſcata eſt ob maleficium locantis, vel data militibus: non tamen tenetur reſtituere damnum emergens, vel lucrum ceſſans. Idem de locatore compellente ad ſoluendam integram penſionem domus locatæ conductorem coactum eam relinquere, ob peſtem, vel aliam iuſtam cauſam ſuperuenientẽ ante finitum tp̃s: ſolùm.n.tenetur ſoluere pro tempore quo ea vtitur.nu.189.

Idem de locatore nolente deducere partem

partẽ debitam agricolæ, ob ſterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas præcedẽtis nec ſequentis anni cõpenſare põt. Nõ tamen tenetur quando ſolum fructus percepti damnificantur. ibid.

Sterilitas fortuita eſt *illa quæ ex aliqua tẽporũ iniuria contingit ſine culpa agricolæ*. Cuius vera definitio eſt, ꝙ *Sterilitas ſit illa quam conuentio partium, vel conſuetudo vel communis opinio regionis probat, vel tanta, vt ex tribus partibus colligi ſolitis, vix duæ colligantur*. num. 188.

Peccant locator & conductor non ſeruantes leges locationis, & conductionis expreſſas, vel tacitas, nu. 187.

Remiſſio facienda tempore ſterilitatis, non habet locum, quando lucrum vel damnum ſunt communia, nec quãdo ſterilitas prouenit ex vitio tenuitateve agri, ob negligentiam agricolæ contingens. nu. 190.

Neque in penſionibus rerum in longum tempus conductarum, vel locatarum, quamuis maior pars talis rei pereat etiam caſu fortuito, modò non pereat tota; quod procedit qñ exigua pẽſio ſoluitur potius ad recognitionẽ dominij directi, quàm ad ſolutionem fructuum. Sècus, quando penſio eſt tanta, ꝙ parum minus ſolueretur ſi conduceretur ad modicum tempus. nu. 190.

Eſt ergo diminuenda penſio ob ſterilitatem euenientem caſu fortuito: Nõ

tamen

tamen eſt augenda propter fertililatem prouenientem ex induſtria conductoris, nec quando ex fœcunditate prędij. Secus, quando contingit caſu fortuito. nu.191.c.17.

Locans domum ſuam in certum tẽpus, poteſt, antequam illud finiatur, colonum remouere ab illa, in quatuor Caſibus. I. Quando locauit eam in lõgum tempus. ſ. in decem, vel ad minus in quinque annos, & in duobus primis nõ ſoluit penſionem, vel ſi locauit in minus tempus, tñ non ſoluit ſtatuto die, nec celeriter ſatisficit II. Quando indiget illa ad ſuam habitationem. III. Quã do domus indiget refectione. IV. Quando conductor abutitur domo recipiendo meretrices &c. n. 193. & 194.

Locans ſcienter vaſa vitioſa, non patefacto vitio ob quod vinum effuſum eſt, tenetur ſoluere vinum, & intereſſe, Secus ſi ignorauit vitium. Idem de omnibus alijs rebus vitioſis, ex quibus damnum ſequitur. n. 196.

Merces locationis & quælibet pẽſio ſoluenda eſt regulariter loquendo in fine anni niſi pactum, vel conſuetudo ſtet in contrarium, n. 198.

Qui dolo, lata culpa, vel leui ſua, vel ſuorũ, infert notabile damnum rei conductę, tenetur reſtituere: ſecus, ſi inferatur ab alio, cui ipſe reſiſtere nõ poteſt, vel non tenetur, vel contingit caſu fortuito abſque culpa & mora c.17. n. 199.

Lo-

Locatio fieri poteſt cum ſalario incerto n.252.

Peccat, qui locati oues, vel alia animalia, penſione iniuſta, vel cogit agricolam ad ſoluendam iuſtam pro tempore, quo deſinit laborare, non ſua culpa, ſed domini, vel caſu cōtingente circa eum, vel animalia: vel cogit ad æſtimationem eorum poſt mortem, vel damnum naturale vel fortuitum, ſine dolo, aut culpa leui eius. Quoniam hæc Domino pereunt: niſi agricola paciſcatur, vt periculum quoquomodo eueniret, eſſet commune ei, dato ob hoc precio, vel diminuta penſione. Imò ſi abſque intentione petendi, aliquid vltra debitum ab agricola, ne eius culpa damnum contingat, ut paciſcitur (ne durius boues exerceat) vt dimidium damni, quoquomodo contingentis, ad eū ſpectet non diminuta pēſione peccat mortaliter, quia poteſt mori ſine hoc quod declaret hanc intentionem, vel poterit mutare illam. & tunc ipſe vel eius hæredes vexabunt agricolam iniuſtè, numero 260.

Locutiones beneficiorum anticipata ſolutione in præiudicium ſucceſſorum non valent. Neque licet locare iuriſdictiones Eccleſiaſticas, vel facultates nominandi aut deputandi vicarios in ſpiritualibus, vel rerum Eccleſiaſticarum. c.27.n.150.

Digitized by Google

LOCA RELIGIOSA, *vel ſacra.*

DOrmitorium religioſorũ non eſt locus ſacer, ita vt fornicatio in eo facta ſit ſacrilegium: ſecus, de cæmiterio. cap. 16. nu. 2. in fine.

Dormitorium & clauſtrum religioſorum, eſt locus ſacer quoad immunitatem Eccleſiæ. ſicut cetera loca ſacra. Quæ vide tit. Immunitas.

Sacer locus, vt furtum in eo ſit ſacrilegium, intelligitur quęlibet Eccleſia, Xenodochium, Baſilica, Eremitoriũ, auctoritate Papæ, vel Epiſcopi ædificata. & cæmiterium per illos ſacratum. cap. 17. nu. 95. §. 5.

Quid ſit clauſtrum quoad clauſurã religioſorum, vide tit. Excommmunicatio VI.

Locus ſacer quoad effectum, ut per effuſionem ſanguinis vel ſeminis maneat pollutus, quid ſit, vide ti. Eccleſia.

L V D V S I. *In ſe.*

LVdus eſt actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatẽ, & eſt duplex, bonus & malus. c. 19. nu. 2. Nouo, c. 20. nu. 2.

Ludus malus eſt venialis ex ſuo genere, nu. 3. Factus vero principaliter animo

mo lucrandi, potius eſt negociatio, & ferè ſemper eſt mala, & eſt venialis. nu.3.& 6. Si autem fiat ad ſubueniendum neceſſitati, vel alium finem bonũ, erit bona. nu.3.

Quando quis tanti vel pluris facit lucrum quam animi recreationem, tunc ludit principaliter ob lucrum. numer. 11. cap. 20.

Nunquam ludus fit mortalis, quãuis fiat animo principaliter lucrandi, etiam notabiliter à potente donare, & nimio ludendi appetitu, niſi quando violatur lex aliqua obligans ad mortale, qualis eſt eorum, qui noctes in dies vertunt, & è contra, miſſas obligatorias omittunt, vel ſubeunt periculo amiſſionis bonorum, ſine quibus non poſſunt ſuſtentare uxorẽ, liberos, familiam ſuſtentandam de præcepto, vel aliquid ſimile. Nec etiam eſt mortale ex circumſtantia loci ſacri, niſi ſpecialiter ſit prohibitus in tali loco qualis eſt comędiarum, profanarum: vel niſi fiat cum notabili ſcandalo, vel irreuerentia Dei, vel Eccleſiæ. c. 19. num. 3 & Nouo, ca. 20. nu. 3. Imò aliquando põt fieri licitè in loco ſacro, vt ſi fiat ad recreandum infirmum ibi exiſtentem. Ibidem.

Nũquam fit mortalis ex circumſtantia perſonæ, vel temporis, vel qualitatis ludi, etiam fortunæ, niſi ſit aliqua ſpecialis prohibitio. Imò ludus quo

magis

magis nititur fortunæ, eo aptior eſt ad recreandum.n.3.

Vnde leges vetantes ludos fortunæ magis quam induſtriæ non intelliguntur in ludo facto cauſa recreationis, quamuis ludatur aliquod pretium.n.7.

Omnibus vero laicis & clericis prohibetur ludus aleæ in vniuerſum, *per quē ſignificatur omnis ludus principaliter nitens fortunæ*.n.7. Vnde peccat mortaliter qui ludit rem notabilem, ludo ſibi prohibito ſub mortali; vel cum eo, quo donare non poteſt, vel cum potente donare, metu tamen coacto, vel per fraudem decepto.nu.5. Quis poſſit donare vel non, vide tit. Donatio.

Quibus adde, quod etiam ſtultus, puer, mancipium, prodigus, coniux, & alij ſimiles, non poſſunt donare. Poteſt tamen filius ſub poteſtate patris conſtitutus, qui de eius licentia verſatur in ſcholis, vel in curia, de ſuo commeatu quatuor aut quinque de centum, quæ dantur, ei ludo impendere. Idem dicendum de religioſo, qui ſtudet, aut negociatur impenſis ſui Abbatis; modo id honeſtæ recreationis cauſa faciat Quia pater, & prælatus tacitam eius rei facultatem eis facere videntur.n.12.

Qui cogit alium ad ludum, non poteſt licitè lucrari. Coactio autem non eſt ſola inuitatio, vel inductio conſueta, ſed ea quæ fit iuſto metu, vel grandi reuerentiali, vel timore exprobationis,

ne,

Digitized by Google

ne, quia inuitatus renuit ludere, vilis & abiectus habeatur. c. 19. n. 13. Nou. c. 20. nu. 13.

Qui ergo lucratur aliquid notabile, etiam ludo licito, a non potente donare, vel attracto per vim, vel dolum, tenetur reſtituere. n. 13.

Licitum eſt ludere ſpirituale lucrum vt preces dicendas a victo, n. 7.

Peccat vero mortaliter, qui ludit cũ notabili irreuerentia Dei. Quod poteſt fieri etiam dictis miſcendo verba ſacra & diuina, ad ſcurrilia in ludis dici ſolita. Item peccat mor. qui factis in ſe mortalibus ludit, admiſcendo verba, aut geſta impudica, & alia mortalia. Idem de eo, qui ludit cum magno ſcandalo, vel notabili nocumento proximi, vel probabili ſuo periculo. nu. 4.

Peccat m. qui diſſimulando, vel occultando ſuam magnam ludi peritiam, attrahit ad ludendum longe imperitiorem: aut falſis aleis, vel chartis vtitur, vel leges ludi cum notabili damno colluſoris tranſgreditur. n. 17.

Idem dicendum de ludente non appoſita pecunia cum iuramento ſoluendi, & non ſoluit. His addendi ſunt tres caſus in quibus idem dicẽdum eſt. Primus, de eo qui ſcienter ait ſe habere plura puncta, quam habet. Secundus, de eo qui aduertit colluſorem errore calculi dicere ſe habere pauciora, & non monet. Tertius, de eo qui accipit

ma-

manum. Sed hic non tenetur reſtituere quantum lucratur, ſed quantum valet illud ius prioris loci; qui tres caſus tantum habent locum in damno notabili. ibidem.

Inſpector ludi quamuis non admoneat ludentem, qui errat in non computando, vel non capiendo priorem locum, ſi id non promiſit, non tenetur reſtituere. n. 17. Neque inſpectores ludi, quibus ludentes dant aliquid ex lucratis, tenentur reſtituere, niſi quando lucrantes ad id tenentur. nu. 18. in fine, & Nouo, num. 19.

Qui ludit credita pecunia non tenetur ſoluere ſecundùm leges Hiſpaniæ: imò ſecundum multos nec in alio regno. Si vero iurauit, tenetur ſoluere. Poterit tamen vel antequam ſoluat petere abſolutionem iuramenti: vel ſoluta repetere. nu 17.

Qui tenetur reſtituere lucrifacta vni, non poteſt compenſare lucrifacta ab eodem in eodem ludo, & etiam in diuerſis: quamuis vni ſint liciti, & alij non; ſiue vterque ſit habilis, ſiue inhabilis ad donandum, ſiue alter habilis, & alter inhabilis. Qui verò falſis chartis, vel alia fraude lucratur, non põt cõpenſare cum iuſte lucrifactis ab eodem, n. 18.

Peccant'm. qui ludẽtibus ludos mortales, ſubminiſtrant neceſſaria; nam cooperantur eorũ peccato. n. 15. & vt plurimum inuitant, & iuuant eos ad

tales

tales ludos.nu.16.Idẽ dicendum de inſpectore Eccleſiaſtico cuius præſentia eſt cauſa quòd ludo mortali ludatur. Et de eo qui debens ex officio prohibere, non prohibet talem ludum: laicus autem, qui nõ eſt cauſa talis ludi mortalis, neque delectatur eo, quatenus talis eſt, ſed ſolum arte & induſtria ludentiũ, nõ peccat.mort.ſpectando.n.14.

Monachus & clericus ſpectans multo tpe ludum mortaliter malũ, vel ſi venialiter tantum, ſed eo animo, vt ſi eſſet mortalis, etiam ſpectaret eũ, peccat mortaliter: ſecus, ſi paruo tempore vel ſine tali animo. ibid. Iuramentum de non ludendo non debet relaxari, éo quod ludens habeat magnum deſiderium ludendi.c.12.nu.11.

Ludus II. Monachi, & clerici beneficiarij, & ſacris initiati, prohibẽtur ſub mort.ne ludant ludis aleæ, ſeu fortunæ, illicitis, quantitatem notabilem fructuum beneficiorũ Eccleſiaſticorũ: imò etiam de bonis patrimonialibus.c. 19.nu.9. Nou.c.20. nu.9.& 10.

De clericis in minoribus, non habentibus beneficium Eccleſiaſticum, idem dicendum eſt quoad ludũ quod de laicis.nu.10.Nam laicis non prohibet̃ ſub mortali per legem humanã ludus etiã principaliter propter lucrum quamuis magrum.num.10.

Filius nondum emancipatus, & monachus, de licentia Patris, vel Abbatis,

verſans in ſcholis vel in Curia ,
ludo aliquid impendere licito.nu
Atque filius talis plura poteſt lu
lucrari quàm perdere: dummod
alliciat alium ad ludum,falſumq
cendo , ſe habere poteſtatem do
& perdendi num. 12. & 13.

L V X V R I A.

E*St vitium inclinans ad ino*
tum vſum venereorum. Eſt
tium capitale: & vincitur fugiẽdo
filiæ ſunt. Cæcitas mẽtis. Præcipi
Inconſtãtia, Inconſideratio, Amo
Amor huius mundi Horror futu
dium Dei. c. 23. nu. 112 & 113.

Habet ſex ſpecies fornicatio
Eſt , Fornicatio ſimplex inter ſo
Soluti hic intelliguntur vir & fe
ſoluti ambo à vinculo Matrimo
gnationis, Affinitatis, Ordinis ſa
ligionis , voti , vel infidelitatis. I
adulterium, ſcilicet quando alte
vterque, eſt cõiugatus. III. Inceſ
ambo ſunt conſanguinei, vel affi
in his etiam eſt neceſſario exprim
gradus, primus vel ſecundus , v
tius, vel quartus , conſanguinita
affinitatis. Item quando ſunt co
cti cognatione ſpirituali. Item qu
alter, vel vterque eſt religioſus p
ſus , vel vir eſt ordine ſacro inſig
licet illa ſit religioſa vel non: qua
horum crimen ſacrilegiũ aptè dic
teſt. num. 3. c. 16. §. 1. 2. & 4. I V

pr

prum quando ſcilicet femina eſt virgo: non tamen ſufficit quod vir ſit virgo, num.3.§.1. ſed oppoſitum dicit c.6.nu. 7. Nou.num.8. Species raptus, quã do aliqua cõtra voluntatem ipſius. vel patris, violẽter extrahitur à domo ſua, quamuis fiat ad ducendum illam poſt copulam habitam: & etiã quando violenter extorquetur, ſiue femina ſit virgo, ſiue non, de pœna raptoris vide tit. Raptus.VI. Contra naturam, quando non ſolum peccatur contra naturalem rationem, ſed etiam contra ordinem à natura præfixum, ad habendam copulam, c.16. num.3.

Fornicatio ſimplex eſt peccatũ mortale, & contrarium aſſerere, eſt hæreticum.cap.16. num 1.

A peccato mortali ſimplicis fornicationis, nulla excuſat ignorantia, neque exiſtimare quod poſſit fieri cum meretrice, quia eſt ignorantia iuris naturalis, quæ non excuſat; neque timor mortis, neque infamiæ neque pudor vociferandi, neque timor infamiæ, quæ ex vociferatione ſequeretur. ibid.

Ad hoc vt quis peccet mort. ſufficit adhibere huiuſmodi fornicationi volũtatem & conſenſum etiam coactum. Nam debet prius omnia mundi mala pati, quam illi conſentire. c.16. nu.1.

Femina, quæ, quamuis non conſentiat, tñ ex metu aptat ſuum corpus ad actum turpẽ, peccat mort. ibid in fine.

Digitized by Google

Quæ verò vi opprimitur, non
mort. non ſe defendendo, neque
bus, neq. membris (vt ait Sotus
clamore, ſed ſatis eſſe, vt non c
tiat: neque ſe præparet ad actu
pem: ſed difficile eſt hoc, vt hon
minæ non ſe defendaat aliquo
Non tamen tenetur manus irat
cere in vim inferentem, vel clam
vt peccet mortaliter, eo quod n
mauit, vel manus non iniecit, du
do nullatenus conſentiat: neq.
eo ſolo, quod non reſiſtat: Nequ
ſi reſtiterit, quo potuerit modo
faciet, ſed benè: imò in foro ext
damnabitur, ſi ſaltem non clama
Itaque ratio peccati eſt, in eo ſcil
conſentiat, vel ſi non conſentiat
ex metu etiam mortis, & aptet ſ
bra ad peccatum fornicationis c
bet ſpeciei. cap.16. nu.1.

Vis omnino abſoluta excuſat
cato mortali, illa ſcilicet, qua ſin
conſenſu abſolutè cogitur quis ad
rari, vel fornicari, adeo, vt virgo
no reſiſtens, & nullatenus conſen
per talem vim abſolutam violata
perdit virginitatem ſaltem corã
etiam ſi de actu ipſo delectationẽ
cipiat, modo neque in actum neq
delectationem voluntate delibera
ſentiat. Nam talis delectatio eſt
ralis tantummodo c.16. num.1.

Fornicatio fidelis cum infideli

cit nouam circumſtantiam neceſſario confitendam. num.3.

Simul ac vetatur copula quæuis illicita, vetatur etiam eius deſiderium cō ſenſus deliberatus, aut propoſitum illā committendi. Imò conſenſus delectandi ſe in ea, vel per ſolam cogitationem, vel per aliquem ſenſum corporeum, etiam ſi nullum adſit propoſitum illā perpetrandi: nam qualibet horum eſt peccatum mortale. num.2.

Cogitationes, deſideria, propoſitum. conſenſus, verba, & tactus, habent eaſdem circumſtantias, ſeu ſpecies, quas habet fornicatio, vel luxuria, num.3.& cap.6.num.8.9.

Mulier ſoluta intelligitur quælibet cœlebs non virgo, etiam vidua, dummodò careat aliis obligationibus, & vinculis ſuprà dictis. Vir autem cœlebs etiamſi ſit virgo, ſolutus dicitur, ſi careat eiſdem vinculis ſuprà notatis. cap.6.num.8.§.5.

De Adulterio, vide plura titulo. Adulterium.

Circūſtantia loci ſacri in materia luxuriæ, neceſſario eſt confitenda. Quid ſit quoad hoc loc⁹ ſacer, vide Eccleſia.

Fornicatio autem in dormitorio religioſorum non eſt ſacrilegium, neque facta in quolibet alio loco ſacro quartæ ſpeciei. Secùs, ſi in Eccleſia, aut cœmiterio, aut in locis ſacris tertiæ ſpeciei. num.3.§.3.

Verba & actus turpes non ſun
ſario confitenda, dummodo is
teatur fornicationem quam illa
quuntur. cap.6. num.7. Idem de
lis & amplexibus turpibus, num
hoc non ſolum præcedentibus
lam, ſed etiam de ſequentibus ea
ditum in Nou.nu.17. quod veru
licet ſit aliqua notabilis interr
nam licet ſint diuerſà peccata eti
genere moris, non tamen ſunt ne
ſio confitenda additum in Nou.
18.corol.1.

Species contra naturã ſupra] aſſi
ta potius eſt genus, vel ſpecies ſu
na continens alias ſpecies, vel cir
ſtantias ſpecialiſſimas neceſſario c
tendas, nu.3. in fine. I. eſt cum quis
habet cum femina tali modo, vt il
concipiat. num.9. etiamſi ſint coni
num.33. II. Quando effunditur ſe
extra vas, etiam inter coniuges. nu
& 33. vel alio quouis modo tit. po
tio voluntaria, quę vocatur moll
de qua vide tit. Pollutio. I I I. Co
Sodomitica etiam inter coniuges h
ta. IV. Copula cum iumento. nu.3
Species inceſtus ſupra poſita, ha
etiam tot ſpecies ſpecialiſſimas nec
rio confitendas, quot ſunt differen
cognationũ & quot gradus habet c
ſanguinitas, imò & affinitas ex cop
licita, vel illicita contracta. c.16. nû.
fine & nu.35. & c.22. nu.41 & c.7 n

Debe

Debet enim explicari numerus graduum vſque ad quartũ incluſiue in cõſanguinitate nu.3. c.16.& idẽ in affinitate ex copula licita.nu.35. & in affinitate ex copula illicita vſq; ad ſecundũ tantum, vt deducitur ex c.22. num.41. Denique debet explicari an cognatio ſit ſpecialis, vel carnalis, vel legalis. cap. 16.nu.35.cap.22 nu.40.

Qui rem habuit cũ virgine, vel pro tali habita, ſine dolo, nec deceptione, quia illa ſe obtulit, vel leuiter rogata conceſſit, non tenetur ei reſtituere in conſcientia. Primò, *nam ſcienti & volenti nulla ſit iniuria*. Secundo: quia lex, quæ obligat deflorantem ad ſatiſfaciendum, loquitur tantum de decipiente. Secus, ſi præceſſerunt importunæ preces, quæ quoad hoc æquiualent coactioni. Secus etiam in foro exteriori, quamuis femina non probet ſe virginem. Satis enim eſt, quod ipſe non probet contrarium: iure namque pręſumitur fuiſſe tunc virginem, & fuiſſe deceptam c.16.num.16.

Eſt pœna defloratoris in foro exteriori, quòd dotet eam, & ducat in vxorem: vel quòd dotet eam, & cædatur fuſtibus.ibidem.

Qui etiam dolo, vel importunis precibus, deflorauit virginem, ad nullam reſtitutionem tenetur, dummodo illa æquè bene nubat ac ſi eſſet virgo; nec maritus eius corruptionem deprehen-

 dat,

dat, tenetur tñ ſatisfacere pro illa i
ria per pœnam impoſitam, vel im p
dã, licet nullũ damnũ reſtituibil
eueniat; nã ſatisfactio differt à reſ
tione, ſicut genus a ſpecie: ſatisfa
namq. etiam habet locum, licet n
damnũ reſtituibile eueniat: ſatis n
que eſt quòd illata ſit iniuria, lice
non ſit reſtituibilis: at verò reſti
ſolum habet locum, quoniam illa
eſt damnum precio æſtimabile,
tum in Nouo, num. 17.

Qui importunis precibus, &
promiſſionibus, abſque pollicita
ducendi eam in vxorem, decepit
rupit; in vtroque foro tenetur ſa
re: in exteriori quidem ad id qu
pra dictum eſt: in interiori autẽ
tur ad ducendũ eam, vel ſaltem
ciendum vt maneat contenta, ve
ſarciendum ei omne damnum, q
inde euenerit, ſcilicet quanto pl
get ad adipiſcendum maritum, q
adipiſceretur manens virgo: id
trio boni viri. Item aliquid aliu
recundiam & contumelias, qu
vita paſſura eſt ibidem.

Quòd ſi promiſit ſe ducturu
ſiue ex animo, ſiue fictè ad dec
eam, obligatur ad implenda p
in vtroque foro, & multo magi
ramento firmauit, ni eſſent va
quales genere, vel diuitijs. Nam
tum obligaretur ad addendu

magis habet opus ad adipiſcendum talem maritum, qualem adipiſceretur, ſi non eſſet infamata, vel ad collocandũ eam in ſtatu honeſto. Idem dicendum, quando, licet promiſſio facta fuerit verè, tamen probabiliter timetur, ex tali matrimonio naſciturum graue ſcandalum. Idem in eo qui promittit, ſed eſt ſacris initiatus, vel aliam habet vxorẽ, vel pater omnino renuit tradere filiam corruptori. num, 18.

Et vltra prædicta tenetur, & obligatur ad placandum eius patrem, & ſatiſfaciendum iniuriæ ei illatæ. ibid.

Qui virginẽ dolo vel ĩportunis precibus corrupit, tenetur illi ſatisfacere detrimentũ illatũ ex fractione ſigilli: licet illa æquè benè nuberet ac ſi non amiſiſſet ſigillum, hoc autem locum habet qñ maritus deprehendit talem defectum: & propter hoc diſcedit ab ea, & peregrè proficiſcitur, vel eam nimis ſeuerè tractat: ſecus, quãdo non deprehendit talem defectum. nu. 19. dicto 6.

Qui dolo vel importunis precib. cognouit per copulam mulierem ab alio vitiatam, ſed pro virgine reputatam, & per hoc infamauit eam, tenetur ad reſarciendam infamiam nu. 19. dicto 7.

Voluntas conditionalis habendi copulam, ſi, vel quando fuerit vxor, non eſt peccatum. num. 9. in fine. Secus, ſi conſentiret delectationi, quæ ex tali cogitatione oriretur. ibid.

Digitized by Google

Licitum eſt habere ſpem haben... pulam cum vxore,futura , non ta... licet conſentire delectationi ex ta... oboriundæ .ibidem.

Propoſitum , vel deſideriũ quo... deliberatum copulæ illicitæ, eſt ... tum mortale. Idem de delectatione... roſa cap. 25. num. 9. §. 5.

Delectatio moroſa carnalis , eſ... plex tacita vel expreſſa: Tacita eſt... *do adu rtens homo ſe illa teneri & ... ci m per culum conſentiendi, non ... pellit nec niti ur expellere ſine ... cauſa quæ eum excuſet à tali exp... ne* ibidem.

Expreſſa eſt *qu ndo quis delibe... conſentit in delectationem, & fru... ea quæ eſt orta ex laſcimis cogitati... bus in ſenſu apptetitiuo*; & vtraqu... mortalis. ibidem.

Et toties peccat, & talibus ſpecie... quoties habuit illud propoſitũ, vel ... ctationẽ moroſam , interrũpendo ... ſiue circa vnã perſonam, vel multa... iuxta circũſtãtias perſonarũ circa ... verſantur illæ cogitationes delibera... vel delectationes moroſæ. Et ideo ... merus & circumſtantiæ eorum nec... ſario ſunt confitendæ nu. 6. §. 5.

Quamuis peccata cordis , & oris ... operis ſint eiuſdem ſpeciei , differ... tamen ſecundum maiorem, vel mi... rem perfectionem. ibid.

Peccat mort. qui deliberatè con...

tit, & delectatur, ex delectatione quæ oritur ex cogitatione copulæ cū vxore futura, vel ſi alioquin liceret. nu. 9. §. 6.

Peccant mort. viduus vel vidua, qui deliberatè delectantur, & gaudent cogitatione copularum carnalium licitè habitarum cum coniuge iam mortuo: idem ſi ex tali cogitatione aduertunt ſe eſſe in periculo pollutionis. Non tamē peccant, ſi meminerint copularum habitarum, ideſt, quod eas licitè habuerint, & in eis delectati fuerint, & gaudeant de illis tamquam de præteritis licitè habitis. imò & poſſunt illas velle habere, ſi qua ratione fieri poſſet. Sed non licet nunc actu conſentire delectationi, quæ ex tali cogitatione oritur. Idem dicendum de eo, qui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, vel futuræ cōiugis abſentis habet delectationem carnalem, & conſentit in eam, ſcilicet quod peccat. c. 16. nu. 10.

Peccat mort. qui deliberatè vult amplecti, tangere, oſculari feminam, vel amplectitur, oſculatur & tangit eam, etiam tactu non impudico, animo tamen fruendi delectatione carnali quæ oritur ex his actibus. Quod etiam procedit ad eum qui tangit perſonā quam deſiderabat in coniugem accipere, ſi nondum accepit. Secus ſi omnes actus indeliberatè velit, vel ſi eos faciat ad finem honeſtum. nu. 11. dict. 1.

Alloqui vel videre feminam, etiam

ob eius pulchritudinem, ſi adſint
cumſtantiæ honeſtæ, non eſt pecc
Si vero fiant ob ſolam curioſitatē
ſiue luxuriæ, tantum eſt veniale. Si
adſint circumſtantiæ loci, tempori
modi, aut aliæ peccati mortalis, v
illud, vel ad eius periculũ, vel cõſ
inducentes, erit mortale. nu. 11. di
Tactus, amplex⁹ & oſcula inte
ſos contrahentes ſponſalia de futu
fiant cum cautela honeſta, & ſine
culo pollutionis, vel conſenſus,
ctus nõ ſint impudici de ſe, licitè
Sed quia raro contingit, vt ſine tal
riculo fiant, expedit vt auertant u
nec coniuges fiant. num. 12.
Tactus de ſe impudici, inter nõ
ges, imò etiam inter ſponſales de
ro ſunt mortales, & nunquam cõſ
re in eos oportet. Ad quos euita
eadem defenſione vtendũ eſt, qu
ca copulam vi tentatam dictũ eſt
Tactus impudici inter cõiug
quibus euenit eis pollutio, vel ip
illã intendunt, vel periculo pollut
ſe exponunt, ſunt mortales. c. 16. n
Peccat mort. qui animo concu
di alienam, pergit ad Eccleſiã, ve
mittit, vel recipit epiſtolas, vel a
dona, vel quærit mediatrices, vel
bet ſe videndum in loco in quo c
piſcatur ab alio, nu. 13. vel eo ani
ornat; ſecus ſi faciat animo, vt an
honeſtè, licet carnaliter, in finem
trahe

endi matrimonium. Item peccat rt. qui delectatur canẽdo, loquẽdo, audiendo, verba luxuriæ. nu. 14. Peccat mortal. qui vtitur obſcœnis tilenis, verbis, & geſtibus, inducẽs. credens, aut credere debens alium ccaturum mortaliter. c. 23. nu. 123. Peccat mort. qui nutu oculorũ, ver-s, vel cantu nititur aliquem induce- ad peccatum, vel conſenſum luxu- æ: vel curauit, vt ſe comitarentur ali ui in finem mortiferum, ad muſicã, ſtiludia, & ſimilia ad prouocandum iquẽ ad luxuriam. Item qui vel quæ lsò gloriatur cum illo, vel illa rem abuiſſe. num. 14.

Peccat mortal. qui comedit aut bibit pluſquam oportet, vel quęrit aromata, vel cibos calidos in finem luxuriæ: niſi ſit coniux, num. 15.

Peccat mort. qui comedit aliquem cibum, credens eius vſu ſe vincendum eſſe ab aliqua graui tentatione carnis. cap. 21. num. 11.

Non tamen ſufficit grauem ſe paſſurum tentationem, dummodo credat ſe non eſſe vincendum: c. 21. nu. 11. & c. 3. num. 5. lit. D. Nou. nu. 21.

Peccat mort. qui alicui poculũ amatorium propinat, vt ab ipſo ametur. c. 11. num. 32.

Comedere cibos calidos inducentes ad tentationem carnis, non eſt occaſio propinqua, nec in ſe peccatum mortal.

neque

ob eius pulchritudinem, ſi adſint c
cumſtantiæ honeſtæ, non eſt pecca
Si vero fiant ob ſolam curioſitatē ſ
ſiue luxuriæ, tantum eſt veniale. Si ve
adſint circumſtantiæ loci, temporis
modi, aut aliæ peccati mortalis, vel
illud, vel ad eius periculū, vel cōſen
inducentes, erit mortale. nu. 11. dict

Tactus, amplex⁹ & oſcula inter
ſos contrahentes ſponſalia de futuro
fiant cum cautela honeſta, & ſine pe
culo pollutionis, vel conſenſus, &
ctus nō ſint impudici de ſe, licitè fiu
Sed quia raro contingit, vt ſine tali
riculo fiant, expedit vt auertantur
nec coniuges fiant. num. 12.

Tactus de ſe impudici, inter nō cō
ges, imò etiam inter ſponſales de fu
ro ſunt mortales, & nunquam cōſe
re in eos oportet. Ad quos euitan
eadem defenſione vtendū eſt, qua
ca copulam vi tentatam dictū eſt n

Tactus impudici inter cōiuges
quibus euenit eis pollutio, vel ipſi
illā intendunt, vel periculo pollutio
ſe exponunt, ſunt mortales. c. 16. nu.

Peccat mort. qui animo concupiſ
di alienam, pergit ad Eccleſiā, vel
mittit, vel recipit epiſtolas, vel ali
dona, vel quærit mediatrices, vel ex
bet ſe videndum in loco in quo co
piſcatur ab alio, nu. 13. vel eo anim
ornat; ſecus ſi faciat animo, vt amo
honeſtè, licet carnaliter, in finem c
trahen

trahendi matrimonium. Item peccat mort.qui delectatur canẽdo, loquẽdo, vel audiendo, verba luxuriæ.nu.14.

Peccat mortal. qui vtitur obſcœnis cantilenis, verbis, & geſtibus, inducẽs. vel credens, aut credere debens alium peccaturum mortaliter.c.23.nu.123.

Peccat mort.qui nutu oculorũ, verbis, vel cantu nititur aliquem inducere ad peccatum, vel conſenſum luxuriæ: vel curauit, vt ſe comitarentur aliqui in finem mortiferum, ad muſicã, haſtiludia, & ſimilia ad prouocandum aliquẽ ad luxuriam. Item qui vel quæ falsò gloriatur cum illo, vel illa rem habuiſſe.num 14.

Peccat mortal.qui comedit aut bibit pluſquam oportet, vel quęrit aromata, vel cibos calidos in finem luxuriæ: niſi ſit coniux, num.15.

Peccat mort. qui comedit aliquem cibum, credens eius vſu ſe vincendum eſſe ab aliqua graui tentatione carnis. cap.21.num.11.

Non tamen ſufficit grauem ſe paſſurum tentationem, dummodo credat ſe non eſſe vincendum:c.21.nu.11.& c.3. num.5.lit.D.Nou.nu.21.

Peccat mort.qui alicui poculũ amatorium propinat, vt ab ipſo ametur.c. 21.num.32.

Comedere cibos calidos inducentes ad tentationem carnis, non eſt occaſio propinqua, nec in ſe peccatum mortal.

neque

neque facit quaſi ſemper peccare mo-
tal. eos, qui illis vtuntur, dummodo
comedat illos in finem pollutionis
fornicationis. Tunc enim eſſet mort
non debet abſolui, qui veſcitur illis, n
verè proponat ſe illis non vſurum. c
num. 5. lit. l. Nou. num. 25.

De faciente, aut proponente ima
nes laſciuè depictas, & ad luxuri
prouocantes, vide tit. Imago.

Peccat mortal. quem piget impo
tiæ coeundi luxuriosè: ſecus ſi pig
impotentiæ ad copulam matrimon
lem. c. 16. num. 15.

Peccat mortal. qui mala intentio
ſequitur mulierem, & eo grauius q
durius. Quòd ſi mulier ſit honeſta, te
tur ille reſtituere illi famam, ob in
miam ei inde ſequutam. c 16. nu. 15.

Peccat mortaliter, qui dat, aut lo
domum meretrici ad meretricandu
Secus ſi det ei illam ad inhabitand
tantum. c. 16. num. 15.

Concubinarius cohabitans concu
næ, nunquam debet abſolui, niſi ſe
retur ab ea cum vero propoſito n
quam redeundi ad eam. c. 16 nu. 20

Quod ſi in eadem domo poſſent
habitare ſine peccato (quod tamen
rò continget) etiam non ſunt abſol
di, niſi verè ac firmiter proponan
nunquam, neque verbo, aut opere
mul habitaturos, aut conuerſatur
cap. 16. num. 20.

Idem

Idem dicendum de his quos populus credit eſſe concubinarios, licet nõ ſint, nempe quod debeant ſeparari ob vitandum ſcandalum. ibidem.

Idem dicendum de eo, cui videtur quod non vitabit peccatum mortale, niſi ſeparetur ab ea perſona, cum qua cohabitat, etiamſi ſit pater, mater, filius, filia, frater, ſoror, maritus, vxor: & ancilla, qua Dominus eius abutitur luxurioſè, debet non ſolum ſeparare ſe ab eo: ſed etiam iuſtè poteſt fugere: num. 21. imò & poteſt compellere eũ, vt ſe vendat alteri. ibid.

Concubinarij peccant mort. & communiter ſunt excommunicati per conſtitutiones ſynodales: & hodie vbiuis gentium ſunt excommunicandi prius legitimè moniti, & concubinæ ſunt in exilium mittendæ iuxta Triden. nu. 23.

MALEDICTIO.

Maledicens ſeu imprecans mortem alicui & toti eius familiæ, duo tantum peccata committit, non tot quot ſunt perſonæ familiæ. Idem de eo qui blaſpemando maledicit Petro, & vndecim Apoſtolis c. 6. num. 18. in Nouo additum.

Qui deliberatè maledicit imprecando ſibi malum, cui non licet conſentire, vel proximo malum notabile, ſub ratione mali, peccat mort. Secus ſi fiat indeliberatè, vel ore tantum vt communiter

tare habitum in habitum religioſorum tertij ordinis.nu.62.

Abſentia mariti ab vxore, iuſta de cauſa non eſt prohibita: maximè ſi occupatur in rebus neceſſarijs, vel militaribus in obſequium Regis, Reipublicæ, vel ſui ipſius.nu.87. lit.D.& Nouo num... item Nouo c.16. num.32.

Peccat mort. maritus qui ſine iuſta cauſa prohibet vxorem audire Miſsã, vel ieiunare diebus de præcepto, vel ſi atrociter percutit vxorem, vel dicit ei conuitia notabilia, aut aliquod verbũ, licet non iniurioſum, animo tamen cõuiciandi notabiliter.c.14 nu.19.

Mariti præceptum aliquando obligat vxorem ſub m.nu.20.

Peccat mor. maritus occidẽs vxorẽ in adulterio deprehenſam.c.15.nu.3.

Quando quidem poteſt eã accuſare: vide Matrim.11.

An maritus poſſit ſumere cibos calidos in finem copulæ: & de quibuſdam peccatis inter coniuges contingentibus vide tit. Luxuria.

Maritus qui ſibi vſurpat aliquid ex bonis paraphernalib. vxoris, peccat m. & tenetur reſtituere. Non tamen quæ bene vel male conſumpſit de lucris cõmunibus. Quoniam illa ſola quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta cenſentur lucra. Reliqua licet pro dimidio lucrifierent vxori, tamen lucrifiunt reuocabiliter. c.17.nu.153.155.

Donatio

Digitized by Google

Donatio a marito facta de bonis m
bilibus ſine conſenſu vxoris, valet. T
netur computare illa in partem ſuan
& vxorem certiorem facere, vt in pa
tione tantundem plus ſibi cedat. imo
donatarius tenetur manifeſtare vxor
credit maritum non manfieſtaturū. n
155 Idem dicendum eſt de marito, q
in terris vbi lucra ſciūt cōmunia, don
aliquid inſcia vxore: nam licet impen
mariti prouida vel prodiga diminu
lucra non tamen donatio eſt hæc eni
non permittitur ſicut impenſa. ibid.

Donata marito a cōſanguineis eiu
ad eum pertinent, & ad vxorem, quę
dantur a ſuis conſanguineis. n. 166.

Poteſt paciſci cum promittente d
tem, & non ſoluente, vt donec ſolua
reddat ſingulis annis pro oneribus m
trimonij tantum quantum aliquis m
diocriter induſtrius, ex illa dote (ma
te ſalua) capere poſſet. n. 213.

Iuſta ſunt ſtatuta religionum, ſtatu
tia vt promittens dotem, donec ſolu
& ēt maritus, & ipſius hæredes don
dotem reddant vxori viduæ, vel ſepa
tæ, impendāt certū quid ſingulis ann

Qui dotem recipit, & hæredes eius
cauſa diuortii, tenentur vxori vidua
uel ſeparatæ præbere alimenta, quæ (
ua dote) dari poſſunt, donec per ſol
tur vxori n. 21 .

Peccat m. maritus, capiens ad vſu
merces ad res vanas, contrahendo g
ue

ue æs alienũ, dãnificãdo notabiliter vxorẽ ac liberos. Idem de capiẽte & eme te habità fide de pretio merces, quas præſenti pecunia vendat. c. 17. nu. 163.

Martyrium. Peccat mort. qui ſe martyrio temere offert, & irritans infideles. Item qui ſe offert ad martyrium principalis ob tædium vitæ, quam ob zelũ fidei. c. 11. n. 40. & c. 15. n. 12.

Eſt autẽ martyrium in præceptum qñ neceſſarium eſt ad defendendam fidem, vel bonitatem multorum: vel ad excuſandas blaſphemias. Eſt in conſilio quando ex eo non ſequitur amplius q̃ gloria Dei, & exaltatio fidei. c. 11. n. 40.

Mater. vide tit. Pater.

MATRIMONIVM I.

In ſe & quoad ætatem contrahentium.

Matrimonium eſt Sacramentum, quo fit maris & feminæ coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. c. 22. nu. 19. §. 1

Matrimonium inter infideles non eſt ſacramentum ſed tantum contractus. Solum Matrimonium Chriſtianorum eſt Sacramentum, & confert gratiã recipienti, niſi obex ponatur n. 19. & 20.

Coniunctio quæ per Baptiſmum, & pœnitentiam fit inter Deum & animam metaphoricè dicitur coniunctio. n. 19.

Coniunctio vero maris & feminæ, quoad

quoad Matrimoniũ, principaliu
vnionẽ animorũ vtriuſque, quàm
porum, cum qua etiam ſola pote
ſtare Sacramentum, nu. 19.

Indiuiduitas, ſiue inſolubilitas
monij in hoc conſiſtit, quòd ſic
cti niſi morte naturali nō poſſunt
regulariter, nec poſſunt alterouiu
alijs coniungi debent alter alteri
ſeruare, & debitum coniugale red
& ſe mutuo in adminiſtranda re
liari iuuare; denique neuter eorun
ſine alterius conſenſu continentiã
mittere. nu. 19.

Matrimonij materia eſt cōſen
gitimus; forma ſunt verba, & ſu
nutus, vel ſigna, vel ſcriptura, im
qñ taciturnitas, vt quando pater
trahit pro filia præſente, audient
non contradicente. nu. 20. §. 2.

Aetas legitima in viro ad contr
dũ de præſenti, eſt quatuordecim
rum completorum & in femina d
cim. Si tamen potentia ſuppleat æ
prius contrahere poſſunt: quæ qui
vſque ad illum annum nō præſun
nu. 29. Aetas verò ad Sponſalia e
ptem annorum in vtroque: peruen
tes tamen ad annos pubertatis po
petere abſolutionem. nu. 27.

Peccat mor. qui contrahit matr
nium, vel ſponſalia ante legitimã
té. Quãuis in hoc communiter n
peccent conſulentes, & contrahe
cura

curam habentes, quàm ipſi contrahentes, qui plerumque excuſantur ob ignorantiam iuris. n. 20. in Antiquo. Nam in Nouo ſublatum eſt non de conſenſu auctoris, ſed ex errore impreſſoris, vt ex cõtextu præcedenti, & ex ſummario aperte conſtat. n. 29. c. 22.

Contrahere matrimonium ob finem mortalem, eſt culpa mortalis. Contrahere propter delectationem carnis, vel propter diuitias, eſt veniale. Contrahere aũt minus principaliter propter hęc, & principaliter propter Deum, non eſt peccatum. nu. 79.

Peccat m. qui cum ſit in mortali, vel exiſtat excommunicatus maiori vel minori, contrahit matrimonium. nu. 81.

Omnis vtriuſque ſexus ætate legitima, & iuſto iudicio præditus, põt cõtrahere matrimonium, niſi ſpecialiter prohibeatur, vel interſit aliquod impedimentũ inter cõtrahere volentes. Amẽs verò tẽpore amentiæ non põt. nu. 29.

Circa matrimoniũ definiuit ſub anathemate Cõc. Trid. ſeſſ. 24. hæc ſequẽt.

I. Quòd matrimonium eſt propriè ac verè Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum. II. Quòd confert gratiã. III. Quòd non licet Chriſtiano habere plures vxores, quia prohibitũ eſt per legem diuinã. IV. Quòd non ſolũ gradus conſanguinitatis, & affinitatis in Leuitici c. 18. expreſſi poſſunt impedire matrimoniũ & dirimere contractum:

ctum, ſed etiam alia impedimenta ab Eccleſia ſtatuta. V. Quod poteſt Eccleſia in aliquibus illorum Leuitici diſpēſare. VI. Quòd potuit Eccleſia conſtituere impedimenta dirimentia matrimonium, & quòd nullatenus errauit in hoc. VII. Quòd matrimonium non poteſt diſſolui, neque diſſoluitur propter hæreſim, vel moleſtam cohabitationem, vel abſentiam affectatam. VIII. Quòd matrimonium ratum non conſummatum poteſt dirimi per ſolemnem profeſſionem religionis alterius coniugum. IX. Quòd non errat Eccleſia docendo matrimonij vinculum non diſſolui per adulterium, & neutrum etiam innocentem poſſe altero viuente matrimonium contrahere. mœcharique eum, qui dimiſſa adultera, aliam duxerit, & eam quæ dimiſſo adultero alij nupſerit. X. Quòd non errat Eccleſia, quæ propter aliquas cauſas ſeparet coniuges quoad torum, vel cohabitationem ad tempus certū vel incertum. XI. Quòd clerici ſacris [illegible]iati, vel Regulares poſt ſolemnem [illegible]tatis profeſſionem non poſſunt cō[illegible] matrimonium, & ſi contra[illegible] non tenet; quia obſtat eis lex [illegible]lica, & votum ſolemne e[illegible]ſſum: neque per hoc vllo modo dam[illegible] matrimonium. XII. Quòd non poſſunt omnes contrahere matrimonium, qui caſtitatem vouerunt, etiam

ſi

ſi non ſentiant ſe eius donum habere. *XIII. Quòd ſtatus coniugalis non eſt anteponendus ſtatui virginitatis, vel cœlibatus XIV. Quòd prohibitio ſolemnitatis nuptiarum, certis anni temporibus non eſt ſuperſtitioſa, nec tyrannica. XV. Quòd non ſunt damnandæ benedictiones, nec aliæ cerimoniæ, quibus Eccleſia vtitur in matrimonijs.* *XVI. Quòd cauſæ matrimoniales ſpectant ad iudices Eccleſiaſticos.* c. 22. num. 31. in Antiquo nam in Nouo ſublata ſunt hæc omnia ex negligentia impreſſoris.

Peccat mort. qui credit hæc deſinita a Trid. non eſſe vera, & eſt hæreticus, & ſi id quouis modo exterius expreſſerit, eſt excommunicatus per Bullam Cenæ. nu. 31.

MATRIMONIVM II.
Quoad Sponſalia.

SPonſalia non ſunt matrimonium, *ſed promiſsio eius: & requirit mutuam promiſsionem.* Sufficit tamẽ quod altera pars tacitè promittat. Et quamuis promiſſio vnius tantum ſufficiat ad ſe obligandum, non tamen ſufficit ad efficienda ſponſalia, niſi ſit mutua, & reciproca. c. 22. n. 25.

Diſſoluuntur multis modis Sponſalia. I. Remiſſione partium, etiamſi ſint iurata II. Per alterius ingreſſum religio-

ins

nis etiam ante profeſſionē.nu.25. & 26. III.Per matrimonium alterius de præſenti contractum. IV. Per migrationē alterius in aliam regionē, ſi non redit tempore præfinito.nu.26.V.Per ſuperuenientem affinitatē. VI.Per abſolutionem à iudice factam, quia contraxerunt intra annos pubertatis, & peruenientes ad illos, petunt abſolutionem. VII.Per lapſum temporis præfiniti ad contrahendum de præſenti. VIII. Per ſuperuenientem leprā, vel alium morbū contagioſum, aut notabilem deformitatem.IX.Per ſuperuenientem fornicationem alterius.X.Per votum caſtitatis præcedens, non tū per ſequeds: quoniam alter non poteſt vouere in p̄iudiciū alterius excepto voto religionis. XI.Per ſuperueniētes capitales inimicitias. XII.Per non impletionē promiſſi. XIII. Per famam impedimenti canonici ad contrahendum. XIV. Per ſuſceptionem ordinis ſacri. XV.Per ſuperuenientem cognationem legalem. XVI. Per aſperitatē morum alterius. XVII. Per aliquid notiè ſuperueniēs, quod ſi præceſſiſſet, non fuiſſent contracta.nu.26.& 27.

In his caſibus regulariter nō dirimū tur ipſo iure, & qui contraheret abſque auctoritate iudicis in caſu quo eſſet neceſſaria, cōmitteret graue veniale. Imò nullo modo peccat, quando cauſa diſſoluendi eſt manifeſta. Idem quando

ſponſa-

ſponſalia ſunt clandeſtina. nu. 27.

Qui promiſit alicui nõ ducere aliã, quã illam, non tenetur ducere illam: non tamen poteſt ducere aliam. nu. 27.

Sponſalia dupliciter tranſeunt in matrimonium. I. Per copulam ſubſecutã affectu maritali, ideſt, cum intentione conſummandi matrimoniũ: & hoc quidem ſecundum ius antiquum. Sed iam non habet locum poſt Tridentinũ Cõciliũ. n. 28: & c. 25. n. 144. & c. 27. nu. 141.

II. Per declarationem conſenſus de præſenti, verbis, vel aliquo ſigno aperto factã: non tamen per ſimultaneam habitationem, nec per traductioné ſponſæ in domũ ſponſi, nec ꝑ oſcula, nec amplexus, nec copulã attẽtatã c. 22. n. 28.

De ſponſalibus conditionatis, quãdo tranſeant in matrimonium, vide Matrimon. IV.

Qui cõtrahit matrimonium, vel ſpõſalia, cum cognata intra primum gradum illius, cum qua contraxit ſponſalia, vel matrimonium validum, peccat mortal. & matrimonium vel ſponſalia ſunt nulla. num. 26. & 57.

Impedimentũ iuſtitiæ publicæ honeſtatis eſt impedimentum quod impedit, & dirimit inter ſponſum vel maritum, & omnes cognatos ſponſæ ſuæ, vel mariti intra gradum prohibitum. num. 57.

Ad hoc impedimẽtum non requirit copula: illa autem interueniẽte oritur aliud impedimentum affinitatis. Ante

Trident.non requirebatur;quod m
monium, vel ſponſalia iure valere
impediebat vſque ad 4 gradum. At
requiritur quòd ſint valida:& ſolū
pedit intra primum gradum. num

Qui poſt contracta ſponſalia cū
deinde contrahit matrimoniū cum
gnata eius, priorē debet accipere, q
ſecundum nullū fuit. Quòd ſi ſec
dam cognouit, neutrā poteſt accip
non primā, propter impedimentu
finitatis, ortum ex copula; non ſec
dam, propter impedimentum pub
honeſtatis ortum ex primis ſponſa
c.22. nu 26.& tit. 57.

Peccat mort. qui poſt contracta
ſalia cum vna, contrahit cum alia
trimonium vel ſponſalia.nu.72.

Sponſalia clandeſtina non ſunt an
lata per Trid.num.144.c.25.

De eo qui deſlorans virginē prom
ex animo eā ducturum, qñ teneatu
cere, & quando non vide.tit. Luxu

MATRIMONIVM

Quoad verba abſoluta.

ILla verba requiruntur, & ſufficit
ad matrimonium quibus cum di
vel ſigno ſtatim ſignificatur alterū a
ri ſui corporis poteſtatem tradere, q
modolibet dicantur.c.23.nu.20.

Quando conſtat de voluntate cōt
bentiū, non refert quoad vtrumq;
rum

rum, quibus verbis vtantur: quoniam ſi eſt vtriuſque voluntas contrahendi de præſenti, matrimonium fit: ſi de futuro, ſponſalia tantum. num. 79.

MATRIMONIVM IV.
Quoad verba ſub conditione,

QVoad forum interius in nullo caſu matrimonium vel ſponſalia contrahuntur ante impletã conditionem, ſi verè fuit animus ſuſpendendi, vſque ad implementum conditionis. cap. 22. num. 66. & 67.

Conditio turpis, & contra bonũ indiuiditatis, & contra fidem matrimonij, annullat matrimonium nu. 66.

Conditio turpis, vel impoſſibilis, q̃ nec eſt contra ſubſtantiã, nec bonũ matrimonij nõ annullat neq; ſuſpendit, ſed habetur pro non adiecta. c. 22. n. 66.

Conditio honeſta ſuſpẽdit, donec impleatur, dũmodo ponatà principio, & ſuſpenſiuè, & ambę partes expreſsè cõſentiant conditioni, vel vna pars expreſſè, & altera tacitè. nu. 62. & 66.

Quod ſi talis conditio ſit honeſta, & dere pręterita, vel pręſenti, nõ eſt vera conditio: imò ſi eſt vera, matrimoniũ ſtatim valet; ſi falſa eſt nullum. ibid.

Cauſa, modus, & demonſtratio nũquam ſuſpendunt matrimoniũ: annihilant tñ, quando ſunt contra ſubſtantiam, vel matrimonij bonum. ibid.

Per hæc verba *Duco te in vxorẽ, ſi cras orietur Sol*, eſt matrimoniũ purũ quoad Eccleſiã, tñ quoad forum interius, ſi verè fuit animus ſuſpendendi conſenſum vſq; ad ortum Solis. nu. 67.

Matrimoniũ contractum cum hac conditione, *ſi pater voluerit*, & pater poſtq̃ ſemel contradixit, conſentit, validũ eſt, ſi conſenſus contrahentiũ durat vſq. ad conſenſum patris. nu. 63.

Quod ſi pater tacet, nec cõſentiens, nec contradicens expreſsè, validũ eſt, ſi per ſigna colligitur, illũ tacere, q̃a placet ei: & nullu ſi colligitur tacere, q̃a diſplicet ei: in dubio tamen non videt ideo tacere, quia placeat ei. ibid.

Si tempore quo ponitur iſta conditio, *ſi pater voluerit*, pater eſt mortuus ignorante filio, matrimonium eſt nullum: ſi autẽ ſciente, validum eſt, quia cõditio eſt impoſſibilis, & habetur pro non adiecta. num. 64.

Si ante impletam conditionem, altera partium volũtate mutata contrahit abſolutè cum alia, valet, ſecus ſi contrahat poſt impletam. c. 22. nu. 64.

Qui dicit, *contraho tecum matrimonium ſi permiſeris coitum*, matrimoniũ eſt nullum, ſi intelligit de fornicario. Si verò intelligat de vxorio, perfectum eſt ſimul atque coierit. num. 65.

Qui dicit in futuro, *contraham tecum ſi permiſeris coitũ*, manent ſponſalia pura, & abſoluta, ſi intelligit de for

nicario:

nicatio: ſi verò de licito ſunt conditionalia, quæ ſecuta copula licita tranſeũt in matrimonium, ſecundum ius antiquũ non tñ poſt Trident. nu. 26. & 65.

Per hæc verba: *Contraho tecum, ſi te virginem inuenero*. intelligendo per inſpectionem honeſtarum feminarum, eſt matrimonium conditionale: ſi per copulã intelligit, eſt purum quoad Ecclesiam, nu. 66. Quod ſi expreſsè dicat *contraham tecũ ſi te per copulam virginem inuenero*, ſunt ſponſalia pura. ibid. Si vero dicat *contraham tecũ, ſi te per honeſtas feminas virginem inuenero*. erũt ſponſalia conditionata ibid.

MATRIMONIVM V.

De impedimentis in genere.

PEccat mort. qui cõtrahit matrimonium, vel ſponſalia fictè, & matrimonium eſt nullũ, quamuis copula ſequatur, ſi poſtea verè in eã non conſenſit. Nec ſufficit cohabitatio cum ea tãquã propria vxore, etiãſi crederet ſufficere, niſi coiret, vel cohabitaret animo contrahendi denuo, quia per talem cohabitationem & copulam, non vult denuo contrahere, ſed vti matrimonio anteà contracto. c. 22. num. 76.

Teneturq. ſtabilire matrimoniũ fictè contractũ, niſi ſit magna inæqualitas. & tunc tenebitur reſtituere damna ſequuta. Decepta verò põt alteri nubere, niſi iudicio prudentis viri credat deceptorẽ verũ dicere. Cuius rei ſigna

erunt ſi illæ ſtatim poſt contractũ ma trimoniũ id declarauit, & cum alia cõ traxit vel religionẽ eſt profeſſus: vel ſi id nõ declarauit, ſtatim poſtea tñ iuramẽto firmauit, & alioq; eſt fide dignus, & ſuę cõſcientię curam habens, & bonorũ conſuetudine vtens. Idẽ ſi adeò diſpares ſint, vt veriſimile ſit illũ noluiſſe cũ illa cõtrahere: aut ſi ſint alia huiuſmodi indicia, vt illa tutò poſſit alteri nubere alioqui nõ licebit: nã ſępe nobiles & diuites ſolẽt ob egregiã formam, vel alio fines, verè contrahere matrimonium cum plebeis feminis. nu. 77.

Peccat mort. contrahens cũ aliqua legitimis verbis proteſtatus prius abſq; iuſta cauſa, per nulla verba eſſe ſibi animũ contrahendi, quamuis eam carnaliter nõ cognoſceret, & in foro exteriori iudicaretur pro matrimonio. Si verò id proteſtatur ob iuſtam cauſam, quã habet, nec peccat, nec cenſebitur matrimonium in illo foro. nu. 78.

Quibus verbis vtendum, cum conſtat de voluntate contrahentium, vide Matrimonium. III

Non requirit vt ambo dẽt cõſensũ ſimul eodẽ loco & tempore dummodo prior in conſenſu perduret. nu. 80

Si vnus cõſentit verè, & alter fictè, q; tñ poſt aliquot dies verè cõsẽtit, priori in ſuo cõſenſu pmanẽte, fit verũ matrimoniũ. Conſenſus aũt tamdiu dicitur durare, quãdiu nõ recedit ab eo nu. 80

M A-

MATRIMONIVM VI.

Quoad conſenſum coactum.

PEccant mortaliter parẽtes, qui cogunt ad matrimoniũ filios, qui votum continentiæ, vel religionis emiſerunt in ætate legitima. c. 14. nu. 17. An verò poſſit filius cogi à patre vt cõtrahat cum tali, vide tit. Filius.

Peccat mortal. qui metu iuſto cogit aliã ſecum contrahere, vel cum alio: & qui poſt coactè cõtractum retrocedit, nolente coacta, niſi iuſta cauſa ſuperueniens excuſet. Et poteſt cogi ad contrahendum. c. 22. num 50. & 51.

Peccat mort. q̃ metu mortis conſũmat matrimoniũ. Nam illud metu iuſto contractũ & conſummatũ non valet, etiamſi verè conſentiat. nu. 51.

Metus iuſtus cadens in virũ conſtantem, eſt ille quo minus malũ eligitur cauſa vitandi maius. Sed hoc intelligit̃ ad effectũ excuſandi à peccato, non ad iudicandum firmitatẽ, vel infirmitatẽ actus. Nam ad hoc iudicio boni viri iudicandum eſt, quis dicatur metus iuſtus. Verumtamen minor metus ſufficit in femina, quàm in viro. nu. 51. Vtrum metus reuerentialis annullet matrimonium, vide c. 22. nu. 51.

MATRIMONIVM VII.

Quoad conſenſum clandeſtinum.

CIrca matrimonia clandeſtina ſtatuit Trident. ſeſſ. 24. c. 1. de Reformat. hæc ſequentia.

I Errare, dicentes quòd matrimonia clandeſtina ante Trid. non erant valida, vel quod filius non poteſt, ſine conſenſu parentum matrimonium cõtrahere, Vel, ꝙ poſſunt illud irritare.

II. Quòd matrimonia clandeſtinè contracta, quãuis valida fuerint ante ipſum Concilium, tamen contrahere illa ſemper fuit deteſtabile.

III. Præcipit ſancta Synodus, vt in poſterum antequam matrimonium cõtrahatur, à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus feſtiuis in Eccleſiis inter Miſſarũ ſolẽnia publicè denuncietur inter quos ſit matrimoniũ contrahendum: quibus denunciationib. factis, ſi nullum legitimũ opponatur impedimentũ, ad celebrationem matrimonij in facie Eccleſiæ procedatur, vbi parochus, viro & muliere interrogatis, & eorũ mutuo conſenſu intellecto, vel dicat: Ego vos in matrimonium cõiungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen. *vel alijs vtatur verbis iuxta receptũ vniuſcuiuſq. prouinciæ ritũ. Quòd ſi aliquãdo probabilis fuerit ſuſpicio, matrimoniũ malitioſè impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denunciationis: tunc vel vna tantũ denunciatio fiat, vel ſaltem parocho, & duobus vel tribus teſtib. præſentibus, matrimoniũ celebretur; deinde ante conſummationẽ denunciationes ĩ Eccleſia fiãt, vt ſi aliqua ſub-*

ſunt

ſunt impedimenta, facilius detegãtur, niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur: quod illius prudẽtiæ & iudicio ſancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præſente parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius parochi vel ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus, matrimonium contrahere attentauerint, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnino reddit inhabiles, & huiuſmodi contractus irritos et nullos eſſe decernit, prout eos præſenti decreto irritos facit, & annullat.

IV. Quòd quicumque ſacerdos ſine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos, maneat ſuſpenſus donec ab Ordinario eius, qui coniugere debebat, abſoluatur. V. Parochus, contrahentium & teſtium nomina, & matrimonij contracti locum deſcribat, & librum apud ſe cuſtodiat VI. Quod cõtrahentes antequam contrahant, vel triduo ante conſummationem matrimonij canfiteãtur, & communicent. VII. Quòd laudabiles conſuetudines, & cerimonias, quas vltra prædictas, circa hæc quæque prouinciæ habeant, adhuc ſeruent & retineant, c. 22. nu. 68. & 69.

Vnde infertur quod peccat mortal. qui contrahit matrimonium clandeſtinè. cap. 16. num. 36.

Matrimonia ſine proprio parocho &

teſtibus clandeſtinè celebrata & cõtracta, ſunt oĩno irrita & nulla poſt Trid. Matrimonia vero corã parocho & teſtibus contracta, ſunt valida, etſi; fiant ſine trina monitione; dicentur tñ clandeſtina ob alios effectus.num.70.c.22.

Peccat mortaliter, qui cõtrahit matrimonium etiam publicè non præmiſſa trina monitione.num.68.

Qui cõtraxit clãdeſtinè peccat mortaliter in aliquib.caſibus,nõ publicãdo, quãuis matrimonio nõ vtatur, videlicet qñ altera pars petit, vt publicetur, aut periculum incontinentiç imminet, & ſi nulla eſt iuſta cauſa, qua differatur: imò ſi tale periculũ non ſit, & vterque conſentiat; tamen ſi timentur damna ex tali matrimonio, eo quòd non publicatur, peccat non publicando, aliàs non.c.16.num.38.

Qui poſt contractum primũ matrimonium clandeſtinè, contrahit ſecundum publicè;peccat ſi vtatur ſecundo, etiam compulſus ſub excommunicatione. Tenetur tamen cum ſecunda cõuiuere, præcipiente prælato, ſi poſſit abſq; periculo copulæ, ꝙ tñ hodie nõ procedit niſi in terris in quibus Concilium Trid.non eſt receptã.c.16.nu.39.

Qui ante Trid.clam contraxit,& cõſummauit, & poſtea quia ipſe id negauit in iudicio, ipſa alteri nupſit, nõ poteſt ipſe religionẽ ingredi.c.22.num.24. Quòd ſi is cui illa ſecundo nupſit, morietur,

veretur, tenetur iſte eam accipere, etiam poſt profeſſionem. ibidem

In denunciationibus poteſt Epiſcopus iuſta de cauſa diſpenſare, vt omittantur: veluti ſi nobilis velit contrahere cū ignobili, diues cum paupere, ſenex cum adoleſcentula, aut timeatur conſanguineorum vel aliorum malitioſa impeditio cap 22.num.70.

Vtrum aūt matrimonium contractum in facie Eccleſiæ, contractū abſq; proprij Sacerdotis, vel eius locum, tenentis prçſentia, ſit validū, Doctor manet dubius, ī c.22.n.69. arguēs ꝑ vtraq. parte, ſed c.25. in fine tenet nō valere.

Facies Eccleſiæ poteſt dici ianua Eccleſiæ, vel ipſa Eccleſia, vel præſentia multorum ſaltem cognatorum, & vicinorum, & idoneus teſtium numerus. Sed nunc facies Eccleſiæ quoad matrimonium eſt præſentia proprij parochi, vel eius locumtenentis, & duorū vel trium teſtium. c.22. nu.70.

Nulla cauſa quantumuis iuſta, pōt hodie facere, vt matrimonium ſine parocho, aut eius vicario & teſtib de nouè contractum ſit validum. Neq; Epiſcopi poſſunt diſpenſare, vt illorū prçſentia non adhibeatur. nu.70.

Qui verò publice, & promiſſis denūciationibus, ſeruataq; forma Concil. Trid. contraxit matrimoniū, ſed nullū, ob aliquod impedimentū occultū, tenetur poſt obtentā diſpenſationem de-

nuo contrahere, poteſtque clandeſtinè & in foro conſcientiæ tantum contrahere. c. 16. nu. 36.

Imo Pius V. declarauit, nõ requiri præſentiã parochi neq; teſtium ad huiuſmodi matrimoniũ nullum, p̃ diſpẽſatioñe obtentã denuo cõtrahendũ, & reualidandũ. c 22. nu. 70. Quę declaratio eſt valde vſitata in Pęnitentiaria Romana. c. 16. nu. 37. & c. 22. nu. 70.

Minor, qui timet ſe à ſuo curatore traditũ iri alicui nuptui parum conuenienti, poteſt clandeſtinè, ideſt, ſine denunciationibus, non tamen ſine parocho & teſtibus, contrahere cũ alia ſibi multum cõuenienti. c. 16. nu. 36. & 37.

Confeſſarius & teſtes, qui procurãt, & faciunt, vt aliquis gladio grauiter ictus, & iamiã moriturus, ducat vxorem concubinam ſuam, vt liberos ex ea ſuſceptos legitimos faciat, & ipſe in bono ſtatu moriatur, in nullas cẽſuras, neque alias pœnas incidunt. nu. 37.

Vtrũ coniuges clãdeſtino matrimonio vtẽtes peccẽt, vid. Matrim. X. §. 13.

Sufficit ex declaratione Pij V. parochus habitationis feminæ, quando matrimonium celebratur in parochia feminæ. Et iuxta declarationem Gregorij XIII. ſufficit parochus viri, quando contrahitur in parochia viri. Additum in Nouo c. 25. num. 144. in fine.

Sponſalia clandeſtina valida ſunt etiam poſt Trid. ibid.

MA-

MATRIMONIVM VIII.

Quoad intentionem & conſenſum.

DVplex eſt impedimentũ. vnũ impediens tantum: alterũ impediẽs ac dirimens. Diciturq. dirimens, non quòd diſſoluat matrimoniũ legitimè cõtractum ante huiuſmodi impedimẽtum: ſed quia contrahentes poſt illud peccant mortal.: & matrimonium eſt nullum. cap. 22. num. 29.

Qui credens impedimentũ eſſe dirimens, quãuis non ſit, contrahit, peccat mort. & matrimoniũ non valet, ſi credebat illud non valere: aliàs ſic. nu. 49.

Non tenetur alter coniugum credere ſubeſſe impedimẽtum dirimens, eo quod vnus teſtis etiam fide dignus iuratus, & amicus, & proprius parochus id affirmet ei. num. 82.

Matrimonium contractũ ab ignorãte impedimentũ dirimens, non incipit valere per ſolam ceſſationẽ impedimẽti: ſed requiritur nouus conſenſus, cõceſſa ei qui ignorauerit libertate renunciandi, ſeu renuendi. Satis tamen datur libertas quando declaratur impedimẽtum, etiam in genere, & non cogitur ad contrahendum. c. 22. num. 47.

*M*atrimoniũ nullum ob aliqđ impedimentum dirimens, nõ incipit valere propter diſpenſationẽ denuo ſuperuenientem, nec per ſolã cohabitationem, & copulam ſubſequentẽ, niſi adſit nouus & mutuus conſenſus. nu. 76. & 86.

Inter

Inter infideles poteſt dari impedimẽtum dirimens per eorũ leges. Non tñ comprehendunt eos impedimenta Eccleſiaſtica, quantum ad matrimonia cõtracta in ſua infidelitate. num.49.

Aliquod impedimentũ dicitur iuris naturalis, quia ex ſe dicit indecentiam, non tamen tantã, vt abſque lege poſitiua diuina, vel humana obliget, & ita non conſtituit ius naturale.nu.84.

Excõicatio non eſt impedimentum dirimens.c.9.nu.2. & c.22.nu.81.

Sciens aliquẽ cognouiſſe conſanguineã eius, quam vult ducere, tenetur denunciare. c.16. nu.58. c.18.nu.54.

Peccat mort. qui iuſſus ſub excommunicatione, non denunciat impedimẽtum quod ſcit.c.22.num.83.

Si impedimentum eſt occultũ,& ortũ ex peccato, qui illud ſcit, dẽt prius ſecreto monere: ꝙ ſi non ſufficiat, denunciet Superiori, quamuis probare nõ poſſit: quoniã ad impediendum matrimonium nondum contractum, ſufficit teſtimonium vnius. Si vero credit ex denunciatione magnum futurum ſcãdalum, non tenetur denũciare, quamuis probare poſſit. nu.83.

MATRIMONIVM IX.

De impedimentis impedientibus tantum.

SEptem ſunt delicta, quę impediũt, & non dirimunt Matrimonium.

I. In-

I. Inceſtus, qui *propriè eſt ſolus acceßus ad conſanguineam, vel affinem in gradu prohibito.* c.22.nu.74.

Primo, Ex oĩ inceſtu oritur impedimentũ affinitatis impediens & dirimẽs.

Secundò, Ex inceſtu cũ affine admiſſo durãte matrimonio orit impedimẽtum contrahendi cũ quacumq; alia.

Tertiò, Ex inceſtu cũ conſanguinea, oritur duplex impedimentũ ſ. affinitatis, & ne poſſit cum alia contrahere.n.74. & quidẽ in duob. primis dictis oẽs conueniunt, in tertio autẽ diſſentiunt pleriq; Theologi, & pleriq; Canoniſtæ: ſed immerito tũ propter aliqua capitula iuris Canonici, tum etiam quia hoc impedimentum non inductũ eſt pp iniuriam, quæ fit matrimonio, per coitũ cum cognata coniugis: quandoquidem idem impedimentum oritur ex inceſtu cum affine nullo præcedente matrimonio. Super hoc impedimento vt poſſit cũ alia quacumque, præter inceſtuoſã, contrahere, Epiſcopus diſpenſare põt, ſi timetur periculũ incontinentiæ; imò iam ex conſuetudine non eſt neceſſaria diſpenſatio. nu.75. II. Impedimentum eſt vxoricidium: idẽ de viricidio, & mariticidio. III. Raptus ſponſæ alterius. IV. Proprij filij de fonte ſuſceptio, animo ne vxor a ſe debitum poſſit exigere. V. Presbytericidium. VI. Peccatum, propter quod pœnitentia ſolemnis iniuncta, & facta fuit. VII. Cõ-

tractus

tractus matrimonij ſcienter cum moniali.n.74. Iam de impedimentis quæ impediunt & dirimunt.

MATRIMONIVM X.
De impedimentis quæ impediunt & dirimunt, & diuiditur in 9. §§. §.1.

DE *impedimento erroris*. Peccat mort.qui procurat matrimoniũ, vel ſpõſalia, à ſe, vel ab alio cõtrahi p errorẽ, q̃ aliàs non cõtraherentur.nu.32.

Error perſonę aut cõditionis ſeruilis annullat matrimoniũ:non tñ error fortunæ. Atq. error fortunæ eſt credere de paupere, ꝙ ſit diues, aut de plebeio, ꝙ eſt nobilis, &c. Error pſonæ eſt credere de vna perſona ꝙ ſit alia, vt quod ſit filius talis Regis vel Comitis, cũ tamen non ſit: ſi aũt credatur indeterminatè ꝙ ſit filius Regis vel Comitis, vel nobilis, non eſt error perſonæ, ſed fortunę vel qualitatis; nec ẽt eſt error perſonæ, ſi credatur filius talis Regis, vel Comitis, & tamen nõ habeatur cognitio talis regis, & talis filij. Error ẽt perſonę eſt credere ꝙ ſit primogenitus alicuius, cũ tamen non ſit; & propter ſpẽ quã habet, illum ſucceſſurum in bonis paternis, nubit tamquã primogenito. ſi vero abſolutè conſentiret in præſentem, valet matrimonium. ibid.

Error conditionis ſeruilis eſt, quo q̃s credit ſeruũ eſſe liberum. Vnde peccat

Digitized by Google

mort. ſeruus cõtrahens matrimoniũ cũ libera, ignorãte ſtatũ ſerui, & matrimonium eſt nullum. Quòd ſi ſeruus cum ſerua contrahat, putans eam liberã, matrimonium eſt validum. c. 22. nu. 33.

Matrimonium erroneum, ſi eſt clandeſtinũ, propria auctoritate põt diſſolui quoad omne: ſi eſt publicum, poteſt ſeparari quoad torum, propria auctoritate: & quoad cohabitationem, per ſententiam iudicis, ẽt ſi dñs ſeruam poſt matrimonium manumiſerit, libero cõiuge inſcio, & etiamſi cum ea libera facta copulam habuerit coniugalem: niſi adſit nonus conſenſus.

Si tamen liber reſciuit eã eſſe ſeruã, & tamen conſenſit in eam ſaltem per copulam vxorio affectu habitã, non fit validum matrimonium, poſt Trid. ibi.

Si liber matrimonium ignorãter cõtraxit cum ſerua, & nihilominus eam vult habere pro vxore, & illa non vult, matrimonium eſt nullum: ſed cogetur ab Eccleſia, vt conſentiat. ibid.

Dominus tradens ancillam ſuam tãquam liberam, libero credenti eam liberam, videtur manumittere illam. ibid.

Peccat mor. Dominus, qui cõſentiẽs matrimonio ſerui ſui, non concedit ei locum ad reddendum debitum. Seruus autem contrahens inuito Domino magis tenetur ad eius obſequium, quã reddendum debitum: ſecus ſi contrahat eo conſentiente. nu. 34.

Qua-

Quamuis Dominus poſſit vendere ſeruum ſuũ, qui de eius conſenſu cõtraxit matrimonium, non tamen in regiones tã remotas, vt impediatur vſus matrimonij, n.34. Peccat Dominus qui prohibet ſeruis ſuis contrahere matrimonium. c.14. nu.21.

§, II.

DE *impedimento voti, & ordinis*, Peccat mor. qui poſt votum ſimplex caſtitatis contrahit matrimoniũ vel ſpõſalia; quãuis contraheret animo ingredi religionem poſt contractũ. valeret tamen matrimonium quamuis vterque vouiſſet caſtitatẽ. c.22, nu.73.

Iſte antequam conſummet, tenetur ingredi religionẽ, vt hac via obſeruet votũ. vnde ſi conſummet etiam ad petitionem alterius: peccat ibid. cap.12. nu. 80. vnde contrahendo & conſummãdo committit duo peccata. cap.12. nu.30.

Poſt conſummatum verò matrimoniũ nõ peccat reddendo petenti. & hoc non ſolũ petenti formaliter, verum ét virtualiter; nẽpe per ſigna vel alia indicia: peccat tamẽ quoties petit, poteritq; Epiſcopùs diſpẽſare poſt cõſummatm matrimonium vt peccat. c.16. nu.30 & quamuis hæc perpetua prohibitio petẽdi debitum, videatur ſecundum mentem auctoris comprehendere etiã eũ, qui vouit non nubere: ego autem ſolũ

intel-

intelligo eam de illo qui vouit continẽtiam, quoniam votum non nubendi, nõ æquiualet voto caſtitatis.

Et quod dictum eſt, peccare illũ, qui poſt votum caſtitatis contrahit matrimoniũ, animo non conſummandi, intelligendum eſt, niſi contrahat ad euitãdam mortem vel infamiam. ibidem.

Iſte autem, qui contraxit poſt votũ caſtitatis, nõ poteſt mortua prima vxore denuo cõtrahere, quamuis iuraſſet. cap. 22. nu. 73.

Peccat etiã mortaliter qui contrahit cum ea, quam ſcit vouiſſe caſtitatẽ. ibi. & quod diximus de voto idem dicendum eſt de iuramento. ibidem.

Qui interrogatus an valeat matrimoniũ contractum poſt votum ſimplex caſtitatis; reſpondet, valere; peccat, ſi perſona interrogans eſt talis quòd detur ei occaſio peccandi aliàs non. ibidem.

Qui poſt votum religionis cõtrahit, peccat, ſed poterit debitum petere. cap. 12. num. 47.

Matrimonium ratum non conſummatum diſſoluitur per votum ſolemne religionis. c. 22. nu. 21.

Qui contractum matrimonium & non conſummatum, vouit religionem, tenetur implere. nu. 27.

Matrimoniũ, vel ſponſalia contracta poſt votum ſolemne, ſunt irrita & nulla. nu. 31.

Peccat mor. qui ſacro ordine initiatus

con-

contrahit, & eſt excommunicatus, & matrimonium eſt nullum.nu.52.

Peccat mor.tconiugatus ordinem ſacrum ſuſcipiens, inſcia vel inuita vxore: ſecus ſi ſuſcipiat ex conſenſu legitimo vxoris.& erit legitimus,ſi ſit ſenex, & caſtitatem voueat.nu:32.vel religionem ingrediatur.ibid.52.

Maritus,cuius vxor fornicata eſt,ipſo nõ dante cauſam,poteſt ingredi religionem.nu.24. Sed ipſa non poteſt alij nubere, dum ipſe vixerit, ſi matrimoniũ fuit conſummatum inter eos.

§. III.

DE impedimento conſanguinitatis intra quartum gradum. *Conſanguinitas eſt propinquitas duarum perſonarum,quarũ vna ex altera,vel ambæ ex eadẽ deſcendunt.* cap.22.nu.41.

Conſanguinitatis gradus neceſſariò & diſtinctè eſt confitendus vſque ad quartum.c.7.nu.4.& c.16.nu. ..

Conſanguinitas intra quartũ gradũ, impedit matrimoniũ,&dirimit. Et qui contrahit cum ea,quam credit vel credere debet eſſe ſuam conſanguineam, intra quartum gradum incluſiuè, eſt excommunicatus, niſi excuſet eum ignorantia. c.22.nu.42 & 43.

Qui verò contrahit ſponſalia, peccat mort.ſed non eſt excommunicatus,niſi habeat cũ tali conſanguinea copulam affe-

affectu maritali. cap. 22. nu. 43.

Excommunicatio lata contra cõſanguineos contrahentes, non comprehendit conſulentes, mandantes, nec aliter conſentientes. cap. 27. nu. 51.

Qui credentes ſe eſſe cognatos cõtrahunt (cũ non ſint) peccant m. & matrimonium non valet, ſi credebant illud non valere: aliàs vero ſic. c. 22. nu. 43.

De aliquo gradu aut impedimento prohibito. Leuit. 18. habente indecentiam. vide Matrim. VIII.

§. IV.

DE impedimento affinitatis. *Affinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, quarũ vna cum conſanguinea alterius copulam habuit completam.* Contrahiturq; tam per copulam illicitam, quàm per licitam perfectam: non tamen ſufficit ſola penetratio feminæ, nec violatio virginitatis, nec aliaquæuis turpitudo cum muliere facta, ſine ſeminis effuſione in eius vas naturale: nec ſufficit actus Sodomiticus. Atque affinitas quidem ex copula licita, intra quartum gradum impedit ac dirimit matrimonium. Orta verò ex copula illicita, non extenditur vltra ſecundũ gradum. Nã reliqui, tertius ſcilicet & quartus huius poſtremæ affinitatis gradus, nullo modo impediũt, ita vt poſt decretum Concilij Triden. ſit validũ, & poſt decretum Pij V. ſit licitum. c. 22. nu. 42.

Affi-

Affinitatis gradus eſt neceſſario cõſtendus, c 7. nu. 4. iuxta differentiam copulæ licitæ vel illicitæ, ex qua talis affinitas oritur. cap.., nu...

Qui contrahit ſcienter cum impedimento affinitatis, peccat mortaliter, & eſt excommunicatus. Quando vero excuſet ignorantia vide cap 22. nu. 43. & cap. 27. nu. 141. & in hoc Comp tit Excom. VI. §. 6

Si verò contrahit ſponſalia cum affine, non eſt excõmunicatus, niſi ſequatur copula cum affectu maritali. ibid. An iſta excommunicatio comprehendat alios quàm contrahentes: Vide tit. Excom. VI. §. 6.

§. V.

DE impedimento cognationis ſpiritualis. *Cognatio ſpiritualis eſt attinentia duarum perſonarum, quæ ex ſtatuto eccleſiaſtico oritur per baptiſmi & confirmationis adminiſtrationem, vel ſuſceptionem baptizati, vel confirmati, impediens ac dirimens matrimonium* Vnde peccat mor. qui contrahit matrimonium cum alia contingente ſe huiuſmodi cognatione ſpirituali; atque matrimonium eſt nullum. cap. 22. nu. 36.

Tota cognatio ſpiritualis redacta eſt hodie per Tridẽ ad ſolam eam, quæ eſt inter patrinum & baptizatũ, patrem & matrem baptizati, & inter baptizantẽ & baptizatum & patrem & matrẽ baptizati.

Digitized by Google

ptizati. Vnde ceſſant iam fraternitas, compaternitas, inter baptizantem, & patrinos, & reliqua omnia. Hæc cognationis ſpiritualis reſtrictio, intelligenda eſt etiam in ea quæ oritur ex confirmatione. nu. 36. 37 & 40.

Patrini autem baptizati illi ſoli intelliguntur, qui ad baptizatũ de fonte ſuſcipiendum, electi ſunt ab ijs ad quos ſpectat. Quod ſi alij extra deſignatos baptizatum tetigerint, nullam cognationem ſpiritualem contrahunt. Qũ autẽ ex negligentia Parochi vel alterius, vel tempore neceſſitatis, nulli patrini deſignātur, verius eſſe iudicatur, quòd omnes qui tangunt baptizatum, & reſpondent, contrahunt cognationem ſpiritualem ſecundum iura antiqua, ſiquidem Trid. nil loquitur de hoc caſu, capite 22. nu. 37 & 39.

Cognatio ſpiritualis orta ex Baptiſmo, ſeu Confirmatione, ſuperueniens matrimonio contracto, non diſſoluit, ſed tantum impedit petitionem debiti. Pater autem baptizans in neceſſitate filium coniugis ſuæ poteſt debitum petere. Pater verò baptizās in neceſſitate filium fornicarium, non poteſt contrahere cum eius matre ſine diſpenſatione. cap. 16. nu. 34. c. 22. nu. 40.

Catechiſmus *baptiſmi eſt inſtructio baptizandi ſolenniter facta à Sacerdote de articulis fidei, cum unctione olei antequàm baptizetur, & unctione* *Chriſ-*

Chriſmatis poſt baptiſmum. ex quo actu, & ex exorciſmo ibi facto, oritur alia cognatio ſpiritualis inter eaſdem perſonas, inter quas naſcitur ex baptiſmo, ſed minor illa, impediens quidem matrimonium, ſed non dirimens. Quæ etiam cognatio reſtricta eſt poſt Trid. ſicut orta ex baptiſmo & confirmatione. nu. 40. & 72.

Quando ob neceſſitatem cõfertur baptiſmus ſine ſolẽnitate extra Eccleſiã, tũc cõtrahitur cognatio ſpiritualis impediens ac dirimens: quando vero ſuppletur ſolemnitas catechiſmi in Eccleſia, contrahitur cognatio minor impediens tantum. nu. 40.

DE IMPEDIMENTO *cognationis legalis.* §. VI.

E*St propinquitas ex adoptione alicuius in filium proueniens*. Eſtq; triplex. I. Aſcendentiũ vel deſcendẽtiũ, ſcilicet adoptantis & adoptati, & deſcendentiũ eius, quæ nec tollitur diſſolutione adoptionis, nec emãcipatione. II. Quaſi tranſuerſalis, ſcilicet inter adoptatum, & filios naturales adoptãtis durante adoptione, & filio naturali exiſtente in poteſtate patris, & non aliàs. III. Eſt legalis affinitas, ſcilicet, inter vxorem adoptati, & adoptantis, & inter adoptatũ, & vxorẽ adoptantis: & hæc durat perpetuò ſicut prima.

Quæli-

Digitized by Google

Quælibet autem harum impedit ac diri mit matrimonium.cap.22.n.44. Neque etiam contrahitur inter adoptantem,& matrem adoptiui.num.45.

DE IMPEDIMENTO *frigiditatis,furiæ,amentiæ,& de maleficio.§.VII.*

IMpotentia ſeu frigiditas perpetua im pedit ac dirimit matrimonium:nõ ta men tẽporaria.Illa verò eſt *impotentia perpetua,quæ ſine miraculo,vel probabili periculo animæ vel corporis,nõ poteſt tolli.* Impotentia autem generandi, quæ reperitur in ſenibus, vel in ſterilibus,non impedit.num.59.

Peccat mort.qui credens ſe perpetuò impotentem,cõtrahit matrimoniũ,vel ſponſalia,& cõtractus eſt nullus. Idem de cõtrahente ignoranter, & poſtea ſub lata ignorantia vtitur matrimonio. ibidem. Poſſunt tamẽ conuiuere tanquã frater & ſoror.num.60.& cap.3.num.5. lit.E.Nou.num....

Qui potens contraxit ſcienter cũ im potente,poteſt ſe ab illo ſeparare,etiam contra eius voluntatem,quia non eſt ve rum matrimonium:vnde non poteſt eo vti ad delectationem carnalem, poterunt tamen conuiuere tanquam frater & ſoror. num.60.

Et qui verè maritus eſt,& non poteſt ſemen effundere,licitè poteſt niti ad co

pulam, ibidem.

Impotẽtia naturalis perpetua oritur ex frigiditate, & ad hanc reducitur oĩs alius naturæ defectus, aut exceſſus, aut arctio membri, quæ naturalem copulã impediunt Impotentia autem accidentalis perpetua oritur ex cauſa accidentali, per maleficium, ſeu faſcinationem, ad quam etiam reducitur quodlibet accidentale, quod ex abſciſſione vel caſtratione, vel alio artificio oritur, quod vel copulam naturalem vel ſaltem copulã perfectam impedit: vtraque impotentia dirimit, ſi eſt perpetua & inhabilis ad copulam naturalem, vel perfectam. n. 59.

Maleficium ſeu faſcinationẽ alio maleficio diſſoluere, aut rogare aliquem etiam paratum vt diſſoluat, eſt peccatũ mortale. Licitum eſt tamen modis licitis diſſoluere maleficium, ſicut exorciſmis Eccleſiaſticis cap. 11. nu. 29. Faciens verò maleficium per res ſacras, peccat mort. num. 32.

Furioſus vel amens tempore ſuæ amentiæ non poteſt contrahere. cap. 22. numero 29.

DE IMPEDIMENTO *diſparitatis cultus.* *§. VIII.*

PEccat mort. Chriſtianus contrahẽs matrimonium cũ infideli pagana, vel cathecumena, nõdum baptizata: & matri-

matrimonium eſt nullum.

Peccat etiam mort. Chriſtianus Catholicus contrahens cum hæretica, vel ſchiſmatica: matrimonium tamen valet, nu.48.& 49.

Poteſt cõiux catholic⁹ diſcedere à cohabitatione coniugis hæreticæ ad ſuam hæreſim inducentis, non tamen poteſt cum alia contrahere denuo. num.22.

Matrimonium factum vel contractũ ab infidelibus contra eorũ leges, non valet: & multo minus cõtractum ab eis cõtra leges naturales, vt fit, quoties cum pluribus quàm cum vna contrahitur. num.48. cap.22.

Matrimonium contractum inter infideles etiam cõſummatum diuiditur, ſi alter cõuertatur ad fidem: non tamen dirimitur ob ſolam conuerſionẽ alterius. Nam quamuis cõuerſus licitè poſſet ſeparari quoad cohabitationem, meliùs tñ faceret conuiuendo quouſque ſpes eſſet conuerſionis: imo nõ poteſt cũ alia contrahere, niſi quando infidelis nollet habitare abſque cõtumelia creatoris, & ſine ſtudio peruertẽdi, vel inducendi ad mortale. Quod procedit etiam ſi cõtraxerint in gradibus per Eccleſiã prohibitis, dummodo ſecũdum leges eorũ matrimonium ſit validum. Si aũt infidelis antequam fidelis cũ alia contrahat, conuertatur ad fidem, tenetur fidelis illam recipere. cap.22. num.49.

DE IMPEDIMENTO *criminis vel delicti.* §. IX.

QVando poſſit negari debitum propter adulterium vide titul. Matrimon. XIII.

Peccat mort. maritus qui occidit vxorem propriã in adulterio deprehenſam. cap. 15. num. 3.

Nõ poteſt maritus accuſare adulterij vxorem, quãdo ipſe etiam adulteratus eſt, nec quãdo fuit vim paſſa: nec quando probabiliter credebat maritum mortuum: nec quãdo aliquis ad eam acceſſit ſub ſpecie mariti: nec quando maritus prębet adulterãdi occaſionem, vel tolerat. cap. 16. num. 29.

Occiſio cõiugis alicuius cauſa cõtrahendi cũ eius coniuge. facta vtroq; machinante, perpetuò impedit ac dirimit: quãuis alter eſſet infidelis, & patrata ſit occiſio ad eius cõuerſionem. Facta verò altero tantùm machinante, non ſufficit. niſi adulterium interueniat. Facta alio fine quàm contrahendi, non ſufficit; nec ratihabitio occiſionis ſuo nomine factę. Sufficit tamen iuſſio, vel conſilium. ca. 22. num. 46.

Adulterari ſcienter cum coniuge alterius, & cõtrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo impedit ac dirimit: non tamen ſufficit datio fidei, nec

con-

contractus ſine adulterio. Si verò adulteriũ non ſit factum ſcienter, ſed vterq; probabiliter ignorabat, poſſunt cõtrahere mortuo coniuge, qui impediebat: Si verò altera tantũ pars ignorabat, eius arbitrio relinquitur contrahere vel nõ, dũ modo non reſciuerit ante morté coniugis impedientis; vel, poſtquã reſciuerit, non habuerit copulam num. 46.

Impedimentum Iuſtitiæ publicę honeſtatis: vide titul. Matrimonium. II.

MATRIMONIVM XI.
De diuortio.

MAtrimonium, quoad torum & cohabitationem, diuiditur iudicis auctoritate propter fornicationem ſubſecutam, & etiam propter ſæuitiam vel aſperitatem morũ copulatorũ; non tamen quoad vinculum. Quoad torum verò ſolum, poteſt diuidi propria auctoritate propter fornicationem. cap. 22. numero 21.

Cõiux Catholicus poteſt diſcedere à cohabitatione coniugis hæreticæ, inducentis ad ſuam hæreſim num. 22.

Idem poteſt cõiux à coniuge inducente ad aliquod mort. ſi non poteſt eum ab inducẽdo retrahere. Idem poteſt vxor à fure nolente ceſſare à furando. Neq; tenetur vxor cohabitare cũ marito volente eam occidere Non tñ poteſt coniux diſcedere à coniuge ob lepram, vel mor-

bum gallicum, nec ob amentiam, niſi immineret periculum mortis. num.22.

Non peccat vxor nō diſcedēs à marito perſeuerāte in adulterio. Idem eſt, de marito reſpectu vxoris adulterę, ſi timeret eam non poſſe ab adulterando arceri ſine maximo ſcandalo, vel damno publico, vel priuato. num.22.& 23.

Diuortiū propter adulteriū fieri poteſt quoad forū interius, abſque iudicis auctoritate, ſecus quoad exterius, niſi adulteriū ſit notorium. Maritus autem, cuius vxor fornicata eſt, ipſo non dante cauſam, poteſt ingredi religionem. n.24.

MATRIMONIVM XII.
De ſecundis nuptijs.

PEccat mort. coniux, qui antequā ſit certior de morte prioris, cōtrahit cū alio. cap 16.n.40. Quid debeat facere circa debitum cōiugale, vide Matrim. 15.

Ad contrahendum ſecūdo requiritur notitia de morte prioris. Ad quam ſufficit fama; vel, ſi erat ſenex; vel prælium ingreſſus, nō apparruit. c. 22. n.53.& 54.

Peccat mort. qui credens priorē vxorem viuere, cū reuera mortua eſſet, cōtrahit cum ſecūda, & matrimonium eſt nullum, ſi dum cōtrahit, credit illud nō valere: ſecus ſi credit valere, licet ſciat ſe peccare contrahendo. num.56.

Peccat mort. cōtrahēs cū ſecunda viuente prima, etiā nondū cognita. n.53.

MA.

Google

MATRIMONIVM XIII.
De debito coniugali.

QVoad debitum coniugale vir & vxor ſunt æquales. c.12.n.87.lit.E. Nouo num.89 & cap.16.num.27.

Debitũ cõiugale poteſt peti ab eo qui emiſerat votum religionis, ca.12.nu.47.

Cõiux qui emiſit votum caſtitatis & matrimoniũ conſummauit, tenetur reddere debitum.ca.12.num.36. Etiam petenti virtualiter.cap.16.num.38. Sufficit enim vt illud petat interpretatiuè cum certis exemplis.nu.25. Non tamen poteſt ipſe petere.cap.12.num.39. cap.16. num.30.cap.22.num.73.

Et cum iſto poteſt diſpenſare Epiſcopus, vt petat.cap.16.nu.30. De hac prohibitione petendi, & de voto non nubendi. vide Matrimon.X.§.III.

Peccat mort. qui poſt votũ caſtitatis emiſſum cum cõſenſu alterius, petit debitum: & etiam qui debitũ ſoluit ei qui de ipſius conſenſu votum emiſit, nõ tamen peccat petendo ab eo qui vouit.ca. 12.n.56.& c.16.n.31. Nec ipſe vouẽs peccat reddẽdo.c.16.n.31. Quòd ſi ambo cõmuni cõſenſu vouerunt continentiam, ambo peccãt mort. reddendo & petendo. Secus ſi ſolùm præceſſit pactum à ſe mutuò debitum non petendi.num.31.

Poſſunt cõiuges mutuò paciſci nõ petere à ſe inuicem debitum, ne habeant

plures filios quàm poſſint alere: ſecus, ſi inſtaret periculum fornicationis, num. 33. Poſſuntque recedere ab iſto pacto. c. 12. num. 59.

Votum de non ſoluendo, vel petẽdo debitum, ſine conſenſu alterius, illicitũ eſt. num. 60.

Qui data opera ſoluit debitũ, taliter, vt vxor non concipiat, peccat cõtra naturã. Et qui habet copulã extra vas, vel eo modo, quo vxor nõ poſſit recipere ſemen, peccat mort. & ipſa vxor ſi cõſentit in hæc, peccat etiam mort. Si verò intra vas ita vt cõiux poſſit recipere ſemẽ, licet ſit inuerſo modo, tantũ eſt peccatũ veniale graue. cap. 16. num. 42.

Maritus non peccat ſumendo aromata, vel cibos calidos, vt ſoluat debitum: quòd ſi ſumat vt magis delectetur, erit ſolùm veniale. num. 15.

Coniux tenetur debitum reddere petenti, etiam tempore Quadrageſimę, vel diei feſti, niſi precibus cõtrariũ ſuadeat, quæ nõ debent eſſe importunæ, nec excuſat volũtas non habẽdi filios multos. Excuſat tñ ſi petatur ĩ loco publico, vel ſacro: vel etiam quando eſſet periculũ mortis, grauis infirmitatis, vel aborſus: & iuſtæ cauſæ etiam excuſant à reddendo debitum coniugi leproſo. ca. 16. num. 25.

Reddere debitum in die quo communicarunt, non eſt peccatum ſaltem plus quam veniale. cap. 21. num. 51.

Peccat

Peccat mort. coniux reddens debitũ in loco ſacro, vel ſacrato, ſeu benedicto tantum, ſiue ad medicũ tempus exiſtât in Eccleſia, ſiue diu habitent in ea & ſecundum Sotum poteſt haberi in Cãpanili, vel alio loco contiguo. cap. 6. nu. 11. cap. 16. num. 32.

Qui petit tempore menſtrui, nõ peccat mort. licet ex tali concubitu credat monſtrum concipiendũ eſſe; imò nec venialiter, ſi eo fine petit, vel reddit ne conſorti ſit odio, vel fornicationẽ eius aut propriam euitet. cap. 16. num. 32.

De abſentia mariti quando eſt licita. vide Maritus.

Qui fuit patrinus filij ſui malitioſè, ĩ Baptiſmo, vel Cõfirmatione, vt debitũ fraudaret, non poteſt petere, tenetur tamen reddere. Idem quando ambo fiunt malitioſè filij ſui patrini, nõ poſſunt mutuò petere ſed tenẽtur reddere. Quòd ſi fiat patrinus ob neceſſitatẽ, vel ex errore facti, vel iuris, poteſt petere, & in huiuſmodi impedimentis Epiſcopus poteſt diſpenſare. num. 34.

Non poteſt coniux poſt copulã habitam cũ cognata vel cognato cõiugis debitum petere, ſed tenetur reddere. n. 35.

Peccat mort. qui petit debitum, cùm tamen cõtraxerit clandeſtinè ſine teſtibus. n. 38. Sed hoc intellige quando fuerit ſcandalum; vt ſi putetur eam nõ eſſe eius coniugem: ſecus, ceſſante ſcandalo num 39.

Aduerte tamen hoc matrimoniũ nullum eſſe, poſt Tridentinum. Vnde quod dictum eſt, nõ procedit niſi in terris, vbi Trid. non eſt receptũ: vel niſi quãdo matrimoniũ fuiſſet corã parocho & teſtib⁹ contractũ, clandeſtinè tamen, id eſt ſine denũciationibus & alijs, ſi per mortẽ parochi & teſtiũ, vel alia de cauſa, ꝓbatio prioris matrimonij deeſſet. Nou. nu. 39.

Petere & reddere debitum ante benedictionem nuptialem. nõ eſt peccatum mort. nec prima vice: imò nec veniale. c. 16. num. 38. c. 22 num. 71. & 83.

Qui ꝓfeſſus eſt in religione ſine cõſẽſu alterius cõiugis, non poteſt exigere; poteſt tamẽ petere propter fragilitatem alterius coniugis c. 12. num. 60.

Peccat mort. q poſt ſuſceptũ ordinẽ ſacrũ, inſcia vel inuita vxore petit debitum: idem ſi reddat ſuſcepto ordine ſacro, ex conſenſu legitimo vxoris. Nõ tamen eſt legitimus cõſenſus, niſi ipſa religionẽ ingrediatur, vel niſi ſit ſenex, & caſtitatem vouerit. cap. 22. num. 52.

Peccat mort. qui dubitans de morte prioris coniugis, petit debitum. Poterit tamen reddere cap. 16. num. 40. & 41. c. 22. num. 54.

Idem de illa, quæ cũ antea contraxiſſet cũ vno dicente poſteà ſe fictè, contraxiſſe, ipſa cõtrahit ſecundò cum alio, antequàm haberet probabilẽ cauſam credendi ſe fuiſſe deceptam. cap. 22. nu. 77.

Nõ tenetur cõiux ante conſummatũ

matri

matrimoniũ reddere debitum petenti, ſi vult ingredi religionem: ad quod aſſignandum eſt aliquod tẽpus. c. 6. n. 26.

Tenetur reddere ſtulto vel furioſo, petenti; ſi reddi poſſit abſque notabili damno reddentis ibidem.

Peccat mort. maritus petens vel reddẽs debitũ vxori, quã ſcit adulterari, niſi quãdo adulterium eſt occultũ, vel illa eſt iã emendata, vel petit ne & ipſe adulteret, nec alijs præbeat occaſionẽ credẽdi ſe eſſe lenonem ſuę vxoris. c. 16. n. 28.

Vxor autem communiter nõ peccat petens vel reddens marito, in adulterio etiam publicè perſeueranti, quia non eſt officium eius corrigere maritum. Ibid.

Coniux adulter nõ poteſt exigere debitum ab innocente, poteſt tamẽ petere. cap. 22. n. 24. Et innocens nõ tenetur reddere adultero petenti, poteſt tñ ſi velit, & quãuis innocens cœperit negare debitum adulteranti, tamen ſi ipſe poſtea adulteretur, tenetur reddere n. 22 & 23.

Matrimonium XIV. De Bigamia. Vxor nõ fit Bigama ex redditione debiti marito, quem ſcit adulterari: vir autẽ ſic. cap. 16. nu. 17. Cetera vide tit. Bigamia, & Irregularitas. II.

MATRIMONIVM XV.

De benedictionibus.

VSus matrimonij ante benedictionem non eſt mortalis, nec venia-

Digitized by Google

lis,nec in prima vice,c.16. nu.38.c.22. num.71. & 83.

Peccat mort.qui tẽporibus ab Eccleſia prohibitis accipit benedictionẽ nuptiarũ, aut traducit ſolẽniter ſponſam in domum: non tamen ſi ſolũ contrahit ſpõſalia,vel matrimoniũ de præſenti. Tempora autem à Trid pro benedictionibus interdicta ſunt ab Aduentu vſque ad Epiphaniam,& à feria 4. Cinerum vſque ad Dominicam in Albis incluſiuè.c.22.nu.71.

Peccat,q benedicit ſecundas nuptias benedictione ſacerdotali, q̃ intra Miſſam fit,& qui ſuſcipit illã.Secus de ea, quæ datur poſt Miſſam.Et ſecus etiã illa ſolemni,vbi eſt cõſuetudo cõtraria: nam tunc poſſunt benedici ſecundę nuptiæ:non ſolum quando alter coniugũ eſt viduus,ſed etiam quãdo ambo ſunt vidui. Et à fortiori debent ſuſcipere benedictionem qui cõtrahentes primas nuptias, ante benedictionem ſuſceptam, ob mortem coniugis denuò contrahũt ſecundas. c.22.nu.83.

MATRIMONIVM XVI.
De diſpenſatione.

PApa poteſt iuſta de cauſa diſpenſare in matrimonio rato,& non cõſummato,ſicut de facto diſpenſarunt Paulus III.& Pius IV. cap.22.nu.21.

Nõ tamen poteſt in conſummato:& non

non dicitur conſummatũ per copulã, quæ præceſſit matrimoniũ contractũ, ſed per oã, quæ illud ſubſequitur. n 84.

Papa põt diſpenſare in omnibus im pedimẽtis iure humano inductis. n. 89.

In gradibus prohibitis Leuit. 18. non diſpenſat Papa, niſi ob cauſam grauiſſimam, nu 48.

In ſecundo gradu conſanguinitatis nunq̃ eſt diſpenſandũ, niſi inter principes magnos, & ob cauſã publicã. n. 87.

Epiſcopus põt diſpẽſare in matrimonio à ſe prohibito, & in impedimẽto inceſtus, & in omnibus alijs impedimẽtis quæ impediunt & non dirimunt, excepto voto caſtitatis, & religionis. nu 85.

Non tamen poteſt diſpenſare in aliquo impedimento impediente, & dirimente, niſi ſit occultũ, & matrimoniũ publicũ; & ſeparatio non poſſit fieri abſque magno ſcandalo, & ad Pontificem Romanum non ſit recurſus. c. 22. n. 85.

Matrimoniũ nullum ob aliquod impedimentum dirimens, nõ incipit valere ob diſpenſationẽ ſuperuenientẽ, nec per ſolam cohabitationẽ, aut per copulã ſubſequentem: ſed neceſſarium eſt; vt denuò & mutuò conſenſu contrahatur. c. 16. nu. 36. & cap. 22. num. 47. & 86. vide etiam ſupra Matrim. 5.

Poſt Trid. difficilius diſpenſatur cũ impeditis, qui ſcienter cõtraxerunt, & cõſummarunt. nu. 86. c. 22. Quãuis expreſſio falſi mouẽtis ad diſpenſandum nocet,

nocet non tñ quælibet taciturnitas veri impedientis, ſed ſolum quando tacetur verũ, quod iura præcipiũt exprimi. ibid.

Item poſt Trid. in cõtrahendis matrimonijs vel nulla omnino datur diſpẽſatio, vel raro idq; ex cauſa, & gratis n.87.

Ad diſpenſandũ in quarto gradu tres cauſæ ſunt iuſtæ iuxta ſtylũ Curiæ. I. Scilicet defectus dotis competentis etiã ad contrahendũ cũ poſcente ſe nec requiritur defectus dotis cõpetentis ad contrahendũ cum ſibi æquali. II. Extinctio magnæ litis. III. Quòd maior pars ſibi æqualium ſuæ ciuitatis ſunt conſanguinei, vel affines. num. 87.

MEDICVS ET *Chirurgus.*

PEccat mort. abſque ſufficienti ſcientia medicans cum obligatione reſtituendi. ca. 25. num. 60. Item qui adhibet medicamenta morbo, antequam cum cognoſcat. & qui facit, vt īfirmus plura medicamenta accipiat, quã opus eſt, ob cõuentionem factam inter eum, & pharmacopolam, & tenetur reſtituere. n. 64.

Peccat mort qui nõ vult mederi pauperi ægroto, & qui nõ medetur diuiti in extremis conſtituto, & ob auaritiam nolenti ſoluere medico, cũ n poſſit poſtea exigere ſuum ſtipẽdium. & qui detrahit alijs medicis, ne ipſo prætermiſſo, illi vocentur ad curationem. & qui vt experiatur

tur præbet medicinam, de qua dubitat, an ſit notabiliter nociua. nu. 60.

Qui nõ perſuadet infirmo cõfeſſionẽ peccat: quod non habet locũ quãdo manifeſtũ eſt, morbũ nõ eſſe periculoſum. n. 61. Imò quãuis ſit periculoſus, ſi moneat parochum, vel infirmi curam gerentes, quia credit, infirmo nociturum ſi ipſe id ei dicat. num. 62.

Peccat mort. ſi conſulit infirmo illicitum coitum, vel ebrietatem; imò ſi dicat, non tibi conſulo, ſed ſi hoc faceres, ſanareris. num. 62.

Præbens prægnãti aliquid vt patiatur aborſum, peccat mort. imò etiam, ſi præbeat, vt eã à morte reſeruet, credẽs, vel dubitans fœtum eſſe animatũ; & qui ſine iuſta cauſa concedit facultatem non ieiunandi, vel comedendi carnes diebus prohibitis. num. 62.

Item peccat mort. qui non admonet moriturum indigẽtẽ eius admonitione, vt exeat à peccato. Item qui accipit nimium ſtipendium, & accipiens mediocre ſi aliàs habeat publicũ cũ pacto recipiendi nil amplius, & tenetur reſtituere, quamuis vltro ſit ei oblatum. n. 63.

MENDACIVM.

Eſt *ſignificatio falſi vel putati falſi cum intentione fallendi*. Et eſt triplex. Formale tantum, *quando dicitur verum falſum*. Materiale tantum

quan-

quando dicitur falſum putatum verũ. Completum, *quando dicitur falſum, putatum falſum* & rurſus diuiditur in iocoſum, officioſum, & pernicioſum, cap.18.nu 2.& 3.

Ad eſſentiam mendacij non requiritur animus fallendi, requiritur tamen ad eius grauitatem, nu.3.

Mendacium de veniali in confeſſione, vel de mortali legitimè confeſſo, non eſt peccatum mortale. Si tamen præbeat nullam materiam abſolutioni, niſi mendacium veniale, quod non fecit, eſt mortale. Non tamen eſt mortale mendacium ex hoc ſolo, quòd fit in iudicio, cap.21.nume.37. vnde ſi ibi fit de re leui, eſt veniale tantum, cap.18. numero 3.

Mendacium in materia fidei, ſacræ Scripturæ, vel morũ, eſt mortale, quia de ſe notabiliter eſt pernicioſum, ſecus ſi fiat ſolum per multiloquium, vel ſine animo, & periculo notabiliter nocẽdi. Vnde non eſt mort. allegare falſo in pulpito, vel in cathedra, nu.4.

Mẽdacium notabiliter pernicioſum eſt mortale: narratio autem fabularum ſignificando expreſsè, vel tacite non eſſe eas veras, non eſt mendacium, num.2. Verumtamen mendacium etiã veniale nunquam licet dicere etiam pro ſaluanda vita, nu.3.

Non mentitur, qui reſpondet verum iuxta intentionem ſuam, quando iudex

incom-

incompetens, vel competens, ſed contra iuris ordinem, vel homo priuatus, per metum, vel importunitatem extorquet iuramentum, c.12.nu.8. Quamuis dicat non feci, quod reuera fecit, intelligẽdo intra ſe, tali hora, vel taliter, quod teneatur dicere, nu.87.lit. A.Non.88.

Vnde non mentitur coniux adultera, quæ in teſtamento filium adulterinum vocat legitimum, intelligendo intra ſe talem eſſe communi exiſtimatione, c.16.num.48.

Præterea qui iurauit dicere quod ſcit, non mentitur ſi dicat ſe neſcire occulta, quæ non poteſt detegere, c.18.num.61.

Memoria frequens de aliquibus peccatis non expedit, c.1.nu.32.

Omnis adultus tenetur ſub peccato veniali graui memoriter ſcire ſymbolũ Apoſtolorum, & orationem dominicã, Latina vel vulgari lingua, cap.11.num. 18.§.7. Nou.nu.22.

Mercator & Mercatura.

Non tenetur mercator ceſſare ab arte, licet ei ſit occaſio peccandi, c.3.nu.5. lit. F.Nou.n. ..

Ille dicitur *exercere mercaturã, qui emit, vt vẽdat abſque mutatione eius*, c.27 num.128.

MERCENARIVS.

IMpediens iniuſtè mercenarium a laborando, tenetur ei reſtituere, c.17. num.74.

Qui

Qui non ſoluit mercenario diarium ſuum in ea re quam debet, peccat : & ſi mercenarius, eo quod non indigeat vẽdit illud minori precio, tenetur Dominus precium conuentum adæquare. nu. 107 §. 19. Nou. nu. 108.

Suſcipiens mercenarium nullo ſtatuto precio, tenetur tantum ſoluere, quãti alium ſimilem conduceret. ibid.

Qui conductus diario non laborat fideliter, ob quod conductor damnificatur notabiliter, tenetur reſtituere damnum ad arbitrium boni viri. nu. 197.

Idem eſt, ſi promiſit ſe diario pro altero laboraturum, & dolo vel culpa id non præſtat. Secus ſi caſu fortuito impediatur. Quòd ſi paratus eſt ad præſtandum, & culpa conductoris non prę ſtat, ſoluendum eſt ei diarium. Idem eſt ſi præſtare omiſit ob caſum fortuitum contingentem ex parte conductoris, quando conductus diarium in alio loco, ſi ille non conduxiſſet eum, repeſiſſet. c. 17. nu 197.

Regis præfectus publicis operibus, qui minori precio cogit ſubditos ad importandam materiam, non poteſt efficere, vt idem faciant in gratiam alicuius hominis priuati, nec ſufficit ad id conſenſus Regis nec quòd talis præfectus id oneri ſuæ conſcientiæ accipiat. cap. 17. nu. 259

Meretrix, nec quæuis alia mulier et religioſa, nũ tenetur reſtituere ea quæ

etiam

Digitized by Google

etiam per blanditias obtinuit ſine frau de ab amico potente donare, Secùs ſi per fraudem, vt fingendo ſe virginem, vel ſolum fuiſſe cognitam à magnate. cap.17.nu.6.& nu.41.§.7.Itnò nec tenetur reſtituere acceptum pro actu turpi.nu.31. & nu.34.dict.4.

Peccat tñ accipiendo pro ipſo actu turpi.nu.34. dicto 4.& nu.36.§.6.& clarius.nu.38. Et idem eſt de alijs feminis. nu.35.§.2. & nu.40.§.4.

Promiſſio facta meretrici de dando precio pro actu turpi non eſt valida in foro interiori, bene tamen in exteriori. nu.40. §.5. Meretrix tamen petendo talem promiſſionem, non debet petere ob illum actum turpem, nec tanquam debitum legale, ſed quod ſoluat promiſſa propter ſuam indigentiam, vel ob alium finem honeſtum. nu.41.

Peccat mor. locans domum meretrici ad meretricandum in ea, eo ſcilicet fine principali, vel minus principali, vt meretricetur. Secùs ſi ſolùm ad habitandum, & viuendum, quamuis ſciat eam meretricaturam ibi .c.17. nu.195. §.4.& cap.21.nu.25.

Reſpublica poteſt permittere meretrices. Magis tamen expediret nõ permittere. Et peccatum eſt mort. quærere lucrũ ex meretricio lucro.c.17.§.4. nu.195.lit.C. Nou.nu.109.

Meritum, *de condigno, eſt actus humanus bonus, factus ab eo qui habet*

gratiam

gratiam Dei gratum facientem, & meretur gratiam, & gloriam æternam. Meritum de congruo, *eſt actus humanus bonus factus ab aliquo extra gratiam Dei exiſtente, cui de quadam congruitate, & ſecundum quid debetur aliqua merces ſpiritualis, vel temporalis* Præl.7.nu.3.

Opus ex voto factum magis meritorium eſt, cap.12.nu 32.

Metus non tollit, quin actus ſit humanus. Attamen facta per metũ vt plurimum reſcindi poſſunt, & aliquando non tenent, quia ſine vlla reſciſſione sũt inualida & nulla. Præl.6. nume.5.& 6. Nou. nume.4.5. Metus enim ita inficit quemlibet cõtractum, vt ſit irritus, vel irritandus, ca.19.nu.13. ſecus ſi fiat *blanditijs*. Præl.6.nu.8.

Metus iuſtus frequenter excuſat a peccato tranſgreſſionis legis humanæ. Prælud.7.nu.12.in Antiq.& in Nou.ca.22.num.51.vide tit.Matrim.VI.

Metus iniuſtus ſi ſit talis, ꝙ ſine illo non fieret actus, æquiparatur in foro cõſcientiæ metui iuſto, c.27.num.93.

Vnde qui rẽ ab alio extorſit per metum etiam non cadentem in virum cõſtantem, non tenetur reſtituere in foro exteriori, bene tamen in interiori, ca.17. num.15.& 29.

Et ſufficit metus reuerentialis ad inducendam hanc obligationem, num 29. et qui metus annullat donationem in

foro

Digitized by Google

foro conſcientiæ, quamuis non ſit tantus, vt ſufficiat ad inualidandam eam in foro exteriori, c.17.nu.4.& nume.29.§. per metum. nam ſi metus leuis ſufficeret ad reſcindendum contractus in foro exteriori, reſpub. ſcaturiret litibus, eodem nu.& §.

Quamuis in foro exteriori paria cenſeantur conſentire ſponte & conſentire per metum iuſtum non cadentem in virum conſtantem: tamen in foro conſciẽtiæ idem cenſeretur, quod quis conſentiat metu iuſto vel eo minore: dummodo coram Deo ille fuerit cauſa principalis illius conſenſus, nu. 15. Non tamen eſt idem in foro conſcientiæ conſentire metu vel blanditijs, ibidem.

Metus reuerentialis annullat profeſſionem pueri, c.22.num.51.

Metus iuſtus eſt *metus cadens in virum conſtantem, & eſt ille quo eligitur minus malum cauſa vitandi maius* Atque minor metus ſufficit in muliere quàm in viro, vt dicatur iuſtus. ca. 22.num.51.

Sponte fieri dicitur id quod fit ſine metu iuſto, quamuis interueniat metus leuis, c.27.nu.93.

Miles non tenetur abſtinere a militia, quamuis ſit ei occaſio peccandi, ca. 3.nu.5.cap.Nou.7.

Miracula. Pro miraculis falſis offerens votiuas imagines, peccat mort. ca. 11.nu.32. Peccat etiam, qui vtitur miraculis

raculis ab Epiſcopo non approbatis, c. 17. num. 169. Et peccat mort. qui concionando narrat ſcienter miraculum falſum cap 18. num. 5.

MISSA I.
De eius eſſentia, & valore.

Miſſa *eſt actio qua ex inſtitutione Christi Domini noſtri in memoriam paſsionis eius, panis & vinũ in eiuſdem corpus & ſanguinem conſecrantur, & ſub eorundem ſpecie Deo offeruntur*, c. 25. num. 110. Et hoc nomen, Miſſa, ſignificat ſpontaneam oblationem. ibid.

Miſſæ valor triplex eſt; Generalis, q debetur toti Eccleſiæ: Medius, qui debetur ei pro quo dicitur; Specialis qui debetur dicenti num. 92. Quinque particulę valoris Miſſę deputantur à Deo. I. Cuilibet fideli eo ſolo quod eſt fidelis. II. Cuilibet circumſtanti. III. Toti Eccleſiæ, præcipuè iuſſis nominari in ea ſcilicet Papæ, Antiſtiti, Regi: & iſtę tres ſunt ſtabiles quæ nec creſcunt, nec decreſcunt pro multitudine vel paucitate eorum quibus applicantur. IV. Eſt facienti Miſſam, & nominatis ab eo priuatim, quæ ſcilicet contingit illi vel illis pro quo, vel quibus fit: & iſtæ duæ creſcunt vel decreſcunt, pro multitudine, vel paucitate eorum, quibus applicatur. cap. 25. num. 110. igitur Miſſa

pro

pro multis dicta non tantũ valet multis eorum, ac ſi pro vno diceretur. Vnde qui ex obligatione dicit Miſſam pro aliquo tenetur ei applicare totum valorem, quem debet.nu.92. & 110.§.35.

Et qui tenetur dicere Miſſam pro vno, non poteſt dicere illam pro illo, & alio, niſi de conſenſu expreſſo, vel tacito, qualis colligitur ex conſuetudine ſeruata in parocho, vt parochus dicat Miſſam publicam de defunctis pro parochiano ſepeliendo.num.92.

Sacerdos non poteſt propter paupertatem recipere duas pitantias pro vna Miſſa.num.92. & 111 corol.4.

Qui aliquam pecuniam accipit pro Miſſis dicendis per ſe vel alium, & facit ab alijs dici pro minori ſtipendio, peccat, niſi habeat aliquod officiũ propter quod lex, vel conſuetudo, vel voluntas ſaltē tacita Domini aliquid tribuat ei pro eiuſmodi cura.num 91.

Nulla conuentio faciēda eſt pro mercede Miſſarum.num.10.

De Miſſis diſponendum eſt per prælatos, vel Epiſcopos, ſi numerus earũ fuerit exorbitans, vel ſi eleemoſynis impares. cap.25.nu.138.

Nihil dandũ pro Miſſis nouis.nu.88. Et licitè poteſt prohiberi, ne in his nimium offeratur, &c.cap.27.nu....

Inſtituens Miſſas non peccat, licet aliqui ſumant inde occaſionem peccandi.c.14.num.31.§.14.

Deſi-

Definita à Trid. circa Miſſam, vide Miſſa III.

MISSA II.
Quoad miniſtrum.

EPiſcopus debet omnino prohibere, ne Sacerdos vagus & ignotus celebret. c. 25. nu. 68. ipſe tamen ſi celebret in occulto, non peccat. c. 27. n. 153.

Peccat mort. qui aduertens ante Miſſam ſe eſſe in mortali, celebret. Quòd ſi aduertat poſt inchoatam, non tenetur deſiſtere, quamuis poſſit ſine ſcandalo: tenetur tamen ante ſecretã confiteri, ſi poſſit ſine ſcandalo. num. 79. vel ſtatim poſt Miſſam. n...

Peccat mort. qui celebrat non ieiunus. Quòd ſi aduertat poſt inchoatam Miſſam, etiam ante conſecrationem, & eam ſine ſcandalo non poteſt relinquere, non peccat. n. 75.

Peccat mort. qui notorius concubinarius, & fornicarius ante pœnitentiam celebrat. Et qui celebrat ante matutinas recitatas, niſi adſit vrgens neceſſitas. cap. 25. n. 76. & 83. Itẽ Sacerdos qui ſine iuſta cauſſa non celebrat, ſaltem ter vel quater in anno. num. 88.

Peccat mort. qui petit miſſam à Sacerdote, quam ſcit celebraturũ in mortali: quod intellige de Sacerdote notoriè ſuſpenſo, vel excommunicato, vel non parato, nec ad miſſam dicendam

obli-

Digitized by Google

obligato, & peccante ex ignorantia, vel infirmitate, & non ex malitia. cap. 14. n. 31. lit. H. Nou. 341.

Qui nō dicit tot & tales miſſas, quot, & quales, & vbi tenetur, peccat. cap. 25. num. 134.

Onus annexum beneficio, vt beneficiarius quotidie celebret de B. V. Maria, non obligat ad dicendum miſſam omnibus diebus: nec ad celebrandum de illa omnibus diebus quibus tenetur miſſam dicere, ſed ſolùm illis, quibus frequentius ſalua deuotione, & honeſtate debita poteſt. Onus verò dicendi miſſam per ſe, vel per alium de omnibus diebus intelligendum eſt. num. 154. Sacerdos leproſus non eſt permittēdus celebrare. cap. 27. nu. 202.

MISSA III.

Vbi, & quando, & quo ritu celebranda.

Concilium Trid. ſeſſ. 22. ca. 1. definiuit ſub anathemate hæc ſequētia, *Scilicet hæreticum eſſe dicere. Non offerri in miſſa idem ſacrificiū incruētum, quod in cruce ſuis oblatum cruentum. Aut in miſſa non offerri verum & proprium ſacrificiū Aut quòd offerri in ea ſacrificium nō eſt aliud quam nobis Chriſtum dari ad manducandū. Vel Chriſtum non feciſſe Sacerdotes Apoſtolos* ꝑ *illa verba.* Hoc facite, &c.

Aut miſſæ ſacrificium tantùm eſſe laudis, & gratiarum actionis vel nudam commemorationem ſacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium: vel ſolùm prodeſſe ſumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, ſatisfactionibus, & alijs neceßitatibus offerri debere. Aut blaſphemiam irrogari Chriſti ſacrificio in cruce peracto per miſſæ ſacrificium, aut illi per hoc derogari. Aut impoſturā eſſe miſſas celebrare in honorem ſanctorum, & pro illorum interceßione apud Deum obtinenda. Aut canonem miſſæ errores continere. Aut cærimonias & veſtes eſſe malas. Aut mißas in quibus ſolus Sacerdos ſacramentaliter communicat, illicitas eſſe. Aut quod nihil ſubmißa voce dicendum ſit in mißa. Aut lingua tantùm vulgari celebrari debere. Aut aquam non miſcendam eſſe vino in calice offerendo. Aut non eße optimum omnium pro animabus Purgatorij ſuffragium.

Idem Concil. Trid. ſeſſ. 22. Decret. de Reform. ſtatuit hæc. *Iubeant Epiſcopi nè fiat vlla conuentio ſuper dicendarum miſſarum mercede: neque in miſſis nouis offeratur quicquam magis coactè quàm ſponte. Nulla miſſa dicatur extra Eccleſiam, aut oratorium, quod non ſubiaceat viſitationi Epiſcopi vel Ordinarij. Nullus presbyter notoriè criminoſus eam dicat, nec diuinis officijs*

inter-

interſit Nulla ratio laſciua vel profana miſceatur cũ in etiã organico Nec in miſſa fiant cæremonia inuſitata, nec cum ſuperſtitioſo candelarum numero. Non fiant in Eccleſia actiones & colloquia vana vel profana, nec deambulationes, ſtrepitus clamores. Ordinarij moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in ſuis parochijs, quoties commodè potuerint cap.21.nu. 10.& cap.25.n....

Peccat ergo mort. qui celebrat extra locum ſacrum, & poſt Trident. non poteſt Epiſcopus concedere facultatẽ celebrandi extra locum ſacrum ſuper arã portatilem. cap.25.num.82.

Poterit nihilominus ſicut anteà poterat ob neceſſitatem celebrari extra locum ſacrum ſine licentia Epiſcopi ita & nunc. ibidem.

Non poteſt dari licentia celebrandi in mari vel in flumine, etiam vrgente neceſſitate. num.82.

De celebrante in Eccleſia interdicta, vel polluta, vel ſine ara: vide Irregularitas. VI. VII.

Peccat mort. qui celebrat ſine omnibus veſtibus ſacris, vel ſine corporalibus, vel ſine libro ſaltem continente, canonem *Te igitur*, etiamſi feſtum vngeret: & quamuis aliter non poſſet vitare mortem ſecundùm Caietanum, quod ſatis durum videtur. Poteſt loco cinguli, vti ſtola, & loco ſtolæ ma-

Digitized by Google

nipulo longo, imò ſecundũ aliquos cingulo non benedicto. cap. 25. num. 84.

Peccat mort. qui celebrat ſine aqua, vel lumine, & qui conſecrat in pane fermentato, vel corrupto, vel in vino adeo acido, vel limphato, vt ſubſtantiam vini amittit. Et qui ſolum vinum conſecrat ſine aqua, & qui noctu ante lucem, excepto Epiſcopo: liceret tamen ex licentia Epiſcopi ob neceſſitatẽ com municãdi infirmum, imò etiam abſque licentia ſi Epiſcopus abſit. num. 85.

Nõ peccat qui celebrat poſt horã ſextam, dũmodo nõ ſit poſt nonã, num. 86.

Peccat mort. qui pluries quàm ſemel celebrat in die, niſi in ſeptem caſibus. I. In die Natiuitatis Domini, in qua tres Miſſæ dici poſſunt. II. Quando dicta miſſa ſuperuenit perſona notabilis veluti Epiſcopus. III. Quando dicta miſſa corpus defuncti occurrit ſepeliendum. IV. Quando adeſt neceſſitas communicandi ægrotum, & non eſt Euchariſtia. V. Quando quis præeſt duabus Eccleſijs, quæ indigent duabus miſſis, nec eſt alius qui dicat alteram. VI. Propter benedictionem nuptialem. VII. Quando occurrit cauſa iuſta ad arbitrium boni viri. Sed iſti caſus intelliguntur dummodo purificationem calicis nõ ſumpſerit. ca. 25. n. 87.

Miſſa non poteſt celebrari in die Paraſceues, & Sabbato Sancto; Conſuetudo tamen fecit, vt tali Sabbato Sancto

dicatur

Digitized by Google

dicatur vna, & ea quæ dicenda erat in ipſa nocte Reſurrectionis: dici tamen poteſt in die cenę Domini miſſa tam ſecretò quàm publicè.num.88.

De celebrante cùm non ſit ieiunus, vide Miſſa.II.

Peccat mort. is cuius negligētia ſanguis funditur in terra, vel in altari. Quòd ſi ſtillauerit in terram, lambatur lingua,& tabula radatur. Si non fuerit tabula vt non conculcetur, locus corrodatur, & igne conſumatur, & cinis intra altare recondatur. Si autem ſuper altare ſtillauerit, ſorbeat miniſter ſtillam: ſi ſuper linteum, abluatur illud ablutione, à miniſtro calice ſuppoſito,& aqua ablutionis recondatur iuxta altare: vnde ob hanc cauſam non eſt combutendum corporale.num.89.

Peccat qui reliquias Sacramenti poſt ablutionem ſumit poſt interuallum,ſecus ſi in continenti.num.89.

Prima ablutio calicis cum vino facienda eſt.num.90.

Si poſt ſumptionem ſanguinis aliqua particula hoſtiæ adhæſerit ori,poteſt ſumi ablutio, quamuis hæc deglutiatur priuſquam particula.c.25.num.90,

Si ſumpto ſanguine particula hoſtiæ adhæſerit calici, poteſt infundi vinum, vt ſimul cum particula ſumatur. n.90.

Qui ſumpta hoſtia inuenit in calice ſolam aquam, debet ſumere vinum.& aquam, vel ſolum vinū cum aqua, quæ

remanſit in calice, & conſecrare, incipiendo ab illis verbis, *Simili modo* proſequēs vſque ad illa, *vnde & memores*, &c. alijſque prætermiſſis (ne populus propter moram intelligat errorem) ſanguinem percipere. nu. 91.

Qui multas hoſtias conſecrandas accipit, verè conſecrat eas, quamuis dum profert verba, recordetur tantū hoſtiæ, quam manibus tenet. c. 25. num. 91.

Qui celebrat, debet nominatim pro Papa, & pro antiſtite ſuo, & pro Rege, & pro illo, vel illis pro quibus Miſſam ſpecialiter facit, non tamen pro alijs. num. 111.

Breuis modus applicādi Miſſam pro alijs à prædictis eſt.

Memento Domine mei & eorum viuorum quibus poſſum ſine præiudicio prædictorū valorem huius miſſæ applicare & humillimè ſupplico, vt eo ordine mihi, & illis applices, quem tu optimum eſſe ordinem noſti.

Nec expedit plura nomina concipere, ne mentem diſtrahāt; vnde hæc memoria erit conueniens, vt in nominatiuo collocet ſeipſum: in genitiuo, genitores; in datiuo, datores, ſeu benefactores; in accuſatiuo offenſos, vel ſibi iniurios: in vocatiuo, inſeruientes: in ablatiuo, eos quibus obtulit preces illius, vel qui ſuas obtulerunt illi. cap 25. num. 111.

MIS-

Digitized by Google

MISSA IV.

Quo ad auditionem.

PEccat mort. qui vtens ratione, non audit Miſſam die feſto ſine iuſta cauſa, quamuis id fiat per ſolam negligentiam abſq. contemptu. c. 21. n. 1.

Nemo tenetur iure cōi, die feſto audire alia officia diuina præter Miſſam. Atque ſufficit audire vnam Miſſam et in die Natiuitatis. num. 1. & 2.

Sufficit audire dimidium vnius Miſſæ, & dimidium alterius. ibidem.

Sufficit audire à loco diſtanti, quāuis non audiat verba Sacerdotis. num. 8.

Miſſa integra dicitur ab Epiſtola incluſiuè. nu. 2. Pars notabilis Miſſæ poteſt conſtitui ex vna particula principij & altera finis, & legendo per ſe partem omiſſam, vel audiendo lectam, ſatis eſt etiamſi quiuis alius legat. Non peccat ſaltē mortaliter qui exit à Miſſa ante benedictionem. num. 2.

Epiſcopus non tenetur audire Miſſam quotidie: decet tñ illā audire. nu. 4.

Excommunicatus quamuis negligat procurare abſolutionem, non peccat in non audiendo Miſſam. 3.

Multi excuſando ab audiendo Miſſam, nempe infirmus, & eius miniſter, nutrices, arcium cuſtodes, iter facientes, carentes veſtibus, quando iſti ſine magno damno proprio, vel alieno audire non poſſunt. cap. 21. num. 3.

Digitized by Google

Excuſatur vidua, quæ iuxta conſuetudinem regionis non audit Miſſam per menſem, imò per annum. Quam conſuetudinem, quamuis iuſtum ſit vt Epiſcopus curet exhortando abolere, nõ tamen videtur poſſe ex abrupto tollere per præceptum. Nec ferenda eſt conſuetudo, qua nobiles puellæ numquam audiunt Miſſam, antequam nubant, maximè ſi ad alia feſta nuptiarũ, vel ludorum pergant. num. 49.

Excuſantur tamen, ſi à parentibus prohibeantur, ſed non excuſantur parentes. Quando verò filia adoleſcens excuſatur, excuſatur etiam mater, quæ ad illam cuſtodiendam remanet. Feminæ autem non excuſantur ob menſtrua, niſi alia debilitas accedat. num. 9. Excuſatur etiam nupta quæ non poteſt Miſſam audire ſine magno ſcandalo mariti. num. 5.

Qui iuſta de cauſa excuſatur ab audienda Miſſa, non tenetur id ſupplere oratione. num. 7.

Habantes priuilegium, tenentur audire Miſſam tempore interdicti. Idem eſt de clericis etiam primæ tonſuræ: nõ tamen toto tempore interdicti, ſed tantùm feſtis in eo occurrentibus. num. 3.

Non tenetur quis audire Miſſam in parochia, nec Epiſcopus ooteſt contrarium præcipere, quia ſicut non poteſt tollere ius commune; ita nec poteſt reuocare generalem conſuetudinem, vim

legis

legis habentem, qualis eſt hæc in toto Chriſtiano orbe recepta, vt quis ſine contemptu ſuæ parochiæ, aut parochi audiens Miſſam extra parochiã in quouis loco, etiam in oratorio, ſatisfaciat præcepto: imò ſi Epiſcopus contra hãc conſuetudinem ferret excommunicationem eſſet nulla, Sed tandem Leo X. ſtatuit ſequens decretum.

Auctoritate Apoſtolica tenore p̄ſentiũ notum facimus, oẽs Chriſti fideles vtriuſque ſexus, qui nõ contẽpto proprio parocho in Eccleſijs fratrũ ordinũ mẽdicantiũ, Dominicis & alijs feſtinis diebus Miſſas audiunt, ſatisfacere præcepto Eccleſiæ de Miſſa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis pœnam propterea incurrere.

Quod ipsũ poſtea confirmauit, & declarauit Pius V. in quodam Motu proprio. Nec obſtat decretum Trid. quia nõ loquitur de Miſſa, ſed de concione audienda in parochia: nec præcipit, ſed dicit, vt moneãtur fideles. Vnde parochianus etiã ſi ſit concio in parochia, poteſt alibi audire vtiliorẽ ſibi. Nec obſtat ꝙ poſſit Epiſcopus circa hoc, ex decreto Trid. auctoritate Apoſtolica oportunũ prouidere remedium, atque adeo poterit id præcipere, ſub excõmunicatione; non inquam obſtat, quia nõ eſt opportunum remedium, cum tanto laicorum, & Religioſorum ſcandalo conari tollere conſuetudinem, quæ etiam Romæ

ſeruatur.c.21.num.5.§.Excuſatur;&§.
Nec obſtat.

Peccat mort. qui die feſto audit Miſſam ſine attentione, vt colloquendo, ſcribendo,&c.num.6.

Qui audiens Miſſam ex præcepto, preces ita recitat vt attentionem neceſſariam Miſſæ non adhibeat, peccat mortaliter. Si verò adhibeat, poteſt eodẽ tempore ſatisfacere vtrique præcepto de audienda Miſſa, & recitandis precibus.num.8.

Qui egreditur è loco, vbi ſeruatur dies feſtus, & pergit in alium, vbi non ſeuatur, tenetur audire: de egredientibus autem è loco, vbi non ſeruatur, ſi tantùm tranſeant per locum vbi ſeruatur, Auctor videtur tenere (quamuis non omnino firmiter) quòd non teneantur audire Miſſam.num.5.

Peccat dominus vel herus, qui negligendo, vel occupando in operibus, quæ differri poterant, eſt in cauſa quòd filij, vel ſerui non audiant Miſſam præceptã. cap.21.nu.9.

Qui pergit in Eccleſiã principaliter ob videndam feminam, ſi tamen audiat Miſſam, ſatisfacit præcepto.nu.6.

Qui audit Miſſam publici concubinarij, tunc peccat mort. quando eius auditus eſt cauſa, vt ille eam dicat, vel quando ſcit, vel ſcire debet eſſe legem prohibentem id ſub mort ſecus ſi excuſetur ignorantia.num 6. Et iuſtè po-

i1t

Digitized by Google

teſt parochianus alibi audire Miſſam & concionem, quando eius parochus fuerit concubinarius, excommunicatus, denunciatus, ſuſpenſus ab ordinibus: aut criminoſus notorius. cap. 21. num. 5. §. 3. poſt medium.

MONETA, ET *pecunia*.

QVi falſificat monetam in ſubſtantia, pondere, vel forma, aut ſcienter vtitur falſis, peccat mortaliter, & tenetur reſtituere. Idem de eo qui auctoritate priuata circumcidit, vel attenuat monetam. c. 17. num. 167, & 168. qui bona fide dedit alteri pecuniam adulterinam, poſtquam id reſciuerit, tenetur dare legitimam. num. 8.

Quãuis primus finis pecuniæ eſt emptio & venditio: ſunt tamen ſeptem fines ſecundarij: & qui dat eam, licitè poteſt recipere precium pro eius vſu, excepto tamen mutuo & commodato. num. 283. lit. C. & in Nou. num. 287. atqui ſex vſus hi ſunt, cambire, permutare, oſtentare opes, ornare, delectare ſe eius aſpectu, ſucco eius medicari. ibid. licitum eſt commodare pecuniam, vt detur pignori vel ad oſtentationem diuitiarum. num. 226. licitum etiam eſt pecuniam argenteam pecunia aurea & e contra emere, ac vendere etiam cum lucro. ibidem.

Qui habet pecuniam, quæ ratione ſecundarij vſus valet ſaltem ſibi plus quã æſtimetur per legem, quamuis non poſſit cogere alium, vt det pro illa maius precium quàm ſit taxatum per legem, poteſt tamen iuſtè accipere. numer. 283. lit. C. Nou 287.

Moneta eſt quædam merx, & poteſt etiam vt pecunia commutari, & ex cõmunicatione eius lucrum quæri negociando. ibid. lit. I. Nou 294 moneta vt merx eſt vendibilis, non tamen vt precium eſt. nu. 283. lit. F. & in Nou. nu. 291.

Moneta propter octo cauſas poteſt valere pluris vel minoris, quàm alia. I. Diuerſitas metalli. I I. Diuerſitas bonitatis eiuſdem metalli. I I I. Diuerſitas formæ ac ponderis. I I I I. Diuerſitas locorum. V. Reprobatio totalis, vel partialis. V I. Temporis diuerſitas. V I I. Copia, vel defectus. V I I I. Abſentia, vel præſentia. Non tamen eſt ſufficiens cauſa quòd citiùs uel tardiùs danda ſit, vel accipienda. nu. 283. lit. I. Nouo num 294.

Precium pecuniæ in nundinis augetur vel minuitur propter multitudinẽ vel paucitatem volẽtium cambire, per viam tamen cambij liciti, non tamen illiciti. ibid. lit. K. Nouo num. 295. pecunia habita ex re vendita non ſuccedit loco rei venditæ. num. 50.

Monialis cuiuſuis ordinis tenetur cõ[illegible]care ſemel in menſe. c. 21. n. 57. dicto 13.

Poſſunt

Poſſunt moniales accerſire aliquam perſonam extraneam idoneam, vt dirigat eas in electione.cap.27.num.44.

Monialis quæ incidit in cenſurā Papalem poteſt ante moram petendi abſolutionem, & poſt pœnitentiam communicare, & choro intereſſe cum alijs, ne fama eius, vel monaſterij, periclitetur.cap.27.num.239.

Qui frequenter inuiſit moniales, tūc peccat mort. quando populus inde ſumit occaſionē murmurandi. c.14.n 31.

De ingredientibus clauſtra monialium, vide Excommunicatio VI.§.VII.

moniales poſſunt vocare medicos, latomos, fabros lignarios, & alios miniſtros ad res neceſſarias. c.27. num.124.

monialis illegitima non poteſt eſſe Prælata per diſpenſationem Epiſcopi. numero 201.§.10.

Monopolium faciens peccat mort. & impetrans à principe priuilegium, ne certi generis merces ab alio quàm ab ipſo vendantur in notabile detrimē tum populi.c.23.num.92.

Mora. Qui mala fide retinet rē alienam, ſemper eſt in mora.c. 17. num. 10.

Ille eſt in mora reſtituendi, qui ſine cauſa non reſtituit ſtatuto die, vel cum primùm ſcit, vel ſcire debet rem eſſe alienam.num.80.

Mons pietatis licitus eſt, c.17.n.213.

Mulier vide femina.

Mutuum. Qui miſit mutuum, veluti panem,

Quamuis de raptis, aut receptis ab hoſtibus iuſtis, & poſtea recuperatis, diſtinguatur in quibuſdã legibus. ibi. §. 4.

Qui capit aliquid amiſſum in mari, poteſt ſibi retinere illud tribus concurrentibus. I. Quòd illud omnino erat perditum, ſi non ſaluaſſet ipſe. II. Quod dominus perdiderit ſpem recuperandi. III. Quòd ſaluans illud, maximo vitæ periculo ob id ſe obiecerit. ibidem §. 5.

Illud dictum generale. Quòd res aliena vbicumque reperiatur, eſt domino reſtituenda, non eſt perpetuo verũ, Fallit enim I. Cùm iuſta cauſa ſuadet contrarium. II. In re vſu capta. III. in re pro derelicta habita. IV. In re clàm accepta pro legali debito. Vnde in caſu naufragij iuſta cauſa ſibi retinendi haberi videtur, quando Dominus ſatis præſumitur illa amiſſa habuiſſe pro derelictis. ibid. additum in Nouo.

Non tenetur reſtituere qui in naufragio capit habita pro derelictis. Pro derelicto cenſetur *id quod dominus deſerit, credens quòd licet recuperari poſſet ſine probabili periculo vitæ, nullus tamen id ſubibit.*

Non tñ habetur pro derelicto quod mittitur in mare ad leuandam nauim tempore procellæ cap. 17 num. 99.

Sicut vſucapio iuſtificat acquiſitionem rei alienæ, ne incerta ſint rerum dominia: ita & acceptum in naufragio,

ne

ne omnino pereat, iuſtificat cauſam retinendi, & non reſtituendi illud, dummodo adiungas huic titulo, ſpem recuperandi amiſſam, præſumptionem derelictionis, periculum magnum accipiẽtis, prouidentiam diuinam tali ex inſperato recuperanti conceſſam. ibid.

Peius eſt vt res omnino pereat, quã vt eius dominium ſit incertum. ibid.

Neceſſitas. Exiſtenti in extrema neceſſitate, aliquando tenetur homo ſuccurrere, etiam cum periculo proprio. cap. 11. nu. 13. vide tit. Eleemoſyna.

Extremè indigenti quoad ſpiritualia quid facere debeamus vide.

Extremè indigens non tenetur reſtituere, etiamſi creditor extremè indigeat, niſi dominium rei reſtituendę ſemper remanſerit penes creditorem. c. 17. num. 60.

Qui extremè indigens accepit aliquid, vt ſe liberaret ab illa neceſſitate, tenetur reſtituere, quando venerit in pinguiorem fortunam. Nam accipiens rem in extrema neceſſitate, non fit dominus. nu 61.

Neceſſitas facit omnia communia, id eſt, communicanda. Et ſufficit mutuare indigenti. nu. 62.

Qui abſque extrema neceſſitate accipit aliquid ad comedendum, vel veſtiẽdum, peccat mort. & tenetur reſtituere, cap. 17. nu. 118.

Peccat mort. qui ſine neceſſitate ex-

treina

trema occultè accipit res ſuperuacaneas alterius, vt ſibi vel alteri ſubueniat, nu. 119.

Qui aliter non poteſt ſubuenire extremè indigenti, poteſt accipere ab alia tertia perſona, tenetur tamen reſtituere regulariter loquendo. nu 118.

Extremè indigentibus excommunicatis imò & infidelibus, oportet vendere neceſſaria ad ſuſtentationem. ca. 21. nu. 25. Et tenetur homo eiſdem indigẽtibus extremè, ſubuenire, imò & non indigẽtibus extremè ſed tantum valdè. c. 27. num. 55. Quæ ſit extrema neceſſitas. vide tit. Eleemoſyna.

Necromantiã addiſcens, vel ea vtẽs, peccat mortaliter, & nolens comburere libros huius facultatis, non eſt abſoluendus, cap, 12. nu. 28.

Negocium reſtituere tenetur negociorum geſtor, qui damnificauit alterũ in vtilitatem ſui principalis. vide Reſtitutio II.

Negociorum geſtor, qui rebus, vel loco, vel tempore, vel perſona, vel pacto excluſis negociatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit. cap. 17. nu. 259.

Vtrum qui promiſit negocium ſe gratis acturum, poſſit clàm recipere precium pro ſtipẽdio, colligitur pars negatiua ex cap. 23. nu. 97.

Neophytus, id eſt, recenter conuerſus, non debet ordinari. Neophytus nõ

eſt

eſt idem qui vulgo dicitur nouus Chriſtianus.c.27.nu.205.

Notarius.vide Tabellio.

Notorium dicitur *quod eſt manifeſtum per ſententiam, vel confeſſionem in iure, vel per euidentiam facti, quæ nulla tergiuerſatione celari poteſt*, & non aliud quamuis duobus, tribus, vel pluribus teſtibus probari poſſit. cap.21. num.55. & cap.25.num 73. illud autem dicitur notorium in vicinia, vel collegio, quod ſcit euidenter maior pars viciniæ, vel collegij, dummodo ſaltem decem inueniantur in eo. itaque non ſufficit quòd id ſciant pauciores quam ſex homines: nec ij ſufficiunt, quando non ſunt maior pars viciniæ, vel collegij, cap. 25.num.73 & cap.27.nu 250.dicto.10.

NVMERVS

Peccatorum neceſſario eſt interrogandus, & neceſſario confitendus. c.5.nu 2.Nec ſufficit confiteri ſæpè peccaſſe, c.6.nu.13. & 14.

Si verò numerũ non confiteatur propter obliuionem prouenientem ex culpa lata, confeſſio eſt nulla.c.6.nu.14.

Sufficit, vt confiteatur ſtatum ſuum, qui multitudinem peccatorum numerare nequit. ſicut meretrix, vel ſaltem durationem temporis.nu.15.

Numerus peccatorum multiplicatur, quando quis eodem impetu dicit facitve diuerſa peccata. Nou.c.6.nu.18.

To-

Digitized by Google

Toties augetur numerus peccatorũ; quoties voluntas peccandi, quæ fuerat intercisa, renouatur: ſecùs eſt in actibus exterioribus. cap. 6. num. 16.

Non multiplicatur numerus peccatorum, etiamſi durante opere exteriori, multoties interior voluntas interrumpatur, ac renouetur: nec è contra ſi manente eadem voluntate opus multiplicetur, exterius prius quàm finiatur delictum. cap. 6. nu. 18. & 19. Nec multiplicantur quãuis multiplicentur actus exteriores, & interiores, qui tm̃ ſunt veluti via ad vnicũ peccatũ. nu. 16. Secus ſi per ſe ſint peccata ſeparata in No. nu. 17.

Nec etiam multiplicatur per actus cõſequentes, & ſubſequentes. Quando inter præambula, & conſequentia, & actũ principalem non eſt notabilis interruptio. Quod ſi ſit aliqua notabilis interruptio, licet ſint diuerſa peccata etiam in genere moris, non tamen ſunt neceſſario confitenda. additum in Nou. cap. 6. nu. 18. coroll. 1.

Multiplicatur tamen numerus per ſecũdam copulam, etiam ſi ſit propinqua primæ. ibid.

Conſumens integrum diem ad perpetrandum homicidium, facit vnum numero peccatum, c. 6. nu. 15. c. 15. nu. 4.

Qui per multum temporis inſequitur feminam, qua non potitur, toties committit peccata diſtincta numero, quoties interrumpit malam voluntatẽ

ceſſando ab opere exteriori in illum malum finem ordinato; & iterum reuertitur ad illud. c.6.nu.18.

Nouitius. vide Religioſus.

OBEDIENTIA.

OBedientia eſt duplex, Specialis & Generalis. *Specialis eſt virtus inclinans ad faciendum ea quæ iubētur eo principaliter, quod iubentur.* c.23. num.35.

Generalis vero *comprehendit omnes omnium virtutū actus, quibus fit quod iubetur* c.23.nu.35.

Obedientia in dubio excuſat à peccato. c.17.nu.201.

Præceptum prælati ſufficit fieri verbis claris, vel obſcuris, id ſatis ſignificantibus. cap.23.nu.39. Quid non poteſt prælatus præcipere. vide, Prælatus.

Obſtetrix, peccat mort. ignorans formam baptiſmi, cap.22.nu.6.

Oblatio inter Miſſarum ſollemnia in die feſto tunc eſt facienda ſub præcepto, quando viget conſuetudo antiqua, & ſi omittatur, datur ſcandalum, vel occaſio, ne maior pars populi offerat. cap.13.num.19.

Obligatio, eſt mater actionis. Præl.7. nu.25. Quando tempus præfinitur ad finiendam obligationem, eo elapſo finitur: ſecus quando præfinitur ad dilatandam. 21.nu.45.

OC-

OCCASIO.

VT poſſit quis abſolui, non tenetur abſtinere ab occaſionibus remotis peccandi mortaliter, nec à proximis peccandi venialiter. Tenetur tñ à propinquis peccandi mortaliter. c. 3. nu. 5. lit. A.

Occaſio propinqua peccati mort. eſt *omnis, & ſola illa quæ eſt peccati mor vel eſt talis occaſio peculiaris, qua credit homo, vel credere debet, numquam vel rarò ſe vſurum illa ſine mort* nu. 5. lit. D. Nou. num. 9. Exempla vide, tit. Abſolutio.

Peccat mort. qui ſe exponit periculo peccandi mort. c. 14. nu. 26.

Qui non proponit ſe abſtenturum ab occaſione, quam dat alteri ad peccandum, non eſt abſoluendus, quando dat illam per peccatum mort. aut intentione etiam minus principali inducendi ad illud vel ad id iuuando, vel contemnẽdo ſalutem ſpiritualem proximi, vel cõſentiendo ſaltem interpretatiue. ca. 14. nu. 31. lit. A. Nou. nu. 32.

Talem occaſionem præbet, qui reficit Synagogas, Mezchitas, Idola, eorumve fana, & peccat mort. ibid. lit. D Nou. 36.

Qui cõmodat baliſtam, enſem, &c. ei qui cum alio rixatur, & petit cum animo irato, dat ei occaſionem peccandi propinquam. ibid. lit. D. Nou. nu. 38.

Non

Non peccat qui permittit, vel offert alteri occaſionem peccandi, vt ſic deprehenſus meliùs & vtilius corripiatur lit. E. Nou. nu. 39.

Non dat occaſionem peccandi, qui bono animo ſuſtituit proceſſiones, nundinas, nuptias, primas Miſſas, belli ſimulachra, publica conuiuia, choreas, &c. lit. L. §. 24. Nou nu 44.

Occultum, *Occultus* auctor delicti manifeſti non poteſt ſub excommunicatione, compelli ad ſe manifeſtandum, ſed ad reſtituendum. cap. 17. nu. 160.

Occultum dicitur *quod non eſt publicum: publicum vero id quod eſt notorium*. ibidem.

Odium Dei eſt maximum peccatorum, cap. 11. nu. 14. Odium etiam proximi eſt mortale. ibid.

Officium peccat mort. princeps vendens officia publica ſui regni tam carè & talibus perſonis, vt probabiliter credat, vel credere debeat, quòd mali vtentur eis aut opprimēt ſubditos. c. 25. n. 7

Peccant mort. domini accipientes precium pro temporalibus officijs, quando recognoſcunt aliū ſuperiorē, & fit in loco vbi prohibitū eſt ſub mort. ibidem

Non peccant principes dando officia publica in dotem, vel mercedem obſequiorum. Neque officiarij vendentes publica officia pretio tam honeſto, & talibus perſonis, vt probabiliter credatur non malè vſuros officijs. c. 25. nu. 7

Pius

Digitized by Google

Pius V. tulit contra ambientes officia iuriſdĩonem habentia ſequentem legem.

Nemini de cetero liceat mediante pecunia, vel ſolutione & traditione ac promiſſione aliarum rerum. & per interpoſitas perſonas, aut alias quouis modo faciendas aliquas dignitates & officia exercitium, & adminiſtrationem iuriſdictionis habentia procurare aſſequi vel obtinere: ac ſi quis his præſentibus contraueniſſe quoquomodo dici, aut cenſeri potuerit, ipſum contrauenientem eo ipſo confiſcationis bonorum, degradationis, & amiſſionis tã priuilegij Doctoratus, quàm quorumcumque per eum obtentorum officiorum tam ſæcularium quàm Eccleſiaſticorũ, ac demum vltimi ſupplicij pœnam irremiſſibiliter incurrere volumus, & infra. Quod vbicumque & quandocumque copertũ fuerit per interpoſitam perſonam aliquas pecunias ſeu alias res traditas ſeu promiſſas fuiſſe alicui familiari, vel cuicumque alteri perſonæ pro officijs, & dignitatibus iuriſdictionis adminiſtrationem habentibus, is qui officium huiuſmodi habuerit, & obtinuerit, ſe à præmiſſis attenta interpoſitione perſonæ huiuſmodi nullatenus excuſare queat. Quinimo nulla admiſſa ignorantiæ excuſatione ipſo iure præſumitur ſolutionem & promiſſionem huiuſmodi de eiuum qui officia & dignitates & ſimilia obtinuerint conſenſu & mandato

Digitized by Google

penitus eſſe facta, eiſdemque propterea pœnis ſubiacere omnino intelligatur. cap.25.num.7.

Oleum ſanctum. vide Chriſma.

Omiſſio vt mala ſit, requiritur quod homo poſſit facere, & teneatur, & non faciat. Præl.6.num.4. Præl.7.nu.13. & in hoc ponuntur aliqua exempla.

Opera bona facta in peccato ad multa proſunt. de quo in hoc Compend. tit. actus humanus.

Opera miſericordiæ. vide Eleemoſ.

OPINIO.

QVando confeſſarius & pęnitẽs habent contrariam opinionem; ſi cõfeſſarius credat ſe inniti euidenti textui vel rationi: pęnitentem verò dubijs, nõ debet eum abſoluere: ſecus, ſi pœnitẽs innititur æquali rationi vel ferè æquali. cap.26.nu 4.

Sequenda eſt opinio communis, vel pluribus rationibus innitens: quibus ceſſantibus eligenda eſt benignior, illa ſcilicet, quæ fauet iuramento, matrimonio, doti, teſtamento, libertati, pupillo, viduæ, peregrino, rebus pijs, & religioſis, alicui perſonæ miſerabili, vel priuatæ, contra fiſcum, cum fiſcus in delicto perſonæ priuatæ fundatur, vel fauet valori actus, vel reo. cap.27.nu.283.

Opinio communis non facit ius, Imo poſtponenda eſt opinioni alicuius meliori ratione innitentis, additũ in Nou. cap.3.num.8. poſt medium. Stylus verò

curiæ

Digitized by Google

curiæ Romanæ facit ius. cap...nu....

Non tenemur ſemper tutiorem partem eligere, ſufficit eligere tutam, in his etiam quæ ad fidem & mores pertinent. cap 27. num. 275.

In foro conſcientiæ ſufficit ad nō peccandum, ſequi opinionem eius, quem meritò cēſemus ſcientia idoneū. n. 285.

Pluris æſtimāda eſt opinio paucorū rationem perpendentium, quam multorum non perpendentium. nu. 285.

Qui opinatur, iudicat, ſecus de eo qui dubitat. num. 275. vide etiam. tit. Scrupulus.

Oratio. Quando feruoroſa oratio eſt neceſſaria propter imminentem neceſſitatem, tunc neceſſaria eſt etiam contritio, cap. 1. num. 31.

Oratio eſt ſub præcepto, quādo nullum aliud videtur remedium ſuæ ſalutis, vel proximi. c. 13. num. 18.

Sancti orandi ſunt & inuocandi à nobis, & contrarium dicere eſt hæreticū. c. 21. num. 23. Inſtituens publicas orationes, non peccat. c. 24. nu. 31.

ORDO I.

Prout eſt Sacramentum ſecundū ſe.

ORdo generaliter ſumptus *eſt parium diſpariumq. rerum ſua cuique loca tribuens diſpoſitio*, & per antonomaſiam, nomine ordinis intelligitur eccleſiaſticus. c. 23. nu. 17.

Ordo quatenus Sacramentum, eſt *quo traditur character, & poteſtas conſecrandi Euchariſtiam: vel eā adminiſtrandi.* ibid. & de neceſſitate Sacramenti præſupponit characterem baptiſmalē nu. 205. c. 27. Secus de charactere Confirmationis. num. 9. c. 22

Materia Ordinis eſt traditio rei ſenſibilis, vt libri, vel calicis. Forma eſt prolatio verborum, quæ pro varietate ordinum ſunt varia. Debet autē traditio, & acceptio, ſeu contractus rei ſenſibilis, concurrere ſimul cum prolatione verborū, & non ante nec poſt nu. 17.

Ordines iuxta Theologos ſunt ſeptem, Oſtiariatus, Exorciſtatus, Lectoratus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyterium: nam prima tōſura & Epiſcopatus non ſunt ordines, ſed officia. Canoniſtæ faciunt nouem admittentes tonſurā, & Epiſcopatum. Doctor aſſerit eſſe octo, non admittens tonſuram. Tridentinum autem videtur fauere Canoniſtis, quoad Epiſcopatum num. 18.

Quatuor minores ordines non ſunt Sacramentum, ſed potius Sacramentalia: & idem de prima tonſura: non imprimunt characterem, non habent votum ſolemne caſtitatis ſibi annexum, & ob hæc non dicuntur Sacri, quamuis ſint Sacri, c. 22. num. 18.

Tres maiores ordines & Epiſcopatus ſunt propiè Sacramentum, imprimunt

Digitized by Google

munt characterem, habent ex ſtatuto Eccleſiæ votum ſolemne caſtitatis ſibi annexum. num. 18. Non ſunt reiterabiles, imò nec minores, nec prima tonſura. num. 2. Concilium Trident. definiuit ſub anathemate hæc ſequentia. ſeſſ. 23. cap. 2.

I. Quòd in nouo teſtamento eſt Sacerdotium viſibile, vel externum

II. Sacerdotium eſſe poteſtatem conſecrandi, & offerendi corpus verum & ſanguinem Domini, & peccata remittendi: non tamen eſſe officium tantum aut nudum miniſterium prædicandi Euangelium.

III. Quòd Sacerdotes qui non prædicant ſunt etiam vere Sacerdotes

IV. Præter Sacerdotium eſſe in Eccleſia Catholica alios ordines maiores & minores per quos velut per gradus quoſdam tenditur in Sacerdotium.

V. Ordinem ſiue ſacrā ordinationē eſſe verè, & propriè Sacramentum à Chriſto Domino noſtro inſtitutum: nō tamē eſſe figmentū à viris rerū Eccleſiaſticorū imperitis excogitatū, neq. eſſe tantum ritum quendā eligendi miniſtros verbi Dei, & Sacramentorum.

VI. Quod per ſacram ordinationem datur Spiritus ſanctus ac proinde optime dicunt Epiſcopi, Accipe Spiritum Sanctum. *VII. Quod per eam imprimitur character vnde qui Sacerdos ſemel fuit non poteſt fieri laicus.*

VIII. Sacram vnctionem, qua Eccleſia in ſacra ordinatione vſitur, non tantum requiri, ſed eſſe ſalutarem & in veneratione habendam, ſimiliter & alias ordinis cærimonias

IX. Eſſe in Catholica Eccleſia Hierarchiam diuina ordinatione inſtitutam, quæ conſtat Epiſcopis, Presbyteris, & miniſtris.

X. Epiſcopos eſſe presbyteris Superiores habereque poteſtatem confirmandi & ordinandi: atque eam quã habent non eſſe illis cõmunem cũ presbyteris.

XI Ordines ab Epiſcopis ſine populi vel poteſtatis ſæcularis conſenſu aut vocatione collatos, non eſſe irritos, ſed legitimos & veros.

XII. Eos qui nec ab Eccleſiaſtica poteſtate rite ordinati, nec miſſi ſunt; ſed aliunde veniunt nõ eſſe legitimos verbi & Sacramenti miniſtros.

XIII. Epiſcopos auctoritate Romani Pontificis aſſumptos, eſſe legitimos, ac veros Epiſcopos, non tamen figmentum humanum. cap.22. 18.

Peccat mortal. & eſt hæreticus qui credit non eſſe vera definita à Concil. Trid. circa Sacramentum ordinis. Et ſi id quouis modo exterius profert, eſt excommunicatus per Bullam Cenæ. cap.22.num.18.

ORDO

ORDO II.

Quoad collationē, & ſuſceptionem.

PEccat mortal. qui ſe facit ordinari contra canones Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 2. vbi ait. *I. Nemo initietur prima tonſura, niſi fuerit cōfirmatus Sacramento Confirmationis, & niſi fuerit edoctus fidei rudimēta, & niſi ſciat legere & ſcribere, & niſi intelligatur quod in obſequium Dei vult ordinari, non tamen vt brachium ſæculare fugiat. II. Minoribus ordinãdus habeat teſtimonium bonum à ſuo Parocho, & à ſuo magiſtro ſcholæ, calleatq. linguã Latinam, & minores conferãtur per temporis interſtitia, niſi aliud iudicauerit Epiſcopus. III. Quòd minoribus ordinati aſcendant ad Subdiaconatũ poſt annũ elapſum à poſtremi gradus ſuſceptione, niſi aliud iudicauerit Epiſcopus. IV. Quòd minorib. initiati ante ſacros ordines ꝑ annũ verſentur in Eccleſia, & ſint exēplares, maximè continentia, & Dominicis aut ſolēnibus diebus cõicent. V. Maioribus ordinandi, maius habeant teſtimoniũ, idq. fiat publicè iuſſu Epiſcopi de eorũ natalibus, ætate, & moribus, monitionibus in Eccleſia præmiſſis. VI. Quòd ordinandi presbyterio in minoribus ſint probati, bonũ habeant teſtimoniũ, anno integro Diaconatui ſeruiant, miniſteria populum docendi, & Sacramenta adminiſtrandi prius ſciant, &*

ab eis caſtitatis & bona vita habeatur expe ... anno. VII Capitulū Sede vacante infra annū à die vacationis licentiam aut litteras cōmiſſorias non concedat alicui qui beneficij obtenti, vel obtinēdi occaſione arctatus nō fuerit. VIII. Quòd facultas de promouendo aliquē à quocumq. ſolū ſuffragentur habentib iuſtā cauſam in litteris exprimendā. ob quam à proprijs Epiſcopis non ordinentur. Et tunc non ordinētur niſi ab Epiſcopo in ſua Diœceſi reſidente, vel pro eo Pontificalia exercēte idq. preuio diligēti examine IX. Quòd nemo ordinetur pretextu cuiuſuis Reſcripti, vel Priuilegij niſi eius probitas, & mores teſtimonio Ordinarij cōmendentur. X. Quòd ætas ordinādorū ſit ad Subdiaconatū 22. annorū: ad Diaconatū 23. & ad presbyteriū. 25. & quod nullus ēt regularis ordinetur ſine preuio examine Epiſcopi. Et nota quòd huic decreto non obſtat Bulla Pij V. Mendicantibus quoad hoc cōceſſa, quæ abrogata eſt à Greg. XIII. *XI. Quòd cum promotis per ſaltē ſi non miniſtrauerint Epiſcopus ex cauſa diſpenſare poſſit. XII Quòd nullus ordinetur qui nō aſcribatur illi Eccleſiæ, aut loco pio, pro cuius neceſſitate, aut vtilitate ordinatur. Qui ſi eum locum inconſulto Epiſcopo deſerat, ei ſacrorū vſus interdicatur. XIII. Quod ſi fieri poſſet, minores ordines exercentibus*

Digitized by Google

ribus ſtipendia aſſignentur: atq. minoribus ordinati ſuis officijs inſeruiant, ceteri qui minorib. carent, eos nō exerceant. XIV Nullus cleric s peregrinus ſine cōmendatitij litteris ſui Ordinarij ad diuina officia admittatur. XV Ne pro Miſsis nouis celebrandis quid detur, euitēturq. exactiones eleemoſynarū importunæ, ac illiberales. c. 25. nu. 68. Et ne cui ... go & ignoto Sacerdoti Miſſas celebrare liceat Et nemo publicè ac notoriè criminoſus ſancto altari miniſtrare aut ſacris intereſſe pmittatur. Et ne ſanctū hoc ſacrificiū extra Eccleſiā, aut ad diuinū cultū dedicata oratoria, à ſæcularibus vel regularib qbuſcūq. peragatur. ibi.

Item peccat qui contrauenit ſtatutis eiuſdem Trid. ſeſſ. 14 c. 2. de Reformat vbi ſtatuit circa ſuſcipientem ordines, hæc ſequētia. *I. Qui ſe procurat ordinari ab Epiſcopo titulari abſque ſui Epiſcopi licentia. ē ſi ſit illius familiaris, & continuus commenſalis, & in loco nullius diœceſis. vel exempto, ſuſpenſus ſit ab executione ordinū quouſque ſuo Prælato viſum fuerit, Epiſcopus verò titularis ab exercitio Pontificaliū per annum ſuſpenſus. II. Quòd Epiſcopus ordinare poteſt familiarem ſuū per triennium ei ſeruientem ſi beneficiū ſtatim re ipſa & ſine fraude illi conferat. III. Nemo ordinetur cōtra voluntatem ſui Prælati etſi prohibea-*

iur promoueri ob occultum crimen & extraiudicialiter; & quòd ei qui à ſuis ordinibus, gradibus, dignitatibus Eccleſiaſticis, fuerit ſuſpenſus, nõ ſuffragetur vlla licentia de promouẽdo aut ad priores gradus, ordines, aut dignitates antea cõſecutas neque reſtituatur contra proprij Prælati voluntatẽ. IIII. Quòd Epiſcopus poteſt ſuſpendere ad tẽpus ſi ei viſum fuerit, ſuum ſubditũ ordinatũ quacumq. auctoritate, abſq. ſuo præcedẽti examine, ſi eũ inueniat inhabilem. V. Quòd Epiſcopus aut alij ſui miniſtri pro collatione quorumcũque ordinum, aut pro litteris dimiſſorijs, aut pro ſigillo, nihil quicquam ẽt ſponte oblatũ accipiant. Et notarij pro ſcriptura, ſi eis nullum ſalarium pro officio exercẽdo ſit conſtitutũ, decimã tantum vnius aurei partem accipere poſsint. VI. Quòd non cõcedat dimiſſorias, niſi prius examinatis & approbatis VII. Quòd nemo ordinetur, niſi prius legitimè conſtet, eũ beneficium Eccleſiaſticum ad victum ſufficiens pacificè poſſidere; & quod illud beneficium reſignare nequeat, niſi facta mẽtione, quod ad illius beneficij titulum ſit promotus, eaq. reſignatio non admittatur, niſi conſtet aliundè poſſe cõmodè viuere, & aliter facta ſit nulla VIII. Quòd patrimonium vel penſionem obtinentes promoueri poſthac nequeat, niſi quos Epiſcopus iudicari neceſſa-

Digitized by Google

ceſſarios, vel vtiles cõſtito prius quod patrimonium aliud, vel pẽſio ſatis ſĩt eis ad vitã ſuſtentandã & illa ſi ne Epiſcopi licentia alienare nequeãt do nec beneficium ſufficiens adipiſcantur aut aliunde habeant, unde honeſtè viuant c.22. num.18. dicto 3

Ordo ſacer metu iuſto ſuſceptus valet.c.22 num.52.

Recipiens ordinem, etiam primam tonſuram, ante Sacramentum Confirmationis, peccat mort.cap.25.num.68. Sed hoc intellige, ſi adſit contemptus, nam ſi deſit, non erit niſi veniale.cap. 22 num.9.

Suſcipiens minores ordines in mortali nõ peccat mortaliter: Secus de eo, qui ſuſcipit Epiſcopatũ, aut aliũ ſacrũ ordinem in mortali.c.22. nu.18.

Peccat ẽt mortaliter, qui procurat ordinari, vel ordinatur ab Epiſcopo titulari, ſine ſui Epiſcopi licentia.ibid.

Peccat mort.qui ſcienter ordinatur ab Epiſcopo excommunicato; Et qui illegitimus quantumuis occultus ordinatur ſine diſpenſatione; Item qui ordinatur extra tempora, vel ante legitimã ætatẽ, vel abſq; litteris dimiſſorijs, & eſt ipſo iure ſuſpenſus c.25 nu.69.

Ordinatus autem ante legitimam ętatem, nec recipit executionem ordinum, nec priuilegia ad eam ſpectantia. cap.27.num.202.

De eo qui non poteſt re iuere vinũ,

de infami . de ſeruo, de neophyto, de idiota, de coniugato cum ſcurrili femina, an poſſint ordinari, vide Irregularitas. II.

Non baptizatus licet ſit catechumenus, & ſanctus, ſi ordinatur, non recipit characterem ordinis. c. 27. nu. 205.

Peccat mort. qui furtim ordinatur, & contra prohibitionem ordinantis: & ſi prohibitio fuit ſub excommunicatione latæ ſententiæ, eſt excommunicatus & irregularis, cum quo ſolus Papa diſpenſat. c. 25 num. 70.

Qui ſcienter per ſaltum ordinatur, peccat mort. & poteſt cum eo diſpenſare Epiſcopus, antequam miniſtret. & dummodo antequam vtatur diſpenſatione, ſuſcipiat ordinem omiſſum. Peccat etiam mort. qui ordinatur omiſſo aliquo neceſſario de neceſſitate præcepti, & non ſuppleto eo vtitur ordine, non tamen fit irregularis. nu. 71.

Peccat mort. qui eodem die ſuſcipit duos ordines ſacros, & eſt à poſteriore ſuſpenſus, in quo ſolus Papa diſpenſat. Item qui eodē die ſuſcipit ordines minores, & Subdiaconatū, niſi conſuetudo eſſet contraria. Quod habet locum etiam poſt Trident. Non tamen peccat, qui eodem die ſuſcipit quatuor minores. num. 71.

Peccat mort. qui corpore vitiatus ordinatur, aut qui poſtquam fuit, ſemel a dęmone obſeſſus, vel morbo caduco in

terram

Digitized by Google

terram eliſus: & qui antequã hos morbos haberet, ordinatus fuit, peccat celebrando, ſi poſtea frequenter corripiatur eis: non tamen peccat celebrando, qui in inſaniam, vel furorem, ex vi febris, vel vulneris verſus fuit. à Dæmone autem obſeſſus numquam eſt ordinandus: aut ſi ordinatus ſit, nunquam debet celebrare, etiamſi ſemel tantum fuerit obſeſſus. cap 25. num.72 & cap. 27 num. 203. de leproſo, vel patiente aliam infirmitatem præbentem notabile ſcandalum vſui ordinum, vide tit. irregularitas 3. §.2.

Peccat mort. qui excommunicatus ſuſcipit ordines etiam minores: & qui notatus crimine notorio, & depoſitione digno, ordinatur ante diſpenſationẽ. Cum quo videtur diſpenſare Epiſcopus ſaltem in foro interiori, eo ipſo quo ordinat illum. num.73. & 74. c.25.

Licitum eſt ſuſcipere primam tonſuram, & etiam minores ordines ſine animo vlterius aſcendendi. nu. 108.

Qui retinet duo beneficia curata, fit incapax ad ordines. 115.

Ad Presbyteratũ ſufficit attingere 25. ætatis annum 116

Obtentio beneficij eſt iuſta cauſa diſpenſandi in interſtitijs requiſitis ad ordines. ibidem.

De ſuſcipiente ordinem titulo patrimonij promiſſi, vel donati animo retro donandi poſt ordinationem: vide

titulo Suſpenſio.

Ordo III. Quoad Miniſtrum conferentem ordines. Miniſtrans ordinem etiam ſcienter nondum confirmato, ſolum peccat venialiter, ſi deſit contemptus. cap. 22. num. 18.

Cauſa ſufficiens ad conferendũ omnes maiores ordines intra annũ à collatione minorum, eſt, quod ordinandus obtineat beneficium Presbyterale, & ſit Cõſtitutio Synodalis (vt eſt ĩ Epiſcoſcopatu Palentino) quòd obtinens huiuſmodi beneficium, fiat presbyter intra annum c. 25. num. 116.

Quatuor minores ordines poſſunt ab Abbate conferri. cap. 22. nu. 18 Statuta Trid. circa conferentem ordines, vide ſupra. Ordo, II.

Ordo IV. Quoad executioné. Peccat mortal. qui excommunicatus, vel interdictus, vel ſuſpenſus, exercet aliquẽ ordinem, vel actum particularem, & pertinentem ad ſuum ordinem. c. 25. nu. 93. & eſt irregularis. c. 27. num. ... de patiente lepram, vel aliam infirmitaté præbentem notabile ſcandalum vſui ordinis, vide tit irregularitas, 3. §. 2.

ORNATVS.

MVlier ornans ſe cũ periculo ſpirituali proximi, peccat mortal. ſi id facit per contemptum. Secus ſi deſit contemptus. Prælud. 9. num. 18. Et tunc erit contemptus, quando id facit abſque vlla neceſſitate, vel vtilitate, credens

Digitized by Google

credens tamen inde alium mort. peccaturum, cap. 14. num. 30.

Mulier ornans ſe ſine contemptu ſalutis proximi, & ſine intentione inducendi illum ad mort. non peccat mort. quamuis ſciat ſe mortifere adamandã ab aliquo populi, vel Eccleſiæ, quem ipſa non cognoſcit; imò quamuis cognoſcat, ſi credat, quod ille peccat ex malitia, & praua conſuetudine, quales ſunt qui huiuſmodi occaſiones procurant, & ſe iactant de illis. c. 14. num. 31. lit. D. in Nou. num. 37.

Ornans ſe cultius quam ſuo ſtatui conueniat, tantum peccat venialiter. cap. 14. num. 18.

Quæ verò ſe ornat ſplendidè ſecundum decentiam ſui ſtatus, non peccat cap. 22. num. 18.

Religioſa quæ ſe moderatè ornat ob ſolã leuitatẽ oſtendẽdi pulchritudinẽ, imò quamuis notabiliter excedat, ſolum peccat venialiter. c. 23. nu. 18.

Ornans ſe aĩo alliciẽdi aliũ ad concupiſcentiã mortalem, peccat mort. n. 17.

Ornans ſe contra morem patriæ, venialiter peccat, niſi violet legem obligantem ad mortale. Idem de ea quæ ſe ornat ſplẽdidius quàm ſtatus requirit, niſi hoc eſſet in cauſa non ſoluendi debitum, vel non præbendi alimenta, quibus tenetur, etiamſi ob id alius ad peccandum mort. moueretur. num. 19.

Non peccat mortaliter femina oſtẽ-

tans

tans pectora nuda, vt pulchrior videatur. Vti autem veſte adeo tenui, vt pudenda interluceant, eſt mortale tam in viro quam in femina. num. 19.

Non eſt de ſe mortale augere, vel fingere pulchritudinem ornatu & fuco, ſed veniale graue. Erit tamen mortale, quando fit in finem luxuriæ, vel alium mortalem. Non tamen erit neque veniale, ſi fiat ad occultandam aliquam deformitatem. Vti autem crinibus alienis, non eſt peccatum. num. 20.

Abſolui poteſt illa, de qua confeſſor nequit intelligere, vtrum peccarit mortaliter an venialiter quamuis non poſſit ei perſuadere quod à tali ornatu deſiſtat: cautius tamen aget conſulendo peritos. num. 25.

PACTVM.

PActum legis commiſſoriç poſitum in pœnam, ſine fraude vſurarum, licitum eſt; idem ſi ponatur, vt elapſo die perdendi pignus, eſſet venditum iuſto precio. cap. 17. num. 217.

PAPA.

PApa quo puncto eſt iuſte electus, habet confirmationem à Deo immediatè, & habet eandem plenitudinem poteſtatis, quam poſt coronationem. cap. 27. num. 147.

Papa ſumit immediatè iuriſdictionẽ à Chriſto ſuper vniuerſos Chriſtianos. cap. 27. num. 13. & 263. §. Prælatus.

Papa non habet iuriſdictionẽ ſuper

Digitized by Google

ſe, neque ſuper ſucceſſorem ſuum: neque dat iuriſdictionem ſuo confeſſario. addit. Nou. cap. 27. num. 263. §. 4.

Papa nulli homini, neque legi humanæ ſubijcitur quoad pœnam: vnde non poteſt excommunicari. Nam neq; propter hæreſim (ſi in eam incideret) incidit in excommunicationem humanã: ſed in aliam diuinam. c. 27. num. 13.

Papa poteſt multa iura iure naturali & diuino competentia, ex iuſta cauſa reſtringere, limitare, declarare: neq; ob id dicitur tolli tale ius, additum in Nou. cap 27. num. 263.

Imo etiam poteſt reſtringere ius Epiſcoporũ quod de reſeruandis ſibi caſibus habent, & dare facultatem alijs ſacerdotibus, vt ab eis abſoluant. ibid.

Poteſt facere, vt parochiani non teneantur confiteri proprio parocho, ſed quod cuilibet Sacerdoti approbato etiã religioſo confitentes nõ teneantur reiterare confeſſionem, etiamſi ſine licentia parochi confiteantur, ſed quod intelligantur cum tali confeſſione rite facta ſatisfacere præcepto Eccleſiæ: & contrarium dicere ſapit hæreſim Ioannis Poliaci, olim damnati, additum in Nouo, cap. 27 num. 263.

Papæ ſtatuenti aliquid in detrimentum beneficiorum patrimonialiũ Caſtellæ, obediendum eſt, & dicere contrariũ ſapit hæreſim Anglicanam. ibid.

Nemo neque Imperator poteſt ſpiritualia,

tualia, aut beneficia Eccleſiaſtica, etiã iuris patronatus, & quæ alia cuiuſcũque qualitatis ſint, & conditionis conſtituere, erigere, deſtruere, aut tollere, neque in totum, neque in partem etiã minimam, niſi ſolus Papa, aut ex eius commiſſione, addit. Non. c.27. nu.13.

Paraphernum; vide Bona.

PAROCHVS.

Parochus Epiſcopo abſente poteſt diſpenſare in ieiunio. cap.21. nu.21.

Suſtentandus eſt à Dominis terrarũ (in quibus degunt diſcedentes à Sarracenis) capientibus redditus Eccleſiaſticos. c.25. num.27.

Debet prædicare, & tenetur de iure diuino. cap.15. num.121. & debet id facere ſaltem diebus Dominicis, & feſtis ſollemnioribus. num.185. Habet enim facultatem concionandi, & illam poteſt dare, quoad ſuam parochiam alteri noto, & approbato. num.141.

Parochus non poteſt excommunicare. Et peccat mort. negans Sacramenta petenti, aut non dans licentiam confitendi alteri. num.131.

Tenetur confeſſiorem, & communionem miniſtrare ægroto, etiam peſte laboranti. num.133.

Non tenetur quotidie, nec omnibus diebus, quibus commode poſſet, miſſam celebrare: tenetur tamen omnibus feſtis, e præcepto ſeruandis cõſuetudo,

quæ

quæ circa hoc viguerit, ad quam tenebitur parochus num. 134.

Tenetur infra duos menſes à die poſſeſſionis, coram Epiſcopo, vel eius Vicario profiteri fidem. num. 136.

Parochialis Eccleſia non eſt prouidẽda, niſi per oppoſitionem præuio examine. num. 139.

Participatio. Aliquis dicitur participare alterius peccato his nouem modis, iubendo, conſulendo, conſentiendo, laudando, recipiendo, adiuuando, non impediendo, occultando, non manifeſtando. cap. 11. nu. 13.

Participãs peccato, nõ ſemper incurrit cẽſuras, nec obligationẽ reſtituẽdi, quas principalis auctor incurrit ibid.

Paſſio. De paſſionibus animæ, vide. Anima. Pœnitens examinandus eſt circa paſſiones eius an ſint mortales, nec ne: niſi aliàs id coniecerit Confeſſor, addit. Nouo Præl. 5. num. 11.

PATER, MATER.

Pater poteſt obligare filiũ ſub peccato. mort. c. 14. nu. 2. Et peccat m. notabiliter negligens prouidere neceſſaria vitæ ſpirituali, vel corporali filij, nu. 17. Idẽ ſi ꝑ auaritiã mittit filiũ ad hoſpitalia, vel ianuas Eccleſiæ. nu. 17.

Tenetur hoſpitali ſoluere expenſas, quibus ibi nutritus fuit filius eius, niſi excuſetur ob paupertatem. cap. 16. nu.

48.

me.48. Tenetur alere filium poſt Tridentinum. c. 14. nu. 17.

Peccat mort. nolens filias etiam ſpurias dotare, cum poſſit. Idem ſi conſulit matrimonium filio emittenti votum continentiæ & religionis in ætate ſufficienti. nu. 17. c. 14.

Item ſi patitur amari filiam ob malũ finem, vel non ſeparat eam à malis ſodalitijs. Vel patitur impudicè & enormiter tangi à ſponſo nu. 18.

Poteſt vendere filium etiam inuitum propter neceſſitatem. Poteſt etiam donare filio laboranti in paternis bonis tantum quantum extraneo, idque extra legitimam. c. 17. num. 88. & 144.

Tenetur reſtituere accipiens ſibi, vel alteri ex bonis filij caſtrenſibus vel quaſi caſtrenſibus, vel fructibus eorum. Idem ſi accipiat aliquid, quoad proprietatem de bonis aduentitijs filij familias: & etiam adminiſtrando ea tam malè, vt notabiliter lædantur. Quo caſu tenentur fratres mortuo patre reſarcire; Si verò pater habebat vſumfructum, & non dãnificauit proprietatem, ſed ſolum fructus, nec ipſe, nec fratres tenentur reſtituere. num. 151.

Peccat mort. inducendo filium per metum etiam reuerentialem, vel per fraudem, vt renunciet legitimæ. & tenetur reſtituere. c. 17. nu. 152.

Poteſt minuere filijs legitimas per contractus vere onerosos, & per donationes

Digitized by Google

tiones remuneratorias. Item poteſt, dũ viuit, largiri in veras eleemoſynas, ea q̃ pertinent ad ſalutem animæ. c. 26. nu. 35.

Mater peccat mort. ſi notabiliter negligit deligere nutricem bonam, vel curare bonam pueri educationem, vel vſque ad triennium non miniſtrat ei neceſſaria. Peccatque venialiter non lactãs filium proprio lacte ſine iuſta cauſa: quæ ſi adſit, non peccat. cap. 14. nu. 17.

PAVPER.

POteſt ſua debita incerta in partem vel in totũ ſibi applicare, maximè de conſilio Confeſſarij. cap. 17. num. 93. Sub nomine pauperis etiam intelliguntur monaſteria, Eccleſia, pia opera, pauperes mendicantes, & alij egeni, his poſſunt reſtitui res incertæ. ibid.

Pauper fictus tenetur reſtituere eleemoſynam acceptam, non danti, ſed pauperibus. Quod magis confirmatur in No. 116, varijs argumentis, c. 17. nu. 108. vide tit. eleemoſyna.

Paupertas. vide Religioſus.

PECCATVM I.
in Communi.

PEccatum per metum factum, eſt inuoluntarium ſecundum quid ſed tñ eſt peccatum. Præl. 7. & 17. in Antiquo.

Non omne peccatum eſt ideo malũ, quia

quia prohibitum prohibitione huma-na. Secus de prohibitione legis æternæ Prælud.7.num.18. Nou.num.12.

Ex actu malo interiori & exterior vnum peccatum fit in genere moris quāuis plura ſint in genere entis. Præl 7.num.23.Nou.num.9.

Peccati reatus, eſt obligatio natā peccato, ad pœnam ſubeundā. ob mor-tale quidem ad pœnam æternam,& ob veniale ad temporariā: vnde reatus eſt filius peccati.Præl.7.nu.25. Nou.n.21.

Item reatus peccati ad triplicem pœ-nam tendit. Nam ob offenſam rationis habet remorſum conſcientiæ: ob offen-ſam Dei,pœnam æternam,vel tempo-rariam: ob offenſam legis humanæ,pœ-nam illius legis.ibid.

Peccatum eſt duplex. Alterum ori-ginale, *quod eſt carentia iuſtitiæ origi-nalis transfuſa ob Adam per virtutē ſeminalem.* Eius effectus ſunt rebellio quædam virium inferiorum contra ſu-periores. Eius pœna eſt excluſio à vita æterna. Prælud.8 nu.5.& 8.

Alterum eſt peccatum actuale, hoc, eſt, *quod non eſt originale*. Et eſt du-plex, mortale & veniale. Præl.7.nu.25. 21. Præl.num.6. peccatum actuale eſt multiplex, ſi ordinetur in fines plures, & malos. Præl.9.num 17.

Peccatū contra plura pręcepta, quo-rum vnum eſt generale, alterū ſpecia-le, incluſum in generali eſt vnū: ſecus

ſi ſit

ſi ſit contra duo præcepta diſtincta. vt quando in eodem die occurrunt duo præcepta ieiunij.cap.11. num.4.

Qui committit vnum peccatum,ex quo alia ſequuntur : vnum tantum peccatum committit.ibid.

Peccata differunt ſpecie penes obiecta, & fines.num.17.Peccatum factum ex confidentia veniæ leuius eſt.cap.6. num.4. Licitum eſt gaudere de bonis effectibus ſubſecutis ex peccato: nõ tamen de peccato.c.21.num.46.

PECCATVM *mortale*.

Est dictum factum, vel concupitum contra legem æternã Dei. Lex autem æterna eſt *ſumma Dei ratio, quæ iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & poſt mundum creatum omnia gubernat.* Præłud.7.num.5.

Quidquid eſt contra legem, & rationem naturalem,eſt contra legem ęternam: non tamen è contra.ibid.

Peccatum aliquando poteſt remitti ſine dolore formali. c.1.nu.6.10.& 13.

Voluntas peccandi mortal. cum hac conditione. *Si Deus non prohibuiſſet,* non eſt mort.c.17.num.4.

Peccatum in Spiritum Sanctum *eſt contra bonitatem, quæ Spiritui Sancto attribuitur,* Et eſt ſextuplex,Deſperatio,Præſumptio, Impœnitentia, Obſtinatio, Impugnatio veritatis agnitæ,

Inui-

jnuidia fraternæ gratiæ. Dicuntur irre-
miſſibilia , non quia non poſſunt remi-
ti , ſit adſit vera pœnitentia de eis : ſe-
quia ſecundum ſuam naturam repe-
lunt principia, & media, quibus remit-
tur peccata. cap 23.nu.126.

Peccatum III. Veniale, *eſt præter le-
gē, & nō contra legem.* Sed ſic cōtra le-
gem æternā. Præl.7.n.16. Requirit do-
rē formalē, vel virtualem. & poteſt eſ-
dolor de vno, & non de alio.c.1.nu.26

Poteſt validè abſolui à religioſo n-
habente facultatem à Prælato. Imò li-
cè: dummodo nō ſit illi prohibitum p-
ſtatutum religionis, vel mandatum
perioris.c.4.nu.1.

Peccatum veniale numquam eſt li-
tum, nec advitandam proximi morte.
c.14 nu.31 .lit.D.Nouo,nu.32 §.8.

Poteſt remitti ſine mortali. in Nou-
c.3.nu.7.

Peculium. vide Bona Caſtrenſia. Pe-
nia vide tit. Moneta.

Penſio *eſt ius ſpirituale, aut illi an-
xū, non antecedenter vt ius patrona-
ſed dependenter , vel conſequenter
inſta beneficij.* c.23. nu.111.ad 13.

Penſio ſolita conſtitui ſuper benefi-
Eccleſiaſtica, non poteſt emi, vel ven-
ibid. vide Simonia II.

Poteſt emi gratis ſine auctoritate c-
ſtituentis non tamen redimi antic p-
ſolutione ſine auctoritate Papæ, & re-
ptio erit nulla, & non obſtante ea po-
exig

exigi penſio pro annis, quibus anticipata eſt ſolutio.c.23 num.111.ad 13.

Filius illegitimus clerici non poteſt habere penſionem ſuper beneficijs: quæ pater eius obtinet vel aliàs obtinuit: c.25. num.117.

Non peccat coniugatus, qui auctoritate Apoſtolica accipit ſuper beneficijs penſiones neceſſarias ad ſuſtentationem ſui ſtatus. num.119. Poteſtque quis frui penſione à Papa ſibi, concеſſa, quamuis non ſeruiat Eccleſiæ ibid.

Non eſt imponenda ſuper fructibus Epiſcopatus habenti tantum ſummam mille ducatorum, nec parochialibus nõ excedentibus centum. nu.137.

Penſionarius perſonaliter cõſentiens conſtitutioni penſionis, ſi non ſoluit eã ſtatuto die, incidit in cenſuram, ẽt ante intimationem litterarum; ſecus ſi cõſentiat per procuratorem.c.27.nu.272.

PERCVSSIO.

PErcuſſio clerici eſt triplex, Enormis, Mediocris, Leuis. Enormis eſt percuſſio violenta qua quis deformatur, vel fit membrum inutile, vel quaſi inutile ad ſuum munus: & illa, ex qua effluit multum ſanguinis (exceptis naribus, vel alia parte, ex qua facilè erumpit ſanguis) & illa, quæ fit in proprium Epiſcopum vel Abbatẽ, vel cauſat magnum ſcandalum. Non eſt idem iudi-

cium

cium de quolibet exceſſu notorio, etiã facto in foro iudiciali, coram iudice, vel in Eccleſia, aut dormitorio, in facie ve oculo; niſi talis generet magnum ſcandalum. cap. 27 num. 92.

De percuſſione mediocri & leui habetur in extrauaganti cuiuſdam ſummi Pontificis, qui fuit ante Innocentiũ IIII. cuius tenor eſt hic.

Perlectis, &c. *Reſpondemus, pecuſſionem leuẽ eſſe prugni, palmi, manus pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis quæ nullã maculã, neq. ſugillationẽ carnium relinquit, neq. abſcindit mẽbrum ſiue effractione dentium ſine auulſione multorũ capillorum, ſine effuſione multi ſanguinis. Nolumus tamẽ dicere, quod huiuſmodi leuis percuſſio vt pugni, aut vnguis fiat atrox ob multi ſanguinis effuſionẽ. Ad iudicandũ tamẽ quæ ſit leuis, mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non ſolum factum, ſed ẽt qualitatem eius, & modũ percutiendi, & lædendi cum omnibus ſuis circumſtantijs loci, perſonæ, & alijs. Perſonæ ſi eſt magiſter iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas percuſſus iniuſtè à ſubdito aut ab alio ſe viliori. Quia ex hoc interdũ cenſentur graues iniuriæ, quæ ex ſe ſunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negocij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio, vt declares, quæ ſit*

leuis,

Digitized by Google

leuis, aut enormis iniuria: Admonentes, vt potius declares in dubio eſſe percuſſionē grauē, & ab ea non poſſe abſoluere, quā declarando leuē occaſionem præbeas lędendi ſtatum Eccleſiaſticū.

Non eſt intelligenda in hac materia pecuſſio leuis venialis, quæ non inducit excommunicationem: ſed percuſſio leuis mortalis, quæ inducit illam cenſuram: dicitur autem leuis, quia licet ſit mortalis, eſt tamen minor quàm enormis, & mediocris. cap. 27. nu. 91.

Perſona, cuius arbitrio relinquit Pontifex harum percuſſionum cenſuram, poteſt eſſe non ſolum Epiſcopus, ſed etiam confeſſor. num. 91.

Percuſſio grauis eadem eſt, quę enormis ibidem.

A percuſſione graui ſeu enormi clerici ſolus Papa abſoluit. A mediocri et Papa: ſed aliquando poteſt Epiſcopus, vt cum ſunt clerici ſimul viuentes in collegio: aut ſi ianitor executo, merinus, aut alius miniſter cuſtodiés fores, & cohibeas homines, ne inferant manus clerico, abſque intentione lædendi, & licet non ſine culpa, tamen leuiter, aut mediocriter. Poſſunt abſolui à ſuo prælato Religioſi percutientes mediocriter, aut leuiter clericum. A percuſſione leui Epiſcopus abſoluit. c. 16. nu. 3. & cap. 27. num. 92. Secus ſi ſit à miniſtro Iuſtitiæ. num. 78.

Peccat mort. clericus, aut religioſus,

Digitized by Google

qui præ ira percutit ſe ipſum, & eſt e
communicatus. Secus ſi ex deuotion
aut luctu, ob mortem parentum, v
amicorum leuiter ſe flagello aut m
nu percutiat: non tamen poteſt conſ
tire, vt iſta ob hunc finem ab alio ei i
ferantur. cap. 15. nu. 11

Permiſſio. Non peccāt qui pueris
vitia procliuibus permittunt occaſi
nes labendi, vt comprehenſi vtilius c
ſtigentur, cap 24 num. 13.

Permutatio. Quod habetur per pe
mutationem nō ſuccedit loco rei pe
mutatæ. cap 17. num. 50.

Ad iuſtitiam permutationis non r
quiritur quod res permutanda ſit ia
in rerum natura, & in dominio eius, c
quo res alia permutatur. num. 283. l
C. in Nouo, num 285.

Pertinacia eſt credere aliquid nō pa
ratus corrigi ab Eccleſia. c. 11 nu. 22

Peregrinus Clericus non debet ad
mitti ad officia diuina, ſine litteris cō
mendatitijs. cap 25. num. 68. ipſe tam
ſi celebret in occulto, non peccat. ca
27. num. 153.

P E R I V R I V M.

DIcens aliquid falsò, & adiungē
hoc mihi faciat Deus, vnum ta
tum peccatum committit. c. 12. nu. 1.

Iurans falſum ſcienter eſt periuru
quacumque de cauſa id faciat num. 5.

Iurans falſum non aduertens, ſed i
diſpoſitus, vt, ſi aduerteret, etiam iura

ret,

ret, ob prauam conſuetudinem, periurus eſt: Communiter tamē veniale eſt iurare falſum, non conſiderando an ſit falſum necne num. 16.

Iurans falſum per ignorantiam craſſam, credens eſſe verum, peccat mort. Si tamen adhibuit aliquam diligentiā, ſed inſufficientem, peccat venialiter: Si verò adhibuit debitā, non peccat. ibi.

Iurans verum, credens eſſe falſum, aut iurans neſciens an ſit verum, peccat. mort. num 7.

Iurans verum, ſecundum mentem ſuam & non iuxta mentem interrogātis iudicis competentis, ſeruantiſq; iuris ordinem, aut ſe offerendo ad iurandum iurat ſic, peccat mort. Secus ſi iudex non eſt competens, aut non ſeruat ordinem iuris, vel extorquetur iuramētum ad homine priuato per metum, vel importunitatem num. 8.

Qui metu compulſus, iurat iuxta mentem ſuam, non peccat, nec tenetur ad amplius quàm intellexit. num. 9.

Vxor adultera iurans marito ſe non eſſe talem, eo quod perſuaſa ſit quòd egerit pœnitentiam, peccat. Secus ſi cōpulſa fuit ab eo ad iurandum. nu. 18.

Iurans falsò ſe non habere rem ab alio petitam, peccat mort, ſi tenetur dare: Secus, ſi non tenetur. num. 18.

Iurans tempore peſtis verum iuxta mentem ſuā ad portas ciuitatis, & non iuxta mentem interrogantis, peccat

 mort.

mort. niſi cuſtodes falſo crederent aliquam vrbem eſſe peſte infectam, aut reſpondens rationabiliter crederet ſe, neque aliquid ſuum, peſte eſſe infectum. num. 19.

Scholaſtici qui alloquuti ſunt oppoſitores citra ſubornationem, & poſtea inſtant ſe non alloquutos eos, non peccant. num. 19.

Iurans ſine animo adimplendi, peccat mort. num. 12.

Iurans latroni ſe ei daturum centũ aureos, non tenetur eos ſoluere, ſi intra ſe intellexit, *ſi teneor*, & tamen aliàs non debet, num. 14.

Iurans facere aliquid, credens, ſe non poſſe præſtare, peccat mortal. Secus ſi credit poſſe illud præſtare, & facit qđ in ſe eſt, quamuis poſtea non præſtet. Peccabit tamen ſi tranſacto tempore ſtatuto, quàm citiſſimè poterit, non præſtet. num. 22.

Iurans ſe habiturum aliquid ſub ſecreto, & poſtea manifeſtat, vbi & quãdo occultare tenebatur, peccat mort. Idem de inducente ad violandum huiuſmoci ſecretum. num. 23.

Pietas Filiorum erga parentes, vide tit. Filius.

PIGNVS.

CReditor vtens pignore ſine voluntate debitoris, cum notabili dãno eius, peccat mort. & eſt furtum: & ſi cũ volũtate eius, eſt vſura, Niſi vſus ſit talis

lis qualis gratis inter amicos conceditur, ſicut liber c.17. num.203.

Creditor tenetur computare in ſortem fructus pignoris, deductis expenſis. Et peccat vtens vſu, vel fructu pignoris cum pacto non computandi in ſortem; poteſt tamen deducere impenſas legitimas.num.205.& 206.

Tenetur creditor computare in ſortem fructus, quos debitor non colligebat, nec colligere putabat. Idem ſi ſua ſolerti induſtria ter tantos fructus colligit, quàm debitor cogitabat. cap. 17. num.216.

Dominus directus prædij, accipiens in pignus prædium emphyteuticum, non tenetu, computare fructus in ſortem, ſed accipere eos ſibi, concurrentibus tribus.

I. Quod nil aliud debitum ex contractu emphyteutico pręter fructus accipiat.

II. Quod illud prædium non ſit effectum melius, ſeu melioratum ab emphyteuta

III. Quòd emphyteuta] dominium vtile emphyteuſis gratis aut ferè gratis obtinuerit, vt communiter feudatarius ſolet obtineret. Nam ſiue ille ſiue feudatarius ad obtinenda ſua vtilia dominia ſoluit magnam ſummam pecuniæ, non poteſt dominus directus capere ſibi fructus, ſaltem quando penſio, ſiue reſponſio pro eis ſoluenda longè

Digitized by Google

minor eſt fructuum valore. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quãtò minùs precium iuſto, dominus vtilis directo dedit. Eaſdem conditiones debet ſeruare Dominus directus in pignus accipiens prædium feudale, ſi nõ vult computare fructus pignoris in ſortem. num. 218.

De emente pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas, idem eſt ac de emente rem alienam num 265.

Qui miſit pignus per nuncium non habitum pro fideli, cuius dolo, vel culpa perijt, tenetur reſtituere: ſecus ſi miſit illud per nuncium communiter habitum pro fideli. Nam pignus quomodocumque pereat, Domino perit, niſi interueniat dolus, pactum, culpa vel mora. cap. 17. num. 185.

Creditor tenetur reſtituere, ſi eius dolo, vel culpa lata, vel leui pignus perijt, vel notabiliter damnificatur: ſecus ſi culpa leuiſſima, vel caſu fortuito, modo non præcedat mora, nec pactum, quod pignus, quocumque modo periret, debitori periret. Idem de paciſcente cum debitore, quod eo nõ ſoluente ad certum tempus, pignus ſibi cedat, vel ne poſt certum diem redimi poſſit, niſi pactum fiat in pœnam debitoris, vt habeatur pro vẽdito iuſto precio. num. 204. & 217.

Idem de creditore paciſcente, vt venderetur pignus non ſoluto debito intra

Digitized by Google

tra certum tempus, & priuſquam venderet, non notificat debitori. Licet ſit pactum non vendendi pignus, tamen trina monitione triduo interpoſito facta, vt ſoluat, vendi poteſt. Si verò nulla præceſſit mentio de vendendo, vel non vnica denunciatio, ſufficit vt tranſactis duobus annis propria auctoritate poſſit vendere non tamen prius ſine auctoritate iudicis num. 204.

Licitum eſt pactum legis commiſſoriæ, poſſitum in pœnam ſine fraude vſurarum: idem ſi ponatur vt elapſo die ſoluendi, pignus eſſet venditum iuſto precio num. 217.

Si creditor bona fide, minus quàm debetur, vendidit pignus reliquum poteſt à debitore petere: ſi plus vendidit, tenetur reſtituere. Pignus autem retineri poteſt, donec ſoluatur debitum integrum. Quod ſi non ſoluatur debitum tempore præfinito, poteſt pignus alteri pignorari. num. 205.

Peccat qui vaſa ſacra, libros & ornamenta Eccleſiæ pignorat, niſi ob redemptionem captiuorum ſubuentionem pauperum, & alia multum neceſſaria Eccleſiæ. num. 205.

Pirata. vide Naufragium.

Pœnitens non tenetur ſingulorum peccatorum cuiuſcumque ſpeciei in particulari reminiſci, quoad effectum edendi. cap. 1. num. 25. Sed ſic quoad effectum confitendi ea per ſpecies, cir-

cium de quolibet exceſſu notorio, etiã facto in foro iudiciali, coram iudice, vel in Eccleſia, aut dormitorio, in facie vel oculo; niſi talis generet magnum ſcandalum. cap. 27. num. 92.

De percuſſione mediocri & leui habetur in extrauaganti cuiuſdam ſummi Pontificis, qui fuit ante Innocentiũ IIII. cuius tenor eſt hic.

Perlectis, &c. *Reſpondemus, pecuſſionem leuẽ eſſe pugni, palmi, manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis. quæ nullã maculã, neq. ſugillationẽ carnium relinquit, neq. abſcindit mẽbrum ſiue effractione dentium ſine auulſione multorũ capillorum, ſine effuſione multi ſanguinis. Nolumus tamẽ dicere, quod huiuſmodi leuis percuſſio vt pugni, aut vnguis fiat atrox ob multi ſanguinis effuſionẽ. Ad iudicandũ tamẽ quæ ſit leuis, mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non ſolum factum, ſed ẽt qualitatem eius, & modũ percutiendi, & lædendi cum omnibus ſuis circumſtantijs loci, perſonæ, & alijs. Perſona ſi eſt magiſter, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas percuſſus iniuſtè à ſubdito, aut ab alio ſe viliori. Quia ex hoc interdũ cenſentur graues iniuriæ, quę ex ſe ſunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negocij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio, vt declares, quæ ſit*

leuis,

Leuis, aut enormis iniuria: Admonentes, vt potius declares in dubio eſſe percuſſionē grauē, & ab ea non poſſe abſoluere, quā declarando leuē occaſionem præbeas lędendi ſtatum Eccleſiaſticū.

Non eſt intelligenda in hac materia pecuſſio leuis venialis, quæ non inducit excommunicationem: ſed percuſſio leuis mortalis, quæ inducit illam cenſuram: dicitur autem leuis, quia licet ſit mortalis, eſt tamen minor quàm enormis, & mediocris. cap. 27. nu. 91.

Perſona, cuius arbitrio relinquit Pontifex harum percuſſionum cenſuram, poteſt eſſe non ſolum Epiſcopus, ſed etiam confeſſor. num. 91.

Percuſſio grauis eadem eſt, quę enormis ibidem.

A percuſſione graui ſeu enormi clerici ſolus Papa abſoluit. A mediocri et Papa: ſed aliquando poteſt Epiſcopus, vt cum ſunt clerici ſimul viuentes in collegio: aut ſi ianitor executo, merinus, aut alius miniſter cuſtodiés fores, & cohibens homines, ne inferant manus clerico, abſque intentione lædendi, & licet non ſine culpa, tamen leuiter, aut mediocriter. Poſſunt abſolui à ſuo prælato Religioſi percutientes mediocriter, aut leuiter clericum. A percuſſione leui Epiſcopus abſoluit. c. 16. nu. 8. & cap. 27. num. 92. Secus ſi ſit à miniſtro Iuſtitiæ. num. 78.

Peccat mort. clericus, aut religioſus,

qui præ ira percutit ſe ipſum, & eſt excommunicatus. Secus ſi ex deuotione, aut luctu, ob mortem parentum, vel amicorum leuiter ſe flagello aut manu percutiat: non tamen poteſt conſentire, vt iſta ob hunc finem ab alio ei inferantur. cap. 15. nu. 11

Permiſſio. Non peccãt qui pueris ad vitia procliuibus permittunt occaſiones labendi, vt comprehenſi vtilius caſtigentur. cap 24 num. 13.

Permutatio. Quod habetur per permutationem nõ ſuccedit loco rei permutatæ. cap 17. num. 50.

Ad iuſtitiam permutationis non requiritur quod res permutanda ſit iam in rerum natura, & in dominio eius, cũ quo res alia permutatur. num. 283. lit C. in Nouo, num 285.

Pertinacia eſt credere aliquid nõ paratus corrigi ab Eccleſia. c. 11 nu. 22.

Peregrinus Clericus non debet admitti ad officia diuina, ſine litteris cõmendatitijs. cap 25. num. 68. ipſe tamen ſi celebret in occulto, non peccat. cap. 27. num. 153.

PERIVRIVM.

DIcens aliquid falsò, & adiungẽs, *hoc mihi faciat Deus* vnum tantum peccatum committit. c. 12. nu. 1.

Iurans falſum ſcienter eſt periurus, quacumque de cauſa id faciat num. 5.

Iurans falſum non aduertens, ſed ita diſpoſitus, vt, ſi aduerteret, etiam iuraret,

Digitized by Google

ret, ob prauam conſuetudinem, periurus eſt: Communiter tamẽ veniale eſt iurare falſum, non conſiderando an ſit falſum necne num.16.

Iurans falſum per ignorantiam craſſam, credens eſſe verum, peccat mort. Si tamen adhibuit aliquam diligentiã, ſed inſufficientem, peccat venialiter: Si verò adhibuit debitã, non peccat. ibi.

Iurans verum, credens eſſe falſum, aut iurans neſciens an ſit verum, peccat. mort. num 7.

Iurans verum, ſecundum mentem ſuam & non iuxta mentem interrogãtis iudicis competentis, ſeruantiſq; iuris ordinem, aut ſe offerendo ad iurandum iurat ſic, peccat mort. Secus ſi iudex non eſt competens, aut non ſeruat ordinem iuris, vel extorquetur iuramentum ad homine priuato per metum, vel importunitatem num.8.

Qui metu compulſus, iurat iuxta mentem ſuam, non peccat, nec tenetur ad amplius quàm intellexit. num.9.

Vxor adultera iurans marito ſe non eſſe talem, eo quod perſuaſa ſit quòd egerit pœnitentiam, peccat. Secus ſi cõpulſa fuit ab eo ad iurandum. nu.18.

Iurans falsò ſe non habere rem ab alio petitam, peccat mort, ſi tenetur dare: Secus, ſi non tenetur. num.18.

Iurans tempore peſtis verum iuxta mentem ſuã ad portas ciuitatis, & non iuxta mentem interrogantis, peccat

 mort.

mort. niſi cuſtodes falso crederent aliquam vrbem eſſe peſte infectam, aut reſpondens rationabiliter crederet ſe, neque aliquid ſuum, peſte eſſe infectum. num. 19.

Scholaſtici qui alloquuti ſunt oppoſitores citra ſubornationem, & poſtea inſtant ſe non alloquutos eos, non peccant. num. 19.

Iurans ſine animo adimplendi, peccat mort. num. 12.

Iurans latroni ſe ei daturum centũ aureos, non tenetur eos ſoluere, ſi intra ſe intellexit, *ſi teneor*, & tamen aliàs non debet, num. 14.

Iurans facere aliquid, credens, ſe non poſſe præſtare, peccat mortal. Secus ſi credit poſſe illud præſtare, & facit qđ in ſe eſt, quamuis poſtea non præſtet. Peccabit tamen ſi tranſacto tempore ſtatuto, quàm citiſſimè poterit, non præſtet. num. 22.

Iurans ſe habiturum aliquid ſub ſecreto, & poſtea manifeſtat, vbi & quãdo occultare tenebatur, peccat mort. Idem de inducente ad violandum huiuſmodi ſecretum. num. 23.

Pietas Filiorum erga parentes, vide tit. Filius.

PIGNVS.

Creditor vtens pignore ſine voluntate debitoris, cum notabili dãno eius, peccat mort. & eſt furtum: & ſi cũ volũtate eius, eſt vſura, Niſi vſus ſit talis

dis qualis gratis inter amicos conceditur, ſicut liber c.17. num.203.

Creditor tenetur computare in ſortem fructus pignoris, deductis expenſis. Et peccat vtens vſu, vel fructu pignoris cum pacto non computandi in ſortem; poteſt tamen deducere impenſas legitimas.num.205 & 206.

Tenetur creditor computare in ſortem fructus, quos debitor non colligebat, nec colligere putabat. Idem ſi ſua ſolerti induſtria ter tantos fructus colligit, quàm debitor cogitabat. cap. 17. num.216.

Dominus directus prædij, accipiens in pignus prædium emphyteuticum, non tenetu, computare fructus in ſortem, ſed accipere eos ſibi, concurrentibus tribus.

I. Quod nil aliud debitum ex contractu emphyteutico prçter fructus accipiat.

II. Quod illud prædium non ſit effectum melius, ſeu melioratum ab emphyteuta

III. Quòd emphyteuta dominium vtile emphyteuſis gratis aut ferè gratis obtinuerit, vt communiter feudatarius ſolet obtineret. Nam ſiue ille ſiue feudatarius ad obtinenda ſua vtilia dominia ſoluit magnam ſummam pecuniæ, non poteſt dominus directus capere ſibi fructus, ſaltem quando penſio, ſiue reſponſio pro eis ſoluenda longè

minor eſt fructuum valore. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quãtò minus precium iuſto, dominus vtilis directo dedit. Eaſdem conditiones debet ſeruare Dominus directus in pignus accipiens prædium feudale, ſi nõ vult computare fructus pignoris in ſortem. num. 218.

De emente pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas, idem eſt ac de emente rem alienam num. 265.

Qui miſit pignus per nuncium non habitum pro fideli, cuius dolo, vel culpa perijt, tenetur reſtituere: ſecus ſi miſit illud per nuncium communiter habitum pro fideli. Nam pignus quomodocumque pereat, Domino perit, niſi interueniat dolus, pactum, culpa vel mora. cap. 17. num. 185.

Creditor tenetur reſtituere, ſi eius dolo, vel culpa lata, vel leui pignus perijt, vel notabiliter damnificatur: ſecus ſi culpa leuiſſima, vel caſu fortuito, modo non præcedat mora, nec pactum, quod pignus, quocumque modo periret, debitori periret. Idem de paciſcente cum debitore, quod eo nõ ſoluente ad certum tempus, pignus ſibi cedat, vel ne poſt certum diem redimi poſſit, niſi pactum fiat in pœnam debitoris, vt habeatur pro vẽdito iuſto precio. num. 204. & 217.

Idem de creditore paciſcente, vt venderetur pignus non ſoluto debito intra

tra certum tempus, & priuſquam venderet, non notificat debitori. Licet ſit pactum non vendendi pignus, tamen trina monitione triduo interpoſito facta, vt ſoluat, vendi poteſt. Si verò nulla præceſſit mentio de vendendo, vel non vnica denunciatio, ſufficit vt tranſactis duobus annis propria auctoritate poſſit vendere non tamen prius ſine auctoritate iudicis num. 204.

Licitum eſt pactum legis commiſſoriæ, poſſitum in pœnam ſine fraude vſurarum: idem ſi ponatur vt elapſo die ſoluendi, pignus eſſet venditum iuſto precio num. 217.

Si creditor bona fide, minus quàm debetur, vendidit pignus reliquum poteſt à debitore petere: ſi plus vendidit, tenetur reſtituere. Pignus autem retineri poteſt, donec ſoluatur debitum integrum. Quod ſi non ſoluatur debitum tempore præfinito, poteſt pignus alteri pignorari num. 205.

Peccat qui vaſa ſacra, libros & ornamenta Eccleſiæ pignorat, niſi ob redemptionem captiuorum ſubuentionem pauperum, & alia multum neceſſaria Eccleſiæ. num. 205.

Pirata vide Naufragium.

Pœnitens non tenetur ſingulorum peccatorum cuiuſcumque ſpeciei in particulari reminiſci, quoad effectum edendi. cap. 1. num. 25. Sed ſic quoad effectum confitendi ea per ſpecies, cir-

cumſtantias, & numeros. ibidem.

Non quotieſcumque pœnitens confitetur ſua peccata, deteſtatur illa virtualiter vel formaliter: ſtat enim quòd confiteatur ſine legitimo dolore. num. 41. in Nou. num. 48

Quando pœnitens non poteſt confiteri circumſtantiam peccati ſine infamia ſui complicis, debet procurare alium confeſſorem. Hæc tamen non eſt ſufficiens cauſa confitendi alieno confeſſori: & minus ad communicandum ſine preuia confeſſione c. 7. num. 5. & 6.

Non eſt ſufficiens cauſa confitendi alieno Sacerdoti, quòd parochus habebit maiorem ſollicitudinem de illo, & minorem æſtimationem. Nec pudor eſt ſufficiens, niſi ſit adeo magnus, & pœnitens conſtituatur in periculo tacendi aliquod peccatum. num. 9.

Pœnitentiæ virtus generaliter *eſt nolle facere, aut feciſſe aliquid iam à ſe factum*, & fit vel ſine dolore vt in Beatis, qui pœnitent de peccatis abſque dolore: vel cum dolore, vt in viatoribus. Præl. 10. num. 1. c. 1. num. 2.

Semper fuit neceſſaria ad ſalutẽ his qui peccauerunt mortaliter, vt declarauit Trid. Præl. 10 num. 2. & 3.

Et iure naturæ eſt neceſſaria vt medium, cap. 1. num. 28.

Digitized by Google

POENITENTIAE
Sacramentum.

POenitentia propriè ſignificat pœnitentiæ virtutem, transfertur tamē ad ſignificandum Sacramentum pœnitentiæ, & pœnam à confeſſario impoſitam. Præl. 10. num....

Pœnitentia ergo eſt *Sacramentum abſolutionis, quo Sacerdos ſibi confitentem ritè & legitimè, abſoluit* cap. 22 num. 11.

Eius forma eſt *Ego te abſoluo*, quaſi materia ſunt tres actus pœnitentis, Cōtritio, Confeſſio, Satisfactio. Præl. 10. num. 4. & cap 22 num. 11.

Incepit à paſſione Chriſti. Præl. 10. num. 13 in Nouo, num. 4.

Ad Baptiſmum, & Pęnitentiam requiritur dolor propter Deum, & non quiuis alius. Et baptizandi ſunt inducendi ad hunc dolorem: & errant qui baptizant Indos ſine tali dolore, qui cēſeatur contritio; & multo magis qui baptizant eos, eo ſolum, quòd petunt baptizari ob munuſcula quæ ſperant. cap. 1. num. 36. 37. & 39.

Hic dolor ſufficit ad Baptiſmum, vt ſit generalis omnium peccatorū mortalium, adducendo ad ſummū aliqua eorum, non deſcendendo in particulari ad omnes ſpecies. Ad Pœnitentiam requiritur dolor magis ſpecialis, recolendo omnes ſpecies peccatorum, &

Digitized by Google

de illis ſpeciatim pœnitendo. Non tamen tenetur hunc dolorem ad ſingula indiuidua peccata applicare cap.1 nu. 39 Nou. nu.36.37. & cap.11. num 7.

Qui pœnitet in infirmitate, & nō antea dubitatur de eius ſalute (quia tunc mille oppreſſus doloribus, & curis, vix poteſt erigere animum ad legitimam contritionem) intellige tamen de ſalute vera, non de præſumpta. quoad concedendam illi abſolutionem & ſepulturam c. 1. nu. 19. in Nou. nu. 15.

Peccat mortal. qui ſine contritione, vel attritione accedit ad hoc Sacramentum. num.37. in Nou. num. 5.

Sacramentum pœnitentię verè remittit culpam mortalem. cap. 1 num.43. lit.B. & clarius in Nou. num.44. contra Gratianum.

Per ſe ordinatus ad ſcandalum, & per accidens ad ſanitatem conſeruandam. cap.1. num.43. lit.C Nou. nu 43.

Circa pœnitentiam, definiuit Trid. ſub anathemate. ſeſſ.14. hæc ſequentia.

I. Quòd pœnitentia ſemper fuit neceſſaria ad veniam peccati mortalis. II. Quòd ſacramentū pœnitentiæ nūquam fuit ante aduentum Christi, neque ante eius mortem, et reſurrectionē. III. Quòd postea nihil prodeſt non baptizato. IV. Quòd fuit institutum à Christo Domino per illa verba Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, &c. *V. Quòd fuit institutum ad reconcilianandum*

liandum Deo peccatis mortaliter poſt baptiſmum. VI. Quod ſit verè & propriè Sacramentum, & ſit diſtinctum à Sacramento Baptiſmi. & ideo vocatur ſecunda tabula poſt naufragium. VII Quod verba illa Quorum remiſeritis, &c. *intelligenda ſunt de poteſtate remittendi peccata VIII. Quod ad veram pœnitentiam requiritur cõtritio, confeſſio & ſatisfactio, tamquã eius materia, & partes. IX Quod ſolus Epiſcopus, & Presbyter habent poteſtatem abſoluendi & non alij, & licet ſint mali, non tamen perdunt eam. X. Quod ſunt iudices ad verè abſoluendum. cap. 22. num* 11.

POENITENTIA.
ſolennis.

PRo mortali grauiſſimo imponebatur olim pœnitentia ſeptem annorum. cap. 26. num. 27.

Pœna. Qui propter delictum luit in corpore, eo quod non habet in ære, nõ tenetur ad pęnam pecuniariam quamuis perueniat ad pinguiorem fortunã.

Pęna legis non debetur in conſcientia ante condemnationem iudicis. cap. 17. num. 13. Idem de pęna excluſionis à collegio vel municipio. cap. 23. num. 63. & etiam in pœna cõuentionali quã pęnitentes ibi imponunt. nu. 67. at verò pœna excommunicationis, & aliæ

quæ non requirũt executionem, incurrunt ipſo facto. ibid

Peccat qui occultè accipit aliquid ob pœnam, quæ non debetur illi ante condemnationem, cap. 17. nu. 14.

Idẽ in iis, quibus velut ad correlatiua bene poteſt extẽdi pena. c. 22. nu. 74.

Reges & iudices ſæculares principaliter reſpiciunt pœnas tẽporales quas infligere, & tollere poſſunt: & non ſpirituales, quas nec infligere, nec tollere poſſunt etiã miniſterialiter. c. 23. nu. 54.

Pœna non ſemper præſupponit peccatum aut culpam. num. 56. Et pœna commiſſi iuſtè poteſt capi, ſi iuſtè fuit impoſita. num. 64.

Quamuis in rebus paruis temporalibus iuſtè poſſet imponi pœna incurrenda ipſo facto, abſque alia executione, non tamen in grauibus. nu. 66.

Pactum conditionale poteſt obligare ad pœnam ipſo facto. Hęc tamen nõ habent locum in pena conuentionali, quam partes ſibi imponunt. nu. 67.

Pena impoſita à teſtatore incurritur ipſo facto, quia potius eſt legatum cõditionale ibid. pęna poteſt extendi ad ſimiles caſus. c. 22. num. 74.

POLLVTIO.

Comedens nimis, vel edens cibos calidos, ex quibus venit pollutio, non peccat mort. dummodo non comedat eas eo fine. cap. 3. num. 5. lit. L. in Nou. num. 15. cap. 16. num. 8. & 9.

Non

Non peccat non ceſſans ab opere, à quo ceſſare non tenetur, quamuis timeatur ſubſecutura pollutio, dummodo non ſit periculum conſentiendi in eam: tale eſt opus prædicationis, ſtudij, confeſſionis, &c. in quibus neceſſe eſt audire, tractare, vel legere, res laſciuas: aut munus curſoris veredarij, in quo ſolet caro ſtimulis concitari: ſi enim probabiliter creditur, nullatenus futurum conſenſum, quamuis pollutio veniat, non tenetur omittere illa opera: ſecus ſi timeatur periculum cõſentiendi. cap. 16. num. 7.

Peccat mort. qui procurat pollutionem. vel placet de ea: vel non impedit eam potens & debens, & qui ſe probabili periculo pollutionis exponit per cogitationes, aut delectationis carnalis affectum: aut per conuerſationes vel tactus turpes ad eam prouocantes, potens & debẽs ab eis ſe auertere, aut comedens, & bibens aliquid, vt eueniat ſibi pollutio, quamuis id faciat ad exonerandam naturam. c. 16. nu. 6. Non tamen peccat complacens de pollutione ſequuta, ob leuamen naturæ, idque in ſomnis: nec qui ob eundem finem deſiderat eam, dummodo tale deſideriũ non ſit cauſa pollutionis. nu. 7. & 9.

Medicus poteſt deſiderare, vt pollutio eueniat infirmo inuito. c. 7. nu. 16.

Qui habet voluntariam pollutionẽ, & ſimul memoriam alicuius perſonæ, cum

cum qua deſiderat explere libidinem illã, duplex peccatum committit, mollitiem ſcilicet, & circumſtantiam illius perſonæ, quam deſiderat: Et qui ſimul cũ pollutione voluntaria recordatur, & deſiderat virginem, viduam, nuptã, cognatã & monialem, committit ſimul mollitiem, ſtuprum, fornicationẽ, adulterium, inceſtum, & ſacrilegium. c.7 nu 6 & etiam in Nom.c.6.n.18.§.5.

Non eſt peccatum ſaltem mort. pollutio incepta in ſomnis, & finita in vigilia, imò incepta in ſemiexcitatio, vel ſemidormiente, dummodo ratio non conſentiat.cap.16. num.8.

Tactus impudici inter coniugatos cum probabili periculo pollutionis ſunt mortales num.42.

Aſpicere feminam nudam, vel feminam virum nudum, cũ periculo pollutionis, eſt mort cap.26. num 28.

PRAECEPTVM.

PRæcepta Decalogi continẽt venialiter non tamen expreſsè omnia, quæ facienda ſunt, & expreſsè ſummã eorum.cap.11 num.1. Atque Perſeuerant adhuc in lege Euangelica.nu.2.

Quicquid eſt contra præcepta Decalogi regulariter eſt mortale, niſi excuſet defectus deliberationis, vel paruitas materiæ, vel defectus iuſtitiæ num 4.

Præceptum de diligendo Deum, de fide, & de charitate, non continetur in Decalogo, ſed præſupponitur. Prohibetur

betur tamen in primo præcepto expreſ-
ſè Idololatria, & ſuperſtitio num.5

Omnia præcepta Decalogi poſſunt impleri quoad ſubſtantiam, ab exiſtente in mortali. num.23.

Præcepti finis non eſt in præcepto. cap.13. num.2.

PRAEDICATOR.

Peccat mortal. in concione ſcienter narrãs miraculum falſum, aut miracula incerta; aut propheti im per ſacram Scripturam nõ approbatam: aut ex induſtria fingens vitam alicuius ſancti aliter quàm ſit. cap. 8. num.5. & c. 25. num.142.

Item qui aduertens ſe eſſe in mortali, prædicat & concionatur ſine debita contritione. Et qui aduertens concionando mentitur circa doctrinam fidei, vel morum, vel circa Sanctorum vitas, & miracula. nu.141. Qui vero miſcet in cõcione aliquid ridiculũ, venialiter peccat communiter loquendo. nu. 42.

Peccat mortaliter qui publicè cõcionatur abſque legitima ætate, c.25. nu. 141. Et religioſus, qui concionãdo nominatim detrahit Prælatis Eccleſiæ, & Sacerdotibus, præſertim, vt placeat laicis contra quem lata eſt excommunicatio per Concil. Lateran. ſub Leone X. Idem de cõcionatore ſæculari quoad peccatũ, & nõ quoad cenſurã. n. 142.

Quoad

Quoad prædicatores ſtatuit Tridẽt. ſeſſ. 5. cap. 2. hæc ſequentia.

Nullus regularis prædicet in Eccleſiis ſui ordinis, niſi prius examinatus & approbatus à ſuo Superiore de vita, moribus, & ſcientia, obtenta ab eo licẽtia, quẽ Epiſcopo præſentet benedictionem ab eo petendo. In Eccleſiis vero, quæ ſui ordinis non ſunt, et ã licẽtia Epiſcopalis neceſſaria erit. Epiſcopi etiam neminem regularem extra clauſtra viuentem, nec ſæcularẽ Sacerdotem prædicare ſinant, niſi eis noti ſint, & moribus & doctrina probati, etiam cuiuſcũq. priuilegij prætextu Nullus ſæcularis, nec regularis etiam in Eccleſiis ſui ordinos prædicet contradicẽte Epiſcopo. Epiſcopi autem ſingulis dominicis, & feſtis ſolẽnibus diuinã legem per ſe in ſuis Eccleſiis ſuis prædicẽt, vel ſi legitimè impediti ſint per deputatos ab eis In alijs verò Eccleſiis per parochos, vel alios tẽpore verò aduentus et Quadrageſimæ quotidie, vel ſaltem tribus diebus ex hebdomada, legem diuinam, & ſacram ſcripturã annuncient, & feſtis diebus pueros doceant doctrinam Chriſtianam, & obedientiam erga Deum & parentes: Miniſtrantes Sacramenta, etiamſi ſint Epiſcopi, ijs qui ea ſuſcipiunt, illorũ vim & vſum explicent, & inter Miſſarum ſolẽnia, vel alia diuina officia vernacula lingua feſtis diebus legem

diuinam

Digitized by Google

diuinam populo exponi curent poſtpoſitis inutilibus quæſtionibus, quæ non ædificant. Res item incertas aut ſpeciē falſi habentes, proponi non permittāt, & curent prædicari doctrinam verā de Purgatorio. Omnes curam animarū gerentes per ſe, vel per alios, aliquid ex his quæ in Miſſa leguntur, dominicis & feſtis exponant, & myſterium Sanctiſſimi huius Sacramenti declarent. cap. 15. num. 143.

PRAELATVS.

PRælatus Eccleſiæ, eſt diſpenſator bonorum eius. 17. num. 28.

Prælatus Religioſorum habet iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem cap. 12. nu. 75. Poteſt ſecure diſpenſare in ieiunio cum ſuis religioſis: non tamen debet relinquere conſcientiæ ſubditi petentis diſpenſationem, cap. 21 num. 21. & 22. Poteſt ſecurè iniungere inferiori munus audiendi confeſſionem, ſi eū iudicat idoneum. cap. 4. num. 6

Non poteſt ſubditum obligare ad ea quæ ſunt contraria præceptis Dei, Papæ, & aliorum ſuperiorum: nec ad actus merè interiores, ad quos nec eius poteſtas ſe extendit: nec ſunt neceſſarij ad implenda exteriora præcepta; nec ad actus ſpirituales reſpectu Superioris laici nec ad reuelationem peccati omnino occulti. cap. 23. num. 38. Nec ad iterationem confeſſionis legitimæ: nec prohibere allocutionem cum Superiore,

Digitized by Google

periore, qui eſt, etiam Superior prohibentis, nec obligare ad aſperitatem, ad quàm regula expreſsè, aut tacitè non extenditur, niſi in pœnam delicti commiſſi: nec ad impertinentia ordinis, & regulæ, ſicut leuare paleam à terra: Sed non eſt contra regulam aliquid ab ea iuſſum in quo Prælatus diſpenſare poteſt, vt ſi iuberet ſubdito non ieiunare tali die, nam ſubditus obedire tenetur. num.39.

Prælatus poteſt diſpenſare circa numerũ Miſſarũ, ſi fuerit exorbitans, vel eleemoſynis impar. c.15. nu. 138.

Quomodo poſſint Prælati diſpenſare cum ſuis circa irregularitatem, vide Irregularitas X.

Præſcriptio canonica, ideſt, incepta, & continuata bona fide. c.17. nu.85.

Præſumptio, Peccat mort. qui cum irreuerentia notabili Dei, vel cũ damno notabili proximi, ſuſcipit exercere officiũ quod neſcit, c.2;. nu.14. Idẽ de procurante illud, fine malo & ſine animo conſulendi peritos: ſecus ſi fine bono, & cum tali animo, num. 15.

Peccat mort. qui confidit ſe gloriam conſequuturum ſine meritis, vel cum merito abſque gratia Dei, & qui confidit ſe non amiſſurum gratiam, nec puniendum quantumcumque peccet. num.14.

Peccatum eſt contra Spiritum ſanctum præſumptio, qua impeditur bonus

nus timor: dicitur irremiſſibilis, non quia non poſſit remitti ſi adſit vera cõtritio, & pœnitentia, ſed quia ſuapte natura repellit media, & principia, quibus remittuntur peccata. Hæc & alia peccata in Spiritum ſanctum ſunt grauiſſima, quoties pars Superior animæ conſentit in eis: aliàs ſolum ſunt venialia. Quia ſurreptio in omni materia excuſat à mortali. num. 125.

P R E C I V M.

PRecium rerum iuſtum eſt triplex: imum, medium, ſummum. c. 17. num 228. cap. 23. num. 73.

Precium non augetur, nec minuitur per dilatam ſolutionem. cap. 23. nu. 82. Nec augetur periculo recipiendi rem creditam. nu. 81. Augetur tamen vtilitate venditoris, ſed non vtilitate, vel neceſſitate emptoris. num. 78. & 83.

Precium rerum augetur paucitate venditorum, & minuitur copia eorum num 84.

Quid ſit precium, aut quomodo taxandum, aut quomodo peccetur per illud, vide tit. Emptio. I.

Circa precium cenſus eddidit Pius V. ſequentem Extrauagantem.

Pius Epiſcopus, &c. *Cum onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes, cognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus,*

qui

qui nedum non continentur intra limites à noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos: verum etiam, quod deterius eſt contrarijs omnino pactionibus præter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præ ſe ferunt nō potuimus animarum prout tenemur ſaluti conſulentes, &c. ſalutari antidoto non mederi.

Hac igitur noſtra Cōſtitutione ſtatuimus, cenſum ſeu annuū reditū creari cōſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili aut quæ pro immobili habeatur, & de ſua natura fructifera, & q̄ nominatim certis finib. deſignata ſit.

Rurſum niſi verè in pecunia numerata præſentib. teſtib. ac notario, & in actu celebrationis inſtrumēti, non aūt prius recepto integro iuſtoque precio.

Solutiones quas vulgo anticipatas appellat, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè aut indirectè obligantes ad caſus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non teneatur, nullo modo valere volumus. quemadmodum nec pactum auferens vel reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam, quia volumus rem ipſam ſemper, & liberè, ac ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate, alienari.

Vbi

Vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones quibus vendenda ſit.

Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidãdas, aut rẽ cenſus ſubiectam, ſeu aliquã eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem cõtractu ſiue aliunde adquiſitum perdere: aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita ſint & nulla. Imò & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem, vel alia re, in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis vel præteriti vel præſentis, omnino prohibemus, ſicuti etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarent, Poſtremo, cenſus omnes in futurum creandos, non ſolùm re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, ſed etiã poſſe pro eodem precio extingui, non obſtante longiſſimi etiam temporis, ac immemorabili, imò 100 & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis, directè, vel indirectè talẽ facultatem aufferentibus quibuſcum-

que

que verbis aut clauſulis concepta ſint. Cum verò traditione precij rei extinguẽdus erit, volumus per bimeſtre ante denunciari, cui precium danđũ erit, & poſt denunciam, intra annum tamen ẽt ab inuito preciũ repeti poſſe, & vbi precium nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annũ exigatur. Volumus nihilominus quãdocumque redditum extingui poſſe, premia tamen ſemper denuncia de qua ſupra, & non obſtantibus his, de quibus ſupra idque obſeruari mandamus etiam quod pluries ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam ſequutus fuiſſet effectus.

Pacta etiam continentia preciũ cenſus extra caſum prædictum ab inuito aut ad pœnam, aut ob aliã cauſam repeti poſſe omnino prohibemus, contractuſq. ſub alia forma poſt hac celebrandos, feneratitios iudicamus. Et ita (illis propterea non obſtantibus) quicquid vel expreſſè, vel tacitè cõtra hac noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à Fiſco volumus poſſe vendicari.

Hanc autẽ ſalutiferam ſanctionẽ, nedum in cenſu nouiter creando, verũ etiam in creato, quocumque tempore alienando, modo poſt publicationẽ Cõſtitutionis creatus ſit, perpetuo, & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes precium ſemel cenſui conſtitutum nun-

nunquam poſſe ob temporum qualita-tē ſeu aliud accidens augeri, vel mi-nui. Hanc legem non extendimus ad contractus celebratos, ſed hortamur in Domino, vt piorum cenſuræ contra-ctus ſubijciant, &c. Dat. Rom.

Primitiæ vide tit. Decimæ.

PRIVILEGIVM.

PRiuilegia contra ius commune ſtri-ctè ſunt interpretanda. cap. 12. nu. 79. Et ipſum ius cōmune continet mul-ta priuilegia, ad pacandas cōſcientias deſeruientia c. 25. nu. 85. in fine. Priui-legia verò canonis & fori pertinent ad characterem ordinis. c. 27. nu. 202.

Prodigalitas *eſt vitiū inclinans ad appetitum inordinatum effuſionis pe-cuniæ*, contrariatur liberalitati & de ſe eſt venialis niſi ad damnū proximi: nā tunc eſt mortalis. c. 23. nu 69. 70. & 37.

Profeſſio, vide tit. Religioſus.

PROMISSIO.

DE promiſſione facta meretrici, & quomodo debet eam petere, vide Meretrix.

Promiſſio de re notabili obligat ſub mort. c. 17. nu. 6. & 7. Secus de promiſ-ſione ficta; Peccat mort. qui fictè pro-mittit, ſi damnum ſequitur inde nota-bili tertio, cap. 18. nu. 6.

Promiſſio ad mort obligans *eſt ve-ra, deliberata, voluntaria, nuda, rei licitæ, poſſibilis, & notabilis, quā mu-tatio rerum non eneruauit*, & cōpre-

hendit

hendit tam votum Deo factum, quàm promiſſum homini expreſſum, vel tacitum. c. 18. nu. 6. Et ad promiſſionem ſufficit & requiritur eadem delibera-tio quæ ad votum. num. 7.

Promiſſionis cauſa principalis, ſi nũ fuit vera, non obligat, quando promittens noluit ſe obligare ſine tali cauſa, num. 6. Imò ſi non exprimatur cauſa etiam vera non obligat in foro exteriori, quia præſumitur animus non ſe obligandi num. 6.

Promiſſio nuda obligat iure Naturali Diuino, & Canonico. Metu, vel dolo extorta non obligat in vtroque foro, niſi iuramentum adſit. num. 7.

Promiſſio rei illicitæ vel impoſſibilis, non obligat: nec quando venit notabilis mutatio rei, vel perſonæ: vel altera pars remiſit promiſſum: vel non impleuit id, ob quod facta eſt promiſſio. n. 7.

Mutua promiſſio ſine reſpectu alterius promiſſionis, non deobligat vnum, quamuis alter non faciat promiſſum, nec vice verſa. ibidem.

De promiſſione facta Virgini deflorate, vide Luxuria.

Propoſitum virtuale vlterius nõ peccandi, ſufficit ob defectum temporis, vel conſiderationis ad veram pœnitentiam, ſed per ſe requiritur formale. c. 1. nu. 10. & 12 & propoſitũ ſatisfactionis requiſitum ad Contritionem, ſufficit aliquando virtuale. nu. 15. 43. Et idẽ ad

ad attentionem diuini officij, & ad cōficienda Sacramenta. Nou.num.13.

Proxeneta, vel licitator, recipiēs aliquid ad vendendum, & retinens ſibi partem pretij, peccat mort. cum obligatione reſtituendi, niſi accipiat pro iuſto ſtipendio: modò non promiſerit ſe gratis venditurum. ca.23.nu.97. Quòd ſi vendit plùs quàm certum precium, illud plus poteſt ſibi accipere, ſi ea fuit mens domini, vt illud pro ſtipendio accipiat: idem quando reddit ſua induſtria rem pretioſiorem, cùm tamen nō teneretur ad hoc, poteſt exceſſum ſibi retinere. num.99.

Qui iuſto ſtipendio non contentus dixit domino, neminem dare plusquam centum, & accepta poteſtate dandi vendidit pro centum & viginti, non poteſt retinere illa viginti. num.98.

Quando committit vſuram, quid reſtituet, vide Vſura 3.

Publicum, *eſt quod patet omnibus*: & eſt triplex, notorium, manifeſtū, famoſum. Notorium nititur ſcientia maioris partis Communitatis; Famoſum infamia orta ex vno ſciente, aut ex indicijs, vel præſumptionibus æquipollentibus illi. Manifeſtum, quod nititur fama maioris partis Communitatis orta à ſcientibus. cap.27.num.255.

Vt ſit publicum ſufficit eſſe tale viciniæ, aut Collegio, aut maiori parti eorum, ſaltem ſi inueniantur decem,

in eod. cap. 27. num. 255.

Actus qui eſt delictum, quamuis ſit publicus non ſufficit, vt delictum dicatur publicum ſi aliàs eſt occultum, vt de celebrante publicè, qui occultè eſt excommunicatus. num. 256. Nou. 255.

Punitio, regulariter non debet dari alicui ex eo quo ſciat delictum parari, & non indicet: fallit tamen in filio, ſeruo, & ſubdito. cap. 24. num. 21.

In Purgatorio non detinetur defunctus, donec eius debita ſoluantur. c. 17. nu. 68. v. de etiā tit. Prædicator, in fine.

QVARTA FVNERALIS.

SOlita iam ante annos 40. ſolui Eccleſiæ parochiali, ſoluatur eidem, quamuis poſteà ſit conceſſa monaſterio. c. 25. nu. 138. ex Trid. ſeſſ. 25. cap. 13.

RAPINA.

RApina *eſt vi accipere, aut violenter accipere aliquid* & eſt peior q̃ furtũ & diſtinctæ ſpeciei ab eo, & circumſtantia neceſſario confitenda. cap. 17. nu. 95.

Raptor eſt, qui extrahit feminam inuitam de domo patris; Item, qui violenter extorquet copulam cum ea ſiue ſit virgo, ſiue non. cap. 16. num. 3.

Contra raptorem ſtatuit TridENT. ſequens Decretum.

Decernit Sancta Synodus, inter raptorē & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quòd ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto & libero

bero conſtituta, illum in virum habere conſenſerit, eam raptor, in uxorem habeant; nihilominus raptor ipſe ac omnes illi, conſilium, auxilium & fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuò infames omniumq; dignitatum incapaces, & ſi clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor, mulierem raptam ſiue eam uxorem duxerit, ſiue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare; cap. 22. num. 74.

RATIHABITIO.

De futuro non ſufficit ad validitatem confeſſionis. cap. 9. num. 6.

Ratificans damnum ſuo nomine illatum, tenetur reſtituere, quando qui nocuit, non nocuiſſet niſi exiſtimaret, eum, cuius nomine nocuit, ratihabiturum. Secus ſi non factum fuit eius nomine, quamuis illi placeat damnum. cap. 17. num. 133. Quod etiam confirmat in Nouo.

Ratihabitio damni retrotrahitur, & mandato comparatur: nam deiecit, qui mandauit, vel ratum habuit. Quod habet locum tam in contractibus, & iudicijs, quàm in maleficijs, & delictis alijs, niſi quoad effectum fruendi libidine. Nouo num. 133.

Ratihabitio habet vim augendi peccatum, & inducendi pœnam: vnde ratificans percuſſionem clerici ſuo nomine factam, eſt excommunicatus, ibidē.

Digitized by Google

Et ratificans deformationem ſuo nomine factam, eſt irregularis, cap. 27. nu. 233. Et omnis ratihabens delictum ſuo nomine factum puniendus eſt pœna, licet non ſemper ordinaria. Nouo ca. 17. num. 133.

Ratificans iniuſtam acceptionem ſuo nomine factam, peccat & tenetur reſtituere, niſi accipiens reſtituat. Qui verò ratificat incendium ſuo nomine factũ, tenetur reſtituere domum incenſam, id eſt, damnum illatum: non tamen tenetur in vtroque foro ad pœnam inflictã, vel infligendam, niſi poſt condemnationem iudicis, in Nou. cap. 27. num. 233.

Quando concurrunt duo ad ratihabitionem, ſcilicet, quòd opus fiat nomine ratihabentis, & quòd ipſe potens ſit mandare fieri delictum, antequam fieret, tunc ratihabitio mandato comparatur & inducit pœnam: ſecùs ſi altera, vel vtraque conditio deſit. ibid.

Infans & furioſus, ſi peruenientes ad vſum rationis, ratificant delictum ſuo nomine factum, peccant, ſed non incidunt in pœnam. ibid.

Ratificans deformationem, non ſuo ſed alterius nomine factam, peccat mort. ſed non eſt irregularis. ibid.

Reatus. vide Peccatum I.

Reconciliatio vide Eccleſia.

RECOMPENSATIO.

PEccat mort. occultè accipiẽs, quod ſuum eſt, cùm poſſet commodè per iudi-

iudicem recuperare & ſi non poſſet, tamen aduertit magnum oriturum ſcandalum, vel damnum habenti illud in depoſitum, vel pignus: non tamen tenetur reſtituere. Nec peccat accipiendo per ſe, quando ceſſant hæc damna, aut non poteſt commodè per alium; dummodo debitum ſit liquidum de iuſtitia, & debitorem moneat, illum ſibi iam nihil debere, c.17.n.113.114.& 135.

Accipiens clàm rem depoſitam apud Ioannem, pro eo, quod Ioannes debet illi, tenetur reddere, vel manifeſtare ob excommunicationem latam contra id accipientem, vel ſcientem. ca.17.n.114.115.& 135. De ſimili excommunic. vide Excommunicatio.II.

Occultè accipiens, ſed iuſtè, quod ſuum eſt, bene poteſt reſpondere etiam per iuramentum, ſe neſcire intelligendo intra ſe, neſcire aliquem qui malè acceperit num.116.

Regulariter loquendo tertia perſona non debet accipere, etiam occultè, id quod eſt debitoris, & non vult reſtituere, nec commodè compelli poteſt vt reſtituat. nu.117 ſecùs in vxore. Qui occultè accipit, quod dubitat eſſe ſuum, tenetur reſtituere durante hoc dubio, num.117.

Recompenſatio non habet locum in iniurijs verborum, cap. 18.num.46.

RELIGIO.

Religio ſæpè ſignificatur ſub nomine pietatis, atque eſt pars Iuſtitiæ annexa. cap. 14 num. 1 2. eſt maxima inter virtutes morales. cap. 11. num. 21.

Eſt autem *virtus inclinans ad honorem & cultum Dei, tamquàm principij à quo ſumus, & in quo viuimus*: & præcipitur in Scriptura, cap. 14. num. 1. cap. 11. num. 19. & 22.

Falſæ autem religionis quatuor ſunt ſpecies. I. Pernicioſus vel ſuperfluus cultus Dei. II. Idolatria. III. Diuinatio. IV. cultus exhibitus creaturæ ad directionem noſtram. Omnes hæ ſpecies ſūt de ſe mortales, excepta prima, cùm eſt ſuperflua non tamen contraria legi diuinæ, vel humanæ: & quarta, bona fide, vel præ ignorantia quæ tantùm ſunt veniales, cap. 11. num. 21 & 24.

RELIGIOSVS I.
in communi.

Religioſus D Benedicti tenetur cōfiteri vnoquoque menſe ca 1. n. 6.

Religioſus cui ex ſtatuto ſuæ religionis, & mandato ſui Superioris, prohibitum eſt audire confeſſiones poteſt abſoluere à venialibus validè, ſed non licitè: ſi verò non prohibetur, poteſt etiam licitè, cap 4. n. 6. etiam ſine licentia ibid.

Religioſi qui virtute ſuarum Bullarū poterant ante Trident. confiteri clericis ſæcu-

ſæcularibus, poſſunt etiam modo. ca. 4 num. 2.

Dubitans de ſua idoneitate ad munus confeſſionis: ſed iuſſus bona intentione à prælato ſuo, licite poteſt audire: & prælatus etiam id præcipere, ſi iudicat eum dignum. num. 6. Ad quid poſſit obligari per prælatum, vide Prælatum.

Religioſus. II. Quoad ingreſſum Solum propoſitum ingrediendi religionē non facit votum, quamuis induat habitum. cap. 12 num. 26.

Peccat mort. retrahens alium ab ingreſſu, vel extrahens poſt ingreſſum religionis: non tamen tenetur ingredi pro eo. num. 44.

Non peccat neque incidit in cenſuram iuſtis de cauſis retrahens, vel extrahens à religione. num. 45.

Peccant mort. parentes, vi, vel dolo extrahentes filium poſt ingreſſum religionis, cùm iam haberet ætatē ſufficiētem ad ingrediendum. ca. 14. n. 17. §. 5.

Circa eos qui cogunt alios ingredi religionem, vel terrent ab ea, ſtatuit Trident. ſequens decretum.

Anathemati Sancta Synodus ſubijcit omnes, & ſingulas perſonas cuiuſcũque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clericos, quam laicos, tam ſæculares, quam regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mu-

Digitized by Google

lierem inuitã, præter quàm in caſibus in iure expreſſis ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem, quique conſilium, auxilium, vel fauorem dederint; quique ſcientes eam non ſpontè ingredi Monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquomodo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatem interpoſuerint. Simili quoq; anathemati ſubÿcit eos, qui Sanctam Virginum, vel aliarũ mulierum voluntatem veli accipiẽdi, vel voti emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint.

Ingredi, vel inducere ingreſſum ad religionem, in qua malè viuitur, peccatum eſt. cap. 12. nu. 45. & 46. Et qui offert filium, vbi laxè viuitur, peccat. num. 51.

Per ingreſſum religionis laxæ, nõ ſatisfit voto de ingrediendo religionem in communi facto. Quòd, ſi talem laxã vouit, non tenetur ingredi eam, dũ non eſt ſpes reformationis. num. 46.

Perſuadere alicui vt voueat ingreſſum religionis laxæ, non eſt laudabile. num. 46.

Qui ante Trid. clam contraxit, & conſummauit, poſteà, quia id negauit in iudicio, & ipſa nupſit alteri, non poteſt ipſe ingredi religionem. Quòd ſi ille alter moriatur, tenetur ipſe accipere eam, etiam poſt profeſſionem. cap. 22. num. 24.

Digitized by Google

num.24. Quando tenetur filius ingredi, vel egredi religionem, ob neceſſitatem parentum, vide filius.

RELIGIOSVS III.
Quoad profeſſionem.

RElígioſus profeſſus fornicans, tenetur confiteri circumſtantiā perſonæ, cap.6.num.11.

Profeſſio facta ab excommunicato valet, cap.9.num.3.

Prælati non debent credere religioſo iuranti ſe fictè emiſiſſe profeſſionē: imò malè facient id credentes ſine coniecturis, cap.12.num.27.

Trident. ſtatuit circa profeſſos volentes egredi.

Quòd nullus regularis prætendens profeſſionem fuiße nullam, volenſq habitum dimittere, vel etiam cum illo ſine licentia diſcedere, audiatur niſi intra quinquennium à die profeſſionis, & tunc non aliter quàm cauſa cognita coram Superiore, & Ordinario. Quòd ſi ante habitum dimiſerit nullatenus ad allegandum quamcunque cauſam admittatur, ſed ad Monaſterium redire cogatur, & nullo priuilegio ſuæ religionis gaudeat, Nullus etiam regularis cuiuſuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuicumque Regulari facultas occultè ferendi habitum ſuæ religionis

lierem inuitã, præter quàm in caſibus in iure expreſſis ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem, quique conſilium, auxilium, vel fauorem dederint; quique ſcientes eam non ſpontè ingredi Monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquomodo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatem interpoſuerint. Simili quoq; anathemati ſubijcit eos, qui Sanctam Virginum, vel aliarũ mulierum voluntatem veli accipiẽdi, vel voti emittendi, quoquomodo ſine iuſta cauſa impedierint.

Ingredi, vel inducere ingreſſum ad religionem, in qua malè viuitur. peccatum eſt. cap. 12. nu. 45. & 46. Et qui offert filium, vbi laxè viuitur, peccat. num. 51.

Per ingreſſum religionis laxæ, nõ ſatisfit voto de ingrediendo religionem in communi facto. Quòd, ſi talem laxã vouit, non tenetur ingredi eam, dũ non eſt ſpes reformationis. num. 46.

Perſuadere alicui vt voueat ingreſſum religionis laxæ, non eſt laudabile. num. 46.

Qui ante Trid. clam contraxit, & conſummauit, poſteà, quia id negauit in iudicio, & ipſa nupſit alteri, non poteſt ipſe ingredi religionem. Quòd ſi ille alter moriatur, tenetur ipſe accipere eam, etiam poſt profeſſionem. cap. 22. num. 21.

num.24. Quando tenetur filius ingredi, vel egredi religionem, ob neceſſitatem parentum, vide filius.

RELIGIOSVS III.
Quoad profeſſionem.

RElígioſus profeſſus fornicans, tenetur confiteri circumſtantiā perſonæ, cap.6.num.11.

Profeſſio facta ab excommunicato valet, cap. 9.num. 3.

Prælati non debent credere religioſo iuranti ſe fictè emiſiſſe profeſſionē: imò malè facient id credentes ſine coniecturis.cap.12.num.27.

Trident. ſtatuit circa profeſſos volentes egredi.

Quòd nullus regularis prætendens profeſſionem ſuiſſe nullam, volenſq habitum dimittere, vel etiam cum illo ſine licentia diſcedere, audiatur niſi intra quinquennium à die profeſſionis, & tunc non aliter quàm cauſa cognita coram Superiore, & Ordinario. Quòd ſi ante habitum dimiſerit nullatenus ad allegandum quamcunque cauſam admittatur, ſed ad Monaſterium redire cogatur, & nullo priuilegio ſuæ religionis gaudeat, Nullus etiam regularis cuiuſuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuicumque Regulari facultas occultè ferendi habitum ſuæ religionis

Peccat mort. profeſſus, qui eo quòd non viget obſeruantia religionis, non ſeruat ea quæ obligant ſub mort. cap. 12 num. 50.

Excuſatur tamen ob impletionem eorum, quæ nec ſunt votorum eſſentialia, & iam deſueſcunt, per priuilegia, vel conſuetudinem, vel tolerãtiam prælatorũ ibidẽ. Quando poſſit egredi ob neceſſitatẽ parẽtum, vide tit. Filius.

RELIGIOSVS IV.

Quoad paupertatem.

Religioſus peccat mort. prodigens bona habita ante profeſſionẽ, vel acquiſita poſt eam; & hoc regulariter loquendo. cap. 17 num. 24.

Religioſus cum licentia prælati ſtudens vel peregrinans, poteſt dare eleemoſynam in caſu extremæ aut magnæ neceſſitatis num. 105.

Licitè poteſt gaudere de auctione precij tritici à ſuo Abbate ei pro ſuo victu conceſſi c. 20 num. 3.

Religioſus iam moriturus poteſt declarare ſuam voluntatem in diſtribuendis rebus ſuo vſui deputatis, non tñ per modum vltimæ voluntatis c. 27 n. 260.

Reliquias falſas ponens adorandas pro veris, peccat mort. Idem qui vtitur falſis, vel veris pro turpi quæſtu: vel nouis nondum approbatis ab Epiſcopo: aut vtens, e iquiis etiam veris, vana obſer-

obſeruatione,& ſuperſtitione,cap.11.n.35.& num 6 & cap.17.n.169.

Renunciatio facta ſponte à filio cum iuramento, obligat in conſcientia, licet enormiſſimè lædatur. Secùs in foro exteriori, vbi præſumetur dolus. cap. 17. num.152.

De renunciatione beneficij ad cuius titulum aliquis ordinatus eſt, vide tit. Beneficium. & tit.Ordo.

Repetitio non poteſt fieri de dato ob delictum.Imò nec de dato ob actum turpem libidinis.cap 17.num.39 §.2 ſecus de dato pro ludo, contra leges Hiſpaniæ.cap 20.num.17.

Poteſt repeti quicquid datum eſt viro vel feminæ, ne faciat id quod aliàs tenetur non facere, vel vt faciat quod tenetur ex iuſtitia, vel alia quacumque virtute facere,cap.27.num.33.

Repreſalias concedens, vel extendēs ad Eccleſiaſticos, vel eorum bona, manet excommunicatus, niſi intra mēſem reuocauerit.cap.27.num.136.Quod habet locum tam in ijs quæ iniuſtè conceduntur, quàm in ijs quæ iuſtè, contra gentem vel ciuitatem, vnde eſt clericus, vel Eccleſia.

Concedere repreſalias, pertinet ad ſuperiorem concedentem; & extendere, ad inferiorem cui conceditur.

Qui concedit eas contra bona vnius clerici, propter ſibi debita, iudicans hoc conuenire, non incidit in cenſuram.

Digitized by Google

Sed ob debita clerici vnius Epiſc
tus, non poſſunt concedi contra
alterius clerici eiuſdem Epiſcopa
cap.27 num.136.

RESIDENTIA.

CIrca reſidentiam ſtatuit Tri
ſequentia.

*Epiſcopus vel eo ſuperior, ſine
cauſa ſex menſes abſens ab Epiſcop
amittat quartam partem. Si alio
menſes, alteram quartam parte
vltra, denuncietur Papæ. Benefic
cogantur reſidere ſi requiritur eo
præſentia perſonalis. Priuilegium
abſentia percipiēdi fructus nulli p
niſi de rationabili cauſa ab Ordin
approbanda, fuerit conceſſum: &
pro illius abſētia alius ab Epiſcopo
ſtituatur cum ſtipendio aſſignato
ctuum. Cauſa licita abſentiæ Epiſ
approbetur à Papa, vel à Metropol
no, vel ab Epiſcopo antiquiori à
etiam Metropolitani approbatur a
tia ob bonum Reipub. Epiſcopatu a
ctum, licita eſt. Item abſentia per
aut tres menſes Epiſcopi eius conſ
tiæ relinquitur. Vltra hos abſens, no
tinet bona conſcientia fructus, nec
bet frui eis. Quod etiam procedat
Beneficiarios curatos: qui ſi licite
cum licentia Epiſcopi abfuerint, p
deatur pro eis de alio Subſtituto, c
bita mercede. Licentia abſentiæ,
bimeſtre, niſi ex graui cauſa & g*

non detur cap.25.num.121.

Parochus cũ iuſta cauſa poteſt abeſſe etiam ſine licentia ſcripta. Quodlibet beneficium etiam tenue, exigit reſidentiam. Et peccat mort. qui non reſidet in beneficio ſine iuſta cauſa. Quinque cauſæ poſſunt excuſare abſentem. I. auditio Thologiæ, vel Iuris Pontificij ad quinquennium. vel prælectio vtriuſque, quamdiu durauerit. II. Obſequium Epiſcopi vel Eccleſiæ. III. Obſequium Papæ. IV. Legitima licentia. V. conſuetũdo honeſta. cap.25.nu.121.

Qui beneficiarius abeſt, curet ne beneficium fraudetur obſequio: & qui ſine licentia, vel cauſa iuſta non reſidet, peccat, & tenetur reſtituere fructus perceptos, ſecundum Trident. num.121.

Reſidentia Epiſcopi, & parochi eſt de Iure Diuino. ibidem. poſt medium.

Capellani Regis non reſidentes gaudent fructibus ſicut Capellani Papæ, ſi habent eadem priuilegia. Ibidem.

Maior abſentia permittitur dignitatibus & Canonicis quam parochis. num.136.

RESTITVTIO I.

in ſe.

Reſtitutio eſt *actus iuſtitiæ cõmutatiuæ quo redditur alteri quod ſuũ eſt.* Et eſt duplex: Formalis, quæ eſt reddere alij quod ſuum eſt, vel iuſtè ei debetur:

vir-

virtualis, quæ eſt reddere alteri con
nationes & ſatisfactionem. capitulo
num. 6. & 11.

Reſtitutionis neceſſitas, & oblig
naſcitur ex violatione legum iuſ
veræ & ſpecialis, quæ tranſgreſſio
ſe ordinatur ad obligationem rei
næ: non tamen oritur ex tranſgreſſ
charitatis, & aliarum virtutũ à ta
ſtitia diſtinctarũ, quia per ſe nõ ord
tur ad talem rei ablationẽ. cap. 17. n

RESTITVTIO I

Quis debeat reſtituere.

RETinens rem alienam ſiue bo
de, ſiue mala, tenetur reſtitu
ſed cum differentia.

Qui enim accepit & retinet b
fide rem, ſi eam amiſit, vel abſque
culpa perijt, ſatisfacit reſtituend
in quo factus eſt locupletor. Et
bona fide emit rem à non Domino
netur illam reddere ſuo domino, p
quam reſciuerit, etiam nõ reddito
cio pro eo dato ſi autem cõpareat v
ditor, ſufficit reddere illi, & recupe
re precium. num 9. Si res amiſſa eſt,
data, tenetur dare id ĩ quo factus eſt
cupletior, id eſt, precium quod pro
habuit. Et ſi in nihilo factus eſt lo
pletior, ad nihil tenetur domino,
que alteri cui bona fide venderet ill
eodem, vel minori precio, quo emit
Qui

Quia nil amplius, quàm ſuum habet: ſi plus autem venderet quàm emiſſet, tenebitur illud plus reſtituere, aut aliud pro eo, quia quoad illud alienum retinet. cap. 17. num. 7. & 8.

Qui occidit, vel percutit animal proximi, vel ſeruum, tenetur domino reſtituere, quantum valet, aut quantò minoris valet propter deformitatem relictam ex vulnere. cap. 15. num 20. & 22.

Percutiens iniuſtè hominem liberũ, tenetur illi reſtituere impenſas curationis, & ſtipendia, quæ ſanus lucri faceret tempore curationis: imò & tempore totius vitæ: ſi factus eſt inhabilis ad lucrifaciendum. cap. 15. nũ 23. quia reſtitutio etiam habet locum in homicida damnato per iudicem: vnde ſi ſuſpendatur, tenentur eius hæredes reſtituere. num. 22.

Ob deformitatem vulneris libero inflictam, nil tenetur reſtituere, quia corpus liberum nullam habet æſtimationem. Imò, qui occidit hominem liberũ, nõ tenetur quidquam reſtituere pro eius vita; bene tamen pro impenſis curationis, & pro damno, quod filij, & hæredes paſſi ſunt, tum etiã expenſas moderatas funeris, ca. 15. num. 2?. Nouo. num. 22.

Inter eos qui iniuſtè hominem occidunt computandus eſt ille, qui occidit excedendo debitum modum ſuæ debitæ defenſionis, ſaltem ſi peccauit mort. nam & iſte ad tantam tenetur reſtitutionem

tionem, ſicut voluntariè occidens,
num.22. quod magis explicatur ti
micidium.

Qui dolo vel fraude inducit aliu
peccatũ mort. ſicut pater, vel dom
tenetur de iuſtitia inducere illu
veram pœnitentiàm: ſecus ſi ſi
dolo, & de alijs qui tantùm ex cha
debent id facere. cap. 14. num. 45.

De dante bona fide pecuniam
terinã, &c. vide tit. moneta & pec

Qui mala fide accipit rem alie
aut eadem mala fide emit illam
domino, tenetur illam reſtituere
tum domino. cap. 17. num. 9.

Tranſgreſſio charitatis & miſe
diæ non inducit reſtitutionem, q
uis alius damnificetur. cap. 17. nu

Obligatus ex quaſi delicto, te
reſtituere, vt Iudex ferens iniquan
tentiam ob ignorantiam, vel in
tiam iuris, cap. 17. num. 11.

Qui conſentit delinquenti aliq
nouem modis relatis tit. Partici
tenetur reſtituere: ſed diuerſimod
faciens, tenetur ſemper, & in totu
ſtituere: at verò iubens, conſulens
ſentiens ſimpliciter, recipiens, la
vel participans, tantùm tenentur
ſtitutionem eius quod peruenit
& cuius fuerint cauſa, ſine qua
non fuiſſet factum. Denique tacen
ſtans, & non manifeſtans iclùm
tur, quando ad id obligãtur ex c
quan

quamuis fraudulenter, & mala volun-
tate id omittant. num. 18.

Tenetur reſtituere occidens proxi-
mum iuſſu alterius, & famulus vſura-
rij, quia ſunt facientes, iubentes verò
ſunt tamquam conſentientes. num. 19.

Qui inuenit furem furantem à ſuo
vicino, & accepit aliquid à fure, vt ta-
ceat, non tenetur reſtituere quod fur
furatus erat, nec quod accepit à fure
ſi erat furis, dūmodo non teneretur ex
officio clamare. Imo non tenebitur re-
ſtituere, quamuis vicino damnificato
interroganti, vtrū viderit aliquid, & re
ſpondeat ſe nihil vidiſſe. n. 20. & 21. Te-
nentur ex officio iudices clamare, &
patres, & tutores, quoad bona filiorum
vel minorum. Non tamen tenetur iu-
dex obſtare imminente quolibet peri-
culo mortis, vel vulnerum: nec cum pe-
riculo vitæ, vel ſtatùs, tenetur ſeruare
vitam, vel bona alterius, ſed ſic Rem-
publicam. ibidem.

Qui non obſtat maiori parti Capitu
li vbi plura ſuffragia vincunt, quamuis
peccet conſentiendo delicto aliorum,
non tenetur reſtituere qando ſuffra-
gia ſemel data non poſſunt reuocari. I-
dem quando, qui ſuffragatur, credit
maiorem partem propter ſuum ſuffra-
gium non mutaturam ſentētiam. ſecus
ſi crederet mutaturam. num. 21. ca. 17.

Confeſſarius qui per ignorantiā craſ-
ſam abſoluit ante reſtitutionem, vel an

te quam

tequam eam præcipiat pœnitentiā
parato, tenetur reſtituere, ſi cred
niſi reſtitutionem præciperet, pœn
non reſtitueret, & ſi præciperet ſic
tamen tenetur ſi id omiſit ob obl
nem, vel quia credidit id pœnitent
tæ fore. nume. 22.

Qui accipit aliquid iniuſtè ex vo
tate dantis, ita vt verſetur ex vtr
parte turpitudo, non tenetur reſti
re ex præcepto. num. 30.

De meretrice, aut alia femina a
piente ab amico ſuo per blāditiam
dolum: vide Meretrix.

Vti etiam religioſi non tenentu
ſtituere quod accipiunt à feminis. n
34. §. ſecundo ideo.

Tenetur reſtituere qui accepit
quid, ne inferret damnum aliquod
tra iuſtitiam. num. 29. Item qui acc
vt bene fungatur ſuo officio. nu. 31.

Qui accipit aliquid turpiter à d
iuſte, tenetur reſtituere, vt miniſtri
ſtitiæ, & alij, qui tenentur illud fa
ex iuſtitia aut alia virtute. Secus ſ
neatur ſolo debito honeſtatis, & no
gali. num. 37.

Tenetur tamen illi in conſcien
quando qui dedit, repetit ſaltem e
iudicium, & non aute. Nam quan
non repetit, videtur conſentire, vt a
retineat. num. 34. in principio.

Expedientes fructus beneficior
in vſus profanos, & ab eiſdē accip
te

tes peccant & tenentur reſtituere.n.54.

Prælatus vel dominus habens ius cõferendi beneficium Eccleſiacum, aut officium publicum, peccat, & tenetur reſtituere quamuis ſit Papa, ſi confert illud indigno: reſtituet autem non digno, vel digniori prætermiſſo, ſed Eccleſiæ, vel Reipublicæ, cui damnum intulit. num.96.

Qui eſt cauſa, q̃ aliquis mulctetur pœna iniuſta, vel quòd non cõſequatur ſuum ius; tenetur reſtituere num.97.

Qui ſibi accipit de naufragio, quid faciet vide titu. naufragium. Et de ſoluente iniuſtè carcere detentum, vide tit. Carcer.

Qui fingens paupertatem, aut aliam neceſſitatem, vt accipiat eleemoſynam, accipit eam, tenetur reſtituere non dati, ſed pauperibus, aut pijs operibus. Secus ſi ſimulatio non fuit cauſa finalis ſed tantùm impulſiua ad paruas eleemoſynas: cap.17.num.107.

Tenetur reſtituere qui non ſoluit famulis totum precium, quod eis debet ex conuentione expreſſa, vel tacita, num.108.

Accipiens aliquid occultè ab eo, cui non diſpliceret ſi manifeſtò acciperet, ſed ſic ob occultam acceptionem, peccat venialiter, ſed ad nil tenetur, vt filij, & ſerui. Quod ſi accipiat ad donandum, vel vendendum, peccat mortal. & tenetur reſtituere. num. 139.

Qui

Qui obligauit aliqua via mag
vt ſibi conferat officium preci
mabile, non tenetur reſtituere i
ex tali officio lucratur.num.222
uo 223.

De conſumente rem alienam
trema neceſſitate, vide, neceſſi
ſtupratore Virginis vel feminæ
meretrice vide Luxuria.

De accipiente ne accuſet vide
ſatio; de extorquente per metu
metus: de Iudice inique iudicante
Iudex de Caupone, & de filio ad
no, vide Caupo, & Adulterium.

DE IMPEDIEN
bonum alienum. §.

ILle ſolus, & omnis impedien
num alienum tenetur regu
reſtituere, qui impedit aliam à
quendo officio, vel beneficio, v
bono ad quod habebat ius in t
ad rem, vel ſi impedit contra iuſti
vel per vim, metum &c. (quamu
non habeat tale ius) tenetur re
re: aliàs non quamuis mala inten
faciat. cap 17. num. 69. 74. & 97

Qui blanditijs abſque metu, &
facit teſtamentum, vel legatum
ferri in alium, non tenetur reſti
ſecus ſi per vim, dolum, vel mend
vt dicendo non eſſe cognatũ, eſſe
rum, malum, &c. ſed nec tunc te
re

reſtituere quantum impediuit, ſed iudicio boni viri. num.73. De iure in re, vel ad rem, vide tit. ius.

Qui eſt cauſa vt aliquis iniuſta pœna mulcetur, vel non conſequatur ſuum ius, tenetur reſtituere. num. 97.

Qui impedit laborem agricolæ iniuſtè, tenetur reſtituere. num 74.

Qui prohibuit venationem, vel piſcationem peccat, & tenetur reſtituere lucrum, quod veriſimiliter impediuit. num. 120.

Quinque conditiones requiruntur, vt quis iuſtè poſſit venatum aut piſcatum prohibere. I. Auctoritas regia iuſta: vel conſenſus populi liber à metu: vel præſcriptio canonica ſine vi & metu introducta. II. Vt ob occaſionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, qui non procurant dolis eas è prohibito loco extrahi, vt extra illa eas capiat: aliàs enim punire poſſet. III. Vt prohibeat in ſuis proprijs prædijs: quamuis ſufficiat, vt Domini aliorum ſua ſpõte in id conſentiant. IV. Vt reſtituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prędijs faciunt, quorum Domini in damnum eorum non conſentiunt, quamuis in aliorum damnum conſentiant. V. Vt caueat prohibens, ne ſubditi timentes eum & miniſtros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorũ quia eis ſæpe opus habeant, petere non audeant, qui peterent ab alijs ſibi par-

bu,

bus:quia eiuſmodi metus, etiam
qui non eſſet omnino iuſtus, ind
bligationē reſtituēdi.c.17.n.120.
De participante in damno da
de, Damnum.
Reſtitutio III. Quid ſit reſtitu
Regulariter loquendo reſtituen
res ipſa aliena, vel ſi ea non pote
æſtimatio. Non tamen eſt reſtit
in ſua ipſa ſpecie, quando ex hoc
feſtaretur peccator occultus, vel
retur aliud graue damnum. ca.17

RESTITVTIO

Quantum ſit reſtituendum

QVi mala fide inuitatur ad
de aliqua re furtiua, tenetur
tuere, quantum comedit: Si verò
fide, id quod ſubtraxit proprio
ptui, quia in eo factus eſt ditior:
ſi nihil ſubtraxit, ad nil tenetur. id
vtente veſte aliena cap.17.num.9
Qui mala fide recipit, vel reti
alienam, tenetur eandem reſtit
poteſt: ſin minus, tantum quantò
ris valuit à tempore iniuſtæ acc
nis vel retentionis, quamuis ab
culpa perierit.nu.10. Niſi Domin
gitimè oblatam noluerit accipere
enim ſatisfaciet reſtituendo, qua
valuit tempore quo accepit.num
& 26
Faciens damnum, ſemper tene

ſtituere in totum: ſed iubens conſules, conſentiens ſimpliciter, recipiens, laudans, vel participans, ſolùm id, quod peruenit ad eos, & cuius fuerunt cauſa ſine qua delictum non fuiſſet factum cap 17.num.18.

Iuuans cooperando, quando fuit cauſa ſine quia nihil damni fuiſſet illatum, tenetur reſtituere totum: quando verò fuit cauſa ſine qua pars damni non fuiſſet facta, tenetur illam partem, quando non fuit cauſa, ſine qua non fuiſſet illatum totum damnum tenetur reddere id quod ad ipſum peruenit: & ſi nihil ad eum peruenit, ad nil tenetur, num 22.

Qui cum multis pergit ad furandũ, tenetur reddere id, quod ad eum peruenit, & id cuius fuit talis cauſa, ſine qua non fuiſſet factum furtum.num.130.

Reſtituendi ſunt fructus rei alienæ fructuoſæ, habita ratione bonæ vel malæ fidei. Si non eſt fructuoſa non eſt reſtituendum id, quod induſtria poſſidentis lucratum eſt. Et qui locat torquem aureum alienum, & latro, & vſurarius aliena pecunia lucrantes; non tenentur reſtituere precium locationis, aut pecuniæ, niſi ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis.num 25.

Qui furatur equum ſolitum locari, tenetur reſtituere lucrum quod ceſſauit Domino.num.26.

Filius putatiuus credens ſe non eſſe legiti-

legitimnm, non tenetur reſtituer
tribus legitimis, tãtum quantũ v
hæreditas, nec quantum reſtitue
eſſet ſi poſtquam eſſet acquiſita to
tur ab eis, ſed multò minus ad ar
boni viri. cap. 16. num. 48. §. 8.

Quantitas debiti certa, tota eſt
tuenda, incerta verò qualis eſt dã
nerũ, fructuũ ſperatorũ, ſeminũ ſ
intereſſe amiſſi, ad arbitrium bo
conſideratis circumſtantijs. c. 17. n

Qui per iniuſtitiã impediuit, a
à conſequendo aliquo bono, non
tur reſtituere, quantum impediui
iudicio boni viri. num. 73.

Fur tenetur reſtituere etiam in
ſas factas à domino in quærenda
bi furto ſublata, eas nempe, qu
prudens debuiſſet facere. Male
autem tenetur reſtituere interſſe
ni etiam extrinſecum. num. 145.

RESTITVTIO

Cui ſit reſtituendum.

Res aliena regulariter eſt reſt
da domino abſoluto, vel di
tori. item creditori pignus, & de
rio, ſartori, fulloni, (cõmodatari
etiam appellatione Domini intel
tur) eſt reſtituenda res eorum cu
commiſſa, non eius dominis. In f
men conſcientiæ poteſt reſtitui ve
minis, cum cautione, ne cuſtod
tiantur aliquod damnum. n. 28. Q
ſuſpicio adſit, quod cuſtos non redd
mi

mino, reſtituenda erit domino. ibid.

Res Eccleſię ablata reddēda eſt eius prælato, quamuis ſit diſſipator, dummodo non ſit ſuſpenſus, nec habeat coadiutorem: ſatius tamen reſtitueretur ipſi Eccleſiæ. num. 29.

Aliquando res non eſt reſtituenda domino. I. Quando Dominus eſt furioſus, prodigus, vel ſub tutore, aut curatore. II. Quando ignoratur dominus rei. III. Quando dominus ita diſtat, vt ad eum mitti non poſſit. IV. Quando res furtiua accepta à fure, furi reſtituenda eſt, niſi ceſſantibus alijs incommodis reſtituatur domino: & ſufficit reſtituere illi, cui fur mandauit. cap. 17. nu 29. §. 1. vſque ad 5.

Damnũ datum alicui inuito, vt per furtum, rapinam, vim, aut metum ſaltē reuerentialem, vel acceptum, ne faceret aliquod damnum contra Iuſtitiam, reſtitui debet damnificato. nu. 30 §. 1.

Acceptum ad patrandum aliquod malum, ſi malum non ſequatur, reſtituendum eſt danti. nu. 3. § 4.

Qui accipit aliquid, vt fungatur bene ſuo officio, tenetur reſtituere dāti. nu. 31. poſt §. 5. & idem de illo qui accipit iniuſtè & turpiter à iuſtè dante (ſicut miniſtri iuſtitiæ.) num. 33.

Qui accipit aliquid ad faciendum, quod ex iuſtitia tenetur, quid faciet, vide Reſtit. II.

Qui bona fide emit rem à non domi

no, tenetur poſtquam reſciuer
re vero domino, etiam non re
to precio.nu.8. Si verò compar
ditor, ſufficit illi reddere, & re
re precium.num.9.

De Prælato conferente ber
indigno, vide Reſtitutio II.

Pauper fictus accipiẽs eleer
tenetur eam reddere non dãti
peribus.num.107.

Reſtitutio VI. *vbi ſit facie*
ſtitui debet, vbi res aliena ſita e
na fide poſſidetur.num.42 Et
betur ex contractu vel quaſi c
facienda eſt in loco expreſsè v
deſtinato ſolutioni, dummod
extra locum deſtinatum non
cet creditori, nec debitori.num
locus non fuit deſtinatus, faci
in loco vbi petitur, coram iud
petente.ibidem.

Reſtitutio debita ob delictu
quaſi delictum, facienda eſt in
co vbi dominus nulla expenſ
lio onere grauetur, ſiue fiat vb
cepta fuit, ſiue vbi eſt domin
in alio loco, ad quem domin
ſtuliſſet. Sufficitque reſtituere
ditori placuerit.num.43.

RESTITVTIO

De modo, & ordine reſtitu

QVomodo reſtituet lædens
uis corporis, vel animæ,
ſtitutio II.

Reſtitutio fiat occultè, ſi delictũ eſt occultum, & generaliter eo modo, quẽ cauſam debiti requirit c.27. num.44.

Quando omnia debita non poſſunt reſtitui, reſtituantur prius certa, quàm incerta: niſi res incerta permaneat in ſpecie. num. 47. & 48.

In bonis certis ſeruandus eſt hic ordo. I. Vt reſtituatur domino ſuũ permanens in ſpecie. II. Soluendum eſt vẽditori precium rei permanentis penes emptorem. nu. 49. Idem eſt de eo, quod datur titulo oneroſo, non tamen habet venditor hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, nec emptor in pecunia habita ex noua eiuſdem rei vẽditione, nec in eo quod per illius permutationem habuit, quoniam nec precium, nec habitum propter permutationem in ſingularibus actionibus, ſuccedit in eius locum. num. 50. III. Fiet his quibus bona fuerunt expreſsè obligata: deinde dos, & Fiſcus præferũtur hypothecis tacitis anterioribus: non tamen expreſſis anterioribus ſed bene poſterioribus. num. 50. IV. Tacitæ hypothecæ, & hæ ſuo ordine: deinde Depoſitarij, niſi quando depoſita fuit pecunia, ad negociandum, & vt ſoluerentur vſuræ, vel intereſſe. nu. 51. V. Habẽtibus priuilegium perſonale, quo præferantur alijs ſine obligatione reali. VI. Creditoribus non habentibus hypothecam expreſſam, nec tacitam, nec

Digitized by Google

priuilegium perſonale : & his ſinc
ne temporis reſtituendum eſt pro
quod ſupereſt , deductis tamen in
mis moderatis impenſis funeris
ceſſarijs publicationis , & copiæ
menti, & alijs ad aditionem hære
tis neceſſarijs.num.51.

Dans mutuum ad reficiendam
quam poſſeſſionem, vel nauim, p
tur in precio habendo ex tali re o
bus habentibus hypothecam bono
domini illius rei.num.52.

Peccat debitor non ſeruans or
prædictum ,niſi aliquis creditor ſ
ligentior reliquis,in petẽdo in iud
vel extra, tunc enim poteſt & c
prius illi ſoluere , dummodo re
non ſint magis priuilegiati. num.5

Si ſatisfactis creditoribus priuil
tis ſuperfuerit aliquid pro rata
nominum, diuidetur inter credi
non priuilegiatos, niſi ſint aliqua
ta in contrarium. num.53. in Nou

Creditor non priuilegiatus. ſed
gentior in petendo, fit potior ceter
priuilegiatis, ob ſuam diligentiam
huic petẽti debet debitor ſoluere
quàm priori Creditori non priuile
to, nec petenti ante. Nou.53.

Atque regula iuris , *Qui prio
tempore, potior eſt iure*, intelligitu
cetera ſunt paria: Vnde creditor qu
ter alios creditores ſibi pares , eſt
gentior in petendo , excipitur ab
qu

quia ſua diligentia fecit illum potiorē reliquis, atque ſic iam non ſunt cetera paria. in Nou. num. 53. §. 4.

Debitor debens creditoribus chirographarijs nullatenus priuilegiatis, & ſua tm̄ ſponte ſint coactione, iuſſu, aut petitione, ſoluens poſteriori, peccat grauiter, cum obligatione reſtituendi, qa fraudat priorem, ea parte, quæ illum contingeret, ſi bona venirent, & ſoluit alteri, quod alteri debetur. Et multo magis damnandus eſt, qui videns ſua bona diuidenda eſſe per iudicem ob aliquam eius cauſam, pro rata inter creditores iuxta iuris ordinem, illa ſoluit integra creditoribus non priuilegiatis. Et idem dicendum de creditore quoad peccatum & reſtitutionem, quod dicitur de debitore. Nam tunc creditor incidit in hæc duo, vel non incidit, petendo, vel recuperando, quando debitor incidit in eadem, vel non incidit ſoluēdo. in Nouo, num. 52.

Vſurarius prius debet ſoluere debita per contractus licitos quibus nō eſt factus pauperior, quam per vſuras etiā anteriores. Secus de debitis per contractus gratuitos, quibus factus eſt pauperior. num. 52.

RESTITVTIO VIII.

Quando ſit reſtituendum.

RESTITUTIO in primis facienda eſt ſtatim. num. 54.

Retinens alienum non committit no uum peccatum ſingulis momẽtis: ſed toties peccat quoties proponit illud nõ reſtituere: & ſufficit quòd toties proponat etiam venialiter non reſtituere, vt in peccatum incidat. nu. 55. & 64.

Et toties peccat, quoties vtitur alieno bono, quamuis nil cogitet de reſtitutione, & quoties poteſt commodè reſtituere, ſi id animaduertit, peccat quãuis non ſtatuat non reſtituere. nu. 55.

Debitor incertorum, procurans cõpoſitionem, peccat mort. donec illam adipiſcatur, ſi cum poſſit non reſtituat pauperibus. num 93.

QVAE CAVSAE EXCVSENT *à reſtituendo ſtatim.* §. 1.

A Reſtituẽdo ſtatim excuſat ignorantia probabilis iuris vel facti, & voluntaria dilatio creditoris, & dilatio parum nocens illi, & impotentia reſtituendi. c. 17. nu. 55. & 56. Et impotentia dicitur etiam eius, qui non poteſt commodè, hoc eſt, ſine iactura vitæ, famæ, vel damno notabili ſuæ ſubſtantiæ: habetq; id locum in debitis tã ex contractu, quàm ex furto, vel alio delicto ortis. nu. 56. vel excuſatur vſurarius, vel alius debitor, qui ſi ſoluat non habebit vnde alat vxorem, vel filios, vide tit. Vſura. VI.

Non tamen excuſatur propter conſeruan-

Digitized by Google

ſeruãdum ſtatum acquiſitum per vſuras, vel aliã iniuſtitiam. Nou.num.58.

Nõ dicitur damnum notabile propriæ ſubſtantiæ, quod res alienæ reſtituendæ ſint magnæ, necnon ſi lucrari deſinat re illa quã reſtituturus eſt. Sed non procedit hoc ad inſtrumenta artis, quibus victum parat. Nec excuſat dãnum propriæ ſubſtantiæ quando ex dilatione creditor patitur damnum notabile.num.59.

Semel iuſſus reſtituere, & non reſtituit, non eſt abſoluendus, niſi adſint tales circumſtantiæ, vt Confeſſarius fiat contentus ſolo propoſito reſtituendi.c.17. num.59.& cap.26 num.6.

Indigens extreme non tenetur reſtituere quamuis creditor extreme indigeat, niſi dominium rei reſtituendę ſemper remanſerit penes creditorem. cap. 17.num.60.

Excuſat damnum corporis vel animæ, euenturũ ei, cui debetur, vt quãdo furioſus, vel iratus, petit enſem à depoſitario: tunc enim eſt facienda reſtitutio ſtatim, niſi in caſu, quo timeretur maius damnum ex retentione quàm ex redditione.num.63.

Videtur etiã excuſare, quando probabiliter creditur, quòd ex retentione ſtatim facta ſequerentur (propter paupertatem) adulteria, fornicationes, vel alia peccata mortalia in filijs vel filiabus ibidem.

Digitized by Google

Excuſat à reſtituendo ſtatim timor cadendi à dignitate ſui ſtatus curet tamen, ne quid impendat in alios vſus quàm neceſſarios, & decentes, nu.62. Item excuſat quando ex manifeſtatiòne debitoris ſequitur illi notabile damnum: poterit tamen differre quouſque inueniat perſonam fidelem, per quam fiat reſtitutio num.68.

Non excuſat dilatio confeſſarij, niſi quando videt, quòd debitor non vult totũ ſoluere ſtatim, nec creditor vult concedere dilationem parum ſibi nociuam, & quòd vel numquam, vel non tam citò, nec tam vtiliter recuperabit, ac ſi concederet dilationem: tũc enim confeſſor credere poteſt, quòd creditor eſſet contentus ſi ſciret animum debitoris, ſicut confeſſor ſcit num.65.

Non excuſat voluntas reſtituendi paulatim, ſi poſſit ſtatim.num.66. Nec mittere alienum per nuncium etiam fidelem, ſi de facto non reddatur domino: quod locum habet, quando dominium reſtituendæ rei translatum fuit in reſtituentem, aliàs verò ſecus num. 67. Et optimum conſilium erit, quòd perſona illa petat ſyngrapham à creditore & reddat creditori.num.68.

Non excuſat relinquere in teſtamento, ſi ipſe poteſt ſtatim reſtituere, niſi probabiliter credat, quod hæres melius reſtituet.cap.17.nu.68. c.26.nu.29.

Qui non poteſt ſtatim reſtituere, debet

bet petere dilationem à creditore. c. 17. nu. 68. non excuſat quòd creditor non petat, ſi id faciat ob timorem etiam reuerentialem, vel ignorantiam debiti, excuſat tamē ſi ceſſante metu, & igno rantia non petat tunc enim cenſetur concedere dilationem num. 79.

QVAE CAVSAE EXCVSENT *à reſtitutione ſimpliciter.* *§ II.*

EXcuſat ſimpliciter à reſtitutione, debiti condonatio, vel remiſſio liberalis, quamuis nulla ſit illatio realis, vel verbalis debiti num. 45. imo aliquando erit bonum conſilium illam non offerre num. 76. Erit autem liberalis, ſi dominus affirmet ſe remittere, niſi contrarium conſtet ex coniecturis num. 46. & ſufficit condonatio eius ad quem principaliter pertinet. cap. 18. num. 46.

Non ſufficit inuoluntaria remiſſio, vt quando creditor ideo remittit, quia debitor affirmat nihil ſoluturum, niſi pro centum ſit contentus quinquaginta. Secus verò ſi diffidentia recuperandi debitum oriatur ex alijs cauſis. c. 17. num. 75.

Vt remiſſio debiti ſit valida, non requiritur debitorem habere voluntatē reſtituendi: requiritur tamen ad hoc vt non peccet num. 78.

Qui per mediatorē credit remiſſionem eſſe liberalem excuſatur; ſecùs ſi poſtea reſciuerit fuiſſe coactam nu.78.

Qui tenetur reſtituere rem in genere, non excuſatur à reſtitutione, quãuis res quam habebat paratam ad reſtituendum, pereat abſque ſua culpa. num 80.

Qui tenetur reſtituere rem in ſpecie, excuſatur à reſtitutione regulariter, ſi res illa abſque dolo & culpa periret ante moram neque etiam poſt moram, ſaltem in foro conſcientiæ, ſi ſciretur quòd perinde periret apud creditorem, ac penes debitorem, & hoc ſiue deberet ex contractu, ſiue ex delicto: ſecus tamen, ſi conſtaret, vel dubitaret, quòd antequam reperiſſet dominus vēdidiſſet illam, vel ea vſus fuiſſet. nu.81. non excuſat dare vel procurare aliquod beneficium Eccleſiaſticum.

Excuſat tamen quando officium eſt temporale, & titulus validus, quamuis in eo peccetur, non tamen excuſat, quando concurrunt peccatum, & nullitas tituli. num.81.

Excuſat etiam impotentia, & ignorantia probabilis iuris, vel facti, & maximè iuris obſcuri, quando Doctores conſulunt ei non teneri, non tamen excuſat ſi ſolum conſulit eos quos credit ſibi placita reſponſuros, aliàs non conſulturus eos. num.83

Nec excuſat ignorantia craſſa, nec

ſupina

ſupina facti, vt quando emit ab eo, de quo meritò credere debuit, rem, quam vendidit, eſſe furtiuam num. 84 Nec ignorantia iuris clari. num 84. Excuſat tamen præſcriptio canonica, ideſt, incepta, & continuata bona fide. nu. 85.

Ceſſio bonorum in foro exteriori excuſat quoad debita ex contractibus orta. Idem de debitis ortis ex delicto quoad intereſſe priuatum partis, non tamen quoad publicum; & tunc ſi non habet in pecunia, luat in corpore. Quod ſi debitor venerit in pinguiorem fortunam, non excuſatur in foro interiori. num. 86.

Excuſat impotentia reſtituendi ſine periculo vitæ, & ſalutis. Si tamen voluerit reſtituere non obſtante hoc periculo, licitè poterit. num. 87.

Excuſat impotentia reſtituendi ſine amiſſione libertatis, & ſine venditione ſui ipſius. num 88.

Item impotentia reſtituendi ſine amiſſione famæ, etiamſi fama ſit medica, & res reſtituenda ſit magni momenti. dummodo fama ſit de bonis virtutum, & non de ſolertia, ingenio, ſcientia iurium, & alijs huimodi. nu. 91.

RESTITVTIO IX.

Quoad incerta.

BOna incerta dicuntur *quando creditor ignoratur, vel quantitas eorũ poſt debitam inquiſitionem. num* 2

Non eſt neceſſe, vt reſtitutio incertorum fiat per Epiſcopum, nec contrarium poteſt Epiſcopus præcipere: ſed poteſt ſe interponere in his caſibus I. Quando debens reſtituere moritur ſine hærede, & executore. II. Quando ille non vult reſtituere, & proceditur in iudicio contra illum III. Quando non rectè diſtribuit. IIII. Quando res poſſidentur ab eo qui eſt, vel fuit vſurarius manifeſtus num. 92.

Pauper poteſt ſua debita applicare ſibi in partem, vel in totum, maximè ex conſilio confeſſarij. num. 93.

Incerta poſſunt reſtitui pauperibus. c. 26. nu. 29. Et nomine pauperis intelliguntur pauperes, qui mendicant aut egent neceſſarijs ad decentiam: item, Eccleſia, Monaſterium, Xenodochiū, & pia opera. cap. 17. num. 93.

Sufficit compoſitio quoad incerta. Sed procurans compoſitionem peccat mortal. donec illam adipiſcatur, ſi cum poſſit non reſtituat pauperibus. nu. 93.

RESTITVTIO X.
Quoad inuenta.

INueniens aliquid notabile alienum, ſi ſibi retineat, vel cum primum poteſt commodè reddere, non reſtituit perdenti, ſi illum cognoſcit, vel non fecit diligentiam vt cognoſcat, peccat mort. cap. 17 num. 370.

In-

Digitized by Google

Inuenta, ſi poſt debitam diligentiam non compareat dominus, reſtituendæ ſunt pauperibus, & ſi inuentor eſt pauper, poſſunt ei applicari. num. 171.

Accipere res communes aues, feras, lapides precioſos in litore maris, & theſauros, & habitum pro derelicto, non eſt peccatum num. 170.

Et ex cõiecturis præſumitur aliquid eſſe derelictum, vt quando dominus tacet, & non quærit, vel iacet liber apertus in mari vel fluuio tempore tempeſtatis, ſecùs ſi iaceat clauſus tempore etiam tempeſtatis. num. 170.

Qui caſu inuenit theſaurum in loco alieno tenetur dimidium reddere domino. Si verò data opera abſque facultate domini effodiens inuenit illum tenetur totum reddere, ſaltem deducta mercede ſui laboris num. 71 Si autem inuenit in ſuo loco quoad dominium directum, & vtile, totus eſt inuentoris. num. 172.

Creditor inueniẽs theſaurum in domo quam in pignus habet, & maritus in terra dotali vxoris, debet diuidere theſaurum cum debitore, aut vxore. Idem de inueniente in agro, vel domo conductis, etiam ad longum tempus, vel ad vitam, vel in emphyteuſim perpetuã. n. 113. Si verò inuẽtor habeat dominiũ directũ loci, debet dimidiũ dare habenti dominium vtile. ibid. 173.

Inueniens theſaurum in loco publi-

co,

eo, vel ſacro, vel religioſo, debet partiri cum Fiſco, vel Ciuitate, vel Prælato, cuius eſt locus. Hæc autem reſtitutio facienda eſt ante ſententiam iudicis, quia eſt pœna. num.175.

Inueniens pecuniam diſperſam per agrum, aut in ſacculo in foramine parietis tenetur reſtituere: quia non eſt theſaurus. Idem de inueniente pecuniam occultatam metu belli: & hæc reſtitutio facienda eſt illis, qui abſcondit, vel diſperſit, aut eius hæredibus, vel certè pauperibus, ſi ex coniecturis apparet non multum temporis fluxiſſe, ex quo poſita fuit ibi. num.175.

Inueniens theſaurum etiam in loco ſuo, arte magica, tenetur reddere Fiſco, non tamen ante condemnationem. num.176.

Inueniens trabem, vel aliquid aliud vi fluminis delatum, & accipiens ſibi, tenetur reſtituere, niſi eſſet tale, vt meritò præſumeretur derelictum. Quòd ſi in ſuo fundo inueniens, dominum requirat, vt accipiat, vel petat à iudice, & dominus nihil curet, præſumi poteſt id haberi pro derelicto. Inueniens autem feram in laqueo etiam alieno poteſt ſibi retinere, quia fit accipientis, niſi ex conſuetudine adiudicaretur paranti laqueum. ibid.

REVS.

R E V S.

INterrogatus de aliquo delicto, abſque iuris ordine poteſt illud occultare, quamuis indirectè redundet in damnum accuſantis. c. 12. nu. 9.

Poterit, etiamſi cum iuramento interrogetur, abſolutè reſpondere, ſe nõ feciſſe, mente concipiendo cautelam, ſcilicet, ita vt teneatur reuelare cap. 12. num 87 lit. A in Nouo, num. 88.

Peccat reus ſi interrogatus ſecundũ iuris ordinem, non confitetur ſua delicta, ſecreta grauia: dicitur autem interrogatus ſecundum iuris ordinem, quãdo tria concurrunt. I. Quod ſit iudex competens. II. Quòd delictum ſit probatum plenè vel ſemiplenè. III. Quòd huiuſmodi probatio ſit illi notificata. c. 18. nu. 57. & cap 125. nu. 35.

Reus non poteſt detegere ſocios occultos, niſi in caſu criminis falſæ monetæ, maleficij, proditionis, læſæ maieſtatis, & hæreſis. Imò qui contra ſe cõfeſſus eſt etiam non interrogatus debet declarare ſocios occultos quos credit, neque præteritorum pœnitere, neque in futurum ſe emendaturos, imò paratos eſſe ad noua mala in damnum reipublicæ: & , ſi noluerit eos reuelare, non eſt abſoluendus. c. 18. nu. 38. & 391.

Qui ritè interrogatus negauit delictum, & ducitur ad ſuſpendium non tenetur illud confiteri, niſi aliquod dãnum notabile ſequeretur. c. 25. nu. 38.

Accu-

Accuſatus de vero crimine ſecreto, non tenetur ad reſtituendam famam, quam accuſator amiſit, eo quòd illud non probauit, ſi non tenebatur illud cõfiteri: imò quamuis tenetur, ſi non reſpondit accuſatorem calumniari, ſed decipi: nec quamuis reſpondeat calumniari, ſi non credatur ſibi, quoniam credunt accuſatorem non feciſſe contra conſcientiam. c. 18. num. 48.

Qui iniuſtè negauit veritatem, non tenetur in conſcientia ſoluere pœnam illam, ad quam ſi confiteretur, condẽnaretur: teneretur tamen etiam poſt iniquam abſolutionem ſoluere debitũ, & intereſſe, citra condemnationem. c. 18. num. 42. de iure neceſſe eſt quòd non damnetur inauditus, & indefenſus. cap. 25. num 9.

R E X.

VOlens ſcire futura, vel geſta ab hoſtibus, per eos qui habent ſpiritũ familiarem, peccat mort. c. 12. num....

Peccat aliena regna cupiens, vel capta non reſtituens, niſi aliquid iuſtè excuſet. cap. 25 num. 1.

Peccat mortal. gubernans iniuſtè vel ob malum finem, vel excitans factiones, vel excitatas non ſedans; non prouidens neceſſaria ad victum, non ferẽs leges neceſſarias; aut non exequens latas: non exercens ſuos in armis: non muniens arces: non cumulans diuitias neceſſarias, vt regnum liberet à fame, vel

vel ab hoſtibus: vel accumulans grauā-do ſubditos: vel prodigè largiens bona. nu. 3. vel negligens refectionem, & cuſtodiam publicarum viarum. nu. 4 Non relinquens in arbitros ſuſpicione carentes litem aliàs inextinguibilem. 4. Item peccat mortaliter, conſtituens legem pœnalem ob ſuam vtilitatem, vel ad cō-gerendum pecunias ex tranſgreſſione eius, vel diſpenſans ſine cauſa in legibus diuinis, aut naturalibus: vel condonans ſine cauſa delicta contra legem naturalem, vel diuinam: vel ſuſpendens ſine cauſa lites, vel ſolutiones debitorum num. 4 & 5.

Non permittens ſubditis ſuas immunitates: bona populi vſurpans, & tenetur reſtituere; Item compellens minis, vel precibus importunis ſubditum ad donandum ſibi ſua bona, non interueniente cauſa iuſta, & tenetur reſtituere. cap. 25. num. 6.

Item peccat mort. impediens viſitationem Monialium: exigens tributa noua abſq; neceſſitate publica, quamuis exigat in bonum finem, & multo magis ſi ad pompas ſuperfluas. num. 6. Compellens ſubditos ad id non obligatos ſibi gratis laborare: vendens officia tam carè, vel talibus, vt probabiliter credat ementes illis male vſuros. Cogens ad matrimonium vel impediens: præficiens operarios imperitos, & malæ conſcientiæ, tenetur reſtituere damna;

na;

na:& præſentans ad beneficia Eccleſiaſtica (quorum eſt patronus) perſonas non idoneas: non cohibens ſubditos ab vſurpando alieno: negligens abolere prauas conſuetudines.nu.7. & 8.

Condemnans reum non audiendo il lum, & iubens interfici veneno ſubditum inauditum, & indefenſum, vel priuans officijs, vel beneficijs ad nutũ nõ amouibilibus ſola ſcientia priuata ductus. Peccant etiam executores talium mandatorum: ſecus ſi ſint amouibilia, vel cum res notoria eſt, vel ex natura rei, vel ex actu conſtat nullã condemnando defenſionem competere. Idem cùm aliqua magna, & iuſta cauſa omittit audire reum dummodo curet pro abſenti allegari alleganda. num.9.

Quando tenetur reſtituere ſubditis, & non poteſt, ſecurius conſilium erit ſuperflua ſtatus, & gratuita dona moderari, vt ſic ex ſuis reditibus poſſit reſtituere. num.11.

Quando peccat violando libertatẽ, & immunitatem Eccleſiaſticam, vide tit. Excommunicatio. VI § I. Aut quando regis ſtatuta & leges obligent ad mortale, vide tit. Lex.

SACERDOS.

SAcerdos debet ſcire legere, ſcribere, cantare, & conſtruere linguam Latinam: & ſcire formam & materiam cuiuſuis Sacramenti, & modum admi niſtrandi illa c.25.num.133.

Omnes

Omnes ſacerdotes in ſua ordinatione accipiunt æqualem poteſtatem abſoluendi; quæ poteſtas & iuriſdictio habitualis, confertur Sacerdotibus iure diuino, per ſacerdotalem characterẽ, & per ſuam conſecrationem; nõ tamen accipiunt iuriſdictionem actualem, quæ prohibita eſt eis iure humano, donec aſſequantur illam ratione tituli, vel alia de licentia. cap. 4. num. 3. & cap. 27. num 259. & 260.

At verò iuriſdictio habitualis eſt adeo neceſſaria, vt ſine illa non poſſit cõſiſtere abſolutio. cap. 27. num 272. §. 7.

Et ſicut huius exequutio interdicitur recens ordinatis, & vetatur eis iure humano, donec eis actualis conferatur ab Eccleſia. nu. 259. §. 2. & 5. ita; & eadẽ poteſt ſuſpendi per excommunicationem, excepto articulo mortis. nu. 272. §. 7 Atque extra iſtum articulum nullus Sacerdos eſt idoneus confeſſor ſine iuriſdictione actuali collata, ab Eccleſia, neque eſt valida eius abſolutio. cap. 6 num 4.

Quocirca Concilium Tridentinum ſtatuit ſequens decretum, ſeſſ. 23. c. 15.

Quamuis presbyteri in ſua ordinatione à peccatis abſoluẽdi poteſtatem accipiant, decernit tamen Sancta Synodus, nullum etiam regularem poſſe confeſsiones ſæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut parochiale beneficiũ,

aut

aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut aliàs idoneus iudicetur, & approbationem quæ gratis detur, obtineat, &c.

Quilibet ſimplex Sacerdos poteſt in articulo mortis abſoluere ab omnibus peccatis, & cenſuris, cap 4. nu 3. & cap. 26. nu. 4. & c. 27. nu. 277. & in hoc compend. tit. Articulus mortis. Imò quilibet ſimplex Sacerdos poteſt abſoluere à venialibus, vel à mortalibus, aliàs ritè confeſſis: non tamen ſine iuriſdictione actuali: ſaltem tacitè ei collata. cap. 4 num. 5.

De reliquis ad quę tenetur Sacerdos ob officium, vide tit. Beneficium, Clericus, Horæ, Miſſa, Sacramenta.

Sacramentalia dicuntur ea, quæ ad Sacramenta paranda, conficienda, vel conſeruanda, ſunt inſtituta. c. 23. nu....

In Sacramentalibus etiam viget & valet conſuetudo, vt in benedictionibus nuptiarum, in modo conferendi, & adminiſtrandi Ordines, Matrimonium, Extremam vnctionem, extra ſubſtantialia. Imò & ex cõſuetudine habetur, quod verba formę Baptiſmi paulo aliter proferantur à Græcis, & aliter à Latinis. cap. 22. num. 68. & 83.

SACRAMENTVM.

PRimo ſignificat Secretum: de quo tit. Sigillum, & Secretum: Secundo iuſiurandum, de quo tit. Iuramentum. Tertio eſt *ſignum rei ſacræ*, & hoc

hoc eſt ſacramentum prout communiter ſumitur. cap. 22. num. 1.

Septem ſunt Sacramenta nouæ legis, quorum tria nequeunt iterari, Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo; cetera ſunt reiterabilia, nempe Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, & Matrimonium. num. 2.

Quæ autem circa ſacramenta Concil. Trident. ſub anathemate definiuit, hæc ſunt.

I. Sacramenta nouæ legis ſunt ſeptem, & non plura neque pauciora. & quodlibet eorum eſt propriè Sacramentum. II. Differunt à Sacramentis legis antiquæ tam in cerimonijs quàm in collatione gratiæ, hanc enim nouæ conferunt, & illa antiqua non conferebant. III. Inter ipſa nouæ legis Sacramenta eſt aliqua ratione aliud alio dignius. IV. Omnia ſeptem ſunt neceſſaria, & nullũ eorum eſt ſuperfluũ, quamuis omnia ſingulis neceſſaria non ſint. V. Continent gratiam, eamque ritè accipientibus ſemper conferunt ex opere operato. VI. Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, imprimũt characterem in anima & ſignum quoddã indelebile propter quod illa reiterari nequeunt. VII. Non poſſunt ab omnibus Chriſtianis adminiſtrari omnibus, niſi a legitimis Eccleſiæ miniſtris tantum. VIII. In conficiendis Sacramentis requiritur intentio faciendi,

quod

quod facit Eccleſia. IX. Sacramenti confectio aut collatio à miniſtro in mortali exiſtente facta eſt valida X. Ritus Eccleſiæ omitti, aut mutari per quemlibet Prælatum non poſſunt cap. 22. num. 2.

Peccat mor. & eſt hæreticus qui hæc definita à Trident. non credit eſſe vera, & ſi id quouis modo exterius exprimat, eſt excommunicatus per Bullam Cenæ. num. 3.

Sacramenta characterem imprimentia, etiam metu ſuſcepta valent. nu. 50. Sacramenta faciunt de attrito contritum. nu. 13. & c. 1. num. 40. Cauſant inſtrumentaliter gratiam; quæ cauſata in omni Sacramento ex opere operato, eſt æqualis in omnibus. c. 22. num. 1. Et à ſolo Chriſto Domino poſſunt inſtitui. c. 2. num. 3. & c 22. num. 1.

Qui inducit Sacerdotem excommunicatum non nominatim, vel exiſtentem in peccato mortali, ad adminiſtrãdum aliquod Sacramentum, peccat m. ſi abſque neceſſitate, vel debito, quo Sacerdos teneatur, inducat. c. 9. nu. 7. Idẽ ſi petit abſolutionem citra neceſſitatem ab alieno parocho, vel à ſuo, notorio peccatore, vel quando ſcit eum eſſe in mort. & non acturum pœnitentiam ante abſolutionem, c. 22. num. 11. Idem ſi ſuſcipit aliquod Sacramentum (præter baptiſmum & communionem tempore neceſſitatis) à Sacerdote excõmunicato,

nicato, interdicto, vel ſuſpenſo ab administratione, & denunciato. nu. 4.

Parochianus licitè poteſt petere à parocho Sacramenta, in quibus adminiſtrãdis creditur ꝙ peccabit. c. 21. n. 25.

Peccat mort. petens miſſam à Sacerdote, quem ſcit celebraturum in mor. quod intellige, de Sacerdote notoriè ſuſpenſo, vel excommunicato, vel non parato. nec obligato ad celebrandum, & de peccante ex ignorantia, vel fragilitate non ex malitia. cap. 14. num. 31. lit. H. in Nou. nu. 41.

Idem de eo, qui citra neceſſitatem inuitat ad dandũ Sacramentum alteri recepturo in mort. cap. 22. num. 4.

Idem de, eo qui credens, vel credere debens ſe eſſe in mort. miniſtrat ſaltẽ ſolenniter aliquod Sacramentum, vel ſuſcipit niſi ita ſe credat contritum, vt virtute Sacramenti reddatur cõtritus. c. 22. num. 3. Secus ſi faciat velut laicus, vt tempore neceſſitatis baptizans, vel eleuans Euchariſtiam de terra, vel canens epiſtolam ſine manipulo. c. 25. nu. 72. Nec excuſatur à mort. propter ſubitam neceſſitatem adminiſtrandi, vel accipiendi Sacramentum c. 22. num. 3. Poterit enim in momento temporis concipere contritionem de ſuis peccatis. cap 1. num. . .

Peccat mort. qui verbo, vel facto irrogat alicui Sacramento notabilem irreuerentiam cap 22. nu. 4.

SA.

SACRILEGIVM.

Eſt fornicari in Eccleſia, vel cœmiterio: non tamen in dormitorio religioſorum.c.16. num.3.

Sacrilegium eſt *furari rem ſacram ex loco ſacro, vel non ſacro, vel rem non ſacram ex loco ſacro*. Qui quoad hoc intelligitur Eccleſia, Hoſpitale, a ſilica, vel Eremitorium auctoritate Epiſcopi erectum Quòd ſi furto addatur effractio forium, feneſtrarum, &c. loci ſacri, incurritur excommunicatio ipſo facto, c.17.num.95.

Sacrilegium eſt effundere ſemen, vel ſanguinem in loco ſacro, vel violenter extrahere aliquem ab eo, qui confugerat ad illum. cap.6.num.9. Quis dicatur locus ſacer quoad hæc, vide tit. Eccleſia, & immunitas.

Sacrilegium eſt fornicari cum perſona religioſa (ſiue ambo ſint religioſi, ſiue alter tantum) & cum ſacris initiato.cap 6. num 4 & cap.116.num.3.

An vero hæc ſacrilegia ſint circumſtantiæ neceſſario confitendæ, vide tit. Circumſtantia.

Salarium non ſoluere in ea re, quæ debetur, eſt peccatum, ſi contra voluntatē famuli fiat. Quòd ſi famulus illa non indigens, vendat minori precio, debet dominus æquare precium conuentum.c.17 nu.118.§.19. Non tenetur herus ſoluere ſalariū pro illis diebus, quibus famulus ægrotauit. Suſcipiens

piens verò famulum nullo ſtatuto precio, tenetur tm̄ ſoluere, quātū ſi alium ſimilem conduceret. c.17.n.107.§.19. quomodo teneantur domini ſoluere ſalaria, vide num.110. eiuſdem cap.

Peccat tabellio, qui conſtituto ſibi ſalario publico, accipit maius etiā ſponte datum. cap. 25.nu.54. & tenetur reſtituere id, quod vltra accipit: hac tamen limitatione, ſi reperiatur ſaltem extra iudicium. cap. 17.num.33.& 34.

SATISFACTIO I.

Large ſumpta, comprehendit reſtitutionem ſpecialiter ſumpta, differt ab illa. cap. 3.num.1.

Vxor, filiusfamilias non emancipatus, ſeruus, & religioſus, non poſſunt etiamſi velint remittere ſatisfactionem cap.14.num.15.

Quando duo mutuò ſe offendunt, ſi iniuria fuit æqualis, qui priùs offendit, tenetur veniam petere. ſi verò inæqualis, qui grauiùs offendit, tenetur, quamuit ſit poſterior. cap. 14.nu.25.

SATISFACTIO II.
Sacramentalis.

Eſt tertia pars Sacramenti pœnitentiæ, & *eſt recompenſatio, vel paſſio voluntaria pœnæ pro peccato ad placandum Deum facta, cum propoſito non offendendi eum amplius.* capit.3. num.1.& 9.

Ee Con-

Digitized by Google

Concil Trident. defin uit ſub anathemate, quòd nō ſemper remiſſa culpa remittitur tota pœna: & quòd nos pro pœna temporali per merita Chriſti ſatiſfacimus pœnis à Deo inflictis & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, vel ſponte acceptis. Et quòd Satisfactiones, quibus pœnitentes amore Chriſti ſua peccata redimūt ſunt verus Dei cultus: Quòd noſtra ſatisfactio non habet vim, niſi ex meritis Chriſti. cap. 3. num 4.

Opera pęnalia ſatisfactionis non debent eſſe indiſcreta. Atque ſatisfactio ſacramentalis eſt ſub præcepto. cap. 1. num. 2 & 24.

Satisfactionis propoſitum ad contritionem requiſitum, ſufficit aliquando virtuale. Debetque ſatisfactio fieri ieiunijs, orationibus, & eleemoſynis, ad quæ cetera reducuntur. cap. 3. num. 3. & 25 Vnde actus virtutis, qua parte pęnalis eſt, aptus eſt ad ſatisfactionem: & poteſt imponi de opere mentali. cap. 26. num. 24.

Poteſt fieri ſatisfactio per opera bona aliàs debita, & per flagella à Deo immiſſa. In dubio tamen cenſetur impoſita de operibus aliàs non pręceptis. c. 3. num. 4 cap. 26 num. 24.

Ceſſatio à peccatis, & emendatio vitæ, poſſunt imponi in ſatisfactionem, non tamē expedit imponi ceſſationem de omnibus. cap. 26. num. 24.

Pœ-

Pœnitentia publica ita imponenda eſt pro peccato publico, vt non credatur impoſita à confeſſario. c.8.nu.10

Non eſt prudentia iniungere graues pœnitentias, ſi tales ſint, vt non poſſint commodè fieri ſecreto, & alij ſuſpicari debeant propter grauia delicta fuiſſe impoſita. Nec eſt ſecurum (niſi conſenſus pœnitentis id iuſtificaret) illas ob talia peccata imponere, quamuis non oriatur ſuſpicio de aliquo peccato in particulari: nam mortalia nec in genere ſunt reuelanda. cap.8. num.17.

Satisfactio impoſita à confeſſario, efficacior eſt quàm ſpontanea. Atque facta in mortali reuiuiſcit. cap.3. nu.5. in Nouo, num.6.

Defectus non adimplendi ſatisfactionem, vel adimplendi in mort. non annullat confeſſionem, niſi ante abſolutionem eſſet contemptus. c.9. nu.145.

Poteſt imponi, licet non abſoluatur pœnitens. c.10 num 4.

Ieiunia impoſita à confeſſario, & nō impleta die ab eo ſtatuto, ſunt poſtea implenda. cap.12. num.54.

Peccatum mort. qui cum poſſit, ac meminerit, non implet pęnitentiam impoſitam, & acceptatam ob mortalia. Qui verò impoſitā ob venialia non adimplet, peccat venialiter. c.21. nu.43.

Pęnitens tenetur de præcepto acceptare pęnitentiam reſtitutoriam, & eā omnem, quæ ſpectat ad omittendas

occaſiones peccatorum vel officia, quę ſine peccato exerceri nequeunt, impoſitam à confeſſario: quam ſi noluerit acceptare, non eſt abſoluendus. Secus de pœnitentia ſatisfactoria, quam non tenetur acceptare de præcepto: ſufficit enim, vt habeat verum propoſitum ſatisfaciendi Deo hic per bona opera, & indulgentias: vel mortuus, in purgatorio. Neque vllibi videtur negari cuipiam abſolutio eo ſolum, q: non acceptat pœnitentiam. cap. 21. nu. 43. & cap. 25. numero 20. Verum eſt tamen, quod iuxta limitationem Hoſt. & Panorm. tenetur de præcepto acceptare aliquam pœnitentiam, ſaltem modicam cap. 26. num. 20.

Confeſſarius ſecundũ iura antiqua, & noua Trid. non debet ſine iuſta cauſa imponere pœnitentiam minorẽ ea quam iudicat iuſtam. c. 26. n. 16. & 20. ſed cum cauſa iuſta, ſicut in articulo mortis, ſine vlla pœnitentia poteſt abſoluere. num. 20. Qui verò ſcienter, & ſine tali cauſa nullam iniungit, peccat mort. num. 15.

Confeſſarius ſicut habet poteſtatem abſoluendi, ſic etiam habet eandem ad obligandum pœnitentem ad acceptandam pœnitentiam à ſe illi iniunctam: & contrarium dicere eſt hæreticum. ca. 26. num. 20.

Maiorem enim vim habet ſententia Confeſſoris, in ſuo foro, quã alterius iu

dicis

Digitized by Google

dicis in foro exteriori. Quæ acceptata à pœnitente, obligat ad ſui implementum ſub mortali. Vnde vt illa ſic obliget, debent concurrere tria. I. Vt ſit præcepta, nam conſultoria, nec ad veniale obligat. II. Quòd ſit ſatisfactoria: nam reſtitutoria pœnitentia ſupradicta, quãuis debeat eam acceptare pœnitens, tamen non inducit illam obligationem ad ſui implementum, ex vi ſententiæ aut conſilij confeſſarij, ſed aliunde. ca. 21. nu. 43. & cap. 26. num. 20. niſi illa ſatisfactio, & actus emendationis, qua parte pœnalis eſt, imponeretur pro ſatisfactoria. c. 26. n. 24. III. Quòd pœnitentia à confeſſario iniuncta ſit à pœnitente acceptata. c. 21. n. 43. c. 26. n. 20.

In imponendis pęnitentijs octo ſunt aduertenda. I. Quod debet eſſe iuſta: & male facit qui pro libito imponit eam. II. Quòd vt ſit iuſta, adæquet, & non excedat debitam. III. Hanc ſolus Deus nouit. IV. Non eſt verum, quòd cuique peccato imponatur pœnitentia ſeptem annorum. V. Quòd ſi olim ſic taxatum fuit, intelligitur pro peccatis grauioribus, vel in foro exteriori. VI. Quòd conſiderandæ ſunt omnes qualitates & circumſtantiæ pœnitentis, eiuſque contritionis, ſtatus, valetudinis, & ſimilia. VII. Aduertat pœnitentem Confeſſor ſe nolle ei magnam, quam pro peccatis meretur, imponere pœnitentiam, niſi ipſe voluerit: & ſi voluerit

ſuſcipere, imponat ei Confeſſor. VIII. Quòd ſi pęnitens noluerit tam magnã acceptare pęnitentiam, diminuat eam quantum illi placuerit. cap. 26. à num. 15. vſque ad. 20.

Falſum eſt dicere quòd poſt impletam pęnitentiam magnam vel paruam, ſtatim pęnitens manet liber à pęna purgatorij. num. 19.

Impotentia adimplendi, magnitudo contritionis, ſenectus, ægritudo, debilitas, probabilis timor, quòd non implebitur integrè tẽpus Iubilei, vel aliarum Indulgentiarum, ſunt cauſæ ad minuẽdam pęnitentiam. num. 21.

Pœnitentia iniuncta, & acceptata poteſt mutari, ac diminui iuſta de cauſa, etiam ab alio confeſſario, etiam non iterata cõfeſſione peccatorum, ob quæ fuit impoſita. dummodo qui commutat, poſſit abſoluere ab huiuſmodi peccatis. num. 22.

SCANDALVM.

DE inducente alium ad peccatum, vide Reſtitut. II.

Circumſtantia ſcandali in duobus caſibus eſt confitenda. I. Quando eſt formale, & tunc etiam eſt confitenda ſpecies peccati ad quam intendit inducere. II. Quando per opus de ſe bonum, ſecundum tamen apparentiam malum, datur alijs occaſio peccandi. cap. 6. num. 19.

Prætextu ſcandali non eſt abſoluendus

dus indiſpoſitus. cap.10. num.4

Peccat peccato ſcandali qui facit aliquid non mortale de ſe, tamẽ cum intentione inducendi alium ad mortale: vel qui ſine tali intentione facit aliquid de ſe non mort. ſed habens ſpeciẽ mor. & facit in eo loco, vel coram talibus, vt ſufficienter impellantur ad mortale. Quando illud opus eſt mort. de ſe, iam ſunt duo peccata, vel vnum cum circumſtantia ſcandali. cap.14. num.28.

Peccat mort. qui ſine neceſſitate & vtilitate facit aliquid, credens ſe incitaturum proximum ad mort. num.30. Item qui abſque vlla cauſa familiariter alloquitur mulierem ſuſpectam, aduertens ſe præbere ſcandalum nu.31.

Peccat mort. imperans, vel conſulẽs alicui, vt committat aliquod mortal. quamuis faciat non ex animo, ſed ſolũ ad tentandum. cap.14. num.31. lit. E. & in Nou. nu.42. Idem de illo, qui ad tentãdam religioſi iuuenis caſtitatem, introduxit puellam in cubiculum eius, niſi viri eſſet magna religio, & puellæ magna honeſtas. Non tamen peccaret ſaltem mort. qui ſollicitaret mulierem ſolo animo intelligendi quid reſponderet ei: & qui ſine malo fine diceret feminæ (cum ſoli eſſent) aliquid laſciuum. Neque qui dixerunt feminæ honeſtæ ſine malo fine, ſed iocosè tantum verba laſciua, cap.14. num.31. lit. I. & in Nou. num.42.

Non peccat qui petit aliquid de ſe iuſtum ab eo, quem ſcit peccaturũ faciendo illud, lit. G. Nou. num. 40.

Peccat peccato ſcandali, qui ne ſcandalizet alium qui iniuſte offenditur, ommittit rem præceptam, & qui ex occulta cauſa veſcitur carnibus die prohibito, non faciens certiores eos qui ſcandalizantur, nõ enim debent omitti opera præcepta, imò neque conſilij, ad euitandum ſcandalum. cap. 14. n. 31. lit. I. §. 27. 28. & Nou. num. 44.

Ad euitandum ſcandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, vel omittere omnia etiam conſilia, quæ ſine peccato poſſumus. cap. 24. nu. 23.

De petẽre Miſſã à Sacerdote in mortali exiſtente. vide tit. Sacramentum.

Schiſma, generaliter ſumptum, *eſt vitium quo quis ſe ſeparat ab vnione debita*. Specialiter ſumptum, eſt peccatum mort. *quo quis ſe ſeparat ab vnitate Eccleſiæ, nolens ſe ſubijcere ei*. cap. 27. num. 57. vide etiam tit. excommunicat VI. §. I.

Scientia, eſt *cognitio viſiua rei tam intellectus quàm ſenſus*. cap. 27. n. 274 Nou. num. 279.

De ſcientia neceſſaria Sacerdoti, & eidem Confeſſario: vide tit. Sacerdos & Confeſſor. I I.

Non peccat docens ſcientias licitas quamuis multi abutantur illis. cap. 14. num. 31. lit. K. Nou. nu. ..

Scire

Scire, vel debere ſcire, paria sũt, Prçl. 1 num. 10. Nou. num...

SCRVPVLVS.

EST *cognitio argumenti apparentis, cõtra ſcientiam, vel ſidem, vel opinionẽ, vel dubitationem.* Differtque à conſcientia quæ eſt *actus animæ teſtificans, iudicans, vel accuſans, vel excuſans factum, vel non factum, vel factum bene, vel malè: item, dictam faciendum, vel non faciendum:* & poteſt eſſe vera vel falſa, cap. 27. num. 274. & 282. & in Nou. num....

Scrupulorum nimietas naſcitur ex vitio naturali cõplexionis, vel acquiſito per nimias vigilias, & ieiunia, & per conuerſationem ſcrupuloſorum. Gignunt in corde inconſtantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas, & inquietudinem mentis, & accidiam. cap. 27. num. 282.

Scrupuloſorum remedia sũt. Gratia diuina. Pharmacum contra malos humores iudicium debilitantes. Auerſio cogitationis à re ſcrupuloſa. Submiſſio aliorum iudicio. Contrauentio ſcrupuloſorum. Vſus epieiceiæ, ſeu æquitatis; his regulis. Non peccat, qui implet legem iuxta mentem auctoris, licet in verbis offendat. Nec qui illam ſeruat in ſenſu benigniore, licet violet in duriore. Nec qui eam non ſeruat vbi, & quando eſt impoſſibile, vel valde difficile, aut ne pro ſtulto habeatur. Nec

Digitized by Google

qui in dubijs ſecundum communem vſum bonorum eã ſeruat. c. 27. nu. 284.

Eſt etiam remedium, Duriorem partem in re verè dubia eligere. Non tñ eſt talis dubia quando eius contraria ſufficienti auctoritate vel ratione creditur: neque cum ex multis opinionibus vna pro vera eligitur. Item verus intellectus illius Maximæ, *Bonarum mentium eſt, etiam culpas agnoſcere vbi culpa non eſt*, hoc eſt, vt ſe generaliter culpatum agnoſcat, quamuis ſpecialiter non meminerit culpæ: vel ſignum animæ in bonum propenſæ eſt, timere ne ſit culpa, vbi non eſt: & hic magis eſt defectus ſcientiæ, aut ſani iudicij, quàm bonitatis. Item eſt remedium, bona electio ex varijs opinionibus, & quieſcere in ea. Quæ bona electio debet habere has conditiones. I. Vt eligatur opinio conſuetudine recepta, & non contraria legi diuinæ, naturali, & certa: ſuper quam nil poſſit conſuetudo, nec contraria dubia, quam conſuetudo valeat interpretari. II. Ceſſante hac, eligere illam, quæ nititur textui, licet ei ſit contraria communis, nõ valens ei reſpondere etiã habendo quæſtionem principalem vnius iuris, cum textus ſit alterius. III, Eligere illã quæ nititur argumento, cui reſponderi nequit. IV. Ex defectu horum eligere illam, quæ icitur eſſe communis. V. Ceſſante hac, eligere plurimis rationibus,

&

& fundamentis etiam aptè diſſolubilibus nitentem. VI. Ceſſantibus prædictis eligere benigniorem, fauentem iuramento, matrimonio, doti, teſtamento, libertati, rebus pijs, & religioſis, pupillo, viduæ, peregrino, perſonæ miſerabili, & etiam priuato contra fiſcum in elicto priuati fundatum (aliàs ſecùs.) Denique fauentem valori actus qui ſit vltimæ voluntatis, contractus, libelli, litis conteſtationis, ſententiæ, actus iudicialis, reſcripti, aut priuilegij. VII. Deficientibus his, eam quæ fauet Reo. VIII. Si nullo modo prædictorum alia opinio aliam ſuperat, eligere eam, quam affirmant Doctores, auctoritate & ſcientia præſtantiores, iuxta qualitatem facultatum earum, & iuxta materiam de qua agitur. cap. 27. num. 285. 286. & 287.

Faciens opus licitum quod credit licere, non peccat, licet pungatur ſcrupulo generali, vel particulari. Præl. 9. n. 9.

Scurrilitas. Scurra non peccat mortaliter præbendo alijs occaſionem nimium ridendi, comedendi, bibendi, &c. dummodo nimietas illa non ſit mortalis. c. 14. nu. 31. corol. 8. lit. D. & in Nou. num. 37.

SECRETVM.

ESt id *quod à nemine ſcitur, vel à tam paucis, quòd nec eſt famoſũ, nec notorium*, cap. 18. num. 52. Et eſt

Digitized by Google

duplex, vnum, quod de ſe ab vno ſolo ſciri poteſt, vt actus interior: alterum, quod de ſe à pluribus ſciri poteſt, vt actus exterior. Quod rurſum eſt triplex I. Quod de ſe obligat ſcientem ad celandum ſine vlla promiſſione: vt illud, cuius detectio noceret bonis animæ & corporis. II. Cuius relatio eſt à ſciente promiſſa, tacitè vel expreſsè. III. Ad cuius celationem obligat lex diuina Sacramentalis. cap.18. num.2. Poteſtque vnum & idem ſecretum eſſe harum trium ſpecierum, vt peccatum dictum in confeſſione. ibid. dict. 3.

Aliquando poteſt, & debet reuelari ſecretum. cap.8. num.2.

Qui ſecreto accepit proditiones, & peccata imminentia contra Rempublicam, vel proximum, non peccat reuelando, quamuis iurauerit ſe non reuelaturum. cap. 18. num. 54.

Peccat, qui ſecretò ſibi communicatum, quod non vergit in graue damnũ alicuius reuelat. num. 62. Etiam iudici præcipienti. num. 60. Imò quamuis vergat in damnum alterius, ſi alia via illud impediri poteſt. Quòd ſi impediri non poſſit, id ſolum detegendum eſt, quod remedio fuerit neceſſarium: & ſi ſufficiat ſola denunciatio ſpecialis delictorum, non eſt facienda perſonarũ. num. 56. & 60

Qui promiſit ſeruare ſecretum, & cuius obſeruatione non infertur alteri

graue

graue damnum, non debet illud detegere, etiam præcipiente Superiore: ſecus ſi ſciat aliter quàm per commiſſionem ſecreti num. 52.

Promiſſio ſeruandi ſecretum parui momenti, ad ſummum obligat ſub veniali, ibidem.

Peccat mort. qui Ciuitatis, Conſilij, exercitus, ſecreta magni momenti quæ non vergunt in iniuſtam perniciẽ aliorum detegit, ēt ſi id faciat metu tormentorum, aut amiſſionis vitæ, n. 54. Idem de eo qui ſecretum alienum violenter ſciuit, & de ſecretis teſtium litigãtium. Quæ duo ſolùm procedunt, quando eſt damnum irreparabile, vt mors, vel mutilatio: ſecus quando eſt ſola pœna pecuniaria, vel exilij, quæ ſit facile reparabilis, num. 52.

Detectio peccati occulti etiam pernicioſi nõ licet, niſi fraterna correctione præmiſſa, ſi ſit probabilis ſpes, quod proficiet, aliàs ſtatim debet iudici nunciari. Atque hæc correctio non eſt neceſſaria in caſu proditionis, & hæreſis. num. 56.

Presbyter poteſt denunciare homicidia, proditiones, & alia delicta parata, nec exit irregularis: ſi præmittat proſtationem. Quod verum eſt, quãuis iuraſſet non reuelare. num. 54.

Aduocatus, & medicus, & ſimiles, nõ tenetur detegere ſecreta ſibi cõmiſſa, niſi aliunde ea nouerint, vel redundent

miſſa reſtitutione, aut cautione: & qui ſepelierit illũ, manet excõmunicatus, c.18.num.28. Item Canonico regulari etiã laxiſſimæ regulæ, teſtanti, vel teſtari volenti, niſi à propoſito deſiſtat. Secus de illo, qui per ſimplicẽ ſchedulam ſignificauit voluntatem ſuam, in diſtribuẽdis rebus ſuo vſui deputatis, nõ per modum teſtamenti. ca.27. nu.270.

Ius ad ſepulturam eſt quid ſpirituale. ca. 25. num. 99.

Beneficiarius inducẽs aliquẽ ad promittẽdum, vel iurandum, ſe acceptururum ſepulturam in ſua Eccleſia, vel iã acceptam non mutaturum, peccat & eſt excommunicatus. c.85. nu.132.

SERVVS, ET ANCILLA.

SEruus non debet à domino, atroci & crudeli modo puniri c.14 nu.19. Qui ſic tractatur à domino poteſt illũ cõpellere vt ſe alteri vẽdat. c.16.n.22.

Serui matrimoniũ non debet impediri à domino c.14 num 21. Et ancilla qua dominus luxurioſè abutitur, põt fugere, & etiã compellere dominum, vt eam alteri vendat. c 16 nu 22.

Quãuis poſſit ſanciri lex, vt qs efficeret ſeruus, pro debito, nunq̃ tñ ſancita eſt in Republica Chriſtiana. c.17. nu.88.

Pater poteſt vendere filium, etiam inuitum, ob neceſſitatem extremam. cap.17. num.88. c.23. num.96.

Non licet emere hominem liberũ non conſtitutũ in extrema neceſſitate

Digitized by Google

ſe vendendi, vel poſſeſſum pro ſeruo, quem tamen credere debet iniuſta ſeruitute detineri. cap. 23. num. 95.

Secus ſi emat à deſtinãtibus illũ in cibũ. Et iſte ſe ipſum per ſe, vel per aliùm poteſt redimere dato iuſto precio, et inuito poſſeſſore: & ſi iſte vendatur a primo emptore admonendus eſt ſecundus emptor, de modo quo fuit anteà emptus, & primus emptor poteſt capere etiam intereſſe pretij dati. cap. 23. n. 96.

Mala fide emit ſeruũ, qui credit eſſe publicã famã fuiſſe iniuſtè captũ. Ibid.

Homo ad mortem damnatus (ſentẽtia, vel ſtatuto concedente facultatem ſe redimendi) poteſt ſe vendere redimenti precio redẽptionis. cap. 24. n. 17.

Seruus an poſſit ordinari, an fugere, an coniugatus vendi, vide tit. Irregularitas III. Fuga & Matrimoniũ. XIII.

SIMONIA I. IN SE.

SImonia *Eſt ſtudioſa voluñtas emẽdi vel vendẽdi rẽ ſpũalem, vel ei annexã.* Eſtq; triplex. Mẽtalis tantũ, quæ mente cõcipitur, citra omnẽ conuẽtionẽ expreſſam, vel tacitã, ſiue res tradat, ſiue non. Conuentionalis tantùm eſt expreſsè vel tacitè conuenta, nondũ tamẽ ab vtraque parte exequuta: nam implementum ex parte promittentis tẽporale, imo nec ſpirituale, non impedit quin ſimonia ſit cõuentionalis tantùm. Realis eſt expreſsè vel tacitè conuẽta, & ex vtraque parte completa, ſaltem quoad

ali-

aliquorũ promiſſorũ vtriuſque partis. cap.23.num.103.& 104.

Simonia purè mentalis eſt etiã peccatum mortale: & eſt duplex; vna quæ nõ peruenit ad dationẽ, neque ad conuētionẽ, altera quæ peruenit ad dationẽ ſine vlla conuentione. nu.102. Nou.103. Itẽ omnis Simonia eſt peccatũ mortale. n. 111. Quod magis cõfirmat in No. 110.

Non eſt Simonia dare minus principaliter tẽporale pro ſpirituali: neq; ſeruire Epiſcopo, aut mutuare ei pecuniã ob ſpem beneficij minus principaliter: neque pergere ad preces ſecundaria intētione, ob diſtributiones quotidianas: vel ſeruire Eccleſię propter dignitates. cap.23.num.103.corol.5.

Cauſa impulſiua Simoniæ dicitur illa, ſine qua nõ fieret actus, dũmodo principaliter fiat propter aliã cauſam: ibidẽ.

Nõ eſt Simonia dare aliqd pro ſuſtẽtatione neceſſaria miniſtri in vtroq; foro, & ẽt pro non neceſſaria quoad forũ conſcientię: & pauperibus etiam licet in vtroque foro, etiam ex pacto accipere: quæ differentia verificatur ob diſcrimẽ inter præſumptionem, & veritatẽ. n.101.

Neque eſt Simonia dare pro ſuſtētatione miniſtrorum, vel pro liberalitate, vel pro ſolutione obligationis legis, vel conſuetudinis. nu.100. coroll.4.

Papa poteſt committere Simoniã iure diuino prohibitam, non tamen iure humano tantũ. ibid. vide Simonia. III.

Neque

Neq; incideret in pęnas ſtatutas contra ſimoniacos.n.100.§ 4.Si Papa emeret vel venderet beneficium curatum, vel ſimplex;eſſet Simoniacus:ſed hoc nullus Pontifex fecit hucuſque.nu.107.

Simoniæ prohibitio duplex eſt, altera prohibita quia ſimonia id eſt,iure diuino prohibita,altera quę iure humano ab Eccleſia per poteſtatẽ diuinitus ſibi datam inſtituto, eſt prohibita. Prioris generis eſt voluntas emendi, vel vendendi verè ſpiritualia,vel à Deo ſolo inſtituta,vel ab Eccleſia per poteſtatẽ diuinitus acceptam conſtituta. Poſterioris generis eſt volũtas faciẽdi collationes, renũciationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis aliàs licitis, niſi ab Eccleſia prohiberentur.num.100.dicto 3.

Et ita frequenter Simonia committi poteſt,quãuis nõ ĩteruenias pecunia numerata,vel res pecunia æſtimabilis, vt dum quis renunciat beneficium ob renũciationem alterius beneficij,vel ſuffragatur in aliqua electione, vt alius ſuffragetur.cap.23.nu.100.dicto 2.

Simonia eſt dare, vel relinquere ius ſpirituale cum onere, vt fiat aliquid quaſi pro pretio rei ſpiritualis, vel cauſa prĩcipali immediata eam habendi. Quæ tamen non procedunt in conditione, & modo, quæ iure inſunt, dummodo exprimãtur eo ſolo modo, quo inſunt, & ita non eſt Simonia conferre commen-

dam

dam alicui ea lege, vt ſoluat 40. aureos annuos, quos ordinis ſtatuto ſoluere tenebatur. ibidem.

Simonia autem realis (quę etiam fieri ſolet ſolis nutibus, vel factis tantum, vt ſpondendo Epiſcopo centum, quod non conferet beneficium alteri. n. 105.) eſt mortalis ſemper. 111. At verò conſueta dari pro actibus ſpiritualibus iam præſtitis, licitè poſſunt accipi, & peti, ante quam præſtentur nu. 106.

Simonia conuentionalis etiam eſt mortalis, n. 111. & eſt duplex, vna ex neutra parte exequuta, altera ex vna tantum. num. 103 & 104.

Simonia conuentionalis eſt promittere inſtrumento publico 100. alteri, vt det ſibi beneficium, ſine animo emendi illud, vel ſoluendi illa. num. 106.

Ad eſſentiam Simoniæ nō requiritur voluntas emendi ſpirituale, ſed ſufficit voluntas faciendi aliquid pro ſpirituali conſequendo. cap. 23. num. 106.

Eſt tamen Simonia realis conuenire quòd vnus det ſpirituale, & alter inſtrumentum promiſſionis, centū: ſi ex vtraque parte adimpleatur, quamuis nō ſoluantur centum: ſed non eſſet realis cōuentio promittere temporale, etiā per inſtrumentum publicum, quod tradit. Neque eſſet Simonia cōferre beneficiū vt liberetur ab obligatione antidorali, quamuis cōferatur beneficium pro pretio. cap. 23. nu. 106. ad 4.

Me-

Mediator Simoniæ ſimoniacus eſt, & excommunicatus. Idem de dante mediatori, vt procuret ſibi collationem beneficij, ſecus ſi daret pro labore frequenter adeundi collatorem, vel ratione lucri ceſſantis. num. 106. ad 5.

Non eſt Simonia conferrè beneficiũ ob conſanguinitatem, vel amicitiam, nec per hypocriſim facere ſpiritualia ob laudem humanam. num. 107.

Qui habito nuncio de beneficio vacãti, conuenit cum familiari Papæ, vt impetret pro ſe, & ipſe conſentit penſioni conſtituendæ à Papa, & poſtea conuentio ex vtraque patre completa eſt, cõmittit Simoniam realem. 107. ad 7. Idẽ de illo, qui ſimiliter conuenit cum illo, cui dedit Papa facultatẽ conferendi beneficium, & quem ipſe nominauerit, & facit pactum cũ eo vt nominet illum, & quòd conſentit penſioni annuente Papa, & aſſecurabit, & poſtea nominat illum, & ille conſentit penſioni eſt Simonia realis inter familiarem & oratorẽ: quia non retulerũt Papę pactum factũ, vt ſua auctoritate purgaret talẽ conuentionem: ſecus autem ſi nullo pacto pręcedente nominaret eum, & ille cõſentiret, quia nulla conuentio illicita interueniret. num. 107. ad 9.

Simoniaca etiam conuentio eſt conuenire de diuidenda ex æquo vtilitate, & expenſa. ad 18.

Idem ſi habito nuncio de duobus beneficijs

neficijs vacantibus ſit conuentio, quod vtrumque impetretur, in caput vnius & inter ambos diuidatur vtilitas. ad 7. Secus ſi non interueniret alia obligatio quam antidoralis. ad 8.

Renunciatio facta in fauorẽ alterius adiecta cõditione, vt cõferatur huic, vel illi, eſt Simoniaca, niſi fieret in manibus Papæ, ſecundum ſtylum Curiæ, à quo nõ receſſit Gregorius XIII. Permiſit nihilominus, vt ſimul cũ renũciatione vnius præſentet petitio alterius, cui renũciãs vellet cõferre. c. 23. n. 107. ad 10.

Non eſt Simoniaca renũciatio beneficij in manibus etiã inferioris, intentione, vt conferatur cognato renũciantis, nulla tamen cõditione expreſſa: Quamuis ſi vellet renunciare principaliter ob cognationem, vel vt cõferatur indigniori eo, peccaret nõ peccato Simoniæ, ſed iniuſtitię, vel acceptionis perſonę inordinatę cõceptę, vel procuratę. n. 107. ad 10.

Mandatum datum ad renũciandum beneficiũ in manibus Ordinarij liberè, & ad petendũ ab eo poſt renunciationem liberam vt prouideat alteri, non eſt Simoniacum: imo tam mandatum, quã renũciatio, & collatio virtute eius facta valent. Nam ex illo mandato colligitur intentio renũciantis fuiſſe, vt cõferretur nominato per eum & quia defuit pactũ, conditio, & modus, nõ interfuit Simonia, neq; contrariatur extrauag. Pij V. de confidentia. ibid. ad 7.

Verum

ſidentiã: &c. Et quoniã multi adhuc
irca hoc præſumptione quadã delin-
uunt & audacia: nos tanto malo re-
nedium adhibere volẽtes, ſtatuimus,
t ſi quis Eccleſiam, monaſterium, vel
eneficium Eccleſiaſticum ex reſigna
ione, vel ceſſione, &c. cuiuſcumq; per
næ ſimpliciter, vel cum circuitu re-
roceſſionis cum regreſſu, vel acceſſu
tiam ſola dimittenti s intentione re-
eperit, vt illa, vel illud etiam in euẽ-
um regreſſus vel acceſſus eidem di-
nittenti, vel alteri poſtea conferatur
ut illius fructus, vel eorum pars alÿ
oncedantur, vel penſiones ſoluantur
x eiſdẽ hæc confidentia cenſeatur. I-
tidem ſi ordinarius, ve alius colla-
or contulerit antehac vel conferat in
uturum beneficium Eccleſiaſticum
uouis modo vacans, ea conditione ta-
ita vel expreſſa vt poſtea in alterum
ro arbitrio collatoris ſiue alterius cõ-
ra iuris communis ordinationem di-
ponatur, ſiue vt de eo prouiſus, fructus
llius, vel partim ad vtilitatem, vel li-
itum conferentis, vel cedentis, aut al
erius relinquat, vel pẽſionem illi, vel
llis quos collator, vel cedens, aut a-
ius iuſſerit, vel ſignificauerit perſol-
at, & pariter ſi à patrono etiam laico,
el alteri præſentatori vel electori con
igerit id fieri. Ad hæc ſi clericus præ-
ictæ Cameræ, vel Cardinalis, vel a-
ius, poſt reſignationem vel ceſſionem
aliꝗuis

alicuius extranei de Eccleſia, monaſterio, vel alio beneficio Eccleſiaſtico, in ſe factam vel admiſſam illam, vel illud etiam confectis litteris Apoſtolicis, & poſſeſſione opprehenſa in eadē reſignatione, vel reſignantem, vel cedentem modico ſpatio interiecto veluti duorum aut trium menſium, retroceſſerit, vel retrocedat in futurum, ex illa retroceſſione fructus, vel eorum pars ſeu penſio, vel quid aliud ſuper illis fuerit reſeruatum ipſi Clerico, vel Cardinali, aut alio exempto fuerit cōceſſū. Poſtremò, ſi quis à crimine aliquo abſolutus, vel cum quo ſuper irregularitate diſpenſatum eſt, denuo receperit aliquod beneficium Eccleſiaſticum. quod ante, vel poſt commiſſū delictum, vel contractam irregularitatem dimiſerit, confidentiæ prauitas ſit contracta. Ad probandum autem plenè confidentiarum abuſus inter alias etiam hæ præſumptiones habeantur legitimæ, ſcilicet, ſi aliquis poſt ceſſum à ſe beneficium, & publicatam reſignationem, vel ceſſionem, captamq. à ſucceſſore poſſeſſionem, ſeſe in illa, vel rebus illius per ſe, vel alium iniecerit, aut fructus perceperit, vel quicumque ſucceſſor, illi, vel eius propinquis ipſos, vel partem remiſerit. Idem eſt ſi quis pro conceſſione alicui facta de beneficio Eccleſiaſtico per ſe, vel alium interceſſerit: denique aliquid de fru-

ctibus

ctibus talis beneficij de facto perceperit. Teſtes autem de quaque re ſingulares ſingulas probare valeant præſumptiones, & criminoſi, & omnes qui poſſunt eſſe teſtes in caſu Simoniæ, poſſunt eſſe in prædictis. Denique omnes qui hucuſque beneficia confidentiæ vitio receperunt, ac retinent niſi ſtatim dimiſerint, & qui aliquid tale admiſerit, in futurum fructibus, & penſionibus, & beneficijs, & alijs officijs tẽporalibus priuamus, & ad futura inhabilitamus, & excommunicatione innodamus, Sedi Apoſtolicæ reſeruata. Datum Romæ, Anno 1569. c. 23. num. 110.

Ex qua extrauaganti ad maiorẽ claritatẽ octo coniecturæ deducuntur ad p̄ſumendam ſimoniacam confidentiam in foro exteriori. I. Probatio intẽtionis etiã tantum vnius partis. II. Quòd collator ita cõferat, vel patonus pręſentet vt poſtea de beneficio eius ſic vel diſponatur vel etiam de fructibus. III. Quòd exemptus à ſolutione iurium curiæ, beneficium acceptũ per reſignationẽ alicuius, etiam poſt litteras expeditas, & poſſeſſionem acceptam retroceſſerit in eundem, reſeruato ſibi aliquo infra ſpatium duorum aut triũ menſiũ. IV. Qđ abſolutus à delicto vel irregularitate, denuo accepit beneficiũ, ꝙ renũciauit ante vel poſt delictũ, vel incurſum irregularitatẽ. V. Quòd poſt ceſſum bene-

ficium, & publicata ceſſione, & capt
poſſeſſione à ceſſionario, ſe in illud pe
ſe, vel alium ingerit, & fructus vel pa
tem eorum accipit, aut ſucceſſor ip
vel propinquis eius aliquos fructus re
miſerit. VI. Si recipiens beneficium c
ſtituit dimittentem vel eius parentes
aut propinquos procuratores ad perc
piendum, vel locandum fructus bene
ficij dimiſſi, & illi, vel illis, de fructibu
perceptis aut percipiendis donationem
fecerit. VII. Si vel ſola procuratoris de
poſitione vel libris rationalibus menſ
riorum ex parte dimittentis expeditio
quæ perſonam recipientis concernit
proſequuta ſit, ſimulq; expenſæ, pro ea
neceſſariæ ab illo factæ fuerint. VIII.
Deniq. ſi quis pro cõceſſione alicui fa-
cta, quacumq; auctoritate de beneficio
Eccleſiaſtico per ſe, vel aliũ, ſeu alios
interceſſerit, vel aliàs in negocio cõceſ
ſionis ſeſe immiſcuerit quoquomodo:
deinde aliquid de fructibus talis bene-
ficij de facto, etiam per manus poſſeſſo
ris, & etiam ſimplicis donationis titulo
perceperit, ſeu de illo poſtmodum ad
voluntatem interceſſoris fuerit diſpo-
ſitum, quandocumq; c. 23. nu. 110. no-
tab. 7. & in ipſo Motu proprio.

SIMONIA II.
Quoad materiam.

VEndere bona Eccleſiæ mobilia, vel immobilia, iniuſtè, licet ſit ſa

cri-

crilegium, non tamen eſt Simonia. cap. 23. num. 99.

Bona Eccleſiaſtica quædā ſunt, purè ſpiritualia, quędā pure corporalia, quędā aũt mixta. Merè ſpiritualia ſunt gratia, & dona Dei: merè corporalia ſunt vaſa & ornamenta, &c. ſecluſa benedictione quam habent. Mixta ſunt Sacramenta, & actus conficiendi ea quæ conſtãt ex re corporali & ſpirituali & labore tẽporali. Merè ſpiritualia & mixta, nullo modo poſſunt neq; emi, neque vendi: Secus de merè corporalib. quoad rem temporariã, & ſine vllo intuitu benedictionis eorum. num. 90. §. 3.

Non eſt Simoniacus, qui vendit ſciẽtiam iuris, vel aliam & naturaliter ſcibilia, & conſilium, etiam ſine ſtudio, & labore præſtitum, quamuis aliunde habeat vnde viuat. num. 110.

Permutatio beneficiorum etiã quoad titulum facta, ſine Superioris auctoritate eſt Simoniaca: ſecus ſi cum illa. num. 110. §. 3.

Idẽ de permutatione iuris habiti per regreſſum, acceſſum, electionẽ, pręſentationẽ cũ alio ſimili iure. Idem de ea, qua renuncians beneficiũ, minoris valoris reddit pecuniã, vel conſtituit penſionem alteri permutanti beneficiũ maius. Non tamen eſt Simonia quãdo Eccleſiæ bona inęqualia habentes, permutarentur quoad proprietatẽ refundentes ſeparatim pecuniam qua illa bona

Digitized by Google

æquentur. cap. 13. num. 200. §. 3.

Non eſt Simonia dare pro ſuſtentatione miniſtrorum, vel pro libertate, vel pro ſolutione obligationis legis, vel conſuetudinis §. 4.

Nam hæc propoſitio *pro*, aliquādo ſignificat precium, vel cauſam principalem, aliquando impulſiuam. ibid. §. 4.

Nō eſt ſimonia dare vel accipere pecuniam pro impenſis, vel pœna excōicationis vel abſolutionis ꝑ iuriſdictionē ſpiritualem impoſita, quamuis pœna nō detur pauperib. nu. 101. Imò nec dare pecuniā ad redimendam vexationē, dū modo qui dat iam hēat ius acquiſitū ēt in poſſeſſione: imò nec in foro interiori erit ſimonia, quamuis nō ſit poſſeſſio, ſi dans nihil iuris intendat emere, ſed cuitationem diſcordiarū, & litiū. Secus ſi non habet ius acquiſitū niſi impediretur vim inferendo, vel procurando pro indigno, vel ſolus ipſe occurreret dignus, qui eligeretur num. 101. §. 7.

Simonia eſt dare precium tēporale, pro emenda vita æterna. num. 100. §. 9.

Item dare alicui preciū, vt excubias faciat in domo defuncti, quamuis acceſſoriè, intelligitur illum debere recitare pſalmos. num. 101.

Item dare vel accipere in preciū munus à manu, lingua, vel obſequio ſecus ſi nō daretur in precium, quamuis laudes eſſent falſæ. num. 101.

Item dare preciū pro miſſa vel pro iſto

iſto actu dicendi illam: ſed tantum licet dare precium per modum ſuſtentationis. cap. 23. num. 101. § 10.

Non eſt ſimonia dare preciũ pro obligatione exercẽdi munus Vicarij Epiſcopi, vel parochi, vel capellani, vel cõcionatoris, vel pro labore adeundi locũ longinquum. ibid. verſic. addo.

Nõ eſt ſimoniacus beneficiarius, qui nullo interueniẽte pacto ſoluit aliquid in poſſeſſionis adeptione alijs beneficiarijs, non tñ poteſt ad id cogi etiam ſtante conſuetudine, ſi id quod datur vertitur in proprium commodum: ſecus ſi pro fabrica vel opere pio. ibid. §. 2.

Ius patronatus nõ poteſt vendi, neq. emi num. 105. §. 5.

Bona ꝓpria ſuper quæ impoſitũ eſt onus dicendi aliquas miſſas, nõ ſunt ſpiritualia, nec Eccleſiaſtica. c. 25. nu 8.

Epiſcopus, qui recipit aliquẽ familiarem conſtituta mercede annua, donec beneficium ei conferat, non eſt ſimoniacus: dummodo nullum interueniat pactum de ſeruiendo gratis poſt collatum beneficium. c. 25. num. 113.

Simoniacus eſt, qui per ſimoniã ab alio commiſſam in fauorem eius, ipſo ignorante, vel non contradicẽte, acquirit beneficium, in quo, vel ad quod nullum ius prius habebat, & reſciens id conſentit, vel ſtatim non renunciat. Secus ſi illa ſimonia commiſſa fuit cũ vno ex multis electoribus: quorũ ma-

Digitized by Google

ior pars (Simonia non interueniente) eum elegiſſet. num. 119.

Non licet Epiſcopo iubere, vt certa quantitas pecuniæ detur pro Miſſa, & nemo minorẽ accipiat. Similiter quāuis conſtitui poſſit in aliqua Eccleſia, vt fiat ſupplicatio in funere illius, qui tantum dederit, non tamen ne fiat pro eo qui non dederit tantum. c. 23. nu. 106.

Penſio ſolita conſtitui ſuper beneficio Eccleſiaſtico, non poteſt pecunia redimi, nec conſtitui c 23. num. 111.

Emens vel conducẽs Vicariam, vel quamlibet iuriſdictionem, vel poteſtatem ſpiritualem (etiā ad tempus) Epiſcopi, vel parochi, vel cuiuslibet beneficiarij, eſt Simoniacus, & meretur priuari: ſed non eſt ipſo iure priuatus beneficio clericali & talis contractus eſt nullus. ibid. vide etiam Simonia. III.

Simonia eſt vendere carius calicem, corporalia, roſaria, &c. ob benedictionem quam habent. num. 111.

Qui ſuſcipit canonicatum, vel præbendam, vel beneficium, cū pacto docendi in ſcholis, Simoniacus, eſt: ſecus ſi ſuſcipiat cū onere impoſito tali beneficio vacanti. cap. 25. num. 58.

Petere precium pro excommunicanda, vel coniuranda locuſta, ſpeciem habet Simoniæ. cap 27. num. 13.

Simonia eſt, ſi prælatus eo plus exigat pro titulo, quo maius eſt beneficiū. numero centeſimo primo. Idem ſi quis

dat

dat aliquid alteri vt baptizet aliquem extremè indigentem. c. 27. num. 113.

SIMONIA.

Quoad ordines.

QVi recipit ordines etiam minores per ſimoniam realem, commiſſam ante ordinationem etiam dando tertio, & non ordinatori, eſt Simoniacus & excommunicatus: Si vreò det poſt ordinationem nō eſt Simoniacus, vel certè non incurrit talem ſimoniā, quæ inducat excommunicationem. Quòd ſi alius det ordinatori, vel tertio, ipſo ordinando inſcio, vel contradicēte, non committit Simoniam recipiendo ordines, quamuis poſtea ſoluat illud, quod eo inſcio datum fuit, dummodo non habeat gratam dationem illam. cap. 25. num. 68. §. 2.

Non eſt vera Simonia in foro interiori dare notario Epiſcopi pro inſtrumento ordinis aliquid amplius quàm debet, nec Epiſcopo, pro paſtillis, pręſertim poſt ſuſceptum ordinem nullo interueniente pacto, verum eſt quod in foro exteriori poſſet præſumi ſimonia. cap 23. num. 101. §. 11.

Simonia eſt, ſi notarius accipiat magis pro inſtrumento de maiori ordine: & prælatus, qui eo plus exigit pro titulo quo maius eſt beneficium. ibid.

Digitized by Google

SIMONIA III.

Quoad pœnam & reſtitutionem.

ACceptum per ſimoniã neceſſariò reſtituendũ eſt.c.27.nu.32.

Simonia mentalis tantum non obligat ad reſtitutionem. Quod quidem verum eſt, ſiue hæc ſimonia ſit prohibita iure naturali, ſiue diuino. c 23 num, 103. §.15. Rationem huius rei vide tit. Vſura.

Habet etiam verum vtroque foro, & procedit, quamuis vtraque pars cõmiſerit ſimoniam mentalem tantum. Procedit etiam non tantum in eo, qui quærit temporale non dato ſpirituali, ſed etiam in eo qui querit alterum eorum altero dato.nu.102. §.5. Et in datione cuiuſcumque rei tẽporalis à manu, & lingua, vel obſequio. ibid.

Ob ſimoniam conuentionalem tantum, & executam ex vna parte, & non ex alia, committens illam priuatur beneficio per iudicem, non tamen declaratur ipſo iure eſſe priuatus.num.103. in principio.

Et hæc ſimonia obligat ad reſtituendum acceptum danti. etiam ante iudicis ſententiam. Quod verum eſt, ſi acceptum eſt temporale, falſum autem, ſi ſit tale ſpirituale, quod accipiens nõ poteſt reddere, ſine præuia renunciatione, & collatione Superioris. ibid.

Ad incurrendas pœnas ſimoniæ non ſufficit

ſufficit datio precij, niſi etiam interſit datio beneficij. num. 104.

Celebrans poſt completam ab vna parte ſimoniam & ante completam ab altera, non fit irregularis, ſaltem in foro conſcientiæ. num. 104.

Simonia realis obligat ad reſtitutionem, num. 105.

Præſentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia diſpoſitio, & prouiſio facta per ſimoniam realem, eſt ipſo iure nulla, & prouiſi non faciunt, fructus ſuos, imò tenetur relinquere beneficia ſua. Idem de renunciatione, & licet renunciatio inducat obligationem, vt renuncians caſtigetur, non tamen qui renunciat perdit titulum, nec ius renunciatum. cap 23. num 105.

Simonia conuentionalis eſt promittere in inſtrumento publico. 100. ſcuta alteri, vt conferat ſibi beneficium, ſine vllo animo emendi illud, nec ſoluendi illa. num. 106. ad 3.

Simonia conuentionalis tamen nec inducit excommunicatum, nec obligat ad reſtitutionem. ibid.

Simonia conuentionalis beneficiaria, qua palam emitur beneficium, vel venditur, peior eſt ſimonia conuentionali confidentiæ beneficialis: nam per conuentionalem beneficialem nõ annullantur acta, nec inducitur cenſura, antequam impleatur ab vtraque parte: per ſimoniam autem conuentionalem

lem confidentiæ beneficiariæ ſic: nam ſimul ac aliquis accipit beneficium, in confidentiam prædictam, antequã impleat quod promiſit, ipſo iure eſt excõmunicatus, & ipſo iure collatio ei facta eſt nulla, & tenetur reſtituere omnes fructus, quos perceperit à die acceptionis num. 110. Not. 2.

Fructus beneficiorum collatorũ per ſimoniacam confidentiam, & penſionem, reſeruantur Cameræ Apoſtolicæ à die collationis num. 110. not. 5.

Qui ante extrauagantem Pij V. recepit beneficium per Simoniam confidentialem, & habita notitia extrauagantis, non reſipuit ſtatim, & dimiſit beneficia & penſiones, ipſo iure priuatur beneficio. Idem de recipiente beneficium, vel huiuſmodi penſiones per ſimoniacam confidentiam. 110.

Atque beneficia collata per ſimilem confidentiam ſunt reuelata collationi Papæ. not. 3.

Collatio acceſſus & regreſſus per ſimoniacam confidentiam facta ſunt nulla not. 4.

Simonia contingens circa penſiones, vel ius patronatus, non inducit excõmunicationem ipſo iure. nu. 111 ad 13.

Emens vel conducens vicariam, & quamlibet iuriſdictionem, vel poteſtatem ſpiritualem (etiam ad tempus) Epiſcopi, vel parochi, vel cuiuslib. alterius beneficiarij, quamuis ſimoniacus ſit, &

mento

merito priuari poſſit, non tamen eſt ipſo iure priuatus officio clericali, & cõtractus eſt nullus, & tenetur relinquere vicariam, nõ tamen ipſo iure eſt excommunicatus, nec inhabilis ad vicariam. Quòd ſi vicaria fuerit perpetua, incurretur excommunicato. ibidem ad 14.

Qui recepit ordines etiam minores per ſimoniam realem commiſſam ante ordinationem etiam dando tertio, etiam non ordinatori, eſt excommunicatus; ſecus ſi det poſt ordinationem, non enim eſt ſimonia, vel ſaltem non inducit cenſuram. cap. 25. num. 68. §. 2. de quo vide tit Simonia 2.

Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem, nec ad aliquam pœnam temporalem. cap. 27. num. 103. ad 15, vide tit. Vſura VIII.

Simonia conuentionalis inducit pœnam temporalem reſtitutionis, ſi res accepta ſit reſtituibilis, & etiam extra ordinariam arbitrariam. ibid.

Simoniacus realis in ordine occultus vel publicus eſt ipſo iure ſuſpenſus, quoad ſe, & quoad alium. ibid. dicto 2.

Simoniacus in beneficio non eſt iure ipſo ſuſpenſus. ibid. dicto 3.

Simoniacus realis tam in beneficio quàm in ordine eſt ipſo iure excommunicatus cum reſeruatione ad Papã. nu. 111. dicto 4. Vnde ſimoniacus in ordine indiget abſolutione ab excom-

Digitized by Google

municatione & ſuſpenſione. Simoniacus verò in beneficio ab excommunicatione tantum dicto 5.

Nullus alius ſimoniacus præterquã in ordine eſt ipſo iure ſuſpenſus, & excommunicatus. dicto 6. & nullus ſimoniacus præter quam in ordine & beneficio, eſt ipſo iure excommunicatus. ibidem. dicto 7.

Omnis præſentatio, collatio, electio, & quæuis alia diſpoſitio beneficiaria per realem ſimoniam, eſt ipſo iure nulla, & quæſitum per illam relinquendũ eſt ante ſententiam ſimul cum fructibus. ibidem dicto 9.

Papa poteſt committere ſimoniam probibitam iure diuino non tamen iure humano. Sed hoc corrigitur in Nouo, vbi ait. Quicquid aliàs hic ſcripſerim, dico quod Papa poteſt peccare peccatum ſimoniæ in emptione & venditione rei ſpiritualis, ſicut quilibet alius homo. Vnde non poteſt ipſe liberare à peccato ſimoniæ alium vendentem, vel ementem ab ipſo rem ſpiritualem quatenus eſt ſpiritualis. n. 108. ad 11. dicto 1. Neque poteſt efficere, vt actus qui eſt ſimoniacus iure naturali, vel diuino, abſque adminiculo iuris humani deſinat eſſe talis: quia ſua Sanctitas ſubeſt illis legibus, ſaltem quoad directiuam ibid. dicto 2. poteſt tamen Papa, rem cuius ſpiritualitas inducta eſt tantum iure humano irargendo,

vel

vel mutando efficere profanam, imo idem poſſunt alij Prælati ex iuſta cauſa. ibid. dicto 3. quamuis Papa ſi cõmittat ſimoniam prohibitam iure diuino non incurrit aliquam pœnam iuris humani, & poteſt facere ne alius illam incurrat. ibid. dicto 5.

Auctoritas Papę de facto liberat à pœnis ſimoniæ omnes qui cum eo, vel cũ conſenſu eius faciunt actum, qui aliàs eſſet ſimoniacus: quamuis expreſsè nõ liberet eos, & hoc ſiue ſimonia ſit iuris diuini ſiue humani: nam quoad pœnas eadem ratio militat in vtraque. ibidem dicto 6.

Vnde qui cõmittit cum Papa ſimoniam ſuper re ſpirituali nondum profanata, incurrit quidem pœnam æternam, ſed non temporalem. num. 111. dicto 10.

Simoniacus conuentionalis tantum ob confidentiam, nullum ius acquirit in tali beneficio, & eſt ipſo iure excommunicatus, & perdit alia beneficia benè acquiſita, ſitque inhabilis ad omnia. num. 111 §. 11.

Quæ ignorantia excuſet, hic Doctor non declarat, ſed remittit lectorem ad c. fraternitas, quæſt. 12. vbi id explicat.

Quæſitum per ſimoniam commiſsã in beneficio, reſtituendum eſt Eccleſię, non delinquenti c. 25. num. 115.

Moniales nullam ſimoniæ pœnam incurrunt ob pacta & conuentiones

in dotibus Monialium, in victum commodum earum.

Simulatio. Qua ſe aliquis fingit talē genere, vel gradu &c. qualem requirit optio ad collegia, vel alia munera, peccatum eſt. cap.8 .num.8.

SOCIETAS.

EST *conuentio plurium, ſuam pecuniam, induſtriam, vel laborem conferentium ad lucrandum.* cap. 17. num. 251.

In Societate transfertur dominium rei collatæ, imò manet in periculo cō ferentis. Atque vt ſit licita, tria requiruntur. I. Quòd ipſa negociatio ſit licita. II. Quòd pecunia pereat conferenti. III. Quòd ſeruetur æqualitas, ac pro quantitate partium collatarum diuidatur lucrum, hoc modo. Vnus confert mille aureos, alius laborem ſuæ perſonæ eiſdem æſtimatum, alius ſuam induſtriam quingentis æſtimatam. Ex iis omnibus vna ſumma facienda eſt, & ex lucro & iactura pro rata eius q̄d confert quiſque, capere debet, vt ſi iſti res quingentos aureos lucrarentur, duo ſingulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Atque in his quidem quantitatis pecuniæ in ſocietatem collatæ habenda eſt ratio magis quàm periculi, cui exponitur. cap.17. num. 151.

Societas exæquanda eſt iudicio peritorum qui æſtiment precium pecuniæ

niæ collatæ cum conditione expreſſa, aut tacita, vt in primis conferenti pecuniam ea reſtituatur, ſi nulla eius iactura facta fuerit, & precium item laboris, & induſtriæ ea conferentiũ abſque aliqua ſpe quicquam pro illis referendi, niſi lucrum adſit. Conſiderandum eſt tamẽ, vt nulla omnino ſit vſuræ, aut iniuſtitiæ ſuſpicio, ex eo quod ei qui pecuniam confert, de conſenſu eius minus lucri quàm par ſit detur, ſi eſt perſona quæ donare poteſt. Vnde iuſtificantur multæ ſocietates à magnatibus cum ſuis famulis, amicis, aut cognatis factæ, vt eis fidem, diuitias, & honorem conferant. Nam conferendo in Societatem magnas ſummas pecuniæ, ſolum ad dimidiam, aut tertiam partem, vel quartam eos obligant. Quamquam poſſent hæc dici locationes cum ſalario incerto magis quàm ſocietates, num. 151.

Socius qui nõ eſt particeps pecuniæ collatæ, non debet ſoluere aliquã partem eius perditæ in negociatione. numero 252.

Vnde illicitum eſt pactum obligans illum ad hoc: ſecus ſi pecunia conferatur, ea lege, vt communis ſit, & communiter diuidatur inter ſocios ſicut lucrum. cap. 17. num. 253.

Cùm vnus confert in ſocietatem pecuniam alter induſtriam, & laborem: qui laborem & induſtriam confert, nõ debet

debet

debet de lucro deducere totas impenſes ſui victus, niſi quas facit tunc vltra domeſticas, cap. 17 num. 283.

Tota iactura rei collatæ, ſiue pecunia ſit, ſiue labor, ſiue induſtria, erit cõferentis, ſiue iactura fiat in principio, ſiue in medio, ſiue in fine negociationis. num. 252.

Conferens pecuniam licitè poteſt aſſecurare illam cũ ſocio vno, & lucrũ, faciendo tres contractus formales, vel virtulales. nu. 254. & 255. & dẽt ceſſare omnis fraus, & ſimulatio. num. 257.

Licitè fieri poteſt, quòd Eccleſia, vel vidua, vel pupillus conferant pecuniã apud mercatorem, aſſecurando principale, & lucrum, verbi gratia lucrando quatuor ſecura pro centum. num. 256.

Licitum eſt pactum, vt qui negociatur aliena pecunia, omne lucrum tradat Domino, & is recipiat certũ quid pro labore ac induſtria liberum ab omni periculo. Qui contractus reuera eſt locationis, & ideo ſi iactura contigerit eius dolo, vel culpa, aut illius miniſtrorum, tenetur domino ſatisfacere, quia gratia vtriuſque ſit. num. 257.

Qui in lucrum certum dat pecuniã ad ſocietatem ei quem ſcit non negociaturum, ſicut militi, vel clerico indigentibus, peccat quamuis concurrant tres prędicti contractus. num. 258.

Qui verè pecuniã in ſocietatem cõtulit in lucrum & damnum, & à ſocio

acce-

accepit publicam ſcripturam mutui, vel depoſiti, peccat: quia poſſet in foro exteriori petere pecuniam, quamuis periret. Vnde ſi vult lucrum participare, debet hanc ſcripturam reſcindere, niſi in aliquo caſu. cap. 17. num. 259.

Si ſocius rebus, loco, tẽpore, vel perſona per pactum excluſis, fuerit negociatus, iactura erit ipſius. ibid.

Licitum eſt tradere alteri animalia in ſocietatem, ea lege vt lucrum ſit cõmune: ſed qui recipit ea, nihil ex eo capiat, donec precium eorum domino perſoluatur, & poſtea ſint Communia, dummodo ea, quæ ante ſortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti. num. 271.

Peccat, qui confert pecuniam in ſocietatem nautarum volentium ire piſcatum in mare longinquum, eo pacto vt tanta pars lucri ſibi eueniat, quanta cuiuis nautarum, & vt euentus nauigationis ſit illorum periculo, & quòd ex lucro futuro primum ſoluatur ei pecunia: quòd ſi nullum eſſet lucrum, vel non eſſet ſufficiens ad ſoluendum pecuniam, quiſque pro rata ſoluat illam. num. 282.

Licita tamen eſt hæc conditio, vt ſi tota pecunia, vel pars amittatur, nautæ ſoluant eam partem, quam de ea impenderint in impenſas, quas domi facerent. num. 283.

Sodomia, vide tit. Irregularitas 8.

SO-

SOLVTIO.

FAcienda eſt in loco expreſsè vel tacitè deſtinato, vel vbi petitur, dum tamen petita extra locum, non ſit damnum creditori, nec debitori. Sufficietq; ſemper ſoluere, vbi creditori placuerit cap. 17. num. 42. & 43.

Peccat qui debitum quod ſibi ſoluitur, non vult recipere vſque ad tempus, in quo precium eius creſcat, cum debitor non teneatur tempus illud expectare. num. 225.

Non peccat qui triticum ſibi debitum non petit vſq; ad tempus, in quo carius erit, niſi indirectè vel directè impediat ſolutionem, vt impediunt multi diuites. num. 215.

Debitor poteſt emere minoris in principio anni ea, quæ à ſe ſoluenda ſunt in fine. num. 231.

Inuitus dicitur ſoluere & nolens etiam qui ſoluit, rogatus ſoluere tamquam debitum quòd non eſt debitum. cap 27 num. 61.

Sors & Sortilegiũ, vide Superſtitio.

Spectacula. Inſtituens choreas moderatè non peccat. cap. 14. nu. 31. lit. L. §. 2. in Nouo, num. . .

De duellis, torneamentis, &c. vide tit. Duellum, Haſtiludium, Excommunicatio VI. §. II.

De ludo quoad Eccleſiaſticos, vel laicos, vel ſpectatores eorum, vide plura tit. Ludus.

Comœdiæ rerum profanarũ non ſunt faciendæ in loco ſacro: neq. abutendum ſcripturarum locis, ad huiuſmodi res, vel ludos ſcenicos, & ad ſcurrilia. Imò huiuſmodi abuſus eſt peccatum mortale. cap. 19. num. 3. & 4. Nou. cap. 20. num. 4. & cap. 23. num. 23.

De abutentibus habitu Religioſorũ ad perſonatum. vide tit. Habitus.

Sponſalitia, vide Matrim II.

Sponſionem faciens rei notabilis certo ſciens eſſe verum quod aſſerit, peccat contra Iuſtitiam. ſecus ſi fiat abſq; dolo. cap. 19. num. 18. §. 7. in Nouo, cap. 20. num. 18. §. 7.

Statum ſpeccatoris confiteri, ſufficit cap. 16 num. 15.

Dicere ſecundũ quid, & ob aliquod peculiare accidens, eſſe conuenientiorem alicui ſtatum coniugalem. quàm cęlibem, aut vitam laicam, quàm clericalem catholicum eſt. Secus ſi dicatur abſolutè: nam tunc eſt peccatum mortale & hæreticum. cap. 20. num 3. & in Nou. num. 21.

Non eſt peccatum coaceruare pecuniã ad collocandũ ſe in altiorem gradum. cap. 23. nu. 73 Quæ cenſeantur neceſſaria ad ſtatum, vide Eleemoſyna.

Statutum quando obliget ad mort. vide tit. Lex I. Et quando dicatur eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam, vide Excommunicat. VI §. I.

Stipulatio fit interueniente interrogatione,

Digitized by Google

gatione, & reſponſione: eius materia eſt conſenſus, forma ſunt verba, quæ ſemper ad ſtipulationem requiruntur: nec ſufficit, nutus ſigna, aut ſcriptura. cap 21. num 20. §. 2.

Stuprum, vide tit. Luxuria.

Subdelegatus, vide Delegatus.

Subditus peccat mortal. contemnens notabiliter Superiores, vel illis debitum honorem denegans, vel eorum leges violans. cap. 14 num. 22.

Surreptio. vide voluntarium.

Subornatio, qua fit vt indignus eligatur in Cathedram, eſt peccatum mortal. cap. 25. num. 57.

An qui allocutus eſt oppoſitorem, poſſit id negare iurando, vide Periuriũ.

Suffragium negans ob peccata audita in confeſſione, an peccet. vide Confeſſio VI.

De alloquente candidatũ, & id negãte in iuramento, vide Iuramentum I.

Qui dat ſuffragium non candidato, & ob id candidatus perdit Cathedram, tenetur reſtituere: ſecus ſi dedit minus digno Candidatorum. c. 17. nu. 74.

De non obſtante maiori parti capituli, quando expedit, vide Reſtitutio II.

Suffragia *mortuorum*. Qui exiſtẽs in mortali teſtatur, & relinquit ſuffragia, nil meretur. Si tamen decedat in gratia, proderunt ſuffragia exhibita ei ad ſatisfactionem. c. 26. num 36.

Facta pro defunctis ab exiſtente in mor-

mortali proſunt exiſtentibus in Purgatorio. in Nou. cap. 26. num. 7.

Superbia, *eſt vitium inclinans ad appetitum inordinatum propriæ excellentiæ quatenus eſt talis*, ſiue ſit merita modo immerito, vel omnino immerita, non eſt neceſſe quod appetatur ad ſuperandum alium. cap. 23. nu. 5. & eſt hæc habitus. ibid.

Superbiæ actualis eſt præponere ſua naturalia bona minora maioribus naturæ bonis alterius, aut ſua bona naturæ bonis gratiæ alterius, etiamſi fiat ſine contemptu expreſſo Dei, vel legis eius. num. 5. & 6. §. nec obſtat.

Superbiæ ſpecies quatuor ſunt. I. Putare habere à ſemetipſo bona naturæ, fortunæ, & gratiæ, accepta à Deo. II. Agnoſcere hæc ſibi data à Deo ſed non ſine ſuorum bonorum operum iuſtitia, & merito. III. Arrogare ſibi quæcumque bona quæ non habet. IV. Contemnere alios inordinatè, aut velle, vt ſibi ſubmittantur, quámuis eum præcedant. cap. 27. num. 7.

Ad ſuperbiam nō requiritur actualis contemptus ſubijciendi ſe Deo, & eius legi. num. 5. & 6.

Peccat mort. appetens propriam excellentiam cum actuali contemptu diuinæ ſubiectioni Dei, & legis eius. Et qui appetit inordinatam excellentiam cum notabili irreuerentia Dei, vel proximi damno. num. 8.

SV-

Digitized by Google

SVPERSTITIO.

Est maximum omnium peccatorum, quæ fiunt contra virtutes morales. Eius ſpecies ſunt quatuor. Quas vide tit. Religio.

De eo qui vtitur ſuperſtitione Iudaica, aut adorat Solem, vide tit. Idololatria, & infidelitas.

Peccat mort. credens procedere aliquem effectum ex vi verborum magorum, & incantatorum. cap. 11. n. 39. Et qui applicat aliquid ad ſanandum, quod non habet talem virtutem. Et qui percontatur Gittanum ſeu Aegyptium Cingarum de ſua fortuna. num. 32. Sed hoc vltimum tantum eſt veniale communiter 31.

De poculo amatorio, vide Luxuria. De creditis per ſomnia, de nominibus deferendis. vide Inuocatio dæmonum, Idololatria.

Qui ponit certam ſpem in deferendis nominibus, peccat mortaliter num. 34. Quæ nomina, vt ſint licita, debeant habere quatuor. I. Vt ſint cognita & ſancta. II. Vt habeant characteres cognitos, & ſanctos. III. Vt contineant verum, religioſum & pium, & nil ad dæmones. IV. Vt nulla ponatur ſpes in modo, loco, tempore, numero ſcribendi, deferendi, aut alligandi ea. cap. 11. num. 35.

Peccat mort. deferens carmina ſcripta in die Aſcenſionis, credens mino-

ris

Digitized by Google

ris eſſe virtutis alio die ſcripta. nu. 35. Item qui in deferendis reliquijs vtitur ſuperſtitione aliqua. Qui colligit herbas in die S. Ioannis Baptiſtæ, putans ob id maioris eſſe virtutis. num. 16.

Peccat mortal interrogans diuinos pro aliquo furto, vel ſecreto, vel ad hoc vtitur ſortibus, vel alijs modis. nu. 30. Item credens aliquid futurum, quia id ſomniauit per inuocationem dæmonis: ſecus ſi credat putans eſſe cauſam, vel ſignum naturale efficiens. nu. 31.

Mulieres vtentes quibuſdam ſignis, & benedictionibus, ſine ſuperſtitione, non peccant: debet tamen talis abuſus auferri ab eis. num. 36.

Peccat mortal. attendens garritum auium, & vlulatum animalium: Aut credens aliquem cogi per conſtellationem ad malum, & obſeruans nunc diem ad itinerandum potius quàm alium: ſed hoc vltimum regulariter eſt veniale. num. 37. Item diſcens artem notoriam peccat mort. & qui credit muſicam, vel herbas valere contra dæmonem: & credens ſtrygas portari corporaliter per aera (*experientia tamen compertum eſt has miſeras ſtrygas, à Dæmonibus per aera ferri, ad neſcio quod epulum, in quo inter cetera nefanda Dæmonem adorant*) & qui experitur ſortes. num. 38. & 39.

Vti cerimonijs falſis, & ſectæ falſæ, eſt

eſt cultus pernicioſus, & mortalis. num.20.

Audire ſacrum à Sacerdote qui vocetur Ioannes, eſt cultus ſuperfluus, & cõmuniter venialis, & aliquando mortalis. cap.11. num.20. in Nouo. nu.23.

SVSPENSIO I.

Quid & quomodo incurratur.

SVſpenſio generaliter *ſumpta eſt prohibitio vſus officij, vel facultatis alicuius.* Specialiter ſumpta *eſt cenſura, qua alicui perſonæ eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui officij, vel beneficij eccleſiaſtici in totum vel in partem, in tempus certum vel in perpetuum quoad partem ob culpam ſuã.* cap.27. num.151.

Eſt triplex. Officij, & beneficij ſimul: Officij tantum vel partis eius: & beneficii, vel rei pertinentis ad illud tantum, & poteſt eſſe lata à iure, vel ab homine. num.153.

In quibus conueniant Suſpenſio & reliquæ cenſuræ, vide titul. Interdictum I.

Suſpenſio poteſt incurri ob culpam venialem. Non tamen ſine culpa. Et nunquam niſi ob propriam. cap.27. nu. 152. & 165.

Communiter qui poſſunt excõmunicare, poſſunt etiam ſuſpendere. Et ferẽda eſt ſuſpenſio per ſcriptũ, & præui admo-

admonitione ob contumaciam: ſecus quando in pœnam.num.159.cap.27.

Lata poſt legitimam appellationem eſt nulla: Et appellatio nō ſuſpēdit præcedentem ſuſpenſionem. cap.27.n.159.

Suſpenſus à quibuſdam actibus, non eſt ſuſpenſus ab alijs non annexis eis. Suſpenſus à iuriſdictione, non eſt ab ordine: nec è contra. Suſpenſus à beneficio; non eſt ab ordine, neque è contra: neque à iuriſdictione extra beneficium ei conueniente. Suſpenſus ſimpliciter à beneficio, non eſt à beneficio quo ad ea quæ dantur non intereſſenti officijs diuinis: modò ſuſpenſio non ſit tam diuturna, vt habeat vim priuationis expreſsè, vel tacitè. cap.27.num.160.

Suſpenſus ab officio clericali poteſt facere ea quæ pertinent ad beneficium citra ordinem, & diuina officia. n.160.

Beneficiarius ſuſpenſus eo quod ſuſcepit presbyterium ante legitimā ætatem, non perdit fructus beneficij.n.160.

Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, poteſt excommunicare, & abſoluere ſuſpenſus ab officio, non eſt à beneficio, nec è contra. Suſpenſus ab officio & beneficio diuiſim, à nullo eſt ſuſpenſus. num.161.

Epiſcopi non incurrunt ſuſpenſionem generaliter latam à iure, ſine ſpeciali mentione eorum. Secus de excommunicatione. num.161.

Violans ſuſpenſionem ſtrictè acce-

Digitized by Google

ptam;id eſt,cenſuram peccat mort.eſt-que irregularis,ſi exercet actum peculiarem alicuius ordinis etiam minoris. num. 163.

Suſpenſus denunciatus vitandus eſt in eo in quo ſuſpenſus eſt: & qui non vitat eum in officijs diuinis & actibus deputatis ſuis ordinibus,peccat mort. num. 163.in fine

Suſpenſio poteſt ſuſpendi. Et poteſt imponi vniuerſitati. num.165.

Celebrans diuina officia,vel Miſſam in loco interdicto, vel coram interdictis eſt ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ: & ſi ſtante hac ſuſpenſione celebrat,eſt irregularis. Sed hoc intellige de exempto à iuriſdictione ordinaria. Qui ſciens aut debens ſcire ſe eſſe ſuſpenſum, aut interdictum,& excommunicatum,accipit beneficium, peccat, & titulus, eſt nullus cap.35 num.134.

SVSPENSIO II.

A quo & quomodo tollatur.

AD ferendam,& tollendam ſuſpẽſionem non ſunt determinata verba.cap.27.num.161.

Non eſt tollenda ſine præuio iuramento.num 161.

Suſpenſio ab homine, vel iure lata, quæ certo tempore,vel facto,vel omiſſione facti terminatur, tollitur elapſo tempore,vel adueniente termino, ipſo

facto,

Digitized by Google

facto, abſque vlla abſolutione. ibidem.

Lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti abſolutè ſine termino, & reſeruatione, ſiue iure communi, ſiue particulari confirmata, vel non confirmata per Papam, poteſt tolli ab Epiſcopo, vel à gerente vices eius, ceterum lata in pœnam alicuius delicti etiam à Iure, ſiue temporaria ſit, ſiue perpetua, non poteſt tolli ab Epiſcopo. Lata ob adulterium vel alia minora delicta poteſt tolli ab Epiſcopo. Lata ab homine regulariter non poteſt tolli, niſi ab eo qui tulit eam vel ab eius ſucceſſore, num. 162.

SVSPENSIO III.

Suſpenſiones ſi atæ: & à iure latæ: eo ipſo.

SVſpendit initiatum ſacris, notorium fornicarium: & per ſolam pœnitentiam factam eo ipſo tollitur. II. Clericos eligentes in Epiſcopum, eum qui non eſt legitimus, vel ſine legitima ætate facultate, & moribus: & hæc ſuſpenſio eſt à beneficio per triennium. cap. 27. num 254. III. Eos qui extra tempora aut ſine legitima ætate, & facultate ordinãtur Sacris; & ordine ſic vtentes ſunt irregulares. Hęc incurritur ipſo facto, & requirit dolum. num. 155. Non incurrit hanc ordinatus cum facultate ſui Epiſcopi impetrata ad titu-

lum patrimonij donati, & renunciati ante ordinationem. Hæc ſuſpenſio eſt ab officio tantùm. num 160. IV. Clericum prouocantem vel acceptantē duellum. Sed hæc nō eſt ſuſpēſio, ſed quod ille ſit deponendus. V. Ferentem quaſuis cenſuras ſolo verbo, ſine ſcripto, vel ſine expreſſione cauſæ, vel non, dat copiam requiſitus. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, & à diuinis. VI. Excōmunicātem ſine præuia monitione. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem. nu. 156. VII. Suſpendit vſurpantes fructus Eccleſiæ vacantis. VIII. Vſurpantes ex redditibus dignitatum vacantium. Hæc quoad Epiſcopos eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, & quoad alios ab officijs, & beneficijs. IX. Conſeruatorem iudicem cognoſcentē cauſas quæ ſunt notoriæ iniuriæ: hæc eſt ab officio per vnum annum. nu. 157. X. Iudicem Eccleſiaſticum aggrauantem partem gratia, vel ſordibus. Non comprehendit Epiſcopum, nec merum executorem, nec arbitrum. Requirit vt fiat grauamen contra ius, & contra propriam cōſciētiam: & id precio, amore vel odio: eſtque ab officio per annum. num. 157. XI. Admittentes ad diuina officia. Sacramenta vel ſepulturam, excommunicatos, vel publicos interdictos: eſt ab ingreſſu Eccleſiæ. XII. Admittentes aliquem ad profeſſionem mendicantium ante finitum annum. c. 27. nu. 157.

XIII. Cle-

XIII. Clericos, vel beneficiarios, geſtãtes veſtes partitas, vel coloribus diſtinctas, & initiatos ſacris, imò & minoribus, qui cũ prima tonſura geſtant eas, inhabiles facit ad beneficia per ſex menſes, tam illos quàm hos. num. 157.

XIV. Religioſos qui habentes adminiſtrationem alienant aliquam rem ad illam pertinentem, abſque licentia capituli, vel Prælati. XV. Eos, qui ordinantur ſine patrimonio cum pacto non petendi ab Epiſcopo victum, & qui ordinantur ad præſentationem alicuius beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo. Hæc eſt Papalis: & comprehendit eum, qui ordinatur cum patrimonio promiſſo vel donato, cum pacto nihil petendi ab eo poſt ordinationem non tamen eum, qui poſt ordinationem remittit vel retrodonat ius, vel patrimonium, dummodo non præceſſerit pactum ante ordinationem. nu. 157. XVI. Epiſcopum ordinantem abſque titulo clericum religioſum ordinis, in quo ſolũ ſit temporale votum religionis. Ibid.

Suſurratio. *Eſt inordinata ſignificatio mali culpæ alienæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta ob ſeparãdã amicitiam.* Quę ſi fuerit notabilis in læſionem bonorũ amicitiæ eſt mortalis: & talis ſuſurrator, non eſt abſoluendus niſi illos reconciliet, vel damnis inde ſecutis ſatisfaciat, vel ſaltem firmè proponat ſe id facturum. cap. 18. num. 13.

Digitized by Google

Tactus impudici inter viros & feminas Reginarum menſis aſſiſtentes, vel choreas ducentes ſunt mortales & non ſunt abſoluendi, niſi firmiter proponant ſe abſtenturos ab eis. cap.3.n.5. lit.K.Nou. num.22.23.& 24

Tangentes ſe mutuo iuxta morem patriæ, ſed ob prauam conſuetudinem peccantes, non ſunt abſoluendi, niſi concurrant quatuor conditiones relatę.c.3. num.3.litt. E.Nou.num 15. Et in hoc comp,tit.Abſolutio.I.

Iocosè, ſine malo fine, & ſine aſpectu, aut tactu partium impudicarum, tangere mamillas honeſtæ feminæ, ducere eam per manum, aut brachiū, premere manum, vellicare, brachium torquere, pedem eius ſuo contingere, oſculari, vbi eſt talis conſuetudo, non eſt mortale, nec præbet occaſionem peccandi mort.cap.14.numero 31.§.19. lit. I.Nou.num.42.

De tactibus impudicis ſponſorum de futuro, aut cuiuſuis maris & feminę aut coniugatorum cum periculo pollutionis.vide tit.Luxuria,

TAVRORVM
Agitatio.

PEr Pium V. edita fuit extrauagans circa agitationem Taurorum in qua.

Quibuſuis principibus Chriſtianis,

& communitatibus, ſeu rebus publicis præcipit ſub pœna excommunicationis ipſo facto ne in ſuis prouincijs, terris, ciuitatibus, opidis, ſpectacula vbi taurorum aliarumque ferarum & beſtiarum agitationes exercentur, fieri permittant; militibus quoque cæteriſq; alijs perſonis ne cum tauris, & alijs beſtijs, in præfatis ſpectaculis ipſi tam pedeſtres, quàm equeſtres congredi audeant interdicit. Quòd ſi quis ibi mortuus fuerit, careat Eccleſiaſtica ſepultura. Clericis quoque tam regularibus quàm ſæcularibus beneficia Eccleſiaſtica obtinentibus, vel in ſacris ordinibus conſtitutis ſub excommunicationis pœna in eiſdem ſpectaculis intereſſe ſimiliter prohibet, annullatque omnia vota, & iuramenta facta, vel facienda de taurorum agitatione. Denique mandat omnibus principibus, & Baronibus Eccleſiæ Romanæ feudatarijs ſub pena priuationis huiuſmodi feudorũ, reliquos vero principes Chriſtianos hortatur in domino, & in virtute ſanctæ obedientiæ mandat, vt in ſuis terris hæc faciant obſeruare. Patriarchis autem, Archiepiſcopis & Epiſcopis, & locorum Ordinarijs in virtute Sanctæ obedientiæ, ſub obteſtatione diuini Iudicij & interminatione maledictionis æternæ mandat vt in ſuis diœceſibus has litteras ſufficienter faciant publicari, & etiam ſub

pœnis

pœnis & cenſuris Eccleſiaſticis obſeruari curent.

Quæ lex poteſt limitari, ne procedat, quando in agitatione taurorum, vel aliarum ferarum, ita moderata, vt probabiliter credi poſſit, quòd ceſſabunt notabilia nocumenta perſonalia, mortis, vulnerum, & id genus. Quoniam fines qui mouerunt Pium V. fuerunt hæc inconuenientia: & ceſſante fine legis, ceſſat eius diſpoſitio. Sed longè melius eſſet vti alijs ludis ad hilarandum populum, Verumtamen etiam ante Pium V. erat damnandum ſtudium, quo aliqui magnates quærebant ferociſſimos tauros, qui antea in circis agitati aliquos occidiſſent. cap. 15. num. 18. vſque ad num. 22.

Sed aduertas, obſecro lector, quòd Gregorius XIII. ad inſtantiam Philippi. II. Regis Catholici limitauit prædictum motum proprium, tollens excommunicationis aliarumque cenſurarum Eccleſiaſticarum pœnas in regnis Hiſpaniæ, quoad laicos, fratres, milites tantùm quarumcunque militiarum etiam præceptoriarum, & beneficia ipſarum militiarum obtinentes, dummodo dicti fratres non ſint ſacris ordinibus initiati, & agitationes taurorum feſtis diebus non fiant. Huius extrauagantis non meminit auctor, fortè quia non venit ad eius notitiam.

TENTARE.

NE vincat tentatio, aliquando neceſſarium eſt cõſiderare nouiſſima Prælud. 4 num. 19.

Peccat qui tentat Deum, ſumens feruentem aquam, ferrum candens, vt ſe purget à ſuſpicione falſi criminis cap. 11. num. 40.

De eo qui ſe exponit periculo mortis aut martyrio temerariè: aut nolens ſumere medicamenta, vide tit. Martyrum.

Peccat mortaliter, qui facit aliquid animo experiendi diuinam potentiam, vel pietatem, &c. vt qui vult concionari nulla præuia meditatione citra neceſſitatem. cap. 11. nu. 41.

Teſtamentum metu factum non valet. Præl. 6. nu. 8. Et factum metu mortis reſcindendum eſt. cap. 22. nu. 51. Et per blanditias mariti, ab vxore factum valet. Præl. 6. nu. 8.

De coniuge adultera, an poſſit filium ſuum ſpurium vocare legitimum in teſtamento. vide Adulterium.

Parentibus & filijs carens debet bona cognatis extremè indigentibus relinquere. cap. 26. nu. 36.

Qui in Caſtella filium minus dignũ meliorat in tertio, non peccat. nu. 37. Et pater qui in teſtamento diſtribuit bona filijs, non tenetur legibus iuſtitiæ

diſtri-

diſtributiuæ.num.27.

Peccat executor non ſoluens debita,& inter debita computantur debita defuncti: item,ſi non ſoluat legata teſtamenti.c.25.nu.65.

TESTIS.

Tenetur teſtificari etiam ſponte,ſi ſcit ſuo teſtimonio poſſe liberare damnatum iniuſtæ mortis vel infamiæ pęna c.15.num.17.

Non tamen tenetur ad teſtimoniũ ferendum,quo aliquis condemnetur; niſi quando iuridice fuerit conſtrictus; etiamſi accuſatori periculum imminetet:niſi quando accuſator ideo accuſat, quia tenetur in conſcientia .nu.17.

Peccat ſi ſciens teſtimonium ſuum eſſe neceſſarium,ſe excuſat,fingens partem aduerſam ſibi inimicam, vel latẽs ſeu abſentans ſe,ne teſtificetur. cap.25. num 41.

Qui non ſe offert, quando alius extreme indiget ſuo teſtimonio, peccat; non tamen tenetur reſtituere. Secus ſi iuſſus non teſtificetur, & propterea aliquis ſuum ius amittat.nu.44 An vero in alijs caſibus teneatur reſtituere,vide infra eodem tit.

Quando non tenetur ad teſtificandum, debet dicere iudici ſe ad reſpondendum non teneri interrogatis.Quod ſi iudex voluerit cogere illum, debet appellare, ſi non timeat iudicem in eum ſæuiturum;& ſi hoc timeat, po-

teſt reſpondere ſe nihil ſcire, ſcilicet, quod teneatur dicere. cap.18. num.61. & cap.25.num. 43 & 47.

Qui falsò teſtificatus eſt contra aliquem, ob quod eſt ille in periculo mortis, debet teſtimonium reuocare etiam cũ periculo vitæ propriæ. cap.15.n.17.

Tenetur reſtituere acceptum ob teſtimonium, quod tenebatur offerre. ca. 17.num.34.§.1. & debet reſtituere danti.cap.25.nu.45. Si verò accepit vt teſtificetur falſum, peccat quidem grauiùs, ſed non tenetur reſtituere acceptum, ſed tamen damnum inde illatum.c.17. num. & cap.25. num.45. Poteſt tamen accipere impenſas factas in itinere, & mercedem dierum quibus ſe occupauit in eo, & damnum emergens, & lucrum ceſſans.cap 25.num.45.

Teſtis, cui ſemiplena probatione præcedenti præcipitur à iudice, vt veniat ad teſtificandum, tenetur teſtificari, licet non præmittat admonitionem Euangelicam, nec probare poſſit.ca.17. num.135.

Qui abſque cauſa non paret iudici præcipienti, vt teſtificetur, aut denunciet talia crimina, vel delicta, peccat.c. 25.n.46. Cauſę ab hoc excuſantes ſunt. I. Peccatum occultum, & peccator iã emendatus, aut ſola correctione fraterna emendabilis probabiliter: & præmittenda eſt correctio, etiamſi contrarium pręcipiatur. I I. Defectus probatio

nis

nis peccati denunciandi, III. Quod à talibus & taliter audiuit, vt ob id moueri non debeat. Aut denunciatus talis eſſet, vt ob denunciationem notaretur leuis, aut ſuo teſtimonio mouerit Iudicem plus iuſto. IV. Quoniam ille à quo ipſe audiuit, iam denunciauit. V. Noſſe eum qui furatus eſt, vel tenet, illud retinere in recompenſationem alterius tanti, vel pluris ſibi debiti. VI. Quòd per ſolam Sacramentalem confeſſionē nouit. VII. Quod per ſolam conſultationem ſecretam pro conſilio habendo nouit. ibid.

Tenetur aliquando reſtituere teſtis, qui iuridicè interrogatus à iudice competenti de aliquo furto, ſciens tacet vide Reſtitutio II. Regulariter nemo tenetur ſe offerre in teſtem. num. 48.

Regulariter non debent admitti aſcendentes contra deſcendentes, nec è contra, nec vxor, nec maritus: nec libertus contra patronum. num. 48. Poſſunt tamen regulariter cogi in defectu aliorum teſtium. num. 49.

Excuſatur tamen, qui timet ex teſtimonio ſibi aliquod magnum damnum euenturum. num. 50, Teſtis inhabilis tunc ſolum eſt admittendus, quando non reperitur alius idoneus, nec ſolet interuenire communiter in huiuſmodi factis. ibid.

In cauſa tamen hæreſis non ſolum reliqui omnes ſed etiam filius tenetur

teſtifi-

Digitized by Google

teſtificari contra patrem. Nec excuſat reſipiſcentia delinquentis. cap. 18. n. 50. ca. 25. num. 50. Nec eſt ſeruandus ordo correptionis. cap. 24. num. 12. & 13.

Qui legitime interrogatus ĩ iudicio, negat veritatem de crimine merente cõfiſcationem bonorum: peopter quod teſtimonium reus abſoluitur, nõ tenetur reſtituere fiſco, quod ad eum perueniret, ſi reus damnaretur. cap. 25. num. 51.

Teſtatus aliquid pro affirmãte illud eſſe verum, nõ tenetur reſtituere, quod propter id condemnatus ſoluit, ſi affirmans eſſet tantæ auctoritatis, cui meritò poſſet credi. cap 18 num. 1.

Metus mortis, quo teſtis falſum teſtificatur infirmat teſtimonium, & excuſat teſtem falſum ſaltem à pœna ordinaria cap 22. num 51

Poſſumus adhibere fidẽ vni teſti fideli, i. fide digno, ſed non tenemur nu. 82.

Teſtis vnus ſufficit ad impediẽdum matrimoniũ nondum contractũ nu. 83.

Ab probandã ſimoniacã cõfidentiam ſufficiunt teſtes ſingulares. c. 23. n 111.

Denunciator habet locum vnius teſtis. cap. 25. num. 33.

Peccat mort. qui in iudicio affirmat quod ſcit falſum, vel dubitat eſſe verũ, & tenetur reſtituere. num. 40.

Timor iuſtus excuſat à teſtificando, non tamen à teſtificando falſum. Ibid.

Qui bona fide teſtificatꝰ eſt, & poſtea ſe ſcit erraſſe, tenetur poſtea ſuũ dictũ reuo-

reuocare, ſi reuocatio poſſit prodeſſe: poteſt aũt prodeſſe ſi ſtatim ſe corrigat, imò etiã ex interuallo ſaltẽ ad debilitãdũ primum dictũ: iſte enim deſinit eſſe teſtis omni exceptione maior: imò aliquando creditur ſecundo dicto, & non primo: vt quando attẽtis circumſtãtijs preſumitur reuocaſſe primum teſtimonium, non per ſubornationem, ſed ſtimulo conſcientię. c.25. nu.40. Si propter magnam negligentiam teſtificatur falſum, peccat. mort. & tenetur reſtituere, n.40. de teſte qui tenetur reſtituere, vide etiam tit. damnum. §. de participante in damno dato.

Theſaurus *eſt pecunia ſub terra, vel alibi abſcondita, vetuſtiori tempore, cuius dominus ignoratur, & de eius occultatione nulla eſt memoria.* ca.17 n.172. Vide reſtitutio. quoad inuenta.

Titulus, licet malus, aliquando tamen ſufficit ad validitatem abſolutionis. cap.9. num. 8. & 11.

Si pręceſſit titulus bonus, & omiſſio talis tituli nõ eſt notoria abſolutio data virtute talis poteſtatis valida eſt. ibid.

Titulus, quo aliquid ob maleficium datur, eſt ipſo iure nullus. cap. 17. n.31.

TONSVRA.

Licet inſigniri prima tõſura ſine animo vlterius aſcẽdẽdi. c.25. n. 108.

Peccat mort. ſacris initiatus nõ deferens tõſuram, idẽ de monacho: ſecus de

cle-

clerico in minoribus conſtituto. No. c. 25. nu. 110. §. 33. vide tit. clericus. lit. C.

Torneamentum. Vide Haſtiludium.

Tranſactio non valet in foro conſciẽtiæ, ſi nõ fiat liberè, quamuis metus nõ ſit tantus, ut ſufficiat ad eam inualidãdam in foro exteriori. cap. 17. num. 4.

Tributum vide vectigal.

Triremis. Remigantes in triremibus Turcarum contra Chriſtianos, etiamſi id faciant metu mortis, peccant mort. non tamen incurrunt octauam excommunicationem bullæ cenæ. cap. 27. nu. 63. vide tit. Excommunicatio. V I. §. I.

Tutela. Tutor eſt qui præficitr pupillo minori duodecim annorũ, ſi eſt femina: & quatuordecim, ſi eſt vir; ad protegendam eius perſonã & bona. Curator prçficitur minori viginti quinq; annorũ: & ẽt furioſo, vel prodigo in adminiſtrandis eius bonis, & vterque debet iurare ſe rectè functuros ſuo officio. c 25. n. 66.

Peccat tutor non conſeruãs & defendens bona pupilli, & qui bona infructiſera nõ conuertit in bona fructifera, cum obligatione reſtituendi, & qui notabiliter eſt negligens circa bonã pupilli educationem in moribus. ibid.

Et qui dedit bona pupilli ad lucrum iniuſtum cum obligatione reſtituẽdi, ſi pupillus nõ reſtituerit: poteſt tamen ſecretò accipere ex bonis pupilli. n. 6 & 7.

Mulier poſt ſecũdas nuptias, vel poſt ſtuprum tengens tutela, peccat. ibidem.

TYRANNVS.

NOn peccat qui petit à tyranno adminiſtrationem iuſtitiæ, vel beneficium, vel gratiam aliquam honeſtam. cap. 14. num. 31. litt. H. Nouo num. 41. Licet optare mortem tyranno, quando non eſt aliud remedium. cap. 15. nu. 10.

VANAGLORIA.

VAna gloria *eſt vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ.* Cuius filiæ ſunt Iactantia, Inuentio nouitatum Hypocriſis, Pertinacia, Diſcordia, Contentio, & Inobedientia, ca. 23. num. 10. & 11.

Præſumptio *eſt vitium inclinãs ad appetitum inordinatum eorum quæ vires vel merita excedũt.* Ambitio eſt *inclinans ad inordinatum appetitum honoris.* Ibidem.

Peccat mort. qui appetit gloriam, vel laudem, de aliquo peccato mortali. n. 12. & 15. Et qui laudat ſe, vel alium de re mortaliter mala, vera, vel falſa. Idem de eo, qui falſo laudatus, aduertens inde damnum aliquod notabile ſequuturũ non contradicit ſaltem quãtum ad obuiandum damnum oportet num. 13.

Non eſt peccatum audire ſine cõtradictione laudẽ falſam, dummodo nõ delectetur de eo, in quantum falſa. Qui verò res principaliter inſtitutas in honorẽ Dei, & ſalutem animarũ, facit prinipalius

lius ob vanā gloriam: tantùm peccat venialiter, & nō peccat faciēdo illa principaliter ob Deum, & ſecūdariò ob laudē humanā, relatā in bonū finē. c.23.n.13.

VECTIGAL.

QVi nō ſoluit iuſta tributa, tenetur reſtituere. Quod planè procedit in iuribus debitis ob prædia, vel alia ad eorum ſtatum pertinentia, vel alia vlà iuſtè impoſitis cùm intentione obligandi ad mortale vel ob contractū locationis, vel alios, & quādo per aliam legem iuſtam imponuntur, niſi habuerint tacitam intentionem, vel expreſſam impediendi obligationem ad culpam mortalem per impoſitionem pœnæ temporalis. c.17.num.200.

Qui abſq; auctoritate Papæ, vel Regis īponit ſubditis aliqđ tributū, vel exigit apertè illicitū, tenetur reſtituere. Idē ſi dubitat an ſint licita, & ſpōte ad id ſe offert, ſecus ſi iuſſu Superioris faciat.

De gabellis quas ſiſas vocant, vide in tit. Excommunicatio. VI. §. I.

Tenētur Epiſcopi ſub mort. monere laicos gubernatores, petētes à perſonis Eccleſiaſticis prædicta tributa, peccare mort. & eſſe excōicatos. c.17 n.202.

Qñ lex obligās pro tributis ſoluēdis extēditur ad pœnā tēporalē, nō obligat ad mortale: ſecus ſi ſit purè pceptū. ca. 17.n.20.& c.23.n.40.& 59. vide tit. lex.

Qui extra regnū portat vetita, nō peccat mort. ſecus ſi ſe à cuſtodibus defendat

dat vi & armis, ne ſibi auferant. Si tñ ſe defendat fuga, & blandis verbis, vel alio modo licito non peccat. c. 23. num. 61.

An verò vectigalia, quæ ex granis in forum portatis exiguntur à laicis, & clericis, licitè ſoluantur à clericis, relinquẽdum eſt his, qui perfectè norunt huius tributi conditiones. cap. 17. num. 202.

Portoria non ſunt ſoluenda de his quæ portantur ad ſuam ſuorumque ſuſtentationem, niſi conſuetudo adſit in contrarium. ibidem.

Qui non manifeſtat gabellam quam debet, quando interuenit iuramẽtum, vel eius conſcientiæ remittitur à publicano tenetur reſtituere, ſed non iurare, quia ſatisfacit dicendo ſe paratum ſoluere quæcunque ſe debere publicanus commonſtrauerit. c. 17. num. 202.

VENATIO, PISCATIO, *& Aucupium.*

QVi iniuſtè prohibuit venationem, piſcationem, vel aucupium, peccat. & tenetur reſtituere lucrum, quod veriſimiliter impediuit. Quinq; autem conditiones requirunt, vt quis iuſtè poſſit prohibere. cap. 17. num. 120. Quas vide in hoc comp. Reſtitutio. II §. De impediente bonum alienum.

Vtrùm verò huiuſmodi lex obliget ad mort. vide tit. lex I.

Nõ licet occidere, vel mutilare venã

tes

tes in locis prohibitis, ſaltem pro prima vice num. 121.

Iurãs, vel fide adſtrictus cuſtos venationis, vel piſcationis ꝓhibitæ, peccat ſi nõ fideliter ſeruat. niſi ſciret cõtrafaciẽtes feciſſe tali neceſſitate cõpulſos, quæ eos à peccato excuſet, vel eſſe cõſanguneos aut amicos Dñi, ita, vt credat Domino gratum futurum. nu. 122. & 123.

De cuſtode abſcondente ſe vt ingrediẽtes corripiat ad maiorem cautelam. vide Cuſtos.

Iuſtè prohibẽtur venationes certarũ ferarũ certis tẽporibus, & ne talibus artibus venãdi quis vtatur: qui tñ cõtra tales prohibitiones venãtur, non tenẽtur quod venati ſunt reſtituere, niſi poſt iudicis condemnationem. cap. 17. nu. 124.

Qui profectus ad venãdum, permittit quòd ſui canes noceãt alienis auibus domeſticis, ut gallinis, anatibus, & ſimilibus, vel quòd equi & famuli notabile detrimentum inſerant prædijs, aut ſatis, per quæ tranſeunt, tenetur reſtituere. num. 125.

Magnates, q̃ prohibent, ne feræ palãtes, quę nõ ſunt incluſę, occidãtur à Dominis prædiorũ, quibus nocẽt, peccant, quamuis habeant propoſitũ reſtituẽdi: & quamuis de facto reſtituant, quia dãnificant rem proximi ipſo intuito. Ibid.

Qui includit animalia aliena domeſtica etiam fugitiua, vt accipiat eorum lanã, vel oua, tenetur reſtituere. Idẽ de ac

cipien-

Digitized by Google

cipiente aues, vel animalia, quæ abeũt, & redeunt, ſi id faciant, priuſquã amiſerint redeundi cõſuetudinem, quã amiſiſſe videntur cùm ad horas & dies conſuetos his deſinunt redire c.27.nu.128.

Apes vel examina antequã ĩ aluearijs includantẽ, & alienę aues ex alienis arboribus acceptæ, fiunt accipientis.nu.129.

Fera, vel auis capta in alieno laqueo, fit inuenientis & accipientis: niſi cótraria vrgeat conſuetudo.num.176.

Qui ĩ locis vetitis venãtur, vel piſcãtur, vel ligna cędũt, aut prata depaſcũt, ſolam legẽm humanam, vel Eccleſiaſticã, vel ſæcularem pœnalem vel nõ pœnalem violant: vnde ſicut importantes vetita nõ peccant mort. ſic etiam dicendum eſt de his.c.23.nu.59.& 60.

De Societate facta cum nautis ad piſcandum, vide tit. Societas.

Vexationem alienã redimere vel propriam licitum eſt.c 12.num.14. Dummodo vexatio ſit iniuſta.c.17.nu.237.

Vidua realiter fornicata, nõ poteſt retinere bona ſibi à marito relicta ea conditione, vt caſtè viuat.ca.23.num.62.& cap.25.num.65. Secus ſi relicta fuerunt ei ea conditione, vt non nuberet. Atque idem eſt de marito.c.25.num.65.

Vindicta, peccat qui propria auctoritate vlciſcitur iniurias, quãuis nõ poſſit vlciſci per miniſtros Iuſtitiæ.c.14.num.

Poterit tamẽ vulneratus [illegible] fugientẽ percuſſorem, & [illegible]

tum ad ſui honoris defenſionem fuerit neceſſarium: quando ſi id non faceret, magnam pateretur iniuriam, & ſui honoris iacturam. cap. 15. num. 3.

Virginitas: De eius circumſtantia tã in femina quàm in viro vide tit. circumſtantia, & luxuria. Item de virgine vi deflorata, aut quomodo ſe defendet, vide tit. luxuria.

Viſitatio: Prælatorum cenſuræ in mãdatis viſitationum latæ non ſunt à iure ſed ab homine. c. 27. num 2.

Vita hac perpetuo viuere volens peccat mortaliter. cap. 11. num. 16. & c. 23. num. 14.

VNCTIO EXTREMA.

EST *Sacramentũ quo presbyter ỹngit certas corporis partes infirmi probabiliter periclitantis, oleo cõſecrato, certaque verba proferendo* c 22. nu. 12. Eius materia eſt oleum oliuarũ per Epiſcopum cõſecratum. Forma eſt, *per iſtam ſanctam vnctionem, & per ſuã miſericordiam indulgeat tibi Deus, quicquid peccaſti per viſum &c* iuxta varietatem partium, quæ vnguntur explicandus eſt earũm vſus. Vt poſſet Eccleſia inſtituere alia verba æquipolẽtia his, quibus modò vtitur. Atque actus vngendi debet fieri durante prolatione verborum. Eius miniſter eſt presbyter. num. 12. 13. & 15.

Tan-

Tantúmodo eſt cõferenda infirmis, & requirit probabile periculum mortis. Poteſt dari infirmo amenti, vel phreuetico ceſſante irreuerentia ſi anteà illud petijt tacitè vel expreſsè, vel ſi meminiſſet, petijſſet, vel ſi in mortali notorio non inſaniuit. Põt adminiſtrari ſub conditione, ſi dubitatur infirmum eſſe mortuum. Quod ſi poſt inceptam vnctionem moriatur, non eſt vltra progrediendum. num. 2. 13. & 14.

Non eſt conferenda dãnatis ad mortem, neq; in aliquo periculo mortis & præſentiſſimo exiſtentibus. num. 13.

Hoc Sacramentũ principaliter eſt inſtitutum ad remiſſionem venialium: remittuntur etiã per illud mortalia, ſi adſit attritio, vnde poteſt facere de attrito contritum. num. 13.

Peccat mort. ægrotus, qui in articulo mortis per contemptum non petit hoc Sacramentum. Idem ſi non petit filio, vel alteri ſuæ curę commiſſo. n. 16. Idẽ de eo qui recipit illud in mort. ſine confeſſione vel ſaltem attritione tali quòd per virtutem Sacramenti reddatur contritus. cap. 22 num. 16.

Concilium Tridentinum circa hoc Sacramentum definiuit ſub anathemate hæc ſequentia.

I. Quòd extrema vnctio eſt verè, & propriè Sacramentum, à Domino noſtro Ieſu Chriſto inſtitutũ, & promulgatum à Iacobo Apoſtolo. II. Quòd cõ

fert gratiã ſicut alia Sacramẽta. III. Quod remittit peccata, & alleuiat infirmum, & quod non ceſſat, neq; ceſſauit, neq; olim fuit quaſi tantùm gratia curationum IV. Quod ritus eius, quem obſeruat Eccleſia Romana, non repugnat ſententia Iacobi Apoſtoli: atque ideo non poteſt iuſtè mutari, aut contemni. V. Quod Apoſtolus Iacobus per presbyteros intellexit tantùm Sacerdotes, & non ſeniores populi. VI. Ideoque non poſſe hoc Sacramentum per alios quàm per Epiſcopos, & Sacerdotes miniſtrari. cap.22. num.1.

VOLVNTARIVM, *& inuoluntarium.*

DIcitur directè, ac per ſe, vt cùm volumus illud: indirectè ac per ſe, vt cũ volumus id quod ſequitur ex eo quod volumus: indirectè ac per accidẽs, vt cùm poſſum⁹, & debemus aliqd velle, vel dicere, vel facere, & nolumus dicere, aut facere. Sicut ĩ ſubmerſione nauis volita à nauclero, dicũtur etiam volita omnia alia, quæ potuit impedire, & non impediuit. Præl.7.nu.12.in Antiq.

Defectus voluntarij excuſat à mortali in omni materia. Præl.9.num.10

Voluntariũ quod in ſemidormiente reperitur, non ſufficit ad mortale. Idem in ſemiebrio. Præl.9.n.10, de inuolunt. vide tit. metus. pag.438.

VO-

VOTVM I.

in ſe quantum ad eſſentiam.

VOtum *eſt promiſsio deliberatè Deo facta de aliquo bono maiori à Superiore non reuocata.* c.12.nu.24. Atque omne votum fit Deo expreſsè vel tacitè. Et ſufficit ad illud illa deliberatio, quæ ſufficit ad mortale.nu.24 & 26 Solum aũt propoſitum faciendi aliquod bonum non eſt votum.nu.26.

Promittens Petro ſe non luſurum cum Ioanne non vouet. num.25. Neq; abrenunciatio quæ fit in Baptiſmo eſt votum. num.31. Neque id quod fit animo non ſe obligandi, eſt verum votum.num 58. Bonum opus ex voto factum, eſt magis meritorium, quàm aliud ex voto non factum.

VOTVM II.

Quoad materiam.

VOtum de re mala factum nõ eſt votum. c.12. num.25. Poteſt fieri de materia aliàs prohibita. Quòd ſi violetur, committitur duplex peccatũ, neceſſario confitendum.nu.25.

Votum faciendi, vel omittendi aliquid, cuius contrarium ſecundũ ſe eſt melius, non valet. Neque factũ de non faciendo aliqua conſilia Chriſti; imò qui tale vouet, peccat.num.25.& 29.

Peccat mort. qui vouet ſe non factu-

rum opus conſilij, quamuis eſſet ſub p̄
cepto: qui vouet ſe non facturum, q
eſt de conſilio, eo tñ animo vt diſpli-
ceat Deo tantũ, quantum mortalia cri
mina ei diſplicere ſolent. num. 35.

Votum de faciendo aliquod morta-
le, eſt mortale, & de veniali eſt veniale.
num. 28.

Votum de rebus neceſſario euentu-
ris non eſt votum. ibid.

Promiſſio de re indifferenti, vt indif
ferens eſt, non eſt votum: vt votum de
non eundo in Sabbato in honorē B. Vir
ginis, vel de non eundo in Genuenſem
ciuitatem, aut de non ingrediendo ta-
lem domum, &c. abſolutè, & ſimpli-
citer ſumptum non eſt votum, niſi ad-
ſit aliqua circumſtantia bona, videlicet
non ire in Sabbato, vt recitet plura ro-
ſaria; adire Genuam, vt veneretur. &
honoret Christi imaginem, quam Ve-
ronicam appellant, non ingredi talem
domum, ne patiatur peccati ſcandalũ;
tunc enim huiuſmodi vota cum his cir
cumſtantijs bona ſunt, & valida. cap.
12. num. 28.

Votum factum ex cauſa mala impul
ſiua, valet. num. 30.

Votum factum de aliqua pęna, ſi cō-
miſerit homo tale, vel tale peccatum,
valet. num 31. & 43.

Votum fictum ſe nudum peregrina-
turum, inhoneſtum eſt, nec ſeruan-
dum, num. 39.

Votum

Votum ducendi vxorem, de ſe non eſt validum: ſecus in homine fragili, num.43. § 14

Votum de non reddendo, vel non petendo debitum, factũ ſine licentia alterius coniugis, illicitum eſt. num.60.

Votum nunquam peccandi venialiter, non valet: & votum nunquam peccandi mort. vel non valet, vel facilè debet relaxari num.65.

Votum non committendi tale, vel tale veniale & tale vel tale mortale, valet ibidem.

Qui vouet abſolutè religioſum eſſe, ſolum vouet ingreſſum. additum in Nou. cap. 12. num. 47. & 49.

VOTVM III.

Quoad obligationem.

QVi emiſit votum non ingrediendi talem domum, ad euitandam occaſionem peccati. ceſſante occaſione, non obligatur voto c. 12. nu. 28.

Votum ob malum finem factum, non obligat. num.30.

Votũ filiorũ familias à parẽtibus irritatum, vel votum religioſorũ à ſuis prælatis irritatum non obligat. nu 25.

Votũ de ſe obligat ſub mortali. n.26.

Solũ propoſitũ faciendi aliquid, nõ eſt votũ, nec obligat, etiamſi quis induat habitum religionis. num. 26. corol. 6.

Votum factum ſine animo adimplẽ-

di, validum eſt & obligatorium: ſecus ſi verbotenus promitteret abſque animo ſe obligandi num 27. & 38.

Qui vouet animo ſe obligandi & nõ adimplendi, peccat & qui nõ adimplet votum factum animo vouendi, & non adimplendi, bis peccat. num. 38.

Votum ſolemne magis obligat quã ſimplex: atque votum magis obligat quàm iuramentum. nu. 31, & 12.

Obligatio voti non tollitur, eo quòd non adimpleatur propter eius fractionem. num. 2

Qui violat votum factum, de rebus aliàs præceptis, committit duplex peccatum. num. 34

Votum non cõmittendi tale vel tale veniale, obligat ſub veniali: ſec⁹ de mortali, ꝙ quidẽ obligat ſub mort. nu 65.

Violare votum factũ de rebus aliàs præceptis, eſt circumſtantia neceſſario confitenda, etiamſi fuerit votum de nõ peccando in genere. num. 34.

Votũ factũ de re, quæ ex natura ſua eſt contra conſilium, ſed ob aliquã circumſtantiam eſt bona, obligat. nu. 36.

Peccat qui vouet aliquid ſciens ſe nõ poſſe adimplere. num. 38.

Non manet quis liber ab obligatione voti propter illa omnia ſuperuenientia voto iam emiſſo, quæ ſi à principio accidiſſent, non remiſiſſet votum. nu. 39. & cap. 18. num. 9.

Qui violat votum, peccat toties quoties

Digitized by Google

ties illud violat. cap. 12. num 39.

Qui non pōt adimplere votū in totū, tenetur in partem, quā poteſt n. 39.

Votū peregrinandi ad Ieruſalē, bufonē ore ferēdo, valet ac obligat quoad peregrinationem: non tñ quoad circūſtantiam ferendi bufonem num. 43.

Qui vouit caſtitatē, ſi cōtrahat, & cō ſummet, tenetur nō petere debitū, & mortuo cōiuge nō contrahere. nu 39.

Qui vouit virginitatem, & patitur ſe corrumpi, tenetur deinde ſeruare votum: ſecus ſi eo animo vouit, vt virginitate ſemel amiſſa non teneretur vlterius ad caſtitatem, num. 43. §. 14.

Peccat, qui non implet votum tpē illo, ꝓ quo vouit, vel ſtatim, vel intra certū tp̄s Quòd ſi nullū tempus præfiniuit, nō peccat, quādiu conſcientia nō remordet eſſe in mora. nu. 41. cap. 12.

Peccat qui faciens votum conditionatum, impedit conditionem, & non adimplet num. 42. & 43.

Qui vouet aliquid, ſi preſeruaret ab aliquo peccato, & nō preſeruatur, tunc tenetur adimplere votum qñ nō facit, ꝙ feciſſet ad ſe præſeruandū, vel quando peccat, ne teneatur voto. num. 42.

Vota pęnalia, & conditionalia poſita conditione obligant. nu. 43. §. 12. Et votum, de opere pio, ſi ſuſceperit filiū de concubina, obligat. §. 14.

Qui vouet nō nubere, nō vouet cōtinentiā: & qui vouet continentiā, tenet

nō contrahere matrimoniū.n.43. §.14.

Peccat mortal qui vouet ob malum finem.num.43.§.15.

Qui contra ſimplex votum caſtitatis contraxit matrimonium, tenetur ingredi religionem, antequam conſummet.num.70 in fine.

Votum caſtitatis annexū ordini ſacro obligat, licet ſuſcipiens ordinē, nō habuerit propoſitum ſeruandi nu.50. & c 22. num. 50. & quamuis habuiſſet propoſitum non ſe obligandi ad id, tñ ad id ſeruandum obligatur.c.22.nu.52.

Et ſi ſuſcipiat ordinem per metū reuerentialem patris, poſſet aliquis doctus dicere, quod non obligatur: & ſaltem hoc erit iuſta cauſa ad diſpenſandum. num 51.

Votum ducendi vxorem de ſe non valet, neque obligat. ſecus in homine flagilli.num.43.§ 14.cap.11.

De voto ingrediendi religionem non reformatam. vide tit.Religioſus II.

Qui vouet religionem, & nō reſtringit votum ad hanc vel illam religionem, hoc vel illud monaſterium: ſed in genere, abſolutè vouet, ſi non recipiatur in vna vel altera, tenetur aliam quærere religionem, vel aliud monaſterium.cap.12 num.46.§.16. licet qui vouet, refutetur à Prouinciali, vel Generali, niſi iudicetur ineptus. in Nou. cap 12 num.62.

Qui vouit aliquam religionem, & non

nõ limitauit expreſsè vel tacitè, ad hoc vel illud monaſterium; ſi non recipiatur in propinquis, ſeu finitimis cœnobijs, tenetur ad remotiora externaque loca proficiſci, vbi ſit aliqua ſpes, quòd recipietur. num. 48.

Qui exiſtens in Hiſpania, vouet ingredi religionẽ fratrum minorũ Conuentualium, quę poſt aliquot dies abrogata fuit in vniuerſa Hiſpania non tenetur quærere monaſterium, in quo recipiatur in locis, vbi non eſt abrogata illa religio. cap. 27. num. 273.

Vouens certum monaſterium, vel religionem, animo ſe obligandi ad continentiam, quamuis non admittatur, tenetur ſeruare continentiam: ſecus ſi caruit hac intẽtione, licet vouiſſet perſeuerare, vel profiteri: vnde ſi non admittatur, poterit vxorem ducere. cap. 12 num. 47.

Qui vouit religionem, peccat contrahendo: poterit tamen petere debitũ. ibidem. Quòd ſi fornicetur, vel adulteretur, non faciet contra votum. num. 80. in fine.

Qui vouit initiari ſacris, licet peccet non adimplendo, non tamen tenetur ad officium diuinum, neque agit contra votum, ſi fornicetur. nu. 47. Vnde q̃ vouit intra annum initiari ſacris, ſi non initietur, non tenetur etiam elapſo anno ad diuinum officium. ibid.

Qui vouit ſolùmodo ingreſſum re-

Digitized by Google

ligionis, ſatisfacit quidem voto, ac iuri communi, ingrediendo ſine dolo, ſed bona fide, vt experiatur, & probet vires ſuas. Quòd ſi illa vitę ratio ei diſpliceat, poterit ſi libeat intra annum probationis exire, eo ſolo quòd modus ille viuendi ei non placuit. num. 47. § 4.

Quòd ſi vouit perſeuerantiã, & profeſſionem, non poterit liberè exire intra annũ probationis: quamuis ei modus viuendi diſpliceat, niſi poſt diſpenſationem impetratam ex cauſa, quę viro prudenti videatur iuſta. ibid.

Qui autem abſolutè vouit eſſe religioſum, ſolum vouit ingreſſum. Nou. num. 47. & 49.

Qui vouit ſtrictiorem religionem, & laxiorem ingreditur, peccat, ſed poſt profeſſionem non tenetur ſtrictiorem intrare, antea verò ſic. c. 12 nu. 48.

Qui vouit religionem, ſi in nulla recipiatur, poteſt vxorem ducere. nu. 48.

Ingreſſum religionis tuncnon requirit longum conſilium, quando nõ ſunt ſpecialia impedimenta ſcilicet morbus debita, &c. num 49.

Votum factum ob metum ab intrinſeco illatum, obligat, ſecus ſi metus ſit ab extrinſeco. num. 52

Votum pueri factum per metum reuerentialem de ingredienda religione eſt nullum, etiam in foro exteriori. c. 22. num. 51.

Qui vouit perſeuerare in religione aliqua

aliqua de laxioribus, tenetur in ea perſeuerare, niſi voluerit ad arctiorem tranſire. cap. 12 num. 53.

Qui vouit, dum vixerit, non bibere vinum, peccat mort. toties quoties bibit. Idem ſi promiſit non bibere in tali die, peccat mortaliter toties quoties biberit in illo die. num. 53.

Qui vouit aliquid pro certo tempore, ſi non facit, peccat, & tenetur poſt illud tempus facere, niſi quando is qui vouit, reſpexit principaliter ad diem, vel tempus. num. 54.

Non eſt mortale pœnitere de voto facto. num. 54.

Qui abſque diſpenſatione nõ adimplet votum, dubitans an debeat implere, peccat ibidem.

Qui vouit, quod per ſe ipſum adimplere non poteſt, nec curat per alium adimpleri, peccat in duobus caſibus. Primo quando votum ipſum ſaltẽ tacitè ad id extenditur, vt votum opitulandi pugnantibus in terra ſancta, extenditur ad ferendam opem per alium. Secundo, quando vouit id, quod nullo modo poteſt adimplere per ſe ipſũ. Aliqui Doctores addunt tertium, nempe, quando ex ſua culpa factus eſt impotens ad adimplendum. Sed oppoſitum eſt verius. ibid.

Hæres tenetur implere vota realia defuncti non perſonalia; mixta vero partim tenetur partim non. num. 56.

Votum defuncti non obligat hæredē quoad obligationem perſonalem: ſed ex vi contractus, & promiſſionis, vnde populus tenetur implere vota facta à ſuis prædeceſſoribus præterito tempore num.79.

Qui caſtitatem vouit ſine licentia alterius coniugis, eo mortuo tenetur ſeruare caſtitatem.num.60. Votum à coniuge factum, non vergens in præiudicium alterius, obligat: ſecus ſi vergat num.61.

Votum de peregrinando factum ab vxore ſine licentia mariti, non obligat, ſi maritus repugnet imò etiam emiſſum cum licentia ſi poſtea contradicat ipſe non obligat: peccabit tamen contradicendo ſine cauſa ibid.

Maritus non poteſt reuocare conſenſum quem adhibuit in votum continētiæ vxoris ibid.

Vxor, quæ cùm eſſet ſoluta emiſit aliqua vota, ſi iam nupta implere non poſſit abſque præiudicio mariti, excuſatur illo repugnante; eo tamen mortuo, tenetur adimplere ibid.

Votum ſuccurrendi terræ ſanctæ factum à marito cum licentia vxoris vel ſine illa, obligat. Idem ſi fiat ab vxore, & poſſit impleri ſine periculo incontinentiæ num.62.

Vota religioſorum de materia non prohibita obligant, donec irritentur: licet prælati, ea non approbauerint: & licet

cet religioſi ſint impuberes.n 67.& 69.

Vota religioſorum de rebus à ſuperioribus prohibitis aliàs tamen licitis, non obligant donec Superior approbauerit num.67.

Vota religioſorum, vt non obligẽt, ſufficit, quod ſuperior iubeat, ne faciãt rem quam vouerunt, vel non ſit factus certior de eo.num.69.

Vota religioſorum ſemper intelliguntur fieri cum hac conditione, ſcilicet, *ſi ſuperior non contraxerit*: & ex conſequenti: ſalua voluntate ſummi Pontificis qui eſt ſupremus omnium antiſtes, maior eſt enim poteſtas Papæ quoad hoc erga religioſos, quàm erga ſæculares.cap 12.num.76.

Filius tenetur implere votum emiſſum à parente, implendum ab ipſo filio, dummodo illud approbet animo ſe obligandi.num.73.

Seruum obligant vota perſonalia, quæ non redundant in damnum domini.num.74.

Votum licitè poteſt non impleri, quando impletio eſt manifeſtè mala, inutilis, vel impeditiua maioris boni. num.76.

Quid requiratur vt votum cenſeatur ratificatum, vide tit.Votum VI.de irritatione.

Digitized by Google

VOTVM IV.

Quis poſsit vouere.

SVbiectus aliquis non poteſt emitte re votum validum in eis, in quibus ſubijcitur, abſque eius cui ſubiectus eſt, conſenſu. cap. 12. num. 64.

Impuberes vtentes ratione, poſſunt regulariter emittere quęcumque vota, ſiue realia, ſiue perſonalia. num 68.

Et licet non poſſint ſe obligare voto ſolemni religionis, etiam conſentiente patre: bene tamen voto ſimplici. ibidem.

Puberes poſſunt emittere vota perſonalia, & tenentur adimplere, etiam viuentibus parentibus vel tutoribus, dummodo non contradicant gubernationi paternæ, vel tutoris, aliàs ſecus, niſi eſſent in ſubſidium terræ ſanctæ, vel ex rebus Caſtrenſibus, vel cum cōſenſu parentis. num 70.

Vota realia a puberibus facta, valida ſunt. ibidem.

Clericus beneficiarius, & non beneficiarius poteſt emittere omnia vota, ſicut laicus; his exceptis, quæ grauiter præiudicant Eccleſiæ, vt longa peregrinatio. num. 74.

Religioſus nō poteſt vouere aliquid ſibi prohibitum, licet ex genere ſuo bonum, ſine conditione *ſi prælato placuerit*, nec rem non prohibitam abſq;

hac

hac conditione, *ſi Superior nõ contradixerit*. ibidem.

Neuter coniugum poteſt vouere cõtinentiam ſine conſenſu alterius. cap. 22.num.19.

VOTVM V.

Quoad ſolemnitatem.

VOtum duplex eſt, vnum ſolemne, & alterum ſimplex. *Solemne eſt quod profeſſione tacita, vel expreſſa religionis approbatæ, vel ſuſceptione ordinis ſacri celebratur*, cap.12.num. 32.§.13.

Votum ſimplex *eſt quodocumque aliud ſiue occultum ſiue publicum fuerit* num.32.§.13.

Vota facta in ſæculo, ipſo facto commutantur voto ſolẽni religionis. n.65.

Votum ſolemne religionis amiſſum ab impubere, etiam conſentiente patre non valet num.68.

VOTVM VI.

Quoad irritationem.

IRritatio votorum non requirit cauſam. cap.12.num.63.

Votum de non petendo vel nõ reddendo debitum emiſſum ab vno coniuge, ſine conſenſu alterius, poteſt ab altero irritari. num.60.

Maritus poteſt irritare vota facta ab

vxore antequam nuberet ſi præiudicent marito.num.65.

Vota poſſunt irritare, pater, & eo mortuo, mater, maritus, vxor, dominus, prælatus, tutor: diuerſimodè tñ: nam pater, mater, vel tutor poſſunt irritare in vniuerſum omnia vota tam realia quàm perſonalia, emiſſa à non habente ætatem requiſitam ad contrahendum matrimonium. Similiter prælati poſſunt in vniuerſum irritare omnia vota religioſorum: at verò pater, mater, vel tutor nō poſſunt omnia vota emiſſa ab habente ætatem requiſitā ad matrimonia irritare, ſi ſint perſonalia, & illorum iuri non præiudicent, vt votum religionis, & caſtitatis, & hoc ſiue ſint purè perſonalia, ſiue principaliter perſonalia, & acceſſoriè realia: poſſent tamen irritare, ſi eſſent realia, & perſonalia, quæ illis præiudicarent, num.64. & 70.

Papa poteſt irritare vota religioſorum.num.76.

Prælatus non poteſt ſine rationabili cauſa, irritare votum ſubditi, ad quod ipſe conſenſit, vel factum approbauit. irritatio tamen eſt valida.num.73.

Prælatus poteſt irritare votum ſubditi de non peccando tale vel tale peccatum, ſiue mortale ſiue veniale.num. 65. Non tamen poteſt irritare vota nouitiorum. ibidem.

Vt aliquis prælatus irritet votum re-

ligioſorum, requiritur quòd fiat certior de voto. ibidem.

Votum irritatum non obligat, quamuis qui irritauit iterum de nouo conſentiat. ibidem.

Vota irritata à marito, vxore, domino, parente, tutore, curatore, non obligant, licet vouentes liberentur à ſubiectione irritantium, niſi quando expreſsè vouerint ſe facturos, poſtquam eſſent liberi, num. 96.

Vota perſonalia emiſſa ab habente ætatem ad contrahendum matrimonium, non poſſunt irritari à parentibus, vt votum religionis vel continentiæ. num. 70. & vota realia poſſunt irritari vſque ad vigeſimum quintum annum, ſi fiant ab habente ætatem ad cõtrahendũ, dummodo principaliter pertineant ad rem familiarem: non enim poſſunt irritari quando acceſſoriè illa tangunt, & adiunguntur perſonalibus, quæ nõ poſſunt irritari, vt patet in voto profeſſionis, quod transfert in monaſterium in bona profitentis nu. 70.

Pater vel tutor poteſt irritare votũ profeſſionis emiſſum ab eo, qui non habebat ætatem ad contrahendum: quę irritatio fieri debet, antequam vouens perueniat ad prædictam ætatem. Hæc autem limitatio non requiritur in irritatione voti ſimplicis dummodo non fuerit ratificatum. num. 71.

Aduertendum tamen illud quod dicitur

citur de voto ſolemni profeſſione non habere locum poſt Tridentinum ſeſſ. 25 de regul. cap. 25. Quoniam huiuſmodi votum eſt nullum. Irritatio autem ſupponit vinculum.

Vt votũ cenſeatur ratificari, non ſatis eſt credere quod valet nec velle adimplere: ſed requiritur expreſsè velle, quod in poſterum valeat, quamuis antea non valuerit. num. 71.

Pater non poteſt irritare vota filij facta cum conſenſu patris. c. 14. nu. 17.

VOTVM VII.

Quoad commutationem.

COmmutatio quando fit ex rationabili cauſa, debet fieri in bonum æquale: quãdo verò ſine illa, in melius. cap. 12. num. 63.

Cauſa ſufficiens ad commutandum votum caſtitatis, eſt fragilitas adimplendi. num. 78.

Commutans votum debet perpendere qualitatem vouentis, & expenſas, quas facturus eſſet in adimplendo votum. num. 77

Votum ieiunandi emiſſum à paupere, poteſt commutari in minus, quàm votum diuitis. ibid.

Votum de eroganda eleemoſyna alicui Eccleſiæ poteſt commutari etiam ſine conſenſu Eccleſiæ. num. 78.

Quodcumque votum etiam Hieroſoly-

ſolymitanum poteſt commutari in votum religionis, ibid.

Quilibet ſimplex Sacerdos non poterit commutare, votum in articulo mortis, licet poſſit abſoluere à quacũque voti fractione 79.

Qui verò poteſt tantum commutare votum, non poterit cum illo diſpenſare: neque contra num. 79.

Prælati inferiores Epiſcopi non habentes iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, non poſſunt commutare, vel diſpenſare vota, niſi ex præſcripto & priuilegio: poſſunt tamen prælati regulares, quoniam habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem. num. 75.

Qui recipit diploma Papæ concedentis facultatem commutandi debet petere commutationem à Confeſſario. num. 79.

Commutatio facta per bullam Cruciatæ, fieri debet in vtilitatem Bullæ. ibidem. 80.

Non poteſt quis auctoritate propria commutare votum etiam in melius, niſi manifeſtè conſtet illud eſſe gratius Deo, & conſequenter neque Confeſſarius, nec alius, cui non ſit data facultas commutandi. in Nou. num. 75.

Per Bullam cruciatæ poſſunt commutari vota emiſſa poſt eam, in Nou. num. 80.

VO-

VOTVM VIII.

Quoad diſpenſationem.

DEſiderium, & tentatio non adimplendi vota, non eſt ſufficiẽs cauſa ad diſpenſandum. ca 12. num. 11.

Votum religionis, vel peregrinandi Hieroſolymam, ſi tale peccatum commiſerit, non poteſt ab Epiſcopo diſpenſari, nec poſt adimpletam conditionẽ, nec antea. Votum autem non committendi tale peccatum ſub pœna eundi Hieroſolymam, ante impletam conditionem, vtrumque poteſt ab Epiſcopo diſpenſari num. 43.

Qui vouit ingredi religionem, & perſeuerare, debet in petenda diſpenſatione vtrumque exprimere ibidem.

Peccat qui impetrat diſpenſationem voti ob cauſam falſam & iniuſtã. n. 57.

Diſpenſatio differt ab irritatione, & commutatione: nam irritatio nõ aliam cauſam poſtulat, quàm voluntatem illius, qui ad irritandum habet facultatem. Diſpenſatio verò cauſam iuſtã, & rationabilem requirit, quoniam qui habet auctoritatem diſpenſandi, poterit omnino votum relaxare abſque eo, quòd loco voti aliquid iniungat vouenti, & tunc tam vouens quàm qui diſpẽſat, manent in conſcientia ſecuri. Commutatio autem, vel redẽptio voti, exigit, vt id, in quod votum eſt commutandum,

dum, vel redimendum, ſit æquè bonũ aut melius quàm id quod vouit. Tunc autem æquè bonum exigitur, cùm ex cauſa rationabili commutatur. Tunc verò melius bonum exigitur, cùm ſine cauſa, ſed ex mera voluntate ſit commutatio. num. 63.

Cauſa quæ non eſt ſufficiens omnino ad diſpenſandum, ſufficiens eſſe poteſt ad partim commutandum, partim diſpenſandum. ibidem.

Sine iuſta cauſa non poteſt Papa diſpenſare in voto, nec diſpenſatus erit ſecutus. Præl. 9. num. 11. cap. 12 nu. 76.

Nullo voto, aut iuramento detrahi poteſt poteſtati Papæ, quominus cum iuſta cauſa poſſit cum illo diſpenſare. num. 76. & 77.

Cauſa, quæ impletionem voti reddit malam. inutilem, vel impeditiuam maioris boni, ſufficiens eſt ad diſpenſandum. Cauſæ autem ſufficientes ad diſpenſandum ſunt leuitas in vouendo, imbecillitas ad implendum, neceſſitas publica, & priuata, imò & vtilitas publica, & priuata, & alia, quæ arbitrio ſuperioris relinquenda ſunt. Si verò impedimentum implendi votum ſit tẽporale, non debet concedi diſpenſatio, ſed dilatio. num. 76. & 77

Solus prælatus Eccleſiaſticus poteſt in voto diſpenſare. num. 64.

Qui tantum poteſt diſpenſare, non poteſt commutare, neque è cõtra. n. 76.

Qui

Æpiſcopus non pōteſt diſpenſare in voto ſimplici perpetuæ continentię, niſi eſſet magnum periculum incontinentiæ, & non eſſet recurſus ad Papam. num.76. Poterit tamen diſpenſare in voto temporali continentiæ, & etiam in voto non nubendi. ibidem.

Votum de danda Eleemoſyna alicui Eccleſię diſpenſari poteſt; etiam ſine conſenſu eccleſiæ cui danda eſt. ca. 2. num.78.

Quilibet ſimplex Saærdos non poteſt in voto diſpenſare in articulo mortis. num.79.

Confeſſarij præſentati ordinis minorum, & qui participant eorum priuilegia, poſſunt diſpenſare in omnibus votis, in quibus Epiſcopi. Præterquàm in voto peregrinationis vltra duas diætas. Qui autem recipit diploma Papæ concedentis facultatem ad diſpenſandum, debet petere diſpenſationem à Confeſſario. ibidem.

Epiſcopus concedendo abſolutionē ſuis caſibus, & cenſuris, non videtur concedere diſpenſationem votorum, in quibus ipſe poteſt diſpenſare. cap. 27. num.255.

V S V R A I.

In ſe.

VSura prout in materia morali ſumitur, ſignificat *lucrum prouenies* ex

ex contractu mutui.cap.17.num.206.

Dicere vſuram non eſſe peccatum, non eſt hæreticum.num 205.

Vſura eſt prohibita iure naturali, & diuino Veteris & Noui Teſtamenti,& humana.ibidem.

Vſura eſt duplex, mentalis tantùm. mentalis & realis. Atque vſura quidem mentalis differt à peccato mentali vſuræ,hoc enim non obligat ad reſtitutionem. num.208. Illa verò obligat.num. 214 & clariùs explicatur.n.243.§.98. Intentio principalis lucrandi ex mutuo ſufficit ad conſtituendum vſuram etiam ſine pacto expreſſo, vel tacito non tamen ſufficit minus principalis nummer.109. Qui iurauit ſoluere vſura tenetur intra ſtatutum diem ſoluere vel petere abſolutionem iuramenti num.246.§.109.

Promiſſio ſoluendi vſuras non valet ibidem.

Soluens vſuras non conſentiens peccato vſurarij. Atque petere ſub vſuri à nolente mutuare gratis licitum eſt imò & accipere.n.247.

Sed peccat qui inducit aliùm, vt ſibi det ad vſuram: ſecus ſi peteret à parato, vel petit ab aliquo mutuũ ſimpliciter, & quia non vult gratis mutuare,accipit ſub vſuris.num.262.& c. 2 ,num.25.

Indigens extremè, licitè poteſt inducere ad ſibi mutuandum ſub vſur

nolen-

nolentem aliter mutuare, quia hoc eſt conſulere minus malum. ca. 17. n. 263.

Qui verò petit mutuũ ab vſurario, abſque neceſſitate, peccat, ſecus ſi petat ex neceſſitate. c 14 nu. 27. Ratio huius differentiæ eſt, quia qui petit ob neceſſitatem ab vſurario parato, vt ſibi mutuet ſub vſuris, non petit ab eo rem malam, quamuis peccandi materiam offerat: qui autem petit extra neceſſitatem petit rem malam, quod alio exemplo declaratur. qui petit ab infideli, vt ſibi promiſſa iuramento firmet, non peccat licet ſciat illum iuraturum fore per ſuos falſos Deos, qui autem peteret ab eo, vt iuraret per falſos Deos, peccaret quidem. nu. 31. lit. F. & in Nou. num. 39.

Vnde peccat mort. capiens ſub vſuris merces ad res vanas, graue æs alienum contrahendo, vxorem, & liberos notabiliter damnificando. Idem de capiente ad intereſſe, & emente habita fide de precio merces, quas vendit præſenti pecunia. cap. 17. num. 263.

VSVRA II. QVOAD *emptionem, vel venditionem.*

QVi vinum, triticum, vel oleum alicuius prædij antè menſem, vel vindemiam minoris emit ob anticipationem ſolutionis, quàm valebunt collecta, tenetur reſtituere. cap. 17.

cap.17.num.22.

Idem de emente aliquid minoris iuſto precio ob anticipatam ſolutionem, vel cariùs vendente ob dilatam: quamuis poſtea augeatur precium rei venditæ. num.228.

Per iuſtum autem precium intelligitur infimum, medium, vel ſupremũ. num.227.& 228.

Qui vendit aliquid vno menſe precio maiore, quo valiturum eſt in alio, ad quem vſque non erat ſeruaturus, peccat cum obligatione reſtitutionis. Si tamen eſſet ſeruaturus, licitum erit tribus concurrentibus. I. Ne accipiat precium ſummum, ſed medium. II. Vt de precio deducat, tantùm quantũ ſeruando diminuendum eſſet. III. Vt deducat impenſas in ſeruando faciendas. num.239.§.95. Nou §.104.

Vſura eſt vendere rem dilata ſolutione in aliud tempus, maximo precio, quod valebit vſque ad illud: ſecus ſi vendat cum pacto, vt ſibi ſoluatur precium mediũ minimi, & maximi, quod ab emptionis tempore vſque ad tempus in quod ſeruaturus erat, valeret, ſiue precium creſceret, ſiue decreſceret. num.243.§.96.

Vſura eſt vendere aliquid indigenti pecunia, cum pacto, vt ſtatim ſibi reuendat minoris iuſto precio: ſecus ſi ſimpliciter vendit iuſto precio, quamuis ſummo, & deinde quia emptor vult re

reuendere, & non inuenit emptorem, idem venditor iterum emit iuſto precio quamuis infimo §. 97. Pactum de retrouendendo ſimulatè factum animo magis mutuandi quàm emendi vſurarium eſt. nu. 247.

V S V R A III.
Quoad mutuum.

MVtuum verum ſolū reperitur in rebus, quæ vſu conſumuntur, & conſiſtunt in numero pondere, & menſura: Palliatum verò in alijs etiam rebus & contractibus. cap. 17. num. 206.

Intentio principalis lucrandi ex mutuo ſufficit ad conſtituendam vſuram, etiam ſine pacto expreſſo, vel tacito, non tamen intentio minus principalis. num. 209 Vnde peccat, qui mutuat ob lucrum conuentum expreſsè, vel tacitè, aut principaliter ſperatum. nu. 214.

Non eſt vſura ſperare ſecundario vel principaliter lucrum amicitiæ, & gratitudinis ex mutuo num. 209.

Qui poſtquam mutuauit principalitor propter lucrum mutat intentionē in intentionem minùs principalem ſi gratis datū accipiat, non eſt vſura. ibid.

Non ſunt vſurarij oēs qui mutuant cū ſpe lucri, ſine qua nō mutuarēt ibid.

Qui bona fide accipit aliquid à mutuatario credens dari gratis, non peccat: quòd ſi poſtea intelligat non gra-

tis dari, tenetur reſtituere. ibidem.

Quamuis mutuator liberaliter mutuauerit, non poteſt accipere à mutuatario lucrum, quod dat coactus.

Ex qualitate autem rei datæ, & perſonæ dantis, & ex alijs circumſtantijs iudicandum eſt, quando mutuatarius dat gratis lucrum. ibidem.

Quādo præceſſit pactum, nō cenſetur dari gratis, & quamuis magnates dicā in litteris ſe gratis dare num. 244. §. 99 vel 104

Qui mutuat vt mutuatarius ſoluat debitum, non eſt vſurarius, nec eſt vſura accipere aliquid ob iuſtam mercedem ſui laboris vel famuli, numerandi magnā ſummam pecuniæ, vel pro ſumptu & labore mittendi pecuniam mutuatam longè abſenti.

Vſura eſt permutare, locare, vel vendere minoris iuſto precio, ob anticipatam ſolutionem debitorum vel maioris ob dilatam. num. 210

Vſurarij ſunt, qui agros ſuos pluris iuſto precio rigido locant propter dilatam ſolutionem ſuorum debitorum, vel propter mutuationem tritici ad ſerendum, & victus, aut pecuniæ ad alia neceſſaria. ibidem. Idem de his qui ſuos reditus quàm maximo poſſunt precio locant in auctionibus publicis, propter dilatas ſolutiones ibidem

Certum eſt apud omnes intereſſe damni emergentis & lucri ceſſantis, ex

ex mutuo prouenien peti poſſe in tribus caſibus. I. Quando præceſſit mora in ſoluendo, II. Quando mutuum extortum eſt per vim. III. Quando à principio conuenit de ſoluendo damno quibus caſibus licet paciſci etiam à principio de certo, & determinato lucro vltra ſortem: quod tamen iam non habet locum in materia cambiorũ poſt Extrauagantem Pij V. num. 212. & nu. 283. lit. M. in explicatione eiuſdem extrauagantis. not. 4. & in Nou. num. 301.

Præterea licitum eſt in mutuo ſponte facto recipere aliquid vltra ſortem, ob intereſſe lucri ceſſantis, etiam ante morã, vel culpã: concurrentibus tamen nouem conditionibus, quæ tñ non ſunt oẽs neceſſariæ. I. Quòd hic lucrandi modus non tantùm ſibi placeat quãtũ negociationis: ſed hæc nõ eſt tam neceſſaria: nam iuſtum & iniuſtum, non in bonitate vel malitia animorum conſiſtit, ſed in rerum externarum æqualitate, vel inæqualitate. Vnde etiam nihil refert, an mutuans ſit rogatus, & quæſitus à mutuatario, an vltro mutuet, dummodò ſeruetur id quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet. II. Quòd intereſſe ſit verum: & hæc eſt neceſſaria.

III. Quòd mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa ceſſationis lucri: ſed talis non eſt, quando mutuans pecuniam habet aliam qua negocietur: quæ limitatio

non procedit ſi aliam pecuniam deſti-
naſſet ad alios fines, veluti ad fortui-
tas neceſſitates, neque negociation
committere vellet quod prudentię eſt
IIII. Quòd non ſit aſſuetus dandis vſu-
ris: quoniam ex tali conſuetudine pre-
ſumeretur voluntas exercendi vſurā:
ſed hæc conditio non procedit in foro
conſcientiæ, in quo veritas prævalet
præſumptioni.

V. Quod non recipiat intereſſe priu
quam conſtet, quod veriſimiliter lu-
cratus fuiſſet, quod etiam in materia
Cambiorum ſtatutum eſt à Pio V.

VI. Quòd mutuatarius non egea
extremè: ſed hæc non videtur neceſ
ſaria. Quia non tenetur ex præcepto
ſubuenire illi gratis: imò ſatisfacit mu-
tuando, vt, cùm poterit, ſoluat, & mu-
tuare ſine intereſſe, eſſet donare.

VII. Quòd mutuans, ob hoc non in
currat infamiam vſurarij apud ſimpli-
ces, ignorantes qualitatem aliàs bonam
huius contractus. Hæc non ad vſuram
& reſtitutionem euitandam neceſſaria
eſt. Sed euitandum peccatum ſcanda-
li adiungitur.

VIII. Quòd cauſa principalis mu-
tuandi ſit ſubſidium neceſſitatis, vitæ,
ſalutis honoris, aut bonorum proximi,
quæ conditio magis eſt honeſta, quàm
neceſſaria.

IX. Quòd non capiat, neque paciſca-
tur totum intereſſe, quòd veriſimili-
ter

ter expectatur, ſed ſolum tantum quantum valet illa veriſimilis expectatio: atque ideo qui cogitur ſoluere pœnā, vel intereſſe creditori ſuo, eo quod mutuatarius ſuus non ſoluit ei mutuum ſtato die, licitè poteſt (non ratione mutui, ſed intereſſe damni emergentis, etiam ſi promiſſio de ſoluendo tali damno non præceſſerit) recipere illud, quod ſic ſoluit, & etiam cōpenſationē damni accepti, ob venditionem rerum ſuarum minoris quàm valerent, aut emptionem tritici & vini cariori precio, eo quòd ſtato die debitum ei non ſoluit. non poſſunt tamen quicquam capere iuſta ratione intereſſe lucri ceſſantis ij, qui nolunt, vel non poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe. neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori. & aliam, quā habent, ad intereſſe mutuant. neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus, reliquias pro intereſſe mutuant, quia omnes iſti nullum intereſſe verum prætendere poſſunt. num. 212.

Qui mutuauit triticum paratum ad ſeminandum, poteſt aliquid recipere ratione lucri ceſſantis. num. 211.

Licitum eſt vni Hiſpano dare alteri Romæ centum ſcuta pro centum ſoluendis ab eodem in Hiſpania cum ali-

quo augmento, non quidem per viam intereſſe lucri ceſſantis ſi non habebat illa deſtinata ad mercandum vel ad emendum aliquid frugiferum, nec per viam emptionis, & commutationis rei præſentis cum re abſente, ſi ille nec formaliter, nec virtualiter habet illa in Hiſpania: ſed poteſt per viam emptionis, & commutationis rei præſentis cum abſente, ſi alter habet verè & formaliter illa ſcuta (quæ vendit) in Hiſpania, aut virtualiter in redditibus beneficij, vel aliorum bonorum vel crediti boni & probabilis. Qui ratione abſentiæ valent minùs ſcuta abſentia, & ratione valoris, quia plus valent Romæ centum ſcuta quàm totidem in Hiſpania. Eſt etiam licitum per viam mutui, præſuppoſito quòd eadem pecunia valet hic pluſquàm ibi, imò licet non valeret plus data facultate mutuatario ſoluendi in vrbe aut ſi malit in partibus cum cambio quo traductio illorum in vrbem conſtabit: quoniam in hoc caſu nihil videtur capi vltra ſortem, niſi ad ſummum intereſſe damni emergentis, præſertim ſi qui dat eget illis, vel putatu eis opus habiturus in vrbe. non tamen hoc erit licitum vt ob ſolam dilationem, aut ſolum ratione mutui acciperet intereſſe lucri, maximè ſi eadem pecunia valeret minus Romæ quàm alibi. nu. 283. lit. n. concluſione 7. in N

uo

uo.n.301.not.6 Mutuans centum ducatos in Noua Hiſpania, non poteſt capere totidem in veteri Hiſpania & mutuans in veteri non poteſt amplius recipere in Noua num. 20.. litt. R.& in Nouo num.295.

Peccat qui mutuat poſita pœna, niſi intra diem ſtatutum ſoluerit, quem iã à principio credebat non poſſe ſoluere ad eam diem: idem ſi pœnam exigit ab eo, qui ſine culpa non ſoluit per impotentiam: idem ſi ſoluta parte debiti totam exigit pœnam, ſaltem quando obligatio eſt diuiſibilis, non tamen peccat ſi poſuit pœnam, vt ſoluat timore incurrendi eam. num.215.

Vſura eſt mutuare rem cum pacto, vt reddatur, quando probabiliter creditur plus valitura, ſecus ſi eſſet dubium, vel ipſe ſeruaturus eſſet illud tempus, & non tollit debitori libertatem ſoluendi ante illud tempus. n.219.

Non eſt vſura mutuare res vno menſe, vſque ad alium: in quo veriſimiliter plus valebit, vt reddatur æquè bonum in illo, vel ante illum num 239. & 45.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt molat in ſuo molendino, vel emat in ſua taberna, vel laboret in ſuo prædio, & debet ſatisfacere hanc obligationem iu dicio boni viri num.220.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſibi vendatur triticum vel aliquid aliud etiam iuſto precio, vel mutuare cum

pacto aſſecurationis: ſecus ſi mutuatarius liberè voluit aſſecurare. tunc enim licitè poteſt paciſci de precio aſſecurationis. num. 21. Et per hoc explicatur caput finale de vſuris, damnat enim aſſecurationem in mutuo propter præſumptionē quia ſcilicet præſumit, vel quòd mutuatarius fingebat ſe traiecturum pecuniam per loca periculoſa, cū tamen non ita eſſet, vel quod mutuans cogit mutuatarium vt aſſecuret mutuum, cum tamen nō haberet animum aſſecurandi. nu. 284.

Vſuræ nauticæ ſunt prohibitæ quoad forum exterius, ſi ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur, & etiā quo ad interius, ſi accipiantur pro mutuatione: ſecus ſi propter ſolam ſecuritatem. nu. 282. lit. A. & in No. nu. 285.

Vſura eſt mutuare alicui pecuniam inijciendam per loca periculoſa, eo pacto ut mutuatarius faciat eam aſſecurari à mutuante accepto aliquo precio: ſecus ſi mutuatarius ſponte vellet eam aſſecurare cum mutuante. ibid.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſi mutuatarius intra certum tempus moreretur, liber eſſet, & ſi viueret duplum redderet, & mutuare magnati cum pacto vt conferat ſibi aliquod officium æſtimabile precio, verum eſt quòd non tenetur reſtituere id, quòd tali officio lucratur. num. 222.

Mutuantes ſub vſuris Regibus ad id

aliquo

Digitized by Google

aliquo modo cogentibus, difficile poſſunt iuſtificari, nec per viam alicuius cãbij, nec per aliam viam num.283. lit O. & in Nouo. nu. 302.

Vſura eſt mutuare alicui cum pacto vt iuuet mutuantem, vel deprecetur pro illo, vel vt iterum mutuet. vel ſi medicus eſt, vt mutuatnri medeatur. num.223.

Vſura eſt mutuare triticum vetus cum pacto, vt reddatur nouum. ſciens nouum plus valiturum num.224. non tamen peccat mutuans triticum cum pacto vt plus recentis reddatur quando veriſimiliter creditur, quòd non valebit plus quàm vetus, quod mutuatur. ibidem.

Non eſt vſura tempore caritatis annonæ triticum æſtimatum precio, quo tunc venditur mutuare cum pacto, vt tempore ſolutionis reddatur triticum quo tunc valebit. nu.225.

Vſura eſt nolle recipere ſuum debitum vſque ad tempus, in quo precium eius creſcat, cum debitor non teneatur expectare illud tempus. idem de mutuante alteri cum pacto, vt nõ reſtituat ante tale tempus, vel in alio loco extra illud, in quo iure tenetur. ibidem. idem de mutuante pecuniam argenteam, vt ſibi reddatur aurea nume.226. qui cenſum ſoluenda à ſe vel ab alio alterij, in fine anni emit, vel redimit in principio anni minus ob anticipatam ſolu-

tionem, vſuram cōmittit, ac reſtituere tenetur: niſi id faceret, quia debitum nō eſt liquidum, vel propter laborem, vel periculum, vel impenſas ſubeundas in recuperando, vel illa quibus emit habebat deſtinata negotiationi, vel emptioni frugiferorum. nu.130. Nobis autem verum videtur.

Licitum eſſe minoris emere debita nō ſoluenda, vſque ad annum ſecundum, vel tertium &c. quàm ſi præſenti die ſoluenda forent: vnde debitor poteſt emere minoris in principio anni ea, quæ ſoluenda ſunt à ſe in fine, quidquid alij dicant. nu 232.

Qui mutuo accepit centum cum pacto dandi decem vltra ſortem, non poteſt eadem centum alteri mutuare cum eodem pacto ratione mutui, bene tamē ratione damni, quod aliàs pateretur. ibid. 233.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt mutuatarius vltra ſortem & aliquid alicui tertio vel pauperibus. nu.2 7.

Non eſt vſura mutuare cum pacto, vt ſibi remittatur iniuria: quia pœna iniuriæ non debetur in foro conſcientiæ. ibidem. ſecus de mutuante cum pacto, vt non ſolum remittatur iniuria, ſed etiā damnum, quod iniuria affectus paſſus eſt, quodque ſibi debetur in conſciētia. num. 238.

Qui centum aureos mutuat ad annum ſi intra illum creſcat eorum va-

lor authoritate publica, debent ſolui eadem totidem in fine anni: ſi ea vſque ad annum erat ſeruaturus; vel ſi mutuauit cum pacto quòd redderentur ei alij centum eiuſdem metalli, & formæ ſiue maioris, ſiue minoris valerent in fine anni, imò quamuis non eſſet ſeruaturus, nec feciſſet prædictum pactũ. num 283.

Vſura eſt commendare, vel deponere pecuniam apud mercatorem intentione principali, vt aliquod lucrum annuũ ſoluat, & tenetur reſtituere etiam non interueniente pacto. ſecus ſi acciperes à mercatore donante gratis, quamuis libentius habeat ſuam pecuniam depoſitam penes hunc gratum quàm penes alium: & licet mercator det illud ſperans propter hanc largitatem pecuniã non auferendam à ſe nu. 24 .§.9.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiarijs alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus tot miſſæ pro legante dicantur, quod ex lucro pecuniæ ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. nu. 257.

Licitum eſt reipublicæ conſtituere officium mutuandi egentibus conſtituto ſalario de publico, imo & præſtito aliquo paruo lucro reddendo à mutuatarijs pro labore officiarij. nu. 283. lit. A. & in No. nu. 285.

Mutuanti mille in India, ea lege vt poſt certum tempus eadem poſſit

tionem, vſuram cōmittit, ac reſtituere tenetur: niſi id faceret, quia debitum nō eſt liquidum, vel propter laborem, vel periculum, vel impenſas ſubeundas in recuperando, vel illa quibus emit habere bat deſtinata negotiationi, vel emptioni frugiferorum. nu.130. Nobis autem verum videtur.

Licitum eſſe minoris emere debita nō ſoluenda, vſque ad annum ſecundum, vel tertium &c. quàm ſi præſenti die ſoluenda forent. vnde debitor poteſt emere minoris in principio anni ea, quæ ſoluenda ſunt à ſe in fine, quidquid alij dicant. nu 2?2.

Qui mutuo accepit centum cum pacto dandi decem vltra ſortem, non poteſt eadem centum alteri mutuare cum eodem pacto ratione mutui, bene tamē ratione damni, quod aliàs pateretur. ibid.253.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt mutuatarius vltra ſortem & aliquid alicui tertio vel pauperibus. nu.2?7.

Non eſt vſura mutuare cum pacto, vt ſibi remittatur iniuria. quia pœna iniuriæ non debetur in foro conſcientiæ. ibidem. ſecus de mutuante cum pacto, vt non ſolum remittatur iniuria, ſed etiā damnum, quod iniuria affectus paſſus eſt, quodque ſibi debetur in conſciētia. num.258.

Qui centum aureos mutuat ad annum ſi intra illum creſcat eorum va-

lor authoritate publica, debent ſolui eidem totidem in fine anni: ſi ea vſque ad annum erat ſeruaturus; vel ſi mutuauit cum pacto quòd redderentur ei alij centum eiuſdem metalli & formæ ſiue maioris, ſiue minoris valerent in fine anni, imò quamuis non eſſet ſeruaturus, nec feciſſet prædictum pactũ. num 283.

Vſura eſt commendare vel deponere pecuniam apud mercatorem intentione principali, vt aliquod lucrum ſibi ſoluat, & tenetur reſtituere etiam non interueniente pacto. ſecus ſi accipiat à mercatore donatum gratis [illegible] bentius habeat ſuam pecuniam [illegible] tam penes hunc gratiam [illegible] lium: & licet mercator [illegible] rans propter hanc largitatem [illegible] non auferendam à ſe [illegible]

Licitè poteſt quis legare [illegible] beneficiarijs alicuius Eccleſiæ [illegible] tuò ſingulis menſibus [illegible] gante dicantur, quod ea [illegible] ad rationem [illegible] tannis dici poterunt [illegible]

Licitum eſt [illegible] ficium mutuandi [illegible] ſalario de publico [illegible] quo paruo lucro [illegible] rijs pro labore [illegible] in No. nu. 285.

Mutuum [illegible] poſi certum tempus [illegible]

A D
n debi
n.53
tuere
tam-
lúm
ſolu-
modò
iam,
t, ra-
reſti
um,
n de
am:
et ad
enet
d ex
det,
etur
ines,
utio-
ſol-
vſu-
ente
pro
uci-
æ

non procedit ſi aliam pecuniam deſti-naſſet ad alios fines, veluti ad fortui-tas neceſſitates, neque negociation committere vellet quod prudentię eſt
IIII. Quòd non ſit aſſuetus dandis vſu-ris: quoniam ex tali conſuetudine prę-ſumeretur voluntas exercendi vſurã: ſed hæc conditio non procedit in foro conſcientiæ, in quo veritas præualet præſumptioni.

V. Quod non recipiat intereſſe priuſ-quam conſtet, quod veriſimiliter lu-cratus fuiſſet, quod etiam in materia Cambiorum ſtatutum eſt à Pio V.

VI. Quòd mutuatarius non egeat extreme: ſed hæc non videtur neceſ-ſaria. Quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis: imò ſatisfacit mu-tuando, vt, cùm poterit, ſoluat, & mu-tuare ſine intereſſe, eſſet donare.

VII. Quòd mutuans, ob hoc non in-currat infamiam vſurarij apud ſimpli-ces, ignorantes qualitatem aliàs bonam huius contractus. Hæc non ad vſuram & reſtitutionem euitandam neceſſaria eſt. Sed euitandum peccatum ſcanda-li adiungitur.

VIII. Quòd cauſa principalis mu-tuandi ſit ſubſidium neceſſitatis, vitæ, ſalutis honoris, aut bonorum proximi, quæ conditio magis eſt honeſta, quàm neceſſaria.

IX. Quòd non capiat, neque paciſca-tur totum intereſſe, quòd veriſimili-

ter

ter expectatur, ſed ſolum tantum quantum valet illa veriſimilis expectatio: atque ideo qui cogitur ſoluere pœnā, vel intereſſe creditori ſuo, eo quod mutuatarius ſuus non ſoluit ei mutuum ſtato die, licitè poteſt (non ratione mutui, ſed intereſſe damni emergentis; etiam ſi promiſſio de ſoluendo tali damno non præceſſerit) recipere illud, quod ſic ſoluit, & etiam cōpenſationē damni accepti, ob venditionem rerum ſuarum minoris quàm valerent, aut emptionem tritici & vini cariori precio, eo quòd ſtato die debitum ei non ſoluit. non poſſunt tamen quicquam capere iuſta ratione intereſſe lucri ceſſantis ij, qui nolunt, vel non poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe. neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori, & aliam, quā habent, ad intereſſe mutuant. neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus, reliquias pro intereſſe mutuant, quia omnes iſti nullum intereſſe verum prætendere poſſunt. num. 212.

Qui mutuauit triticum paratum ad ſeminandum, poteſt aliquid recipere ratione lucri ceſſantis. num. 211.

Licitum eſt vni Hiſpano dare alteri Romæ centum ſcuta pro centum ſoluendis ab eodem in Hiſpania cum ali-

Digitized by Google

quo augmento, non quidem per viam intereſſe lucri ceſſantis ſi non habebat illa deſtinata ad mercandum vel ad emendum aliquid frugiferum; nec per viam emptionis, & commutationis rei præſentis cum re abſente, ſi ille nec formaliter, nec virtualiter habet illa in Hiſpania: ſed poteſt per viam emptionis, & commutationis rei præſentis cum abſente, ſi aliter habet verè & formaliter illa ſcuta (quæ vendit) in Hiſpania, aut virtualiter in redditibus beneficij, vel aliorum bonorum vel crediti boni & probabilis. Qui ratione abſentiæ valent minùs ſcuta abſentia, & ratione valoris, quia plus valent Romæ centum ſcuta quàm totidem in Hiſpania. Eſt etiam licitum per viam mutui, præſuppoſito quòd eadem pecunia valet hic pluſquàm ibi, immò licet non valeret plus data facultate mutuatario ſoluendi in vrbe aut ſi malit in partibus cum cambio quo traductio illorum in vrbem conſtabit: quoniam in hoc caſu nihil videtur capi vltra ſortem, niſi ad ſummum intereſſe damni emergentis, præſertim ſi qui dat eget illis, vel putat eis opus habiturus in vrbe. non tamen hoc erit licitum vt ob ſolum dilationem, aut ſolum ratione mutui acciperet intereſſe lucri, maximè ſi eadem pecunia valeret minus Romæ quàm alibi. nu. 283. lit. n. concluſione 7. in N

uo

uo.n.301.not.6 Mutuans centum ducatos in Noua Hiſpania, non poteſt capere totidem in veteri Hiſpania & mutuans in veteri poteſt amplius recipere in Noua num. 20. litt. R.& in Nouo num.295.

Peccat qui mutuat poſita pœna, niſi intra diem ſtatutum ſoluerit, quem iã à principio credebat non poſſe ſoluere ad eam diem: idem ſi pœnam exigit ab eo, qui ſine culpa non ſoluit per impotentiam: idem ſi ſoluta parte debiti totam exigit pœnam, ſaltem quando obligatio eſt diuiſibilis, non tamen peccat ſi poſuit pœnam, vt ſoluat timore incurrendi eam.num.215.

Vſura eſt mutuare rem cum pacto, vt reddatur, quando probabiliter creditur plus valitura, ſecus ſi eſſet dubium, vel ipſe ſeruaturus eſſet illud tempus, & non tollit debitori libertatem ſoluendi ante illud tempus.n.219.

Non eſt vſura mutuare res vno menſe, vſque ad alium: in quo veriſimiliter plus valebit, vt reddatur æquè bonum in illo, vel ante illum num 239.§ 45.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt molat in ſuo molendino, vel emat in ſua taberna, vel laboret in ſuo prædio, & debet ſatisfacere hanc obligationem iudicio boni viri num.220.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſibi vendatur triticum vel aliquid aliud etiam iuſto precio, vel mutuare cum

pacto aſſecurationis: ſecus ſi mutuatarius liberè voluit aſſecurare. tunc enim licitè poteſt paciſci de precio aſſecurationis. num. 21. Et per hoc explicatur caput finale de vſuris, damnat enim aſſecurationem in mutuo propter præſumptionē quia ſcilicet præſumit, vel quòd mutùatarius fingebat ſe traiecturum pecuniam per loca periculoſa, cū tamen non ita eſſet, vel quod mutuans cogit mutuatarium vt aſſecuret mutuum, cum tamen nō haberet animum aſſecurandi. nu. 284.

Vſuræ nauticæ ſunt prohibitæ quoad forum exterius, ſi ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur, & etiā quo ad interius, ſi accipiantur pro mutuatione: ſecus ſi propter ſolam ſecuritatem. nu. 282. lit. A. & in No. nu. 285.

Vſura eſt mutuare alicui pecuniam inijciendam per loca periculoſa, eo pacto ut mutuatarius faciat eam aſſecurari à mutuante accepto aliquo precio: ſecus ſi mutuatarius ſponte vellet eam aſſecurare cum mutuante. ibid.

Vſura eſt mutuare cum pacto, vt ſi mutuatarius intra certum tempus moreretur, liber eſſet, & ſi viueret duplum redderet, & mutuare magnati cum pacto vt conferat ſibi aliquod officium æſtimabile precio, verum eſt quòd non tenetur reſtituere id, quòd tali officio lucratur. num. 222.

Mutuantes ſub vſuris Regibus ad id

aliquo

aliquo modo cogentibus, difficile poſſunt iuſtiſicari, nec per viam alicuius cãbij, nec per aliam viam num.283. lit O. & in Nouo nu. 302.

Vſura eſt mutuare alicui cum pacto vt iuuet mutuantem, vel deprecetur pro illo, vel vt iterum mutuet. vel ſi medicus eſt, vt mutuatori medeatur. num.223.

Vſura eſt mutuare triticum vetus cum pacto, vt reddatur nouum. ſciens nouum plus valiturum num.224. non tamen peccat mutuans triticum cum pacto vt plus recentis reddatur quando veriſimiliter creditur, quòd non valebit plus quàm vetus, quod mutuatur ibidem.

Non eſt vſura tempore caritatis annonæ triticum æſtimatum precio, quo tunc venditur mutuare cum pacto, vt tempore ſolutionis reddatur triticum quo tunc valebit. nu.225.

Vſura eſt nolle recipere ſuum debitum vſque ad tempus, in quo precium eius creſcat, cum debitor non teneatur expectare illud tempus. idem de mutuante alteri cum pacto, vt nõ reſtituat ante tale tempus, vel in alio loco extra illud, in quo iure tenetur. ibidem. idem de mutuante pecuniam argenteam, vt ſibi reddatur aurea nume.226. qui centum ſoluenda à ſe vel ab alio alterij, in fine anni emit, vel redimit in principio anni minus ob anticipatam ſolu

tiouem, vſuram cōmittit, ac reſtituere tenetur: niſi id faceret, quia debitum nō eſt liquidum, vel propter laborem, vel periculum, vel impenſas ſubeundas in recuperando, vel illa quibus emit habebat deſtinata negotiationi, vel emptioni frugiferorum. nu. 130. Nobis autem verum videtur.

Licitum eſſe minoris emere debita nō ſoluenda, vſque ad annum ſecundum, vel tertium &c. quàm ſi præſenti die ſoluenda forent. vnde debitor poteſt emere minoris in principio anni ea, quæ ſoluenda ſunt à ſe in fine, quidquid alij dicant. nu 2 2.

Qui mutuo accepit centum cum pacto dandi decem vltra ſortem, non poteſt eadem centum alteri mutuare com eodem pacto ratione mutui, bene tamē ratione damni, quod aliàs pateſcetur. ibid. 233.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt mutuatarius vltra ſortem & aliquid alicui tertio vel pauperibus. nu. 2 7.

Non eſt vſura mutuare cum pacto, vt ſibi remittatur iniuria. quia pœna iniuriæ non debetur in foro conſcientiæ. ibidem. ſecus de mutuante cum pacto, vt non ſolum remittatur iniuria, ſed etiā damnum, quod iniuria affectus paſſus eſt, quodque ſibi debetur in conſciētia. num. 238.

Qui centum aureos mutuat ad annum ſi intra illum creſcat eorum va

lor authoritate publica, debent ſolui eidem totidem in fine anni: ſi ea vſque ad annum erat ſeruaturus: vel ſi mutuauit cum pacto quòd redderentur ei alij centum eiuſdem metalli, & formæ ſiue maioris, ſiue minoris valerent in fine anni, imò quamuis non eſſet ſeruaturus, nec feciſſet prædictum pactũ. num 283.

Vſura eſt commendare, vel deponere pecuniam apud mercatorem intentione principali, vt aliquod lucrum annuũ ſoluat, & tenetur reſtituere etiam non interueniente pacto. ſecus ſi acciperes à mercatore donante gratis, quamuis libentius habeat ſuam pecuniam depoſitam penes hunc gratum quàm penes alium: & licet mercator det illud ſperans propter hanc largitatem pecuniã non auferendam à ſe nu. 24. §. 9.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiarijs alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus tot miſſæ pro legante dicantur, quod ex lucro pecuniæ ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. nu. 257.

Licitum eſt reipublicæ conſtituere officium mutuandi egentibus conſtituto ſalario de publico, imo & præſtito aliquo paruo lucro reddendo à mutuatarijs pro labore officiarij. nu. 283. lit. A. & in No. nu. 285.

Mutuanti mille in India, ea lege vt poſt certum tempus eadem petat vbi-

que terrarum inuenerit mutuatarium, ſatisfit, ſi ſoluantur Romæ deductis cābijs, vel illa mille integra. nu. 43.

VSVRA IV. QVOAD *locationem & conductionem.*

QVi pecora, vel prædia emit ab eo, quem credit non habere, & ſtatim certa penſione eidem locat, tenetur reſtituere penſionem, quam ex re, quæ non erat, cepit: ſecus ſi emit bona fide, credens probabiliter eum habere illa, nec tenetur reſtituere etiam cognita veritate. nu. 229.

VSVRA V. CIRCA *cambia.*

QVi deponit nummos apud vſurarium habentem proprias pecunias ad exercendam vſuram, non peccat: ſecus ſi non habeat proprias. cap. 14. numero 31. lit. F. §. 12. & in Nouo, nume. 40.

De commendante pecuniam apud mercatorem, ea intentione vt aliquod lucrum annuum ei ſoluatur; vide ſup. tit. vſura III.

De mutuante mille in India, quomodo ſatisfiat ei Romæ. vide tit. Vſura III in fine.

De vſura circa pignus. tit. pignus. De vſura circa Societatem. tit. Societas.

VSV-

VSVRA VI. QVOAD *reſtitutionem.*

VSura eſt minùs debita, quàm debitũ ex aliis contractibus. c. 17. n. 53.

Famulus vſurarij tenetur reſtituere tamquam faciens, vſurarius vero tamquam conſentiens. num. 19.

Et famulus tenetur, etiam ſi ſolùm pecuniam dedit, & pignora, vel ſolutionem vſurarum accepit dum modò ſciant, pecuniam, quam ferũt mutuam, mitti ad vſuram, & quam recipiunt, ratione vſurarum recipi, & tenentur reſtituere ante executionem principalium, quia non cenſentur acceſſorij. Idem de proxeneta rogante, vt det ad vſuram: ſecus ſi ſimpliciter rogauit, vt daret ad mutuum: ſecus etiam ſi non ſe tenet principaliter ex parte vſurarij, ſed ex parte indigentis. num. 267.

Qui gratis mutuare volenti ſuadet, vt non mutuet niſi ad vſuram, tenetur reſtituere in ſolidum. num. 265.

Qui mutuat vſurario in malos fines, non poteſt licitè capere ab eo ſolutionem ſi ex ea redditur impotens ad ſoluendas vſuras. num. 264.

De emente pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas idem eſt ac de emente rem alienam. num. 265.

Bona vſurarij non ſunt obligata pro vſuris extortis. Dominium rei lucrifactæ

factæ per vſuras tranſit in vſurarium, & dominium rei venditæ per vſurariū, tranſit in emptorem, nec poteſt auſerri à ſoluente vſuras pro earum reſtitutione. ibidem.

Vſurarius non tenetur reſtituere, quod emit ſuo nomine, ex pecunia vſuraria. num. 278.

Debitor poteſt recuperare rē, quam ſoluit pro vſuris ſi eſt penes vſurariū: imò etiam ſi ſit penes alium titulo gratuito, ſaltem cum deſunt vſurario bona ad reſtituendum. nu. 265.

Qui aliquid notabile accipit gratis ab vſurario in eadem ſpecie, qua fuit datum illi, vel etiam in alia, ſi ſciebat, vel probabiliter dubitabat, eius bona non ſufficere ad reſtituendas vſuras, tenetur reſtituere illis, quibus vſurarius tenebatur. num. 266.

Geſtor negociorum, vel tutor, qui etiam nomine ſuorum principalium dedit ad vſuras, vel recuperauit, eas tenetur reſtituere, illis non reſtituentibus, etiamſi fuerit merus executor. nu. 267.

Vxor vſurarij ſciens maritum non habere amplius quàm ad reſtituendas vſuras, peccat viuendo ex eius bonis, cum ex ſuis, aut conſanguineorum, vel ſuo labore honeſtè viuere poſſit. Quod reſtringendum eſt, quando viuit de eiſdem bonis vſura acquiſitis, quorum dominium non tranſit in vſurarium, vt pignora fructifera. Et quando viuit

ſum-

ſumptuoſius, quam decet ſtatum eius: aliàs ſecus. Quoniam maritus plus obligatur ad ſuſtentandam vxorem, quã ad reſtituendas vſuras, cap.17.nu.268.

Idem de vxore cuiuslibet alterius nõ habentis amplius quàm ad ſoluendum debita. Idem de filijs, qui aliter viuere non poſſunt: ſecus ſi poſſint niſi ſeruitia patri facta id mereantur. Idem de famulis, qui ſui victus impenſam lucrantur. Et de filijs, & famulis, ignorantibus bona quibus ſuſtentantur, parta fuiſſe per vſuras. Et de illis qui adferunt vtilitatem rei familiari, dummodo non accipiant in ſtipendium eandem rem extortam per vſuram. Non tamen eſt idem de his, quorum opera non affert tantum vtilitatis rei familiari quantum impenſę. num.270.

Peccat qui a ſocero vſurario, cuius bona non ſufficiunt ſoluendis vſuris, accipit dotem, etiam moderatam, etiam pecunia, vel in alijs rebus cuius dominium tranfertur in vſurarium. Et peccat, ſi repugnat vxori volenti dotem illam reſtituere: vxor tamen ſine marito non poteſt reſtituere. nu.271.

Vxor abſque licentia mariti vſurarij non poteſt reſtituere vſuras, ſi timeatur ſcandalum: ſecus ſi non timeatur. num.271.

Iudex, qui adiudicat vſurario vſuras, vel non cogit ad reſtituendum eas, tenetur reſtituere in ſolidum; idem de no-

tario

tario publico faciente ad hoc inſtrumẽtum ſimulatum.c.nu.275.

Si tamen hoc fecit in fauorem indigentis, licet peccet mortaliter non tenetur reſtituere. nu.276

Quod ſi faciat ſcripturã apertè vſurariam, non tenetur reſtituere, niſi fiat in loco, vbi ex ſtatuto iniuſto vel conſuetudine recipientes mutuum ſub vſuris, compellantur eas abſoluere: nec etiam tenetur reſtituere precium acceptum pro conficienda ſcriptura vſuraria.ibid. Quod dictum eſt de notario, idem dicendum eſt de teſte. nu.277.

Procurator, vel aduocatus, qui iuuãt in hoc vſurarium, nempe vt iudex adiudicet illi vſuras, vel non cogat ad reſtituendum eas, vel certe impediunt reſtitutionem earum petenti, tenentur reſtituere in ſolidum. Nec excuſantur, quod ſcripturæ in ſuperficie viderētur iuſtæ, ſi ſciebat factas eſſe pro vſuris. In qua etiam obligatione irritetur notarius publicus huiuſmodi ſcripturam ſimulatam faciens, vt paulo ante dictum eſt. num.275.

Vſurarius tenetur reſtituere quod accepit vltra ſortem, vel fructus pignoris perceptos, vel quos percipere potuit. Et ipſo non reſtituente, tenentur hæredes, vnuſquiſque pro ſua parte. Quod ſi vnus non poteſt, alius tenetur ad id iuxta vires hæreditatis. Tenentur donatarij, legatarij, & qui gratuito acce-

perunt

perunt aliqua bona ab vſurario, ſi pars quæ peruenit ad hæredes non ſufficit. num. 278.

Vſura mentalis tantum, obligat ad reſtitutionem. cap. 23. numero 102. & 103. §. 5.

Ratio autem cur vſura mentalis obliget ad reſtitutionem, & Simonia mentalis non obliget, eſt, primum, quoniam ſic declarauit Papa, cui debemus humiliter aſſentiri, & credere non defuiſſe illi rationem ita declarandi, vnde ratio iuſta & vera huius deciſionis ab eo erat petenda. Deinde, quoniam quod pro vſura datur, coactè datur; quod autem pro ſimonia, ſponte: vt quod datur pro emptione, aut venditione. Tertiò, quia quod datur per viam ſimoniæ, datur per viam commutationis quæ de ſe iure probatur, non autem quod datur per viam vſuræ. Quartò, quia vſura bene ſoluitur, & malè recipitur. Nam ſoluere vſuram, non eſt peccatum, recipere autem, ſic. Vnde qui eam male recipit ab eo qui bene dat, tenetur reſtituere danti.

At qui per ſimoniam mentalem accipit ab eo, qui malè dat, bene ſuſcipit ob ignorantiam malæ intentionis, aut ſaltem accipit à malè dante, & conſequenter nemini tenetur reſtituere illud, ſaltem, ſi præſtet illud propter quod datum eſt. Nam qui bene vel

malè

malè accipit aliquid ab eo qui malè dat, non tenetur ex præcepto ad reſtituendũ illud: ſaltem ſi illud cuius cauſa datũ eſt, fecit, & nulla ſpeciali lege id iubeatur n. 162. §. 5 & in Nouo nu. 103. §. 5.

VSVRA VII.

Quo ad pœnas.

PEccat Sacerdos audiens confeſſionem vſurarij manifeſti, vel impendens ei abſolutionem, vel aliud ſacramẽtum, antequam reſtituat vſuras, vel præſtet cautionem. Et nolenti hoc facere, nemo debet eſſe teſtis in teſtamento (quod teſtamentum nullum eſt ipſo iure) nec confeſſionem eius audire. nec ipſe eſt in loco ſacro ſepeliendus. cap. 17. num. 279. Et qui eum in loco ſacro ſeliret, niſi prius præſtitis ſupra dictis, excommunicatur per Clem. 1. de ſepult. ibidem.

Quod ſi vſurarius in periculo mortis eſt, & vult præſtare ea, ſed non poteſt, à quolibet Sacerdote audiri poteſt, & abſolui, & obtenta ab eo facultate eius promiſſionem Epiſcopo declarabit, vt ſi conualuerit ipſe, vel ſi moriatur eius hæres ad reſtitutionem ab eodem compellatur: His autem factis & præſtitis poterit & ad communionem & ad ſepulturam in loco ſacro admitti num. 279. & cap 26. num. 28. & in Nouo num 28.

Vſu-

Vſurarius manifeſtus dicitur, *qui pa,lam & notoriè mutuat ac vſuram.* c.27. num.137. *vel res ob dilatam ſolutionem manifeſtè vendit carius iuſto pretio rigido,* c.17. num.280.

VSVS RATIONIS.

QVando puer peruenit ad vſum rationis, tenetur ſe conuertere in Deum, eo modo, quo dictum eſt. tit. Charitas.

Vſus rationis non aduenit omnibus in eodem tempore. Tunc verò cenſebitur puer illum habere cum ob malefactum verecundatur, & diſcernit bonũ à malo. Et interrogatus an ſit bonum, innocentem interficere, furari, patri aut matri maledicere, &c. ille negatiuè reſpondet: aut interrogatus, an ſit bonũ pauperi ſuccurrere, adire Eccleſias, nõ furari, &c. ille affirmatiuè reſpondet. cap.81. numero 33. Præſumitur autem iu foro exteriori poſt ſeptem annos & non ante capite vigeſimoſeptimo. nume.230.

VXOR.

NOn poteſt mutare habitum ſine licentia mariti in habitum religioſorum tertii ordinis. cap.12.nu.63.

Peccat mortaliter vxor, quæ eſt notabiliter inobediens marito in his, qu-

tionem, vſuram cõmittit, ac reſtituere tenetur: niſi id faceret, quia debitum nõ eſt liquidum, vel propter laborem, vel periculum, vel impenſas ſubeundas in recuperando, vel illa quibus emit habere bat deſtinata negotiationi, vel emptioni frugiferorum. nu. 130. Nobis autem verum videtur.

Licitum eſſe minoris emere debita nõ ſoluenda, vſque ad annum ſecundum, vel tertium &c. quàm ſi præſenti die ſol uenda forent. vnde debitor poteſt emere minoris in principio anni ea, quæ ſol uenda ſunt à ſe in fine, quidquid alij dicant. nu 232.

Qui mutuo accepit centum cum pacto dandi decem vltra ſortem, non poteſt eadem centum alteri mutuare cum eodem pacto ratione mutui, bene tamẽ ratione damni, quod aliàs pateretur. ibid. 233.

Vſura eſt mutuare cum pacto vt mutuatarius vltra ſortem & aliquid alicui tertio vel pauperibus. nu. 2 7.

Non eſt vſura mutuare cum pacto, vt ſibi remittatur iniuria. quia pœna iniuriæ non debetur in foro conſcientiæ. ibidem. ſecus de mutuante cum pacto, vt non ſolum remittatur iniuria, ſed etiã damnum, quod iniuria affectus paſſus eſt, quodque ſibi debetur in conſciẽtia. num. 238.

Qui centum aureos mutuat ad annum ſi intra illum creſcat eorum va

lor authoritate publica, debent ſolui eidem totidem in fine anni: ſi ea vſque ad annum erat ſeruaturus: vel ſi mutuauit cum pacto quòd redderentur ei alij centum eiuſdem metalli, & formæ ſiue maioris, ſiue minoris valerent in fine anni, imò quamuis non eſſet ſeruaturus, nec feciſſet prædictum pactũ. num 283.

Vſura eſt commendare, vel deponere pecuniam apud mercatorem intentione principali, vt aliquod lucrum annuũ ſoluat, & tenetur reſtituere etiam non interueniente pacto. ſecus ſi acciperes à mercatore donante gratis, quamuis libentius habeat ſuam pecuniam depoſitam penes hunc gratum quàm penes alium: & licet mercator det illud ſperans propter hanc largitatem pecuniã non auferendam à ſe nu.24 .§.9.

Licitè poteſt quis legare pecuniam beneficiarijs alicuius Eccleſiæ, vt perpetuò ſingulis menſibus tot miſſæ pro legante dicantur, quod ex lucro pecuniæ ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. nu.257.

Licitum eſt reipublicæ conſtituere officium mutuandi egentibus conſtituto ſalario de publico, imo & præſtito aliquo paruo lucro reddendo à mutuatarijs pro labore officiarij nu.283. lit.A.& in No.nu.285.

Mutuaui mille in India, ea lege vt poſt certum tempus eadem petat vbi-

que terrarum inuenerit mutuatarium, ſatisfit, ſi ſoluantur Romæ deductis cābijs, vel illa mille integra. nu. 43.

VSVRA IV. QVOAD *locationem & conductionem.*

QVi pecora, vel prædia emit ab eo, quem credit non habere, & ſtatim certa penſione eidem locat, tenetur reſtituere penſionem, quam ex re, quæ non erat, cepit: ſecus ſi emit bona fide, credens probabiliter eum habere illa, nec tenetur reſtituere etiam cognita veritate. nu. 229.

VSVRA V. CIRCA *cambia.*

QVi deponit nummos apud vſurarium habentem proprias pecunias ad exercendam vſuram, non peccat: ſecus ſi non habeat proprias. cap 14. numero 31. lit. F. §. 12. & in Nouo, numero 40.

De commendante pecuniam apud mercatorem, ea intentione vt aliquod lucrum annuum ei ſoluatur; vide ſup. tit. vſura III.

De mutuante mille in India, quomodo ſatisfiat ei Romæ. vide tit. Vſura III in fine.

De vſura circa pignus. tit. pignus. De vſura circa Societatem. tit. Societas.

VSV-

Digitized by Google

VSVRA VI. QVOAD *reſtitutionem.*

VSura eſt minùs debita, quàm debitũ ex aliis contractibus. c. 17. n. 53

Famulus vſurarij tenetur reſtituere tamquam faciens, vſurarius vero tamquam conſentiens. num. 19.

Et famulus tenetur, etiam ſi ſolùm pecuniam dedit, & pignora, vel ſolutionem vſurarum accepit dum modò ſciant, pecuniam, quam ferũt mutuam, mitti ad vſuram, & quam recipiunt, ratione vſurarum recipi, & tenentur reſtituere ante executionem principalium, quia non cenſentur acceſſorij. Idem de proxeneta rogante, vt det ad vſuram: ſecus ſi ſimpliciter rogauit, vt daret ad mutuum: ſecus etiam ſi non ſe tenet principaliter ex parte vſurarij, ſed ex parte indigentis. num. 267.

Qui gratis mutuare volenti ſuadet, vt non mutuet niſi ad vſuram, tenetur reſtituere in ſolidum. num. 265.

Qui mutuat vſurario in malos fines, non poteſt licitè capere ab eo ſolutionem ſi ex ea redditur impotens ad ſoluendas vſuras. num. 264.

De emente pignus amiſſum ob vſuras non ſolutas idem eſt ac de emente rem alienam. num. 265.

Bona vſurarij non ſunt obligata pro vſuris extortis. Dominium rei lucri-

factæ

factæ per vſuras tranſit in vſurarium, & dominium rei venditæ per vſurariũ, tranſit in emptorem, nec poteſt auferri à ſoluente vſuras pro earum reſtitutione. ibidem.

Vſurarius non tenetur reſtituere, quod emit ſuo nomine, ex pecunia vſuraria num. 278.

Debitor poteſt recuperare rẽ, quam ſoluit pro vſuris ſi eſt penes vſurariũ: imò etiam ſi ſit penes alium titulo gratuito, ſaltem cum deſunt vſurario bona ad reſtituendum. nu. 265.

Qui aliquid notabile accipit gratis ab vſurario in eadem ſpecie, qua fuit datum illi, vel etiam in alia, ſi ſciebat, vel probabiliter dubitabat, eius bona non ſufficere ad reſtituendas vſuras, tenetur reſtituere illis, quibus vſurarius tenebatur. num. 266.

Geſtor negociorum, vel tutor, qui etiam nomine ſuorum principalium dedit ad vſuras, vel recuperauit, eas tenetur reſtituere, illis non reſtituentibus, etiamſi fuerit merus executor. nu. 267.

Vxor vſurarij ſciens maritum non habere amplius quàm ad reſtituendas vſuras, peccat viuendo ex eius bonis, cum ex ſuis, aut conſanguineorum, vel ſuo labore honeſtè viuere poſſit. Quod reſtringendum eſt, quando viuit de eiſdem bonis vſura acquiſitis, quorum dominium non tranſit in vſurarium, vt pignora fructifera: Et quando viuit

ſum-

ſumptuoſi is, quam decet ſtatum eius: aliàs ſecus. Quoniam maritus plus obligatur ad ſuſtentandam vxorem, quã ad reſtituendas vſuras, cap.17.nu.268.

Idem de vxore cuiuslibet alterius nõ habentis amplius quàm ad ſoluendum debita. Idem de filijs, qui aliter viuere non poſſunt: ſecus ſi poſſint niſi ſeruitia patri facta id mereantur. Idem de famulis, qui ſui victus impenſam lucrantur. Et de filijs, & famulis, ignorantibus bona quibus ſuſtentantur, parta fuiſſe per vſuras. Et de illis qui adferunt vtilitatem rei familiari, dummodo non accipiant in ſtipendium eandem rem extortam per vſuram. Non tamen eſt idem de his, quorum opera non affert tantum vtilitatis rei familiari quantum impenſę. num.270.

Peccat qui a ſocero vſurario, cuius bona non ſufficiunt ſoluendis vſuris, accipit dotem, etiam moderatam, etiam pecunia, vel in alijs rebus cuius dominium tranſfertur in vſurarium. Et peccat, ſi repugnat vxori volenti dotem illam reſtituere: vxor tamen ſine marito non poteſt reſtituere. nu.271.

Vxor abſque licentia mariti vſurarij non poteſt reſtituere vſuras, ſi timeatur ſcandalum: ſecus ſi non timeatur. num.271.

Iudex, qui adiudicat vſurario vſuras, vel non cogit ad reſtituendum eas, tenetur reſtituere in ſolidum [illegible]

tario publico faciente ad hoc inſtrumē tum ſimulatum. c. nu. 275.

Si tamen hoc fecit in fauorem indigentis, licet peccet mortaliter non tenetur reſtituere. nu. 276

Quod ſi faciat ſcripturā apertè vſurariam, non tenetur reſtituere, niſi fiat in loco, vbi ex ſtatuto iniuſto vel con ſuetudine recipientes mutuum ſub vſu ris, compellantur eas abſoluere: nec etiam tenetur reſtituere precium acce ptum pro conficienda ſcriptura vſuraria. ibid. Quod dictum eſt de notario, idem dicendum eſt de teſte. nu. 277.

Procurator, vel aduocatus, qui iuuāt in hoc vſurarium, nempe vt iudex adiu dicet illi vſuras, vel non cogat ad reſtituendum eas, vel certe impediunt reſti tutionem earum petenti, tenentur reſti tuere in ſolidum. Nec excuſantur, quod ſcripturæ in ſuperficie viderētur iuſtæ, ſi ſciebat factas eſſe pro vſuris. In qua etiam obligatione irritetur notarius pu blicus huiuſmodi ſcripturam ſimulatam faciens, vt paulo ante dictum eſt. num. 275.

Vſurarius tenetur reſtituere quod ac cepit vltra ſortem, vel fructus pignoris perceptos, vel quos percipere potuit. Et ipſo non reſtituente, tenentur hæredes, vnuſquiſque pro ſua parte. Quod ſi vnus non poteſt, alius tenetur ad id iuxta vires hæreditatis. Tenentur donatarii, legatarii, & qui gratuito acce

perunt aliqua bona ab vſurario, ſi pars quæ peruenit ad hæredes non ſufficit. num. 278.

Vſura mentalis tantum, obligat ad reſtitutionem. cap. 23. numero 102. & 103. §. 5.

Ratio autem cur vſura mentalis obliget ad reſtitutionem, & Simonia mentalis non obliget, eſt, primum, quoniam ſic declarauit Papa, cui debemus humiliter aſſentiri, & credere non defuiſſe illi rationem ita declarandi, vnde ratio iuſta & vera huius deciſionis ab eo erat petenda. Deinde, quoniam quod pro vſura datur, coactè datur; quod autem pro ſimonia, ſponte: vt quod datur pro emptione, aut venditione. Tertio, quia quod datur per viam ſimoniæ, datur per viam commutationis quæ de ſe iure probatur, non autem quod datur per viam vſuræ. Quartò, quia vſura bene ſoluitur, & malè recipitur. Nam ſoluere vſuram, non eſt peccatum, recipere autem, ſic. Vnde qui eam male recipit ab eo qui bene dat, tenetur reſtituere danti.

At qui per ſimoniam mentalem accipit ab eo, qui malè dat, bene ſuſcipit ob ignorantiam malæ intentionis, aut ſaltem accipit à malè dante, & conſequenter nemini tenetur reſtituere illud, ſaltem, ſi præſtet illud propter quod datum eſt. Nam qui bene vel

malè

Vſurarius manifeſtus dicitur, *qui pa-lam & notoriè mutuat ac vſuram* c.27. num.137. *vel res ob dilatam ſolutionem manifeſtè vendit carius iuſto pretio rigido*, c.17. num.280.

VSVS RATIONIS.

QVando puer peruenit ad vſum rationis, tenetur ſe conuertere in Deum, eo modo, quo dictum eſt. tit. Charitas.

Vſus rationis non aduenit omnibus in eodem tempore. Tunc verò cenſebitur puer illum habere cum ob malefactum verecundatur, & diſcernit bonũ à malo. Et interrogatus an ſit bonum, innocentem interficere, furari, patri aut matri maledicere, &c. ille negatiuè reſpondet: aut interrogatus, an ſit bonũ pauperi ſuccurrere, adire Eccleſias, nõ furari, &c. ille affirmatiuè reſpondet. cap.81. numero 33. Præſumitur autem in foro exteriori poſt ſeptem annos & non ante capite vigeſimoſeptimo. nume.230.

VXOR.

NOn poteſt mutare habitum ſine licentia mariti in habitum religioſorum tertii ordinis. cap.12. nu.63.

Peccat mortaliter vxor, quæ eſt notabiliter inobediens marito in his, quæ

ad regimen domus, & bonos mores pertinent. Vnde aliquando obligatur ſub mortali præcepto mariti obedire. Peccat etiã mortaliter, quæ non vult ſequi maritum alio migrantem niſi præceſſiſſet pactum ne aliò migraret, & nulla eſſet iuſta neceſſitas, quæ cogeret eum à pacto recedere: &, vel ſi vir ſit vagabundus & non erat talis, quando contraxerunt c. 14. num. 20.

Poteſt diſcedere à marito pertrahente eam ad mortale. cap. 16. nu. 22.

Poteſt de bonis mariti nolentis reſtituere, ſoluere eius debita, etiam contra expreſſam voluntatem eius. cap 17. num. 117.

Accipiens vero aliquid notabile ex bonis mariti contra voluntatem eius pro cognatis, vel ludis, vel pro pigmentis, &c. peccat mortaliter, & tenetur reſtituere, numero 151.

Et licet maximam dotem dederit marito, non tamen poteſt abſque eius licentia notabilem quantitatem alteri dare ſimul, nec minutatim, ſi à principio ſtatuit dare notabilem quantitatẽ. num. 155.

Nullam eleemoſynam poteſt facere, niſi in his caſibus. I. Extremè indigenti. II. Vbi conſuetudo habet, quòd paruas poſſit facere, & hoc quamuis maritus expreſsè contradicat: dummodo non intelligat, quod verè & ex animo contradicit. III. Ad euitandum graue malum

malum temporale, vel ſpirituale mariti. IV. Si maritus eſt amens. V. Si eſt abſens. Sed in his duobus caſibus, non poteſt dare amplius quàm id quòd maritus ſanus vel præſens dare ſolitus erat. VI. Quando maritus pro eius victu deſignat aliquid certum, & ex eo parcius viuendo adimit aliquid erogandum in pauperes. VII. Si habet bona paraphernalia. VIII. Quando propria arte lucratur aliquid dummodo lucra non ſint cõmunia, vt contingit in Hiſpania, num. 153. 154. & 155.

Vxor habet adminiſtrationem domus abſente marito, niſi aliter ſtatuatur per maritum, vel ſuperiorem: num. 154. Poteſt diſponere de bonis paraphernalibus pro ſua voluntate, niſi conſuetudo, vel ſtatutum patriç eſſet in contrarium. num. 155.

Si dedit marito dotem ſufficit rem ad ſuſtentãdum. & lucratur aliquid per artem texendi, aut ſuendi, &c. poteſt de huiuſmodi lucris diſponere: non tamen in regno Hiſpaniæ vbi lucra communia ſunt, & adminiſtratio reſeruatur marito. ibid.

Dimidia lucrà, quæ acquirũtur uxori, acquiruntur reuocabiliter. ibidem. Poteſt, ſi maritus eſt prodigus, clam accipere aliqua, etiam reclamante marito, vt prouideat domui. Licitè poteſt etiam in foro conſcientiæ totam dotem repetere mortuo marito. Quamuis illa

mult

multa ſuperflua impendiſſet in alendo & ornando eam. ibidem.

Donata vxori à conſanguineis ad eā pertinent & ad maritum, quæ ei dantur à conſanguineis ipſius. num. 166.

Dotem acceptam à patre vſurario, non poteſt reſtituere ſine licentia mariti. Peccat tamen ſi conuenit cum marito de non reſtituendo num. 271. Quomodo poſſit ſuſtentari de bonis mariti, non habentis amplius quam ad ſoluenda debita, vide tit. Vſura V I. Quo ad reſtitutionem.

DEO IESV CHRISTO
honor & gloria in æternum.

Digitized by Google

image
not
available